නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

සාරත්ථදීපනී-ටීකා (දුතියො භාගො)

1. පාරාජිකකණ්ඩං

1. පඨමපාරාජිකං

සුදින්නභාණවාරවණ්ණනා

24. **අනුපදවණ්ණනන්ති** පදං පදං පටිවණ්ණනං, පදානුක්කමෙන වණ්ණනං වා. **භණ්ඩප්පයොජනඋද්ධාරසාරණාදිනා කිච්චෙනාති** එත්ථ වික්කායිකභණ්ඩස්ස වික්කිණනං **භණ්ඩප්පයොජනං,** දාතුං සඞ්කෙතිතෙ දිවසෙ ගන්ත්වා ගහණං **උද්ධාරො,** ‘‘අසුකස්මිං දිවසෙ දාතබ්බ’’න්ති සතුප්පාදනං **සාරණං. චතුබ්බිධායාති** ඛත්තියබ්‌රාහ්මණගහපතිසමණානං වසෙන චතුබ්බිධාය, භික්ඛුභික්ඛුනීඋපාසකඋපාසිකානං වසෙන වා. **දිස්වානස්ස එතදහොසීති** හෙතුඅත්ථො අයං දිස්වාන-සද්දො අසමානකත්තුකො යථා ‘‘ඝතං පිවිත්වා බලං හොති, සීහං දිස්වා භයං හොතී’’ති. දස්සනකාරණා හි එවං පරිවිතක්කනං අහොසි. කිඤ්චාපි එත්ථ ‘‘භබ්බකුලපුත්තස්සා’’ති වුත්තං, තථාපි උපනිස්සයසම්පන්නස්සපි අජාතසත්තුනො විය අන්තරායො භවිස්සතීති ඉමස්ස ථෙරස්සපි කතපාපකම්මමූලවිප්පටිසාරවසෙන අධිගමන්තරායො අහොසීති වදන්ති.

කිං පන යෙසං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො අත්ථි, බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙපි තෙසං අන්තරායො හොතීති? ආම හොති, න පන බුද්ධෙ පටිච්ච. බුද්ධා හි පරෙසං මග්ගඵලාධිගමාය උස්සාහජාතා තත්ථ නිරන්තරං යුත්තපයුත්තා එව හොන්ති, තස්මා තෙ පටිච්ච තෙසං අන්තරායො න හොති, අථ ඛො කිරියාපරිහානියා වා පාපමිත්තතාය වා හොති, කිරියාපරිහානි ච දෙසකස්ස තස්සෙව වා පුග්ගලස්ස තජ්ජපයොගාභාවතො වෙදිතබ්බා, දෙසකවසෙන පනෙත්ථ පරිහානි සාවකානං වසෙනෙව වෙදිතබ්බා, න බුද්ධානං වසෙන. තථා හි සචෙ ධම්මසෙනාපති ධනඤ්ජානියස්ස බ්‌රාහ්මණස්ස ආසයං ඤත්වා ධම්මං දෙසයිස්ස, බ්‌රාහ්මණො සොතාපන්නො අභවිස්ස. එවං තාව දෙසකස්ස වසෙන කිරියාපරිහානියා අන්තරායො හොති. සචෙ පෙස්සො හත්ථාරොහපුත්තො භගවතො සම්මුඛා ධම්මං සුණන්තො මුහුත්තං නිසීදෙය්‍ය, යාව තස්ස භගවා අත්තන්තපාදිකෙ චත්තාරො පුග්ගලෙ විත්ථාරෙන විභජිත්වා දෙසෙති, සොතාපත්තිඵලෙන සංයුත්තො අභවිස්ස. එවං පුග්ගලස්ස වසෙන කිරියාපරිහානියා අන්තරායො හොති නාම. ඉමස්ස හි උපාසකස්ස කිරියාපරිහානි ජාතා අපරිනිට්ඨිතාය දෙසනාය උට්ඨහිත්වා පක්කන්තත්තා. සචෙ අජාතසත්තු දෙවදත්තස්ස වචනං ගහෙත්වා පිතුඝාතකම්මං නාකරිස්ස, සාමඤ්ඤඵලසුත්තකථිතදිවසෙ සොතාපන්නො අභවිස්ස, තස්ස වචනං ගහෙත්වා පිතුඝාතකම්මස්ස කතත්තා පන නාහොසි. එවං පාපමිත්තතාය අන්තරායො හොති. සුදින්නස්සපි පාපමිත්තවසෙන අන්තරායො අහොසීති දට්ඨබ්බං. යදි හි තෙන මාතාපිතූනං වචනං ගහෙත්වා පුරාණදුතියිකාය මෙථුනධම්මො පටිසෙවිතො නාභවිස්ස, න තංමූලවිප්පටිසාරවසෙන අධිගමන්තරායො අභවිස්ස.

යන්නූනාති පරිවිතක්කනත්ථෙ නිපාතොති ආහ **‘‘පරිවිතක්කදස්සනමෙත’’**න්ති. ‘‘ධම්මං සුණෙය්‍යා’’න්ති කිරියාපදෙන වුච්චමානො එව හි අත්ථො ‘‘යන්නූනා’’ති නිපාතපදෙන ජොතීයති. අහං යන්නූන ධම්මං සුණෙය්‍යාන්ති යොජනා. **යන්නූනාති** ච යදි පනාති අත්ථො. යදි පනාති ඉදම්පි හි තෙන සමානත්ථමෙව. යං ධම්මං සුණාතීති සම්බන්ධො. **උළාරුළාරජනාති** ඛත්තියමහාසාලාදිඋළාරුළාරජනාකිණ්ණා . සචෙ අයම්පි පඨමං ආගච්ඡෙය්‍ය, භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා නිසීදිතුං අරහරූපොති ආහ **‘‘පච්ඡා ආගතෙනා’’**ති. **සික්ඛත්තයූපසංහිතන්ති** අධිසීලඅධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතසික්ඛත්තයයුත්තං. ථොකං ධම්මකථං සුත්වා අහොසීති සම්බන්ධො. ඉධාපි සුත්වා-සද්දො හෙතුඅත්ථොති දට්ඨබ්බො, සවනකාරණා එතදහොසීති වුත්තං හොති. යදි එවං අථ කස්මා ‘‘එකමන්තං නිසින්නස්ස…පෙ.… එතදහොසී’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘තං පනස්ස යස්මා’’**තිආදි. තත්ථ **තන්ති** පරිවිතක්කනං.

සඞ්ඛෙපකථාති විසුං විසුං පදුද්ධාරං අකත්වා සමාසතො අත්ථවණ්ණනා. **යෙන යෙන ආකාරෙනාති** යෙන යෙන පකාරෙන. **තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛතොති** ‘‘කාමා නාමෙතෙ අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා අට්ඨිකඞ්කලූපමා’’ති (ම. නි. 1.234; 2.42; පාචි. 417; මහානි. 3; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 147) ච ආදිනා යෙන යෙන ආකාරෙන කාමෙසු ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං, තබ්බිපරියායතො නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං ගුණං පකාසෙන්තං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි අවබුජ්ඣාමි, තෙන තෙන පකාරෙන උපපරික්ඛතො වීමංසන්තස්ස මය්හං එවං හොති එවං උපට්ඨාති. **සික්ඛත්තයබ්‌රහ්මචරියන්ති** අධිසීලසික්ඛාදිසික්ඛත්තයසඞ්ගහං සෙට්ඨචරියං. **එකම්පි දිවසන්ති** එකදිවසමත්තම්පි. **අඛණ්ඩං කත්වාති** දුක්කටමත්තස්සපි අනාපජ්ජනෙන අඛණ්ඩිතං කත්වා, අඛණ්ඩඅච්ඡිද්දාදිභාවාපාදනෙන වා. අඛණ්ඩලක්ඛණවචනඤ්හෙතං. **චරිමකචිත්තන්ති** චුතිචිත්තං. කිඤ්චිපි එකදෙසං අසෙසෙත්වා එකන්තෙනෙව පරිපූරෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං. කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වාති** තණ්හාසංකිලෙසාදිනා අසංකිලිට්ඨං කත්වා, චිත්තුප්පාදමත්තම්පි සංකිලෙසමලං අනුප්පාදෙත්වා. අච්චන්තමෙව විසුද්ධං කත්වා පරිහරිතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං**. තතො එව සඞ්ඛං විය ලිඛිතන්ති **සඞ්ඛලිඛිතං**. තෙනාහ **‘‘ලිඛිතසඞ්ඛසදිස’’**න්ති. පරියොදාතට්ඨෙන නිම්මලභාවෙන සඞ්ඛං විය ලිඛිතං ධොතන්ති සඞ්ඛලිඛිතන්ති ආහ **‘‘ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාග’’**න්ති. ‘‘අජ්ඣාවසතා’’ති පදප්පයොගෙන **අගාරන්ති** භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **‘‘අගාරමජ්ඣෙ’’**ති. දාඨිකාපි මස්සුග්ගහණෙනෙව ගහෙත්වා **‘‘මස්සු’’**ත්වෙව වුත්තං, උත්තරාධරමස්සුන්ති අත්ථො. කසායෙන රත්තානීති **කාසායානීති** ආහ **‘‘කසායරසපීතතාය’’**ති. **පරිදහිත්වාති** නිවාසෙත්වා චෙව පාරුපිත්වා ච. **අගාරස්ස හිතන්ති** අගාරවාසො අගාරං උත්තරපදලොපෙන, තස්ස වඩ්ඪිආවහං අගාරස්ස හිතං.

25. **ඤාතිසාලොහිතාතිආදීසු** ‘‘අයං අජ්ඣත්තිකො’’ති ජානන්ති, ඤායන්ති වාති **ඤාතී,** ලොහිතෙන සම්බන්ධාති **සාලොහිතා**. පිතුපක්ඛිකා ඤාතී, මාතුපක්ඛිකා සාලොහිතා. මාතුපක්ඛිකා පිතුපක්ඛිකා වා ඤාතී , සස්සුසසුරපක්ඛිකා සාලොහිතා. මිත්තායන්තීති **මිත්තා,** මිනන්ති වා සබ්බගුය්හෙසු අන්තො පක්ඛිපන්තීති **මිත්තා**. කිච්චකරණීයෙසු සහභාවට්ඨෙන අමා හොන්තීති **අමච්චා**. මමායතීති **මාතා,** පියායතීති **පිතා**. **සරීරකිච්චලෙසෙනාති** උච්චාරපස්සාවාදිසරීරකිච්චලෙසෙන. **අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං න පබ්බාජෙන්තීති** ‘‘මාතාපිතූනං ලොකියමහාජනස්ස ච චිත්තඤ්ඤථත්තං මා හොතූ’’ති න පබ්බාජෙති. තතොයෙව ච සුද්ධොදනමහාරාජස්ස තථා වරො දින්නො.

26. **ධුරනික්ඛෙපෙනාති** භණ්ඩප්පයොජනාදීසු ධුරනික්ඛෙපෙන. තෙනාහ **‘‘න හී’’**තිආදි. පියායිතබ්බොති **පියොති** ආහ **‘‘පීතිජනනකො’’**ති. මනස්ස අප්පායනතො **මනාපොති** ආහ **‘‘මනවඩ්ඪනකො’’**ති. **සුඛෙධිතො** තරුණදාරකකාලෙ, තතො පරඤ්ච සප්පිඛීරාදිසාදුරසමනුඤ්ඤභොජනාදිආහාරසම්පත්තියා **සුඛපරිහතො**. අථ වා දළ්හභත්තිකධාතිජනාදිපරිජනසම්පත්තියා චෙව පරිච්ඡෙදසම්පත්තියා ච උළාරපණීතසුඛපච්චයූපහාරෙහි ච **සුඛෙධිතො,** අකිච්ඡෙනෙව දුක්ඛපච්චයවිනොදනෙන **සුඛපරිහතො**. අජ්ඣත්තිකඞ්ගසම්පත්තියා වා **සුඛෙධිතො,** බාහිරඞ්ගසම්පත්තියා **සුඛපරිහතො**.

කිඤ්චීති එතස්ස විවරණං **‘‘අප්පමත්තකම්පි කලභාග’’**න්ති. යදා ජානාති-සද්දො බොධනත්ථො න හොති, තදා තස්ස පයොගෙ ‘‘සප්පිනො ජානාති, මධුනො ජානාතී’’තිආදීසු විය කරණත්ථෙ සාමිවචනං සද්දත්ථවිදූ ඉච්ඡන්තීති ආහ **‘‘කිඤ්චි දුක්ඛෙන නානුභොසී’’**ති. තෙනාහ **‘‘කරණත්ථෙ සාමිවචනං, අනුභවනත්ථෙ ච ජානනා’’**ති. එත්ථ ච **කිඤ්චි දුක්ඛෙන නානුභොසීති** කෙනචි දුක්ඛෙන කරණභූතෙන විසයං නානුභොසීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. ‘‘කිඤ්චී’’ති එත්ථාපි හි කරණත්ථෙ සාමිවචනස්ස ලොපො කතො. තෙනෙව ච වක්ඛති ‘‘විකප්පද්වයෙපි පුරිමපදස්ස උත්තරපදෙන සමානවිභත්තිලොපො දට්ඨබ්බො’’ති. යදා පන ජානාති-සද්දො සරණත්ථො හොති, තදා සරණත්ථානං ධාතුසද්දානං පයොගෙ ‘‘මාතු සරති, පිතු සරති, භාතු ජානාතී’’තිආදීසු විය උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං සද්දසත්ථවිදූ වදන්තීති ආහ **‘‘අථ වා කිඤ්චි දුක්ඛං නස්සරසීති අත්ථො’’**ති, කස්සචි දුක්ඛස්ස අනනුභූතත්තා අත්තනා අනුභූතං අප්පමත්තකම්පි දුක්ඛං පරියෙසමානොපි අභාවතොයෙව නස්සරසීති අත්ථො . **විකප්පද්වයෙපීති** අනුභවනසරණත්ථවසෙන වුත්තෙ දුතියතතියවිකප්පද්වයෙ. **පුරිමපදස්සාති** ‘‘කිඤ්චී’’ති පදස්ස. **උත්තරපදෙනාති** ‘‘දුක්ඛස්සා’’ති පදෙන. **සමානවිභත්තිලොපොති** උත්තරපදෙන සමානස්ස සාමිවචනස්ස ලොපො. ‘‘කස්සචි දුක්ඛස්සා’’ති වත්තබ්බෙ විකප්පද්වයෙපි පුරිමපදෙ සාමිවචනස්ස ලොපං කත්වා ‘‘කිඤ්චි දුක්ඛස්සා’’ති නිද්දෙසො කතො. **අනිච්ඡකාති** අනිච්ඡන්තා. **එවං සන්තෙති** නනු මයං සුදින්න සාමාදීසු කෙනචිපි උපායෙන අප්පටිසාධනෙන අප්පටිකාරෙන මරණෙනපි තයා අකාමකාපි විනා භවිස්සාම, එවං සති. **යෙනාති** යෙන කාරණෙන. **කිං පනාති** එත්ථ **කින්ති** කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘කෙන පන කාරණෙනා’’**ති.

28. **ගන්ධබ්බනටනාටකාදීනීති** එත්ථ **ගන්ධබ්බා** නාම ගායනකා, **නටා** නාම රඞ්ගනටා, **නාටකා** ලඞ්ඝනකාදයො. **පරිචාරෙහීති** එත්ථ පරිතො තත්ථ තත්ථ යථාසකං විසයෙසු චාරෙහීති අත්ථොති ආහ **‘‘ඉන්ද්‍රියානි චාරෙහී’’**තිආදි. **පරිචාරෙහීති** වා සුඛූපකරණෙහි අත්තානං පරිචාරෙහි අත්තනො පරිචරණං කාරෙහි. තථාභූතො ච යස්මා ලළන්තො කීළන්තො නාම හොති, තස්මා **‘‘ලළා’’**තිආදි වුත්තං. භුඤ්ජිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො විසෙසතො පඤ්ච කාමගුණා භොගා නාමාති ආහ **‘‘භොගෙ භුඤ්ජන්තො’’**ති. **දානප්පදානානීති** එත්ථ නිච්චදානං **දානං** නාම, උපොසථදිවසාදීසු දාතබ්බං අතිරෙකදානං **පදානං** නාම. පවෙණීරක්ඛණවසෙන වා දීයමානං **දානං** නාම, අත්තනාව පට්ඨපෙත්වා දීයමානං **පදානං** නාම. පචුරජනසාධාරණං වා නාතිඋළාරං **දානං** නාම, අනඤ්ඤසාධාරණං අතිඋළාරං **පදානං** නාම. **ආදි-**සද්දෙන සීලාදීනි සඞ්ගණ්හාති. නත්ථි එතස්ස වචනප්පටිවචනසඞ්ඛාතො ආලාපසල්ලාපොති **නිරාලාපසල්ලාපො**.

30. **බලං ගාහෙත්වාති** එත්ථ බලග්ගහණං නාම කායබලස්ස උප්පාදනමෙවාති ආහ **‘‘කායබලං ජනෙත්වා’’**ති. **අස්සුමුඛන්ති** අස්සූනි මුඛෙ එතස්සාති අස්සුමුඛො, තං අස්සුමුඛං, අස්සුකිලින්නමුඛන්ති අත්ථො. ගාමොයෙව **ගාමන්තසෙනාසනං** ගාමපරියාපන්නත්තා ගාමන්තසෙනාසනස්ස. **අතිරෙකලාභපටික්ඛෙපෙනාති** ‘‘පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සායා’’ති (මහාව. 128) එවං වුත්තභික්ඛාහාරලාභතො අධිකලාභො සඞ්ඝභත්තාදිඅතිරෙකලාභො, තස්ස පටික්ඛෙපෙනාති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘චුද්දස භත්තානි පටික්ඛිපිත්වා’’**ති. සඞ්ඝභත්තං උද්දෙසභත්තං නිමන්තනභත්තං සලාකභත්තං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකං ආගන්තුකභත්තං ගමිකභත්තං ගිලානභත්තං ගිලානුපට්ඨාකභත්තං විහාරභත්තං

ධුරභත්තං වාරභත්තන්ති ඉමානි චුද්දස භත්තානි. තත්ථ සකලස්ස සඞ්ඝස්ස දාතබ්බං භත්තං **සඞ්ඝභත්තං**. කතිපයෙ භික්ඛූ උද්දිසිත්වා දාතබ්බං භත්තං **උද්දෙසභත්තං**. එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බං භත්තං **පක්ඛිකං**. උපොසථෙ දාතබ්බං භත්තං **උපොසථිකං**. පාටිපදදිවසෙ දාතබ්බං භත්තං **පාටිපදිකං**. විහාරං උද්දිස්ස දාතබ්බං භත්තං **විහාරභත්තං**. ධුරගෙහෙයෙව ඨපෙත්වා දාතබ්බං භත්තං **ධුරභත්තං**. ගාමවාසිආදීහි වාරෙන දාතබ්බං භත්තං **වාරභත්තං**.

අථ **"ගහපතිචීවරං පටික්ඛිපිත්වා"**ති කස්මා වුත්තං. ගහණෙ හි සති පටික්ඛෙපො යුජ්ජෙය්‍ය, න ච පඨමබොධියං ගහපතිචීවරස්ස පටිග්ගහණං අනුඤ්ඤාතං පරතො **ජීවකවත්ථුස්මිං** අනුඤ්ඤාතත්තා. තෙනෙව වක්ඛති **ජීවකවත්ථුස්මිං** (මහාව. අට්ඨ. 337) "භගවතො හි බුද්ධභාවප්පත්තිතො පට්ඨාය යාව ඉදං වත්ථු, එත්ථන්තරෙ වීසති වස්සානි න කොචි ගහපතිචීවරං සාදියි, සබ්බෙ පංසුකූලිකාව අහෙසු"න්ති. සුදින්නො ච පඨමබොධියංයෙව පබ්බජිතො. තෙනෙව වක්ඛති "සුදින්නො හි භගවතො ද්වාදසමෙ වස්සෙ පබ්බජිතො, වීසතිමෙ වස්සෙ ඤාතිකුලං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො, සයං පබ්බජ්ජාය අට්ඨවස්සිකො හුත්වා"ති. තස්මා "ගහපතිචීවරං පටික්ඛිපිත්වා"ති කස්මා වුත්තන්ති? වුච්චතෙ – අනනුඤ්ඤාතෙපි ගහපතිචීවරෙ පංසුකූලිකඞ්ගසමාදානවසෙන ගහපතිචීවරං පටික්ඛිත්තං නාම හොතීති කත්වා වුත්තං "ගහපතිචීවරං පටික්ඛිපිත්වා"ති.

ලොලුප්පචාරං පටික්ඛිපිත්වාති කුසලභණ්ඩස්ස භුසං විලුම්පනට්ඨෙන ලොලුප්පං වුච්චති තණ්හා, ලොලුප්පෙන චරණං ලොලුප්පචාරො, තණ්හාවසෙන සපදානචාරං අතික්කමිත්වා භික්ඛාය චරණං, තං පටික්ඛිපිත්වාති අත්ථො. තෙනාහ **"සපදානචාරං භික්ඛාය පවිසති"**ති. එත්ථ ච ආරඤ්ඤිකඞ්ගාදිපධානඞ්ගවසෙන සෙසධුතඞ්ගානිපි ගහිතානෙව හොන්තීති වෙදිතබ්බං. **වජ්ජීනන්ති** රාජානො අපෙක්ඛිත්වා සාමිවචනං කතං, වජ්ජීරාජූනන්ති අත්ථො. ජනපද-සද්දස්ස තංනිවාසීසුපි පවත්තනතො **"වජ්ජීසූ"**ති ජනපදාපෙක්ඛං භුම්මවචනං, වජ්ජීනාමකෙ ජනපදෙති අත්ථො.

උපභොගපරිභොගූපකරණමහන්තතායාති පඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතානං උපභොගානඤ්චෙව හත්ථිඅස්සරථඉත්ථියාදිඋපභොගූපකරණානඤ්ච මහන්තතාය. උපභොගූපකරණානෙව හි ඉධ පරිභොගූපකරණසද්දෙන වුත්තානි. තෙනෙවාහ **"යෙ හි තෙසං උපභොගා, යානි ච උපභොගූපකරණානි, තානි මහන්තානී"**ති. "උපභොගා හත්ථිඅස්සරථඉත්ථිආදයො, උපභොගූපකරණානි තෙසංමෙව සුවණ්ණාදිඋපකරණානී"තිපි වදන්ති. **සාරකානීති** සාරභූතානි. **නිධෙත්වාති** නිදහිත්වා, නිධානං කත්වාති අත්ථො. **දිවසපරිබ්බයසඞ්ඛාතභොගමහන්තතායාති** දිවසෙ දිවසෙ පරිභුඤ්ජිතබ්බසඞ්ඛාතභොගානං මහන්තතාය. **ජාතරූපරජතස්සෙව පහූතතායාති** පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙන චෙව සුවණ්ණමාසකරජතමාසකාදිවසෙන ච ජාතරූපරජතස්සෙව පහූතතාය. **විත්තීති** තුට්ඨි, විත්තියා උපකරණං විත්තූපකරණං, පහූතං නානාවිධාලඞ්කාරභූතං විත්තූපකරණමෙතෙසන්ති **පහූතවිත්තූපකරණා**. තෙනාහ **"අලඞ්කාරභූතස්සා"**තිආදි. **වොහාරවසෙනාති** වණිජ්ජාවසෙන වඩ්ඪිකතාදිවසෙන. **ධනධඤ්ඤස්ස පහූතතායාති** සත්තරතනසඞ්ඛාතස්ස ධනස්ස සබ්බපුබ්බණ්ණාපරණ්ණසඞ්ගහිතස්ස ධඤ්ඤස්ස ච පහූතතායාති අත්ථො. තත්ථ "සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාවෙළුරියවජිරපවාළානි සත්ත රතනානී"ති වදන්ති. සාලිවීහිආදි **පුබ්බණ්ණං** පුරක්ඛතං සස්සඵලන්ති කත්වා, තබ්බිපරියායතො මුග්ගමාසාදි **අපරණ්ණන්ති** වෙදිතබ්බං. **උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකත්තාති** සෙසධුතඞ්ගපරිවාරිතෙන උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතධුතඞ්ගෙන සමන්නාගතත්තා. තෙනාහ **"සපදානචාරං චරිතුකාමො"**ති.

31. අන්තොජාතතාය වා ඤාතිසදිසී දාසීති **ඤාතිදාසී**. පූතිභාවෙනෙව ලක්ඛිතබ්බදොසො වා **ආභිදොසිකො,** අභිදොසං වා පච්චූසකාලං ගතො පත්තො අතික්කන්තොති **ආභිදොසිකො**. තෙනාහ **"එකරත්තාතික්කන්තස්ස වා"**තිආදි. පූතිභූතභාවෙන පරිභොගං නාරහතීති **අපරිභොගාරහො**. ඡඩ්ඩනීයසභාවෙ නිච්ඡිතෙපි පුච්ඡාකාලෙ සන්දෙහවොහාරවසෙනෙව පුච්ඡිතුං යුත්තන්ති ආහ **"සචෙ"**ති. **අරියවොහාරෙනාති** අරියසමුදාචාරෙන. අරියා හි මාතුගාමං භගිනිවාදෙන සමුදාචරන්ති. **නිස්සට්ඨපරිග්ගහන්ති** පරිච්චත්තාලයං.

"ආකිරා"ති වුත්තත්තා **"විස්සජ්ජෙතුකාමා"**ති වුත්තං, "සචෙ තං ඡඩ්ඩනීයධම්ම"න්ති පරියායං අමුඤ්චිත්වා වුත්තත්තා **"පයුත්තවාචා වා"**ති වුත්තං, පච්චයපටිසංයුත්තා වාචා පයුත්තවාචා. **වත්තුං වට්ටතීති** නිරපෙක්ඛභාවතො වුත්තං , ඉධ පන විසෙසතො අපරිභොගාරහත්තාව වත්ථුනො. **අග්ගඅරියවංසිකොති** අරියවංසපටිපත්තිපූරකානං අග්ගො උත්තමො. නිමීයති සඤ්ජානීයතීති **නිමිත්තං,** යථාසල්ලක්ඛිතො ආකාරොති ආහ **"ගිහිකාලෙ සල්ලක්ඛිතපුබ්බං ආකාර"**න්ති. හත්ථපිට්ඨිආදීනි ඔලොකයමානා "සාමිපුත්තස්ස මෙ සුදින්නස්ස විය සුවණ්ණකච්ඡපපිට්ඨිසදිසා ඉමා හත්ථපාදපිට්ඨියො, හරිතාලවට්ටියො විය සුවට්ටිතා අඞ්ගුලියො, මධුරො සරො"ති ගිහිකාලෙ සල්ලක්ඛිතපුබ්බං ආකාරං අග්ගහෙසි සඤ්ජානි සල්ලක්ඛෙසි. කස්මා පන සා ඤාතිදාසී දිස්වාව න සඤ්ජානීති ආහ **"සුදින්නො හි"**තිආදි. **පබ්බජ්ජූපගතෙනාති** පබ්බජ්ජං උපගතෙන, පබ්බජිතෙනාති අත්ථො. **ඝරං පවිසිත්වාති** ගෙහසාමිනියා නිසීදිතබ්බට්ඨානභූතං අන්තොගෙහං පවිසිත්වා. **යග්ඝෙති** ඉමස්ස ආරොචයාමීති අයමත්ථොති ආහ **"ආරොචනත්ථෙ නිපාතො"**ති. "යග්ඝෙ ජානෙය්‍යාසීති සුට්ඨු ජානෙය්‍යාසී"තිපි අත්ථං වදන්ති. **ආලපනෙති** දාසිජනස්ස ආලපනෙ. තෙනාහ **"එවඤ්හි"**තිආදි.

32. **සරෙසු සාලා හොන්තීති** සරෙසු එකමන්තෙ භොජනසාලා හොන්ති පාකාරපරික්ඛිත්තා සුසංවිහිතද්වාරබන්ධා සුසම්මට්ඨවාලිකඞ්ගණා. **උදකකඤ්ජියන්ති** උදකඤ්ච කඤ්ජියඤ්ච. කස්මා පන ඊදිසායමෙව සාලාය අඤ්ඤතරං කුට්ටමූලන්ති අයමත්ථො වුත්තොති ආහ **"න හි පබ්බජිතා"**තිආදි. **අසාරුප්පෙ ඨානෙති** භික්ඛූනං අනනුච්ඡවිකෙ පදෙසෙ. **අත්ථි නු බොති නු**-සද්දො පුච්ඡනත්ථෙ, **බො**-සද්දො වචනසිලිට්ඨතාය වුත්තො. **නුබොති** වා නිපාතසමුදායො පුච්ඡනත්ථො. තෙන නාම-සද්දස්ස පුච්ඡනත්ථතං දස්සෙති. **යෙසං නො ත්වන්ති** යෙසං නො පුත්තො ත්වං. **ඊදිසෙ ඨානෙති** කිඤ්චාපි තං ඨානං භික්ඛූනං අනනුරූපං න හොති, තථාපි මාදිසානං මහාභොගකුලානං පුත්තස්ස පරකුලෙ ආසනසාලායං නිසීදිත්වා භොජනං නාම අයුත්තරූපන්ති මඤ්ඤමානො ආහ. තෙනෙවාහ "නනු නාම, තාත සුදින්න, සකං ගෙහං ගන්තබ්බ"න්ති. අඤ්ඤෙනපි පකාරෙන නාමසද්දස්ස පුච්ඡනත්ථතමෙව දස්සෙන්තො ආහ **"තථා අත්ථි නු බො තාතා"**තිආදි. **තථාති** සමුච්චයත්ථො. ඉදානි නාමසද්දස්ස මඤ්ඤනත්ථතං දස්සෙන්තො ආහ **"තථා අත්ථි මඤ්ඤෙ"**තිආදි.

දුක්ඛාභිතුන්නතායාති මානසිකෙන දුක්ඛෙන අභිපීළිතත්තා. **එතමත්ථන්ති** "අත්ථි නු බො, තාත සුදින්න, අම්හාකං ධන"න්තිආදිනා යථාවුත්තමත්ථං. **අනොකප්පනාමරිසනත්ථවසෙනාති** එත්ථ **අනොකප්පනං** අසද්දහනං. **අමරිසනං** අසහනං. **අනාගතවචනං** අනාගතසද්දප්පයොගො, අත්ථො පන වත්තමානකාලිකොව. තෙනාහ **"පච්චක්ඛම්පි"**ති. න මරිසයාමීති න විසහාමි. **තං න සුන්දරන්ති** "තදාය"න්ති පාඨං සන්ධායාහ. **අලං, ගහපති, කතං මෙ අජ්ජ භත්තකිච්චන්ති** ථෙරො උක්කට්ඨඑකාසනිකතාය පටික්ඛිපන්තො එවමාහ. **උක්කට්ඨඑකාසනිකතායාති** ච ඉදං භූතකථනවසෙන වුත්තං ථෙරස්ස තථාභාවදීපනත්ථං. මුදුකස්සපි හි එකාසනිකස්ස යාය නිසජ්ජාය කිඤ්චිමත්තම්පි භොජනං භුත්තං, වත්තසීසෙනපි තතො වුට්ඨිතස්ස පුන භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. තෙනාහ **තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො** "ආසනං වා රක්ඛෙය්‍යා භොජනං වා"ති. **උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකොපි සමානොති** නිදස්සනමත්තමිදං, ථෙරො සපදානචාරිකෙසුපි උක්කට්ඨොයෙව. උක්කට්ඨසපදානචාරිකොපි හි පුරතො ච පච්ඡතො ච ආහටභික්ඛම්පි අග්ගහෙත්වාව සරද්වාරෙ ඨත්වා පත්තවිස්සජ්ජනමෙව කරොති, තස්මා ථෙරො උක්කට්ඨසපදානචාරිකත්තාපි ස්වාතනාය භික්ඛං නාධිවාසෙති. අථ කස්මා "අධිවාසෙසී"ති ආහ **"සචෙ එකභත්තම්පි න ගහෙස්සාමී"**තිආදි. පණ්ඩිතා හි මාතාපිතූනං ආචරියුපජ්ඣායානං වා කාතබ්බං අනුග්ගහං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා ධුතඞ්ගවිසුද්ධිකා න භවන්ති.

33. **මජ්ඣිමප්පමාණොති** චතුහත්ථො පුරිසො මජ්ඣිමප්පමාණො. "ඡහත්ථො"තිපි කෙචි. තිරො කරොන්ති එතායාති තිරොකරණීති සාණිපාකාරවචනො අයං **තිරොකරණී**-සද්දොති ආහ **"තිරොකරණියන්ති කරණත්ථෙ භුම්ම"**න්ති. "තිරොකරණියා"ති වත්තබ්බෙ "තිරොකරණිය"න්ති කරණත්ථෙ භුම්මං වුත්තං. **තිරොකරණීය**-සද්දො වා අයං සාණිපාකාරපරියායොති දස්සෙන්තො ආහ **"අථ වා"**තිආදි. **තං පරික්ඛිපිත්වාති** තං සමන්තතො ඛිපිත්වා, පරිතො බන්ධිත්වාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"සමන්තතො කත්වා"**ති. විභත්තිපතිරූපකොපි නිපාතො හොතීති ආහ **"තෙනාති අයම්පි වා"**තිආදි.

34. "අථ බො ආයස්මතො සුදින්නස්ස පිතා සකෙ නිවෙසනෙ පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං පටියාදාපෙත්වා ආයස්මතො සුදින්නස්ස කාලං ආරොචෙසි – 'කාලො, තාත සුදින්න, නිට්ඨිතං භත්ත'න්ති" එවං කාලාරොචනස්ස පාළියං අනාරුළ්හත්තා ආහ – **"කිඤ්චාපි පාළියං කාලාරොචනං න වුත්ත"**න්ති. **ආරොචිතෙයෙව කාලෙති** "කාලො, තාත සුදින්න, නිට්ඨිතං භත්ත"න්ති කාලෙ ආරොචිතෙයෙව. **ද්වෙ පුඤ්ජෙති** කහාපණපුඤ්ජඤ්ච සුවණ්ණපුඤ්ජඤ්ච.

පෙත්තිකන්ති පිතිතො ආගතං පෙත්තිකං. **නිහිතන්ති** භූමිගතං. **පයුත්තන්ති** වඩ්ඪිවසෙන පයොජිතං. **තද්ධිතලොපං කත්වා වෙදිතබ්බන්ති** යථා අඤ්ඤත්ථාපි "පිතාමහං ධනං ලද්ධා, සුඛං ජීවති සඤ්ජයො"ති වුත්තං, එවං තද්ධිතලොපං කත්වා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. පිතාමහතො ආගතං, පිතාමහස්ස වා ඉදං **පෙතාමහං**. **පබ්බජිතලිඞ්ගන්ති** සමණවෙසං. **න රාජභීතොති** අපරාධකාරණා න රාජකුලා භීතො. යෙසං සන්තකං ධනං ගහිතං, තෙ **ඉණායිකා**. **පලිබුද්ධො** පීළිතො.

විභත්තිපතිරූපකොති "තෙනා"ති පදං සන්ධායාහ. **තංනිදානන්ති** තං ධනං නිදානං කාරණමස්සාති තංනිදානං. **අස්සාති** පච්චත්තවචනස්ස, පදස්ස වා. **භයන්ති** චිත්තස්ස උත්‍රස්තාකාරෙන පවත්තභයං අධිප්පෙතං, න ඤාණභයං, නාපි "භායති එතස්මා"ති එවං වුත්තං ආරම්මණභයන්ති ආහ **"චිත්තුත්‍රාසොති අත්ථො"**ති. **ඡම්භිතත්තන්ති** තෙනෙව චිත්තුත්‍රාසභයෙන සකලසරීරස්ස ඡම්භිතභාවො. විසෙසතො පන හදයමංසචලනන්ති ආහ **"කායකම්පො හදයමංසචලන"**න්ති. **ලොමහංසොති** තෙන භයෙන තෙන ඡම්භිතත්තෙන සකලසරීරලොමානං හට්ඨභාවො, සො පන නෙසං භිත්තියං නාගදන්තානං විය උද්ධංමුඛතාති ආහ **"ලොමානං හංසනං උද්ධග්ගභාවො"**ති.

35. **අත්තනාති** පච්චත්තෙ කරණවචනං, සයන්ති අත්ථො. **දෙවච්ඡරානන්ති** අනච්චන්තියො සන්ධායාහ. **දෙවනාටකානන්ති** නච්චන්තියො, පරියායවචනං වා එතං දෙවකඤ්ඤානං. **සමුප්පන්නබලවසොකා හුත්වාති** අයං ලොකො නාම අත්තානංව චින්තෙති, තස්මා සාපි "ඉදානි අහං අනාථා ජාතා"ති අත්තානංව චින්තයමානා "අයං අජ්ජ ආගමිස්සති, අජ්ජ ආගමිස්සතී"ති අට්ඨ වස්සානි බහි න නික්ඛන්තා එතං නිස්සාය මයා දාරකොපි න ලද්ධො, යස්ස ආනුභාවෙන ජීවෙය්‍යාමි, ඉතො චාම්හි පරිහීනා අඤ්ඤතො චාති සමුප්පන්නබලවසොකා හුත්වා. කුලරුක්ඛපතිට්ඨාපනෙ බීජසදිසත්තා කුලවංසප්පතිට්ඨාපකො පුත්තො ඉධ බීජකොති අධිප්පෙතොති ආහ **"කුලවංසබීජකං එකං පුත්ත"**න්ති. සං නාම ධනං, තස්ස පතීති සංපති, ධනවා විභවසම්පන්නො. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකහිතාවහත්තා තස්ස හිතන්ති සාපතෙය්‍යං, තදෙව ධනං විභවොති ආහ – **"ඉමං සාපතෙය්‍යං එවං මහන්තං අම්හාකං විභව"**න්ති.

36. ඉත්ථීනං කුමාරිභාවප්පත්තිතො පට්ඨාය පච්ඡිමවයතො ඔරං අසති විබන්ධෙ අට්ඨමෙ අට්ඨමෙ සත්තාහෙ ගබ්භාසයසඤ්ඤිතෙ තතියෙ ආවත්තෙ කතිපයා ලොහිතපීළකා සණ්ඨහිත්වා අග්ගහිතපුබ්බා එව භිජ්ජන්ති, තතො ලොහිතං පග්ඝරති, තත්ථ උතුසමඤ්ඤා පුප්ඵසමඤ්ඤා චාති ආහ – **"පුප්ඵන්ති උතුකාලෙ උප්පන්නලොහිතස්ස නාම"**න්ති. **ගබ්භපතිට්ඨානට්ඨානෙති** යස්මිං ඔකාසෙ දාරකො නිබ්බත්තති, තස්මිං පදෙසෙ. **සණ්ඨහිත්වාති** නිබ්බත්තිත්වා. **භිජ්ජන්තීති** අග්ගහිතපුබ්බා එව භිජ්ජන්ති. අයඤ්හි තාසං සභාවො.

දොසෙනාති ලොහිතමලෙන. **සුද්ධෙ වත්ථුම්හීති** පග්ඝරිතලොහිතත්තා අනාමයත්තා ච නහානතො පරං චතුත්ථදිවසතො පට්ඨාය සුද්ධෙ ගබ්භාසයෙ. සුද්ධෙ පන වත්ථුම්හි මාතාපිතූසු එකවාරං සන්නිපතිතෙසු යාව සත්ත දිවසානි ඛෙත්තමෙව හොති ගබ්භසණ්ඨහනස්ස පරිත්තස්ස ලොහිතලෙපස්ස විජ්ජමානත්තා. කෙචි පන ''අඩ්ඪමාසමත්තම්පි ඛෙත්තමෙවා''ති වදන්ති. **බාහායන්ති** අධිකරණෙ භුම්මන්ති ආහ **''පුරාණදුතියිකාය යා බාහා, තත්‍ර නං ගහෙත්වා''**ති. උපයොගත්ථෙ භුම්මවචනම්පි යුජ්ජතියෙව යථා ''සුදින්නස්ස පාදෙසු ගහෙත්වා''ති.

පුබ්බෙපි පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානං සබ්භාවතො **අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති** පාරාජිකං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ – **''පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදෙ අට්ඨපිතෙ''**ති. වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො ආහ – **''භගවතො කිර පඨමබොධිය''**න්තිආදි. **එවරූපන්ති** පාරාජිකපඤ්ඤත්තියා අනුරූපං. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං, සඞ්ඝාදිසෙසපඤ්ඤත්තියා අනුරූපම්පි අජ්ඣාචාරං නාකංසුයෙව. තෙනෙවාහ – **''අවසෙසෙ පඤ්ච බුද්ධකාපත්තික්ඛන්ධෙ එව පඤ්ඤපෙසී''**ති. ඉදඤ්ච ථුල්ලච්චයාදීනං පඤ්චන්නං ලහුකාපත්තික්ඛන්ධානං සබ්භාවමත්තං සන්ධාය වුත්තං, න පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධානං අනවසෙසතො පඤ්ඤත්තත්තාව. පඨමබොධියං පඤ්චන්නං ලහුකාපත්තීනං සබ්භාවවචනෙනෙව ධම්මසෙනාපතිස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාචනා විසෙසතො ගරුකාපත්තිපඤ්ඤත්තියා පාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස ච හෙතුභූතාති දට්ඨබ්බා. කෙචි පන ''තස්මිං තස්මිං පන වත්ථුස්මිං අවසෙසපඤ්චබුද්ධකාපත්තික්ඛන්ධෙ එව පඤ්ඤපෙසීති ඉදං ද්වාදසමෙ වස්සෙ වෙරඤ්ජායං වුත්ථවස්සෙන භගවතා තතො පට්ඨාය අට්ඨවස්සබ්භන්තරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්ත''න්ති වදන්ති, තං න සුන්දරං තතො පුබ්බෙපි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා සබ්භාවතො. තෙනෙව වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ ''එකභික්ඛුනාපි රත්තිච්ඡෙදො වා පච්ඡිමිකාය තත්ථ වස්සං උපගච්ඡාමාති වස්සච්ඡෙදො වා න කතො''ති ච ''සාමම්පි පචනං සමණසාරුප්පං න හොති, න ච වට්ටතී''ති ච වුත්තං. **ආරාධයිංසූති** චිත්තං ගණ්හිංසු, අජ්ඣාසයං පූරයිංසු, හදයගාහිනිං පටිපත්තිං පටිපජ්ජිංසූති අත්ථො. **එකං සමයන්ති** එකස්මිං සමයෙ, පඨමබොධියන්ති අත්ථො.

යං ආදීනවන්ති සම්බන්ධො. **සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තොති** පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තො. **ආදීනවං දස්සෙස්සතීති** ''වරං තෙ, මොඝපුරිස, ආසීවිසස්ස ඝොරවිසස්ස මුඛෙ අඞ්ගජාතං පක්ඛිත්තං, න ත්වෙව මාතුගාමස්ස අඞ්ගජාතෙ අඞ්ගජාතං පක්ඛිත්ත''න්තිආදිනා යං ආදීනවං දස්සෙස්සති. **අභිවිඤ්ඤාපෙසීති** ඉමස්ස ''පවත්තෙසී''ති අයමත්ථො කථං ලද්ධොති ආහ **''පවත්තනාපි හී''**තිආදි. **කායවිඤ්ඤත්තිචොපනතොති** කායවිඤ්ඤත්තිවසෙන පවත්තචලනතො. කස්මා පනෙස මෙථුනධම්මෙන අනත්ථිකොපි සමානො තික්ඛත්තුං අභිවිඤ්ඤාපෙසීති ආහ – **''තික්ඛත්තුං අභිවිඤ්ඤාපනඤ්චෙසා''**තිආදි. තත්ථ **තික්ඛත්තුං අභිවිඤ්ඤාපනන්ති** මුත්තිපාපනවසෙන තීසු වාරෙසු මෙථුනධම්මස්ස පවත්තනං.

සබ්බෙසම්පි පදානං අවධාරණඵලත්තා විනාපි එවකාරං අවධාරණත්ථො විඤ්ඤායතීති ආහ **''තෙනෙව අජ්ඣාචාරෙනා''**ති. අට්ඨ හි ගබ්භකාරණානි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''මෙථුනචොළග්ගහණං, තනුසංසග්ගො ච නාභිආමසනං;
> පානං දස්සනසවනං, සායනමිති ගබ්භහෙතවො අට්ඨා''ති.

ඉදානි අවධාරණෙන නිවත්තිතමත්ථං දස්සෙතුකාමො ආහ – **''කිං පන අඤ්ඤථාපි ගබ්භග්ගහණං හොතී''**තිආදි. නනු ච නාභිපරාමසනම්පි කායසංසග්ගොයෙව, කස්මා නං විසුං වුත්තන්ති? උභයෙසං ඡන්දරාගවසෙන කායසංසග්ගො වුත්තො, ඉත්ථියා ඡන්දරාගවසෙන නාභිපරාමසනං, වත්ථුවසෙන වා තං විසුං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කථං පන කායසංසග්ගෙන ගබ්භග්ගහණං හොති, කථඤ්ච තත්ථ සුක්කසොණිතස්ස සම්භවොති ආහ **''ඉත්ථියො හී''**තිආදි . ඡන්දරාගුප්පත්තිවසෙන ඉත්ථියා සුක්කකොට්ඨාසො චලිතො හොති, සොපි ගබ්භසණ්ඨානස්ස පච්චයො හොතීති අධිප්පායො. ඉත්ථිසන්තානෙපි හි රසාදිසත්තධාතුයො ලබ්භන්තියෙව. තෙනාහ – **''අඞ්ගපච්චඞ්ගපරාමසනං සාදියන්තියොපි ගබ්භං ගණ්හන්තී''**ති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන ''කායසංසග්ගාදිනා සත්තප්පකාරෙන ගබ්භග්ගහණෙ පිතු සුක්කකොට්ඨාසං විනා ඡන්දරාගවසෙන මාතු විකාරප්පත්තං ලොහිතමෙව ගබ්භසණ්ඨානස්ස පච්චයො හොතී''ති වුත්තං. ''යස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගපරාමසනං සාදියිත්වා මාතා පුත්තං පටිලභති, සචෙ සො අපරෙන සමයෙන පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො හුත්වා තාදිසං පිතරං මනුස්සජාතිකං ජීවිතා වොරොපෙති, පිතුඝාතකොව හොතී''ති වදන්ති.

තං අසුචිං එකදෙසං මුඛෙන අග්ගහෙසීති පුරාණචීවරං ධොවන්තී තත්ථ යං අසුචිං අද්දස, තං අසුචිං එකදෙසං පිවි. ''වට්ටති තුම්හාකං මෙථුනධම්මො''ති පුට්ඨො ''කප්පතු වා මා වා කප්පතු, මයං තෙන අනත්ථිකා''ති දස්සෙන්තො ආහ **''අනත්ථිකා මයං එතෙනා''**ති. කිඤ්චාපි නාභිපරාමසනෙ මෙථුනරාගො නත්ථි, තථාපි නාභිපරාමසනකාලෙ ඵස්සසාදියනවසෙන අස්සාදමත්තං තස්සා අහොසීති ගහෙතබ්බං, අඤ්ඤථා ගබ්භසණ්ඨහනං න සියා. දිට්ඨමඞ්ගලිකාය නාභිපරාමසනෙන මණ්ඩබ්‍යස්ස නිබ්බත්ති අහොසි, චණ්ඩපජ්ජොතමාතු නාභියං විච්ඡිකා ඵරිත්වා ගතා, තෙන චණ්ඩපජ්ජොතස්ස නිබ්බත්ති අහොසීති ආහ **''එතෙනෙව නයෙනා''**තිආදි. **පුරිසං උපනිජ්ඣායතීති** වාතපානාදිනා දිස්වා වා දිට්ඨපුබ්බං වා පුරිසං උපනිජ්ඣායති. **රාජොරොධා වියාති** සීහළදීපෙ කිර එකිස්සා ඉත්ථියා තථා අහොසි, තස්මා එවං වුත්තං.

ඉධාති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං. **අයන්ති** සුදින්නස්ස පුරාණදුතියිකා. **යං සන්ධායාති** යං අජ්ඣාචාරං සන්ධාය. සුක්කං සන්ධාය **''මාතාපිතරො ච සන්නිපතිතා හොන්තී''**ති වුත්තං, **මාතා ච උතුනී හොතීති** ලොහිතං සන්ධාය. තත්ථ **සන්නිපතිතා හොන්තීති** අසද්ධම්මවසෙන එකස්මිං ඨානෙ සමාගතා සඞ්ගතා හොන්ති. **මාතා ච උතුනී හොතීති** ඉදං උතුසමයං සන්ධාය වුත්තං, න ලොකසමඤ්ඤාකරජස්ස ලග්ගනදිවසමත්තං. **ගන්ධබ්බොති** තත්‍රූපගසත්තො, ගන්තබ්බොති වුත්තං හොති. ත-කාරස්ස ධ-කාරො කතොති දට්ඨබ්බං. අථ වා ගන්ධනතො උප්පජ්ජනගතියා නිමිත්තුපට්ඨානෙන සූචනතො දීපනතො ගන්ධොති ලද්ධනාමෙන භවගාමිකම්මුනා අබ්බති පවත්තතීති ගන්ධබ්බො, තත්ථ උප්පජ්ජනකසත්තො. **පච්චුපට්ඨිතො හොතීති** උපගතො හොති. එත්ථ ච න මාතාපිතූනං සන්නිපාතං ඔලොකයමානො සමීපෙ ඨිතො නාම හොති, කම්මයන්තයන්තිතො පන එකො සත්තො තස්මිං ඔකාසෙ නිබ්බත්තනකො පුරිමජාතියං ඨිතොයෙව ගතිනිමිත්තාදිආරම්මණකරණවසෙන උපපත්තාභිමුඛො හොතීති අධිප්පායො.

සන්නිපාතාති සමොධානෙන සමාගමෙන. **ගබ්භස්සාති** ගබ්භෙ නිබ්බත්තනකසත්තස්ස. ගබ්භෙ නිබ්බත්තනකසත්තොපි හි ගබ්භොති වුච්චති. යථාහ – ''යථා ඛො පනානන්ද, අඤ්ඤා ඉත්ථිකා නව වා දස වා මාසෙ ගබ්භං කුච්ඡිනා පරිහරිත්වා විජායන්තී''ති (ම. නි. 3.205). කත්ථචි පන ගබ්භොති මාතුකුච්ඡි වුත්තො. යථාහ –

> ''යමෙකරත්තිං පඨමං, ගබ්භෙ වසති මාණවො;
> අබ්භුට්ඨිතොව සො යාති, ස ගච්ඡං න නිවත්තතී''ති. (ජා. 1.15.363); –

එත්ථ ච ගබ්භති අත්තභාවභාවෙන පවත්තතීති ගබ්භො, කලලාදිඅවත්ථො ධම්මප්පබන්ධො, තංනිස්සිතත්තා පන සත්තසන්තානො ''ගබ්භො''ති වුත්තො යථා ''මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී''ති. තංනිස්සයභාවතො මාතුකුච්ඡි ''ගබ්භො''ති වෙදිතබ්බො. ගබ්භො වියාති වා. යථා හි නිවාසට්ඨානතාය සත්තානං ඔවරකො ''ගබ්භො''ති වුච්චති, එවං ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං යාව අභිජාති නිවාසට්ඨානතාය මාතුකුච්ඡි ''ගබ්භො''ති වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **අවක්කන්ති හොතීති** නිබ්බත්ති හොති.

ආරක්ඛදෙවතාති තස්ස ආරක්ඛත්ථාය ඨිතා දෙවතා. අස්ස තං අජ්ඣාචාරන්ති සම්බන්ධො. **තථා නිච්ඡාරෙසුන්ති** තථා මහන්තං සද්දං කත්වා නිච්ඡාරෙසුං. කිඤ්චාපි ඉධ පාළියං ආකාසට්ඨදෙවතා විසුං න ආගතා, තථාපි සද්දස්ස අනුස්සාවනෙ අයමනුක්කමොති දස්සෙතුං චාතුමහාරාජිකදෙවතායො ද්විධා කත්වා ආකාසට්ඨදෙවතා විසුං වුත්තා. තෙනෙත්ථ ආකාසට්ඨකානං විසුං ගහිතත්තා චාතුමහාරාජිකාති පරිභණ්ඩපබ්බතට්ඨකා වෙදිතබ්බා. **ඉතිහාති** නිපාතසමුදායො එවංසද්දස්ස අත්ථෙ දට්ඨබ්බොති ආහ **''එව''**න්ති. **ඛණෙන මුහුත්තෙනාති** පදද්වයං වෙවචනභාවතො සමානත්ථමෙවාති දට්ඨබ්බං. **එකකොලාහලමහොසීති** දෙවබ්‍රහ්මලොකෙසු එකකොලාහලමහොසි. කිඤ්චාපි හි සො සද්දො යාව බ්‍රහ්මලොකා අබ්භුග්ගච්ඡි, තථාපි න සො මනුස්සානං විසයො තෙසං රූපං විය, තෙනෙව භික්ඛූ පුච්ඡිංසු – ''කච්චි නො ත්වං, ආවුසො සුදින්න, අනභිරතො''ති.

37. ''එවං මාතාපුත්තානං පබ්බජ්ජා සඵලා අහොසි, පිතා පන විප්පටිසාරාභිභූතො විහාසී''ති වචනතො සුදින්නස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ අරහත්තාධිගමො නාහොසීති විඤ්ඤායති. කෙචි පන ''පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතාය චොදියමානස්ස භබ්බකුලපුත්තස්සාති වුත්තත්තා සුදින්නො තං කුක්කුච්චං විනොදෙත්වා අරහත්තං සච්ඡාකාසි, තෙනෙව පබ්බජ්ජා අනුඤ්ඤාතා''ති වදන්ති. තං පාළියා අට්ඨකථාය ච න සමෙති. පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතා ච අප්පමාණං තාදිසස්සපි අන්තරාකතපාපකම්මස්ස වසෙන අජාතසත්තුනො විය අධිගමන්තරායදස්සනතො. කතාකතානුසොචනලක්ඛණං කුක්කුච්චං ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ **''අජ්ඣාචාරහෙතුකො පච්ඡානුතාපො''**ති. කතං අජ්ඣාචාරං පටිච්ච අනුසොචනවසෙන විරූපං සරණං චින්තනං **විප්පටිසාරොති** ආහ **''විප්පටිසාරොතිපි තස්සෙව නාම''**න්ති. කුච්ඡිතං කතං කිරියාති කුකතං, කුකතමෙව **කුක්කුච්චන්ති** ආහ **''කුච්ඡිතකිරියාභාවතො කුක්කුච්ච''**න්ති. **පරියාදින්නමංසලොහිතත්තාති** පරික්ඛීණමංසලොහිතත්තා. **අප්පඵාරිකොති** උද්දෙසාදීසු බ්‍යාපාරරහිතො, අබ්‍යාවටොති අත්ථො. **වහච්ඡින්නොති** ඡින්නවහො, භාරවහනෙන ඡින්නක්ඛන්ධොති වුත්තං හොති. **තං තං චින්තයීති** ''යදි අහං තං පාපං න කරිස්සං, ඉමෙ භික්ඛූ විය පරිපුණ්ණසීලො අස්ස''න්තිආදිනා තං තං චින්තයි.

38. එවංභූතන්ති කිසලූඛාදිභාවප්පත්තං. **ගණසඞ්ගණිකාපපඤ්චෙනාති** ගණෙ ජනසමාගමෙ සන්නිපතනං ගණසඞ්ගණිකා, ගණසඞ්ගණිකායෙව පපඤ්චො ගණසඞ්ගණිකාපපඤ්චො, තෙන. **යස්සාති** යෙ අස්ස. **කථාඵාසුකාති** විස්සාසිකභාවෙනෙව කථාකරණෙ ඵාසුකා, සුඛෙන වත්තුං සක්කුණෙය්‍යා, සුඛසම්භාසාති අත්ථො. පසාදස්ස පමාණතො ඌනාධිකත්තං සබ්බදා සබ්බෙසං නත්ථීති ආහ **''පසාදපතිට්ඨානොකාසස්ස සම්පුණ්ණත්තා''**ති. **දානීති** ඉමස්මිං අත්ථෙ එතරහි-සද්දො අත්ථීති ආහ **''දානීති නිපාතො''**ති. **නො**-සද්දොපි නු-සද්දො විය පුච්ඡනත්ථොති ආහ **''කච්චි නු ත්ව''**න්ති. **තමෙව අනභිරතින්ති** තෙහි භික්ඛූහි පුච්ඡිතං තමෙව ගිහිභාවපත්ථනාකාරං අනභිරතිං. ''තමෙවා''ති අවධාරණෙන නිවත්තිතමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **''අධිකුසලාන''**න්තිආදි. අධිකුසලා ධම්මා සමථවිපස්සනාදයො. **අත්ථීති** විසයභාවෙන චිත්තෙ පරිවත්තනං සන්ධාය වුත්තං, න පාපස්ස වත්තමානතං සන්ධාය, අත්ථි විසයභාවෙන චිත්තෙ පරිවත්තතීති වුත්තං හොති. තෙනාහ – **''නිච්චකාලං අභිමුඛං විය මෙ තිට්ඨතී''**ති.

යං ත්වන්ති එත්ථ යන්ති හෙතුඅත්ථෙ නිපාතො, කරණත්ථෙ වා පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''යෙන පාපෙනා''**ති. **අනෙකපරියායෙනාති** එත්ථ පරියාය-සද්දො කාරණවචනොති ආහ **''අනෙකකාරණෙනා''**ති. **විරාගත්ථායාති** භවභොගෙසු විරජ්ජනත්ථාය. **නො රාගෙන රජ්ජනත්ථායාති** භවභොගෙසුයෙව රාගෙන අරඤ්ජනත්ථාය. තෙනාහ **''භගවතා හී''**තිආදි. **එස නයො සබ්බපදෙසූති** අධිප්පායිකමත්තං සබ්බපදෙසු අතිදිස්සති. **ඉදං පනෙත්ථ පරියායවචනමත්තන්ති** ''විසංයොගායා''තිආදීසු සබ්බපදෙසු ''කිලෙසෙහි

විසංයුජ්ජනත්ථායා’’තිආදිනා පදත්ථවිභාවනවසෙන වුත්තපරියායවචනං සන්ධාය වදති. **න සංයුජ්ජනත්ථායාති** කිලෙසෙහි න සංයුජ්ජනත්ථාය. **අග්ගහණත්ථායාති** කිලෙසෙ අග්ගහණත්ථාය, භවභොගෙ වා තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අග්ගහණත්ථාය. **න සඞ්ගහණත්ථායාති** එත්ථාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

නිබ්බත්තිතලොකුත්තරනිබ්බානමෙවාති සඞ්ඛාරෙහි නික්ඛන්තං විවිත්තං, තතොයෙව ලොකතො උත්තිණ්ණත්තා ලොකුත්තරං නිබ්බානං. **මදනිම්මදනායාති වාති** එත්ථ අවුත්තසමුච්චයත්ථෙන **වා**-සද්දෙන ආදිඅත්ථෙන **ඉති**-සද්දෙන වා ‘‘පිපාසවිනයායා’’තිආදි සබ්බං සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානෙන අරියමග්ගෙන පහීයමානා රාගමානමදාදයො තං පත්වා පහීයන්ති නාමාති ආහ **‘‘යස්මා පන තං ආගම්මා’’**තිආදි. තත්ථ **තං ආගම්මාති** නිබ්බානං ආගම්ම පටිච්ච අරියමග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයභාවහෙතු. **මානමදපුරිසමදාදයොති** එත්ථ ජාතිආදිං නිස්සාය සෙය්‍යස්ස ‘‘සෙය්‍යොහමස්මී’’තිආදිනා උප්පජ්ජනකමානොයෙව මදජනනට්ඨෙන මදොති **මානමදො. පුරිසමදො** වුච්චති පුරිසමානො, ‘‘අහං පුරිසො’’ති උප්පජ්ජනකමානො. ‘‘අසද්ධම්මසෙවනසමත්ථතං නිස්සාය පවත්තො මානො, රාගො එව වා පුරිසමදො’’ති කෙචි. **ආදි**-සද්දෙන බලමදයොබ්බනමදාදිං සඞ්ගණ්හාති . **මහාගණ්ඨිපදෙ** පන **මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච ‘‘පුරිසමදො නාම සම්භවො’’ති වුත්තං, තං ඉධ යුත්තං විය න දිස්සති. න හි ‘‘භගවතා සම්භවස්ස විනාසාය ධම්මො දෙසිතො’’ති වත්තුං වට්ටති. **නිම්මදාති** විගතමදභාවා. ඉමමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අමදා’’**ති වුත්තං. මදා නිම්මදීයන්ති එත්ථ අමදභාවං විනාසං ගච්ඡන්තීති **මදනිම්මදනො**. එස නයො සෙසපදෙසුපි.

කාමපිපාසාති කාමානං පාතුකම්‍යතා, කාමතණ්හාති අත්ථො. ආලීයන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙන සෙවීයන්තීති ආලයා, පඤ්ච කාමගුණාති ආහ **‘‘පඤ්ච කාමගුණාලයා’’**ති. පඤ්චසු හි කාමගුණෙසු ඡන්දරාගප්පහානෙනෙව පඤ්ච කාමගුණාපි පහීනා නාම හොන්ති, තෙනෙව ‘‘යො, භික්ඛවෙ, රූපෙසු ඡන්දරාගො’’තිආදි (සං. නි. 3.323) වුත්තං. පඤ්චකාමගුණෙසු වා ආලයා **පඤ්චකාමගුණාලයා.** ආලීයන්ති අල්ලීයන්ති අභිරමනවසෙන සෙවන්තීති ආලයාති හි තණ්හාවිචරිතානං අධිවචනං. **තෙභූමකවට්ටන්ති** තීසු භූමීසු කම්මකිලෙසවිපාකා වට්ටනට්ඨෙන වට්ටං. **විරජ්ජතීති** පලුජ්ජති. **‘‘විරජ්ජතීති** කාමවිනාසො වුත්තො, **නිරුජ්ඣතීති** එකප්පහාරෙන විනාසො’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **විරාගො නිරොධොති** සාමඤ්ඤවොදනායපි ‘‘තණ්හාක්ඛයො’’ති අධිකතත්තා තණ්හාය එව විරජ්ජනං නිරුජ්ඣනඤ්ච වුත්තං.

චතස්සො යොනියොති එත්ථ **යොනීති** ඛන්ධකොට්ඨාසස්සපි කාරණස්සපි පස්සාවමග්ගස්සපි නාමං. ‘‘චතස්සො නාගයොනියො (සං. නි. 3.342-343) චතස්සො සුපණ්ණයොනියො’’ති එත්ථ හි ඛන්ධකොට්ඨාසො යොනි නාම. ‘‘යොනි හෙසා භූමිජ ඵලස්ස අධිගමාය’’ති (ම. නි. 3.226) එත්ථ කාරණං. ‘‘න චාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි, යොනිජං මත්තිසම්භව’’න්ති (ම. නි. 2.457; ධ. ප. 396) එත්ථ පස්සාවමග්ගො. ඉධ පන ඛන්ධකොට්ඨාසො ‘‘යොනී’’ති අධිප්පෙතො. යවන්ති තාය සත්තා අමිස්සිතාපි සමානජාතිතාය මිස්සිතා හොන්තීති **යොනි**. සා පන අත්ථතො අණ්ඩාදිඋප්පත්තිට්ඨානවිසිට්ඨො ඛන්ධානං භාගසො පවත්තිවිසෙසො, සා ච අණ්ඩජජලාබුජසංසෙදජඔපපාතිකවසෙන චතුබ්බිධා. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘චතස්සො ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, යොනියො. කතමා චතස්සො? අණ්ඩජා යොනි ජලාබුජා යොනි සංසෙදජා යොනි ඔපපාතිකා යොනී’’ති (ම. නි. 1.152).

තත්ථ අණ්ඩෙ ජාතා **අණ්ඩජා**. ජලාබුම්හි ජාතා **ජලාබුජා**. සංසෙදෙ ජාතා **සංසෙදජා**. විනා එතෙහි කාරණෙහි උප්පතිත්වා විය නිබ්බත්තාති **ඔපපාතිකා**. එත්ථ ච පෙතලොකෙ තිරච්ඡානෙ මනුස්සෙසු ච අණ්ඩජාදයො චතස්සොපි යොනියො සම්භවන්ති, මනුස්සෙසු පනෙත්ථ කෙචිදෙව ඔපපාතිකා හොන්ති මහාපදුමකුමාරාදයො විය. අණ්ඩජාපි කොන්තපුත්තා ද්වෙභාතියත්ථෙරා විය, සංසෙදජාපි පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තපොක්ඛරසාතිබ්‍රාහ්මණපදුමවතීදෙවීආදයො විය කෙචිදෙව හොන්ති, යෙභුය්‍යෙන පන මනුස්සා ජලාබුජාව. පෙතෙසුපි නිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතානං නිච්චදුක්ඛාතුරතාය කාමසෙවනා නත්ථි, තස්මා තෙ ගබ්භසෙය්‍යකා න හොන්ති. ජාලාවන්තතාය න තාසං කුච්ඡියං ගබ්භො සණ්ඨාති, තස්මා තෙ ඔපපාතිකායෙව සංසෙදජතායපි අසම්භවතො, අවසෙසපෙතා පන චතුයොනිකාපි හොන්ති. යථා ච තෙ, එවං යක්ඛාපි සබ්බචතුප්පදපක්ඛිජාතිදීඝජාතිආදයොපි සබ්බෙ චතුයොනිකායෙව. සබ්බෙ නෙරයිකා ච චතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය උපරිදෙවා ච ඔපපාතිකායෙව, භුම්මදෙවා පන චතුයොනිකාව හොන්ති. තත්ථ දෙවමනුස්සෙසු සංසෙදජඔපපාතිකානං අයං විසෙසො – සංසෙදජා මන්දා දහරා හුත්වා නිබ්බත්තන්ති, ඔපපාතිකා සොළසවස්සුද්දෙසිකා හුත්වා.

පඤ්ච ගතියොති එත්ථ සුකතදුක්කටකම්මවසෙන ගන්තබ්බා උපපජ්ජිතබ්බාති ගතියො. යථා හි කම්මභවො පරමත්ථතො අසතිපි කාරකෙ පච්චයසාමග්ගියා සිද්ධො, තංසමඞ්ගිනා සන්තානලක්ඛණෙන සත්තෙන කතොති වොහරීයති, එවං උපපත්තිභවලක්ඛණගතියො පරමත්ථතො අසතිපි ගමකෙ තංතංකම්මවසෙන යෙසං තානි කම්මානි තෙහි ගන්තබ්බාති වොහරීයන්ති. අපිච ගතිගති නිබ්බත්තිගති අජ්ඣාසයගති විභවගති නිප්ඵත්තිගතීති බහුවිධා ගති නාම. තත්ථ ‘‘තං ගතිං පෙච්ච ගච්ඡාමී’’ති (අ. නි. 4.184) ච ‘‘යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා’’ති (ධ. ප. 420; සු. නි. 649) ච අයං **ගතිගති** නාම. ‘‘ඉමෙසං ඛො පනාහං භික්ඛූනං සීලවන්තානං නෙව ජානාමි ආගතිං වා ගතිං වා’’ති (ම. නි. 1.508) අයං **නිබ්බත්තිගති** නාම. ‘‘එවම්පි ඛො තෙ අහං බ්‍රහ්මෙ ගතිඤ්ච පජානාමි ජුතිඤ්ච පජානාමී’’ති (ම. නි. 1.503) අයං **අජ්ඣාසයගති** නාම. ‘‘විභවො ගති ධම්මානං, නිබ්බානං අරහතො ගතී’’ති (පරි. 339) අයං **විභවගති** නාම. ‘‘ද්වෙයෙව ගතියො සම්භවන්ති අනඤ්ඤා’’ති (දී. නි. 1.258; 2.34; 3.200) අයං **නිප්ඵත්තිගති** නාම. තාසු ඉධ ගතිගති අධිප්පෙතා, සා පන නිරයතිරච්ඡානයොනිපෙත්තිවිසයමනුස්සදෙවානං වසෙන පඤ්චවිධා හොති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘පඤ්ච ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, ගතියො. කතමා පඤ්ච? නිරයො තිරච්ඡානයොනි පෙත්තිවිසයො මනුස්සා දෙවා’’ති (ම. නි. 1.153).

තත්ථ යස්ස උප්පජ්ජති, තං බ්‍රූහෙන්තොයෙව උප්පජ්ජතීති අයො, සුඛං. නත්ථි එත්ථ අයොති **නිරයො,** තතො එව රමිතබ්බං අස්සාදෙතබ්බං තත්ථ නත්ථීති නිරතිඅත්ථෙන නිරස්සාදට්ඨෙන ච නිරයොති වුච්චති. තිරියං අඤ්චිතාති **තිරච්ඡානා,** දෙවමනුස්සාදයො විය උද්ධං දීඝා අහුත්වා තිරියං දීඝාති අත්ථො. පකට්ඨතො සුඛතො අයනං අපගමො පෙච්චභාවො, තං පෙච්චභාවං පත්තානං විසයොති **පෙත්තිවිසයො,** පෙතයොනි. මනස්ස උස්සන්නතාය **මනුස්සා,** සතිසූරභාවබ්‍රහ්මචරියයොග්‍යතාදිගුණවසෙන උපචිතමානසතාය උක්කට්ඨගුණචිත්තතාය මනුස්සාති වුත්තං හොති, අයං පනත්ථො නිප්පරියායතො ජම්බුදීපවාසීවසෙන වෙදිතබ්බො. යථාහ – ‘‘තීහි, භික්ඛවෙ, ඨානෙහි ජම්බුදීපකා මනුස්සා උත්තරකුරුකෙ ච මනුස්සෙ අධිග්ගණ්හන්ති දෙවෙ ච තාවතිංසෙ. කතමෙහි තීහි? සූරා සතිමන්තො ඉධ බ්‍රහ්මචරියවාසො’’ති (අ. නි. 9.21). තථා හි බුද්ධා ච භගවන්තො පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා මහාසාවකා චක්කවත්තිනො අඤ්ඤෙ ච මහානුභාවා සත්තා තත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති, තෙහි සමානරූපාදිතාය පන සද්ධිං පරිත්තදීපවාසීහි ඉතරමහාදීපවාසිනොපි මනුස්සාත්වෙව පඤ්ඤායිංසු.

අපරෙ පන භණන්ති ‘‘ලොභාදීහි අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්නතාය මනුස්සා. යෙ හි සත්තා මනුස්සජාතිකා, තෙසු විසෙසතො ලොභාදයො අලොභාදයො ච උස්සන්නා. තෙ ලොභාදිඋස්සන්නතාය අපායමග්ගං, අලොභාදිඋස්සන්නතාය සුගතිමග්ගං නිබ්බානගාමිමග්ගඤ්ච පරිපූරෙන්ති, තස්මා ලොභාදීහි අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්නතාය පරිත්තදීපවාසීහි සද්ධිං චතුමහාදීපවාසිනො සත්තවිසෙසා මනුස්සාති වුච්චන්තී’’ති. ලොකියා පන ‘‘මනුනො අපච්චභාවෙන මනුස්සා’’ති වදන්ති. මනු නාම පඨමකප්පිකො ලොකමරියාදාය ආදිභූතො සත්තානං හිතාහිතවිධායකො කත්තබ්බාකත්තබ්බතාවසෙන පිතුට්ඨානියො, යො සාසනෙ මහාසම්මතොති වුච්චති අම්හාකං බොධිසත්තො, පච්චක්ඛතො පරම්පරාය ච තස්ස ඔවාදානුසාසනියං ඨිතා සත්තා පුත්තසදිසතාය ‘‘මනුස්සා, මානුසා’’ති ච වුච්චන්ති. තතො එව හි තෙ ‘‘මානවා මනුජා’’ති ච වොහරීයන්ති.

පඤ්චහි කාමගුණෙහි අත්තනො අත්තනො දෙවානුභාවසඞ්ඛාතෙහි ඉද්ධිවිසෙසෙහි ච දිබ්බන්ති කීළන්ති ලළන්ති ජොතන්තීති **දෙවා**. තත්ථ කාමදෙවා කාමගුණෙහි චෙව ඉද්ධිවිසෙසෙහි ච, ඉතරෙ ඉද්ධිවිසෙසෙහෙව දිබ්බන්තීති වෙදිතබ්බා. සරණන්ති වා ගමියන්ති අභිත්ථවීයන්තීති වා දෙවා. එත්ථ ච නිරයගතිදෙවගතිමනුස්සගතීහි සද්ධිං ඔකාසෙන ඛන්ධා වුත්තා. තිරච්ඡානයොනිපෙත්තිවිසයග්ගහණෙන ඛන්ධානං එව ගහණං වෙදිතබ්බං තෙසං තාදිසස්ස පරිච්ඡින්නස්ස ඔකාසස්ස අභාවතො. යත්ථ යත්ථ වා තෙ අරඤ්ඤසමුද්දපබ්බතපාදාදිකෙ නිබද්ධවාසං වසන්ති, තාදිසස්ස ඨානස්ස වසෙන ඔකාසොපි ගහෙතබ්බො. **සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො නව සත්තාවාසා** ච හෙට්ඨා සංවණ්ණිතනයා එව. **අපරාපරභාවායාති** අපරාපරං යොනිආදිතො යොනිආදිභාවාය. **ආබන්ධනං** ගණ්ඨිකරණං, **සංසිබ්බනං** තුන්නකරණං. **තණ්හාය නික්ඛන්තං** තත්ථ තස්සා සබ්බසො අභාවතො, නික්ඛමනඤ්චස්ස තණ්හාය විසංයොගො එවාති ආහ **‘‘විසංයුත්ත’’**න්ති.

කාමානං පහානන්ති එත්ථ කාමග්ගහණෙන කාමීයතීති කාමො, කාමෙතීති කාමොති දුවිධස්සපි කාමස්ස සඞ්ගහො කතොති ආහ **‘‘වත්ථුකාමානං කිලෙසකාමානඤ්ච පහාන’’**න්ති. වත්ථුකාමප්පහානඤ්චෙත්ථ තෙසු ඡන්දරාගප්පහානෙනාති වෙදිතබ්බං. **කාමසඤ්ඤානන්ති** කාමෙසු, කාමසහගතානං වා සඤ්ඤානං. **පරිඤ්ඤාති** තිවිධාපි පරිඤ්ඤා ඉධාධිප්පෙතාති ආහ **‘‘ඤාතතීරණපහානවසෙන තිවිධා පරිඤ්ඤා’’**ති. තත්ථ කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා? සබ්බං තෙභූමකං නාමරූපං ‘‘ඉදං රූපං, එත්තකං රූපං, න ඉතො භිය්‍යො, ඉදං නාමං, එත්තකං නාමං, න ඉතො භිය්‍යො’’ති භූතුපාදායභෙදං රූපං ඵස්සාදිභෙදං නාමඤ්ච ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානතො වවත්ථපෙති, කම්මාවිජ්ජාදිකඤ්චස්ස පච්චයං පරිග්ගණ්හාති, අයං **ඤාතපරිඤ්ඤා.**

කතමා තීරණපරිඤ්ඤා? එවං ඤාතං කත්වා තං සබ්බං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතොති ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි, අයං **තීරණපරිඤ්ඤා** නාම. කතමා පහානපරිඤ්ඤා? එවං තීරයිත්වා අග්ගමග්ගෙන සබ්බස්මිං ඡන්දරාගං පජහති, අයං **පහානපරිඤ්ඤා.** දිට්ඨිවිසුද්ධිකඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධියො වා ඤාතපරිඤ්ඤා, මග්ගාමග්ගපටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිආදයො, කලාපසම්මසනාදිඅනුලොමපරියොසානා වා පඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා, අරියමග්ගෙ ඤාණං නිප්පරියායෙන පහානපරිඤ්ඤා. ඉධ පන කාමසඤ්ඤානං සභාවලක්ඛණපටිවෙධවසෙන අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන ච පවත්තමානානං ඤාතතීරණපරිඤ්ඤානම්පි කිච්චනිප්ඵත්තියා මග්ගෙනෙව ඉජ්ඣනතො මග්ගක්ඛණංයෙව සන්ධාය තිවිධාපි පරිඤ්ඤා වුත්තා. තෙනෙව ‘‘ඉමෙසු පඤ්චසු ඨානෙසු කිලෙසක්ඛයකරො ලොකුත්තරමග්ගොව කථිතො’’ති වුත්තං.

කාමෙසු, කාමෙ වා පාතුමිච්ඡා කාමපිපාසාති ආහ – **‘‘කාමෙසු පාතබ්‍යතානං, කාමෙ වා පාතුමිච්ඡාන’’**න්ති. **ඉමෙසු පඤ්චසු ඨානෙසූති** ‘‘කාමානං පහානං අක්ඛාත’’න්තිආදිනා වුත්තෙසු පඤ්චසු ඨානෙසු. **තීසු ඨානෙසූති** ‘‘විරාගාය ධම්මො දෙසිතො, නො සරාගාය, විසංයොගාය ධම්මො දෙසිතො, නො සංයොගාය, අනුපාදානාය ධම්මො දෙසිතො, නො සඋපාදානායා’’ති එවං වුත්තෙසු ඨානෙසු. **විප්පටිසාරං කරොතීති** එවං තං පාපං විප්පටිසාරං උප්පාදෙති. කීදිසං විප්පටිසාරං කරොතීති ආහ **‘‘ඊදිසෙපි නාමා’’**තිආදි.

39. නෙව පියකම්‍යතායාති අත්තනි සත්ථු නෙව පියභාවකාමතාය. **න භෙදපුරෙක්ඛාරතායාති** න සත්ථු තෙන භික්ඛුනා භෙදනාධිප්පායපුරෙක්ඛාරතාය. **න කලිසාසනාරොපනත්ථායාති** න දොසාරොපනත්ථාය. **කලීති** කොධස්සෙතං අධිවචනං, තස්ස සාසනං කලිසාසනං, කොධවසෙන වුච්චමානො ගරහදොසො. **වෙලන්ති** සික්ඛාපදවෙලං. **මරියාදන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. සික්ඛාපදඤ්හි අනතික්කමනීයට්ඨෙන ‘‘වෙලා, මරියාදා’’ති ච වුච්චති.

අජ්ඣාචාරවීතික්කමොති මෙථුනවසෙන පවත්තඅජ්ඣාචාරසඞ්ඛාතො වීතික්කමො. **පකරණෙති** එත්ථ ප-සද්දො ආරම්භවචනොති ආහ **‘‘කත්තුං ආරභතී’’**ති. කත්ථචි උපසග්ගො ධාතුඅත්ථමෙව වදති, න විසෙසත්ථජොතකොති ආහ **‘‘කරොතියෙව වා’’**ති. **ජාතියාති** ඛත්තියාදිජාතියා. **ගොත්තෙනාති** ගොතමකස්සපාදිගොත්තෙන. **කොලපුත්තියෙනාති** ඛත්තියාදිජාතිසුයෙව සක්කකුලසොත්ථියකුලාදිවිසිට්ඨකුලානං පුත්තභාවෙන. **යසස්සීති** මහාපරිවාරො. **පෙසලන්ති** පියසීලං. **අවිකම්පමානෙනාති** පටිසානුනයෙහි අකම්පමානෙන. යස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ උප්පජ්ජනාරහානං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථි, තං බුද්ධා ‘‘මොඝපුරිසා’’ති වදන්ති අරිට්ඨලාළුදායීආදිකෙ විය. උපනිස්සයෙ සතිපි තස්මිං ඛණෙ මග්ගෙ වා ඵලෙ වා අසති ‘‘මොඝපුරිසා’’ති වදන්තියෙව ධනියඋපසෙනත්ථෙරාදිකෙ විය. සුදින්නස්ස පන තස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං උපනිස්සයො සමුච්ඡින්නොයෙව, තෙන නං ‘‘මොඝපුරිසා’’ති ආහ.

සමණකරණානං ධම්මානන්ති හිරොත්තප්පාදීනං. **මග්ගඵලනිබ්බානග්ගහණෙන** පටිවෙධසාසනස්ස ගහිතත්තා **සාසනානන්ති** පටිපත්තිපරියත්තිසාසනානං ගහණං වෙදිතබ්බං. **ඡවින්ති** තෙසං පභස්සරකරණං ඡවිං. කිං තන්ති ආහ **‘‘ඡාය’’**න්ති, තෙසං පකාසකං ඔභාසන්ති අත්ථො. කිං තන්ති ආහ **‘‘සුන්දරභාව’’**න්ති. ඡවිමනුගතං **අනුච්ඡවිකං. පතිරූපන්තිආදීසුපි** ‘‘තෙස’’න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. සමණානං කම්මං සාමණකං, න සාමණකං **අස්සාමණකං**. කථං-සද්දයොගෙන ‘‘න සක්ඛිස්සසී’’ති අනාගතවචනං කතං. ‘‘නාම-සද්දයොගෙනා’’ති ච වදන්ති.

දයාලුකෙනාති අනුකම්පාය සහිතෙන. **පරිභාසන්තොති** ගරහන්තො. නිරුත්තිනයෙන ආසීවිස-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ආසු සීඝ’’**න්තිආදි. **එතස්සාති** ආසීවිසස්ස. **ආගච්ඡතීති** යො තෙන දට්ඨො, තං පතිආගච්ඡති. ආසිත්තවිසොතිපි **ආසීවිසො,** සකලකායෙ ආසිඤ්චිත්වා විය ඨපිතවිසො පරස්ස ච සරීරෙ ආසිඤ්චනවිසොති අත්ථො. අසිතවිසොතිපි **ආසීවිසො**. යං යඤ්හි එතෙන අසිතං හොති පරිභුත්තං, තං විසමෙව සම්පජ්ජති, තස්මා අසිතං විසං එතස්සාති අසිතවිසොති වත්තබ්බෙ ‘‘ආසීවිසො’’ති නිරුත්තිනයෙන වුත්තං. අසිසදිසවිසොතිපි **ආසීවිසො,** අසි විය තිඛිණං පරස්ස මම්මච්ඡෙදනසමත්ථං විසං එතස්සාති ආසීවිසොති වුත්තං හොති. ආසීති වා දාඨා වුච්චති, තත්ථ සන්නිහිතවිසොති **ආසීවිසො**. සෙසසප්පෙහි කණ්හසප්පස්ස මහාවිසත්තා ආසීවිසස්සානන්තරං කණ්හසප්පො වුත්තො. සප්පමුඛම්පි අඞ්ගාරකාසු විය භයාවහත්තා අකුසලුප්පත්තියා ඨානං න හොතීති අකුසලකම්මතො නිවාරණාධිප්පායෙන සීලභෙදතොපි සුද්ධසීලෙ ඨිතස්ස මරණමෙව වරතරන්ති දස්සෙතුං ‘‘ආසීවිසස්ස කණ්හසප්පස්ස මුඛෙ අඞ්ගජාතං පක්ඛිත්තං වර’’න්ති වුත්තං. පබ්බජිතෙන හි කතපාපකම්මං භගවතො ආණාතික්කමනතො වත්ථුමහන්තතාය මහාසාවජ්ජං. **කාසුන්ති** ආවාටොපි වුච්චති රාසිපි.

> ‘‘කින්නු සන්තරමානොව, කාසුං ඛණසි සාරථි;
> පුට්ඨො මෙ සම්ම අක්ඛාහි, කිං කාසුයා කරිස්සසී’’ති. (ජා. 2.22.3) –

එත්ථ හි ආවාටො කාසු නාම.

> ‘‘අඞ්ගාරකාසුං අපරෙ ඵුණන්ති, නරා රුදන්තා පරිදඩ්ඪගත්තා’’ති (ජා. 2.22.462) –

එත්ථ රාසි. ඉධ පන උභයම්පි අධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘අඞ්ගාරපුණ්ණකූපෙ අඞ්ගාරරාසිම්හි වා’’**ති. කස්සති ඛණීයතීති කාසු, ආවාටො. කසීයති වියතීති කාසු, රාසි. **පදිත්තායාති** දිප්පමානාය. සං-සද්දො එත්ථ සමන්තපරියායොති ආහ **‘‘සමන්තතො පජ්ජලිතායා’’**ති.

ඉදං මාතුගාමස්ස අඞ්ගජාතෙ අඞ්ගජාතපක්ඛිපනං නිදානං කාරණමස්ස නිරයුපපජ්ජනස්සාති **ඉතොනිදානං,** භාවනපුංසකඤ්චෙතං. පච්චත්තවචනස්ස තො-ආදෙසො කතො, තස්ස ච සමාසෙපි අලොපො. **තත්ථ නාම ත්වන්ති** එත්ථ **ත්වං**-සද්දො ‘‘සමාපජ්ජිස්සසී’’ති ඉමිනා සම්බන්ධමුපගච්ඡමානො අත්ථීති ආහ **‘‘ත්වන්ති තංසද්දස්ස වෙවචන’’**න්ති. ‘‘යං තන්ති පන පාඨො යුත්තරූපො’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. යං තන්ති නායං උද්දෙසනිද්දෙසො, යථා ලොකෙ යං වා තං වාති අවඤ්ඤාතවචනං, එවං දට්ඨබ්බන්ති ආහ – **‘‘යං වා තං වා හීළිතං අවඤ්ඤාතන්ති වුත්තං හොතී’’**ති. **නීචජනානන්ති** නිහීනගුණානං සත්තානං. **ගාමධම්මන්ති** එත්ථ **ගාම**-සද්දෙන ගාමවාසිනො වුත්තා අභෙදූපචාරෙනාති ආහ **‘‘ගාමවාසිකමනුස්සාන’’**න්ති. **කිලෙසපග්ඝරණකං ධම්මන්ති** රාගාදිකිලෙසවිස්සන්දනකධම්මං . මෙථුනධම්මො හි රාගං පග්ඝරති. මෙථුනධම්මස්ස මහාසාවජ්ජතාය ඔළාරිකත්තා වුත්තං **‘‘අසුබුම’’**න්ති. **අනිපුණන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. උදකෙ භවං ඔදකං. කිං තං? උදකකිච්චන්ති ආහ – **‘‘උදකකිච්චං අන්තිකං අවසානං අස්සා’’**ති. **සමාපජ්ජිස්සසීති** අනාගතවචනං නාම-සද්දයොගෙන කතන්ති ආහ – **‘‘සමාපජ්ජිස්සසීති…පෙ…. නාම-සද්දෙන යොජෙතබ්බ’’**න්ති. ලොකෙ මෙථුනධම්මස්ස ආදිකත්තා කොචි පඨමකප්පිකො, න පනායන්ති ආහ – **‘‘සාසනං සන්ධාය වදතී’’**ති. **බහූනන්ති** පුග්ගලාපෙක්ඛං, න පන අකුසලාපෙක්ඛන්ති ආහ **‘‘බහූනං පුග්ගලාන’’**න්ති.

යං අසංවරං පටිච්ච දුබ්භරතාදුප්පොසතාදි හොති, සො අසංවරො දුබ්භරතාදි-සද්දෙන වුත්තො කාරණෙ ඵලූපචාරෙනාති ආහ – **‘‘දුබ්භරතාදීනං වත්ථුභූතස්ස අසංවරස්සා’’**ති. **වත්ථුභූතස්සාති** කාරණභූතස්ස. වසති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති හි කාරණං වත්ථු. **අත්තාති** චිත්තං සරීරඤ්ච, චිත්තමෙව වා. **දුබ්භරතඤ්චෙව දුප්පොසතඤ්ච ආපජ්ජතීති** අත්තනා පච්චයදායකෙහි ච දුක්ඛෙන භරිතබ්බතං පොසෙතබ්බතඤ්ච ආපජ්ජති. අසංවරෙ ඨිතො හි එකච්චො අත්තනොපි දුබ්භරො හොති දුප්පොසො, එකච්චො උපට්ඨාකානම්පි. කථං? යො හි අම්බිලාදීනි ලද්ධා අනම්බිලාදීනි පරියෙසති, අඤ්ඤස්ස ඝරෙ ලද්ධං අඤ්ඤස්ස ඝරෙ ඡඩ්ඩෙන්තො සබ්බං ගාමං චරිත්වා රිත්තපත්තොව විහාරං පවිසිත්වා නිපජ්ජති, අයං **අත්තනො දුබ්භරො**. යො පන සාලිමංසොදනාදීනං පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නෙපි දුම්මුඛභාවං අනත්තමනභාවමෙව දස්සෙති, තෙසං වා සම්මුඛාව තං පිණ්ඩපාතං ‘‘කිං තුම්හෙහි දින්න’’න්ති අපසාදෙන්තො සාමණෙරගහට්ඨාදීනං දෙති, අයං **උපට්ඨාකානං දුබ්භරො**. එතං දිස්වා මනුස්සා දූරතොව පරිවජ්ජෙන්ති ‘‘දුබ්භරො භික්ඛු න සක්කා පොසෙතු’’න්ති.

මහිච්ඡතන්ති එත්ථ මහන්තානි වත්ථූනි ඉච්ඡති, මහතී වා පනස්ස ඉච්ඡාති මහිච්ඡො, තස්ස භාවො මහිච්ඡතා, සන්තගුණවිභාවනතා පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤුතා ච. මහිච්ඡො හි ඉච්ඡාචාරෙ ඨත්වා අත්තනි විජ්ජමානසීලධුතධම්මාදිගුණෙ විභාවෙති, තාදිසස්ස පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤුතාපි හොති. යං සන්ධාය වදන්ති ‘‘සන්තගුණසම්භාවනතා පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතා, එතං මහිච්ඡතාලක්ඛණ’’න්ති. සා පනෙසා මහිච්ඡතා ‘‘ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො ‘සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, සීලවා සමානො ‘සීලවාති මං ජනො ජානාතූ’ති’’ ඉමිනා නයෙන ආගතායෙව, තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො දුස්සන්තප්පියො හොති, විජාතමාතාපිස්ස චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘අග්ගික්ඛන්ධො සමුද්දො ච, මහිච්ඡො චාපි පුග්ගලො;
> සකටෙන පච්චයං දෙන්තු, තයොපෙතෙ අතප්පියා’’ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.252; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.63; විභ. අට්ඨ. 850; උදා. අට්ඨ. 31; මහානි. අට්ඨ. 85);

සත්තෙහි කිලෙසෙහි ච සඞ්ගණනං සමොධානං **සඞ්ගණිකාති** ආහ – **‘‘ගණසඞ්ගණිකාය චෙව කිලෙසසඞ්ගණිකාය චා’’**ති. **කොසජ්ජානුගතො ච හොතීති** කුසීතභාවෙන අනුගතො හොති, කුසීතස්ස භාවො කොසජ්ජං. **අට්ඨකුසීතවත්ථුපාරිපූරියාති** එත්ථ කුච්ඡිතං සීදතීති කුසීතො ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. යස්ස ධම්මස්ස වසෙන පුග්ගලො ‘‘කුසීතො’’ති වුච්චති, සො කුසීතභාවො ඉධ කුසීත-සද්දෙන වුත්තො. විනාපි හි භාවජොතනසද්දං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා ‘‘පටස්ස සුක්ක’’න්ති, තස්මා කුසීතභාවවත්ථූනීති අත්ථො, කොසජ්ජකාරණානීති වුත්තං හොති. තථා හි –

> ‘‘කම්මං ඛො මෙ කත්තබ්බං භවිස්සති, කම්මං ඛො පන මෙ කරොන්තස්ස කායො කිලමිස්සති, හන්දාහං නිපජ්ජාමීති සො නිපජ්ජති, න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය, ඉදං පඨමං කුසීතවත්ථු. අහං ඛො කම්මං අකාසිං, කම්මං ඛො පන මෙ කරොන්තස්ස කායො කිලන්තො, හන්දාහං නිපජ්ජාමි…පෙ…. මග්ගො ඛො මෙ ගන්තබ්බො භවිස්සති, මග්ගං ඛො පන මෙ ගච්ඡන්තස්ස කායො කිලමිස්සති, හන්දාහං නිපජ්ජාමි…පෙ…. අහං ඛො මග්ගං අගමාසිං, මග්ගං ඛො පන මෙ ගච්ඡන්තස්ස කායො කිලන්තො, හන්දාහං නිපජ්ජාමි…පෙ…. අහං ඛො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො නාලත්ථං ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං, තස්ස මෙ කායො කිලන්තො අකම්මඤ්ඤො, හන්දාහං නිපජ්ජාමි…පෙ…. අහං ඛො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො අලත්ථං ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං, තස්ස මෙ කායො ගරුකො අකම්මඤ්ඤො මාසාචිතං මඤ්ඤෙ, හන්දාහං නිපජ්ජාමි…පෙ…. උප්පන්නො ඛො මෙ අයං අප්පමත්තකො ආබාධො, අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං, හන්දාහං නිපජ්ජාමි…පෙ…. අහං ඛො ගිලානා වුට්ඨිතො අචිරවුට්ඨිතො ගෙලඤ්ඤා, තස්ස මෙ කායො දුබ්බලො අකම්මඤ්ඤො, හන්දාහං නිපජ්ජාමීති සො නිපජ්ජති, න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං අට්ඨමං කුසීතවත්ථු’’න්ති (දී. නි. 3.334; අ. නි. 8.80) –

එවමාගතානි ‘‘හන්දාහං නිපජ්ජාමී’’ති එවං පවත්තඔසීදනානි උපරූපරි කොසජ්ජකාරණත්තා අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි නාම, තෙසං පාරිපූරියා සංවත්තතීති අත්ථො.

සුභරො හොති සුපොසොති අත්තනො උපට්ඨාකෙහි ච සුඛෙන භරිතබ්බො පොසෙතබ්බොති අත්ථො. සංවරෙ ඨිතො හි එකච්චො අත්තනොපි සුභරො හොති සුපොසො, එකච්චො උපට්ඨාකානම්පි. කථං? යො හි යං කිඤ්චි ලූඛං වා පණීතං වා ලද්ධා තුට්ඨචිත්තොව භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා අත්තනො කම්මං කරොති, අයං **අත්තනො සුභරො**. යො පන පරෙසම්පි අප්පං වා බහුං වා ලූඛං වා පණීතං වා දානං අහීළෙත්වා අත්තමනො විප්පසන්නමුඛො හුත්වා එතෙසං සම්මුඛාව පරිභුඤ්ජිත්වා යාති, අයං **උපට්ඨාකානං සුභරො**. එතං දිස්වා මනුස්සා අතිවිය විස්සත්ථා හොන්ති, ‘‘අම්හාකං භදන්තො සුභරො, ථොකථොකෙනපි තුස්සති, මයමෙව නං පොසෙස්සාමා’’ති පටිඤ්ඤං කත්වා පොසෙන්ති. **අප්පිච්ඡතන්ති** ඉච්ඡාවිරහිතත්තං. එත්ථ හි බ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං විය, අත්ථො පන නිරවසෙසො. අප්ප-සද්දො හෙත්ථ අභාවත්ථොති සක්කා විඤ්ඤාතුං ‘‘අප්පාබාධතඤ්ච සඤ්ජානාමී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.225) විය. තෙනෙවාහ **‘‘නිත්තණ්හභාව’’**න්ති.

තිප්පභෙදාය සන්තුට්ඨියාති යථාලාභාදිසන්තොසසාමඤ්ඤෙන වුත්තං, චතූසු පන පච්චයෙසු තයො තයො සන්තොසාති ද්වාදසවිධො හොති සන්තොසො. කථං? චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො හොති සන්තොසො. එවං පිණ්ඩපාතාදීසු. තස්සායං පභෙදසංවණ්ණනා (ම. නි. අට්ඨ. 1.252; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.144; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.65) – ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස **චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා, ගරුචීවරං පාරුපන්තො කිලමති, සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොයෙව හොති. අයමස්ස **චීවරෙ යථාබලසන්තොසො**. පකතිදුබ්බලාදීනඤ්හි ගරුචීවරානි න ඵාසුභාවාවහානි සරීරඛෙදාවහානි ච හොන්තීති

පයොජනවසෙන අනත්‍රිච්ඡතාදිවසෙන තානි පරිවත්තෙත්වා ලහුකචීවරපරිභොගො න සන්තොසවිරොධීති. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති, සො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචීවරං බහූනි වා පන චීවරානි ලභිත්වා ''ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභානං හොතූ''ති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **චීවරෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.** මහග්ඝඤ්හි චීවරං බහූනි වා චීවරානි ලභිත්වාපි තානි විස්සජ්ජෙත්වා තදඤ්ඤස්ස ගහණං යථාසාරුප්පනයෙ ඨිතත්තා න සන්තොසවිරොධීති.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස **පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභසන්තොසො.** යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො.** අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.**

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං, න පටිඝං උප්පාදෙති, අන්තමසො තිණසන්ථරකෙනපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස **සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො.** යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො.** අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති, සො තානි චීවරාදීනි විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.** යොපි ''උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පුන පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතුභවන්තී''ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයම්පිස්ස **සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.**

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති, තෙනෙව තුස්සති අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස **ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො.** යො පන තෙලෙන අත්ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා අඤ්ඤදෙව වා පරියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො.** අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීතකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං ''ගණ්හ, භන්තෙ, යදිච්ඡසී''ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති, අථ ''මුත්තහරීතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිත''න්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීතකෙනෙව භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස **ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.** එවං යථාලාභාදිවසෙන තිප්පභෙදො සන්තොසො චතුන්නං පච්චයානං වසෙන ද්වාදසවිධො හොතීති වෙදිතබ්බො.

කාමවිතක්කබ්‍යාපාදවිතක්කවිහිංසාවිතක්කානං වසෙන **අකුසලවිතක්කත්තයං.** නෙක්ඛම්මවිතක්කඅබ්‍යාපාදවිතක්කඅවිහිංසාවිතක්කානං වසෙන **කුසලවිතක්කත්තයං. සබ්බකිලෙසාපචයභූතාය විවට්ටායාති** රාගාදිසබ්බකිලෙසානං අපචයහෙතුභූතාය නිබ්බානධාතුයා. **අට්ඨවීරියාරම්භවත්ථුපාරිපූරියාති** අට්ඨන්නං වීරියාරම්භකාරණානං පාරිපූරියා. යථා තථා පඨමං පවත්තඅබ්භුස්සහනඤ්හි උපරි වීරියාරම්භස්ස කාරණං හොති. අනුරූපපච්චවෙක්ඛණාසහිතානි හි අබ්භුස්සහනානි තම්මූලකානි වා පච්චවෙක්ඛණානි අට්ඨ වීරියාරම්භවත්ථූනීති වෙදිතබ්බානි. තථා හි –

> ''කම්මං ඛො මෙ කත්තබ්බං භවිස්සති, කම්මං ඛො පන මෙ කරොන්තෙන න සුකරං බුද්ධානං සාසනං මනසි කාතුං, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. අහං ඛො කම්මං අකාසිං, කම්මං ඛො පනාහං කරොන්තො නාසක්ඛිං බුද්ධානං සාසනං මනසි කාතුං, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි…පෙ…. මග්ගො ඛො මෙ ගන්තබ්බො භවිස්සති, මග්ගං ඛො පන මෙ ගච්ඡන්තෙන න සුකරං බුද්ධානං සාසනං මනසි කාතුං, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි…පෙ…. අහං ඛො මග්ගං අගමාසිං, මග්ගං ඛො පනාහං ගච්ඡන්තො නාසක්ඛිං බුද්ධානං සාසනං මනසි කාතුං, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි…පෙ…. අහං ඛො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො නාලත්ථං ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං, තස්ස මෙ කායො ලහුකො කම්මඤ්ඤො, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි…පෙ…. අහං ඛො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො අලත්ථං ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං, තස්ස මෙ කායො බලවා කම්මඤ්ඤො, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි…පෙ…. උප්පන්නො ඛො මෙ අයං අප්පමත්තකො ආබාධො, ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං මෙ ආබාධො පවඩ්ඪෙය්‍ය, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි…පෙ…. අහං ඛො ගිලානා වුට්ඨිතො අචිරවුට්ඨිතො ගෙලඤ්ඤා, ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං මෙ ආබාධො පච්චුදාවත්තෙය්‍ය, හන්දාහං වීරියං ආරභාමි අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියායා''ති (දී. නි. 3.335; අ. නි. 8.80) –

එවං පවත්තඅනුරූපපච්චවෙක්ඛණාසහිතානි අබ්භුස්සහනානි තම්මූලකානි වා පච්චවෙක්ඛණානි අට්ඨ වීරියාරම්භවත්ථූනි නාම.

තදනුච්ඡවිකං තදනුලොමිකන්ති එත්ථ ත-සද්දො වක්ඛමානාපෙක්ඛො ච අතීතාපෙක්ඛො ච හොතීති ආහ **''යං ඉදානි සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සතී''**තිආදි. සබ්බනාමානි හි වක්ඛමානවචනානිපි හොන්ති පක්කන්තවචනානිපි. **සංවරප්පහානපටිසංයුත්තන්ති** පඤ්චසංවරෙහි චෙව පඤ්චපහානෙහි ච පටිසංයුත්තං. පඤ්චවිධො හි සංවරො සීලසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො වීරියසංවරොති. පහානම්පි පඤ්චවිධං තදඞ්ගප්පහානං වික්ඛම්භනප්පහානං සමුච්ඡෙදප්පහානං පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං නිස්සරණප්පහානන්ති.

තත්ථ ''ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො''ති (විභ. 511) එවමාගතො පාතිමොක්ඛසංවරො **සීලසංවරො** නාම, සො ච අත්ථතො කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො. ''රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතී''ති (දී. නි. 1.213; ම. නි. 1.295; සං. නි. 4.239; අ. නි. 3.16) එවමාගතා ඉන්ද්‍රියාරක්ඛා **සතිසංවරො,** සා ච අත්ථතො තථාපවත්තා සති එව. ''සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ''ති (සු. නි. 1041; නෙත්ති. 11) එවමාගතො **ඤාණසංවරො.** එත්ථ හි ''සොතානං සංවරං බ්‍රූමී''ති වත්වා ''පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ''ති වචනතො සොතසඞ්ඛාතානං තණ්හාදිට්ඨිදුච්චරිතඅවිජ්ජාදිකිලෙසානං සමුච්ඡෙදකඤාණං පිදහනට්ඨෙන සංවරොති වුත්තං. ''ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්සා''තිඑවමාගතා (ම. නි. 1.24; ම. නි. 3.159; අ. නි. 4.114) අධිවාසනා **ඛන්තිසංවරො,** සා ච අත්ථතො තථාපවත්තා ඛන්ධා අදොසො වා. පඤ්ඤාති එකෙ, තං න ගහෙතබ්බං. ''උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී''ති (ම. නි. 1.26) එවමාගතං කාමවිතක්කාදීනං විනොදනවසෙන පවත්තං වීරියමෙව **වීරියසංවරො.** සබ්බො වායං සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං දුස්සීල්‍යසඞ්ඛාතානං කායවචීදුච්චරිතානං මුට්ඨස්සච්චසඞ්ඛාතස්ස පමාදස්ස අභිජ්ඣාදීනං වා අක්ඛන්ති අඤ්ඤාණකොසජ්ජානඤ්ච සංවරණතො පිදහනතො ඡාදනතො ''සංවරො''ති වුච්චති. සංවරතීති සංවරො, පිදහති නිවාරෙති පවත්තිතුං න දෙතීති අත්ථො. පච්චයසමවායෙ උප්පජ්ජනාරහානං කායදුච්චරිතාදීනං තථා තථා අනුප්පාදනමෙව හි ඉධ සංවරණං නාම. එවං තාව පඤ්චවිධො සංවරො වෙදිතබ්බො.

තෙන තෙන ගුණඞ්ගෙන තස්ස තස්ස අගුණඞ්ගස්ස පහානං **තදඞ්ගප්පහානං.** නාමරූපපරිච්ඡෙදාදීසු හි විපස්සනාඤාණෙසු පටිපක්ඛභාවතො දීපාලොකෙනෙව තමස්ස නාමරූපවවත්ථානෙන සක්කායදිට්ඨියා, පච්චයපරිග්ගහෙන අහෙතුවිසමහෙතුදිට්ඨීනං, තස්සෙව අපරභාගෙ උප්පන්නෙන කඞ්ඛාවිතරණෙන කථංකථීභාවස්ස, කලාපසම්මසනෙන ''අහං මමා''ති ගාහස්ස, මග්ගාමග්ගවවත්ථානෙන අමග්ගෙ මග්ගසඤ්ඤාය, උදයදස්සනෙන උච්ඡෙදදිට්ඨියා, වයදස්සනෙන සස්සතදිට්ඨියා, භයදස්සනෙන සභයෙ අභයසඤ්ඤායාතිආදිනා නයෙන තෙන තෙන විපස්සනාඤාණෙන තස්ස තස්ස අගුණඞ්ගස්ස පහානං **තදඞ්ගප්පහානන්ති** වෙදිතබ්බං. යං පන උපචාරප්පනාභෙදෙන සමාධිනා පවත්තිනිවාරණතො ඝටප්පහාරෙනෙව උදකපිට්ඨෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණාදිධම්මානං පහානං, එතං **වික්ඛම්භනප්පහානං** නාම. වික්ඛම්භනමෙව පහානං වික්ඛම්භනප්පහානං. යං චතුන්නං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතො අත්තනො සන්තානෙ ''දිට්ඨිගතානං පහානායා''තිආදිනා (ධ. ස. 277) නයෙන වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛියස්ස කිලෙසගණස්ස අච්චන්තං අප්පවත්තිභාවෙන පහානං, ඉදං **සමුච්ඡෙදප්පහානං** නාම. යං පන ඵලක්ඛණෙ පටිප්පස්සද්ධත්තං වූපසන්තතා කිලෙසානං, එතං **පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං** නාම. යං සබ්බසඞ්ඛතනිස්සටත්තා පහීනසබ්බසඞ්ඛතං නිබ්බානං, එතං **නිස්සරණප්පහානං** නාම. සබ්බම්පි චෙතං චාගට්ඨෙන පහානන්ති වුච්චති. එවමිමෙහි යථාවුත්තසංවරෙහි චෙව පහානෙහි ච පටිසංයුත්තා ධම්මදෙසනා ''සංවරප්පහානපටිසංයුත්තා''ති වෙදිතබ්බා.

අසුත්තන්තවිනිබද්ධන්ති සුත්තන්තෙසු අනිබද්ධං, පාළිඅනාරුළ්හන්ති අත්ථො. පකිණ්ණකධම්මදෙසනා හි සඞ්ගහං න ආරොහති. වුත්තමෙවත්ථං පකාසෙන්තො ආහ **''පාළිවිනිමුත්ත''**න්ති. අථ වා **අසුත්තන්තවිනිබද්ධන්ති** සුත්තාභිධම්මපාළිං අනාරුළ්හභාවං සන්ධාය වුත්තං, **පාළිවිනිමුත්තන්ති** විනයපාළිං අනාරුළ්හභාවං සන්ධාය. **ඔක්කන්තිකධම්මදෙසනා** නාම ඤාණෙන අනුපවිසිත්වා අන්තරා කථියමානා ධම්මදෙසනා, **පටික්ඛිපනාධිප්පායා** භද්දාලිත්ථෙරසදිසා. සම්පරෙතබ්බතො පෙච්ච ගන්තබ්බතො සම්පරායො, පරලොකො. තත්ථ භවං **සම්පරායිකං. වට්ටභයෙන තජ්ජෙන්තොති** ''එවං දුස්සීලා නිරයාදීසු දුක්ඛං පාපුණන්තී''ති තජ්ජෙන්තො. **දීඝනිකායප්පමාණම්පි මජ්ඣිමනිකායප්පමාණම්පි ධම්මදෙසනං කරොතීති** ''තෙන ඛණෙන තෙන මුහුත්තෙන කථං භගවා තාවමහන්තං ධම්මදෙසනං කරොතී''ති න වත්තබ්බං. යාවතා හි ලොකියමහාජනා එකං පදං කථෙන්ති, තාව ආනන්දත්ථෙරො අට්ඨ පදානි කථෙති. ආනන්දත්ථෙරෙ පන එකං පදං කථෙන්තෙයෙව භගවා සොළස පදානි කථෙති. ඉමිනා නයෙන ලොකියජනස්ස එකපදුච්චාරණක්ඛණෙ භගවා අට්ඨවීසසතං පදානි කථෙති. කස්මා? භගවතො හි ජිව්හා මුදු, දන්තාවරණං සුඵුසිතං, වචනං අගළිතං, භවඞ්ගපරිවාසො ලහුකො, තස්මා සචෙ එකො භික්ඛු කායානුපස්සනං පුච්ඡති, අඤ්ඤො වෙදනානුපස්සනං, අඤ්ඤො චිත්තානුපස්සනං, අඤ්ඤො ධම්මානුපස්සනං, ''ඉමිනා පුට්ඨෙ අහං පුච්ඡිස්සාමී''ති එකො එකං න ඔලොකෙති, එවං සන්තෙපි තෙසං භික්ඛූනං ''අයං පඨමං පුච්ඡි, අයං දුතිය''න්තිආදිනා පුච්ඡනවාරො තාදිසස්ස පඤ්ඤවතො පඤ්ඤායති සුඛුමස්ස අන්තරස්ස ලබ්භනතො. බුද්ධානං පන දෙසනාවාරො අඤ්ඤෙසං න පඤ්ඤායතෙව අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තෙ ඛණෙ අනෙකකොටිසහස්සචිත්තප්පවත්තිසම්භවතො. දළ්හධම්මෙන ධනුග්ගහෙන ඛිත්තසරස්ස විදත්ථිචතුරඞ්ගුලං තාලච්ඡායං අතික්කමනතො පුරෙතරංයෙව භගවා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනං, නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං, සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං, පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙති. තිට්ඨන්තු වා එතෙ චත්තාරො, සචෙ හි අඤ්ඤෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙසු, අඤ්ඤෙ ඉද්ධිපාදෙසු, අඤ්ඤෙ පඤ්චින්ද්‍රියෙසු, අඤ්ඤෙ පඤ්චබලෙසු, අඤ්ඤෙ සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙසු, අඤ්ඤෙ අට්ඨමග්ගඞ්ගෙසු පඤ්හෙ පුච්ඡෙය්‍යුං, තම්පි භගවා කථෙය්‍ය. තිට්ඨන්තු වා එතෙ අට්ඨ, සචෙ අඤ්ඤෙ සත්තතිංස ජනා බොධිපක්ඛියෙසු පඤ්හෙ පුච්ඡෙය්‍යුං, තම්පි භගවා තාවදෙව කථෙය්‍ය.

මූලං නිස්සයො පතිට්ඨාති පච්ඡිමං පච්ඡිමං පඨමස්ස පඨමස්ස වෙවචනන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ **පතිට්ඨා**ති සම්පයොගවසෙන උපනිස්සයවසෙන ච ඔකාසභාවො. සික්ඛාසඞ්ඛාතානඤ්හි අවසෙසකුසලධම්මානං මෙථුනවිරතිසම්පයොගවසෙන වා පතිට්ඨා සියා උපනිස්සයභාවෙන වා. තෙනෙවාහ **"මෙථුනසංවරො හී"**තිආදි. **වුත්තත්ථවසෙනා**ති පතිට්ඨාඅධිගමූපායවසෙන. සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ නිද්දිට්ඨවිරතිචෙතනා තංසම්පයුත්තධම්මා ච සික්ඛාපදන්ති දස්සෙතුකාමො ආහ – **"අයඤ්ච අත්ථො සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො"**ති. සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ හි විරතිආදයො ධම්මා නිප්පරියායතො පරියායතො ච ''සික්ඛාපද''න්ති වුත්තා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''තත්ථ කතමං කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං කාමෙසුමිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො, ඉදං වුච්චති කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා.

> ''තත්ථ කතමං කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං කාමෙසුමිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, ඉදං වුච්චති කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා.

> ''තත්ථ කතමං කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං කාමෙසුමිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස, යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො, ඉදං වුච්චති කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපද''න්ති (විභ. 706).

එත්ථ හි යස්මා න කෙවලං විරතියෙව සික්ඛාපදං, චෙතනාපි සික්ඛාපදමෙව, තස්මා තං දස්සෙතුං දුතියනයො වුත්තො. යස්මා ච න කෙවලං එතෙයෙව ද්වෙ ධම්මා සික්ඛාපදං, චෙතනාසම්පයුත්තා පන පරොපණ්ණාස ධම්මාපි සික්ඛිතබ්බකොට්ඨාසතො සික්ඛාපදමෙව, තස්මා තතියනයො දස්සිතො. දුවිධඤ්හි සික්ඛාපදං නිප්පරියායසික්ඛාපදං පරියායසික්ඛාපදන්ති. තත්ථ විරති **නිප්පරියායසික්ඛාපදං**. සා හි ''පාණාතිපාතා වෙරමණී''ති පාළියං ආගතා, නො චෙතනා. විරමන්තො ච තාය එව තතො තතො විරමති, න චෙතනාය, චෙතනම්පි පන ආහරිත්වා දස්සෙති, තථා සෙසචෙතනාසම්පයුත්තධම්මෙ. තස්මා චෙතනා චෙව අවසෙසසම්පයුත්තධම්මා ච **පරියායසික්ඛාපද**න්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි න කෙවලං ඉධ විරතිආදයො ධම්මාව සික්ඛාපදං, අථ ඛො තදත්ථජොතිකා පඤ්ඤත්තිපීති දස්සෙන්තො ආහ **"අපිචා"**තිආදි. **"යො තත්ථ නාමකායො පදකායො**ති ඉදං මහාඅට්ඨකථායං වුත්ත''න්ති වදන්ති. **නාමකායො**ති නාමසමූහො නාමපණ්ණත්තියෙව. පදනිරුත්තිබ්‍යඤ්ජනානි නාමවෙවචනානෙව ''නාමං නාමකම්මං නාමනිරුත්ති''තිආදීසු (ධ. ස. 1313-1315) විය. **සික්ඛාකොට්ඨාසො**ති විරතිආදයොව වුත්තා, තදත්ථජොතකං වචනම්පි සික්ඛාපදන්ති ඉදම්පි එත්ථ ලබ්භතෙව.

අත්ථවසෙති වුද්ධිවිසෙසෙ ආනිසංසවිසෙසෙ. තෙසං පන සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාරණත්තා ආහ **"දස කාරණවසෙ"**ති, දස කාරණවිසෙසෙති අත්ථො. තෙනාහ **"හිතවිසෙසෙ"**ති. අත්ථොයෙව වා **අත්ථවසො,** දස අත්ථෙ දස කාරණානීති වුත්තං හොති. අථ වා අත්ථො ඵලං තදධීනවුත්තිතාය වසො එතස්සාති **අත්ථවසො,** හෙතූති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **සුට්ඨු දෙවා**ති ඉදං **රාජන්තෙපුරප්පවෙසනසික්ඛාපදෙ** (පාචි. 494 ආදයො) වුත්තං. ''යෙ මම සොතබ්බං සද්දහාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තෙසං තං අස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා''ති වුත්තත්තා **"යො ච තථාගතස්ස වචනං සම්පටිච්ඡති, තස්ස තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය හොතී"**ති වුත්තං. **අසම්පටිච්ඡනෙ ආදීනවන්ති භද්දාලිසුත්තෙ** (ම. නි. 2.134 ආදයො) විය අසම්පටිච්ඡනෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා. සුඛවිහාරාභාවෙ සහජීවමානස්ස අභාවතො සහජීවිතාපි සුඛවිහාරොව වුත්තො. සුඛවිහාරො නාම චතුන්නං ඉරියාපථවිහාරානං ඵාසුතා.

මඞ්කුතන්ති නිත්තෙජභාවං. **ධම්මෙනා**තිආදීසු **ධම්මො**ති භූතං වත්ථු. **විනයො**ති චොදනා චෙව සාරණා ච. **සත්ථුසාසනන්ති** ඤත්තිසම්පදා චෙව අනුස්සාවනසම්පදා ච. **පියසීලාන**න්ති සික්ඛාකාමානං. තෙසඤ්හි සීලං පියං හොති. තෙනෙවාහ **"සික්ඛත්තයපාරිපූරියා ඝටමානා"**ති. **සන්දිට්ඨමානා**ති සංසයං ආපජ්ජමානා. **උබ්බාළ්හා හොන්තී**ති පීළිතා හොන්ති. **සඞ්ඝකම්මානී**ති සතිපි උපොසථපවාරණානං සඞ්ඝකම්මභාවෙ ගොබලිබද්දඤායෙන උපොසථං පවාරණඤ්ච ඨපෙත්වා උපසම්පදාදිසෙසසඞ්ඝකම්මානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සමග්ගානං භාවො **සාමග්ගී**.

''න වො අහං, චුන්ද, දිට්ඨධම්මිකානංයෙව ආසවානං සංවරාය ධම්මං දෙසෙමී''ති (දී. නි. 3.182) එත්ථ විවාදමූලභූතා කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

> ''යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
> යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
> තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා''ති. (අ. නි. 4.36) –

එත්ථ තෙභූමකං කම්මං අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා. ඉධ පන පරූපවාදවිප්පටිසාරවධබන්ධාදයො චෙව අපායදුක්ඛභූතා ච නානප්පකාරා උපද්දවා **ආසවා**ති ආහ – **"අසංවරෙ ඨිතෙන තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ පත්තබ්බා"**තිආදි. යදි හි භගවා සික්ඛාපදං න පඤ්ඤපෙය්‍ය, තතො අසද්ධම්මපටිසෙවනඅදින්නාදානපාණාතිපාතාදිහෙතු යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං පරූපවාදාදයො දිට්ඨධම්මිකා නානප්පකාරා අනත්ථා, යෙ ච තංනිමිත්තමෙව නිරයාදීසු නිබ්බත්තස්ස පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණාදිවසෙන මහාදුක්ඛානුභවනනානප්පකාරා අනත්ථා, තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං ''දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතායා''ති. දිට්ඨධම්මො වුච්චති පච්චක්ඛො අත්තභාවො , තත්ථ භවා **දිට්ඨධම්මිකා**. තෙන වුත්තං **"තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ පත්තබ්බා"**ති. සම්මුඛා ගරහණං **අකිත්ති,** පරම්මුඛා ගරහණං **අයසො**. අථ වා සම්මුඛා පරම්මුඛා ච ගරහණං **අකිත්ති,** පරිවාරහානි **අයසො**ති වෙදිතබ්බං. **ආගමනමග්ගථකනායා**ති ආගමනද්වාරපිදහනත්ථාය. සම්පරෙතබ්බතො පෙච්ච ගන්තබ්බතො **සම්පරායො,** පරලොකොති ආහ **"සම්පරායෙ නරකාදීසූ"**ති. මෙථුනාදීනි **රජ්ජනට්ඨානානි,** පාණාතිපාතාදීනි **දුස්සනට්ඨානානි**.

චුද්දස ඛන්ධකවත්තානි නාම වත්තක්ඛන්ධකෙ වුත්තානි ආගන්තුකවත්තං ආවාසිකගමිකඅනුමොදනභත්තග්ගපිණ්ඩචාරිකආරඤ්ඤිකසෙනාසනජන්තාඝරවච්චකුටිඋපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකආචරියඅන්තෙවාසිකවත්තන්ති ඉමානි චුද්දස වත්තානි. තතො අඤ්ඤානි පන කදාචි තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙයෙව චරිතබ්බානි **ද්වෙඅසීති මහාවත්තානි,** න සබ්බාසු අවත්ථාසු චරිතබ්බානි, තස්මා චුද්දසඛන්ධකවත්තෙසු අගණිතානි, තානි පන ''පාරිවාසිකානං භික්ඛූනං වත්තං පඤ්ඤපෙස්සාමී''ති (චූළව. 75 ආදයො) ආරභිත්වා ''න උපසම්පාදෙතබ්බං…පෙ…. න ඡමායං චඞ්කමන්තෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමිතබ්බ''න්ති (චූළව. 76) වුත්තාවසානානි ඡසට්ඨි, තතො පරං ''න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛුනා පාරිවාසිකවුඩ්ඪතරෙන භික්ඛුනා සද්ධිං, මූලායපටිකස්සනාරහෙන, මානත්තාරහෙන, මානත්තචාරිකෙන, අබ්භානාරහෙන භික්ඛුනා සද්ධිං එකච්ඡන්නෙ ආවාසෙ වත්ථබ්බ''න්තිආදිනා (චූළව. 82) වුත්තවත්තානි පකතත්තචරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤත්තා විසුං අගණෙත්වා පාරිවාසිකවුඩ්ඪතරාදීසු පුග්ගලන්තරෙසු චරිතබ්බත්තා තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතානි පඤ්චාති එකසත්තති වත්තානි, උක්ඛෙපනීයකම්මකතවත්තෙසු වුත්තං ''න පකතත්තස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං…පෙ…. නහානෙ පිට්ඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බ''න්ති (චූළව. 75) ඉදං අභිවාදනාදීනං අසාදියනං එකං, ''න පකතත්තො භික්ඛු සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසෙතබ්බො''තිආදීනි (චූළව. 51) දසාති එවමෙතානි ද්වාසීති වත්තානි. එතෙස්වෙව පන කානිචි තජ්ජනීයකම්මාදිවත්තානි, කානිචි පාරිවාසිකාදිවත්තානීති අග්ගහිතග්ගහණෙන ද්වාසීති එව, අඤ්ඤත්ථ පන අට්ඨකථාපදෙසෙ අප්පකං ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොතීති ''අසීති ඛන්ධකවත්තානී''ති වුත්තං.

සංවරවිනයොති සීලසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො වීරියසංවරොති පඤ්චවිධොපි සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච කායදුච්චරිතාදීනං සංවරණතො සංවරො, විනයනතො විනයොති වුච්චති. **පහානවිනයො**ති තදඞ්ගප්පහානං වික්ඛම්භනප්පහානං සමුච්ඡෙදප්පහානං පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං නිස්සරණප්පහානන්ති පඤ්චවිධම්පි පහානං යස්මා චාගට්ඨෙන පහානං , විනයනට්ඨෙන විනයො, තස්මා පහානවිනයොති වුච්චති. **සමථවිනයො**ති සත්ත අධිකරණසමථා. **පඤ්ඤත්තිවිනයො**ති සික්ඛාපදමෙව. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හි විජ්ජමානාය එව සික්ඛාපදසම්භවතො පඤ්ඤත්තිවිනයොපි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අනුග්ගහිතො හොති.

ඉදානි –

> ''යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසු, යං සඞ්ඝඵාසු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, යං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, තං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය, යං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය, තං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, යං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, තං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය, යං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය, තං අප්පසන්නානං පසාදාය, යං අප්පසන්නානං පසාදාය, තං පසන්නානං භිය්‍යොභාවාය, යං පසන්නානං භිය්‍යොභාවාය, තං සද්ධම්මට්ඨිතියා, යං සද්ධම්මට්ඨිතියා, තං විනයානුග්ගහාය.

> ''යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසු, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං අප්පසන්නානං පසාදාය, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං පසන්නානං භිය්‍යොභාවාය, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සද්ධම්මට්ඨිතියා, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං විනයානුග්ගහාය.

> ''යං සඞ්ඝඵාසු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං අප්පසන්නානං පසාදාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං පසන්නානං භිය්‍යොභාවාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං සද්ධම්මට්ඨිතියා, යං සඞ්ඝඵාසු, තං විනයානුග්ගහාය, යං සඞ්ඝඵාසු, තං සඞ්ඝසුට්ඨුතාය.

> ''යං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය…පෙ…. යං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය…පෙ…. යං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය…පෙ…. යං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය…පෙ…. යං අප්පසන්නානං පසාදාය…පෙ…. යං පසන්නානං භිය්‍යොභාවාය…පෙ…. යං සද්ධම්මට්ඨිතියා…පෙ…. යං විනයානුග්ගහාය, තං

සඞ්ඝසුට්ඨුතාය , යං විනයානුග්ගහාය, තං සඞ්ඝඵාසුතාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං අප්පසන්නානං පසාදාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං පසන්නානං භියෝභාවාය, යං විනයානුග්ගහාය, තං සද්ධම්මට්ඨිතියා (පරි. 334).

> ‘‘අත්ථසතං ධම්මසතං, ද්වෙ ච නිරුත්තිසතානි;
> චත්තාරි ඤාණසතානි, අත්ථවසෙ පකරණෙ’’ති (පරි. 334) –

යං වුත්තං **පරිවාරෙ,** තං දස්සෙන්තො **‘‘අපිචෙත්ථා’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ ‘‘යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසු, යං සඞ්ඝඵාසු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා’’ති ඉමිනා අනුක්කමෙන යං වුත්තං, තං සන්ධාය ආසන්නාසන්නපදානං උපරූපරිපදෙහි සද්ධිං යොජිතත්තා සඞ්ඛලිකබන්ධනසදිසත්තා **‘‘සඞ්ඛලිකනය’’**න්ති වුත්තං. සඞ්ඛලිකනයං කත්වාති සම්බන්ධො. ‘‘යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසු, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා’’ති එවමාදිනා දසසු පදෙසු එකමෙකං පදං තදවසෙසෙහි නවනවපදෙහි යොජෙත්වා යං වුත්තං, තං සන්ධාය **‘‘එකෙකපදමූලිකං දසක්ඛත්තුං යොජනං කත්වා’’**ති වුත්තං.

අත්ථසතන්තිආදීසු සඞ්ඛලිකනයෙ තාව පුරිමපුරිමපදානං වසෙන ධම්මසතං වෙදිතබ්බං, පච්ඡිමපච්ඡිමානං වසෙන අත්ථසතං දට්ඨබ්බං. කථං? කිඤ්චාපි **පරිවාරෙ** ‘‘යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසූ’’තිආදිනා සඞ්ඛලිකනයෙ ඛණ්ඩචක්කමෙව වුත්තං, තථාපි තෙනෙව නයෙන බද්ධචක්කස්සපි නයො දින්නො, තස්මා ‘‘යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසූ’’තිආදිං වත්වා ‘‘යං විනයානුග්ගහාය, තං සඞ්ඝසුට්ඨූ’’ති යොජෙත්වා බද්ධචක්කං කාතබ්බං. එවං ‘‘යං සඞ්ඝඵාසු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා’’තිආදිං වත්වාපි ‘‘යං විනයානුග්ගහාය, තං සඞ්ඝසුට්ඨු, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසූ’’ති යොජෙත්වා බද්ධචක්කං කාතබ්බං. ඉමිනා අනුක්කමෙන සෙසපදෙසුපි යොජිතෙසු සඞ්ඛලිකනයෙන දස බද්ධචක්කානි හොන්ති. තෙසු එකෙකස්මිං චක්කෙ පුරිමපුරිමපදානං වසෙන දස දස ධම්මා, පච්ඡිමපච්ඡිමපදානං වසෙන දස දස අත්ථාති සඞ්ඛලිකනයෙ අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච සම්පජ්ජති. එකමූලකනයෙ පන ‘‘යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං සඞ්ඝඵාසු, යං සඞ්ඝසුට්ඨු, තං දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා’’ති එවමාදිනා එකමෙව පදං සෙසෙහි නවහි පදෙහි යොජිතන්ති පුරිමපදස්ස එකත්තා එකමෙව ධම්මපදං නවෙව අත්ථපදානි හොන්ති, තස්මා එකමූලකනයෙ දසසු පදෙසු එකමෙකං මූලං කත්වා දසක්ඛත්තුං යොජනාය කතාය ධම්මපදානං වසෙන ධම්මපදානි දස, අත්ථපදානි නවුතීති අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච න සම්පජ්ජති, තස්මා එකමූලකනයෙ සඞ්ඛලිකනයෙ වුත්තනයෙන අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච අග්ගහෙත්වා යං තත්ථ දසධම්මපදානං නවුතිඅත්ථපදානඤ්ච වසෙන පදසතං වුත්තං, තං සබ්බං ධම්මසතන්ති ගහෙත්වා තදත්ථජොතනවසෙන අට්ඨකථායං වුත්තානි සඞ්ඝසුට්ඨුභාවාදීනි අත්ථපදානි අත්ථසතන්ති එවං ගහිතෙ අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච සම්පජ්ජති. එවං තාව අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච වෙදිතබ්බං. **ද්වෙ ච නිරුත්තිසතානීති** එත්ථ පන අත්ථජොතිකානං නිරුත්තීනං වසෙන නිරුත්තිසතං, ධම්මභූතානං නිරුත්තීනං වසෙන නිරුත්තිසතන්ති ද්වෙ නිරුත්තිසතානි ච වෙදිතබ්බානි. **චත්තාරි ඤාණසතානීති** අත්ථසතෙ ඤාණසතං, ධම්මසතෙ ඤාණසතං, ද්වීසු නිරුත්තිසතෙසු ද්වෙ ඤාණසතානීති චත්තාරි ඤාණසතානි.

එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙති එත්ථ ච-සද්දො භින්නක්කමෙන යොජෙතබ්බොති ආහ **‘‘උද්දිසෙය්‍යාථ චා’’**ති. කථං පනෙත්ථ ‘‘උද්දිසෙය්‍යාථා’’ති වුත්තෙ පරියාපුණෙය්‍යාථාතිආදි අත්ථසම්භවොති ආහ **‘‘අතිරෙකානයනත්ථො හි එත්ථ ච-සද්දො’’**ති. වුත්තතත්ථතො අතිරෙකස්ස අත්ථස්ස ආනයනං අතිරෙකානයනං, සො අත්ථො එතස්සාති **අතිරෙකානයනත්ථො,** අවුත්තසමුච්චයත්ථොති වුත්තං හොති. ‘‘අසංවාසො’’ති වුත්තත්තා **‘‘දළ්හං කත්වා’’**ති වුත්තං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

පඨමපාරාජිකකථා නිට්ඨිතා.

සුදින්නභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මක්කටිවත්ථුකථාවණ්ණනා

40. **අනුත්තානපදවණ්ණනාති** උත්තානං වුච්චති පාකටං, තප්පටිපක්ඛෙන අනුත්තානං අපාකටං අප්පචුරං දුවිඤ්ඤෙය්‍යඤ්ච, අනුත්තානානං පදානං වණ්ණනා අනුත්තානපදවණ්ණනා. උත්තානපදවණ්ණනාය පයොජනාභාවතො අනුත්තානග්ගහණං. **පචුරපටිසෙවනො හොතීති** බහුලපටිසෙවනො හොති, දිවසෙ දිවසෙ නිරන්තරං පටිසෙවතීති අත්ථො. **පචුරත්ථෙ හි වත්තමානවචනන්ති** සබ්බදා පටිසෙවනාභාවෙපි ‘‘ඉධ මල්ලා යුජ්ඣන්තී’’තිආදීසු විය බාහුල්ලවුත්තිං උපාදාය වත්තමානවචනං. **ආහිණ්ඩන්තාති** විචරන්තා. **අඤ්ඤෙසුපීති** අඤ්ඤෙසුපි භික්ඛූසු.

41. **සහොඩ්ඩග්ගහිතොති** සහ භණ්ඩෙන ගහිතො. අත්තනො මිච්ඡාගාහෙන ලෙසඔඩ්ඩනෙන වා පරිපුණ්ණත්ථම්පි පඨමපඤ්ඤත්තිං අඤ්ඤථා කරොන්තො ‘‘තඤ්ච ඛො මනුස්සිත්ථියා, නො තිරච්ඡානගතායා’’ති ආහ. **දස්සනන්ති** සානුරාගදස්සනං. **ගහණන්ති** අනුරාගවසෙනෙව හත්ථෙන ගහණං. **ආමසනං** අත්තනො සරීරෙන තස්සා සරීරස්ස උපරි ආමසනමත්තං, **ඵුසනං** තතො දළ්හතරං කත්වා සංඵුසනං, **ඝට්ටනං** තතොපි දළ්හතරං කත්වා සරීරෙන සරීරස්ස ඝට්ටනං. **තං සබ්බම්පීති** දස්සනාදි සබ්බම්පි.

42. **දළ්හතරං සික්ඛාපදමකාසීති** ඉමස්මිං අධිකාරෙ අනුපඤ්ඤත්තියා සික්ඛාපදස්ස දළ්හීකරණං සිථිලකරණඤ්ච පසඞ්ගතො ආපන්නං විභජිත්වා දස්සෙතුකාමො **‘‘දුවිධඤ්හි සික්ඛාපද’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ යස්ස සචිත්තකස්ස සික්ඛාපදස්ස චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජං. යස්ස සචිත්තකාචිත්තකපක්ඛසහිතස්ස අචිත්තකස්ස ච සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තම්පි සුරාපානාදි ලොකවජ්ජන්ති ඉමමත්ථං සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජං නාමා’’**ති වුත්තං. ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ’’ති හි ඉදං වචනං අචිත්තකං සන්ධාය වුත්තං. න හි එකංසතො සචිත්තකස්ස ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ’’ති විසෙසනෙ පයොජනං අත්ථි. සචිත්තකපක්ඛෙති ච වත්ථුවීතික්කමවිජානනචිත්තෙන ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ’’ති ගහෙතබ්බං, න පණ්ණත්තිවිජානනචිත්තෙන. යදි හි ‘‘න වට්ටතී’’ති පණ්ණත්තිවිජානනචිත්තෙනපි යස්ස සික්ඛාපදස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව, තම්පි ලොකවජ්ජන්ති වදෙය්‍ය, සබ්බෙසං පණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදානම්පි ලොකවජ්ජතා ආපජ්ජෙය්‍ය පණ්ණත්තිවජ්ජානම්පි ‘‘න වට්ටතී’’ති ජානිත්වා වීතික්කමෙ අකුසලචිත්තස්සෙව සම්භවතො. න හි භගවතො ආණං ජානිත්වා මද්දන්තස්ස කුසලචිත්තං උප්පජ්ජති අනාදරියවසෙන පටිඝචිත්තස්සෙව උප්පජ්ජනතො.

අපිචෙත්ථ ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවා’’ති වචනතො අචිත්තකස්ස වත්ථුඅජානනවසෙන අචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවාති අයං නියමො නත්ථීති විඤ්ඤායති. යදි හි අචිත්තකස්ස අචිත්තකපක්ඛෙපි චිත්තං අකුසලමෙව සියා, ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ’’ති ඉදං විසෙසනං නිරත්ථකං සියා. ‘‘යස්ස චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජ’’න්ති එත්තකෙ වුත්තෙ සුරාති අජානිත්වා පිවන්තස්ස ගන්ධවණ්ණකාදිභාවං අජානිත්වා තානි ලිම්පන්තීනං භික්ඛුනීනඤ්ච විනාපි අකුසලචිත්තෙන ආපත්තිසම්භවතො එකන්තාකුසලං සචිත්තකසික්ඛාපදං ඨපෙත්වා සුරාපානාදිඅචිත්තකසික්ඛාපදානං ලොකවජ්ජතා න සියාති තෙසම්පි සඞ්ගණ්හනත්ථං ‘‘යස්ස සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකවජ්ජ’’න්ති වුත්තං. තෙනෙව **චූළගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං ‘‘එතං සත්තං මාරෙස්සාමීති තස්මිංයෙව පදෙසෙ නිපන්නං අඤ්ඤං මාරෙන්තස්ස පාණසාමඤ්ඤස්ස අත්ථිතාය යථා පාණාතිපාතො හොති, එවං එතං මජ්ජං පිවිස්සාමීති අඤ්ඤං මජ්ජං පිවන්තස්ස මජ්ජසාමඤ්ඤස්ස අත්ථිතාය අකුසලමෙව හොති. යථා පන කට්ඨසඤ්ඤාය සප්පං ඝාතෙන්තස්ස පාණාතිපාතො න හොති, එවං නාළිකෙරපානසඤ්ඤාය මජ්ජං පිවන්තස්ස අකුසලං න හොතී’’ති.

කෙචි පන වදන්ති ‘‘සාමණෙරස්ස සුරාති අජානිත්වා පිවන්තස්ස පාරාජිකො නත්ථි, අකුසලං පන හොතී’’ති, තං තෙසං මතිමත්තං. ‘‘භික්ඛුනො අජානිත්වාපි බීජතො පට්ඨාය මජ්ජං පිවන්තස්ස පාචිත්තියං, සාමණෙරො ජානිත්වා පිවන්තො සීලභෙදං ආපජ්ජති, න අජානිත්වා’’ති එත්තකමෙව හි අට්ඨකථායං වුත්තං, ‘‘අකුසලං පන හොතී’’ති න වුත්තන්ති. අපරම්පි වදන්ති ‘‘අජානිත්වා පිවන්තස්සපි සොතාපන්නස්ස මුඛං සුරා න පවිසති කම්මපථප්පත්තඅකුසලචිත්තෙනෙව පාතබ්බතො’’ති, තම්පි න සුන්දරං. බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතු සීලං විය හි ඉදම්පි අරියසාවකානං ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව දීඝනිකායෙ **කූටදන්තසුත්තට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.352) වුත්තං –

> ‘‘භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතහෙතුපි නෙව පාණං හනති, න සුරං පිවති. සචෙපිස්ස සුරඤ්ච ඛීරඤ්ච මිස්සෙත්වා මුඛෙ පක්ඛිපන්ති, ඛීරමෙව පවිසති, න සුරා. යථා කිං? යථා කොඤ්චසකුණානං ඛීරමිස්සකෙ උදකෙ ඛීරමෙව පවිසති, න උදකං. ඉදං යොනිසිද්ධන්ති චෙ? ඉදම්පි ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බ’’න්ති.

යදි එවං **සුරාපානසික්ඛාපදට්ඨකථායං** (පාචි. අට්ඨ. 329) ‘‘වත්ථුඅජානනතාය චෙත්ථ අචිත්තකතා වෙදිතබ්බා, අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතා’’ති කස්මා වුත්තං? නායං දොසො. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – සචිත්තකපක්ඛෙ අකුසලචිත්තෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජතාති. ඉමිනායෙව හි අධිප්පායෙන අඤ්ඤෙසුපි ලොකවජ්ජෙසු අචිත්තකසික්ඛාපදෙසු අකුසලචිත්තතායෙව වුත්තා, න පන සචිත්තකතා. තෙනෙව **භික්ඛුනීවිභඞ්ගට්ඨකථායං** (පාචි. අට්ඨ. 1227) වුත්තං –

> ‘‘ගිරග්ගසමජ්ජං චිත්තාගාරසික්ඛාපදං සඞ්ඝාණි ඉත්ථාලඞ්කාරො ගන්ධකවණ්ණකො වාසිතකපිඤ්ඤාකො භික්ඛුනීආදීහි උම්මද්දනපරිමද්දනාති ඉමානි දස සික්ඛාපදානි අචිත්තකානි ලොකවජ්ජානි අකුසලචිත්තානී’’ති,

අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – විනාපි චිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා අචිත්තකානි, චිත්තෙ පන සති අකුසලෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා ලොකවජ්ජානි චෙව අකුසලචිත්තානි චාති. තස්මා **භික්ඛුවිභඞ්ගෙ** ආගතානි සුරාපානඋය්‍යුත්තඋය්‍යොධිකසික්ඛාපදානි තීණි, **භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ** ආගතානි ගිරග්ගසමජ්ජාදීනි දසාති ඉමෙසං තෙරසන්නං අචිත්තකසික්ඛාපදානං ලොකවජ්ජතාදස්සනත්ථං ‘‘සචිත්තකපක්ඛෙ’’ති ඉදං විසෙසනං කතන්ති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. යස්මා පන පණ්ණත්තිවජ්ජස්ස වත්ථුවීතික්කමවිජානනචිත්තෙන

සවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං, තස්මා තස්ස සවිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවාති අයං නියමො නත්ථීති සෙසං පණ්ණත්තිවජ්ජන්ති වුත්තං.

රුන්ධන්තීති වීතික්කමං රුන්ධන්ති. **ද්වාරං පිදහන්තීති** වීතික්කමලෙසස්ස ද්වාරං පිදහන්ති. **සොතං පච්ඡින්දමානාති** උපරූපරි වීතික්කමසොතං පච්ඡින්දමානා. අථ වා **රුන්ධන්තීති** අනාපත්තිලෙසං රුන්ධන්ති. **ද්වාරං පිදහන්තීති** අනාපත්තිලෙසස්ස ද්වාරං පිදහන්ති. **සොතං පච්ඡින්දමානාති** අනාපත්තිසොතං පච්ඡින්දමානා, ආපත්තිමෙව කුරුමානාති වුත්තං හොති. නනු ච ලොකවජ්ජෙ කාචි අනුපඤ්ඤත්ති උප්පජ්ජමානා සිථිලං කරොන්තී උප්පජ්ජති, තස්මා **''ලොකවජ්ජෙ අනුපඤ්ඤත්ති උප්පජ්ජමානා...පෙ.... ගාළ්හතරං කරොන්තී උප්පජ්ජතී''**ති ඉදං කස්මා වුත්තන්ති ආහ **''අඤ්ඤත්‍ර අධිමානා අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා''**තිආදි. ''අඤ්ඤත්‍ර අධිමානා''ති ඉමිස්සා අනුපඤ්ඤත්තියා ''වීතික්කමාභාවා''ති කාරණං වුත්තං, ''අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා''ති ඉමිස්සා ''අබ්බොහාරිකත්තා''ති කාරණං වුත්තං. තත්ථ **වීතික්කමාභාවාති** පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතොතිආදිවීතික්කමාභාවා. උත්තරිමනුස්සධම්මෙ හි ''පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී''ති (මහාව. 129) වචනතො විසංවාදනාධිප්පායෙන මුසා භණන්තො පාරාජිකො හොති. අයං පන අධිමානෙන අධිගතසඤ්ඤී හුත්වා උල්ලපති, න සික්ඛාපදං වීතික්කමිතුකාමො, තස්මා ''අඤ්ඤත්‍ර අධිමානා''ති අයං අනුපඤ්ඤත්ති උප්පජ්ජමානා වීතික්කමාභාවා අනාපත්තිකරා ජාතා. **අබ්බොහාරිකත්තාති** සුපිනන්තෙ විජ්ජමානායපි චෙතනාය වීතික්කමිච්ඡාය ච අබ්බොහාරිකත්තා. කිඤ්චාපි හි සුපිනන්තෙ මොචනස්සාදචෙතනා සංවිජ්ජති, කදාචි උපක්කමනම්පි හොති, තථාපි ථිනමිද්ධෙන අභිභූතත්තා තං චිත්තං අබ්බොහාරිකං, චිත්තස්ස අබ්බොහාරිකත්තා උපක්කමකිරියාසංවත්තනිකාපි චෙතනා අබ්බොහාරිකා. තෙනෙව ''අත්ථෙසා භික්ඛවෙ චෙතනා, සා ච ඛො අබ්බොහාරිකා''ති (පාරා. 235) භගවතා වුත්තා, තස්මා ''අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා''ති අයං අනුපඤ්ඤත්ති අබ්බොහාරිකත්තා අනාපත්තිකරා ජාතා.

අකතෙ වීතික්කමෙති ''කුක්කුච්චායන්තා න භුඤ්ජිංසූ''තිආදීසු විය වීතික්කමෙ අකතෙ. **සිථිලං කරොන්තීති** පඨමං සාමඤ්ඤතො බද්ධසික්ඛාපදං මොචෙත්වා අත්තනො අත්තනො විසයෙ අනාපත්තිකරණවසෙන සිථිලං කරොන්ති. **ද්වාරං දදමානාති** අනාපත්තියා ද්වාරං දදමානා. තෙනෙවාහ **''අපරාපරම්පි අනාපත්තිං කුරුමානා''**ති. නනු ච සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදෙ ''අන්තමසො තඞ්ඛණිකායපී''ති අනුපඤ්ඤත්ති උප්පජ්ජමානා ආපත්තිමෙව කරොන්තී උප්පන්නා, අථ කස්මා ''අනාපත්තිං කුරුමානා උප්පජ්ජතී''ති වුත්තන්ති ආහ **''අන්තමසො තඞ්ඛණිකායපී''**තිආදි. උදායිනා භික්ඛුනා තඞ්ඛණිකාය සඤ්චරිත්තං ආපන්නවත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තත්තා **''කතෙ වීතික්කමෙ''**ති වුත්තං. **පඤ්ඤත්තිගතිකාව හොතීති** මූලපඤ්ඤත්තියංයෙව අන්තොගධා හොති.

මක්කටිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සන්ථතභාණවාරො

වජ්ජිපුත්තකවත්ථුවණ්ණනා

43. වෙසාලී නිවාසො එතෙසන්ති **වෙසාලිකාති** ආහ **''වෙසාලිවාසිනො''**ති. වජ්ජීසු ජනපදෙ වසන්තා වජ්ජිනො, වජ්ජීනං පුත්තකා **වජ්ජිපුත්තකාති** ආහ **''වජ්ජිරට්ඨෙ වෙසාලියං කුලානං පුත්තා''**ති. **ඤාතීනං බ්‍යසනන්ති** ඤාතීනං විනාසො. සො පන ඤාතීනං විනාසො රාජදණ්ඩාදිකාරණෙන හොතීති ආහ **''රාජදණ්ඩබ්‍යාධිමරණවිප්පවාසනිමිත්තෙනා''**ති. භොගානං බ්‍යසනං විනාසො **භොගබ්‍යසනං**. තඤ්ච හිරඤ්ඤසුවණ්ණදාසිදාසාදීනං උපභොගපරිභොගවත්ථූනං රාජදණ්ඩාදිනා විනාසොති ආහ **''එස නයො දුතියපදෙපී''**ති. **න බුද්ධං ගරහාමාති** ''අසබ්බඤ්ඤූ බුද්ධො''තිආදිනා බුද්ධං න ගරහාම. **න ධම්මගරහිනොති** ''අනිය්‍යානිකො ධම්මො''තිආදිනා ධම්මං න ගරහාම. **න සඞ්ඝගරහිනොති** ''දුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො''තිආදිනා සඞ්ඝං න ගරහාම. **අට්ඨතිංසාරම්මණෙසූති** දස කසිණා දස අසුභා දසානුස්සතියො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා චත්තාරො ආරුප්පා චතුධාතුවවත්ථානං ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාති ඉමෙසු චත්තාලීසකම්මට්ඨානෙසු පාළියං අනාගතත්තා ආලොකාකාසකසිණද්වයං ඨපෙත්වා අවසෙසානි ගහෙත්වා වුත්තං. **විභත්තා කුසලා ධම්මාති** ''ඉමස්මිං ආරම්මණෙ ඉදං හොතී''ති එවං විභත්තා උපචාරජ්ඣානෙන සද්ධිං පඨමජ්ඣානාදයො මහග්ගතකුසලා ධම්මා . **තෙව ධම්මෙති** තෙ එව කුසලෙ ධම්මෙ. මජ්ඣිමයාමො භික්ඛූනං නිද්දාකිලමථවිනොදනොකාසත්තා න ගහිතොති ආහ **''පඨමයාමඤ්ච පච්ඡිමයාමඤ්චා''**ති. සච්චානි බුජ්ඣති පටිවිජ්ඣතීති බොධි, අරහත්තමග්ගඤාණං. උපකාරකත්තෙන තස්ස පක්ඛෙ භවා **බොධිපක්ඛියාති** ආහ **''බොධිස්ස පක්ඛෙ භවානං, අරහත්තමග්ගඤාණස්ස උපකාරකාන''**න්ති. චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති ඉමෙ සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. **''ගිහිපලිබොධං ආවාසපලිබොධඤ්ච පහායා''**ති ඉමෙසංයෙව ද්වින්නං පලිබොධානං උපච්ඡෙදස්ස සුදුක්කරභාවතො වුත්තං. **යුත්තපයුත්තාති** සම්මදෙව යුත්තා.

ආසයන්ති අජ්ඣාසයං. සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය භික්ඛුභාවෙ ඨත්වා පටිසෙවිතමෙථුනානං තෙසං වජ්ජිපුත්තකානං උපසම්පදං අනුජානන්තො භගවා ''පාරාජිකො හොති අසංවාසො''ති එවං පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං සමූහනති නාමාති ආහ – **''යදි හි භගවා...පෙ.... පඤ්ඤත්තං සමූහනෙය්‍යා''**ති. ''යො පන භික්ඛූ''ති වුත්තත්තා පන සික්ඛං පච්චක්ඛාය පටිසෙවිතමෙථුනස්ස උපසම්පදං අනුජානන්තො න සමූහනති නාම. න හි සො භික්ඛු හුත්වා පටිසෙවති. ''සො ආගතො න උපසම්පාදෙතබ්බො''ති වචනතො සාමණෙරභූමි අනුඤ්ඤාතාති ආහ **''සාමණෙරභූමියං පන ඨිතො''**තිආදි. **උත්තමත්ථන්ති** අරහත්තං නිබ්බානමෙව වා.

වජ්ජිපුත්තකවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුබ්බිධවිනයකථාවණ්ණනා

45. **නීහරිත්වාති** සාසනතො නීහරිත්වා. තථා හි ''පඤ්චහුපාලි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා නානුයුඤ්ජිතබ්බං. කතමෙහි පඤ්චහි? සුත්තං න ජානාති, සුත්තානුලොමං න ජානාතී''ති (පරි. 442) එවමාදිපරියත්තිසාසනතො සුත්තං සුත්තානුලොමඤ්ච නීහරිත්වා පකාසෙසුං, ''අනාපත්ති එවං අම්හාකං ආචරියානං උග්ගහො පරිපුච්ඡාති භණන්තී''ති එවමාදිපරියත්තිසාසනතො ආචරියවාදං නීහරිත්වා පකාසෙසුං, **භාරුකච්ඡකවත්ථුස්මිං** (පාරා. 78) ''ආයස්මා උපාලි එවමාහ අනාපත්ති ආවුසො සුපිනන්තෙනා''ති එවමාදිපරියත්තිසාසනතො එව අත්තනොමතිං නීහරිත්වා පකාසෙසුං. තාය හි අත්තනොමතියා ථෙරො එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

වුත්තන්ති නාගසෙනත්ථෙරෙන වුත්තං. පජ්ජතෙ අනෙන අත්ථොති පදං, භගවතා කණ්ඨාදිවණ්ණප්පවත්තිට්ඨානං ආහච්ච විසෙසෙත්වා භාසිතං පදං **ආහච්චපදං,** භගවතොයෙව වචනං. තෙනාහ **''ආහච්චපදන්ති සුත්තං අධිප්පෙත''**න්ති. ''ඉදං කප්පති, ඉදං න කප්පතී''ති එවං අවිසෙසෙත්වා ''යං, භික්ඛවෙ, මයා 'ඉදං න කප්පතී'ති අප්පටික්ඛිත්තං, තඤ්චෙ අකප්පියං අනුලොමෙති, කප්පියං පටිබාහති, තං වො න කප්පතී''තිආදිනා (මහාව. 305) වුත්තං සාමඤ්ඤලක්ඛණං ඉධ ''රසො''ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **''රසොති සුත්තානුලොම''**න්ති. ධම්මසඞ්ගාහකප්පභුතිආචරියපරම්පරතො ආනීතා අට්ඨකථාතන්ති ඉධ ''ආචරියවංසො''ති අධිප්පෙතාති ආහ **''ආචරියවංසොති ආචරියවාදො''**ති.

ඉධ විනයවිනිච්ඡයස්ස අධිකතත්තා තදනුච්ඡවිකමෙව සුත්තං දස්සෙන්තො ආහ – **''සුත්තං නාම සකලෙ විනයපිටකෙ පාළී''**ති. **මහාපදෙසාති** මහාඔකාසා, මහන්තානි විනයස්ස පතිට්ඨාපනට්ඨානානි යෙසු පතිට්ඨාපිතො විනයො විනිච්ඡයති අසන්දෙහතො. මහන්තානි වා කාරණානි **මහාපදෙසා,** මහන්තානි විනයවිනිච්ඡයකාරණානීති වුත්තං හොති. ''අත්ථතො පන 'යං, භික්ඛවෙ'තිආදිනා වුත්තා සාධිප්පායා පාළියෙව මහාපදෙසා''ති වදන්ති. තෙනෙවාහ **''යෙ භගවතා එවං වුත්තා''**තිආදි. ඉමෙ ච මහාපදෙසා ඛන්ධකෙ ආගතා, තස්මා තෙසං විනිච්ඡයකථා තත්ථෙව ආවි භවිස්සතීති ඉධ න වුච්චති. යදිපි තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතා පකිණ්ණකදෙසනාව අට්ඨකථා, සා පන ධම්මසඞ්ගාහකෙහි පඨමං තීණි පිටකානි සඞ්ගායිත්වා තස්ස අත්ථවණ්ණනානුරූපෙනෙව වාචනාමග්ගං ආරොපිතත්තා ''ආචරියවාදො''ති වුච්චති ආචරියා වදන්ති සංවණ්ණෙන්ති පාළිං එතෙනාති කත්වා. තෙනාහ – **''ආචරියවාදො නාම...පෙ.... අට්ඨකථාතන්ති''**ති. තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හොයෙව ච බුද්ධවචනස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභූතො කථාමග්ගො මහාමහින්දත්ථෙරෙන තම්බපණ්ණිදීපං ආභතො, පච්ඡා තම්බපණ්ණියෙහි මහාථෙරෙහි සීහළභාසාය ඨපිතො නිකායන්තරලද්ධිසඞ්කරපරිහරණත්ථං. කිඤ්චාපි අත්තනොමති සුත්තාදීහි සංසන්දිත්වාව පරිකප්පීයති, තථාපි සා න සුත්තාදීසු විසෙසතො නිද්දිට්ඨාති ආහ **''සුත්තසුත්තානුලොමආචරියවාදෙ මුඤ්චිත්වා''**ති. **අනුබුද්ධියාති** සුත්තාදීනියෙව අනුගතබුද්ධියා. **නයග්ගාහෙනාති** සුත්තාදිතො ලබ්භමානනයග්ගහණෙන.

අත්තනොමතිං සාමඤ්ඤතො පඨමං දස්සෙත්වා ඉදානි තමෙව විසෙසෙත්වා දස්සෙන්තො **''අපිචා''**තිආදිමාහ. ඉදානි තත්ථ පටිපජ්ජිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො ආහ – **''තං පන අත්තනොමතිං ගහෙත්වා කථෙන්තෙනා''**තිආදි. **අත්ථෙනාති** අත්තනා සල්ලක්ඛිතෙන අත්ථෙන. **ආචරියවාදෙ ඔතාරෙතබ්බාති** ආචරියවාදෙ ඤාණෙන අනුප්පවෙසෙතබ්බා. **සබ්බදුබ්බලාති** පුග්ගලස්ස සයං පටිභානභාවතො. පමාදපාඨවසෙන ආචරියවාදස්ස කදාචි සුත්තානුලොමෙන අසංසන්දනාපි සියා, සො න ගහෙතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ – **''ආචරියවාදොපි...පෙ.... සමෙන්තො එව ගහෙතබ්බො''**ති. **සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති** යථා සුත්තෙන සංසන්දති, එවං මහාපදෙසතො අත්ථා උද්ධරිතබ්බාති දස්සෙති. සුත්තානුලොමස්ස සුත්තෙකදෙසත්තෙපි සුත්තෙ විය ''ඉදං කප්පති, ඉදං න කප්පතී''ති පරිච්ඡින්දිත්වා ආහච්චභාසිතං කිඤ්චි නත්ථීති ආහ – **''සුත්තානුලොමතො හි සුත්තමෙව බලවතර''**න්ති. **අප්පටිවත්තියන්ති** අප්පටිබාහියං. **කාරකසඞ්ඝසදිසන්ති** පමාණත්තා සඞ්ගීතිකාරකසඞ්ඝසදිසං. **බුද්ධානං ඨිතකාලසදිසන්ති** ඉමිනා බුද්ධෙහෙව කථිතත්තා ධරමානබුද්ධසදිසන්ති වුත්තං හොති. සුත්තෙ හි පටිබාහිතෙ බුද්ධොව පටිබාහිතො හොති. **සකවාදී සුත්තං ගහෙත්වා කථෙතීති** සකවාදී අත්තනො සුත්තං ගහෙත්වා වොහරති. **පරවාදී සුත්තානුලොමන්ති** අඤ්ඤනිකායවාදී අත්තනො නිකායෙ සුත්තානුලොමං ගහෙත්වා කථෙති. **ඛෙපං වා ගරහං වා අකත්වාති** ''කිං ඉමිනා''ති ඛෙපං වා ''කිමෙස බාලො වදතී''ති ගරහං වා අකත්වා. **සුත්තානුලොමන්ති** පරවාදිනා වුත්තං අඤ්ඤනිකායෙ සුත්තානුලොමං. **සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බන්ති** සකවාදිනා අත්තනො සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බං. **සුත්තස්මිංයෙව ඨාතබ්බන්ති** අත්තනො සුත්තෙයෙව ඨාතබ්බං. එවං සෙසවාරෙසුපි අත්ථයොජනා කාතබ්බා. **අයන්ති** සකවාදී. **පරොති** අඤ්ඤනිකායවාදී. එවං සෙසෙසුපි.

නනු ච ''සුත්තානුලොමතො සුත්තමෙව බලවතර''න්ති හෙට්ඨා වුත්තං, ඉධ පන ''සුත්තානුලොමෙ සුත්තං ඔතාරෙතබ්බ''න්තිආදි කස්මා වුත්තන්ති? නායං විරොධො. ''සුත්තානුලොමතො සුත්තමෙව බලවතර''න්ති හි ඉදං සකමතෙයෙව සුත්තං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි සකමතිපරියාපන්නමෙව සුත්තාදිං සන්ධාය ''අත්තනොමති සබ්බදුබ්බලා, අත්තනොමතිතො ආචරියවාදො බලවතරො, ආචරියවාදතො සුත්තානුලොමං බලවතරං, සුත්තානුලොමතො සුත්තමෙව බලවතර''න්ති ච වුත්තං. ඉධ පන පරවාදිනා ආනීතං

අඤ්ඤනිකායෙ සුත්තං සන්ධාය ‘‘සුත්තානුලොමෙ සුත්තං ඔතාරෙතබ්බ’’න්තිආදි වුත්තං. තස්මා පරවාදිනා ආනීතං සුත්තාදිං අත්තනො සුත්තානුලොමආචරියවාදඅත්තනොමතීසු ඔතාරෙත්වා සමෙන්තංයෙව ගහෙතබ්බං, ඉතරං න ගහෙතබ්බන්ති අයං නයො ඉධ වුච්චතීති න කොචි පුබ්බාපරවිරොධො.

බාහිරකසුත්තන්ති තිස්සො සඞ්ගීතියො අනාරුළ්හගුළ්හවෙස්සන්තරාදීනි මහාසඞ්ඝිකනිකායවාසීනං සුත්තානි. **වෙදල්ලාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන ගුළ්හඋම්මග්ගාදිග්ගහණං වෙදිතබ්බං, ඉතරං ගාරය්හසුත්තං න ගහෙතබ්බං. **අත්තනොමතියමෙව ඨාතබ්බ**න්ති ඉමිනා අඤ්ඤනිකායතො ආනීතසුත්තතොපි සකනිකායෙ අත්තනොමතියෙව බලවතරාති දස්සෙති. සකවාදී සුත්තං ගහෙත්වා කථෙති, පරවාදීපි සුත්තමෙවාතිඑවමාදිනා සමානජාතිකානං වසෙන වාරො න වුත්තො, සුත්තස්ස සුත්තෙයෙව ඔතාරණං භින්නං විය හුත්වා න පඤ්ඤායති, වුත්තනයෙනෙව ච සක්කා යොජෙතුන්ති.

ඉදානි සකවාදීපරවාදීනං කප්පියාකප්පියාදිභාවං සන්ධාය විවාදෙ උප්පන්නෙ තත්ථ පටිපජ්ජිතබ්බවිධිං දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘අථ පනායං කප්පියන්ති ගහෙත්වා කථෙතී’’**තිආදි. තත්ථ **සුත්තෙ ච සුත්තානුලොමෙ ච ඔතාරෙතබ්බ**න්ති සකවාදිනා අත්තනොයෙව සුත්තෙ ච සුත්තානුලොමෙ ච ඔතාරෙතබ්බං. **පරො කාරණං න වින්දතී**ති පරවාදී කාරණං න ලභති. **සුත්තතො බහුං කාරණඤ්ච විනිච්ඡයඤ්ච දස්සෙතී**ති පරවාදී අත්තනො සුත්තතො බහුං කාරණං විනිච්ඡයඤ්ච ආහරිත්වා දස්සෙති. **සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා අකප්පියෙව ඨාතබ්බ**න්ති ඉමිනා අත්තනො නිකායෙ සුත්තාදීනි අලභන්තෙන සකවාදිනා පරවාදීවචනෙයෙව ඨාතබ්බන්ති වදති. **ද්වින්නම්පි කාරණච්ඡායා දිස්සතී**ති සකවාදීපරවාදීනං උභින්නම්පි කප්පියාකප්පියභාවසාධකං කාරණපතිරූපකං දිස්සති. යදි ද්වින්නම්පි කාරණච්ඡායා දිස්සති, කස්මා ‘‘අකප්පියෙව ඨාතබ්බ’’න්ති ආහ **‘‘විනයඤ්හි පත්වා’’**තිආදි. ‘‘විනයං පත්වා’’ති වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කත්වා දස්සෙන්තො ආහ **‘‘කප්පියාකප්පියවිචාරණමාගම්මා’’**ති. **රුන්ධිතබ්බ**න්තිආදීසු දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යවිනිච්ඡයෙ කප්පියාකප්පියභාවෙ සති කප්පියන්ති ගහණං රුන්ධිතබ්බං, අකප්පියන්ති ගහණං **ගාළ්හං කාතබ්බං**. අපරාපරං පවත්තකප්පියගහණසොතං **පච්ඡින්දිතබ්බං,** ගරුකභාවසඞ්ඛාතෙ අකප්පියභාවෙයෙව ඨාතබ්බන්ති අත්ථො.

බහූහි සුත්තවිනිච්ඡයකාරණෙහීති බහූහි සුත්තෙහි චෙව තතො ආනීතවිනිච්ඡයකාරණෙහි ච. **අත්තනො ගහණං න විස්සජ්ජෙතබ්බ**න්ති සකවාදිනා අත්තනො අකප්පියන්ති ගහණං න විස්සජ්ජෙතබ්බං. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං නිගමෙන්තො **‘‘එව’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **යොති** සකවාදීපරවාදීසු යො කොචි. කෙචි පන ‘‘සකවාදීසුයෙව යො කොචි ඉධාධිප්පෙතො’’ති වදන්ති, එවං සන්තෙ ‘‘අථ පනායං කප්පියන්ති ගහෙත්වා කථෙතී’’තිආදීසු සබ්බත්ථ උභොපි සකවාදිනොයෙව සියුං හෙට්ඨා වුත්තස්සෙව නිගමනවසෙන ‘‘එව’’න්තිආදීනං වුත්තත්තා, තස්මා තං න ගහෙතබ්බං. **අතිරෙකකාරණං ලභතී**ති එත්ථ සුත්තාදීසු පුරිමං පුරිමං අතිරෙකකාරණං නාම, යො වා සුත්තාදීසු චතූසු බහුතරං කාරණං ලභති, සො අතිරෙකකාරණං ලභති නාම.

සුට්ඨු පවත්ති එතස්සාති සුප්පවත්ති, සුට්ඨු පවත්තති සීලෙනාති වා සුප්පවත්ති. තෙනාහ **‘‘සුප්පවත්තීති සුට්ඨු පවත්ත’’**න්ති. වාචාය උග්ගතං **වාචුග්ගතං,** වචසා සුග්ගහිතන්ති වුත්තං හොති. **සුත්තතොති** ඉමස්ස විවරණං **‘‘පාළිතො’’**ති. එත්ථ ච ‘‘සුත්තං නාම සකලං විනයපිටක’’න්ති වුත්තත්තා **පාළිතොති** තදත්ථදීපිකා අඤ්ඤායෙව පාළි වෙදිතබ්බා. **අනුබ්‍යඤ්ජනසොති** ඉමස්ස විවරණං **‘‘පරිපුච්ඡතො ච අට්ඨකථාතො චා’’**ති. පාළිං අනුගන්ත්වා අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනතො පකාසනතො **අනුබ්‍යඤ්ජන**න්ති හි පරිපුච්ඡා අට්ඨකථා ච වුච්චති. එත්ථ ච අට්ඨකථාය විසුං ගහිතත්තා **පරිපුච්ඡාති** ථෙරවාදො වුත්තො. සඞ්ඝභෙදස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තකලහස්සෙතං අධිවචනං **සඞ්ඝරාජීති. කුක්කුච්චකොති** අණුමත්තෙසුපි වජ්ජෙසු භයදස්සනවසෙන කුක්කුච්චං උප්පාදෙන්තො. **තන්තිං අවිසංවාදෙත්වාති** පාළිං අඤ්ඤථා අකත්වා. **අවොක්කමන්තොති** අනතික්කමන්තො.

විත්ථුනතීති අත්ථං අදිස්වා නිත්ථුනති. **විප්ඵන්දතී**ති කම්පති. **සන්තිට්ඨිතුං න සක්කොතී**ති එකස්මිංයෙව අත්ථෙ පතිට්ඨාතුං න සක්කොති. තෙනාහ **‘‘යං යං පරෙන වුච්චති, තං තං අනුජානාතී’’**ති. **පරවාදං ගණ්හාතී**ති ‘‘උච්ඡුම්හි කසටං යාවජීවිකං, රසො සත්තාහකාලිකො, තදුභයවිනිමුත්තො ච උච්ඡු නාම විසුං නත්ථි, තස්මා උච්ඡුපි විකාලෙ වට්ටතී’’ති පරවාදිනා වුත්තෙ තම්පි ගණ්හාති. **එකෙකලොම**න්ති පලිතං සන්ධාය වුත්තං. **යම්හී**ති යස්මිං පුග්ගලෙ. **පරික්ඛයං පරියාදාන**න්ති අත්ථතො එකං.

ආචරියපරම්පරා ඛො පනස්ස සුග්ගහිතා හොතීති එත්ථ **ආචරියපරම්පරාති** ආචරියානං විනිච්ඡයපරම්පරා. තෙනෙව වක්ඛති ‘‘යථා ආචරියො ච ආචරියාචරියො ච පාළිඤ්ච පරිපුච්ඡඤ්ච වදන්ති, තථා ඤාතුං වට්ටතී’’ති. **පුබ්බාපරානුසන්ධිතොති** ‘‘ඉදං පුබ්බවචනං, ඉදං පරවචනං, අයමනුසන්ධී’’ති එවං පුබ්බාපරානුසන්ධිතො. **ආචරියපරම්පර**න්ති ඉමස්සෙව වෙවචනං **ථෙරවාදඞ්ග**න්ති, ථෙරපටිපාටින්ති අත්ථො. **ද්වෙ තයො පරිවට්ටාති** ද්වෙ තිස්සො පරම්පරා.

ඉමෙහි ච පන තීහි ලක්ඛණෙහීති ‘‘සුත්තමස්ස ස්වාගතං හොතී’’තිආදිනා හෙට්ඨා වුත්තෙහි තීහි ලක්ඛණෙහි. එත්ථ ච පඨමෙන ලක්ඛණෙන විනයස්ස සුට්ඨු උග්ගහිතභාවො වුත්තො, දුතියෙන උග්ගහිතෙන අචලතා සුප්පතිට්ඨිතතා වුත්තා, තතියෙන යං පාළියා අට්ඨකථාය ච නත්ථි, තම්පි ආචරියවචනෙන විනිච්ඡිනිතුං සමත්ථතා වුත්තා. **ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මි**න්ති චොදනාසඞ්ඛාතෙ වීතික්කමසඞ්ඛාතෙ වා වත්ථුස්මිං සඞ්ඝමජ්ඣෙ ඔතිණ්ණෙ, ඔසටෙති අත්ථො. වුත්තමෙව විභාවෙන්තො **‘‘චොදකෙන ච චුදිතකෙන ච වුත්තෙ වත්තබ්බෙ’’**ති ආහ. කෙචි පන ‘‘චොදකෙන ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං චුදිතකෙන ච වුත්තෙ වත්තබ්බෙ’’ති එවං යොජෙන්ති. අපරෙ පන ‘‘චොදකෙන ච චුදිතකෙන ච වුත්තෙ විනයධරෙන ච වත්තබ්බෙ’’ති එවම්පි යොජෙන්ති. ‘‘චොදකෙන ච චුදිතකෙන ච වුත්තෙ වත්තබ්බෙ’’ති අයමෙව පන යොජනා සුන්දරතරාති වෙදිතබ්බා. **වත්ථු ඔලොකෙතබ්බ**න්ති තස්ස තස්ස සික්ඛාපදස්ස වත්ථු ඔලොකෙතබ්බං. ‘‘තිණෙන වා පණ්ණෙන වා…පෙ…. යො ආගච්ඡෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (පාරා. 517) හි ඉදං නිස්සග්ගියෙ අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදස්ස වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තං, ථුල්ලච්චයදුබ්භාසිතාපත්තීනං මාතිකාය අනාගතත්තා **‘‘පඤ්චන්නං ආපත්තීනං අඤ්ඤතර’’**න්ති වුත්තං. **අඤ්ඤතරං වා ආපත්ති**න්ති ‘‘කාලෙ විකාලසඤ්ඤී ආපත්ති දුක්කටස්ස, කාලෙ වෙමතිකො ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති එවමාදිනා (පාචි. 250) ආගතං දුක්කටං සන්ධාය වුත්තං. **සික්ඛාපදන්තරෙසූ**ති විනීතවත්ථුං අන්තොකත්වා එකෙකස්මිං සික්ඛාපදන්තරෙ.

සුඛුමාති අත්තනොපි දුවිඤ්ඤෙය්‍යසභාවස්ස ලහුපරිවත්තිනො චිත්තස්ස සීඝපරිවත්තිතාය වුත්තං. තෙනාහ **‘‘චිත්තලහුකා’’**ති. චිත්තං ලහු සීඝපරිවත්ති එතෙසන්ති **චිත්තලහුකා. තෙති** තෙ වීතික්කමෙ. **තංවත්ථුක**න්ති තෙ අදින්නාදානමනුස්සවිග්ගහවීතික්කමා වත්ථු අධිට්ඨානං කාරණමෙතස්සාති තංවත්ථුකං. **සීලානි සොධෙත්වාති** යංවත්ථුකං කුක්කුච්චං උප්පන්නං, තං අමනසිකරිත්වා අවසෙසසීලානි සොධෙත්වා. පාකටභාවතො සුඛවළඤ්ජනතාය ච **‘‘ද්වත්තිංසාකාරං තාව මනසි කරොහී’’**ති වුත්තං. අඤ්ඤස්මිං පන කම්මට්ඨානෙ කතපරිචයෙන තදෙව මනසි කාතබ්බං. **කම්මට්ඨානං ඝටයතී**ති අන්තරන්තරා ඛණ්ඩං අදස්සෙත්වා චිත්තෙන සද්ධිං ආලම්බනභාවෙන චිරකාලං ඝටයති. **සඞ්ඛාරා පාකටා හුත්වා උපට්ඨහන්තී**ති විපස්සනාකම්මට්ඨානිකො චෙ, තස්ස සඞ්ඛාරා පාකටා හුත්වා උපට්ඨහන්ති. සචෙ කතපාරාජිකවීතික්කමො භවෙය්‍ය, තස්ස සතිපි අසරිතුකාමතාය විප්පටිසාරවත්ථුවසෙන පුනප්පුනං තං උපට්ඨහතීති චිත්තෙකග්ගතං න වින්දති. තෙන වුත්තං **‘‘කම්මට්ඨානං න ඝටයතී’’**තිආදි. **අත්තනා ජානාතී**ති සයමෙව ජානාති. පච්චත්තෙ චෙතං කරණවචනං, අත්තා ජානාතීති වුත්තං හොති. **අඤ්ඤා ච දෙවතා ජානන්තී**ති ආරක්ඛදෙවතාහි අඤ්ඤා පරචිත්තවිදුනියො දෙවතා ච ජානන්ති.

නිට්ඨිතා චතුබ්බිධවිනයකථාවණ්ණනා

විනයධරස්ස ච ලක්ඛණාදිකථාවණ්ණනා.

භික්ඛුපදභාජනීයවණ්ණනා

තස්මාති යස්මා පන-සද්දං අපනෙත්වා අනියමෙන පුග්ගලදීපකං යො-සද්දමෙව ආහ, තස්මා. **එත්ථාති** ඉමස්මිං යො-සද්දෙ. පන-සද්දස්ස නිපාතමත්තත්තා යො-සද්දස්සෙව අත්ථං පකාසෙන්තො **‘‘යො කොචීති වුත්තං හොතී’’**ති ආහ. **යො කොචි නාමාති** යො වා සො වා යො කොචීති වුත්තො. **වාසධුරයුත්තො වාති** විපස්සනාධුරයුත්තො වා. **සීලෙසූති** පකතීසු.

භික්ඛතීති යාචති. **ලභන්තො වා අලභන්තො වාති** යො කොචි භික්ඛති භික්ඛං එසති ගවෙසති, සො තං ලභතු වා මා වා, තථාපි භික්ඛතීති භික්ඛූති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **අරියාය යාචනායාති** ‘‘උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාචනා’’ති එවං වුත්තාය අරියයාචනාය, න කපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානං විය ‘‘දෙහි දෙහී’’ති එවං පවත්තයාචනාය. **භික්ඛාචරිය**න්ති උඤ්ඡාචරියං. **අජ්ඣුපගතත්තාති** අනුට්ඨිතත්තා. **කාජභත්ත**න්ති කාජෙහි ආනීතං භත්තං. **අග්ඝඵස්සවණ්ණභෙදෙනාති** අග්ඝාදීනං පුරිමපකතිවිජහෙන. පුරිමපකතිවිජහනඤ්හෙත්ථ භෙදොති අධිප්පෙතං. ධොවිත්වා අපනෙතුං අසක්කුණෙය්‍යසභාවං **මලං,** තථා අපනෙතුං සක්කුණෙය්‍යසභාවා **ජල්ලිකා. භින්නපටධරොති** නිබ්බචනං භින්නපටධරෙ භික්ඛු-සද්දස්ස නිරුළ්හත්තා කතං.

උපනිස්සයසම්පන්නන්ති පුබ්බෙ අට්ඨපරික්ඛාරදානූපනිස්සයසම්පන්නං. යො හි චීවරාදිකෙ අට්ඨ පරික්ඛාරෙ පත්තචීවරමෙව වා සොතාපන්නාදිඅරියස්ස පුථුජ්ජනස්සෙව වා සීලසම්පන්නස්ස දත්වා ‘‘ඉදං පරික්ඛාරදානං අනාගතෙ එහිභික්ඛුභාවාය පච්චයො හොතූ’’ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි, තස්ස තං සති අධිකාරසම්පත්තියං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඉද්ධිමයපරික්ඛාරලාභාය සංවත්තතීති වෙදිතබ්බං. **බ්‍රහ්මඝොස**න්ති උත්තමඝොසං, බ්‍රහ්මුනො ඝොසසදිසං වා ඝොසං. **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති සාසනබ්‍රහ්මචරියං මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්ච. දුක්ඛස්ස සම්මා අන්තකිරියායාති යොජෙතබ්බං. **භණ්ඩූති** මුණ්ඩො. **වාසීති** දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසි. **බන්ධන**න්ති කායබන්ධනං. යුත්තො භාවනානුයොගො අස්සාති **යුත්තයොගො,** තස්ස යුත්තයොගස්ස, භාවනානුයොගමනුයුත්තස්සාති වුත්තං හොති. ඉරියාපථසම්පන්නතාවිභාවනත්ථං **‘‘සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරො වියා’’**ති වුත්තං. බුද්ධොව පබ්බජ්ජාචරියො උපසම්පදාචරියො ච අස්සාති **බුද්ධාචරියකො.** පඨමබොධියම්පි පඨමකාලෙයෙව සෙසඋපසම්පදානං අභාවොති ආහ **‘‘පඨමබොධියං එකස්මිං කාලෙ’’**ති. **පඤ්ච පඤ්චවග්ගියත්ථෙරාති** පඤ්චවග්ගියත්ථෙරා පඤ්ච. **තීණි සත**න්ති තීණි සතානි, ගාථාබන්ධසුඛත්ථං වචනවිපල්ලාසො කතො. **එකො ච ථෙරොති** අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරං සන්ධාය වුත්තං. **න වුත්තාති** අට්ඨකථායං න වුත්තා. **තත්ථාති** විනයපාළියං.

වෙළුවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නොයෙව භගවා මහාකස්සපත්ථෙරස්ස අත්තානං උද්දිස්ස පබ්බජිතභාවං විදිත්වා තස්ස පච්චුග්ගමනං කරොන්තො තිගාවුතං මග්ගං එකකොව ගන්ත්වා බහුපුත්තනිග්‍රොධමූලෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො අත්තනො සන්තිකං ආගන්ත්වා පරමනිපච්චකාරං දස්සෙත්වා ‘‘සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මි, සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති තික්ඛත්තුං අත්තනො සාවකත්තං සාවෙත්වා ඨිතස්ස මහාකස්සපත්ථෙරස්ස නිපච්චකාරමහත්තතං අත්තනො ච

මහානුභාවතං දීපෙතුං යස්ස අඤ්ඤස්ස අජානංයෙව ‘‘ජානාමී’’ති පටිඤ්ඤස්ස බාහිරකස්ස සත්ථුනො එවං සබ්බචෙතසා සමන්නාගතො පසන්නචිත්තො සාවකො එවරූපං පරමනිපච්චකාරං කරෙය්‍ය, තස්ස වණ්ටච්ඡින්නතාලපක්කං විය ගීවතො මුද්ධාපි විපතෙය්‍ය, සත්තධා වා ඵලෙය්‍යාති දස්සෙන්තො ‘‘යො ඛො, කස්සප, එවං සබ්බචෙතසා සමන්නාගතං සාවකං අජානංයෙව වදෙය්‍ය ‘ජානාමී’ති, අපස්සංයෙව වදෙය්‍ය ‘පස්සාමී’ති, මුද්ධාපි තස්ස විපතෙය්‍ය, සත්තධා වා ඵලෙය්‍ය, අහං ඛො, කස්සප, ජානංයෙව වදාමි ‘ජානාමී’ති, පස්සංයෙව වදාමි ‘පස්සාමී’’’ (සං. නි. 2.154) ති වත්වා ජාතිමදමානමදරූපමදප්පහානත්ථං තීහි ඔවාදෙහි මහාකස්සපත්ථෙරං ඔවදන්තො **‘‘තස්මාතිහ තෙ කස්සපා’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154) **තස්මාතිහාති** තස්මා ඉච්චෙව වුත්තං හොති, යස්මා අහං ජානන්තොව ‘‘ජානාමී’’ති පස්සන්තො එව ච ‘‘පස්සාමී’’ති වදාමි, තස්මාති අත්ථො. **ති-**කාර **හ-**කාරා නිපාතා. **ඉහාති** වා ඉමස්මිං සාසනෙ, **ත-**කාරො පදසන්ධිවසෙන ආගතො. **එවං සික්ඛිතබ්බන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන සික්ඛිතබ්බං. **තිබ්බන්ති** බහලං මහන්තං. **හිරොත්තප්පඤ්චාති** හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච. **පච්චුපට්ඨිතං භවිස්සතීති** උපසඞ්කමනතො පඨමතරමෙව උපට්ඨිතං භවිස්සති. තථා හි සති තෙසං පුරතො අස්ස සගාරවසප්පතිස්සවතා සණ්ඨාති. යො ච ථෙරාදීසු හිරොත්තප්පං උපට්ඨපෙත්වා උපසඞ්කමති, ථෙරාදයොපි තං සහිරිකා සඔත්තප්පා ච හුත්වා උපසඞ්කමන්තීති අයමෙත්ථ ආනිසංසො. **කුසලූපසංහිතන්ති** කුසලනිස්සිතං, අනවජ්ජධම්මනිස්සිතන්ති අත්ථො. **අට්ඨිං කත්වාති** අත්තානං තෙන ධම්මෙන අට්ඨිකං කත්වා, තං වා ධම්මං ‘‘එස මය්හං ධම්මො’’ති අට්ඨිං කත්වා. **මනසි කත්වාති** චිත්තෙ ඨපෙත්වා. **සබ්බචෙතසා සමන්නාහරිත්වාති** චිත්තස්ස ථොකම්පි බහි ගන්තුං අදෙන්තො සබ්බෙන සමන්නාහාරචිත්තෙන සමන්නාහරිත්වා. **ඔහිතසොතොති** ඨපිතසොතො, ධම්මෙ නිහිතසොතොති අත්ථො. **එවඤ්හි තෙ සික්ඛිතබ්බන්ති** ඤාණසොතඤ්ච පසාදසොතඤ්ච ඔදහිත්වා ‘‘මයා දෙසිතං ධම්මං සක්කච්චමෙව සුණිස්සාමී’’ති එවඤ්හි තෙ සික්ඛිතබ්බං. **සාතසහගතා ච මෙ කායගතාසතීති** අසුභෙසු චෙව ආනාපානෙ ච පඨමජ්ඣානවසෙන සුඛසම්පයුත්තා කායගතාසති. යො ච පනායං තිවිධො ඔවාදො, ථෙරස්ස අයමෙව පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච අහොසි.

කසිණාරම්මණං රූපාවචරජ්ඣානං රූපසඤ්ඤා. සඤ්ඤාසීසෙන හෙත්ථ ඣානං වුත්තං, තදෙව ච උද්ධුමාතකපටිභාගාරම්මණත්තා **‘‘උද්ධුමාතකසඤ්ඤා’’**ති වුත්තං. සොපාකසාමණෙරො භගවතා පුට්ඨො ‘‘එතෙ ද්වෙ රූපාවචරභාවෙන එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන’’න්ති ආහ. **ආරද්ධචිත්තොති** ආරාධිතචිත්තො. ගරුධම්මපටිග්ගහණාදිඋපසම්පදා උපරි විත්ථාරතො සයමෙව ආවි භවිස්සති.

කල්‍යාණපුථුජ්ජනාදයොති එත්ථ බහූනං නානප්පකාරානං සක්කායදිට්ඨිආදීනං අවිහතත්තා ජනෙති, තාහි වා ජනිතොති පුථුජ්ජනො, කල්‍යාණො ච සො පුථුජ්ජනො චාති කල්‍යාණපුථුජ්ජනො, සො ආදි යෙසං සොතාපන්නාදීනං තෙ කල්‍යාණපුථුජ්ජනාදයො. කල්‍යාණග්ගහණෙන චෙත්ථ අන්ධපුථුජ්ජනං නිවත්තෙති. ද්විධා හි පුථුජ්ජනා අන්ධපුථුජ්ජනො කල්‍යාණපුථුජ්ජනොති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
> අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො’’ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.7; ම. නි. අට්ඨ. 1.2; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.61; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.51);

භද්‍රාය පඤ්ඤාය භද්‍රාය විමුත්තියාති යොජෙතබ්බං. **සීලෙනාතිආදීසු සීලන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **සමාධීති** විපස්සනාපාදකා අට්ඨ සමාපත්තියො. **පඤ්ඤාති** ලොකියලොකුත්තරඤාණං. **විමුත්තීති** අරියඵලවිමුත්ති. **විමුත්තිඤාණදස්සනන්ති** එකූනවීසතිවිධං පච්චවෙක්ඛණඤාණං. යථාසම්භවෙන චෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස හි සීලාදයො තයො එව සම්භවන්ති, අරියානං පන සබ්බෙපි සීලාදයො. සාරො භික්ඛූතිපි කල්‍යාණපුථුජ්ජනාදයොව වුත්තාති ආහ **‘‘තෙහියෙව සීලසාරාදීහී’’**තිආදි. අථ වා නිප්පරියායතො ඛීණාසවොව සාරො භික්ඛු නාමාති ආහ **‘‘විගතකිලෙසඵෙග්ගුභාවතො වා’’**තිආදි.

යොපි කල්‍යාණපුථුජ්ජනො අනුලොමපටිපදාය පරිපූරකාරී සීලසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො පුබ්බරත්තාපරරත්තං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො විහරති ‘‘අජ්ජ වා ස්වෙ වා අඤ්ඤතරං සාමඤ්ඤඵලං අධිගමිස්සාමී’’ති, සොපි වුච්චති සික්ඛතීති සෙඛොති ආහ **‘‘පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන සද්ධි’’**න්ති. **සත්ත අරියාති** චත්තාරො මග්ගට්ඨා, හෙට්ඨිමා ච තයො ඵලට්ඨාති ඉමෙ සත්ත අරියා. **තිස්සො සික්ඛාති** අධිසීලාදිකා තිස්සො සික්ඛා. සික්ඛාසු ජාතොති වා **සෙඛො**. අරියපුග්ගලො හි අරියාය ජාතියා ජායමානො සික්ඛාසු ජායති, න යොනියං. සික්ඛනසීලොති වා **සෙඛො,** පුග්ගලාධිට්ඨානාය වා කථාය සෙඛස්ස අයන්ති අනඤ්ඤසාධාරණා මග්ගඵලත්තයධම්මා සෙඛපරියායෙන වුත්තා. **අසෙඛොති** ච යත්ථ සෙඛභාවාසඞ්කා අත්ථි, තත්ථායං පටිසෙධොති ලොකියනිබ්බානෙසු අසෙඛභාවානාපත්ති දට්ඨබ්බා. සීලසමාධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතා හි සික්ඛා අත්තනො පටිපක්ඛකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා පරිසුද්ධා, උපක්කිලෙසානං ආරම්මණභාවම්පි අනුපගමනතො එතා සික්ඛාති වත්තුං යුත්තා, අට්ඨසුපි මග්ගඵලෙසු විජ්ජන්ති, තස්මා චතුමග්ගහෙට්ඨිමඵලත්තයසමඞ්ගිනො විය අරහත්තඵලසමඞ්ගීපි තාසු සික්ඛාසු ජාතොති තංසමඞ්ගිනො අරහතො ඉතරෙසං විය සෙඛත්තෙ සති සෙඛස්ස අයන්ති, සික්ඛා සීලං එතස්සාති ච සෙඛොති වත්තබ්බො සියාති තං නිවත්තනත්ථං ‘‘අසෙඛො’’ති යථාවුත්තසෙඛභාවපටිසෙධො කතො. අරහත්තඵලෙහි පවත්තමානා සික්ඛා පරිනිට්ඨිතසික්ඛාකිච්චත්තා න සික්ඛාකිච්චං කරොන්ති, කෙවලං සික්ඛාඵලභාවෙනෙව පවත්තන්ති, තස්මා තා න සික්ඛාවචනං අරහන්ති, නාපි තංසමඞ්ගී සෙඛවචනං, න ච සික්ඛනසීලො, සික්ඛාසු ජාතොති ච වත්තබ්බතං අරහති, හෙට්ඨිමඵලෙසු පන සික්ඛා සකදාගාමිමග්ගවිපස්සනාදීනං උපනිස්සයභාවතො සික්ඛාකිච්චං කරොන්තීති සික්ඛාවචනං අරහන්ති, තංසමඞ්ගිනො ච සෙඛවචනං සික්ඛනසීලා, සික්ඛාසු ජාතාති ච වත්තබ්බතං අරහන්ති ‘‘සික්ඛන්තීති සෙඛා’’ති අපරියොසිතසික්ඛානං දස්සිතත්තා, ‘‘න සික්ඛතීති අසෙඛො’’ති ඉමිනා පරියොසිතසික්ඛො දස්සිතො, න සික්ඛාය රහිතොති ආහ – **‘‘සෙක්ඛධම්මෙ අතික්කම්ම …පෙ…. ඛීණාසවො අසෙඛොති වුච්චතී’’**ති. වුද්ධිප්පත්තසික්ඛො වා අසෙඛොති එතස්මිං අත්ථෙ සෙඛධම්මෙසු එව ඨිතස්ස කස්සචි අරියස්ස අසෙඛභාවාපත්තීති අරහත්තමග්ගධම්මා වුද්ධිප්පත්තා ච යථාවුත්තෙහි අත්ථෙහි සෙඛාති කත්වා තංසමඞ්ගිනො අග්ගමග්ගට්ඨස්ස අසෙඛභාවො ආපන්නොති? න, තංසදිසෙසු තබ්බොහාරතො. අරහත්තමග්ගතො හි නින්නානාකරණං අරහත්තඵලං ඨපෙත්වා පරිඤ්ඤාකිච්චකරණං විපාකභාවඤ්ච, තස්මා තෙ එව සෙඛා අග්ගඵලධම්මභාවං ආපන්නාති සක්කා වත්තුං. කුසලසුඛතො ච විපාකසුඛං සන්තතරතාය පණීතතරන්ති වුද්ධිප්පත්තා ච තෙ ධම්මා හොන්තීති තංසමඞ්ගී අසෙඛොති වුච්චතීති.

සබ්බන්තිමෙන පරියායෙනාති සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන. උපසම්පදාකම්මස්ස අධිකාරත්තා **‘‘පඤ්චවග්ගකරණීයෙ’’**ති වුත්තං. පඤ්චන්නං වග්ගො සමූහොති පඤ්චවග්ගො, පඤ්චපරිමාණයුත්තො වා වග්ගො පඤ්චවග්ගො, තෙන කත්තබ්බං කම්මං **පඤ්චවග්ගකරණීයං. යාවතිකා භික්ඛූති** යත්තකා භික්ඛූ. **කම්මප්පත්තාති** කම්මාරහා පාරාජිකං අනාපන්නා අනුක්ඛිත්තා ච. උපසම්පදාකම්මස්ස පඤ්චවග්ගකරණීයත්තා පඤ්චෙව භික්ඛූ කම්මප්පත්තා එත්තකෙහිපි කම්මසිද්ධිතො, ඉතරෙ ඡන්දාරහා. **ඤත්තිචතුත්ථෙනාති** එත්ථ කිඤ්චාපි ඤත්ති සබ්බපඨමං වුච්චති, තිස්සන්නං පන අනුස්සාවනානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනභෙදාභාවතො අත්ථබ්‍යඤ්ජනභින්නා ඤත්ති තාසං චතුත්ථාති කත්වා ‘‘ඤත්තිචතුත්ථ’’න්ති වුච්චති. බ්‍යඤ්ජනානුරූපමෙව අට්ඨකථායං **‘‘තීහි අනුස්සාවනාහි එකාය ච ඤත්තියා’’**ති වුත්තං, අත්ථප්පවත්තික්කමෙන පන ‘‘එකාය ඤත්තියා තීහි අනුස්සාවනාහී’’ති වත්තබ්බං. **වත්ථුඤත්තිඅනුස්සාවනසීමාපරිසසම්පත්තිසම්පන්නත්තාති** එත්ථ **වත්ථූති** උපසම්පදාපෙක්ඛො පුග්ගලො, සො ඨපෙත්වා ඌනවීසතිවස්සං අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නපුබ්බං පණ්ඩකාදයො ච එකාදස අභබ්බපුග්ගලෙ වෙදිතබ්බො. ඌනවීසතිවස්සාදයො හි තෙරස පුග්ගලා උපසම්පදාය අවත්ථු, ඉමෙ පන ඨපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං උපසම්පදාපෙක්ඛෙ සති උපසම්පදාකම්මං **වත්ථුසම්පත්තිසම්පන්නං** නාම හොති.

වත්ථුසඞ්ඝපුග්ගලඤත්තීනං අපරාමසනානි පච්ඡා ඤත්තිට්ඨපනඤ්චාති ඉමෙ තාව පඤ්ච ඤත්තිදොසා. තත්ථ ‘‘අයං ඉත්ථන්නාමො’’ති උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස අකිත්තනං **වත්ථුඅපරාමසනං** නාම. ‘‘සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො’’ති එත්ථ ‘‘සුණාතු මෙ, භන්තෙ’’ති වත්වා ‘‘සඞ්ඝො’’ති අභණනං **සඞ්ඝඅපරාමසනං** නාම. ‘‘ඉත්ථන්නාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො’’ති උපජ්ඣායස්ස අකිත්තනං **පුග්ගලඅපරාමසනං** නාම. සබ්බෙන සබ්බං ඤත්තියා අනුච්චාරණං **ඤත්තිඅපරාමසනං** නාම. පඨමං කම්මවාචං නිට්ඨාපෙත්වා ‘‘එසා ඤත්තී’’ති වත්වා ‘‘ඛමති සඞ්ඝස්සා’’ති එවං ඤත්තිකිත්තනං **පච්ඡා ඤත්තිට්ඨපනං** නාම. ඉති ඉමෙහි දොසෙහි විමුත්තාය ඤත්තියා සම්පන්නං **ඤත්තිසම්පත්තිසම්පන්නං** නාම.

වත්ථුසඞ්ඝපුග්ගලානං අපරාමසනානි සාවනාය හාපනං අකාලෙ සාවනන්ති ඉමෙ පඤ්ච අනුස්සාවනදොසා. තත්ථ **වත්ථාදීනං** අපරාමසනානි ඤත්තියං වුත්තසදිසානෙව. තීසු පන අනුස්සාවනාසු යත්ථ කත්ථචි එතෙසං අපරාමසනං අපරාමසනමෙව, සබ්බෙන සබ්බං පන කම්මවාචං අවත්වා චතුක්ඛත්තුං ඤත්තිකිත්තනමෙව. අථ වා පන කම්මවාචබ්භන්තරෙ අක්ඛරස්ස වා පදස්ස වා අනුච්චාරණං වා දුරුච්චාරණං වා **සාවනාය හාපනං** නාම. සාවනාය අනොකාසෙ පඨමං ඤත්තිං අට්ඨපෙත්වා අනුස්සාවනකරණං **අකාලෙ සාවනං** නාම. ඉති ඉමෙහි දොසෙහි විමුත්තාය අනුස්සාවනාය සම්පන්නං **අනුස්සාවනසම්පත්තිසම්පන්නං** නාම.

විපත්තිසීමාලක්ඛණං සමතික්කන්තාය පන සීමාය කතං **සීමාසම්පත්තිසම්පන්නං** නාම. යාවතිකා භික්ඛූ කම්මප්පත්තා, තෙසං අනාගමනං, ඡන්දාරහානං ඡන්දස්ස අනාහරණං, සම්මුඛීභූතානං පටික්කොසනන්ති ඉමෙ පන තයො පරිසදොසා, තෙහි විමුත්තාය පරිසාය කතං **පරිසසම්පත්තිසම්පන්නං** නාම.

උපසම්පදාකම්මවාචාසඞ්ඛාතං භගවතො වචනං උපසම්පදාකම්මකරණස්ස කාරණත්තා ඨානං, යථා ච තං කත්තබ්බන්ති භගවතා අනුසිට්ඨං, තථා කතත්තා තදනුච්ඡවිකං යථාවුත්තං අනූනං ඤත්තිඅනුස්සාවනං උප්පටිපාටියා ච අවුත්තං **ඨානාරහං**. යථා කත්තබ්බන්ති හි භගවතා වුත්තං, තථා අකතෙ උපසම්පදාකම්මස්ස කාරණං න හොතීති න තං ඨානාරහං. තෙනාහ **‘‘කාරණාරහෙන සත්ථුසාසනාරහෙනා’’**ති. ඉමිනා ඤත්තිඅනුස්සාවනසම්පත්ති කථිතාති වෙදිතබ්බා. ‘‘සමග්ගෙන සඞ්ඝෙනා’’ති ඉමිනා පන පරිසසම්පත්ති කථිතාව. ‘‘අකුප්පෙනා’’ති ඉමිනා පාරිසෙසතො වත්ථුසීමාසම්පත්තියො කථිතාති වෙදිතබ්බා. අට්ඨකථායං පන අකුප්පලක්ඛණං එකත්ථ සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙතුං **අකුප්පෙනාති** ඉමස්ස ‘‘වත්ථුඤත්තිඅනුස්සාවනසීමාපරිසසම්පත්තිසම්පන්නත්තා අකොපෙතබ්බතං අප්පටික්කොසිතබ්බතං උපගතෙනා’’ති අත්ථො වුත්තො. කෙචි පන ‘‘ඨානාරහෙනාතිඑත්ථ ‘න හත්ථච්ඡින්නො පබ්බාජෙතබ්බො’තිආදි (මහාව. 119) සත්ථුසාසනං ඨාන’’න්ති වදන්ති.

‘‘ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙනා’’ති ඉමස්මිං අධිකාරෙ පසඞ්ගතො ආහරිත්වා යං කම්මලක්ඛණං සබ්බඅට්ඨකථාසු පපඤ්චිතං, තං යථාආගතට්ඨානෙයෙව දස්සෙතුකාමො ඉධ තස්ස අවචනෙ තත්ථ වචනෙ ච පයොජනං දස්සෙතුං **‘‘ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා’’**තිආදිමාහ.

අට්ඨසු උපසම්පදාසු එහිභික්ඛූපසම්පදා සරණගමනූපසම්පදා ඔවාදපටිග්ගහණූපසම්පදා පඤ්හබ්‍යාකරණූපසම්පදාති ඉමාහි උපසම්පදාහි උපසම්පන්නානං ලොකවජ්ජසික්ඛාපදවීතික්කමෙ අභබ්බත්තා ගරුධම්මපටිග්ගහණූපසම්පදා දූතෙනූපසම්පදා අට්ඨවාචිකූපසම්පදාති ඉමාසඤ්ච තිස්සන්නං උපසම්පදානං භික්ඛුනීනංයෙව

අනුඤ්ඤාතත්තා ඤත්තිචතුත්ථෙනෙව කම්මෙන උපසම්පන්නො ගහිතොති වෙදිතබ්බො. තථා හි එහිභික්ඛූපසම්පදා අන්තිමභවිකානංයෙව, සරණගමනූපසම්පදා පරිසුද්ධානං, ඔවාදපටිග්ගහණපඤ්හබ්‍යාකරණූපසම්පදා මහාකස්සපසොපාකානං, න ච තෙ භබ්බා පාරාජිකාදිලොකවජ්ජං ආපජ්ජිතුං, ගරුධම්මපටිග්ගහණාදයො ච භික්ඛුනීනංයෙව අනුඤ්ඤාතා, අයඤ්ච භික්ඛු, තස්මා එත්ථ ඤත්තිචතුත්ථෙන උපසම්පන්නොව ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු පන සික්ඛාපදෙසු අඤ්ඤෙපි එහිභික්ඛූපසම්පදාය උපසම්පන්නාදයො සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. තෙපි හි සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං ආපත්තිං ආපජ්ජන්තියෙව. යදි එවං පණ්ණත්තිවජ්ජෙසුපි සික්ඛාපදෙසු ''අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො භික්ඛූ''ති ඤත්තිචතුත්ථෙනෙව කම්මෙන උපසම්පන්නො කස්මා වුත්තොති? සබ්බසික්ඛාපදවීතික්කමාරහත්තා සබ්බකාලිකත්තා ච. එහිභික්ඛූපසම්පදාදයො හි න සබ්බසික්ඛාපදවීතික්කමාරහා අසබ්බකාලිකා ච. තථා හි අට්ඨසු උපසම්පදාසු ඤත්තිචතුත්ථකම්මූපසම්පදා දූතෙනූපසම්පදා අට්ඨවාචිකූපසම්පදාති ඉමා තිස්සොයෙව ඨාවරා, සෙසා බුද්ධෙ ධරමානෙයෙව අහෙසුං. තෙනෙව ච **භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙපි** (පාචි. 658) ''තත්‍ර යායං භික්ඛුනී සමග්ගෙන උභතොසඞ්ඝෙන ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන අකුප්පෙන ඨානාරහෙන උපසම්පන්නා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා භික්ඛුනී''ති දූතෙනූපසම්පදාය අට්ඨවාචිකූපසම්පදාය ච උපසම්පන්නං අන්තොකත්වා උභතොසඞ්ඝෙන ඤත්තිචතුත්ථෙනෙව කම්මෙන උපසම්පන්නා භික්ඛුනී වුත්තා, න ගරුධම්මපටිග්ගහණූපසම්පදාය උපසම්පන්නා තස්සා උපසම්පදාය පාටිපුග්ගලිකභාවතො අසබ්බකාලිකත්තා. ගරුධම්මපටිග්ගහණූපසම්පදා හි මහාපජාපතියා එව අනුඤ්ඤාතත්තා පාටිපුග්ගලිකාති, තස්මා සබ්බසික්ඛාපදවීතික්කමාරහං සබ්බකාලිකාය ඤත්තිචතුත්ථකම්මූපසම්පදාය උපසම්පන්නමෙව ගහෙත්වා සබ්බසික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානීති ගහෙතබ්බං. යදි එවං පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු සික්ඛාපදෙසු ච එහිභික්ඛූපසම්පන්නාදීනම්පි සඞ්ගහො කථං විඤ්ඤායතීති? අත්ථතො ආපන්නත්තා. තථා හි ''ද්වෙ පුග්ගලා අභබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච, ද්වෙ පුග්ගලා භබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භික්ඛූ ච භික්ඛුනියො චා''ති (පරි. 322) සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා එහිභික්ඛූපසම්පන්නාදයොපි අසඤ්චිච්ච අස්සතියා අචිත්තකං පණ්ණත්තිවජ්ජං සහසෙය්‍යාදිආපත්තිං ආපජ්ජන්තීති අත්ථතො ආපන්නන්ති අයමෙත්ථ සාරො. යං පනෙත්ථ ඉතො අඤ්ඤථා **කෙනචි** පපඤ්චිතං, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං.

නිරුත්තිවසෙනාති නිබ්බචනවසෙන. **අභිලාපවසෙනාති** වොහාරවසෙන. **අනුප්පන්නාය කම්මවාචායාති** අනුප්පන්නාය ඤත්තිචතුත්ථකම්මවාචාය. **ගුණවසෙනාති** සීලාදිතංතංගුණයොගතො. එත්ථ ච භින්දති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති භික්ඛූති නිබ්බචනං වෙදිතබ්බං.

භික්ඛුපදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාසාජීවපදභාජනීයවණ්ණනා

සික්ඛිතබ්බාති ආසෙවිතබ්බා. **උත්තමන්ති** විසිට්ඨං. අධිසීලාදීසු විජ්ජමානෙසු සීලාදීහිපි භවිතබ්බං. යථා හි ඔමකතරප්පමාණං ඡත්තං වා ධජං වා උපාදාය අතිරෙකප්පමාණං ''අතිඡත්තං අතිධජො''ති වුච්චති, එවමිහාපි ''අනුක්කට්ඨසීලං උපාදාය අධිසීලෙන භවිතබ්බං, තථා අනුක්කට්ඨං චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච උපාදාය අධිචිත්තෙන අධිපඤ්ඤාය ච භවිතබ්බ''න්ති මනසි කත්වා සීලාදිං සරූපතො විභාවෙතුකාමො **''කතමං පනෙත්ථ සීල''**න්තිආදිමාහ. අට්ඨඞ්ගසීලං දසඞ්ගසීලෙස්වෙව අන්තොගධත්තා විසුං අග්ගහෙත්වා **''පඤ්චඞ්ගදසඞ්ගසීල''**න්ති එත්තකමෙව වුත්තං. **පාතිමොක්ඛසංවරසීලන්ති** චාරිත්තවාරිත්තවසෙන දුවිධං විනයපිටකපරියාපන්නං සික්ඛාපදසීලං. තඤ්හි යො නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොචෙති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහීති පාතිමොක්ඛන්ති වුච්චති. සංවරණං සංවරො , කායවාචාහි අවීතික්කමො. පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො. සො එව සීලනට්ඨෙන සීලන්ති පාතිමොක්ඛසංවරසීලං.

අපරො නයො (උදා. අට්ඨ. 31; ඉතිවු. අට්ඨ. 97) – කිලෙසානං බලවභාවතො පාපකිරියාය සුකරභාවතො පුඤ්ඤකිරියාය ච දුක්කරභාවතො බහුක්ඛත්තුං අපායෙසු පතනසීලොති පාතී, පුථුජ්ජනො. අනිච්චතාය වා භවාභවාදීසු කම්මවෙගක්ඛිත්තො ඝටියන්තං විය අනවට්ඨානෙන පරිබ්භමනතො ගමනසීලොති පාතී, මරණවසෙන වා තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ අත්තභාවස්ස පතනසීලොති පාතී, සත්තසන්තානො, චිත්තමෙව වා. තං පාතිනං සංසාරදුක්ඛතො මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. චිත්තස්ස හි විමොක්ඛෙන සත්තො විමුත්තොති වුච්චති. වුත්තඤ්හි ''චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්තී''ති (සං. නි. 3.100), ''අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්ත''න්ති (මහාව. 28) ච.

අථ වා අවිජ්ජාදිනා හෙතුනා සංසාරෙ පතති ගච්ඡති පවත්තතීති පාතී. ''අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං සංසරත''න්ති (සං. නි. 2.124) හි වුත්තං. තස්ස පාතිනො සත්තස්ස තණ්හාදිසංකිලෙසත්තයතො මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛො. ''කණ්ඨෙකාළො''තිආදීනං විය සස්ස සමාසසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අථ වා පාතෙති විනිපාතෙති දුක්ඛෙහීති පාති, චිත්තං. වුත්තඤ්හි ''චිත්තෙන නීයති ලොකො, චිත්තෙන පරිකස්සතී''ති (සං. නි. 1.62). තස්ස පාතිනො මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛො. පතති වා එතෙන අපායදුක්ඛෙ සංසාරදුක්ඛෙ චාති පාති, තණ්හාසංකිලෙසො. වුත්තඤ්හි ''තණ්හා ජනෙති පුරිසං (සං. නි. 1.55-57), තණ්හාදුතියො පුරිසො''ති (අ. නි. 4.9; ඉතිවු. 15, 105) ච ආදි. තතො පාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛො.

අථ වා පතති එත්ථාති පාති, ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි. වුත්තඤ්හි ''ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො, ඡසු කුබ්බති සන්ථව''න්ති (සං. නි. 1.70; සු. නි. 171). තතො ඡඅජ්ඣත්තිකබාහිරායතනසඞ්ඛාතතො පාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛො.

අථ වා පාතො විනිපාතො අස්ස අත්ථීති පාතී, සංසාරො. තතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛො.

අථ වා සබ්බලොකාධිපතිභාවතො ධම්මිස්සරො භගවා පතීති වුච්චති, මුච්චති එතෙනාති මොක්ඛො, පතිනො මොක්ඛො තෙන පඤ්ඤත්තත්තාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. සබ්බගුණානං වා මූලභාවතො උත්තමට්ඨෙන පති ච සො යථාවුත්තෙන අත්ථෙන මොක්ඛො චාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. තථා හි වුත්තං ''පාතිමොක්ඛන්ති මුඛමෙතං පමුඛමෙත''න්ති (මහාව. 135) විත්ථාරො.

අථ වා ප-ඉති පකාරෙ, **අතීති** අච්චන්තත්ථෙ නිපාතො, තස්මා පකාරෙහි අච්චන්තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛො. ඉදඤ්හි සීලං සයං තදඞ්ගවසෙන සමාධිසහිතං පඤ්ඤාසහිතඤ්ච වික්ඛම්භනවසෙන සමුච්ඡෙදවසෙන ච අච්චන්තං මොක්ඛෙති මොචෙතීති පාතිමොක්ඛො.

පති පති මොක්ඛොති වා පතිමොක්ඛො, තම්හා තම්හා වීතික්කමදොසතො පච්චෙකං මොක්ඛෙතීති අත්ථො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. මොක්ඛො වා නිබ්බානං, තස්ස මොක්ඛස්ස පටිබිම්බභූතොති පතිමොක්ඛො. සීලසංවරො හි සූරියස්ස අරුණුග්ගමනං විය නිබ්බානස්ස උදයභූතො තප්පටිභාගො ච යථාරහං කිලෙසනිබ්බාපනතො, පතිමොක්ඛොයෙව පාතිමොක්ඛො. පතිවත්තති මොක්ඛාභිමුඛන්ති වා පතිමොක්ඛං, පතිමොක්ඛමෙව පාතිමොක්ඛන්ති එවං තාවෙත්ථ පාතිමොක්ඛසද්දස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සංවරති පිදහති එතෙනාති සංවරො, පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො. සො එව සීලං **පාතිමොක්ඛසංවරසීලං,** අත්ථතො පන තතො තතො වීතික්කමිතබ්බතො විරතියො චෙව චෙතනා ච.

අධිසීලන්ති වුච්චතීති අනවසෙසතො කායිකවාචසිකසංවරභාවතො ච මග්ගසීලස්ස පදට්ඨානභාවතො ච පාතිමොක්ඛසංවරසීලං අධිකං විසිට්ඨං සීලං අධිසීලන්ති වුච්චති. **පජ්ජොතානන්ති** ආලොකානං. නනු ච පච්චෙකබුද්ධාපි ධම්මතාවසෙන පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙන සමන්නාගතාව හොන්ති, එවං සති කස්මා ''බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තති, න විනා බුද්ධුප්පාදා''ති නියමෙත්වා වුත්තන්ති ආහ – **''න හි තං පඤ්ඤත්තිං උද්ධරිත්වා''**තිආදි. කිඤ්චාපි පච්චෙකබුද්ධා පාතිමොක්ඛසංවරසම්පන්නාගතා හොන්ති, න පන තෙසං වසෙන විත්ථාරිතං හුත්වා පවත්තතීති අධිප්පායො. ''ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං ඉමස්මිං වීතික්කමෙ ඉදං නාම හොතී''ති පඤ්ඤපනං අඤ්ඤෙසං අවිසයො, බුද්ධානංයෙව එස විසයො, බුද්ධානං බලන්ති ආහ – **''බුද්ධායෙව පනා''**තිආදි. ලොකියසීලස්ස අධිසීලභාවො පරියායෙනාති නිප්පරියායමෙව තං දස්සෙතුං **''පාතිමොක්ඛසංවරතොපි ච මග්ගඵලසම්පයුත්තමෙව සීලං අධිසීල''**න්ති වුත්තං. **න හි තං සමාපන්නො භික්ඛූති** ගහට්ඨෙසු සොතාපන්නානං සදාරවීතික්කමසම්භවතො වුත්තං. තථා හි තෙ සපුත්තදාරා අගාරං අජ්ඣාවසන්ති.

සමාදාපනං සමාදානඤ්චාති අඤ්ඤෙසං සමාදාපනං සයං සමාදානඤ්ච. **අධිචිත්තන්ති වුච්චතීති** මග්ගසමාධිස්ස අධිට්ඨානභාවතො අධිචිත්තන්ති වුච්චති. **න විනා බුද්ධුප්පාදාති** කිඤ්චාපි පච්චෙකබුද්ධානං විපස්සනාපාදකං අට්ඨසමාපත්තිචිත්තං හොතියෙව, න පන තෙ තත්ථ අඤ්ඤෙ සමාදාපෙතුං සක්කොන්තීති න තෙසං වසෙන විත්ථාරිතං හුත්වා පවත්තතීති අධිප්පායො. විපස්සනාපඤ්ඤායපි අධිපඤ්ඤතාසාධනෙ ''න විනා බුද්ධුප්පාදා''ති වචනං ඉමිනාව අධිප්පායෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ලොකියචිත්තස්ස අධිචිත්තතා පරියායෙනාති නිප්පරියායමෙව තං දස්සෙතුං **''තතොපි ච මග්ගඵලචිත්තමෙව අධිචිත්ත''**න්ති ආහ. **තං පන ඉධ අනධිප්පෙතන්ති** ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන ලොකියචිත්තස්ස වසෙන අධිචිත්තසික්ඛාපි ඉධ අධිප්පෙතාති විඤ්ඤායති. **න හි තං සමාපන්නො භික්ඛු මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවතීති** ච ඉමිනා ලොකියඅධිචිත්තං සමාපන්නො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවතීති ආපන්නං. අධිපඤ්ඤානිද්දෙසෙ ච ''තතොපි ච මග්ගඵලපඤ්ඤාව අධිපඤ්ඤා''ති වත්වා ''සා පන ඉධ අනධිප්පෙතා. න හි තං සමාපන්නො භික්ඛු මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවතී''ති වුත්තත්තා ලොකියපඤ්ඤාවසෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛායපි ඉධාධිප්පෙතභාවො තං සමාපන්නස්ස මෙථුනධම්මපටිසෙවනඤ්ච අට්ඨකථායං අනුඤ්ඤාතන්ති විඤ්ඤායති. ඉදඤ්ච සබ්බං ''තත්‍ර යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා''ති ඉමාය පාළියා න සමෙති. අයඤ්හි පාළි අධිසීලසික්ඛාව ඉධ අධිප්පෙතා, න ඉතරාති දීපෙති, තස්මා පාළියා අට්ඨකථාය ච එවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො – ලොකියඅධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසමාපන්නස්ස තථාරූපපච්චයං පටිච්ච ''මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිස්සාමී''ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ තතො අධිචිත්තතො අධිපඤ්ඤතො ච පරිහානි සම්භවතීති තං ද්වයං සමාපන්නෙන න සක්කා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිතුන්ති පාළියං අධිසීලසික්ඛාව වුත්තා. අධිසීලසික්ඛඤ්හි යාව වීතික්කමං න කරොති, තාව සමාපන්නොව හොති. න හි චිත්තුප්පාදමත්තෙන පාතිමොක්ඛසංවරසීලං භින්නං නාම හොතීති. අට්ඨකථායං පන ලොකියඅධිචිත්තතො අධිපඤ්ඤතො ච පරිහායිත්වාපි භික්ඛුනො මෙථුනධම්මපටිසෙවනං කදාචි භවෙය්‍යාති තං ද්වයං අප්පටික්ඛිපිත්වා මග්ගඵලධම්මානං අකුප්පසභාවත්තා තං සමාපන්නස්ස භික්ඛුනො තතො පරිහායිත්වා මෙථුනධම්මපටිසෙවනං නාම න කදාචි සම්භවතීති ලොකුත්තරාධිචිත්තඅධිපඤ්ඤානංයෙව පටික්ඛෙපො කතොති වෙදිතබ්බො.

අත්ථී දින්නං අත්ථී යිට්ඨන්තිආදිනයප්පවත්තන්ති ඉමිනා –

> ‘‘තත්ථ කතමං කම්මස්සකතඤාණං? ‘අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨං, අත්ථි හුතං, අත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, අත්ථි අයං ලොකො, අත්ථි පරො ලොකො, අත්ථි මාතා, අත්ථි පිතා, අත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, අත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මා පටිපන්නා, යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී’ති යා එවරූපා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ.… අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි, ඉදං වුච්චති කම්මස්සකතඤාණං. ඨපෙත්වා සච්චානුලොමිකං ඤාණං සබ්බාපි සාසවා කුසලා පඤ්ඤා කම්මස්සකතඤාණ’’න්ති (විභ. 793) –

ඉමං විභඞ්ගපාළිං සඞ්ගණ්හාති.

තත්ථ (විභ. අට්ඨ. 793) **අත්ථි දින්නන්ති**ආදීසු දින්නපච්චයා ඵලං අත්ථීති ඉමිනා උපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **දින්නන්ති** ච දෙය්‍යධම්මසීසෙන දානං වුත්තං. **යිට්ඨන්ති** මහායාගො, සබ්බසාධාරණං මහාදානන්ති අත්ථො. **හුතන්ති** පහෙණකසක්කාරො අධිප්පෙතො. **අත්ථි මාතා, අත්ථි පිතාති** මාතාපිතූසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලසම්භවො වුත්තො. **ඉදං වුච්චතීති** යං ඤාණං ‘‘ඉදං කම්මං සකං, ඉදං නො සක’’න්ති ජානාති, ඉදං කම්මස්සකතඤාණං නාම වුච්චතීති අත්ථො. තත්ථ තිවිධං කායදුච්චරිතං චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං තිවිධං මනොදුච්චරිතන්ති ඉදං **න සකකම්මං** නාම, තීසු ද්වාරෙසු දසවිධම්පි සුචරිතං **සකකම්මං** නාම. අත්තනො වාපි හොතු පරස්ස වා, සබ්බම්පි අකුසලං **න සකකම්මං** නාම. කස්මා? අත්ථභඤ්ජනතො අනත්ථජනනතො ච. අත්තනො වා හොතු පරස්ස වා, සබ්බම්පි කුසලං **සකකම්මං** නාම. කස්මා? අනත්ථභඤ්ජනතො අත්ථජනනතො ච. එවං ජානනසමත්ථෙ ඉමස්මිං කම්මස්සකතඤාණෙ ඨත්වා බහුං දානං දත්වා සීලං පූරෙත්වා උපොසථං සමාදියිත්වා සුඛෙන සුඛං සම්පත්තියා සම්පත්තිං අනුභවිත්වා නිබ්බානං පත්තානං සත්තානං ගණනපරිච්ඡෙදො නත්ථි. **ඨපෙත්වා සච්චානුලොමිකං ඤාණන්ති** මග්ගසච්චස්ස පරමත්ථසච්චස්ස ච අනුලොමනතො සච්චානුලොමිකන්ති ලද්ධනාමං විපස්සනාඤාණං ඨපෙත්වා අවසෙසා සබ්බාපි සාසවා කුසලා පඤ්ඤා කම්මස්සකතඤාණමෙවාති අත්ථො.

තිලක්ඛණාකාරපරිච්ඡෙදකන්ති අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයස්ස හුත්වා අභාවාදිආකාරපරිච්ඡින්දනකං. **අධිපඤ්ඤාති වුච්චතීති** මග්ගපඤ්ඤාය අධිට්ඨානභාවතො විපස්සනාඤාණං අධිපඤ්ඤාති වුච්චති.

> ‘‘කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං, පාපකාරී ච පාපකං;
> අනුභොති ද්වයමෙතං, අනුබන්ධති කාරක’’න්ති. (සං. නි. 1.256);

එවං අතීතෙ අනාගතෙ ච වට්ටමූලකදුක්ඛසල්ලක්ඛණවසෙන සංවෙගවත්ථුතාය විමුත්තිආකඞ්ඛාය පච්චයභූතා කම්මස්සකතපඤ්ඤා අධිපඤ්ඤාතිපි වදන්ති. ලොකියපඤ්ඤාය අධිපඤ්ඤාභාවො පරියායෙනාති නිප්පරියායමෙව තං දස්සෙතුං **‘‘තතොපි ච මග්ගඵලපඤ්ඤාව අධිපඤ්ඤා’’**ති වුත්තං.

සහ ආජීවන්ති එත්ථාති **සාජීවොති** සබ්බසික්ඛාපදං වුත්තන්ති ආහ – **‘‘සබ්බම්පි…පෙ.… තස්මා සාජීවන්ති වුච්චතී’’**ති. තත්ථ **සික්ඛාපදන්ති** ‘‘නාමකායො පදකායො නිරුත්තිකායො බ්‍යඤ්ජනකායො’’ති වුත්තං භගවතො වචනසඞ්ඛාතං සික්ඛාපදං. **සභාගවුත්තිනොති** සමානවුත්තිකා, සදිසප්පවත්තිකාති අත්ථො. **තස්මිං සික්ඛතීති** එත්ථ ආධෙය්‍යාපෙක්ඛත්තා අධිකරණස්ස කිමාධෙය්‍යමපෙක්ඛිත්වා ‘‘තස්මි’’න්ති අධිකරණං නිද්දිට්ඨන්ති ආහ – **‘‘තං සික්ඛාපදං චිත්තස්ස අධිකරණං කත්වා’’**ති, තං සාජීවසඞ්ඛාතං සික්ඛාපදං ‘‘යථාසික්ඛාපදං නු ඛො සික්ඛාමි, න සික්ඛාමී’’ති එවං පවත්තිවසෙන සික්ඛාපදවිසයත්තා තදාධෙය්‍යභූතස්ස චිත්තස්ස අධිකරණං කත්වාති අත්ථො. නනු ච ‘‘සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො’’ති ඉමස්ස පදභාජනං කරොන්තෙන ‘‘යං සික්ඛං සාජීවඤ්ච සමාපන්නො, තදුභයං දස්සෙත්වා තෙසු සික්ඛති, තෙන වුච්චති සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො’’ති වත්තබ්බං සියා, එවමවත්වා ‘‘තස්මිං සික්ඛති, තෙන වුච්චති සාජීවසමාපන්නො’’ති එත්තකමෙව කස්මා වුත්තන්ති අන්තොලීනචොදනං සන්ධායාහ **‘‘න කෙවලඤ්චායමෙතස්මි’’**න්තිආදි.

තස්සා ච සික්ඛායාති තස්සා අධිසීලසඞ්ඛාතාය සික්ඛාය. **සික්ඛං පරිපූරෙන්තොති**

සීලසංවරං පරිපූරෙන්තො, වාරිත්තසීලවසෙන විරතිසම්පයුත්තං චෙතනං චාරිත්තසීලවසෙන විරතිවිප්පයුත්තං චෙතනඤ්ච අත්තනි පවත්තෙන්තොති අත්ථො. **තස්මිඤ්ච සික්ඛාපදෙ අවීතික්කමන්තො සික්ඛතීති** ‘‘නාමකායො පදකායො නිරුත්තිකායො බ්‍යඤ්ජනකායො’’ති එවං වුත්තං භගවතො වචනසඞ්ඛාතං සික්ඛාපදං අවීතික්කමන්තො හුත්වා තස්මිං යථාවුත්තසික්ඛාපදෙ සික්ඛතීති අත්ථො. සීලසංවරපූරණං සාජීවානතික්කමනඤ්චාති ඉදමෙව ච ද්වයං ඉධ සික්ඛනං නාමාති අධිප්පායො. තත්ථ සාජීවානතික්කමො සික්ඛාපාරිපූරියා පච්චයො. සාජීවානතික්කමතො හි යාව මග්ගා සික්ඛාපාරිපූරී හොති. අපිචෙත්ථ ‘‘සික්ඛං පරිපූරෙන්තො සික්ඛතී’’ති ඉමිනා විරතිචෙතනාසඞ්ඛාතස්ස සීලසංවරස්ස විසෙසතො සන්තානෙ පවත්තනකාලොව ගහිතො, ‘‘අවීතික්කමන්තො සික්ඛතී’’ති ඉමිනා පන අප්පවත්තනකාලොපි. සික්ඛඤ්හි පරිපූරණවසෙන අත්තනි පවත්තෙන්තොපි නිද්දාදිවසෙන අප්පවත්තෙන්තොපි වීතික්කමාභාවා ‘‘අවීතික්කමන්තො සික්ඛතී’’ති වුච්චතීති.

සික්ඛාසාජීවපදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාපච්චක්ඛානවිභඞ්ගවණ්ණනා

‘‘අප්පච්චක්ඛාය අප්පච්චක්ඛාතායා’’ති උභයථාපි පාඨො තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තො. **දුබ්බල්‍යං ආවිකතෙපීති** ‘‘යංනූනාහං බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍ය’’න්තිආදිනා දුබ්බලභාවෙ පකාසිතෙපි. **සික්ඛාය පන පච්චක්ඛාතායාති** ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’තිආදිනා සික්ඛාය පච්චක්ඛාතාය. යස්මා දිරත්තවචනෙ ගහිතෙ තෙන පුරිමපච්ඡිමපදානි සංසිලිට්ඨානි හොන්ති, න තස්මිං අග්ගහිතෙ, තස්මා දිරත්තවචනෙන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙව පයොජනන්ති ආහ **‘‘බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතායා’’**ති. **මුඛාරුළ්හතායාති** යස්මා එවරූපං වචනං ලොකස්ස මුඛමාරුළ්හං, තස්මාති අත්ථො.

බ්‍යඤ්ජනං සම්පාදෙතීති තස්ස විසුං අත්ථාභාවතො වුත්තමෙවත්ථං අඤ්ඤපදෙන දීපෙන්තො බ්‍යඤ්ජනං සම්පාදෙති. වුත්තමෙවත්ථං කාරණෙන විභාවෙන්තො ආහ **‘‘පරිවාරකපදවිරහිතඤ්හී’’**තිආදි. අත්ථදීපකං පදං **අත්ථපදං**.

සික්ඛාපච්චක්ඛානස්සාති ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’තිආදිසික්ඛාපච්චක්ඛානවචනස්ස. ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’තිආදීසු ‘‘එවං ඛො, භික්ඛවෙ, දුබ්බල්‍යාවිකම්මඤ්චෙව හොති සික්ඛා ච පච්චක්ඛාතා’’ති වුත්තත්තා උභයම්පි හොතීති ආහ – **‘‘එකච්චං දුබ්බල්‍යාවිකම්මං අත්ථො හොතී’’**ති. කිඤ්චාපි ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’තිආදිසික්ඛාපච්චක්ඛානවචනස්ස දුබ්බල්‍යාවිකම්මපදත්ථො න හොති, තථාපි ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’ති වුත්තෙ සික්ඛාපරිපූරණෙ දුබ්බල්‍යාවිභාවස්සපි ගම්‍යමානත්තා ‘‘සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස එකච්චං දුබ්බල්‍යාවිකම්මං අත්ථො හොතී’’ති වුත්තං. **තං සන්ධායාති** තං අත්ථභූතං දුබ්බල්‍යාවිකම්මං සන්ධාය.

විසෙසාවිසෙසන්ති එත්ථ යෙන දුබ්බල්‍යාවිකම්මමෙව හොති, න සික්ඛාපච්චක්ඛානං, තත්ථ සික්ඛාපච්චක්ඛානදුබ්බල්‍යාවිකම්මානං අත්ථි විසෙසො. යෙන පන සික්ඛාපච්චක්ඛානඤ්චෙව දුබ්බල්‍යාවිකම්මඤ්ච හොති, තත්ථ නෙවත්ථි විසෙසොති වෙදිතබ්බං. කඨකිච්ඡජීවනෙති ධාතුසු පඨිතත්තා වුත්තං **‘‘කිච්ඡජීවිකප්පත්තො’’**ති. උක්කණ්ඨනං උක්කණ්ඨා, කිච්ඡජීවිකා, තං ඉතො පත්තොති **උක්කණ්ඨිතො. ඉතොති** ඉතො ඨානතො, ඉතො විහාරතො වා. **එත්ථාති** ගන්තුමිච්ඡිතං පදෙසං වදති. අනභිරතියා පීළිතො වික්ඛිත්තචිත්තො හුත්වා සීසං උක්ඛිපිත්වා උද්ධංමුඛො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො ආහිණ්ඩතීති ආහ **‘‘උද්ධං කණ්ඨං කත්වා විහරමානො’’**ති.

අට්ටීයමානොති එත්ථ අට්ටම්ච අත්තානමාචරති අට්ටීයතීති අට්ටීයසද්දස්ස අන්තොගධඋපමානභූතකම්මත්තා උපමෙය්‍යභූතෙන අත්තනාව සකම්මකත්තං, න භික්ඛුභාවෙනාති ආහ **‘‘භික්ඛුභාවන්ති භික්ඛුභාවෙනා’’**ති. න හි සො භික්ඛුභාවං අට්ටම්ච ආචරති, කිඤ්චරහි අත්තානං තස්මා භික්ඛුභාවෙන කරණභූතෙන අත්තානං අට්ටීයමානොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බොති ආහ **‘‘කරණත්ථෙ උපයොගවචන’’**න්ති. **කණ්ඨෙ ආසත්තෙන අට්ටීයෙය්‍යාති** එත්ථ පන කරණත්ථෙයෙව කරණවචනන්ති ආහ – **‘‘යථාලක්ඛණං කරණවචනෙනෙව වුත්ත’’**න්ති. කත්තුඅත්ථෙ වා උපයොගවචනං දට්ඨබ්බන්ති ආහ – **‘‘තෙන වා භික්ඛුභාවෙනා’’**තිආදි, තෙන කත්තුභූතෙන භික්ඛුභාවෙනාති අත්ථො. ඉමස්මිං පනත්ථෙ අට්ටං කරොතීති අට්ටීයතීති අට්ටීය-සද්දං නිප්ඵාදෙත්වා තතො කම්මනි මාන-සද්දෙ කතෙ ‘‘අට්ටීයමානො’’ති පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. තෙනෙවාහ – **‘‘අට්ටො කරියමානො පීළියමානො’’**ති. **ජිගුච්ඡමානොති** ඉමිනා පන සම්බන්ධෙ කරියමානෙ භික්ඛුභාවන්ති උපයොගත්ථෙ එව උපයොගවචනන්ති ආහ – **‘‘අසුචිං විය තං ජිගුච්ඡන්තො’’**ති, තං භික්ඛුභාවං ජිගුච්ඡන්තොති අත්ථො. **සචාහන්ති** සචෙ අහං.

පච්චක්ඛානාකාරෙන වුත්තානීති ‘‘පච්චක්ඛෙය්‍යං පච්චක්ඛෙය්‍ය’’න්ති වුත්තත්තා පච්චක්ඛානාකාරසම්බන්ධෙන වුත්තානි. **භාවවිකප්පාකාරෙනාති** ‘‘අස්සං අස්ස’’න්ති ආගතත්තා යං යං භවිතුකාමො, තස්ස තස්ස භාවස්ස විකප්පාකාරෙන, භික්ඛුභාවතො අඤ්ඤභාවවිකප්පාකාරෙනාති අධිප්පායො.

50. **න උස්සහාමීති** අත්තනො තත්ථ තත්ථ උස්සහාභාවං දස්සෙති. **න විසහාමීති** එකහත්ථාදීනං අසය්හභාවං දස්සෙති. **න රමාමීති** ‘‘පබ්බජ්ජාමූලකං නත්ථි මෙ සුඛ’’න්ති දස්සෙති. **නාභිරමාමීති** පබ්බජ්ජාය අත්තනො සන්තොසාභාවං දස්සෙති.

ඉදානි සික්ඛාපච්චක්ඛානවාරෙ ඨත්වා අයං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො – තත්ථ ‘‘සාමඤ්ඤා චවිතුකාමො’’තිආදීහි පදෙහි චිත්තනියමං දස්සෙති. ‘‘බුද්ධං ධම්ම’’න්තිආදීහි පදෙහි ඛෙත්තනියමං දස්සෙති. යථා හි ලොකෙ සස්සානං රුහනට්ඨානං ‘‘ඛෙත්ත’’න්ති වුච්චති, එවමිදම්පි සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස රුහනට්ඨානත්තා ‘‘ඛෙත්ත’’න්ති වුච්චති. ‘‘පච්චක්ඛාමි ධාරෙහී’’ති එතෙන කාලනියමං දස්සෙති. ‘‘වදතී’’ති ඉමිනා පයොගනියමං දස්සෙති. ‘‘අලං මෙ බුද්ධෙන, කින්නු මෙ බුද්ධෙන, න මමත්ථො බුද්ධෙන, සුමුත්තාහං බුද්ධෙනා’’තිආදීහි අනාමට්ඨකාලවසෙනපි පච්චක්ඛානං හොතීති දස්සෙති. ‘‘විඤ්ඤාපෙතී’’ති ඉමිනා විජානනනියමං දස්සෙති. ‘‘උම්මත්තකො සික්ඛං පච්චක්ඛාති, උම්මත්තකස්ස සන්තිකෙ සික්ඛං පච්චක්ඛාතී’’තිආදීහි පුග්ගලනියමං දස්සෙති. ‘‘අරියකෙන මිලක්ඛස්ස සන්තිකෙ සික්ඛං පච්චක්ඛාති, සො ච නප්පටිවිජානාති, අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’තිආදීහි පුග්ගලාදිනියමෙ සතිපි විජානනනියමාසම්භවං දස්සෙති . ‘‘දවාය සික්ඛං පච්චක්ඛාති, අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’තිආදීහි ඛෙත්තාදිනියමෙ සතිපි

චිත්තනියමාභාවෙන න රුහතීති දස්සෙති. ‘‘සාවෙතුකාමො න සාවෙති, අපච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’ති ඉමිනා චිත්තනියමෙපි සති පයොගනියමාභාවෙන න රුහතීති දස්සෙති. ‘‘අවිඤ්ඤුස්ස සාවෙති, විඤ්ඤුස්ස න සාවෙතී’’ති එතෙහි චිත්තඛෙත්තකාලපයොගපුග්ගලවිජානනනියමෙපි සති යං පුග්ගලං උද්දිස්ස සාවෙති, තස්සෙව සවනෙන රුහති, න අඤ්ඤස්සාති දස්සෙති. ‘‘සබ්බසො වා පන න සාවෙති, අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’ති ඉදං පන චිත්තාදිනියමෙනෙව සික්ඛා පච්චක්ඛාතා හොති, න අඤ්ඤථාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තස්මා චිත්තඛෙත්තකාලපයොගපුග්ගලවිජානනනියමවසෙන සික්ඛාය පච්චක්ඛානං ඤත්වා තදභාවෙන අප්පච්චක්ඛානං වෙදිතබ්බං.

කථං? උපසම්පන්නභාවතො චවිතුකාමතාචිත්තෙනෙව හි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න දවා වා රවා වා භණන්තස්ස. එවං **චිත්තවසෙන** සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන.

තථා ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමි, ධම්මං පච්චක්ඛාමි, සඞ්ඝං පච්චක්ඛාමි, සික්ඛං, විනයං, පාතිමොක්ඛං, උද්දෙසං, උපජ්ඣායං, ආචරියං, සද්ධිවිහාරිකං, අන්තෙවාසිකං, සමානුපජ්ඣායකං, සමානාචරියකං, සබ්‍රහ්මචාරිං පච්චක්ඛාමී’’ති එවං වුත්තානං බුද්ධාදීනං චතුද්දසන්නං, ‘‘ගිහීති මං ධාරෙහි, උපාසකො, ආරාමිකො, සාමණෙරො, තිත්ථියො, තිත්ථියසාවකො, අස්සමණො, අසක්‍යපුත්තියොති මං ධාරෙහී’’ති එවං වුත්තානං ගිහිආදීනං අට්ඨන්නඤ්චාති ඉමෙසං ද්වාවීසතියා ඛෙත්තපදානං යස්ස කස්සචි සවෙවචනස්ස වසෙන තෙසු ච යංකිඤ්චි වත්තුකාමස්ස යංකිඤ්චි වදතොපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න රුක්ඛාදීනං අඤ්ඤතරස්ස නාමං ගහෙත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛන්තස්ස. එවං **ඛෙත්තවසෙන** සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන.

තත්ථ යදෙතං ‘‘පච්චක්ඛාමී’’ති ච ‘‘මං ධාරෙහී’’ති ච වුත්තං වත්තමානකාලවචනං, යානි ච ‘‘අලං මෙ බුද්ධෙන, කින්නු මෙ බුද්ධෙන, න මමත්ථො බුද්ධෙන, සුමුත්තාහං බුද්ධෙනා’’තිආදිනා නයෙන ආඛ්‍යාතවසෙන කාලං අනාමසිත්වා පුරිමෙහි චුද්දසහි පදෙහි සද්ධිං යොජෙත්වා වුත්තානි ‘‘අලං මෙ’’තිආදීනි චත්තාරි පදානි, තෙසංයෙව ච සවෙවචනානං වසෙන පච්චක්ඛානං හොති, න ‘‘පච්චක්ඛාසි’’න්ති වා ‘‘පච්චක්ඛිස්ස’’න්ති වා ‘‘මං ධාරෙසී’’ති වා ‘‘ධාරෙස්සසී’’ති වා ‘‘යන්නූනාහං පච්චක්ඛෙය්‍ය’’න්ති වාතිආදීනි අතීතානාගතපරිකප්පවචනානි භණන්තස්ස. එවං **වත්තමානකාලවසෙන** චෙව **අනාමට්ඨකාලවසෙන** ච පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන.

පයොගො පන දුවිධො කායිකො වාචසිකො. තත්ථ ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’තිආදිනා නයෙන යාය කායචි භාසාය වචීභෙදං කත්වා වාචසිකපයොගෙනෙව පච්චක්ඛානං හොති, න අක්ඛරලිඛනං වා හත්ථමුද්දාදිදස්සනං වා කායපයොගං කරොන්තස්ස. එවං **වාචසිකපයොගෙනෙව** පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන.

පුග්ගලො පන දුවිධො යො ච පච්චක්ඛාති, යස්ස ච පච්චක්ඛාති. තත්ථ යො පච්චක්ඛාති, සො සචෙ උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනාට්ටානං අඤ්ඤතරො න හොති. යස්ස පන පච්චක්ඛාති, සො සචෙ මනුස්සජාතිකො හොති, න ච උම්මත්තකාදීනං අඤ්ඤතරො, සම්මුඛීභූතො ච සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති. න හි අසම්මුඛීභූතස්ස දූතෙන වා පණ්ණෙන වා ආරොචනං රුහති. එවං **යථාවුත්තපුග්ගලවසෙන** පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන.

විජානනම්පි නියමිතානියමිතවසෙන දුවිධං. තත්ථ යස්ස යෙසං වා නියමෙත්වා ‘‘ඉමස්ස ඉමෙසං වා ආරොචෙමී’’ති වදති, සචෙ තෙ යථා පකතියා ලොකෙ මනුස්සා වචනං සුත්වා ආවජ්ජනසමයෙ ජානන්ති, එවං තස්ස වචනානන්තරමෙව තස්ස ‘‘අයං උක්කණ්ඨිතො’’ති වා ‘‘ගිහිභාවං පත්ථයතී’’ති වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානභාවං ජානන්ති, පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා. අථ අපරභාගෙ ‘‘කිං ඉමිනා වුත්ත’’න්ති චින්තෙත්වා ජානන්ති, අඤ්ඤෙ වා ජානන්ති, අප්පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. අනියමෙත්වා ආරොචෙන්තස්ස පන සචෙ වුත්තනයෙන යො කොචි මනුස්සජාතිකො වචනත්ථං ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. එවං **විජානනවසෙන** පච්චක්ඛානං හොති, න තදභාවෙන. ඉති ඉමෙසං වුත්තප්පකාරානං චිත්තාදීනං වසෙනෙව සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න අඤ්ඤථාති දට්ඨබ්බං.

51. ‘‘වදතී’’ති වචීභෙදප්පයොගං දස්සෙත්වා තදනන්තරං ‘‘විඤ්ඤාපෙතී’’ති වුත්තත්තා තෙනෙව වචීභෙදෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං ඉධාධිප්පෙතං, න යෙන කෙනචි උපායෙනාති ආහ **‘‘තෙනෙව වචීභෙදෙනා’’**ති. **පදපච්චාභට්ඨං කත්වාති** පදවිපරාවුත්තිං කත්වා. ඉදඤ්ච පදප්පයොගස්ස අනියමිතත්තා වුත්තං. යථා හි ලොකෙ ‘‘ආහර පත්තං, පත්තං ආහරා’’ති අනියමිතෙන පදප්පයොගෙන තදත්ථවිඤ්ඤාපනං දිට්ඨං, එවමිධාපි ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමි, පච්චක්ඛාමි බුද්ධ’’න්ති අනියමිතෙන පදප්පයොගෙන තදත්ථවිඤ්ඤාපනං හොතියෙවාති අධිප්පායො. බුද්ධං පච්චක්ඛාමීති අත්ථප්පධානො අයං නිද්දෙසො, න සද්දප්පධානොති ආහ **‘‘මිලක්ඛභාසාසු වා අඤ්ඤතරභාසාය තමත්ථං වදෙය්‍යා’’**ති. මාගධභාසතො අවසිට්ඨා සබ්බාපි අන්ධදමිළාදිභාසා මිලක්ඛභාසාති වෙදිතබ්බා. ඛෙත්තපදෙසු එකං වත්තුකාමො සචෙපි අඤ්ඤං වදෙය්‍ය, ඛෙත්තපදන්තොගධත්තා පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමීති වත්තුකාමො’’**තිආදි. යදිපි ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’ති වත්තුං අනිච්ඡන්තො චිත්තෙන තං පටික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං වත්තුකාමො පුන විරජ්ඣිත්වා තමෙව වදෙය්‍ය, තථාපි සාසනතො චවිතුකාමතාචිත්තෙ සති ඛෙත්තපදස්සෙව වුත්තත්තා අඞ්ගපාරිපූරිසම්භවතො හොත්වෙව සික්ඛාපච්චක්ඛානන්ති වෙදිතබ්බං. **ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණන්ති** සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස රුහනට්ඨානභූතං ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණං.

‘‘පච්චක්ඛාමි ධාරෙහී’’ති වත්තමානකාලස්ස පධානභාවෙන වත්තුමිච්ඡිතත්තා අතීතානාගතපරිකප්පවචනෙහි නෙවත්ථි සික්ඛාපච්චක්ඛානන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘සචෙ පන බුද්ධං පච්චක්ඛින්ති වා’’**තිආදි. **වදති විඤ්ඤාපෙතීති** එත්ථ වදතීති ඉමිනා පයොගස්ස නියමිතත්තා එකස්ස සන්තිකෙ අත්තනො වචීභෙදප්පයොගෙනෙව සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න දූතසාසනාදිප්පයොගෙනාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘දූතං වා පහිණාති’’**තිආදි. තත්ථ ‘‘මම සික්ඛාපච්චක්ඛානභාවං කථෙහී’’ති මුඛසාසනවසෙන ‘‘දූතං වා පහිණාතී’’ති වුත්තං. පණ්ණෙ ලිඛිත්වා පහිණනවසෙන **‘‘සාසනං වා පෙසෙති’’**ති වුත්තං. රුක්ඛාදීසු අක්ඛරානි ලිඛිත්වා දස්සනවසෙන **‘‘අක්ඛරං වා ඡින්දති’’**ති වුත්තං. **හත්ථමුද්දාය වා තමත්ථං ආරොචෙතීති** හත්ථෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං සන්ධාය වුත්තං. අධිප්පායවිඤ්ඤාපකො හි හත්ථවිකාරො හත්ථමුද්දා. හත්ථ-සද්දො චෙත්ථ තදෙකදෙසෙසු අඞ්ගුලීසු දට්ඨබ්බො ‘‘න සබ්බං හත්ථං මුඛෙ පක්ඛිපිස්සාමී’’තිආදීසු (පාචි. 618) විය. තස්මා අධිප්පායවිඤ්ඤාපකෙන අඞ්ගුලිසඞ්කොචාදිනා හත්ථවිකාරෙන තමත්ථං ආරොචෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

චිත්තසම්පයුත්තන්ති පච්චක්ඛාතුකාමතාචිත්තසම්පයුත්තං. ඉදානි විජානනවසෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානං නියමිතානියමිතවසෙන ද්විධා වෙදිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘යදි අයමෙව ජානාතූ’’**තිආදි. අයඤ්ච විභාගො ‘‘වදති විඤ්ඤාපෙතීති එකවිසයත්තා යස්ස වදති, තස්සෙව විජානනං අධිප්පෙතං, න අඤ්ඤස්සා’’ති ඉමිනා නයෙන ලද්ධොති දට්ඨබ්බං. න හි යස්ස වදති, තතො අඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙතීති අයමත්ථො සම්භවති. **සොයෙව ජානාතීති** අවධාරණෙන තස්මිං අවිජානන්තෙයෙව අඤ්ඤස්ස ජානනං පටික්ඛිපති. තෙනෙවාහ – **‘‘අථ සො න ජානාති, අඤ්ඤො සමීපෙ ඨිතො ජානාති, අපච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’**ති. තස්මා ‘‘අයමෙව ජානාතූ’’ති එකං නියමෙත්වා ආරොචිතෙ යදිපි සොපි ජානාති අඤ්ඤොපි, නියමිතස්ස පන නියමිතවසෙන විජානනසම්භවතො සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං ‘‘අඤ්ඤො මා ජානාතූ’’ති අනියමිතත්තා. **ද්වින්නම්පි නියමෙත්වාති** ඉදං ‘‘ද්වෙ වා ජානන්තු එකො වා, ඉමෙසංයෙව ද්වින්නං ආරොචෙමී’’ති එවං නියමෙත්වා ආරොචනං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙවාහ – **‘‘එකස්මිං ජානන්තෙපි ද්වීසු ජානන්තෙසුපී’’**ති. තස්මා ‘‘ද්වෙයෙව ජානන්තු, එකො මා ජානාතූ’’ති එවං ද්වින්නං නියමෙත්වා ආරොචිතෙ ද්වීසුයෙව ජානන්තෙසු සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, න එකස්මිං ජානන්තෙති වදන්ති.

සභාගෙති විස්සාසිකෙ. **පරිසඞ්කමානොති** ‘‘සචෙ තෙ ජානෙය්‍යුං, මං තෙ වාරෙස්සන්තී’’ති ආසඞ්කමානො. **සමයඤ්ඤූති** සාසනාචාරකුසලො, ඉධ පන තදධිප්පායජානනමත්තෙනපි සමයඤ්ඤූ නාම හොති. තෙනෙව ආහ – **‘‘උක්කණ්ඨිතො අයං…පෙ…. සාසනතො චුතොති ජානාතී’’**ති. තස්මා ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’ති ඉමස්ස අත්ථං ඤත්වාපි සචෙ ‘‘අයං භික්ඛුභාවතො චවිතුකාමො, ගිහී වා හොතුකාමො’’ති න ජානාති, අප්පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. සචෙ පන ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’ති වචනස්ස අත්ථං අජානිත්වාපි ‘‘උක්කණ්ඨිතො ගිහී හොතුකාමො’’ති අධිප්පායං ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. අඤ්ඤස්මිං ඛණෙ සොතවිඤ්ඤාණවීථියා සද්දග්ගහණං, අඤ්ඤස්මිංයෙව ච මනොවිඤ්ඤාණවීථියා තදත්ථවිජානනන්ති ආහ – **‘‘තඞ්ඛණඤ්ඤෙව පන අපුබ්බං අචරිමං දුජ්ජාන’’**න්ති. න හි එකස්මිංයෙව ඛණෙ සද්දසවනං තදත්ථවිජානනඤ්ච සම්භවති. තථා හි ‘‘සටො’’ති වා ‘‘පටො’’ති වා කෙනචි වුත්තෙ තත්ථ ස-සද්දං පච්චුප්පන්නං ගහෙත්වා එකා සොතවිඤ්ඤාණවීථි උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං එකා මනොවිඤ්ඤාණවීථි තමෙව අතීතං ගහෙත්වා උප්පජ්ජති. එවං තෙන වුත්තවචනෙ යත්තකානි අක්ඛරානි හොන්ති, තෙසු එකමෙකං අක්ඛරං පච්චුප්පන්නමතීතඤ්ච ගහෙත්වා සොතවිඤ්ඤාණවීථියා මනොවිඤ්ඤාණවීථියා ච උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධාය අවසානෙ තානි අක්ඛරානි සම්පිණ්ඩෙත්වා අක්ඛරසමූහං ගහෙත්වා එකා මනොවිඤ්ඤාණවීථි උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති. තදනන්තරං ‘‘අයමක්ඛරසමූහො එතස්ස නාම’’න්ති නාමපඤ්ඤත්තිග්ගහණවසෙන අපරාය මනොවිඤ්ඤාණවීථියා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධාය තදනන්තරං උප්පන්නාය මනොවිඤ්ඤාණවීථියා ‘‘අයමෙතස්ස අත්ථො’’ති පකතියා තදත්ථවිජානනං සම්භවති.

ආවජ්ජනසමයෙනාති භුම්මත්ථෙ කරණවචනං, අත්ථාභොගසමයෙති අත්ථො. ඉදානි තමෙව ආවජ්ජනසමයං විභාවෙන්තො ආහ – **‘‘යථා පකතියා…පෙ…. ජානන්තී’’**ති. තෙනෙව වචීභෙදෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා අපරභාගෙ ‘‘කිං ඉමිනා වුත්ත’’න්ති තං කඞ්ඛන්තස්ස චිරෙන අධිප්පායවිජානනං අඤ්ඤෙනපි කෙනචි උපායන්තරෙන සම්භවති, න කෙවලං වචීභෙදමත්තෙනාති ආහ – **‘‘අථ අපරභාගෙ…පෙ…. අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා’’**ති. ‘‘ගිහී භවිස්සාමී’’ති වුත්තෙ අත්ථභෙදො කාලභෙදො ච හොතීති අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා. ‘‘ධාරෙහී’’ති හි ඉමස්ස යො අත්ථො කාලො ච, න සො ‘‘භවිස්සාමී’’ති එතස්ස. ‘‘ගිහී හොමී’’ති වුත්තෙ පන අත්ථභෙදොයෙව, න කාලභෙදො ‘‘හොමී’’ති වත්තමානකාලස්සෙව වුත්තත්තා. ‘‘ගිහී ජාතොම්හි, ගිහීම්හී’’ති එත්ථාපි අත්ථස්ස චෙව කාලස්ස ච භින්නත්තා අප්පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා. ‘‘අජ්ජ පට්ඨායා’’ති ඉදං තථා වුත්තෙපි දොසභාවතො පරිපුණ්ණං කත්වා වුත්තං. ‘‘ධාරෙහී’’ති අත්ථප්පධානත්තා නිද්දෙසස්ස පරියායවචනෙහිපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතියෙවාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ජානාහී’’**තිආදි. ධාරෙහි ජානාහි සඤ්ජානාහි මනසි කරොහීති හි එතානි පදානි අත්ථතො කාලතො ච අභින්නානි.

52. **පුරිමානෙව චුද්දසාති** බුද්ධාදිසබ්‍රහ්මචාරිපරියන්තානි. හොතු භවතූති ඉදම්පි පටික්ඛෙපමත්තමෙවාති ආහ **‘‘හොතු, පරියත්තන්ති අත්ථො’’**ති.

53. **වණ්ණපට්ඨානන්ති** මහාසඞ්ඝිකානං බුද්ධගුණපරිදීපකං එකං සුත්තන්ති වදන්ති. **උපාලිගාථාසූති** (ම. නි. 2.76) –

‘‘ධීරස්ස විගතමොහස්ස,
පභින්නඛීලස්ස විජිතවිජයස්ස;
අනීඝස්ස සුසමචිත්තස්ස;
වුද්ධසීලස්ස සාධුපඤ්ඤස්ස;

වෙසමන්තරස්ස විමලස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘අකථංකථිස්ස තුසිතස්ස;
වන්තලොකාමිසස්ස මුදිතස්ස;
කතසමණස්ස මනුජස්ස;
අන්තිමසාරීරස්ස නරස්ස;
අනොපමස්ස විරජස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘අසංසයස්ස කුසලස්ස;
වෙනයිකස්ස සාරථිවරස්ස;
අනුත්තරස්ස රුචිරධම්මස්ස;
නික්කඞ්ඛස්ස පභාසකස්ස;
මානච්ඡිදස්ස වීරස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘නිසභස්ස අප්පමෙය්‍යස්ස;
ගම්භීරස්ස මොනප්පත්තස්ස;
ඛෙමඞ්කරස්ස වෙදස්ස;
ධම්මට්ඨස්ස සංවුතත්තස්ස;
සඞ්ගාතිගස්ස මුත්තස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘නාගස්ස පන්තසෙනස්ස;
ඛීණසංයොජනස්ස මුත්තස්ස;
පටිමන්තකස්ස ධොනස්ස;
පන්නද්ධජස්ස වීතරාගස්ස;
දන්තස්ස නිප්පපඤ්චස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘ඉසිසත්තමස්ස අකුහස්ස;
තෙවිජ්ජස්ස බ්‍රහ්මප්පත්තස්ස;
න්හාතකස්ස පදකස්ස;
පස්සද්ධස්ස විදිතවෙදස්ස;
පුරින්දදස්ස සක්කස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘අරියස්ස භාවිතත්තස්ස;
පත්තිප්පත්තස්ස වෙය්‍යාකරණස්ස;
සතිමතො විපස්සිස්ස;
අනභිනතස්ස නො අපනතස්ස;
අනෙජස්ස වසිප්පත්තස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘සමුග්ගතස්ස ඣායිස්ස;
අනනුගතන්තරස්ස සුද්ධස්ස;
අසිතස්ස හිතස්ස;
පවිවිත්තස්ස අග්ගප්පත්තස්ස;
තිණ්ණස්ස තාරයන්තස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘සන්තස්ස භූරිපඤ්ඤස්ස;
මහාපඤ්ඤස්ස වීතලොභස්ස;
තථාගතස්ස සුගතස්ස;
අප්පටිපුග්ගලස්ස අසමස්ස;
විසාරදස්ස නිපුණස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මි.

‘‘තණ්හච්ඡිදස්ස බුද්ධස්ස;
වීතධූමස්ස අනුපලිත්තස්ස;
ආහුනෙය්‍යස්ස යක්ඛස්ස;
උත්තමපුග්ගලස්ස අතුලස්ස;
මහතො යසග්ගප්පත්තස්ස;
භගවතො තස්ස සාවකොහමස්මී’’ති. –

එවං උපාලිගහපතිනා වුත්තාසු උපාලිසුත්තෙ ආගතගාථාසු.

යථාරුතමෙවාති යථාවුත්තමෙව, පාළියං ආගතමෙවාති අධිප්පායො. යස්මා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධං අනන්තබුද්ධිං අනොමබුද්ධිං බොධිපඤ්ඤාණ’’න්ති ඉමානි වණ්ණපථ්‍යානෙ ආගතනාමානි, ‘‘ධීර’’න්තිආදීනි පන උපාලිගාථාසු ආගතනාමානි. තත්ථ බොධි වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තං සඤ්ජානනහෙතුත්තා පඤ්ඤාණං එතස්සාති **බොධිපඤ්ඤාණො,** භගවා. ධියා පඤ්ඤාය රාති ගණ්හාති , සෙවතීති වා **ධීරො**. සමුච්ඡින්නසබ්බචෙතොඛිලත්තා **පභින්නඛීලො**. සබ්බපුථුජ්ජනෙ විජිනිංසු විජයන්ති විජිනිස්සන්ති චාති විජයා. කෙ තෙ? මච්චුමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරා. තෙ විජිතා විජයා එතෙනාති **විජිතවිජයො,** භගවා. කිලෙසමාරමච්චුමාරවිජයෙනෙව පනෙත්ථ අභිසඞ්ඛාරක්ඛන්ධමාරාපි විජිතාව හොන්තීති දට්ඨබ්බං.

ස්වාක්ඛාතන්තිආදීසු (විසුද්ධි. 1.147) සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනකෙවලපරිපුණ්ණපරිසුද්ධබ්‍රහ්මචරියස්ස පකාසනතො **ස්වාක්ඛාතො** ධම්මො, අත්ථවිපල්ලාසාභාවතො වා සුට්ඨු අක්ඛාතොති **ස්වාක්ඛාතො**. යථා හි අඤ්ඤතිත්ථියානං ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසං ආපජ්ජති ‘‘අන්තරායිකා’’ති වුත්තධම්මානං අන්තරායිකත්තාභාවතො, ‘‘නිය්‍යානිකා’’ති ච වුත්තධම්මානං නිය්‍යානිකත්තාභාවතො, තෙන තෙ අඤ්ඤතිත්ථියා දුරක්ඛාතධම්මායෙව හොන්ති, න තථා භගවතො ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසං ආපජ්ජති ‘‘ඉමෙ ධම්මා අන්තරායිකා නිය්‍යානිකා’’ති එවං වුත්තධම්මානං තථාභාවානතික්කමනතොති. එවං තාව පරියත්තිධම්මො ස්වාක්ඛාතො ධම්මො.

ලොකුත්තරධම්මො පන නිබ්බානානුරූපාය පටිපත්තියා පටිපදානුරූපස්ස ච නිබ්බානස්ස අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො. යථාහ –

‘‘සුපඤ්ඤත්තා බො පන තෙන භගවතා සාවකානං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා ච. සෙය්‍යථාපි නාම ගඞ්ගොදකං යමුනොදකෙන සංසන්දති සමෙති, එවමෙව සුපඤ්ඤත්තා තෙන භගවතා සාවකානං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා චා’’ති (දී. නි. 2.296).

අරියමග්ගො චෙත්ථ අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමාපටිපදාභූතොව ‘‘මජ්ඣිමා පටිපදා’’ති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො. සාමඤ්ඤඵලානි පටිප්පස්සද්ධකිලෙසානෙව ‘‘පටිප්පස්සද්ධකිලෙසානී’’ති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතානි. නිබ්බානං සස්සතාමතතාණලෙණාදිසභාවමෙව සස්සතාදිසභාවවසෙන අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතන්ති එවං

ලොකුත්තරධම්මොපි ස්වාක්ඛාතො.

අරියමග්ගො අත්තනො සන්තානෙ රාගාදීනං අභාවං කරොන්තෙන අරියපුග්ගලෙන සාමං දට්ඨබ්බො ''අරියමග්ගෙන මම රාගාදයො පහීනා''ති සයං අත්තනා අනඤ්ඤනෙය්‍යෙන පස්සිතබ්බොති සන්දිට්ඨි, සන්දිට්ඨි එව **සන්දිට්ඨිකො.** අපිච නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො යෙන යෙන අධිගතො හොති, තෙන තෙන අරියසාවකෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බතං හිත්වා පච්චක්ඛඤාණෙන සයං දට්ඨබ්බොති **සන්දිට්ඨිකො.** අථ වා පසත්ථා දිට්ඨි සන්දිට්ඨි, සන්දිට්ඨියා ජයතීති **සන්දිට්ඨිකො.** තථා හෙත්ථ අරියමග්ගො සම්පයුත්තාය, අරියඵලං කාරණභූතාය, නිබ්බානං විසයිභූතාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති, තස්මා යථා රථෙන ජයතීති රථිකො, එවං නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සන්දිට්ඨියා ජයතීති සන්දිට්ඨිකො. අථ වා දිට්ඨන්ති දස්සනං වුච්චති, දිට්ඨමෙව සන්දිට්ඨං, සන්දස්සනන්ති අත්ථො. සන්දිට්ඨං අරහතීති **සන්දිට්ඨිකො.** ලොකුත්තරධම්මො හි භාවනාභිසමයවසෙන සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන ච දිස්සමානොයෙව වට්ටභයං නිවත්තෙති, තස්මා යථා වත්ථමරහතීති වත්ථිකො, එවං සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො.

අත්තනො ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස ආගමෙතබ්බො කාලො අත්ථීති අකාලො. යථා හි ලොකියකුසලස්ස උපපජ්ජඅපරාපරියායෙතිආදිනා ඵලදානං පති ආගමෙතබ්බො කාලො අත්ථි, න එවමෙතස්සාති අත්ථො. අකාලොයෙව **අකාලිකො,** න පඤ්චාහසත්තාහාදිභෙදං කාලං ඛෙපෙත්වා ඵලං දෙති, අත්තනො පන පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලදොති වුත්තං හොති. අථ වා අත්තනො ඵලප්පදානෙ විප්පකට්ඨො දූරො කාලො පත්තො උපනීතො අස්සාති කාලිකො, කාලන්තරඵලදායී. කො සො? ලොකියො කුසලධම්මො. අයං පන සමනන්තරඵලදායකත්තා න කාලිකොති **අකාලිකො.** මග්ගමෙව හි සන්ධාය ''අකාලිකො''ති ඉදං වුත්තං.

''එහි පස්ස ඉමං ධම්ම''න්ති එවං පවත්තං එහිපස්සවිධිං අරහතීති **එහිපස්සිකො.** කස්මා පනෙස තං විධිං අරහතීති? පරමත්ථතො විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ච. රිත්තමුට්ඨියඤ්හි හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා අත්ථීති වත්වාපි ''එහි පස්ස ඉම''න්ති න සක්කා වත්තුං. කස්මා? අවිජ්ජමානත්තා. විජ්ජමානම්පි ච ගූථං වා මුත්තං වා මනුඤ්ඤභාවප්පකාසනෙන චිත්තසම්පහංසනත්ථං ''එහි පස්ස ඉම''න්ති න සක්කා වත්තුං, අපිච ඛො නං තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා පටිච්ඡාදෙතබ්බමෙව හොති. කස්මා? අපරිසුද්ධත්තා. අයං පන නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සභාවතො ච විජ්ජමානො විගතවලාහකෙ ච ආකාසෙ සම්පුණ්ණචන්දමණ්ඩලං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය ච පරිසුද්ධො, තස්මා විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ච එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො.

උපනෙතබ්බොති **ඔපනෙය්‍යිකො.** අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො – උපනයනං උපනයො, ආදිත්තං චෙලං වා සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි භාවනාවසෙන අත්තනො චිත්තෙ උපනයනං උප්පාදනං අරහතීති ඔපනෙය්‍යිකො. ඉදං සඞ්ඛතෙ ලොකුත්තරධම්මෙ යුජ්ජති, අසඞ්ඛතො පන අත්තනො චිත්තෙ ආරම්මණභාවෙන උපනයනං අරහතීති ඔපනෙය්‍යිකො, සච්ඡිකිරියාවසෙන අල්ලීයනං අරහතීති අත්ථො . අථ වා නිබ්බානං උපනෙති අරියපුග්ගලන්ති අරියමග්ගො උපනෙය්‍යො, සච්ඡිකාතබ්බතං උපනෙතබ්බොති ඵලනිබ්බානධම්මො උපනෙය්‍යො, උපනෙය්‍යො එව **ඔපනෙය්‍යිකො.**

සබ්බෙහි උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීහි විඤ්ඤූහි ''භාවිතො මෙ මග්ගො, අධිගතං ඵලං, සච්ඡිකතො නිරොධො''ති අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බොති **පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහි.** න හි උපජ්ඣායෙන භාවිතෙන මග්ගෙන සද්ධිවිහාරිකස්ස කිලෙසා පහීයන්ති, න සො තස්ස ඵලසමාපත්තියා ඵාසු විහරති, න තෙන සච්ඡිකතං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, තස්මා න එස පරස්ස සීසෙ ආභරණං විය දට්ඨබ්බො, අත්තනො පන චිත්තෙයෙව දට්ඨබ්බො, අනුභවිතබ්බො විඤ්ඤූහීති වුත්තං හොති.

අසඞ්ඛතන්ති සඞ්ගම්ම සමාගම්ම පච්චයසමොධානලක්ඛණෙන සඞ්ගමෙන සන්නිපතිත්වා අනුරූපෙහි පච්චයෙහි අකතං අනිබ්බත්තිතන්ති අසඞ්ඛතං. නත්ථි එත්ථ මතන්ති **අමතං,** එතස්මිං වා අධිගතෙ නත්ථි පුග්ගලස්ස මතං මරණන්ති අමතං. කිඤ්චාපි එත්ථ ''ස්වාක්ඛාතං ධම්මං පච්චක්ඛාමී''තිආදිනා සබ්බත්ථ ධම්ම-සද්දප්පයොගො දස්සිතො, තථාපි ධම්ම-සද්දෙන අයොජෙත්වා වුත්තෙ වෙවචනෙ න පච්චක්ඛානං නාම න හොතීති ''ස්වාක්ඛාතං පච්චක්ඛාමී''තිආදිනා වුත්තෙපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. ''ස්වාක්ඛාතං ධම්ම''න්තිආදිනා පන ධම්ම-සද්දප්පයොගො ස්වාක්ඛාතා-දිසද්දානං ධම්ම-විසෙසනභාවදස්සනත්ථං කතොති වෙදිතබ්බං. **එකධම්මක්ඛන්ධස්සපි නාම**න්ති එත්ථ ''පඨමධම්මක්ඛන්ධං දුතියධම්මක්ඛන්ධං පුච්ඡාධම්මක්ඛන්ධං විස්සජ්ජනාධම්මක්ඛන්ධ''න්තිආදිනා ධම්මක්ඛන්ධනාමානි වෙදිතබ්බානි.

සුප්පටිපන්නන්ති ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තා සුප්පටිපන්නං. මජ්ඣිමාය පටිපදාය අන්තද්වයං අනුපගම්ම පටිපන්නත්තා කායවචීමනොවඞ්කකුටිලජිම්හදොසප්පහානාය පටිපන්නත්තා ච **උජුප්පටිපන්නං.** ඤායො වුච්චති නිබ්බානං අරියමග්ගාදීහි ඤායති පටිවිජ්ඣීයති සච්ඡිකරීයතීති කත්වා, තදත්ථාය පටිපන්නත්තා **ඤායප්පටිපන්නං.** යථා පටිපන්නා ගුණසම්භාවනාය පරෙහි කරියමානං පච්චුට්ඨානාදිසාමීචිකම්මං අරහන්ති, තථා පටිපන්නත්තා **සාමීචිප්පටිපන්නං.**

යුගළවසෙන පඨමමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති ඉදමෙකං යුගළන්ති එවං චත්තාරි පුරිසයුගානි හොන්ති. එත්ථ පන ''චතුපුරිසයුගං සඞ්ඝ''න්ති වත්තබ්බෙ ''චත්තාරී''ති විභත්තිලොපං අකත්වා නිද්දෙසො කතොති දට්ඨබ්බං. චත්තාරි පුරිසයුගානි එත්ථාති **චතුපුරිසයුගො**ති හි සඞ්ඝො වුච්චති. **අට්ඨපුරිසපුග්ගල**න්ති පුරිසපුග්ගලවසෙන එකො පඨමමග්ගට්ඨො, එකො ඵලට්ඨොති ඉමිනා නයෙන අට්ඨෙව පුරිසපුග්ගලා හොන්ති. අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා එත්ථාති **අට්ඨපුරිසපුග්ගලො,** සඞ්ඝො. එත්ථ ච පුරිසොති වා පුග්ගලොති වා එකත්ථානෙතානි පදානි, වෙනෙය්‍යවසෙන පනෙතං වුත්තං.

ආහුනෙය්‍යන්තිආදීසු (විසුද්ධි. 1.156) ආනෙත්වා හුනිතබ්බන්ති ආහුනං, දූරතොපි ආනෙත්වා සීලවන්තෙසු දාතබ්බානං චතුන්නං පච්චයානමෙතං අධිවචනං. තං ආහුනං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො තස්ස මහප්ඵලභාවකරණතොති **ආහුනෙය්‍යො,** සඞ්ඝො. අථ වා දූරතොපි ආගන්ත්වා සබ්බසාපතෙය්‍යම්පි එත්ථ හුනිතබ්බන්ති ආහවනීයො, සක්කාදීනම්පි වා ආහවනං අරහතීති ආහවනීයො. යො චායං බ්‍රාහ්මණානං ආහවනීයො අග්ගි, යත්ථ හුතං මහප්ඵලන්ති තෙසං ලද්ධි. සචෙ හුතස්ස මහප්ඵලතාය ආහවනීයො, සඞ්ඝොව ආහවනීයො. සඞ්ඝෙ හුතඤ්හි මහප්ඵලං හොති. යථාහ –

> ''යො ච වස්සසතං ජන්තු, අග්ගිං පරිචරෙ වනෙ;
> එකඤ්ච භාවිතත්තානං, මුහුත්තමපි පූජයෙ;
> සායෙව පූජනා සෙය්‍යො, යඤ්චෙ වස්සසතං හුත''න්ති. (ධ. ප. 107);

තදෙතං නිකායන්තරෙ ''ආහවනීයො''ති පදං ඉධ ''ආහුනෙය්‍යො''ති ඉමිනා පදෙන අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනතො පනෙත්ථ කිඤ්චිමත්තමෙව නානං.

පාහුනෙය්‍යන්ති එත්ථ පන පාහුනං වුච්චති දිසාවිදිසතො ආගතානං පියමනාපානං ඤාතිමිත්තානං අත්ථාය සක්කාරෙන පටියත්තං ආගන්තුකදානං. තම්පි ඨපෙත්වා තෙ තථාරූපෙ පියමිත්තාදිකෙ පාහුනකෙ සඞ්ඝස්සෙව දාතුං යුත්තං, සඞ්ඝොව තං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො. සඞ්ඝසදිසො හි පාහුනකො නත්ථි. තථා හෙස එකබුද්ධන්තරෙ වීතිවත්තෙයෙව දිස්සති, අබ්බොකිණ්ණඤ්ච පියමනාපත්තකරෙහි සීලාදිධම්මෙහි සමන්නාගතොති එවං පාහුනමස්ස දාතුං යුත්තං, පාහුනඤ්ච පටිග්ගහෙතුං යුත්තොති **පාහුනෙය්‍යො.**

දක්ඛන්ති එතාය සත්තා යථාධිප්පෙතාහි සම්පත්තීහි වඩ්ඪන්තීති දක්ඛිණා, පරලොකං සද්දහිත්වා දාතබ්බදානං. තං දක්ඛිණං අරහති, දක්ඛිණාය වා හිතො යස්මා නං මහප්ඵලකරතාය විසොධෙතීති **දක්ඛිණෙය්‍යො.** උභො හත්ථෙ සිරසි පතිට්ඨාපෙත්වා සබ්බලොකෙන කරියමානං අඤ්ජලිකම්මං අරහතීති **අඤ්ජලිකරණීයො. අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්ත**න්ති සබ්බලොකස්ස අසදිසං පුඤ්ඤවිරුහනට්ඨානං . යථා හි රඤ්ඤො වා අමච්චස්ස වා සාලීනං වා යවානං වා විරුහනට්ඨානං රඤ්ඤො සාලික්ඛෙත්තං යවක්ඛෙත්තන්ති වුච්චති, එවං සඞ්ඝො සබ්බලොකස්ස පුඤ්ඤානං විරුහනට්ඨානං. සඞ්ඝං නිස්සාය හි ලොකස්ස නානප්පකාරහිතසුඛසංවත්තනිකානි පුඤ්ඤානි විරුහන්ති, තස්මා සඞ්ඝො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්ස. එත්ථාපි ''සුප්පටිපන්නං සඞ්ඝ''න්තිආදිනා සබ්බත්ථ සඞ්ඝ-සද්දප්පයොගො සුප්පටිපන්නා-දිසද්දානං සඞ්ඝවිසෙසනභාවදස්සනත්ථං කතො, තස්මා ''සුප්පටිපන්නං පච්චක්ඛාමී''තිආදිනා වුත්තෙපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං.

සික්ඛාවෙවචනෙසු පන සික්ඛා-සද්දං විනා කෙවලං භික්ඛු-සද්දො භික්ඛුනී-සද්දො ච සික්ඛාය අධිවචනං න හොතීති **''භික්ඛුසික්ඛං භික්ඛුනීසික්ඛ''**න්ති වුත්තෙයෙව සීසං එති, අධිසීලාදයො පන සික්ඛා එවාති ''අධිසීලං පච්චක්ඛාමී''තිආදිනා වුත්තෙපි සීසං එති. **පඨමං පාරාජික**න්තිආදිනා සික්ඛාපදානංයෙව ගහණං වෙදිතබ්බං, න ආපත්තීනං.

උපජ්ඣායවෙවචනෙසු උපජ්ඣායො හුත්වා යො පබ්බාජෙසි චෙව උපසම්පාදෙසි ච, තං සන්ධාය **''යො මං පබ්බාජෙසී''**තිආදි වුත්තං. **යස්ස මූලෙනා**ති යස්ස පධානභාවෙන කාරණභාවෙන වා. යස්ස මූලං පධානභාවො කාරණභාවො වා එතිස්සාති **යස්සමූලිකා,** පබ්බජ්ජා උපසම්පදා ච. මූල-සද්දස්ස සාපෙක්ඛභාවෙපි නිච්චසාපෙක්ඛතාය ගමකත්තා තද්ධිතවුත්ති දට්ඨබ්බා.

ආචරියවෙවචනෙසු පන යො උපජ්ඣං අදත්වා ආචරියොව හුත්වා පබ්බාජෙසි, කම්මවාචාචරියො හුත්වා උපසම්පාදෙසි ච, තං සන්ධාය **''යො මං පබ්බාජෙසි, යො මං අනුසාවෙසී''**ති වුත්තං. ඉමෙහි ද්වීහි වචනෙහි පබ්බජ්ජාචරියො ච උපසම්පදාචරියො ච දස්සිතො. **යාහං නිස්සාය වසාමී**ති නිස්සයාචරියං දස්සෙති. **යාහං උද්දිසාපෙමී**තිආදිනා පන ධම්මාචරියො වුත්තො. තත්ථ **උද්දිසාපෙමී**ති පාඨං උද්දිසාපෙමි. **පරිපුච්ඡාමී**ති උග්ගහිතපාඨස්ස අත්ථං පරිපුච්ඡාමි. සද්ධිවිහාරිකවෙවචනාදීසු ච වුත්තානුසාරෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **තස්ස මූලෙ**ති එත්ථ පන තස්ස සන්තිකෙති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඔකල්ලකොති ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛපරෙතානං ඛීණසුඛානං නහානාදිසරීරපටිජග්ගනරහිතානං කපණමනුස්සානමෙතං අධිවචනං. **මොළිබද්ධො**ති සිඛාබද්ධො ඔමුක්කමකුටො වා. කිඤ්චාපි ද්වෙවාචිකො උපාසකො පඨමබොධියංයෙව සම්භවති, තථාපි තදා ලබ්භමානනාමං ගහෙත්වා වුත්තෙපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතියෙවාති දස්සනත්ථං **''ද්වෙවාචිකො උපාසකො''**ති වුත්තං. ''ද්වෙවාචිකො''ති ඉදමෙව පනෙත්ථ වෙවචනන්ති දට්ඨබ්බං, තස්මා ''ද්වෙවාචිකොති මං ධාරෙහී''ති එත්තකෙපි වුත්තෙ සීසං එති. එවං සෙසෙසුපි.

කුමාරකොති කුමාරාවත්ථො අතිවිය දහරසාමණෙරො. **වෙල්ලකොති** තතො මහන්තතරො බුද්දකසාමණෙරො. **චෙටකොති** මජ්ඣිමො. **මොළිගල්ලොති** මහාසාමණෙරො. **සමණුද්දෙසොති** පන අවිසෙසතො සාමණෙරාධිවචනං. **නිගණ්ඨුපට්ඨාකොති**ආදීනිපි තිත්ථියසාවකවෙවචනානීති දට්ඨබ්බං.

දුස්සීලොති නිස්සීලො සීලවිරහිතො. **පාපධම්මොති** දුස්සීලත්තා එව හීනජ්ඣාසයතාය ලාමකසභාවො. **අසුචිසඞ්කස්සරසමාචාරොති** අපරිසුද්ධකායකම්මාදිතාය අසුචි හුත්වා සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරො. දුස්සීලො හි කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ''ඉදං අසුකෙන කතං භවිස්සතී''ති පරෙසං ආසඞ්කනීයො හොති. කෙනචිදෙව කරණීයෙන මන්තයන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ''කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී''ති අත්තනොයෙව සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරො. **පටිච්ඡන්නකම්මන්තොති** ලජ්ජිතබ්බතාය පටිච්ඡාදෙතබ්බකම්මන්තො. **අස්සමණොති** න සමණො. සලාකග්ගහණාදීසු ''අහම්පි සමණො''ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **සමණපටිඤ්ඤො,** අසෙට්ඨචාරිතාය **අබ්‍රහ්මචාරී,** උපොසථාදීසු ''අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී''ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො,** පූතිනා කම්මෙන සීලවිපත්තියා අන්තො අනුපවිට්ඨත්තා **අන්තොපූති,** ඡහි ද්වාරෙහි රාගාදිකිලෙසානුස්සවනෙන තින්තත්තා **අවස්සුතො,** සඤ්ජාතරාගාදිකචවරත්තා සීලවන්තෙහි ඡඩ්ඩෙතබ්බත්තා ච **කසම්බුජාතො. කොණ්ඨොති** දුස්සීලාධිවචනමෙතං.

''යානි වා පනඤ්ඤානිපි අත්ථි බුද්ධවෙවචනානි වා''තිආදිනා යං-සද්දපරාමට්ඨානං බුද්ධාදිවෙවචනානංයෙව තං-සද්දෙන පරාමසනං හොතීති ආහ – **''තෙහි ආකාරෙහි...පෙ.... බුද්ධාදීනං වෙවචනෙහී''**ති. කථං පන තානි ආකාරාදිසද්දෙහි වොහරීයන්තීති ආහ **''වෙවචනානි හී''**තිආදි. සණ්ඨානවන්තානං බුද්ධාදීනං සණ්ඨානදීපනං තාව හොතු, සණ්ඨානරහිතානං පන ධම්මසික්ඛාදීනං කථන්ති ආහ **''සික්ඛාපච්චක්ඛානසණ්ඨානත්තා එව වා''**ති. සික්ඛාපච්චක්ඛානරූපානි හි වෙවචනානි **''සික්ඛාපච්චක්ඛානසණ්ඨානානී''**ති වුච්චන්ති. **එවං ඛොති** එත්ථ **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ නිපාතොති ආහ **''එවමෙවා''**ති.

54. **මුච්ඡාපරෙතොති** මුච්ඡාය අභිභූතො. වචනත්ථවිජානනසමත්ථං තිරච්ඡානගතං දස්සෙතුං **''නාගමාණවකස්සා''**තිආදි වුත්තං. **තිහෙතුකපටිසන්ධිකාති** යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. න හි සබ්බාපි දෙවතා තිහෙතුකපටිසන්ධිකාව හොන්ති ද්විහෙතුකානම්පි සම්භවතො. **අතිඛිප්පං ජානන්තීති** දෙවතානං භවඞ්ගපරිවාසස්ස මනුස්සානං විය අදන්ධභාවතො වුත්තං.

සභාගස්සාති පුරිසස්ස. **විසභාගස්සාති** මාතුගාමස්ස. **අනරියකොති** මාගධවොහාරතො අඤ්ඤො. **දවාති** සහසා. **රවාති** විරජ්ඣිත්වා. අඤ්ඤං භණිස්සාමීති අඤ්ඤං භණන්තො බුද්ධං පච්චක්ඛාමීති භණතීති යොජෙතබ්බං. අක්ඛරසමයානභිඤ්ඤතාය වා කරණසම්පත්තියා අභාවතො වා කථෙතබ්බං කථෙතුං අසක්කොන්තො හුත්වා අඤ්ඤං කථෙන්තො රවා භණති නාම. උභයථාපි අඤ්ඤං භණිතුකාමස්ස අඤ්ඤභණනං සමානන්ති ආහ **''පුරිමෙන කො විසෙසො''**ති.

වාචෙතීති පාළිං කථෙන්තො අඤ්ඤං උග්ගණ්හාපෙන්තො වා වාචෙති. **පරිපුච්ඡතීති** පාළියා අත්ථං පරිපුච්ඡන්තො පාළිං පරිපුච්ඡති. **උග්ගණ්හාතීති** අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ පාළිං උග්ගණ්හාති. **සජ්ඣායං කරොතීති** උග්ගහිතපාළිං සජ්ඣායති. **වණ්ණෙතීති** පාළියා අත්ථං සංවණ්ණෙන්තො පාළිං වණ්ණෙති. මහල්ලකස්ස කිඤ්චි අජානනතො අවිදිතින්ද්‍රියතාය වා **''පොත්ථකරූපසදිසස්සා''**ති වුත්තං, මත්තිකාය කතරූපසදිසස්සාති අත්ථො. **ගරුමෙධස්සාති** ආරම්මණෙසු ලහුප්පවත්තියා අභාවතො දන්ධගතිකතාය ගරුපඤ්ඤස්ස, මන්දපඤ්ඤස්සාති වුත්තං හොති. **සබ්බසො වාති** ඉමිනා ''ඉදං පදං සාවෙස්සාමි 'සික්ඛං පච්චක්ඛාමී'''ති එවං පවත්තචිත්තුප්පාදස්ස අභාවං දස්සෙති. යස්මා පන අසති එවරූපෙ චිත්තුප්පාදෙ කෙනචි පරියායෙන තථාවිධං වචීභෙදං කත්වා සාවනං නාම නෙව සම්භවති, තස්මා වුත්තං **''බුද්ධං පච්චක්ඛාමීතිආදීසු...පෙ.... වචීභෙදං කත්වා න සාවෙතී''**ති.

සික්ඛාපච්චක්ඛානවිභඞ්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මූලපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

55. **නිද්දිසිතබ්බස්සාති** විවරිතබ්බස්ස පකාසෙතබ්බස්ස. **කිලෙසෙහීති** අහිරිකාදීහි කිලෙසෙහි. **ඉතො පට්ඨායාති** දුට්ඨුල්ල-පදතො පට්ඨාය. **තස්ස කම්මස්සාති** මෙථුනධම්මපටිසෙවනසඞ්ඛාතස්ස කම්මස්ස. **දස්සනන්තිආදි** වුත්තනයමෙව. **අස්සාති** මෙථුනධම්මස්ස.

ද්වීහි ද්වීහි සමාපජ්ජිතබ්බා **ද්වයංද්වයසමාපත්තීති** ආහ **''ද්වයෙන ද්වයෙන සමාපජ්ජිතබ්බතො''**ති. රාගපරියුට්ඨානෙන සදිසභාවප්පත්තියා මිථුනානං ඉදං මෙථුනං, මෙථුනමෙව ධම්මො **මෙථුනධම්මොති** ආහ **''උභින්නං රත්තාන''**න්තිආදි. තත්ථ **රත්තානන්ති** මෙථුනරාගෙන රත්තානං. **සාරත්තානන්ති** තෙනෙව රාගෙන අතිවිය රත්තානං. **අවස්සුතානන්ති** ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙන උප්පන්නමෙථුනරාගෙන තින්තානං. **පරියුට්ඨිතානන්ති** මෙථුනරාගුප්පත්තියා පරියොනද්ධචිත්තානං. **සදිසානන්ති** රත්තතාදීහි සදිසානං.

යස්මා ''පටිසෙවති නාමා''ති පදං මාතිකාය නත්ථි, තස්මා ''පටිසෙවති නාමාති කස්මා උද්ධට''න්ති යො මඤ්ඤති, තස්ස කාරණං දස්සෙන්තො **''පටිසෙවෙය්‍යාති එත්ථ...පෙ.... මාතිකාපද''**න්ති ආහ. **ඉත්ථියා නිමිත්තෙනාති** ඉදං ''මග්ගෙන ගච්ඡතී''තිආදි විය දට්ඨබ්බං. යථා හි ''මග්ගෙන ගච්ඡතී''ති වුත්තෙ ''මග්ගං ගච්ඡති, මග්ගෙ වා ගච්ඡතී''ති අයමත්ථො ලබ්භති, එවං ''ඉත්ථියා නිමිත්තෙන පවෙසෙතී''ති වුත්තෙ ''ඉත්ථියා නිමිත්තං පවෙසෙති, නිමිත්තෙ වා පවෙසෙතී''ති අයමත්ථො ලබ්භති. ඉදඤ්ච යෙභුය්‍යෙන පුරිසපයොගදස්සනත්ථං වුත්තං. **නිමිත්තං අඞ්ගජාතන්ති** අත්ථතො එකං. පවෙසනං නාම න බහි ඡුපනමත්තන්ති ආහ **''වාතෙන අසම්ඵුට්ඨෙ අල්ලොකාසෙ''**ති. අබ්භන්තරඤ්හි පවෙසෙන්තො ''පවෙසෙතී''ති වුච්චති, න බහි ඡුපන්තො. **අබ්භන්තරන්ති** ච පකතියා සබ්බසො පිහිතස්ස නිමිත්තස්ස වාතෙන අසම්ඵුට්ඨොකාසො වුච්චතීති.

ඉදානි සබ්බථා ලෙසොකාසපිදහනත්ථං ඉත්ථිනිමිත්තෙ පුරිසනිමිත්තෙ ච ලබ්භමානං පවෙසකාලෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵස්සාරහං පදෙසවිසෙසං විභජිත්වා දස්සෙන්තො **''ඉත්ථිනිමිත්තෙ චත්තාරි පස්සානී''**තිආදිමාහ. වාතෙන හි අසම්ඵුට්ඨෙ අල්ලොකාසෙ යත්ථ කත්ථචි එකෙනපි පදෙසෙන ඡුපිත්වා පවෙසෙන්තො ''පවෙසෙතී''ති වුච්චති. **වෙමජ්ඣන්ති** යථා චත්තාරි පස්සානි අසම්ඵුසන්තො පවෙසෙති, එවං කතවිවරස්ස ඉත්ථිනිමිත්තස්ස හෙට්ඨිමතලං වුච්චති , පුරිසනිමිත්තෙ පන **මජ්ඣන්ති** අග්ගකොටිං සන්ධාය වදති. **උපරීති** අග්ගකොටිතො උපරිභාගප්පදෙසො. ඉදඤ්ච මජ්ඣෙන සමිඤ්ජිත්වා පවෙසෙන්තස්ස මජ්ඣිමපබ්බසමිඤ්ජිතඞ්ගුලිං කත්ථචි පවෙසෙන්තස්ස අඞ්ගුලියා මජ්ඣිමපබ්බපිට්ඨිසදිසං අඞ්ගජාතස්ස උපරිභාගවෙමජ්ඣං සන්ධාය වුත්තං. **හෙට්ඨා පවෙසෙන්තොති** ඉත්ථිනිමිත්තස්ස හෙට්ඨිමභාගෙන ඡුපන්තං පවෙසෙන්තො. **මජ්ඣෙන පවෙසෙන්තොති** අබ්භන්තරතලං ඡුපිත්වා මජ්ඣෙන පවෙසෙන්තො. කත්ථචි අච්ඡුපන්තං පවෙසෙත්වා නීහරන්තස්ස හි නත්ථි පාරාජිකං, දුක්කටං පන හොති ඡින්නසීසවත්ථුස්මිං වට්ටකතෙ මුඛෙ අච්ඡුපන්තං පවෙසෙත්වා නීහරන්තස්ස විය. **මජ්ඣෙනෙව ඡුපන්තං පවෙසෙන්තොති** අග්ගකොටියා ඡුපන්තං පවෙසෙන්තො. මජ්ඣිමපබ්බපිට්ඨියා සමිඤ්ජිතඞ්ගුලින්ති සම්බන්ධො. අථ වා සමිඤ්ජිතඞ්ගුලිං මජ්ඣිමපබ්බපිට්ඨියා පවෙසෙන්තො වියාති යොජෙතබ්බං. **සඞ්කොචෙත්වාති** නිමිත්තමජ්ඣෙන භින්දිත්වා. **උපරිභාගෙනාති** සඞ්කොචිතස්ස උපරිභාගකොටියා. ඉදානි පුරිසනිමිත්තස්ස හෙට්ඨා වුත්තෙසු ඡසු ඨානෙසු උපරීති වුත්තට්ඨානන්තරස්ස වසෙන විසුං චත්තාරි පස්සානි ගහෙත්වා පුරිසනිමිත්තෙ දසධා ඨානභෙදං දස්සෙන්තො **''තත්ථා''**තිආදිමාහ. හෙට්ඨා පන විසුං තානි අග්ගහෙත්වා ''චත්තාරි පස්සානී''ති වචනසාමඤ්ඤතොපි විසුං විසුං ලබ්භමානානි එකච්චං ගහෙත්වා ඡ ඨානානි වුත්තානි. **තුලාදණ්ඩසදිසං පවෙසෙන්තස්සාති** උජුකං පවෙසෙන්තස්ස.

නිමිත්තෙ ජාතන්ති අත්තනො නිමිත්තෙ ජාතං. **චම්මඛීලන්ති** නිමිත්තෙ උට්ඨිතං චම්මමෙව. ''උණ්ණිගණ්ඩො''තිපි වදන්ති. නිමිත්තෙ ජාතම්පි චම්මඛීලාදි නිමිත්තමෙවාති ආහ **''ආපත්ති පාරාජිකස්සා''**ති. ''උපහතකායප්පසාද''න්ති අවත්වා **''නට්ඨකායප්පසාද''**න්ති වචනං උපාදින්නභාවස්ස නත්ථිතාදස්සනත්ථං. තෙනෙවාහ – **''මතචම්මං වා සුක්ඛපීළකං වා''**ති. සති හි උපාදින්නභාවෙ උපහතෙපි කායප්පසාදෙ උපහතින්ද්‍රියවත්ථුස්මිං විය පාරාජිකාපත්තියෙව සියා, මතචම්මං පන සුක්ඛපීළකඤ්ච අනුපාදින්නකං උපාදින්නකෙයෙව ච පාරාජිකාපත්ති. තෙනෙවාහ **''ආපත්ති දුක්කටස්සා''**ති. න ච එවං කරොන්තස්ස අනාපත්ති සක්කා වත්තුන්ති දුක්කටං වුත්තං, ඉත්ථිනිමිත්තස්ස පන නට්ඨෙපි උපාදින්නභාවෙ පාරාජිකාපත්තියෙව. මතෙ අක්ඛායිතෙ යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිතෙ පාරාජිකාපත්තිවචනතො **මෙථුනස්සාදෙනාති** ඉමිනා කායසංසග්ගරාගං නිවත්තෙති. සති හි කායසංසග්ගරාගෙ සඞ්ඝාදිසෙසොව සියා, බීජානිපි නිමිත්තසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡන්තීති දුක්කටමෙව වුත්තං. ''නිමිත්තෙන නිමිත්තං පවෙසෙතී''ති හි වුත්තං.

ඉදානි ඉමිස්සා මෙථුනකථාය අසබ්භිරූපත්තා ''ඊදිසං ඨානං කථෙන්තෙහි සුණන්තෙහි ච එවං පටිපජ්ජිතබ්බ''න්ති අනුසාසන්තො **''අයඤ්ච මෙථුනකථා නාමා''**තිආදිමාහ. මෙථුනකථාය රාගවුද්ධිහෙතුත්තා හාසවිසයත්තා ච තදුභයනිවත්තනත්ථං පටිකූලමනසිකාරාදීසු නියොජෙති. පටිකූලමනසිකාරෙන හි රාගො නිවත්තති, සමණසඤ්ඤාදීසු පච්චුපට්ඨිතෙසු හාසො නිවත්තති. **සත්තානුද්දයායාති** සත්තානං අපායදුක්ඛාදීහි අනුරක්ඛණත්ථං. **ලොකානුකම්පායාති** සත්තලොකවිසයාය අනුකම්පාය.

මුඛං අපිධායාති මුඛං අපිදහිත්වා, යෙන කෙනචි පමාදෙන කදාචි මන්දහාසො භවෙය්‍ය, තදා ගරුත්තං කුප්පෙය්‍ය, තස්මා තාදිසෙ කාලෙ ගරුභාවස්ස අවිකොපනත්ථං බීජකෙන මුඛං පටිච්ඡාදෙත්වා නිසීදිතබ්බන්ති අධිප්පායො. අථ වා **මුඛං අපිධායාති** මුඛං පිදහිත්වාති අත්ථො. බීජකෙන මුඛං පටිච්ඡාදෙත්වා හසමානෙන න නිසීදිතබ්බන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **දන්තවිදංසකන්ති** දන්තෙ දස්සෙත්වා විවරිත්වා වාති අත්ථො. **ගබ්භිතෙනාති** සඞ්කොචං අනාපජ්ජන්තෙන, උස්සාහජාතෙනාති අත්ථො. යදි හි ''ඊදිසං නාම අසබ්භිං කථෙමී''ති සඞ්කොචං ආපජ්ජෙය්‍ය, අත්ථවිභාවනං න සියා, තස්මා ''තාදිසෙන සම්මාසම්බුද්ධෙනපි තාව ඊදිසං කථිතං, කිමඞ්ගං පනාහං කථෙමී''ති එවං උස්සාහජාතෙන කථෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. **සත්ථුපටිභාගෙනාති** සත්ථුකප්පෙන, සත්ථුසදිසෙනාති අත්ථො.

මූලපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

තිරච්ඡානෙසු ගතායාති තිරච්ඡානෙසු උප්පන්නාය. යස්මා තිරච්ඡානගතා නාම අතිඛුද්දකාපි හොන්ති, යෙසං මග්ගෙසු තිලඵලමත්තම්පි පවෙසනං නප්පහොති, තස්මා න සබ්බාව තිරච්ඡානගතිත්ථියො පාරාජිකවත්ථුභූතාති පවෙසනප්පහොනකවසෙන ලබ්භමානකතිරච්ඡානගතිත්ථියො පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සෙන්තො **''පාරාජිකවත්ථුභූතා එව චෙත්ථා''**තිආදිමාහ. **අපදානං අහිමච්ඡාතිආදිගාථා** පාරාජිකවත්ථූනං හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං පොරාණෙහි ඨපිතා. තත්ථ **අහීති** ජාතිනිද්දෙසෙන සබ්බාපි සප්පජාති සඞ්ගහිතාති

ආහ – **“අහිග්ගහණෙන…පෙ…. දීඝජාති සඞ්ගහිතා”**ති. තත්ථ ගොනසාති සප්පවිසෙසා, යෙසං පිට්ඨීසු මහන්තානි මණ්ඩලානි සන්දිස්සන්ති. **මච්ඡග්ගහණං** ඔදකජාතියා උපලක්ඛණපදන්ති ආහ – **“මච්ඡග්ගහණෙන…පෙ…. ඔදකජාති සඞ්ගහිතා”**ති. තෙනෙව මණ්ඩූකකච්ඡපානං සපාදකත්තෙපි ඔදකජාතිකත්තා සඞ්ගහො කතො.

මුඛසණ්ඨානන්ති ඔට්ඨවම්මසණ්ඨානං. **වණසඞ්ඛෙපං ගච්ඡතීති** වණසඞ්ගහං ගච්ඡති නවසු වණමුඛෙසු සඞ්ගහිතත්තාති අධිප්පායො. වණෙ ථුල්ලච්චයඤ්ච ‘‘අමග්ගෙන අමග්ගං පවෙසෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති ඉමස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. තස්මිඤ්හි සුත්තෙ ද්වීසු සම්භින්නවණෙසු එකෙන වණෙන පවෙසෙත්වා දුතියෙන නීහරන්තස්ස ථුල්ලච්චයං වුත්තං. වක්ඛති ච ‘‘ඉමස්ස සුත්තස්ස අනුලොමවසෙන සබ්බත්ථ වණසඞ්ඛෙපෙ ථුල්ලච්චයං වෙදිතබ්බ’’න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.66). **කුක්කුටිග්ගහණම්පි** සබ්බාය පක්ඛිජාතියා උපලක්ඛණපදන්ති ආහ – **“කුක්කුටිග්ගහණෙන…පෙ…. පක්ඛිජාති සඞ්ගහිතා”**ති. **මජ්ජාරිග්ගහණම්පි** චතුප්පදජාතියා උපලක්ඛණපදන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ – **“මජ්ජාරිග්ගහණෙන…පෙ…. චතුප්පදජාති සඞ්ගහිතා”**ති. රුක්ඛසුනඛා නාම කලන්දකාතිපි වදන්ති. **මඞ්ගුසාති** නඞ්ගුලා.

පරාජිත-සද්දො උපසග්ගස්ස වුද්ධිං කත්වා ත-කාරස්ස ච ක-කාරං කත්වා **පාරාජිකොති** නිද්දිට්ඨොති ආහ **“පාරාජිකොති පරාජිතො”**ති. **“කත්ථචි ආපත්තීති** ‘පාරාජිකෙන ධම්මෙන අනුද්ධංසෙය්‍යා’තිආදීසු (පාරා. 384, 391), **කත්ථචි සික්ඛාපදන්ති** ඉදං පන දිස්වා ජානිතබ්බ’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. පරාජයතීති පාරාජිකං, පාරාජිකාති ච කත්තුසාධනෙන පාරාජික-සද්දෙන සික්ඛාපදං ආපත්ති ච වුච්චතීති දස්සෙන්තො ආහ **“යො තං අතික්කමතී”**තිආදි. පුග්ගලො පන කම්මසාධනෙන පාරාජික-සද්දෙන වුච්චතීති දස්සෙන්තො ආහ **“පුග්ගලො යස්මා පරාජිතො”**තිආදි.

එතමෙව හි අත්ථං සන්ධායාති ‘‘තං ආපත්තිං ආපන්නො පුග්ගලො පරාජිතො හොති පරාජයමාපන්නො’’ති එතමත්ථං සන්ධාය. **වුතො පරද්ධොතිආදිනා** හි තං ආපත්තිං ආපන්නපුග්ගලො වුතො හොති පරාජිතො පරාජයං ආපන්නොති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, න පන පුග්ගලො පාරාජිකො නාම හොතීති එතමත්ථං සන්ධායාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. න හි **පරිවාරෙපි** ගාථා පුග්ගලවුත්තිපාරාජිකසද්දනිබ්බචනදස්සනත්ථං වුත්තා ආපත්තිවුත්තීනං පාරාජිකා-දිසද්දානං නිබ්බචනවිභාගප්පසඞ්ගෙ වුත්තත්තා. අයඤ්හි පරිවාරගාථාය අත්ථො (පරි. අට්ඨ. 339) – යදිදං පුග්ගලාපත්තිසික්ඛාපදපාරාජිකෙසු ආපත්තිපාරාජිකං නාම වුත්තං, තං ආපජ්ජන්තො පුග්ගලො යස්මා පරාජිතො පරාජයමාපන්නො සද්ධම්මා චුතො පරද්ධො භට්ඨො නිරඞ්කතො ච හොති, අනිහටෙ තස්මිං පුග්ගලෙ පුන උපොසථපවාරණාදිභෙදො සංවාසො නත්ථි, **තෙනෙතං ඉති වුච්චති** තෙන කාරණෙන එතං ආපත්තිපාරාජිකං ඉති වුච්චතීති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්මා පරාජිතො හොති එතෙන, තස්මා එතං පාරාජිකන්ති වුච්චතීති. **පරිභට්ඨොති** සාසනතො භට්ඨො, පරිහීනොති අත්ථො. **ඡින්නොති** අන්තරා ඛණ්ඩිතො.

සද්ධිං යොජනායාති පදයොජනාය සද්ධිං. **චතුබ්බිධං සඞ්ඝකම්මන්ති** අපලොකනාදිවසෙන චතුබ්බිධං කම්මං. **සීමාපරිච්ඡින්නෙහීති** එකසීමාපරියාපන්නෙහි. **පකතත්තා** නාම පාරාජිකං අනාපන්නා අනුක්ඛිත්තා ච. **පඤ්චවිධොපීති** නිදානුද්දෙසාදිවසෙන පඤ්චවිධොපි. නහාපිතපුබ්බකානං විය ඔධිසඅනුඤ්ඤාතං ඨපෙත්වා අවසෙසං සබ්බම්පි සික්ඛාපදං සබ්බෙහිපි ලජ්ජීපුග්ගලෙහි අනතික්කමනීයත්තා වුත්තං **“සබ්බෙහිපි ලජ්ජීපුග්ගලෙහි සමං සික්ඛිතබ්බභාවතො”**ති. **සමන්ති** සද්ධිං, එකප්පහාරෙන වා. **සික්ඛිතබ්බභාවතොති** අනතික්කමනවසෙන උග්ගහපරිපුච්ඡාදිනා ච සික්ඛිතබ්බභාවතො. සාමඤ්ඤසික්ඛාපදෙසු ‘‘ඉදං තයා න සික්ඛිතබ්බ’’න්ති එවං අබහිකාතබ්බතො **“න එකොපි තතො බහිද්ධා සන්දිස්සතී”**ති වුත්තං. යං තං වුත්තන්ති සම්බන්ධො.

56. **න කෙවලං ඉත්ථියා එව නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථූති** ඉමිනා කෙවලං ඉත්ථියා එව නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථු න හොති, අථ ඛො උභතොබ්‍යඤ්ජනකපණ්ඩකපුරිසානම්පි නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථූති දස්සෙති. **න ච මනුස්සිත්ථියා එවාති** ඉමිනා පන මනුස්සිත්ථියා එව නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථු න හොති, අමනුස්සිත්ථිතිරච්ඡානගතිත්ථීඅමනුස්සුභතොබ්‍යඤ්ජනකාදීනම්පි නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථූති දස්සෙති. **“වත්ථුමෙව න හොතීති** අමනුස්සිත්ථිපසඞ්ගෙන ආගතං සුවණ්ණරජතාදිමයං පටික්ඛිපතී”ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තං යුත්තං විය න දිස්සති. න හි ඉතො පුබ්බෙ අමනුස්සිත්ථිග්ගහණං කතං අත්ථි, යෙන තප්පසඞ්ගො සියා. ඉදානෙව හි ‘‘තිස්සො ඉත්ථියො’’තිආදිනා අමනුස්සිත්ථිග්ගහණං කතං, න ච අමනුස්සිත්ථිග්ගහණෙන සුවණ්ණරජතාදිමයානං පසඞ්ගො යුත්තො. මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානජාතිවසෙන තිවිධා කත්වා පාරාජිකවත්ථුභූතසත්තානං නිද්දෙසෙන සුවණ්ණරජතාදිමයානං පසඞ්ගස්ස නිවත්තිතත්තා. තථා හි ඉත්ථිපුරිසාදීසු මනුස්සාමනුස්සාදීසු වා කඤ්චි අනාමසිත්වා අවිසෙසෙන ‘‘මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා’’ති එත්තකමෙව මාතිකාය වුත්තං. තස්ස පදභාජනෙ ච ‘‘පටිසෙවති නාමා’’ති මාතිකං පදං උද්ධරිත්වා ‘‘යො නිමිත්තෙන නිමිත්තං අඞ්ගජාතෙන අඞ්ගජාතං අන්තමසො තිලඵලමත්තම්පි පවෙසෙති, එසො පටිසෙවති නාමා’’ති පටිසෙවනාකාරොව දස්සිතො, න පන පාරාජිකවත්ථුභූතනිමිත්තනිස්සයා මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතා ඉත්ථිපුරිසපණ්ඩකඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා නියමෙත්වා දස්සිතා, තස්මා ‘‘ඉත්ථියා එව නු ඛො නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථු, උදාහු අඤ්ඤෙසම්පී’’ති එවමාදි සන්දෙහො සියා, නිමිත්තවොහාරො ච සුවණ්ණරජතාදිමයරූපකෙසු ච ලබ්භතියෙව. තෙනෙව **විනීතවත්ථූසු** (පාරා. 71) ‘‘ලෙපචිත්තස්ස නිමිත්තං අඞ්ගජාතෙන ඡුපි, දාරුධීතලිකාය නිමිත්තං අඞ්ගජාතෙන ඡුපී’’ති වුත්තං, තස්මා නිමිත්තසාමඤ්ඤතො ‘‘සුවණ්ණරජතාදිමයානම්පි නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථු හොති, න හොතී’’ති කස්සචි ආසඞ්කා සියා. තෙනෙව ‘‘ලෙපචිත්තාදිවත්ථූසු තස්ස කුක්කුච්චං අහොසී’’ති වුත්තං. තස්මා තදාසඞ්කානිවත්තනත්ථං පාරාජිකවත්ථුභූතසත්තනියමනත්ථඤ්ච ජාතිවසෙන මනුස්සාමනුස්සාදිතො තිධා කත්වා පාරාජිකවත්ථුභූතෙ සත්තෙ භගවා විභජිත්වා දස්සෙති, තස්මා ‘‘වත්ථුමෙව න හොතී’’ති නිමිත්තසාමඤ්ඤතො පසඞ්ගාගතං සුවණ්ණරජතාදිමයානං නිමිත්තං පටික්ඛිපතීති වත්තබ්බං.

තයො මග්ගෙති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **“තීසු මග්ගෙසූති අත්ථො වෙදිතබ්බො”**ති. **එවං සබ්බත්ථාති** ඉමිනා ‘‘ද්වෙ මග්ගෙ’’ති එත්ථාපි ද්වීසු මග්ගෙසූති අත්ථො වෙදිතබ්බොති අතිදිස්සති.

අනුපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමචතුක්කකථාවණ්ණනා

57. **අස්සාති** ආඛ්‍යාතිකපදන්ති තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **“හොතී”**ති ආහ. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන ‘‘අස්සාති පුග්ගලං පරාමසිත්වා හොතීති වචනසෙසො දස්සිතො’’තිපි අත්ථවිකප්පො දස්සිතො, න සො සුන්දරතරො. යදි හි වචනසෙසො අධිප්පෙතො සියා, ‘‘හොතී’’ති වත්තබ්බං, තෙනෙව අඤ්ඤස්මිං අත්ථවිකප්පෙ හොතීති වචනසෙසො කතො.

58. **සාදියන්තස්සෙවාති** එත්ථ සාදියනං නාම සෙවෙතුකාමතාචිත්තස්ස උපට්ඨාපනන්ති ආහ **“පටිසෙවනචිත්තසමඞ්ගිස්සා”**ති. **“පටිපක්ඛං අත්ථයන්තීති** සික්ඛාකාමානං භික්ඛූනං පටිපක්ඛං දුස්සීලභාවං අත්ථයන්තී’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අත්තනො වෙරිපුග්ගලස්ස පන පටිපක්ඛභූතං කඤ්චි අමිත්තං අත්ථයන්ති ගවෙසන්තීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. පච්චත්ථිකා හි අත්තනො වෙරිං නාසෙතුකාමා තස්ස පටිපක්ඛභූතං කඤ්චි අමිත්තං අත්තනො සහායභාවූපගමනත්ථං ඉච්ඡන්ති. රාජපච්චත්ථිකාදීනං උපරි වක්ඛමානත්තා තදනුරූපවසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **“භික්ඛූ එව පච්චත්ථිකා භික්ඛුපච්චත්ථිකා”**ති ආහ. ‘‘භික්ඛුස්ස පච්චත්ථිකා භික්ඛුපච්චත්ථිකා’’ති එවං පන වුච්චමානෙ භික්ඛුස්ස පච්චත්ථිකා රාජාදයොපි එත්ථෙව සඞ්ගය්හන්තීති රාජපච්චත්ථිකාදයො විසුං න වත්තබ්බා සියුං, අඤ්ඤත්ථ පන භික්ඛුස්ස පච්චත්ථිකා භික්ඛුපච්චත්ථිකාති අයමත්ථො ලබ්භතෙව ‘‘සාසනපච්චත්ථිකා’’ති යථා. **ඉස්සාපකතාති** පරෙසං ලාභසක්කාරාදිඅසහනලක්ඛණාය ඉස්සාය අභිභූතා. **නිප්පරිප්ඵන්දන්ති** පරිප්ඵන්දවිරහිතං, යථා චලිතුං පරිවත්තිතුං න සක්කොති, තථා ගහෙත්වාති අත්ථො. **සම්පයොජෙන්තීති** වච්චමග්ගෙන සද්ධිං යොජෙන්ති.

තස්මිං ඛණෙති තස්මිං පවෙසනක්ඛණෙ, අග්ගතො යාව මූලා පවෙසනකාලො ‘‘පවෙසනක්ඛණො’’ති වුච්චති. සාදියනං නාම සෙවනචිත්තස්ස උප්පාදනන්ති ආහ **“සෙවනචිත්තං උපට්ඨාපෙතී”**ති. **පවිට්ඨකාලෙති** අඞ්ගජාතස්ස යත්තකං ඨානං පවෙසනාරහං, තත්තකං අනවසෙසතො පවිට්ඨකාලෙ. එවං පවිට්ඨස්ස උද්ධරණාරම්භතො අන්තරා ඨිතකාලො **ඨිතං** නාම. අට්ඨකථායං පන මාතුගාමස්ස සුක්කවිස්සට්ඨිං පත්වා සබ්බථා වායමතො ඔරමිත්වා ඨිතකාලං සන්ධාය **“සුක්කවිස්සට්ඨිසමයෙ”**ති වුත්තං. **උද්ධරණං** නාම යාව අග්ගා නීහරණකාලොති ආහ – **“නීහරණකාලෙ පටිසෙවනචිත්තං උපට්ඨාපෙති”**ති. **අඞ්ගාරකාසුන්ති** අඞ්ගාරරාසිං. එවරූපෙ කාලෙ අසාදියනං නාම න සබ්බෙසං විසයොති ආහ **“ඉමඤ්හි එවරූපං ආරද්ධවිපස්සක”**න්තිආදි . **එකාදසහි අග්ගීහීති** රාගදොසමොහජාතිජරාමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසසඞ්ඛාතෙහි එකාදසහි අග්ගීහි. රාගාදයො හි අනුඩහනට්ඨෙන ‘‘අග්ගී’’ති වුච්චන්ති. තෙ හි යස්ස සන්ති , තං නිඩහන්ති, මහාපරිළාහා ච හොන්ති දුන්නිබ්බාපයා ච. භගවතා ච දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහො ඉච්ඡිතොයෙවාති ආහ – **“පච්චත්ථිකානඤ්චස්ස මනොරථවිඝාතං කරොන්තො”**ති. **අස්සාති** අසාදියන්තස්ස යථාවුත්තගුණසමඞ්ගිස්ස.

පඨමචතුක්කකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකූනසත්තතිද්විසතචතුක්කකථාවණ්ණනා

59-60. අක්ඛායිතනිමිත්තා අක්ඛායිත-සද්දෙන වුත්තා උත්තරපදලොපෙනාති ආහ **“සොණසිඞ්ගාලාදීහි අක්ඛායිතනිමිත්ත”**න්ති. අක්ඛායිතං නිමිත්තං යස්සා සා **අක්ඛායිතනිමිත්තා**. ‘‘ජාගරන්ති’’න්තිආදි විසෙසනරහිතත්තා **“සුද්ධිකචතුක්කානී”**ති වුත්තං.

සමානාචරියකා ථෙරාති එකාචරියස්ස පාඨකන්තෙවාසිකා. **මහාභයෙති** බ්‍රාහ්මණතිස්සභයෙ. ගඞ්ගාය අපරභාගො **අපරගඞ්ගං**. **වත රෙති** ගරහත්ථෙ නිපාතො. අවිස්සජ්ජන්තෙන කිං කත්තබ්බන්ති ආහ **“නිච්චකාලං සොතබ්බ”**න්තිආදි. **එවං විනයගරුකානන්ති** ඉමිනා උපරි තෙහි වුච්චමානවිනිච්ඡයස්ස ගරුකරණීයතාය කාරණං වුත්තං. **සබ්බං පරියාදියිත්වාති** සබ්බං පාරාජිකක්ඛෙත්තං අනවසෙසතො ගහෙත්වා. **සොතං ඡින්දිත්වාති** පාරාජිකක්ඛෙත්තෙ වීතික්කමසොතං ඡින්දිත්වා. අපඤ්ඤත්තභාවතො යුත්තිඅභාවතො ච **“පාරාජිකච්ඡායා පනෙත්ථ න දිස්සතී”**ති වුත්තං. කෙචි පන ‘‘උපඩ්ඪක්ඛායිතභාවස්ස දුබ්බිනිච්ඡයත්තා තත්ථ පාරාජිකං න පඤ්ඤපෙසී’’ති වදන්ති, තං අකාරණං, න ච දුබ්බිනිච්ඡයතා අපඤ්ඤත්තිකාරණං යෙභුය්‍යක්ඛායිතාදීසුපි දුබ්බිනිච්ඡයභාවස්ස සමානත්තා. උපඩ්ඪක්ඛායිතතො හි කිඤ්චිදෙව අධිකං ඌනං වා යදි ඛායිතං සියා, තම්පි යෙභුය්‍යෙන ඛායිතං අක්ඛායිතන්ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති උපඩ්ඪක්ඛායිතම්පි යෙභුය්‍යක්ඛායිතාදීනිපි දුබ්බිනිච්ඡයානෙව. අපිච උපඩ්ඪක්ඛායිතං යදි සභාවතො පාරාජිකක්ඛෙත්තං සියා, න තත්ථ භගවා දුබ්බිනිච්ඡයන්ති පාරාජිකං න පඤ්ඤපෙති.

ඉදානි ථෙරෙන කතවිනිච්ඡයමෙව උපත්ථම්භෙත්වා අපරම්පි තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තො **“අපිචා”**තිආදිමාහ. නිමිත්තෙ අප්පමත්තිකාපි මංසරාජි සචෙ අවසිට්ඨා හොති, තං **යෙභුය්‍යක්ඛායිත**මෙව හොති, තතො පරං පන සබ්බසො ඛායිතෙ නිමිත්තෙ දුක්කටමෙවාති දස්සෙන්තො ආහ **“තතො පරං ථුල්ලච්චයං නත්ථී”**ති. අථ වා **යෙභුය්‍යෙන ඛායිතං** නාම වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගමුඛානං චතූසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අතික්කම්ම යාව තතියකොට්ඨාසස්ස පරියොසානා ඛාදිතං, තතො පරං පන තතියකොට්ඨාසං අතික්කම්ම යාව චතුත්ථකොට්ඨාසස්ස පරියොසානා ඛාදිතං දුක්කටවත්ථූති වෙදිතබ්බං. **මතසරීරස්මිංයෙව වෙදිතබ්බ**න්ති ‘‘මතං යෙභුය්‍යෙන අක්ඛායිත’’න්තිආදිවචනතො. **“යදිපි නිමිත්තං සබ්බසො ඛායිත**න්තිආදි සබ්බං ජීවමානකසරීරමෙව සන්ධාය වුත්ත’’න්ති **මහාගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. **කෙනචි** පන ‘‘තං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති ලිඛිතං. කිමෙත්ථ වීමංසිතබ්බං ජීවමානකසරීරස්සෙව අධිකතත්තා මතසරීරෙ ලබ්භමානස්ස විනිච්ඡයස්ස විසුං වක්ඛමානත්තා ච. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමපාරාජිකවණ්ණනා) –

> ‘‘ජීවමානකසරීරස්ස වුත්තප්පකාරෙ මග්ගෙ සචෙපි තචාදීනි අනවසෙසෙත්වා සබ්බසො ඡින්නෙ නිමිත්තසණ්ඨානමත්තං පඤ්ඤායති, තත්ථ අන්තමසො අඞ්ගජාතෙ උට්ඨිතං අනට්ඨකායප්පසාදං පීළකං වා චම්මඛීලං වා පවෙසෙන්තස්සපි සෙවනචිත්තෙ සති පාරාජිකං, නට්ඨකායප්පසාදං සුක්ඛපීළකං වා මතචම්මං වා ලොමං වා පවෙසෙන්තස්ස දුක්කටං. සචෙ නිමිත්තසණ්ඨානමත්තම්පි අනවසෙසෙත්වා සබ්බසො මග්ගො උප්පාටිතො, තත්ථ උපක්කමතො වණසඞ්ඛෙපවසෙන ථුල්ලච්චය’’න්ති –

ජීවමානකසරීරස්මිංයෙව යථාවුත්තවිනිච්ඡයො දස්සිතො.

සබ්බසො ඛායිතන්ති නිමිත්තප්පදෙසෙ බහිට්ඨිතං ඡවිචම්මං සබ්බසො ඡින්දිත්වා සොණසිඞ්ගාලාදීහි ඛායිතසදිසං කතං. තෙනෙවාහ **“ඡවිචම්මං නත්ථී”**ති. නිමිත්තමංසස්ස පන අබ්භන්තරෙ ඡවිචම්මස්ස ච විජ්ජමානත්තා **“නිමිත්තසණ්ඨානං පඤ්ඤායතී”**ති වුත්තං. තෙනෙවාහ **“පවෙසනං ජායතී”**ති. **නිමිත්තසණ්ඨානං පන අනවසෙසෙත්වා**ති නිමිත්තාකාරෙන ඨිතං ඡවිචම්මමංසාදිං අනවසෙසෙත්වා. ජීවමානකසරීරෙ ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙත්වා ඉදානි මතසරීරෙ ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙන්තො ආහ **“මතසරීරෙ පනා”**තිආදි.

මනුස්සානං ජීවමානකසරීරෙතිආදිනා පන අක්ඛිආදයොපි වණසඞ්ගහං ගච්ඡන්තීති වණෙන එකපරිච්ඡෙදං කත්වා අක්ඛිආදීසුපි ථුල්ලච්චයං වුත්තං. තෙසඤ්ච වණසඞ්ගහො ‘‘නවද්වාරො මහාවණො’’ති (මි. ප. 2.6.1) එවමාදිසුත්තානුසාරෙන වෙදිතබ්බො. තිරච්ඡානගතානං අක්ඛිකණ්ණවණෙසු දුක්කටං පන අට්ඨකථාප්පමාණෙන ගහෙතබ්බං. යථා හි මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතෙසු වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගමුඛානං පාරාජිකවත්ථුභාවෙ නානාකරණං නත්ථි, එවං අක්ඛිආදීනම්පි ථුල්ලච්චයාදිවත්ථුභාවෙ නින්නානාකරණෙන භවිතබ්බං. වණෙ ථුල්ලච්චයඤ්ච ‘‘අමග්ගෙන අමග්ගං පවෙසෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති (පාරා. 66) සාමඤ්ඤතො වුත්තං, න පන ‘‘මනුස්සාන’’න්ති විසෙසනං අත්ථි. යදි ච තිරච්ඡානගතානං වණෙසු ථුල්ලච්චයෙන න භවිතබ්බං, පතඞ්ගමුඛමණ්ඩූකස්ස මුඛසණ්ඨානෙ වණසඞ්ඛෙපතො ථුල්ලච්චයං න වත්තබ්බං, වුත්තඤ්ච, තස්මා අට්ඨකථාචරියා එවෙත්ථ පමාණං. භගවතො අධිප්පායඤ්ඤුනො හි අට්ඨකථාචරියා. තෙනෙව වුත්තං ‘‘බුද්ධෙන ධම්මො විනයො ච වුත්තො, යො තස්ස පුත්තෙහි තථෙව ඤාතො’’තිආදි (පාරා. අට්ඨ. 1.). **මනුස්සාන**න්ති ඉත්ථිපුරිසපණ්ඩකඋභතොබ්‍යඤ්ජනකානං සාමඤ්ඤතො වුත්තං. **වත්ථිකොසෙසූ**ති වත්ථිපුටෙසු පුරිසානං අඞ්ගජාතකොසෙසු. මතසරීරං යාව උද්ධුමාතකාදිභාවෙන කුථිතං න හොති, තාව අල්ලසරීරන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ – **“යදා පන සරීරං උද්ධුමාතකං හොතී”**තිආදි. **පාරාජිකවත්ථුඤ්ච ථුල්ලච්චයවත්ථුඤ්ච විජහතී**ති එත්ථ පාරාජිකවත්ථුභාවං ථුල්ලච්චයවත්ථුභාවඤ්ච විජහතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො. මතානං තිරච්ඡානගතානන්ති සම්බන්ධො.

මෙථුනරාගෙන වත්ථිකොසං පවෙසෙන්තස්ස ථුල්ලච්චයං වුත්තන්ති ආහ **“පත්ථිකොසං අප්පවෙසෙන්තො”**ති. **ඉත්ථියා අප්පවෙසෙන්තො**ති ඉත්ථියා නිමිත්තං අප්පවෙසෙන්තො. **අප්පවෙසෙන්තො**ති ච පවෙසනාධිප්පායස්ස අභාවං දස්සෙති. පවෙසනාධිප්පායෙන බහි ඡුපන්තස්ස පන මෙථුනස්ස පුබ්බපයොගත්තා දුක්කටෙනෙව භවිතබ්බං. **නිමිත්තෙන නිමිත්තං ඡුපති, ථුල්ලච්චය**න්ති ඉදං ‘‘න ච, භික්ඛවෙ, රත්තචිත්තෙන අඞ්ගජාතං ඡුපිතබ්බං, යො ඡුපෙය්‍ය, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති (මහාව. 252) ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන වුත්තං. තත්ථ ච කෙසඤ්චි අඤ්ඤථාපි අත්ථවිකප්පස්ස විධිං දස්සෙන්තො **“මහාඅට්ඨකථායං පනා”**තිආදිමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි ‘‘කත්වා මහාඅට්ඨකථං සරීර’’න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා) වුත්තං, තථාපි සෙසඅට්ඨකථාසු ‘‘මෙථුනරාගෙන මුඛෙනා’’ති වචනස්ස අභාවං දස්සෙතුං ‘‘මහාඅට්ඨකථායං පනා’’ති වුත්තං. ‘‘අඞ්ගජාතෙනා’’ති අවුත්තත්තා **“අවිසෙසෙනා”**ති වුත්තං.

ඉදානි මහාඅට්ඨකථං පාළියා සංසන්දිත්වා දස්සෙන්තො **“යං තාව මහාඅට්ඨකථාය”**න්තිආදිමාහ. **ඉතරථා හි දුක්කටං සියා**ති පකතිමුඛෙන ඡුපන්තස්ස විසාණාදිග්ගහණෙ විය දුක්කටං සියා. එවං මහාඅට්ඨකථං පාළියා සංසන්දිත්වා ඉදානි තත්ථ කෙසඤ්චි අඤ්ඤථා අත්ථවිකප්පං දස්සෙන්තො **“කෙචි පනා”**තිආදිමාහ. **සඞ්ඝාදිසෙසො**ති කායසංසග්ගසික්ඛාපදෙන සඞ්ඝාදිසෙසො. **වුත්තනයෙනෙවා**ති මෙථුනරාගෙනෙව. ‘‘නිමිත්තමුඛෙනා’’ති වුත්තත්තා තිරච්ඡානගතිත්ථියා පස්සාවමග්ගං මෙථුනරාගෙන පකතිමුඛෙන ඡුපන්තස්ස දුක්කටන්ති වෙදිතබ්බං. **කායසංසග්ගරාගෙන දුක්කට**න්ති නිමිත්තමුඛෙන වා පකතිමුඛෙන වා කායසංසග්ගරාගෙන ඡුපන්තස්ස දුක්කටමෙව.

එකූනසත්තතිද්විසතචතුක්කකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සන්ථතචතුක්කභෙදකථාවණ්ණනා

61-2. **පටිපන්නකස්සා**ති ආරද්ධවිපස්සකස්ස. **උපාදින්නක**න්ති කායින්ද්‍රියං සන්ධාය වුත්තං. **උපාදින්නකෙන ඵුසතී**ති උපාදින්නකෙන ඵුසීයති ඝට්ටීයතීති එවං කම්මනි ය-කාරලොපෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා එවං කරොන්තො කිඤ්චි උපාදින්නකං උපාදින්නකෙන න ඵුසති න ඝට්ටෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **ලෙසං ඔඩ්ඩෙස්සන්තී**ති ලෙසං සමුට්ඨාපෙස්සන්ති, පරිකප්පෙස්සන්තීති වුත්තං හොති. **සන්ථතාදිභෙදෙහි භින්දිත්වා**ති සන්ථතාදිවිසෙසනෙහි විසෙසෙත්වා, සන්ථතාදීහි චතූහි යොජෙත්වාති වුත්තං හොති.

සන්ථතායාති එකදෙසෙ සමුදායවොහාරො ‘‘පටො දඩ්ඪො’’තිආදීසු විය. තථා හි පටස්ස එකදෙසෙපි දඩ්ඪෙ ‘‘පටො දඩ්ඪො’’ති වොහරන්ති , එවං ඉත්ථියා වච්චමග්ගාදීසු කිස්මිඤ්චි මග්ගෙ සන්ථතෙ ඉත්ථී ‘‘සන්ථතා’’ති වුච්චති. තෙනාහ **“සන්ථතා නාමා”**තිආදි. වත්ථාදීනි අන්තො අප්පවෙසෙත්වා බහි ඨපෙත්වා බන්ධනං සන්ධාය **“පලිවෙඨෙත්වා”**ති වුත්තං. එකදෙසෙ සමුදායවොහාරවසෙනෙව භික්ඛුපි ‘‘සන්ථතො’’ති වුච්චතීති ආහ **“සන්ථතො නාමා”**තිආදි. **යත්තකෙ පවිට්ඨෙ**ති තිලඵලමත්තෙ පවිට්ඨෙ. අක්ඛිආදීම්හි සන්ථතෙපි යථාවත්ථුකමෙවාති ආහ **“ථුල්ලච්චයක්ඛෙත්තෙ ථුල්ලච්චයං, දුක්කටක්ඛෙත්තෙ දුක්කටමෙව හොතී”**ති.

ඛාණුං ඝට්ටෙන්තස්ස දුක්කටන්ති ඉත්ථිනිමිත්තස්ස අන්තො ඛාණුං පවෙසෙත්වා සමතලං අතිරිත්තං වා ඛාණුං ඝට්ටෙන්තස්ස දුක්කටං පවෙසාභාවතො. සචෙ පන ඊසකං අන්තො පවිසිත්වා ඨිතං ඛාණුකමෙව අඞ්ගජාතෙන ඡුපති, පාරාජිකමෙව. **තස්ස තල**න්ති වෙළුනළාදිකස්ස අන්තොතලං. විනීතවත්ථූසු ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු සීවථිකං ගන්ත්වා ඡින්නසීසං පස්සිත්වා වට්ටකතෙ මුඛෙ අච්ඡුපන්තං අඞ්ගජාතං පවෙසෙසි. තස්ස කුක්කුච්චං අහොසි…පෙ…. අනාපත්ති භික්ඛු පාරාජිකස්ස, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති වුත්තත්තා තස්ස සුත්තස්ස අනුලොමතො **“ආකාසගතමෙව කත්වා පවෙසෙත්වා නීහරති, දුක්කට”**න්ති (පාරා. 73) වුත්තං. **බහිද්ධා ඛාණුකෙ**ති අන්තොපවෙසිතවෙණුපබ්බාදිකස්ස බහි නික්ඛන්තඛාණුකෙ. මෙථුනරාගෙන ඉන්ද්‍රියබද්ධඅනින්ද්‍රියබද්ධසන්තානෙසු යත්ථ කත්ථචි උපක්කමන්තස්ස න සක්කා අනාපත්තියා භවිතුන්ති **“දුක්කටමෙවා”**ති වුත්තං. තෙනෙව විනීතවත්ථුම්හි අට්ඨිකෙසු උපක්කමන්තස්ස දුක්කටං වුත්තං.

සන්ථතචතුක්කභෙදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජපච්චත්ථිකාදිචතුක්කභෙදකථාවණ්ණනා

65. සාමඤ්ඤජොතනාය පකරණතො විසෙසවිනිච්ඡයොති ආහ **“ධුත්තාති මෙථුනුපසංහිතඛිඩ්ඩාපසුතා”**තිආදි. ඉදානි සාමඤ්ඤතොපි අත්ථසම්භවං දස්සෙන්තො **“ඉත්ථිධුත්තසුරාධුත්තාදයො වා”**ති ආහ. හදයන්ති හදයමංසං.

සබ්බාකාරෙන චතුක්කභෙදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තානාපත්තිවාරවණ්ණනා

66. **පටිඤ්ඤාකරණං නත්ථී**ති පුච්ඡිතබ්බාභාවතො. න හි දූසකො ‘‘කෙන චිත්තෙන වීතික්කමං අකාසි, ජානිත්වා අකාසි, උදාහු අජානිත්වා’’ති එවං පුච්ඡාය අරහති. **තත්ථෙවා**ති වෙසාලියං මහාවනෙ එව. **සබ්බඞ්ගගත**න්ති ඨපෙත්වා කෙසලොමදන්තනඛානං මංසවිනිමුත්තට්ඨානඤ්චෙව ථද්ධසුක්ඛචම්මඤ්ච උදකමිව තෙලබින්දු අවසෙසසබ්බසරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං. **සරීරකම්පාදීනීති ආදි**-සද්දෙන අක්ඛීනං පීතවණ්ණාදිං සඞ්ගණ්හාති. **පිත්තකොසකෙ ඨිත**න්ති හදයපප්ඵාසානං අන්තරෙ යකනමංසං නිස්සාය පතිට්ඨිතෙ මහාකොසාතකීකොසසදිසෙ පිත්තකොසෙ ඨිතං. **කුපිතෙ**ති පිත්තකොසතො චලිත්වා බහි නික්ඛන්තෙ.

විස්සට්ඨචිත්තොති විස්සට්ඨපකතිචිත්තො. **යක්ඛුම්මත්තකො**ති යක්ඛා කිර යස්ස චිත්තං ඛිපිතුකාමා හොන්ති, තස්ස සෙතමුඛං නීලොදරං සුරත්තහත්ථපාදං මහාසීසං පජ්ජලිතනෙත්තං භෙරවං වා අත්තභාවං නිම්මිනිත්වා දස්සෙන්ති, භෙරවං වා සද්දං සාවෙන්ති, කථෙන්තස්සෙව වා මුඛෙන හත්ථං පක්ඛිපිත්වා හදයමංසං මද්දන්ති, තෙන සො සත්තො උම්මත්තකො හොති ඛිත්තචිත්තො. තෙනෙවාහ **“භෙරවානි වා ආරම්මණානි දස්සෙත්වා”**තිආදි. තත්ථ **භෙරවානී**ති දස්සනමත්තෙනෙව සත්තානං භයං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසං උප්පාදෙතුං සමත්ථානි. **නිච්චමෙව උම්මත්තකො හොතී**ති යස්ස පිත්තකොසතො පිත්තං චලිත්වා බහි නික්ඛන්තං හොති, තං සන්ධාය වුත්තං. යස්ස පන පිත්තං

වලිත්වා පිත්තකොසෙයෙව ඨිතං හොති බහි අනික්ඛන්තං, සො අන්තරන්තරා සඤ්ඤං පටිලභති, න නිච්චමෙව උම්මත්තකො හොතීති වෙදිතබ්බං. **ඤත්වාති** සඤ්ඤාපටිලාභෙන ජානිත්වා. **අධිමත්තායාති** අධිකප්පමාණාය.

ආපත්තානාපත්තිවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

පකිණ්ණකන්ති වොමිස්සකනයං. **සමුට්ඨානන්ති** උප්පත්තිකාරණං. **කිරියාති**ආදි නිදස්සනමත්තං, අකිරියාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **වෙදනායාති** සහයොගෙ කරණවචනං, වෙදනාය සහ කුසලඤ්චාති වුත්තං හොති. **සබ්බසඞ්ගාහකවසෙනාති** සබ්බෙසං සික්ඛාපදානං සඞ්ගාහකවසෙන. **ඡ සික්ඛාපදසමුට්ඨානානීති** කායො වාචා කායවාචා කායචිත්තං වාචාචිත්තං කායවාචාචිත්තන්ති එවං වුත්තානි ඡ ආපත්තිසමුට්ඨානානි. ආපත්තියෙව හි සික්ඛාපදසීසෙන වුත්තා. සමුට්ඨානාදයො හි ආපත්තියා හොන්ති, න සික්ඛාපදස්ස, ඉමෙසු පන ඡසු සමුට්ඨානෙසු පුරිමානි තීණි අචිත්තකානි, පච්ඡිමානි සචිත්තකානි. තෙසු එකෙන වා ද්වීහි වා තීහි වා චතූහි වා ඡහි වා සමුට්ඨානෙහි ආපත්තියො සමුට්ඨහන්ති, පඤ්චසමුට්ඨානා ආපත්ති නාම නත්ථි. තත්ථ **එකසමුට්ඨානා** චතුත්ථෙන ච පඤ්චමෙන ච ඡට්ඨෙන ච සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාති, න අඤ්ඤෙන. **ද්විසමුට්ඨානා** පඨමචතුත්ථෙහි ච දුතියපඤ්චමෙහි ච තතියඡට්ඨෙහි ච චතුත්ථඡට්ඨෙහි ච පඤ්චමඡට්ඨෙහි ච සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති, න අඤ්ඤෙහි. **තිසමුට්ඨානා** පඨමෙහි ච තීහි, පච්ඡිමෙහි ච තීහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති, න අඤ්ඤෙහි. **චතුසමුට්ඨානා** පඨමතතියචතුත්ථඡට්ඨෙහි ච දුතියතතියපඤ්චමඡට්ඨෙහි ච සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති, න අඤ්ඤෙහි. **ඡසමුට්ඨානා** ඡහිපි සමුට්ඨාති.

සික්ඛාපදං නාම අත්ථි ඡසමුට්ඨානන්ති එත්ථාපි සික්ඛාපදසීසෙන ආපත්ති වුත්තාති වෙදිතබ්බා. තෙනෙව වක්ඛති ''සබ්බඤ්චෙතං ආපත්තියං යුජ්ජති, සික්ඛාපදසීසෙන පන සබ්බඅට්ඨකථාසු දෙසනා ආරුළ්හා''ති. කායාදීහි ඡහි සමුට්ඨානං උප්පත්ති, ඡ වා සමුට්ඨානානි එතස්සාති **ඡසමුට්ඨානං**. **අත්ථි චතුසමුට්ඨානන්ති** කායො කායවාචා කායචිත්තං කායවාචාචිත්තන්ති ඉමානි චත්තාරි, වාචා කායවාචා වාචාචිත්තං කායවාචාචිත්තන්ති ඉමානි වා චත්තාරි සමුට්ඨානානි එතස්සාති චතුසමුට්ඨානං. **අත්ථි තිසමුට්ඨානන්ති** කායො වාචා කායවාචාති ඉමානි තීණි, කායචිත්තං වාචාචිත්තං කායවාචාචිත්තන්ති ඉමානි වා තීණි සමුට්ඨානානි එතස්සාති තිසමුට්ඨානං. ද්විසමුට්ඨානං එකසමුට්ඨානඤ්ච සමුට්ඨානසීසවසෙන දස්සෙන්තො **''අත්ථි කථිනසමුට්ඨාන''**න්තිආදිමාහ. තෙරස හි සමුට්ඨානසීසානි පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානං අදින්නාදානසමුට්ඨානං සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානං සමනුභාසනසමුට්ඨානං කථිනසමුට්ඨානං එළකලොමසමුට්ඨානං පදසොධම්මසමුට්ඨානං අද්ධානසමුට්ඨානං ථෙය්‍යසත්ථසමුට්ඨානං ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානං භූතාරොචනසමුට්ඨානං චොරිවුට්ඨාපනසමුට්ඨානං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානන්ති.

තත්ථ ''අත්ථි ඡසමුට්ඨාන''න්ති ඉමිනා සඤ්චරිත්තසමුට්ඨානං වුත්තං. ''අත්ථි චතුසමුට්ඨාන''න්ති ඉමිනා පන අද්ධානසමුට්ඨානං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානඤ්ච සඞ්ගහිතං. යඤ්හි පඨමතතියචතුත්ථඡට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අද්ධානසමුට්ඨානං. යං පන දුතියතතියපඤ්චමඡට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානං. ''අත්ථි තිසමුට්ඨාන''න්ති ඉමිනා අදින්නාදානසමුට්ඨානං භූතාරොචනසමුට්ඨානඤ්ච සඞ්ගහිතං. යඤ්හි සචිත්තකෙහි තීහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං අදින්නාදානසමුට්ඨානං. යං පන අචිත්තකෙහි තීහි සමුට්ඨාති, ඉදං භූතාරොචනසමුට්ඨානං. ''අත්ථි කථිනසමුට්ඨාන''න්තිආදිනා පන අවසෙසසමුට්ඨානසීසෙන ද්විසමුට්ඨානං එකසමුට්ඨානඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. තථා හි යං තතියඡට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං කථිනසමුට්ඨානන්ති වුච්චති. යං පඨමචතුත්ථෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං එළකලොමසමුට්ඨානං. යං ඡට්ඨෙනෙව සමුට්ඨාති, ඉදං ධුරනික්ඛෙපසමුට්ඨානං, සමනුභාසනසමුට්ඨානන්තිපි තස්සෙව නාමං. ආදි-සද්දසඞ්ගහිතෙසු පන පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානපදසොධම්මථෙය්‍යසත්ථධම්මදෙසනාචොරිවුට්ඨාපනසමුට්ඨානෙසු යං කායචිත්තතො සමුට්ඨාති, ඉදං පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානං. යං දුතියපඤ්චමෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං පදසොධම්මසමුට්ඨානං. යං චතුත්ථඡට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං ථෙය්‍යසත්ථසමුට්ඨානං. යං පඤ්චමෙනෙව සමුට්ඨාති, ඉදං ධම්මදෙසනාසමුට්ඨානං. යං පඤ්චමඡට්ඨෙහි සමුට්ඨාති, ඉදං චොරිවුට්ඨාපනසමුට්ඨානන්ති වෙදිතබ්බං.

එවං සමුට්ඨානසීසෙන සබ්බසික්ඛාපදානි තෙරසධා දස්සෙත්වා ඉදානි කිරියාවසෙන පඤ්චධා දස්සෙන්තො **''තත්‍රාපි කිඤ්චි කිරියතො සමුට්ඨාතී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **කිඤ්චීති** සික්ඛාපදසීසෙන ආපත්තිං වදති. තස්මා යා කායෙන වා වාචාය වා පථවීඛණනාදීසු විය වීතික්කමං කරොන්තස්ස හොති, අයං **කිරියතො සමුට්ඨාති** නාම. යා කායවාචාය කත්තබ්බං අකරොන්තස්ස හොති පඨමකථිනාපත්ති විය, අයං **අකිරියතො සමුට්ඨාති** නාම. යා කරොන්තස්ස ච අකරොන්තස්ස ච හොති අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා හත්ථතො චීවරපටිග්ගහණාපත්ති විය, අයං **කිරියාකිරියතො සමුට්ඨාති** නාම. යා සියා කරොන්තස්ස ච සියා අකරොන්තස්ස ච හොති රූපියපටිග්ගහණාපත්ති විය, අයං **සියා කිරියතො සියා අකිරියතො සමුට්ඨාති** නාම. යා සියා කරොන්තස්ස ච සියා කරොන්තස්ස ච අකරොන්තස්ස ච හොති කුටිකාරාපත්ති විය, අයං **සියා කිරියතො සියා කිරියාකිරියතො සමුට්ඨාති** නාම.

ඉදානි සබ්බසික්ඛාපදානි සඤ්ඤාවසෙන ද්විධා කත්වා දස්සෙන්තො **''තත්‍රාපි අත්ථි සඤ්ඤාවිමොක්ඛ''**න්තිආදිමාහ. සඤ්ඤාය අභාවෙන විමොක්ඛො අස්සාති **සඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති** මජ්ඣෙපදලොපසමාසො දට්ඨබ්බො. යතො හි වීතික්කමසඤ්ඤාඅභාවෙන මුච්චති, ඉදං සඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති වුච්චති. **චිත්තඞ්ගං ලභතියෙවාති** කායචිත්තාදිසචිත්තකසමුට්ඨානෙහෙව සමුට්ඨහනතො . ''ලභතියෙවා''ති අවධාරණෙන නො න ලභතීති දස්සෙති. තස්මා යං චිත්තඞ්ගං ලභති, න ලභති ච, තං **''ඉතර''**න්ති වුත්තං ඉතර-සද්දස්ස වුත්තපටියොගවිසයත්තා.

පුන සබ්බසික්ඛාපදානි චිත්තවසෙන ද්විධා දස්සෙන්තො **''පුන අත්ථි සචිත්තක''**න්තිආදිමාහ. **යං සහෙව චිත්තෙන ආපජ්ජතීති** යං සචිත්තකෙනෙව සමුට්ඨානෙන ආපජ්ජති, නො අචිත්තකෙන. **විනාපීති අපි**-සද්දෙන සහාපි චිත්තෙන ආපජ්ජතීති දස්සෙති. යඤ්හි කදාචි අචිත්තකෙන, කදාචි සචිත්තකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාති, තං අචිත්තකන්ති වුච්චති. එත්ථ ච සඤ්ඤාදුකං අනාපත්තිමුඛෙන, සචිත්තකදුකං ආපත්තිමුඛෙන වුත්තන්ති ඉදමෙතෙසං නානාකරණන්ති වෙදිතබ්බං.

ලොකවජ්ජදුකස්ස හෙට්ඨා වුත්තලක්ඛණත්තා තං අවිභජිත්වා ඉදානි සබ්බසික්ඛාපදානි කම්මවසෙන දුවිධානි, කුසලාදිවසෙන වෙදනාවසෙන ච තිවිධානි හොන්තීති දස්සෙන්තො **''කම්මකුසලවෙදනාවසෙනා''**තිආදිමාහ. එත්ථ පන කිඤ්චාපි අට්ඨකථාසු ආගතනයෙන කායකම්මං වචීකම්මන්ති කම්මවසෙන දුකං වුත්තං, තිකමෙව පන දස්සෙතුං වට්ටති. සබ්බමෙව හි සික්ඛාපදං කායද්වාරෙ ආපජ්ජිතබ්බතො වචීද්වාරෙ ආපජ්ජිතබ්බතො කායවචීද්වාරෙ ආපජ්ජිතබ්බතො ච තිවිධං හොති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං ''සබ්බාව කායකම්මවචීකම්මතදුභයවසෙන තිවිධා හොන්ති. තත්ථ කායද්වාරෙ ආපජ්ජිතබ්බා කායකම්මන්ති වුච්චති, වචීද්වාරෙ ආපජ්ජිතබ්බා වචීකම්මන්ති වුච්චති, උභයත්ථ ආපජ්ජිතබ්බා කායකම්මවචීකම්ම''න්ති. තතොයෙව ච අදින්නාදානසික්ඛාපදාදීසු කායකම්මවචීකම්මන්ති තදුභයවසෙන දස්සිතං.

අත්ථි පන සික්ඛාපදං කුසලන්තිආදිනා ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො කුසලචිත්තසමඞ්ගී වා ආපජ්ජති අකුසලචිත්තසමඞ්ගී වා අබ්‍යාකතචිත්තසමඞ්ගී වාති දස්සෙති, න පන කුසලාපි ආපත්ති අත්ථීති. න හි කුසලා ආපත්ති නාම අත්ථි ''ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල''න්ති (පරි. 303) වචනතො. **දස කාමාවචරකිරියචිත්තානීති** හසිතුප්පාදවොට්ඨබ්බනෙහි සද්ධිං අට්ඨ මහාකිරියචිත්තානි. ද්වින්නං අභිඤ්ඤාචිත්තානං ආපත්තිසමුට්ඨාපකත්තං පණ්ණත්තිං අජානන්තස්ස ඉද්ධිවිකුබ්බනාදීසු දට්ඨබ්බං. **යං කුසලචිත්තෙන ආපජ්ජතීති** යං සික්ඛාපදසීසෙන ගහිතං ආපත්තිං කුසලචිත්තසමඞ්ගී ආපජ්ජති. ඉමිනා පන වචනෙන තං කුසලන්ති ආපත්තියා වුච්චමානො කුසලභාවො පරියායතොව, න පරමත්ථතොති දස්සෙති. කුසලචිත්තෙන හි ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො සවිඤ්ඤත්තිකං අවිඤ්ඤත්තිකං වා සික්ඛාපදවීතික්කමාකාරප්පවත්තං රූපක්ඛන්ධසඞ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති. **ඉතරෙහි ඉතරන්ති** ඉතරෙහි අකුසලාබ්‍යාකතචිත්තෙහි යං ආපජ්ජති, තං ඉතරං, අකුසලං අබ්‍යාකතඤ්චාති අත්ථො. ඉදඤ්ච ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො අකුසලචිත්තසමඞ්ගී වා ආපජ්ජති කුසලාබ්‍යාකතචිත්තසමඞ්ගී වාති දස්සනත්ථං වුත්තං. එවං සන්තෙපි සබ්බසික්ඛාපදෙසු කිඤ්චි අකුසලචිත්තමෙව කිඤ්චි කුසලාබ්‍යාකතවසෙන ද්විචිත්තං, කිඤ්චි සබ්බෙසං වසෙන තිචිත්තන්ති අයමෙව පභෙදො ලබ්භති, න අඤ්ඤොති වෙදිතබ්බං.

තිවෙදනං ද්විවෙදනං එකවෙදනන්ති ඉදඤ්ච යථාවුත්තවෙදනාවසෙනෙව ලබ්භති, නාඤ්ඤථාති දට්ඨබ්බං. නිපජ්ජිත්වා නිරොධං සමාපන්නස්ස සහසෙය්‍යාවසෙන තදාකාරප්පවත්තරූපක්ඛන්ධස්සෙව ආපත්තිභාවතො ''අත්ථි අවෙදන''න්තිපි වත්තබ්බමෙතං, කදාචි කරහචි යදිච්ඡකං සම්භවතීති අග්ගහෙත්වා යෙභුය්‍යවසෙන ලබ්භමානංයෙව ගහෙත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි යථාවුත්තසමුට්ඨානාදීනි ඉමස්මිං සංවණ්ණියමානසික්ඛාපදෙ විභජිත්වා දස්සෙන්තො **''ඉමං පකිණ්ණකං විදිත්වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **විදිත්වාති** ඉමස්ස ''වෙදිතබ්බ''න්ති ඉමිනා අපරකාලකිරියාවචනෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **කිරියසමුට්ඨානන්ති** ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං පරූපක්කමෙ සති සාදියන්තස්ස අකිරියසමුට්ඨානභාවතො. ''මනොද්වාරෙ ආපත්ති නාම නත්ථීති ඉදම්පි බාහුල්ලවසෙනෙව වුත්ත''න්ති වදන්ති. **චිත්තං පනෙත්ථ අඞ්ගමත්තං හොතීති** පඨමපාරාජිකං කායචිත්තතො සමුට්ඨාතීති චිත්තමෙත්ථ ආපත්තියා අඞ්ගමෙව හොති. **න තස්ස වසෙන කම්මභාවො ලබ්භතීති** විඤ්ඤත්තිජනකවසෙන කායද්වාරෙ පවත්තත්තා තස්ස චිත්තස්ස වසෙන ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස මනොකම්මභාවො න ලබ්භතීති අත්ථො. සික්ඛාපදස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පඤ්ඤත්තිභාවතො **''සබ්බඤ්චෙතං ආපත්තියං යුජ්ජතී''**ති වුත්තං. න හි යථාවුත්තසමුට්ඨානාදි පඤ්ඤත්තියං යුජ්ජති.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

ඉදං කින්ති කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡති. විනීතානි විනිච්ඡිතානි වත්ථූනි **විනීතවත්ථූනි**. තානි හි ''ආපත්තිං ත්වං භික්ඛු ආපන්නො පාරාජිකං. අනාපත්ති භික්ඛු පාරාජිකස්ස, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්ස. අනාපත්ති භික්ඛු අසාදියන්තස්සා''තිආදිනා භගවතායෙව විනිච්ඡිතානි . තෙනාහ **''භගවතා සයං විනිච්ඡිතාන''**න්ති. **උද්දානගාථාති** උද්දෙසගාථා, සඞ්ගහගාථාති වුත්තං හොති. **වත්ථුගාථාති** ''තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛූ''තිආදිකා නිදානවත්ථුදීපිකා විනීතවත්ථුපාළියෙව තෙසං තෙසං වත්ථූනං ගන්ථනතො ''වත්ථුගාථා''ති වුත්තා, න ඡන්දොවිචිතිලක්ඛණෙන. ගාථානං වත්ථු **වත්ථුගාථාති** එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **එත්ථාති** විනීතවත්ථූසු. **දුතියාදීනන්ති** දුතියපාරාජිකාදීනං.

දුතියාදීනි විනිච්ඡිනිතබ්බානීති යොජෙතබ්බං. **සිප්පිකානන්ති** චිත්තකාරාදිසිප්පිකානං. යං පස්සිත්වා පස්සිත්වා චිත්තකාරාදයො චිත්තකම්මාදීනි උග්ගණ්හන්තා කරොන්ති, තං **“පටිච්ඡන්නකරූප”**න්ති වුච්චති.

67. **පුරිමානි ද්වෙ වත්ථූනීති** මක්කටිවත්ථුං වජ්ජිපුත්තකවත්ථුඤ්ච. තානි පන කිඤ්චාපි අනුපඤ්ඤත්තියං ආගතානෙව, තථාපි භගවතා සයං විනිච්ඡිතවත්ථුභාවතො අදින්නාදානාදීසු අනුපඤ්ඤත්තියං ආගතානි රජකාදිවත්ථූනි විය පුන විනීතවත්ථූසු පක්ඛිත්තානි. යදි එවං “තස්ස කුක්කුච්චං අහොසී”ති ඉදං විරුජ්ඣෙය්‍ය, අනුපඤ්ඤත්තියඤ්හි අඤ්ඤෙ භික්ඛූ දිස්වා තං භික්ඛුං චොදෙසුන්ති? සච්චමෙතං, තෙහි පන භික්ඛූහි අනුපඤ්ඤත්තියං වුත්තනයෙන චොදෙත්වා “නනු, ආවුසො, තථෙව තං හොතී”ති වුත්තෙ තස්ස කුක්කුච්චං අහොසීති ගහෙතබ්බං. “භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසී”ති ඉදඤ්ච තෙහි භික්ඛූහි අනුපඤ්ඤත්තියං වුත්තනයෙන භගවතො ආරොචිතෙ “සච්චං කිර ත්වං භික්ඛු මක්කටියා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවී”ති භගවතා පුට්ඨො සමානො “සච්චං භගවා”ති භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසීති ගහෙතබ්බං.

වජ්ජිපුත්තකවත්ථුම්හි පන සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිත්වා විබ්භමිත්වා යෙ ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා පුන පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච යාචිංසු, තෙ සන්ධාය “අට්ඨානමෙතං, ආනන්ද, අනවකාසො, යං තථාගතො වජ්ජීනං වා වජ්ජිපුත්තකානං වා කාරණා සාවකානං පාරාජිකං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං සමූහනෙය්‍යා”තිආදි අනුපඤ්ඤත්තියං වුත්තං. යෙ පන අවිබ්භමිත්වා සලිඞ්ගෙ ඨිතායෙව උප්පන්නකුක්කුච්චා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං, තෙ සන්ධාය “ආපත්තිං තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ආපන්නා පාරාජික”න්ති ඉධ වුත්තං. කෙචි පන ඉමං අධිප්පායං අජානන්තාව “අඤ්ඤමෙව මක්කටිවත්ථු වජ්ජිපුත්තකවත්ථු ච විනීතවත්ථූසු ආගත”න්ති වදන්ති.

කුසෙ ගන්ථෙත්වාති කුසතිණානි ගන්ථෙත්වා. **කෙසෙහීති** මනුස්සකෙසෙහි. **තං රාගන්ති** කායසංසග්ගරාගං. **ඤත්වාති** සයමෙව ජානිත්වා. යදි කායසංසග්ගරාගෙන කතං, කායසංසග්ගරාගසික්ඛාපදස්ස විනීතවත්ථූසු අවත්වා ඉධ කස්මා වුත්තන්ති? වුච්චතෙ – කිඤ්චාපි තං කායසංසග්ගරාගෙන කතං, තස්ස පන භික්ඛුනො පාරාජිකක්ඛෙත්තෙ කතුපක්කමත්තා “පාරාජිකං නු ඛො අහං ආපන්නො”ති පාරාජිකවිසයං කුක්කුච්චං අහොසීති ඉධ වුත්තං. තෙනෙවාහ – “අනාපත්ති භික්ඛු පාරාජිකස්ස, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා”ති.

68. **අතිදස්සනීයාති** දිවසම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිකරණතො අතිවිය දස්සනයොග්ගා. **වණ්ණපොක්ඛරතායාති** එත්ථ පොක්ඛරතා වුච්චති සුන්දරභාවො, වණ්ණස්ස පොක්ඛරතා වණ්ණපොක්ඛරතා, තාය වණ්ණපොක්ඛරතාය, වණ්ණසම්පත්තියාති අත්ථො. පොරාණා පන පොක්ඛරන්ති සරීරං වදන්ති, වණ්ණං වණ්ණමෙව. තෙසං මතෙන වණ්ණඤ්ච පොක්ඛරඤ්ච වණ්ණපොක්ඛරානි, තෙසං භාවො වණ්ණපොක්ඛරතා, තස්මා **වණ්ණපොක්ඛරතායාති** පරිසුද්ධෙන වණ්ණෙන චෙව සරීරසණ්ඨානසම්පත්තියා චාති අත්ථො. අථ වා වණ්ණසම්පන්නං පොක්ඛරං වණ්ණපොක්ඛරන්ති උත්තරපදලොපො පුබ්බපදස්ස දට්ඨබ්බො, තස්ස භාවො වණ්ණපොක්ඛරතා, තාය **වණ්ණපොක්ඛරතාය,** වණ්ණසම්පන්නසරීරතායාති අත්ථො. **පධංසෙසීති** අභිභවීති අත්ථො. කථං පන අසාදියන්ති නිසීදීති ආහ – **“අසද්ධම්මාධිප්පායෙන…පෙ…. බාණුකා විය”**ති.

න ලිම්පතීති න අල්ලීයති. **කාමෙසූති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පදුමිනිපණ්ණෙ උදකබින්දු න සණ්ඨාති, යථා ච සූචිමුඛෙ සාසපො න සන්තිට්ඨති, එවමෙව යො අබ්භන්තරෙ දුවිධෙනපි කාමෙන න ලිම්පති, තස්මිං කාමො න සණ්ඨාති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති.

69. **පුරිසසණ්ඨානං අන්තරහිතං, ඉත්ථිසණ්ඨානං උප්පන්නන්ති** එලස්ස විනාසුප්පාදදස්සනෙන කාරණස්සපි විනාසුප්පාදා වුත්තාති දට්ඨබ්බං. පුරිසින්ද්‍රියෙ හි නට්ඨෙ පුරිසසණ්ඨානං අන්තරධායති, ඉත්ථින්ද්‍රියෙ සමුප්පන්නෙ ඉත්ථිසණ්ඨානං පාතුභවති. තථා හි “යස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති, තස්ස පුරිසින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති? නො. යස්ස වා පන පුරිසින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති, තස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති? නො”ති **යමකපකරණෙ** (යම. 3. ඉන්ද්‍රියයමක.188) වුත්තත්තා ඉන්ද්‍රියද්වයස්ස එකස්මිං සන්තානෙ සහපවත්තියා අසම්භවතො යස්මිං ඛණෙ ඉත්ථින්ද්‍රියං පාතුභවති, තතො පුබ්බෙ සත්තරසමචිත්තතො පට්ඨාය පුරිසින්ද්‍රියං නුප්පජ්ජති. තතො පුබ්බෙ උප්පන්නෙසු ච පුරිසින්ද්‍රියෙසු සහජරූපෙහි සද්ධිං කමෙන නිරුද්ධෙසු තස්මිං සන්තානෙ ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති. තතො පුරිසසණ්ඨානාකාරෙන පවත්තෙසු කම්මජරූපෙසු සෙසරූපෙසු ච කඤ්චි කාලං පවත්තිත්වා නිරුද්ධෙසු ඉත්ථිසණ්ඨානාකාරෙන ච චතුජරූපසන්තතියා පවත්තාය පුරිසසණ්ඨානං අන්තරහිතං, ඉත්ථිසණ්ඨානං පාතුභූතන්ති වුච්චති. ඉත්ථියා පුරිසලිඞ්ගපාතුභාවෙපි අයමෙව නයො වෙදිතබ්බො.

පුරිසලිඞ්ගං උත්තමං, ඉත්ථිලිඞ්ගං හීනන්ති ඉමිනා ච පුරිසින්ද්‍රියස්ස උත්තමභාවො, ඉත්ථින්ද්‍රියස්ස ච හීනභාවො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. න හි ඉන්ද්‍රියස්ස හීනුක්කට්ඨභාවං විනා තන්නිස්සයස්ස ලිඞ්ගස්ස හීනුක්කට්ඨතා සම්භවති. **පුරිසලිඞ්ගං බලවඅකුසලෙන අන්තරධායතීති**ආදිනාපි ඉන්ද්‍රියස්සෙව විනාසුප්පාදා වුත්තාති දට්ඨබ්බං. ඉන්ද්‍රියෙ හි විනට්ඨෙ උප්පන්නෙ ච තන්නිස්සයස්ස ලිඞ්ගස්සපි අන්තරධානං පතිට්ඨානඤ්ච සම්භවති. කථං පනෙත්ථ පුරිසලිඞ්ගං බලවඅකුසලෙන අන්තරධායති, ඉත්ථිලිඞ්ගං දුබ්බලකුසලෙන පතිට්ඨාතීති? වුච්චතෙ – පටිසන්ධියං තාව පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදකං අනුපහතසාමත්ථියං බලවකුසලකම්මං යාවතායුකං පුරිසින්ද්‍රියමෙව උප්පාදෙති, අන්තරා පන කෙනචි ලද්ධපච්චයෙන පාරදාරිකත්තාදිනා බලවඅකුසලකම්මෙන උපහතසාමත්ථියං තදෙව පටිසන්ධිදායකං කුසලකම්මං දුබ්බලීභූතං පුරිසින්ද්‍රියං අනුප්පාදෙත්වා අත්තනො සාමත්ථියානුරූපං ඉත්ථින්ද්‍රියං පවත්තෙ උප්පාදෙති. යදා පන පටිසන්ධිදානකාලෙයෙව කෙනචි ලද්ධපච්චයෙන පාරදාරිකත්තාදිනා බලවඅකුසලකම්මෙන පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදනසාමත්ථියං උපහතං හොති, තදා දුබ්බලීභූතං කුසලකම්මං පුරිසින්ද්‍රියං අනුප්පාදෙත්වා පටිසන්ධියංයෙව ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පාදෙති. තස්මා “පුරිසලිඞ්ගං බලවඅකුසලෙන අන්තරධායති, ඉත්ථිලිඞ්ගං දුබ්බලකුසලෙන පතිට්ඨාතී”ති වුච්චති.

දුබ්බලඅකුසලෙන අන්තරධායතීති පාරදාරිකත්තාදිබලවඅකුසලකම්මස්ස පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදනවිබන්ධකස්ස දුබ්බලභාවෙ සති අන්තරධායන්තං ඉත්ථිලිඞ්ගං දුබ්බලඅකුසලෙන අන්තරධායතීති වුත්තං. තථා හි පාරදාරිකත්තාදිනා බලවඅකුසලකම්මෙන බාහිතත්තා පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදනෙ අසමත්ථං පටිසන්ධියං ඉත්ථියා ඉත්ථින්ද්‍රියුප්පාදකං දුබ්බලකුසලකම්මං යදා පවත්තියං බ්‍රහ්මචරියවාසමිච්ඡාචාරපටිවිරතිවසෙන පුරිසත්තපත්ථනාවසෙන වා කතුපචිතබලවකුසලකම්මෙන ආහිතසාමත්ථියං පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදනෙ සමත්ථං ඉත්ථින්ද්‍රියං අනුප්පාදෙත්වා අත්තනො සාමත්ථියානුරූපං පුරිසින්ද්‍රියං උප්පාදෙති, තදා පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදනවිබන්ධකස්ස බලවඅකුසලකම්මස්ස දුබ්බලභාවෙ සති තං ඉත්ථින්ද්‍රියං අන්තරහිතන්ති “ඉත්ථිලිඞ්ගං අන්තරධායන්තං දුබ්බලඅකුසලෙන අන්තරධායතී”ති වුච්චති. යථාවුත්තනයෙනෙව බලවතා කුසලකම්මෙන පුරිසින්ද්‍රියස්ස උප්පාදිතත්තා “පුරිසලිඞ්ගං බලවකුසලෙන පතිට්ඨාතී”ති වුච්චති. පුබ්බෙ ඉත්ථිභූතස්ස පටිසන්ධියං පුරිසින්ද්‍රියුප්පාදෙපි අයං නයො වෙදිතබ්බො. **උභයම්පි අකුසලෙන අන්තරධායති, කුසලෙන පටිලබ්භතීති** ඉදං සුගතිභවං සන්ධාය වුත්තං, දුග්ගතියං පන උභින්නං උප්පත්ති විනාසො ච අකුසලකම්මෙනෙවාති දට්ඨබ්බං.

උභින්නම්පි සහසෙය්‍යාපත්ති හොතීති “යො පන භික්ඛු මාතුගාමෙන සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය, පාචිත්තියං. යා පන භික්ඛුනී පුරිසෙන සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය, පාචිත්තිය”න්ති වුත්තත්තා උභින්නම්පි සහසෙය්‍යාවසෙන පාචිත්තියාපත්ති හොති. **දුක්ඛීති** චෙතොදුක්ඛසමඞ්ගිතාය දුක්ඛී. **දුම්මනොති** දොසෙන දුට්ඨමනො, විරූපමනො වා දොමනස්සාභිභූතතාය. **“සමස්සාසෙතබ්බො”**ති වත්වා සමස්සාසෙතබ්බවිධිං දස්සෙන්තො **“හොතු මා චින්තයිත්ථ”**තිආදිමාහ. **අනාවටොති** අවාරිතො. **ධම්මොති** පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධසඞ්ඛාතො තිවිධොපි සද්ධම්මො. සග්ගො ච මග්ගො ච සග්ගමග්ගො, සග්ගස්ස වා මග්ගො සග්ගමග්ගො, සග්ගූපපත්තිසාධිකා පටිපත්ති. භික්ඛුනියා සද්ධිං සංවිධාය අද්ධානගමනෙ ආපත්ති පරිහරිතබ්බාති දස්සෙන්තො **“සංවිදහනං පරිමොචෙත්වා”**ති ආහ. **“මයං අසුකං නාම ඨානං ගච්ඡාමා”**ති වත්වා “එහි සද්ධිං ගමිස්සාමා”තිආදිනා අසංවිදහිතත්තා අනාපත්ති.

බහිගාමෙති අත්තනො වසනගාමතො බහි. **ගාමන්තරනදීපාරරත්තිවිප්පවාසගණඔහීයනාපත්තීහි අනාපත්තීති** “දුතියිකා භික්ඛුනී පක්කන්තා වා හොතී”තිආදිනා (පාචි. 693) වුත්තඅනාපත්තිලක්ඛණෙහි සංසන්දනතො වුත්තං. **ආරාධිකාති** චිත්තාරාධනෙ සමත්ථා. **තා කොපෙත්වාති** තා පරිච්චජිත්වා. **ලජ්ජිනියො…පෙ…. ලබ්භතීති** “සඞ්ගහෙ අසති උක්කණ්ඨිත්වා විබ්භමෙය්‍යාපී”ති සඞ්ගහවසෙනෙව වුත්තං. **අලජ්ජිනියො…පෙ…. ලබ්භතීති** අලජ්ජිභාවතො අසන්තපක්ඛං භජන්තීති වුත්තං. **අඤ්ඤාතිකා…පෙ…. වට්ටතීති** ඉදං පන ඉමිස්සා ආවෙණිකං කත්වා අට්ඨකථායං අනුඤ්ඤාතන්ති වදන්ති. **භික්ඛුභාවෙපීති** භික්ඛුකාලෙපි. **පරිසාවචරොති** උපජ්ඣායො ච ආචරියො ච හුත්වා පරිසුපට්ඨාකො. **අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතබ්බොති** තස්ස සන්තිකෙ උපසම්පන්නෙහි සද්ධිවිහාරිකෙහි අඤ්ඤස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ නිස්සයො ගහෙතබ්බො. **තං නිස්සාය වසන්තෙහිපීති** අන්තෙවාසිකෙ සන්ධාය වදති. **උපජ්ඣා ගහෙතබ්බාති** උපසම්පදත්ථං උපජ්ඣා ගහෙතබ්බා, අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ උපසම්පජ්ජිතබ්බන්ති වුත්තං හොති.

විනයකම්මන්ති විකප්පනං සන්ධාය වුත්තං. **පුන කාතබ්බන්ති** පුන විකප්පෙතබ්බං. **පුන පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහං වට්ටතීති** “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනීනං සන්නිධි භික්ඛූහි, භික්ඛූනං සන්නිධි භික්ඛුනීහි පටිග්ගාහාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු”න්ති (චූළව. 421) වචනතො පුන පටිග්ගහිතං තදහු සාමිසම්පි වට්ටතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **සත්තමෙ දිවසෙති** ඉදං තඤ්ච නිස්සග්ගියං අනාපජ්ජිත්වාව පුනපි සත්තාහං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. යස්මා පන භික්ඛුනියා නිස්සග්ගියං භික්ඛුස්ස වට්ටති, භික්ඛුස්ස නිස්සග්ගියං භික්ඛුනියා වට්ටති, තස්මා අට්ඨමෙපි දිවසෙ ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති අනිස්සජ්ජිත්වාව අන්තොසත්තාහෙ පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති වදන්ති. **තං පකතත්තො රක්ඛතීති** අපරිවත්තලිඞ්ගො තං පටිග්ගහණවිජහනතො රක්ඛති, අවිභත්තතාය පටිග්ගහණං න විජහතීති අධිප්පායො. **සාමං ගහෙත්වාන නික්ඛිපෙය්‍යාති** පටිග්ගහෙත්වා සයං නික්ඛිපෙය්‍ය. **පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආපත්තීති** ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති පටිග්ගහණවිජහනතො පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති.

“හීනායාවත්තනෙනාති පාරාජිකං ආපන්නස්ස ගිහිභාවූපගමනෙනා”ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තං සුවුත්තං. න හි පාරාජිකං අනාපන්නස්ස සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය “විබ්භමිස්සාමී”ති ගිහිලිඞ්ගග්ගහණමත්තෙන භික්ඛුභාවො විනස්සති. පාරාජිකං ආපන්නො ච භික්ඛුලිඞ්ගෙ ඨිතො යාව න පටිජානාති, තාව අත්ථෙව තස්ස භික්ඛුභාවො, න සො අනුපසම්පන්නසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තථා හි සො සංවාසං සාදියන්තොපි ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති, සහසෙය්‍යාදිආපත්තිං න ජනෙති, ඔමසවාදෙ පාචිත්තියඤ්ච ජනෙති. තෙනෙව “අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨී සමානො ඔකාසං කාරාපෙත්වා අක්කොසාධිප්පායො වදෙති, ආපත්ති ඔමසවාදස්සා”ති (පාරා. 389) ඔමසවාදෙ පාචිත්තියං වුත්තං. අසති හි භික්ඛුභාවෙ දුක්කටං භවෙය්‍ය, සති ච භික්ඛුභාවෙ පටිග්ගහිතස්ස පටිග්ගහණවිජහනං නාම අයුත්තං, තස්මා සබ්බසො භික්ඛුභාවස්ස අභාවතො පාරාජිකං ආපජ්ජිත්වා ගිහිලිඞ්ගග්ගහණෙන ගිහිභාවූපගමනං ඉධ “හීනායාවත්තන”න්ති අධිප්පෙතං, න පන පකතත්තස්ස ගිහිලිඞ්ගග්ගහණමත්තං. තෙනෙව කත්ථචි සික්ඛාපච්චක්ඛානෙන සමානගතිකත්තා හීනායාවත්තනං විසුං න ගණ්හන්ති. සික්ඛාපච්චක්ඛානෙන පටිග්ගහණවිජහනෙ වුත්තෙ පාරාජිකං ආපන්නස්ස ගිහිභාවූපගමනෙන සබ්බසො භික්ඛුභාවස්ස අභාවතො වත්තබ්බමෙව නත්ථීති. තථා හි **බුද්ධදත්තාචරියෙන** අත්තනො විනයවිනිච්ඡයෙ –

> “අච්ඡෙදගාහනිරපෙක්ඛනිසග්ගතො ච,
> සික්ඛාප්පහානමරණෙහි ච ලිඞ්ගභෙදා;

දානෙන තස්ස ච පරස්ස අභික්ඛුකස්ස,
සබ්බං පටිග්ගහණමෙති විනාසමෙව''න්ති. –

එත්තකමෙව වුත්තං. තථා **ධම්මසිරිත්ථෙරෙනපි** –

''සික්ඛාමරණලිඞ්ගෙහි, අනපෙක්ඛවිසග්ගතො;
අච්ඡෙදානුපසම්පන්න-දානා ගාහොපසම්මතී''ති. –

වුත්තං . යදි ච පකතත්තස්ස ගිහිලිඞ්ගග්ගහණමත්තෙනපි පටිග්ගහණං විජහෙය්‍ය, තෙපි ආචරියා විසුං තම්පි වදෙය්‍යුං, න වුත්තඤ්ච, තතො විඤ්ඤායති ''පකතත්තස්ස ගිහිලිඞ්ගග්ගහණමත්තං ඉධ හීනායාවත්තනන්ති නාධිප්පෙත''න්ති. භික්ඛුනියා පන සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස අභාවතො ගිහිලිඞ්ගග්ගහණමත්තෙනපි පටිග්ගහණං විජහති.

අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙනාති අඤ්ඤස්ස අදත්වාව අනත්ථිකතාය ''නත්ථි ඉමිනා කම්මං, න ඉදානි නං පරිභුඤ්ජිස්සාමී''ති වත්ථූසු වා ''පුන පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමී''ති පටිග්ගහණෙ වා අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන. **අච්ඡින්දිත්වා ගාහෙනාති** චොරාදීහි අච්ඡින්දිත්වා ගහණෙන.

එත්ථාති භික්ඛුවිහාරෙ. **උපරොපකාති** තෙන රොපිතා රුක්ඛගච්ඡා. **තෙරසසු සම්මුතීසූති** හත්තුද්දෙසකසෙනාසනපඤ්ඤාපකභණ්ඩාගාරිකචීවරපටිග්ගාහකචීවරභාජකයාගුභාජකඵලභාජකඛජ්ජභාජකඅප්පමත්තකවිස්සජ්ජකසාටියග්ගාහාපකපත්තග්ගාහාපකආරාමිකපෙසඃ තෙරසසු සම්මුතීසු. කාමං පුරිමිකාය පච්ඡිමිකාය ච සෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භතියෙව, පුරිමිකාය පන සෙනාසනග්ගාහෙ පටිප්පස්සද්ධෙ පච්ඡිමිකාය අඤ්ඤත්ථ උපගන්තුං සක්කාති පුරිමිකාය සෙනාසනග්ගාහපටිප්පස්සද්ධිං විසුං දස්සෙත්වා පච්ඡිමිකාය සෙනාසනග්ගාහෙ පටිප්පස්සද්ධෙ න සක්කා අඤ්ඤත්ථ උපගන්තුන්ති තත්ථ භික්ඛූහි කත්තබ්බසඞ්ගහං දස්සෙන්තො **''සචෙ පච්ඡිමිකාය සෙනාසනෙ ගහිතෙ''**තිආදිමාහ.

පක්ඛමානත්තමෙව දාතබ්බන්ති භික්ඛුනීනං පටිච්ඡන්නායපි ආපත්තියා මානත්තචාරස්සෙව අනුඤ්ඤාතත්තා. **පුන පක්ඛමානත්තමෙව දාතබ්බන්ති** භික්ඛුකාලෙ චිණ්ණමානත්තාභාවතො. **භික්ඛුනීහි අබ්භානකම්මං කාතබ්බන්ති** භික්ඛුකාලෙ චිණ්ණමානත්තතාය භික්ඛුනීකාලෙපි චිණ්ණමානත්තා ඉච්චෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති කත්වා වුත්තං. **සචෙ අකුසලවිපාකෙ…පෙ…. ඡාරත්තං මානත්තමෙව දාතබ්බන්ති** මානත්තං චරන්තස්ස ලිඞ්ගපරිවත්තාධිකාරත්තා වුත්තං. සචෙ පන භික්ඛුකාලෙ පටිච්ඡන්නාය සාධාරණාපත්තියා පරිවසන්තස්ස අසමාදිණ්ණපරිවාසස්ස වා ලිඞ්ගං පරිවත්තති, තස්ස භික්ඛුනීකාලෙ පක්ඛමානත්තං චරන්තස්ස අකුසලවිපාකෙ පරික්ඛීණෙ පුන ලිඞ්ගෙ පරිවත්තිතෙ පරිවාසං දත්වා පරිවුත්ථපරිවාසස්ස ඡාරත්තං මානත්තං දාතබ්බන්ති වදන්ති.

සඤ්චරිත්තාපත්තීති සාධාරණාපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං. **පරිවාසදානං නත්ථීති** භික්ඛුකාලෙ අප්පටිච්ඡන්නභාවතො. භික්ඛුනීකාලෙ පන ආරොචිතාපි සාධාරණාපත්ති සචෙ භික්ඛුකාලෙ අනාරොචිතා, පටිච්ඡන්නාව හොතීති වදන්ති. **භික්ඛුහි මානත්තෙ අදින්නෙති** අචිණ්ණමානත්තාය ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති. භික්ඛුනීභාවෙ ඨිතායපි තා සුප්පටිප්පස්සද්ධා එවාති සම්බන්ධො. **යා ආපත්තියො පුබ්බෙ පටිප්පස්සද්ධාති** යා අසාධාරණාපත්තියො පුබ්බෙ භික්ඛුභාවෙ පටිප්පස්සද්ධා. ''පාරාජිකං ආපන්නස්ස ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති සන්තානස්ස එකත්තා න පුන සො උපසම්පදං ලභති, තථා විබ්භන්තාපි භික්ඛුනී ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති පුන උපසම්පදං න ලභතී''ති වදන්ති.

71. ''අනුපාදින්නකෙසූති අධිකාරත්තා උපාදින්නකෙපි එසෙව නයොති වුත්ත''න්ති **චූළගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං, තං දුවුත්තං. න හි උපාදින්නකෙසු නිමිත්තෙ උපක්කමන්තස්ස දුක්කටං දිස්සති. තථා හි උපාදින්නකෙසු නිමිත්තෙ අප්පවෙසෙත්වා බහි උපක්කමන්තස්ස ථුල්ලච්චයං වුත්තං ''න ච, භික්ඛවෙ, රත්තචිත්තෙන අඞ්ගජාතං ඡුපිතබ්බං, යො ඡුපෙය්‍ය, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති (මහාව. 252) වුත්තත්තා. එත්ථ ච යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං අට්ඨකථායං පුබ්බෙ විචාරිතමෙව. **දුක්කටමෙවාති** මොචනරාගස්ස අභාවතො. **තථෙවාති** මුච්චතු වා මා වාති ඉමමත්ථං අතිදිස්සති.

අවිසයොති අසාදියනං නාම එවරූපෙ ඨානෙ දුක්කරන්ති කත්වා වුත්තං. **මාතුගාමස්ස වචනං ගහෙත්වාති** ''අහං වායමිස්සාමි, ත්වං මා වායමී''තිආදිනා වුත්තවචනං ගහෙත්වා. උභයවායාමෙනෙව ආපත්තීති සඤ්ඤාය ''ත්වං මා වායමී''ති වුත්තං.

73. වට්ටකතෙති ඉමස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **''විවටෙ''**ති ආහ. ''පාරාජිකභයෙන ආකාසගතමෙව කත්වා පවෙසනාදීනි කරොන්තස්ස සහසා තාලුකං වා පස්සං වා අඞ්ගජාතං ඵුසති චෙ, දුක්කටමෙව මෙථුනරාගස්ස අභාවතො''ති වදන්ති, උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතබ්බො. **සුපුසිතාති** සුට්ඨු පිහිතා. **අන්තොමුඛෙ ඔකාසො නත්ථීති** දන්තානං සුපිහිතභාවතො අන්තොමුඛෙ පවෙසෙතුං ඔකාසො නත්ථි. **උප්පාටිතෙ පන ඔට්ඨමංසෙ දන්තෙසුයෙව උපක්කමන්තස්ස ථුල්ලච්චයන්ති** පතඞ්ගමුඛමණ්ඩූකස්ස මුඛසණ්ඨානෙ විය වණසඞ්ඛෙපවසෙන ථුල්ලච්චයං. ''මෙථුනරාගෙන ඉත්ථියා අප්පවෙසෙන්තො නිමිත්තෙන නිමිත්තං ඡුපති, ථුල්ලච්චය''න්ති ඉමිනා වා ලක්ඛණෙන සමානත්තා ඉධ ථුල්ලච්චයං වුත්තං. **බහි නික්ඛන්තදන්තජිව්හාසුපි** එසෙව නයො.

අමුච්චන්තෙ ථුල්ලච්චයන්ති ''චෙතෙති උපක්කමති න මුච්චති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති (පාරා. 262) වචනතො. **නිජ්ඣාමතණ්හිකාදීති ආදි**-සද්දෙන ඛුප්පිපාසිකාදිපෙතීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අල්ලීයිතුම්පි න සක්කාති** නිජ්ඣාමතණ්හිකානං ලොමකූපෙහි සමුට්ඨිතඅග්ගිජාලාහි නිච්චං පජ්ජලිතසරීරතාය ඛුප්පිපාසිකාදීනං අතිවිය පටිකූලවිරූපබීභච්ඡඅට්ඨිචම්මාවසිට්ඨනිච්චාතුරසරීරතාය ආමසිතුම්පි න සක්කා. **දෙවතා විය සම්පත්තිං අනුභොන්තීති** එත්ථ **යාසන්ති** සාමිවචනං **යාති** පච්චත්තවචනෙන විපරිණාමෙත්වා යොජෙතබ්බං ''යා දෙවතා විය සම්පත්තිං අනුභොන්තී''ති. **දස්සනාදීසු දස්සනං** නාම භික්ඛුනා තාසං දස්සනං, **ගහණම්පි** භික්ඛුනාව තාසං අඞ්ගපච්චඞ්ගගහණං. **ආමසනාදීනි** පන තාසං කිච්චානි. තත්ථ **ආමසනං** නාම අත්තනො සරීරෙන භික්ඛුනො සරීරස්ස උපරි ආමසනමත්තං, **ඵුසනං** තතො දළ්හතරං කත්වා සම්ඵුසනං, **ඝට්ටනං** තතොපි දළ්හතරං කත්වා සරීරෙන සරීරස්ස ඝට්ටනං. **විසඤ්ඤං කත්වාති** යථා සො කතම්පි උපක්කමනං න ජානාති, එවං කත්වා. යදිපි ආමසනාදි තස්සා කිච්චං, තථාපි තෙනෙව අනාපත්තිං අවත්වා ''තං පුග්ගලං විසඤ්ඤං කත්වා''ති වචනතො අකතවිසඤ්ඤො ජානිත්වා සාදියති චෙ, පාරාජිකමෙව. භික්ඛුනො පන දස්සනගහණෙසු සති අසාදියනං නාම න හොතීති දස්සනගහණෙසු පඤ්ඤායමානෙසු අනාපත්ති න වුත්තා. යදි පන පඨමං දස්සනගහණෙසු සති පච්ඡා තං පුග්ගලං විසඤ්ඤං කත්වා ආමසනාදීනි කරොන්ති අත්තනො මනොරථං පූරෙත්වා ගච්ඡති, නත්ථි පාරාජිකං.

උපහතකායප්පසාදොති අනට්ඨෙපි කායප්පසාදෙ කායවිඤ්ඤාණුප්පාදනෙ අසමත්ථතාපාදනවසෙන වාතපිත්තාදීහි උපහතකායප්පසාදො. **සෙවනචිත්තවසෙන ආපත්තීති** යථා සන්ථතනිමිත්තවසෙන උපාදින්නඵස්සං අවින්දන්තස්සපි සෙවනචිත්තවසෙන ආපත්ති, එවමිධාපි පිත්තවාතාදිනා උපහතකායප්පසාදත්තා අවෙදියන්තස්සපි සෙවනචිත්තවසෙන ආපත්ති.

නනු ච ඡුපිතමත්තවත්ථුස්මිං ''මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිස්සාමීති ඡුපිතමත්තෙ විප්පටිසාරී අහොසී''ති වුත්තත්තා මෙථුනස්ස පුබ්බපයොගෙ දුක්කටෙන භවිතබ්බං, අථ කස්මා ''ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා''ති වුත්තන්ති ඉමං අන්තොලීනචොදනං මනසිකත්වා තං පරිහරිතුං **''යො මෙථුන''**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **සීසන්ති** මග්ගෙන මග්ගපටිපාදනං. තඤ්හි පයොගානං මත්ථකසදිසත්තා ''සීස''න්ති වුත්තං තතො පරං පයොගාභාවතො. **දුක්කටෙ තිට්ඨන්තීති** දුක්කටං ජනෙන්ති. දුක්කටඤ්හි ජනෙන්තා හත්ථග්ගාහාදයො පයොගා ''දුක්කටෙ තිට්ඨන්තී''ති වුත්තා අඤ්ඤිස්සා ආපත්තියා ජනකවසෙන අප්පවත්තනතො.

74. **ජාතිපුප්ඵගුම්බානන්ති** ජාතිසුමනගුම්බානං. **උස්සන්නතායාති** බාහුල්ලතාය. **උපචාරෙති** ආසන්නප්පදෙසෙ. **තෙන වාතුපත්ථම්භෙනාති** ''අඞ්ගමඞ්ගානි වාතුපත්ථද්ධානි හොන්ති''ති එවං වුත්තවාතුපත්ථම්භෙන. ඉමිනා නිද්දොක්කමනස්ස කාරණං වුත්තං. **එකරසන්ති** ආවජ්ජනාදිවීථිචිත්තෙහි අබ්බොකිණ්ණං.

76. **සඞ්ගාමසීසයොධො භික්ඛූති** යස්මා කිලෙසාරීහි අනභිභූතො හුත්වා තෙ පරාජෙසි, තස්මා සඞ්ගාමමුඛෙ යොධසදිසො භික්ඛු.

77. **උප්පන්නෙ වත්ථුස්මින්ති** මෙථුනවත්ථුස්මිං උප්පන්නෙ. **පරිවත්තකද්වාරමෙවාති** සංවරණවිවරණවසෙන ඉතො චිතො ච පරිවත්තනයොග්ගද්වාරමෙව. **රුක්ඛසූචිකණ්ටකද්වාරන්ති** රුක්ඛසූචිද්වාරං කණ්ටකද්වාරඤ්ච. ''රුක්ඛසූචිද්වාරං කණ්ටකද්වාර''මිච්චෙව වා පාඨො. යං උභොසු පස්සෙසු රුක්ඛථම්භෙ නිඛණිත්වා තත්ථ විජ්ඣිත්වා මජ්ඣෙ ද්වෙ තිස්සො රුක්ඛසූචියො පවෙසෙත්වා කරොන්ති, තං **රුක්ඛසූචිද්වාරං**. යං පවෙසනනික්ඛමනකාලෙ අපනෙත්වා ඨකනයොග්ගං, එකාය බහූහි වා කණ්ටකසාඛාහි කතං, තං **කණ්ටකද්වාරං**. **චක්කලකයුත්තද්වාරන්ති** හෙට්ඨා එකං චක්කං යොජෙත්වා කතං මහාද්වාරං, යං න සක්කා එකෙන සංවරිතුං විවරිතුඤ්ච. **ගොප්ඵෙත්වාති** රජ්ජූහි ගන්ථෙත්වා. **එකං දුස්සසාණිද්වාරමෙවාති** එත්ථ කිලඤ්ජසාණිද්වාරම්පි සඞ්ගහං ගච්ඡති.

යත්ථ ද්වාරං සංවරිත්වා නිපජ්ජිතුං න සක්කා හොති, තත්ථ කත්තබ්බවිධිං දස්සෙතුං **''සචෙ බහූනං වළඤ්ජනට්ඨානං හොතී''**තිආදි වුත්තං. බහූනං අවළඤ්ජනට්ඨානෙපි එකං ආපුච්ඡිත්වා නිපජ්ජිතුං වට්ටතියෙව. **අථ භික්ඛූ…පෙ…. නිසින්නා හොන්තීති** ඉදං තත්ථ භික්ඛූනං සන්නිහිතභාවසන්දස්සනත්ථං වුත්තං. ''නිසින්නො වා පන හොතු නිපන්නො වා, යෙන කෙනචි ඉරියාපථෙන සමන්නාගතො සචෙ තත්ථ සන්නිහිතො හොති, ආභොගං කාතුං වට්ටතී''ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ''නිසින්නා හොන්තීති වචනතො සචෙ නිපන්නා හොන්ති, ආභොගං කාතුං න වට්ටතී''ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. යදි හි ''නිසින්නා හොන්තී''ති වචනතො නිපන්නෙ ආභොගං කාතුං න වට්ටති, ඨිතෙපි චඞ්කමන්තෙපි ආභොගං කාතුං න වට්ටති. න හි නිසින්නවචනං නිපන්නංයෙව නිවත්තෙති, තස්මා ''නිසින්නා හොන්තී''ති ඉදං තත්ථ තෙසං අත්ථිතාමත්තසන්දස්සනත්ථං, න සෙසඉරියාපථසමඞ්ගිතානිවත්තනත්ථං. එවං සන්තෙපි නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො අසන්තපක්ඛෙ ඨිතත්තා ආභොගාරහො න හොතීති අම්හාකං ඛන්ති. අසන්තපක්ඛෙ ඨිතත්තායෙව හි රහො නිසජ්ජාය නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො අනාපත්තිං න කරොතීති වුත්තං. ද්වාරසංවරණං නාම භික්ඛුනීආදීනං පවෙසනනිවාරණත්ථන්ති ආහ – **''භික්ඛුනිං වා මාතුගාමං වා ආපුච්ඡිතුං න වට්ටතී''**ති. ''ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකං ඉත්ථිපණ්ඩකඤ්ච ආපුච්ඡිතුං න වට්ටතී''ති වදන්ති. මාතුගාමස්ස අන්තොගබ්භෙ ඨිතභාවං ජානිත්වාපි ද්වාරෙ

යථාවුත්තවිධිං කත්වා නිපජ්ජන්තස්ස අනාපත්ති. **නිස්සෙණිං ආරොපෙත්වාති** උපරිතලං ආරොපෙත්වා විසඞ්ඛරිත්වා භූමියං පාතෙත්වා ඡින්දිත්වා වා නිපජ්ජිතුම්පි වට්ටති. **ද්වෙපි ද්වාරානි ජග්ගිතබ්බානීති** එත්ථ සචෙ එකස්මිං ද්වාරෙ කවාටං වා නත්ථි, හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සංවරිතුං වා න සක්කා, ඉතරං ද්වාරං අසංවරිත්වාපි නිපජ්ජිතුං වට්ටති.

භික්ඛාචාරා පටික්කම්මාති භික්ඛාචාරතො නිවත්තිත්වා. **ද්වාරපාලස්සාති** ද්වාරකොට්ඨකෙ මහාද්වාරෙ නිස්සෙණිමූලෙ වා ඨත්වා ද්වාරරක්ඛණකස්ස. **පච්ඡිමානං භාරොති** එකානුබන්ධවසෙන ආගච්ඡන්තෙ සන්ධාය වුත්තං. අසංවුතද්වාරෙ අන්තොගබ්භෙ වාති යොජෙතබ්බං. **බහි වාති** ගබ්භතො බහි. **නිපජ්ජනකාලෙපි...පෙ.... වට්ටතියෙවාති** එත්ථ "ද්වාරජග්ගනකස්ස තදධීනත්තා තදා තස්ස තත්ථ සන්නිහිතාසන්නිහිතභාවං අනුපධාරෙත්වාපි ආභොගං කාතුං වට්ටතියෙවා"ති වදන්ති.

යෙන කෙනචි පරික්ඛිත්තෙති පාකාරෙන වා වතියා වා යෙන කෙනචි පරික්ඛිත්තෙ. "පරික්ඛෙපස්ස උබ්බෙධතො පමාණං සහසෙය්‍යප්පහොනකෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බ"න්ති වදන්ති. යදි පන එකස්මිං පදෙසෙ පරික්ඛෙපො වුත්තප්පමාණතො නීචතරො හොති, වට්ටති. **මහාපරිවෙණං හොතීති** මහන්තං අඞ්ගණං හොති. **මහාබොධියඞ්ගණලොහපාසාදයඞ්ගණසදිසන්ති** බහුසඤ්චාරදස්සනත්ථං වුත්තං, න මහාපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං. **අරුණෙ උග්ගතෙ උට්ඨහති, අනාපත්තීති** සුද්ධචිත්තෙන නිපන්නස්ස නිද්දායන්තස්සෙව අරුණෙ උග්ගතෙයෙව නිද්දාවසෙනෙව අනාපත්ති. **පබුජ්ඣිත්වා පුන සුපති, ආපත්තීති** අරුණෙ උග්ගතෙ පබුජ්ඣිත්වා අරුණුග්ගමනං අජානිත්වාපි අනුට්ඨහිත්වාව සයිතසන්තානෙන සයන්තස්ස ආපත්ති, පුරාරුණෙ පබුජ්ඣිත්වාපි අජානිත්වා සයිතසන්තානෙන සයන්තස්සපි අරුණෙ උග්ගතෙ ආපත්තියෙව. **යථාපරිච්ඡෙදමෙව වුට්ඨාතීති** අරුණෙ උග්ගතෙයෙව උට්ඨහති. **තස්ස ආපත්තීති** අසුද්ධචිත්තෙනෙව නිපන්නත්තා නිද්දායන්තස්සපි අරුණෙ උග්ගතෙ දිවාපටිසල්ලානමූලිකා ආපත්ති. **"එවං නිපජ්ජන්තො අනාදරියදුක්කටාපි න මුච්චතී"**ති වුත්තත්තා අසුද්ධචිත්තෙන නිපජ්ජන්තො අරුණුග්ගමනතො පුරෙතරං උට්ඨහන්තොපි අනුට්ඨහන්තොපි නිපජ්ජනකාලෙයෙව අනාදරියදුක්කටං ආපජ්ජති, දිවාපටිසල්ලානමූලිකං පන දුක්කටං අරුණෙ උග්ගතෙයෙව ආපජ්ජති.

යං පනෙත්ථ **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං "රත්තිං ද්වාරං සංවරිත්වා නිපන්නො සචෙ අරුණුග්ගමනවෙලායං ද්වාරෙ විවටෙපි නිපජ්ජති, තස්ස ආපත්ති අඛෙත්තෙ සංවරිත්වා නිපන්නත්තා. අරුණුග්ගමනවෙලායං විවටෙපි ද්වාරෙ "නිපජ්ජිස්සාමී"ති රත්තිං ද්වාරං සංවරිත්වාපි නිපන්නස්ස අඛෙත්තෙ පිහිතත්තා නිපජ්ජනකාලෙ අනාදරියදුක්කටං, අරුණෙ උග්ගතෙ නිපජ්ජනමූලදුක්කටඤ්ච හොති. රත්තිං පිහිතෙපි අපිහිතෙපි ද්වාරෙ නිපන්නස්ස අරුණුග්ගමනක්ඛණෙයෙව අපිහිතද්වාරෙ පිහිතෙ පිහිතද්වාරෙ ච පුන විවරිත්වා පිහිතෙ ඛෙත්තෙ පිහිතත්තා අනාපත්තී"ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති. රත්තිං ද්වාරං අසංවරිත්වා නිපන්නස්සෙව හි අරුණුග්ගමනෙ ආපත්ති අට්ඨකථායං දස්සිතා, තස්මා ඛෙත්තෙ වා පිහිතං හොතු අඛෙත්තෙ වා, සංවරණමෙවෙත්ථ පමාණන්ති අම්හාකං ඛන්ති.

නිද්දාවසෙන නිපජ්ජතීති නිද්දාභිභූතතාය එකපස්සෙන නිපජ්ජති, එවං පන නිපන්නො නිපන්නො නාම න හොතීති **අනාපත්ති** වුත්තා. **අපස්සාය සුපන්තස්සාති** කටියා පිට්ඨිවෙමජ්ඣස්ස ච අන්තරෙ අප්පමත්තකම්පි පදෙසං භූමිං අඵුසාපෙත්වා ථම්භාදිං අපස්සාය සුපන්තස්ස. **සහසාව වුට්ඨාතීති** පක්ඛලිත්වා පතිතො විය සහසා වුට්ඨාති. **තත්ථෙව සයති න වුට්ඨාතීති** නිද්දාභිභූතතාය සුපන්තො න වුට්ඨාති, න මුච්ඡාපරෙතො. තෙනෙව "අවිසයත්තා ආපත්ති න දිස්සතී"ති න වුත්තං.

එකභඞ්ගෙනාති එකස්ස පස්සස්ස භඤ්ජනෙන, හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පාදෙ භූමිතො අමොචෙත්වාව එකං පස්සං භඤ්ජිත්වා නාමෙත්වා නිපන්නොති වුත්තං හොති. මහාඅට්ඨකථායං පන මහාපදුමත්ථෙරෙන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. මුච්ඡිත්වා පතිතත්තා ථෙරෙන **"අවිසයත්තා ආපත්ති න දිස්සතී"**ති වුත්තං. ආචරියා පන යථා යක්ඛගහිතකො බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතො ච පරවසො හොති, එවං අපරවසත්තා මුච්ඡිත්වා පතිතො කඤ්චි කාලං ජානිත්වාපි නිපජ්ජතීති අනාපත්තිං න වදන්ති. **යො ච යක්ඛගහිතකො, යො ච බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපිතොති** ඉමස්ස මහාඅට්ඨකථාවාදස්ස පච්ඡිමත්තා සොයෙව පමාණතො ගහෙතබ්බො. තථා ච වක්ඛති "සබ්බත්ථ යො යො අට්ඨකථාවාදො වා ථෙරවාදො වා පච්ඡා වුච්චති, සොව පමාණතො දට්ඨබ්බො"ති (පාරා. අට්ඨ. 1.92). යක්ඛගහිතග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ විසඤ්ඤීභූතොපි සඞ්ගහිතොති වෙදිතබ්බං. එකභඞ්ගෙන නිපන්නො පන අත්ථතො අනිපන්නත්තා මුච්චතියෙවාති මහාඅට්ඨකථාවාදෙන සො අප්පටික්ඛිත්තොව හොතීති දට්ඨබ්බං. දිවා සංවරිත්වා නිපන්නස්ස කෙනචි විවටෙපි ද්වාරෙ අනාපත්ති නිපජ්ජනකාලෙ සංවරිත්වා නිපන්නත්තා. සචෙ දිවා සංවරිත්වා ද්වාරසමීපෙ නිපන්නො පච්ඡා සයමෙව ද්වාරං විවරති, එවම්පි වට්ටති. අචිත්තකා චායං ආපත්ති කිරියා ච අකිරියා ච.

78. **"අපදෙ පදං කරොන්තො විය"**ති වත්වා පුන තමෙවත්ථං ආවිකරොන්තො **"ආකාසෙ පදං දස්සෙන්තො විය"**ති ආහ. **එතදග්ගන්ති** එසො අග්ගො. **යදිදන්ති** යො අයං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තත්‍රිදන්තිආදි හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

පඨමපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාරාජිකං

අදුතියෙන ජිනෙන යං දුතියං පාරාජිකං පකාසිතං, තස්ස ඉදානි යස්මා සංවණ්ණනාක්කමො පත්තො, තස්මා යං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං, යඤ්ච පුබ්බෙ පකාසිතං, තං සබ්බං වජ්ජයිත්වා අස්ස දුතියස්ස අයං සංවණ්ණනා හොතීති සම්බන්ධො.

ධනියවත්ථුවණ්ණනා

84. **රාජගහෙති** එත්ථ දුග්ගජනපදට්ඨානවිසෙසසම්පදාදියොගතො පධානභාවෙන රාජූහි ගහිතං පරිග්ගහිතන්ති **රාජගහන්ති** ආහ **"මන්ධාතු...පෙ.... වුච්චතී"**ති. තත්ථ මහාගොවින්දෙන මහාසත්තෙන පරිග්ගහිතං රෙණුනා පරිග්ගහිතමෙව හොතීති මහාගොවින්දග්ගහණං. මහාගොවින්දපඅග්ගහිතතාකිත්තනඤ්හි තදා රෙණුනා මගධරාජෙන පරිග්ගහිතභාවූපලක්ඛණං. තස්ස හි සො පුරොහිතො. **"මහාගොවින්දොති** මහානුභාවො පුරාතනො එකො මගධරාජා"ති කෙචි. **පරිග්ගහිතත්තාති** රාජධානීභාවෙන පරිග්ගහිතත්තා. ගය්හතීති ගහො, රාජූනං ගහොති **රාජගහං,** නගරසද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො. **අඤ්ඤෙපෙත්ථ පකාරෙති** "නගරමාපනෙන රඤ්ඤා කාරිතසබ්බගහත්තා රාජගහං, ගිජ්ඣකූටාදීහි පරික්ඛිත්තත්තා පබ්බතරාජෙහි පරික්ඛිත්තගෙහසදිසන්තිපි රාජගහං, සම්පන්නභවනතාය රාජමානං ගෙහන්තිපි රාජගහං, සුවිහිතාරක්ඛතාය අනත්ථාවහභාවෙන උපගතානං පටිරාජූනං ගහං ගෙහභූතන්තිපි රාජගහං, රාජූහි දිස්වා සම්මා පතිට්ඨාපිතත්තා තෙසං ගහං ගෙහභූතන්තිපි රාජගහං. ආරාමරාමණෙය්‍යකාදීහි රාජතෙ, නිවාසසුඛතාදිනා සත්තෙහි මමත්තවසෙන ගය්හති පරිග්ගය්හතීති වා රාජගහ"න්ති එදිසෙ පකාරෙ. සො පදෙසො ඨානවිසෙසභාවෙන උළාරසත්තපරිභොගොති ආහ **"තං පනෙත"**න්තිආදි. තත්ථ **බුද්ධකාලෙ චක්කවත්තිකාලෙ චාති** ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. **තෙසන්ති** යක්ඛානං. **වසනවනන්ති** ආපානභූමිභූතං උපවනං. ගිජ්ඣා එත්ථ සන්තීති ගිජ්ඣං, කූටං. තං එතස්සාති **ගිජ්ඣකූටො**. ගිජ්ඣො වියාති වා ගිජ්ඣං, කූටං. තං එතස්සාති **ගිජ්ඣකූටො,** පබ්බතො. ගිජ්ඣසදිසකූටොති ගිජ්ඣකූටොති වා මජ්ඣෙපදලොපීසමාසො යථා "සාකපත්ථවො"ති, තස්මිං ගිජ්ඣකූටෙ. තෙනාහ **"ගිජ්ඣා"**තිආදි.

තතො පරං සඞ්ඝොති තිණ්ණං ජනානං උපරි සඞ්ඝො චතුවග්ගකරණීයාදිකම්මප්පත්තත්තා. **තස්මිං පබ්බතෙ සන්නිපතිත්වා සමාපත්තියා වීතිනාමෙන්තීති** යථාඵාසුකට්ඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චා ආගන්ත්වා චෙතියගබ්භෙ යමකමහාද්වාරං විවරන්තා විය තං පබ්බතං ද්විධා කත්වා අන්තො පවිසිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි මාපෙත්වා තත්ථ සමාපත්තියා වීතිනාමෙන්ති.

කදා පනෙතෙ තත්ථ වසිංසු? අතීතෙ කිර අනුප්පන්නෙ තථාගතෙ බාරාණසිං උපනිස්සාය එකස්මිං ගාමකෙ එකා කුලධීතා ඛෙත්තං රක්ඛති, තස්සා ඛෙත්තකුටියා වීහයො භජ්ජන්තියා තත්ථ මහාකරඤ්ජපුප්ඵප්පමාණා මහන්තමහන්තා මනොහරා පඤ්චසතමත්තා ලාජා ජායිංසු. සා තෙ ගහෙත්වා මහති පදුමිනිපත්තෙ ඨපෙසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ එකො පච්චෙකසම්බුද්ධො තස්සා අනුග්ගහත්ථං අවිදූරෙ ඛෙත්තපාළියා ගච්ඡති. සා තං දිස්වා පසන්නමානසා සුපුප්ඵිතං මහන්තං එකං පදුමං ගහෙත්වා තත්ථ ලාජෙ පක්ඛිපිත්වා පච්චෙකබුද්ධං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්චහි ලාජසතෙහි සද්ධිං තං පදුමපුප්ඵං දත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා "ඉමස්ස, භන්තෙ, පුඤ්ඤස්ස ආනුභාවෙන ආනුභාවසම්පන්නෙ පඤ්චසතපුත්තෙ ලභෙය්‍ය"න්ති පඤ්ච පුත්තසතානි පත්ථෙසි. තස්මිංයෙව ඛණෙ පඤ්චසතා මිගලුද්දකා සම්භතසම්භාරා පරිපක්කපච්චෙකබොධිඤාණා තස්සෙව පච්චෙකබුද්ධස්ස මධුරමංසං දත්වා "එතිස්සා පුත්තා භවෙය්‍යාමා"ති පත්ථයිංසු. අතීතාසු අනෙකාසු ජාතීසු තස්සා පුත්තභාවෙන ආගතත්තා තථා තෙසං අහොසි. සා යාවතායුකං ඨත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා ජාතස්සරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති. තමෙකො තාපසො දිස්වා පටිජග්ගි. තස්සා පදසා විචරන්තියා පදුද්ධාරෙ පදුද්ධාරෙ භූමිතො පදුමානි උට්ඨහන්ති. එකො වනචරකො දිස්වා බාරාණසිරඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිං අකාසි, තස්සා ගබ්භො සණ්ඨාති. මහාපදුමකුමාරො මාතුකුච්ඡියං වසි, සෙසා බහි නික්ඛන්තං ගබ්භමලං නිස්සාය සංසෙදජභාවෙන නිබ්බත්තා. "ඔපපාතිකභාවෙනා"ති කෙචි. තෙ වයප්පත්තා උය්‍යානෙ පදුමස්සරෙ කීළන්තා එකෙකස්මිං පදුමෙ නිසීදිත්වා ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා පච්චෙකබොධිඤාණං නිබ්බත්තයිංසු. අයං තෙසං බ්‍යාකරණගාථා අහොසි –

> "සරොරුහං පදුමපලාසසන්නිභං, සුපුප්ඵිතං භමරගණානුචිණ්ණං;
> අනිච්චතායං වයතං විදිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති. –

තස්මිං කාලෙ තෙ තත්ථ වසිංසු. තදා චස්ස පබ්බතස්ස **"ඉසිගිලී"**ති සමඤ්ඤා උදපාදි. **ඉමෙ ඉසයොති** ඉමෙ පච්චෙකබුද්ධඉසී. සමා ඤායති එතායාති **සමඤ්ඤා,** නාමන්ති අත්ථො.

තිණච්ඡදනා කුටියො මජ්ඣෙපදලොපීසමාසං කත්වා, එකදෙසෙ වා සමුදායවොහාරවසෙන ''තිණකුටියො''ති වුත්තා. ''වස්සං උපගච්ඡිංසූ''ති වචනතො වස්සූපගමනාරහා සද්වාරබන්ධා එව වෙදිතබ්බාති ආහ **''තිණච්ඡදනා සද්වාරබන්ධා කුටියො''**ති. **වස්සං උපගච්ඡන්තෙනාති** වස්සාවාසං උපගච්ඡන්තෙන. **නාලකපටිපදන්ති** ''මොනෙය්‍යං තෙ උපඤ්ඤිස්ස''න්තිආදිනා (සු. නි. 721) සත්ථාරා නාලකත්ථෙරස්ස දෙසිතං පුථුජ්ජනකාලතො පභුති කිලෙසචිත්තං අනුප්පාදෙත්වා පටිපජ්ජිතබ්බං මොනෙය්‍යපටිපදං. තං පන පටිපදං සුත්වා නාලකත්ථෙරො තීසු ඨානෙසු අප්පිච්ඡො අහොසි දස්සනෙ සවනෙ පුච්ඡායාති. සො හි දෙසනාපරියොසානෙ පසන්නචිත්තො භගවන්තං වන්දිත්වා වනං පවිට්ඨො. පුන ''අහො වතාහං භගවන්තං පස්සෙය්‍ය''න්ති ලොලභාවං න ජනෙසි, අයමස්ස **දස්සනෙ** අප්පිච්ඡතා. තථා ''අහො වතාහං පුන ධම්මදෙසනං සුණෙය්‍ය''න්ති ලොලභාවං න ජනෙසි, අයමස්ස **සවනෙ** අප්පිච්ඡතා. තථා ''අහො වතාහං පුන මොනෙය්‍යපටිපදං පුච්ඡෙය්‍ය''න්ති ලොලභාවං න ජනෙසි, අයමස්ස **පුච්ඡාය** අප්පිච්ඡතා.

සො එවං අප්පිච්ඡො සමානො පබ්බතපාදං පවිසිත්වා එකවනසණ්ඩෙ ද්වෙ දිවසානි න වසි, එකරුක්ඛමූලෙ ද්වෙ දිවසානි න නිසීදි, එකස්මිං ගාමෙ ද්වෙ දිවසානි පිණ්ඩාය න පාවිසි. ඉති වනතො වනං, රුක්ඛතො රුක්ඛං, ගාමතො ගාමං ආහිණ්ඩන්තො අනුරූපපටිපදං පටිපජ්ජිත්වා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාසි. එකස්ස භගවතො කාලෙ එකොයෙව නං පූරෙති. ඉමඤ්හි මොනෙය්‍යපටිපදං උක්කට්ඨං කත්වා පූරෙන්තො භික්ඛු සත්තෙව මාසානි ජීවති, මජ්ඣිමං කත්වා පූරෙන්තො සත්ත වස්සානි, මුදුකං කත්වා පූරෙන්තො සොළස වස්සානි. අයං පන ථෙරො උක්කට්ඨං කත්වා පූරෙසි, තස්මා සත්ත මාසෙ ඨත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරස්ස පරික්ඛයං ඤත්වා නහායිත්වා නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා දිගුණං සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා දසබලාභිමුඛො පඤ්චපතිට්ඨිතෙන තං වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා හිඞ්ගුලකපබ්බතං නිස්සාය ඨිතකොව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා භගවා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගාහාපෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා අගමාසි. එවරූපං පටිපදං පටිපන්නෙනපි වස්සං උපගච්ඡන්තෙන ඡන්නෙ සද්වාරබන්ධෙයෙව ඨානෙ උපගන්තබ්බං. අප්පිච්ඡතං නිස්සායපි සික්ඛාපදස්ස අනතික්කමනීයත්තං දස්සෙතුං **''නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනපී''**ති වුත්තං.

පඤ්චන්නං ඡදනානන්ති තිණපණ්ණඉට්ඨකසිලාසුධාසඞ්ඛාතානං පඤ්චන්නං ඡදනානං. **''න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බන්ති** (මහාව. 204) වචීභෙදං කත්වා වස්සූපගමනං සන්ධායෙව පටික්ඛෙපො, න ආලයකරණවසෙන උපගමනං සන්ධායා''ති වදන්ති. පාළියං පන අවිසෙසත්තා අට්ඨකථායඤ්ච ''නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනපී''තිආදිනා අවිසෙසෙනෙව දළ්හං කත්වා වුත්තත්තා අසෙනාසනිකස්ස නාවාදිං විනා අඤ්ඤත්ථ ආලයො න වට්ටතීති අම්හාකං ඛන්ති. නාවාසත්ථවජෙසුයෙව හි ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, නාවායං වස්සං උපගන්තු''න්තිආදිනා (මහාව. 203) සති අසති වා සෙනාසනෙ වස්සූපගමනස්ස විසුං අනුඤ්ඤාතත්තා ''න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ''න්ති අයං පටික්ඛෙපො තත්ථ න ලබ්භතීති අසති සෙනාසනෙ ආලයවසෙනපි නාවාදීසු උපගමනං වුත්තං. **අනුධම්මතාති** වත්තං. **රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීනීති ආදි-**සද්දෙන වච්චකුටිපස්සාවට්ඨානාදිං සඞ්ගණ්හාති.

කතිකවත්තානි ච ඛන්ධකවත්තානි ච අධිට්ඨායාති පරියත්තිධම්මො නාම තිවිධම්පි සද්ධම්මං පතිට්ඨාපෙති, තස්මා සක්කච්චං උද්දිසථ උද්දිසාපෙථ, සජ්ඣායං කරොථ, පධානඝරෙ වසන්තානං සඞ්ඝට්ටනං අකත්වා අන්තොවිහාරෙ නිසීදිත්වා උද්දිසථ උද්දිසාපෙථ, සජ්ඣායං කරොථ, ධම්මස්සවනං සමිද්ධං කරොථ, පබ්බාජෙන්තා සොධෙත්වා පබ්බාජෙථ, සොධෙත්වා උපසම්පාදෙථ, සොධෙත්වා නිස්සයං දෙථ. එකොපි හි කුලපුත්තො පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා සකලං සාසනං පතිට්ඨාපෙති. අත්තනො ථාමෙන යත්තකානි සක්කොථ, තත්තකානි ධුතඞ්ගානි සමාදියථ, අන්තොවස්සං නාමෙතං සකලදිවසං රත්තියා ච පඨමපච්ඡිමයාමෙසු අප්පමත්තෙහි භවිතබ්බං, වීරියං ආරභිතබ්බං . පොරාණකමහාථෙරාපි සබ්බපලිබොධෙ ඡින්දිත්වා අන්තොවස්සෙ එකචරියවත්තං පූරයිංසු. භස්සෙ මත්තං ජානිත්වා දසවත්ථුකකථං දසඅසුභදසානුස්සතිඅට්ඨතිංසාරම්මණකථං කාතුං වට්ටති. ආගන්තුකානං වත්තං කාතුං, සත්තාහකරණීයෙන ගතානං අපලොකෙත්වා දාතුං වට්ටති. විග්ගාහිකපිසුණඵරුසවචනානි මා වදථ, දිවසෙ දිවසෙ සීලානි ආවජ්ජෙන්තා චතුරාරක්ඛං අහාපෙන්තා මනසිකාරබහුලා විහරථ, චෙතියං වා බොධිං වා වන්දන්තෙන ගන්ධමාලං වා පූජෙන්තෙන පත්තං වා ථවිකාය පක්ඛිපන්තෙන න කථෙතබ්බං, අන්තොගාමෙ මනුස්සෙහි සද්ධිං පච්චයසංයුත්තකථා වා විසභාගකථා වා න කථෙතබ්බා, රක්ඛිතින්ද්‍රියෙහි භවිතබ්බං, ඛන්ධකවත්තඤ්ච සෙඛියවත්තඤ්ච පූරෙතබ්බන්ති එවමාදිනා කතිකවත්තානි ඛන්ධකවත්තානි ච අධිට්ඨහිත්වා.

''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංවුට්ඨානං තීහි ඨානෙහි පවාරෙතු''න්ති (මහාව. 209) වුට්ඨවස්සානං පවාරණාය අනුඤ්ඤාතත්තා ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන පවාරණාදිවසස්ස අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය අප්පවාරිතාපි ''වුට්ඨවස්සා''ති වුච්චන්ති. කිඤ්චාපි ''ඉමං තෙමාසං වස්සං උපෙමී''ති (මහාව. අට්ඨ. 184) වචනතො පවාරණාදිවසස්ස තෙමාසන්තොගධත්තා තං දිවසං යාව න පවාරෙන්ති , තාව වස්සං වසන්තා නාම හොන්ති, තථාපි එකදෙසෙන අවුට්ඨම්පි තං දිවසං වුට්ඨභාගාපෙක්ඛාය වුට්ඨමෙව හොතීති කත්වා එවං වුත්තං කතාකතභාගාපෙක්ඛාය සමුදායෙ පවත්තකතාකතවොහාරො විය. විප්පකතඤ්හි යං කිඤ්චි ''කතාකත''න්ති වුච්චති. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංවුට්ඨානං කඨිනං අත්ථරිතු''න්ති (මහාව. 306) ඉමස්ස පන සුත්තස්ස වසෙන නිප්පරියායතො මහාපවාරණාය පවාරිතා පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය ''වුට්ඨවස්සා''ති වුච්චන්තීති දස්සෙතුං **''මහාපවාරණාය පවාරිතා''**තිආදි වුත්තං. පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය හි වස්සානස්ස පච්ඡිමෙ මාසෙ කඨිනත්ථාරො අනුඤ්ඤාතො **පරිවාරෙ** ''කඨිනස්ස අත්ථාරමාසො ජානිතබ්බොති වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො ජානිතබ්බො''ති (පරි. 412) වුත්තත්තා. ''මහාපවාරණාය පවාරිතා''ති ඉදඤ්ච පුරිමිකාය වස්සූපගතානං සභාවදස්සනමත්තං, කෙනචි අන්තරායෙන අප්පවාරිතාපි ''වුට්ඨවස්සා''ඉච්චෙව වුච්චන්ති.

''ආපුච්ඡිතබ්බා''ති වත්වා ඉදානි ආපුච්ඡනවිධිං දස්සෙන්තො **''සචෙ ඉමං කුටි''**න්තිආදිමාහ. **පටිජග්ගනකං වා න ලභතීති** විහාරපච්චන්තෙ කතෙ පටිජග්ගනකං න ලභති. තෙ පන භික්ඛූ ජනපදචාරිකං පක්කමිංසූති සම්බන්ධො. අද්ධානගමනෙ චාරිකාවොහාරො සාසනෙ නිරුළ්හො. කිඤ්චාපි අයං චාරිකා නාම මහාජනසඞ්ගහත්ථං බුද්ධානංයෙව ලබ්භති, බුද්ධෙ උපාදාය පන රුළ්හීසද්දවසෙන සාවකානම්පි වුච්චති කිලඤ්ජාදීහි කතබීජනීනම්පි තාලවණ්ටවොහාරො විය. **සඞ්ගොපෙත්වාති** එකස්මිං පදෙසෙ රාසිං කත්වා. ඉදානි තමෙව සඞ්ගොපනවිධිං දස්සෙන්තො **''යථා ච ඨපිත''**න්තිආදිමාහ. න ඔවස්සීයතීති **අනොවස්සකං,** කම්මනි අක-සද්දො දට්ඨබ්බො. යථා ච ඨපිතං න ඔවස්සීයති න තෙමීයතීති අත්ථො.

අනවයොති එත්ථ **වයොති** හානි ''ආයවයො''තිආදීසු විය. නත්ථි එතස්ස අත්තනො සිප්පෙ වයො ඌනතාති **අවයොති** ආහ **''අනූනො පරිපුණ්ණසිප්පො''**ති. ආචරියස්ස කම්මං **ආචරියකන්ති** ආහ **''ආචරියකම්මෙ''**ති. **පිට්ඨසඞ්ඝාටො** ද්වාරබාහා, කට්ඨකම්මං **ථම්භාදි. තෙලතම්බමත්තිකායාති** තෙලමිස්සතම්බමත්තිකාය.

85. **කුටිකාය කරණභාවන්ති** කුටියා කතභාවං. සද්දසත්ථවිදූහි කිං-සද්දයොගෙ අනාගතවචනස්ස ඉච්ඡිතත්තා වුත්තං **''තස්ස ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බ''**න්ති. **මෙත්තාපුබ්බභාගන්ති** මෙත්තාඣානස්ස පුබ්බභාගභූතං සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණමත්තං. කස්මා පනෙතං වුත්තං, නනු අනුද්දයා-සද්දො කරුණාය පවත්තතීති? සච්චමෙතං, අයං පන අනුද්දයාසද්දො අනුරක්ඛණමත්ථං අන්තොනීතං කත්වා පවත්තමානො මෙත්තාය කරුණාය ච පවත්තතීති ඉධ මෙත්තාය පවත්තමානො වුත්තො, තස්මා සුවුත්තමෙතං ''එතෙන මෙත්තාපුබ්බභාගං දස්සෙතී''ති. **කරුණාපුබ්බභාගන්ති** කරුණාඣානස්ස පුබ්බභාගභූතං සත්තෙසු අනුකම්පමත්තං. **චික්ඛල්ලං** මත්තිකා, තස්ස **මද්දනං** උදකං ආසිඤ්චිත්වා හත්ථාදීහි පරිමද්දනං. **මෙත්තාකරුණානන්ති** අප්පනාප්පත්තමෙත්තාකරුණානං. කිඤ්චාපි ථෙරෙන සඤ්චිච්ච බුද්ධානුබුද්ධකා පාණා මරණාධිප්පායෙන න බ්‍යාබාධිතා, තථාපි කරුණාය අභාවෙන ''එවං කතෙ ඉමෙ පාණා විනස්සිස්සන්තී''ති අනුපපරික්ඛිත්වා කතත්තා ථෙරං විගරහි. ජනානං සමූහො **ජනතාති** ආහ **''පච්ඡිමො ජනසමූහො''**ති. **පාතබ්‍යභාවන්ති** විනාසෙතබ්බතං. **පාණාතිපාතං කරොන්තානන්ති** ථෙරෙන අකතෙපි පාණාතිපාතෙ පරෙහි සල්ලක්ඛණාකාරං දස්සෙති. **ඉමස්ස දිට්ඨානුගතින්ති** ඉමස්ස දිට්ඨියා අනුගමනං. **සංසිතබ්බෙති** සට්ටයිතබ්බෙ, විනාසිතබ්බෙති අත්ථො. **එවං මඤ්ඤීති** යථා ථෙරෙන කතං, එවං මා මඤ්ඤි. ''මා පච්ඡිමා ජනතා පාණෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජී''ති වචනතො යො භික්ඛු ඉට්ඨකපචනපත්තපචනකුටිකරණවිහාරකාරාපනවිහාරසම්මජ්ජනපටග්ගිදානකූපපොක්ඛරණීඛණාපනාදීසු යත්ථ ''බුද්ධානුබුද්ධකානං පාණානං විහිංසා භවිස්සතී''ති ජානාති, තෙන තාදිසෙ පදෙසෙ කප්පියවචනං වත්වාපි න තං කම්මං කාරෙතබ්බන්ති දස්සෙති.

තත්ථ තත්ථ වුත්තමෙව ආපත්තින්ති පථවීඛණනභූතගාමපාතබ්‍යතාදීසු වුත්තපාචිත්තියාදිආපත්තිං. **ආදිකම්මිකත්තා අනාපත්තීති** කුටිකරණපච්චයා අනාපත්ති. **සික්ඛාපදං අතික්කමිත්වාති** ''න ච, භික්ඛවෙ, සබ්බමත්තිකාමයා කුටිකා කාතබ්බා, යො කරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වුත්තසික්ඛාපදං අතික්කමිත්වා. යදි අඤ්ඤෙන කතං ලභිත්වා වසන්තස්ස අනාපත්ති සියා, න භගවා තං කුටිකං භින්දාපෙය්‍යාති ආහ – **''කතං ලභිත්වා තත්ථ වසන්තානම්පි දුක්කටමෙවා''**ති. **යථා වා තථා වා මිස්සා හොතූති** හෙට්ඨා මත්තිකා උපරි දබ්බසම්භාරාතිආදිනා යෙන කෙනචි ආකාරෙන මිස්සා හොතු. **ගිඤ්ජකාවසථසඞ්ඛෙපෙනාති** එත්ථ ගිඤ්ජකා වුච්චන්ති ඉට්ඨකා, ගිඤ්ජකාහි එව කතො ආවසථො ගිඤ්ජකාවසථො. ඉට්ඨකාමයස්ස ආවසථස්සෙතං අධිවචනං. තං කිර ආවසථං යථා සුධාපරිකම්මෙන පයොජනං නත්ථි, එවං ඉට්ඨකාහි එව චිනිත්වා ඡාදෙත්වා කරොන්ති, තුලාදණ්ඩකවාටඵලකානි පන දාරුමයානෙව. **විකිරන්තාති** චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොන්තා.

කිස්සාති කෙන කාරණෙන. **වයකම්මම්පි අත්ථීති** ද්වාරකවාටාදිඅභිසඞ්ඛරණාදීසු කතවයකම්මම්පි අත්ථි. භික්ඛූනං අකප්පියත්තා එව තිත්ථියවතානුරූපත්තා **තිත්ථියධජො.** මහාඅට්ඨකථායං වුත්තකාරණෙසු අත්තනො අධිප්පෙතකාරණද්වයං පතිට්ඨාපෙත්වා අපරානිපි තත්ථ වුත්තකාරණානි දස්සෙන්තො ආහ – **''අට්ඨකථායං පන අඤ්ඤානිපි කාරණානි වුත්තානී''**තිආදි. තත්ථ **සත්තානුද්දයායාති** තාදිසාය කුටිකාය කරණපච්චයා විනස්සමානසත්තෙසු අනුද්දයාය. යස්මා සබ්බමත්තිකාමයා කුටි සුකරා භින්දිතුං, තස්මා තත්ථ ඨපිතං පත්තචීවරාදි අගුත්තං හොති, චොරාදීහි අවහරිතුං සක්කා. තෙන වුත්තං **''පත්තචීවරගුත්තත්ථායා''**ති. **සෙනාසනබාහුල්ලපටිසෙධනත්ථායාති** සෙනාසනානං බහුභාවනිසෙධනත්ථාය, තාදිසස්ස වා සෙනාසනස්ස අභිසඞ්ඛරණෙ භික්ඛූනං උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනි සෙසකම්මානි පරිච්චජිත්වා නිච්චබ්‍යාවටතානිසෙධනත්ථං. **අනුපවජ්ජොති** දොසං ආරොපෙත්වා න වත්තබ්බො.

පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයවණ්ණනා

පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයෙසු **තඤ්ච බො...පෙ.... න වණ්ණමට්ඨත්ථායාති** ඉදං ඡත්තදණ්ඩග්ගාහකසලාකපඤ්ජරවිනන්ධනං සන්ධායාති වදන්ති. **සබ්බත්ථාති** ඡත්තදණ්ඩෙ සබ්බත්ථ. **ආරග්ගෙනාති** නිඛාදනමුඛෙන. **සටකම්පි වාළරූපම්පි භින්දිත්වා ධාරෙතබ්බන්ති** සචෙ තාදිසං අකප්පියඡත්තං ලභති, සටකම්පි වාළරූපම්පි භින්දිත්වා තච්ඡෙත්වා ධාරෙතබ්බං. **සුත්තකෙන වා දණ්ඩො වෙඨෙතබ්බොති** යථා ඡත්තදණ්ඩෙ ලෙඛා න පඤ්ඤායති, තථා වෙඨෙතබ්බො. **දණ්ඩබුන්දෙති** දණ්ඩමූලෙ, ඡත්තදණ්ඩස්ස හෙට්ඨිමතලෙති අත්ථො. **ඡත්තමණ්ඩලිකන්ති** ඡත්තස්ස අන්තො බුද්දකමණ්ඩලං. **උක්කිරිත්වාති** උට්ඨපෙත්වා. **සා වට්ටතීති** යදිපි රජ්ජුකෙහි න බන්ධන්ති, බන්ධිතුං පන යුත්තට්ඨානත්තා වට්ටති.

නානාසුත්තකෙහීති නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි. ඉදඤ්ච තථා කරොන්තානං කරණප්පකාරදස්සනත්ථං වුත්තං, එකවණ්ණසුත්තකෙනපි වුත්තප්පකාරෙන සිබ්බිතුං න වට්ටතියෙව. **පට්ටමුඛෙති** පට්ටකොටියං. ද්වින්නං පට්ටානං සඞ්ඝට්ටිතට්ඨානං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පරියන්තෙති** චීවරපරියන්තෙ. චීවරඅනුවාතං සන්ධායෙතං වුත්තං. **වෙණින්ති**

වරකසීසාකාරෙන සිබ්බනං. **සඞ්ඝලිකන්ති** බිළාලබන්ධනාකාරෙන සිබ්බනං. ‘‘වෙණිං සඞ්ඛලික’’න්ති චෙත්ථ උපයොගවචනං ‘‘කරොන්ති’’ති කරණකිරියාපෙක්ඛං. **අග්ගියගයමුග්ගරාදීනීති** එත්ථ **අග්ගියං** නාම චෙතියසණ්ඨානෙන සිබ්බනං, මූලෙ තනුකං අග්ගෙ මහන්තං කත්වා ගදාකාරෙන සිබ්බනං **ගයා,** මූලෙ ච අග්ගෙ ච එකසදිසං කත්වා මුග්ගරාකාරෙන සිබ්බනං **මුග්ගරො. කක්කටක්ඛීනි උක්කිරන්තීති** ගණ්ඨිකපට්ටපාසකපට්ටානං අන්තෙ පාළිබද්ධං කත්වා කක්කටකානං අක්ඛිසණ්ඨානං උට්ඨපෙන්ති, කරොන්තීති අත්ථො. **‘‘කොණසුත්තපිළකාති** ගණ්ඨිකපාසකපට්ටානං කොණෙහි නීහටසුත්තානං කොටියො’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කථං පන තා පිළකා දුවිඤ්ඤෙය්‍යාරූපා කාතබ්බාති? කොණෙහි නීහටසුත්තානං අන්තෙසු එකවාරං ගණ්ඨිකකරණෙන වා පුන නිවත්තෙත්වා සිබ්බනෙන වා දුවිඤ්ඤෙය්‍යසභාවං කත්වා සුත්තකොටියො රස්සං කත්වා ඡින්දිතබ්බා. **ධම්මසිරිත්ථෙරෙන** පන –

> ‘‘කොණසුත්තා ච පිළකා, දුවිඤ්ඤෙය්‍යාව කප්පරෙ’’ති –

වුත්තං. තථා **ආචරියබුද්ධදත්තත්ථෙරෙනපි** –

> ‘‘සුත්තා ච පිළකා තත්ථ, දුවිඤ්ඤෙය්‍යාව දීපිතා’’ති –

වුත්තං . තස්මා තෙසං මතෙන කොණසුත්තා ච පිළකා ච කොණසුත්තපිළකාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

මණිනාති මසාරගල්ලාදිපාසාණෙන. **න සට්ටෙතබ්බන්ති** න සංඝිතබ්බං, අංසබද්ධකකායබන්ධනානි පන සඞ්ඝාදීහි සංඝිතුං වට්ටති. **පාසකං කත්වා බන්ධිතබ්බන්ති** රජනකාලෙ බන්ධිතබ්බං, සෙසකාලෙ මොචෙත්වා ඨපෙතබ්බං. **ගණ්ඨිකෙති** දන්තමයාදිගණ්ඨිකෙ. **පිළකාති** බින්දුං බින්දුං කත්වා උට්ඨාපෙතබ්බපිළකා.

‘‘තෙලවණ්ණොති සමණසාරුප්පවණ්ණං සන්ධාය වුත්තං, මණිවණ්ණං පන පත්තං අඤ්ඤෙන කතං ලභිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති’’ති වදන්ති. **පත්තමණ්ඩලෙති** තිපුසීසාදිමයෙ පත්තමණ්ඩලෙ. ‘‘න, භික්ඛවෙ, චිත්‍රානි පත්තමණ්ඩලානි ධාරෙතබ්බානි රූපකාකිණ්ණානි භිත්තිකම්මකතානී’’ති (චූළව. 253) වුත්තත්තා **‘‘භිත්තිකම්මං න වට්ටතී’’**ති වුත්තං. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, මකරදන්තකං ඡින්දිතු’’න්ති වචනතො **‘‘මකරදන්තකං පන වට්ටතී’’**ති වුත්තං.

මකරමුඛන්ති මකරමුඛසණ්ඨානං. **දෙඩ්ඩුභසීසන්ති** උදකසප්පසීසසණ්ඨානං. **අච්ඡිනීති** කුඤ්ජරච්ඡිසණ්ඨානානි. **රජ්ජුකකායබන්ධනං එකමෙව වට්ටතීති** රජ්ජුකං බන්ධන්තෙන එකගුණමෙව කත්වා බන්ධිතුං වට්ටති, මජ්ඣෙ භින්දිත්වා දිගුණං කත්වා බන්ධිතුං න වට්ටති, දිගුණං පන අකත්වා එකරජ්ජුකමෙව සතවාරම්පි පුනප්පුනං ආවිජ්ජිත්වා බන්ධිතුං වට්ටති. **එකම්පි න වට්ටතීති** එකගුණම්පි කත්වා බන්ධිතුං න වට්ටති. **බහුරජ්ජුකෙ...පෙ... වට්ටතීති** ඉදං කායබන්ධනං සන්ධාය වුත්තං, න දසා සන්ධාය. ඊදිසඤ්හි කායබන්ධනං බන්ධිතුං වට්ටති. තෙනෙව **ආචරියබුද්ධදත්තත්ථෙරෙන** වුත්තං –

> ‘‘එකරජ්ජුමයං වුත්තං, මුනිනා කායබන්ධනං;
> පඤ්චපාමඞ්ගසණ්ඨානං, එකම්පි ච න වට්ටති.
>
> ‘‘රජ්ජුකෙ එකතො කත්වා, බහූ එකාය රජ්ජුයා;
> නිරන්තරඤ්හි වෙඨෙත්වා, කතං වට්ටති බන්ධිතු’’න්ති.

මුරජං පන කායබන්ධනං න වට්ටති ‘‘න, භික්ඛවෙ, උච්චාවචානි කායබන්ධනානි ධාරෙතබ්බානි කලාබුකං දෙඩ්ඩුභකං මුරජං මද්දවීණං, යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (චූළව. 278) වුත්තත්තා. කිං පන බහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙඨෙත්වා කතං මුරජසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතීති? ආම න ගච්ඡති. මුරජඤ්හි නාම නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි මුරජවට්ටිසණ්ඨානං වෙඨෙත්වා කතං. කෙචි පන ‘‘මුරජන්ති බහුරජ්ජුකෙ එකතො සඞ්කඩ්ඪිත්වා එකාය රජ්ජුයා පලිවෙඨෙත්වා කතරජ්ජූ’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. යදි චෙතං මුරජං සියා, ‘‘බහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙඨෙත්වා කතං බහුරජ්ජුක’’න්ති න වත්තබ්බං, ‘‘තං වට්ටතී’’ති ඉදං විරුජ්ඣෙය්‍ය. මුරජං පන පාමඞ්ගසණ්ඨානඤ්ච දසාසු වට්ටති ‘‘කායබන්ධනස්ස දසා ජීරන්ති. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, මුරජං මද්දවීණ’’න්ති (චූළව. 278) වුත්තත්තා. තෙනෙව වක්ඛති ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, මුරජං මද්දවීණන්ති ඉදං දසාසුයෙව අනුඤ්ඤාත’’න්ති.

කායබන්ධනවිධෙති ‘‘කායබන්ධනස්ස පවනන්තො ජීරති. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විධ’’න්ති වුත්තත්තා කායබන්ධනස්ස පාසන්තෙ දසාමූලෙ තස්ස ථිරභාවත්ථං කත්තබ්බෙ දන්තවිසාණාදිමයෙ විධෙ. **‘‘අට්ඨ මඞ්ගලානි** නාම සඞ්ඛො චක්කං පුණ්ණකුම්භො ගයා සිරිවච්ඡො අඞ්කුසො ධජං සොවත්ථික’’න්ති වදන්ති. **පරිච්ඡෙදලෙඛාමත්තන්ති** උභොසු කොටීසු කාතබ්බපරිච්ඡෙදරාජිමත්තං. ‘‘උජුකමෙවා’’ති වුත්තත්තා චතුරස්සාදිවඞ්කගතිකං න වට්ටති. ‘‘ඡත්තදණ්ඩධම්මකරණඅඤ්ජනනාළිකා නානාවණ්ණලෙඛාපඅකම්මකතා න වට්ටන්ති’’ති වදන්ති.

ආරකණ්ටකෙති පොත්ථකාදිඅභිසඞ්ඛරණත්ථං කතෙ දීඝමුඛසත්ථකෙ. **වට්ටමණිකන්ති** වට්ටං කත්වා අග්ගකොටියං උට්ඨාපෙතබ්බපුබ්බුළං. **අඤ්ඤං වා වණ්ණමට්ඨන්ති** ඉමිනා පිළකාදිං සඞ්ගණ්හාති. **මණිකන්ති** එකාවට්ටමණිං. **පිළකන්ති** සාසපමත්තිකා මුත්තරාජිසදිසා බහුවට්ටලෙඛා. ‘‘ඉමස්මිං අධිකාරෙ අවුත්තත්තා ලෙඛනියං යං කිඤ්චි වණ්ණමට්ඨං වට්ටතී’’ති වදන්ති. **වලිතකන්ති** මජ්ඣෙ වලිං උට්ඨාපෙත්වා. **මණ්ඩලං හොතීති** උත්තරාරණියා පවෙසනත්ථං ආහටමණ්ඩලං හොති.

කිඤ්චාපි එත්ථ දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසියෙව වුත්තා, මහාවාසියම්පි පන න වට්ටතියෙව. උජුකමෙව බන්ධිතුන්ති සම්බන්ධො. ‘‘උභොසු වා පස්සෙසු එකපස්සෙවා’’ති වචනසෙසො. කත්තරයට්ඨිකොටියං කතඅයොවලයානිපි වට්ටන්ති, යෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ඝට්ටනෙන සද්දො නිච්ඡරති.

ආමණ්ඩසාරකෙති ආමලකෙහි කතභාජනෙ. **භූමත්ථරණෙති** චිත්තකටසාරකචිත්තත්ථරණාදිකෙ පරිකම්මකතාය භූමියා අත්ථරිතබ්බඅත්ථරණෙ. **පානීයසඞ්ඛෙති** ඉමිනා කුණ්ඩිකසරකෙපි සඞ්ගණ්හාති. **බීජනෙති** චතුරස්සබීජනෙ. **සබ්බං...පෙ.... වට්ටතීති** යථාවුත්තෙසු මඤ්චපීඨාදීසු ඉත්ථිරූපං විනා සබ්බං මාලාකම්මලතාකම්මාදි වණ්ණමට්ඨං භික්ඛුනො වට්ටති. **සෙනාසනෙ කිඤ්චි පටිසෙධෙතබ්බං නත්ථී අඤ්ඤත්‍ර විරුද්ධසෙනාසනාති** එත්ථායමධිප්පායො – සෙනාසනපරික්ඛාරෙසු පටිසෙධෙතබ්බං නාම කිඤ්චි නත්ථි, විරුද්ධසෙනාසනං පන සයමෙව පටික්ඛිපිතබ්බන්ති. **අඤ්ඤෙසන්ති** සීමසාමිනො වුත්තං. **රාජවල්ලභා** පරනිකායිකාපි එකනිකායිකාපි උපොසථපවාරණානං අන්තරායකරා අලජ්ජිනො රාජකුලූපගා වුච්චන්ති. **තෙසං ලජ්ජිපරිසාති** තෙසං සීමසාමිකානං පක්ඛා හුත්වා අනුබලං දාතුං සමත්ථා ලජ්ජිපරිසා. **සුකතමෙවාති** අඤ්ඤෙසං සන්තකෙපි අත්තනො සීමාය අන්තොවුත්තවිධිනා කතං සුකතමෙව.

පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

86. දෙවෙන ගහිතදාරූනීති රඤ්ඤා පරිග්ගහිතදාරූනි, රඤ්ඤො සන්තකානීති වුත්තං හොති. **ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරොන්තොති** ඛුද්දකං මහන්තඤ්ච ඛණ්ඩං කරොන්තො.

87. කුලභොගඉස්සරියාදීහි මහතී මත්තා පමාණං එතස්සාති **මහාමත්තො.** තෙනාහ – **‘‘මහතියා ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතො’’**ති.

88. **අවජ්ඣායන්තීති** හෙට්ඨා කත්වා ඔලොකෙන්ති, චින්තෙන්ති වා. තෙනාහ **‘‘අවජානන්තා’’**තිආදි. **ලාමකතො වා චින්තෙන්තීති** නිහීනතො චින්තෙන්ති. **කථෙන්තීති** ‘‘කිං නාමෙතං කිං නාමෙත’’න්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්ති.

කථං පනෙත්ථ ‘‘දාරූනී’’ති බහුවචනං ‘‘අදින්න’’න්ති එකවචනෙන සද්ධිං සම්බන්ධමුපගච්ඡතීති ආහ – **‘‘අදින්නං ආදියිස්සතීති අයං උජ්ඣායනත්ථො’’**තිආදි. උජ්ඣායනස්ස අදින්නාදානවිසයත්තා අදින්නාදානං උජ්ඣායනත්ථොති වුත්තං. සතිපි පනෙත්ථ ගොපකෙන දින්නදාරූනං ගහණෙ උජුකං අවත්වා ලෙසෙන ගහිතත්තා ථෙරො ‘‘අදින්නං ආදියී’’ති වෙදිතබ්බො. **වචනභෙදෙති** එකවචනබහුවචනානං භෙදෙ.

සබ්බාවන්තං පරිසන්ති භික්ඛුභික්ඛුනීආදිසබ්බාවයවවන්තං පරිසං. සබ්බා චතුපරිසසඞ්ඛාතා පජා එත්ථ අත්ථීති **සබ්බාවන්තා,** පරිසා. සෙනා එතස්ස අත්ථීති සෙනිකො, සෙනිකො එව **සෙනියො. බිම්බිසාරොති තස්ස නාමන්ති** එත්ථ **බිම්බීති** සුවණ්ණං, තස්මා සාරසුවණ්ණසදිසවණ්ණතාය බිම්බිසාරොති වුච්චතීති වෙදිතබ්බො. **චතුත්ථො භාගො පාදොති වෙදිතබ්බොති** ඉමිනාව සබ්බජනපදෙසු කහාපණස්ස වීසතිමො භාගො මාසකොති ඉදඤ්ච වුත්තමෙව හොතීති දට්ඨබ්බං. පොරාණසත්ථානුරූපං ලක්ඛණසම්පන්නා උප්පාදිතා **නීලකහාපණාති** වෙදිතබ්බා. රුද්‍රදාමෙන උප්පාදිතො **රුද්‍රදාමකො.** සො කිර නීලකහාපණස්ස තිභාගං අග්ඝති. යස්මිං පදෙසෙ නීලකහාපණා න සන්ති, තත්ථාපි නීලකහාපණානං වළඤ්ජනට්ඨානෙ ච අවළඤ්ජනට්ඨානෙ ච සමානඅග්ඝවසෙන පවත්තමානං භණ්ඩං ගහෙත්වා නීලකහාපණවසෙනෙව පරිච්ඡෙදො කාතබ්බොති වදන්ති.

ධනියවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තස්සත්ථො...පෙ.... වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති ඉමිනා ‘‘භගවතා භික්ඛූනං ඉදං සික්ඛාපදං එවං පඤ්ඤත්තං හොති ච, ඉදඤ්ච අඤ්ඤං වත්ථු උදපාදී’’ති එවං **පඨමපාරාජිකවණ්ණනායං** (පාරා. අට්ඨ. 1.39) වුත්තනයෙන තස්සත්ථො වෙදිතබ්බො. ‘‘ඉදානි යං තං අඤ්ඤං වත්ථු උප්පන්නං, තං දස්සෙතුං ‘තෙන ඛො පන සමයෙනා’තිආදිමාහා’’ති එවං අනුපඤ්ඤත්තිසම්බන්ධො ච තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති දස්සෙති.

90-91. රජකා අත්ථරන්ති එත්ථාති **රජකත්ථරණං,** රජකත්ථරණන්ති රජකතිත්ථං වුච්චතීති ආහ **‘‘රජකතිත්ථං ගන්ත්වා’’**ති. වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො ආහ **‘‘තඤ්හී’’**තිආදි.

පදභාජනීයවණ්ණනා

92. ‘‘අභිනවනිවිට්ඨො එකකුටිකාදිගාමො යාව මනුස්සා පවිසිත්වා වාසං න කප්පෙන්ති, තාව ගාමසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතී’’ති වදන්ති, තස්මා තත්ථ ගාමප්පවෙසනාපුච්ඡාදිකිච්චම්පි නත්ථි. **යක්ඛපරිග්ගහභූතොති** සඋපද්දවවසෙන වුත්තං, යක්ඛනගරාදිං වා සඞ්ගණ්හාති. යක්ඛනගරම්පි ආපණාදීසු දිස්සමානෙසු ගාමසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, අදිස්සමානෙසු න ගච්ඡති, තස්මා යක්ඛනගරම්පි පවිසන්තෙන ආපණාදීසු දිස්සමානෙසු සබ්බං ගාමප්පවෙසනවත්තං කාතබ්බං, අදිස්සමානෙසු න කාතබ්බන්ති වදන්ති. **පුනපි ආගන්තුකාමාති** ඉමිනා තෙසං තත්ථ සාපෙක්ඛභාවං දස්සෙති. යතො පන නිරපෙක්ඛාව හුත්වා පක්කමන්ති, සො ගාමසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති, තස්මා තත්ථ ගාමප්පවෙසනාපුච්ඡාදිකිච්චම්පි නත්ථි.

නනු ච ‘‘ගාමා වා අරඤ්ඤා වා’’ති එත්තකමෙව මාතිකායං වුත්තං, තස්මා ගාමලක්ඛණං දස්සෙත්වා අරඤ්ඤමෙව දස්සෙතබ්බං සියා, ගාමූපචාරො නාමාතිආදි පන කස්මා වුත්තන්ති ආහ – **‘‘ගාමූපචාරොතිආදි අරඤ්ඤපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්ත’’**න්ති. ගාමූපචාරෙ හි දස්සිතෙ ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤං නාමාති අරඤ්ඤපරිච්ඡෙදො සක්කා දස්සෙතුං, ඉදඤ්ච ගාමගාමූපචාරෙ අසඞ්කරතො දස්සෙතුං වුත්තං. මාතිකායං පන ගාමග්ගහණෙනෙව ගාමූපචාරොපි සඞ්ගහිතොති දට්ඨබ්බං. ගාමූපචාරො හි ලොකෙ ගාමසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති. එවඤ්ච කත්වා මාතිකාය අනවසෙසඅවහරණට්ඨානපරිග්ගහො සිද්ධො හොති. **ඉන්දඛීලෙති** උම්මාරෙ. **අරඤ්ඤසඞ්ඛෙපං ගච්ඡතීති** ‘‘නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති (විභ. 529) අභිධම්මෙ වුත්තත්තා. **වෙමජ්ඣමෙව ඉන්දඛීලොති වුච්චතීති** ඉන්දඛීලට්ඨානියත්තා අසතිපි ඉන්දඛීලෙ වෙමජ්ඣමෙව තථා වුච්චති. යත්ථ පන ද්වාරබාහාපි නත්ථි, තත්ථ උභොසු පස්සෙසු වතියා වා පාකාරස්ස වා කොටිවෙමජ්ඣමෙව ඉන්දඛීලට්ඨානියත්තා ‘‘ඉන්දඛීලො’’ති ගහෙතබ්බං. **උඩ්ඩාපෙන්තොති** පලාපෙන්තො. **ලුඨිත්වාති** පරිවත්තෙත්වා.

මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්සාති ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස. ඉමිනා පන වචනෙන සුප්පමුසලපාතොපි බලදස්සනවසෙනෙව කතොති දට්ඨබ්බං. **කුරුන්දට්ඨකථායං මහාපච්චරියඤ්ච** සරූපචාරො ගාමොති අධිප්පායෙන ‘‘සරූපචාරෙ ඨිතස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො ගාමූපචාරො’’ති වුත්තං. **ද්වාරෙති** නිබ්බකොසස්ස උදකපතනට්ඨානතො අබ්භන්තරං සන්ධාය වුත්තං. **අන්තොගෙහෙති** ච පමුඛස්ස අබ්භන්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. **කතපරික්ඛෙපොති** ඉමිනාව සරස්ස සමන්තතො තත්තකො පරිච්ඡෙදො සරූපචාරො නාමාති වුත්තං හොති. යස්ස පන සරස්ස සමන්තතො ගොරූපානං පවෙසනනිවාරණත්ථං පාකාරවතිආදීහි පරික්ඛෙපො කතො හොති, තත්ථ සොව පරික්ඛෙපො සරූපචාරො, සුප්පපාතාදිපරිච්ඡෙදො පන අපරික්ඛිත්තසරං සන්ධාය වුත්තොති දට්ඨබ්බං . **ඉදමෙත්ථ පමාණන්ති** විකාලගාමප්පවෙසනාදීසු ගාමගාමූපචාරානං අසඞ්කරතො විනිච්ඡයස්ස වෙදිතබ්බත්තා. **කුරුන්දීආදීසු** වුත්තනයෙන හි සරූපචාරස්ස ගාමොති ආපන්නත්තා සරසරූපචාරගාමගාමූපචාරානං සඞ්කරො සියා. **එවං සබ්බත්ථාති** ඉමිනා ඉතො පුබ්බෙපි පච්ඡිමස්සෙව වාදස්ස පමාණභාවං දස්සෙති . කෙචි පන ‘‘ඉතො පට්ඨාය වක්ඛමානවාදං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං.

සෙසම්පීති ගාමූපචාරලක්ඛණං සන්ධාය වදති. **තත්‍රාති** තස්මිං ගාමූපචාරග්ගහණෙ. **තස්ස ගාමපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථන්ති** තස්ස අපරිච්ඡෙදස්ස ගාමස්ස ගාමපරිච්ඡෙදං දස්සෙතුන්ති අත්ථො. යදි එවං ‘‘ගාමො නාමා’’ති පදං උද්ධරිත්වා ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරූපචාරෙ ඨිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො’’ති කස්මා න වුත්තන්ති? ‘‘ගාමො නාමාති ඉධ අවුත්තම්පි අධිකාරවසෙන ලබ්භතියෙවා’’ති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති ‘‘ගාමූපචාරො නාමාති ඉමිනාව ගාමස්ස ච ගාමූපචාරස්ස ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. කථං? ‘ගාමස්ස උපචාරො ගාමූපචාරො’ති එවං විග්ගහෙ කරියමානෙ ‘පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්දඛීලෙ ඨිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො’ති ඉමිනා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ගාමූපචාරලක්ඛණං දස්සිතං හොති, ‘ගාමසඞ්ඛාතො උපචාරො ගාමූපචාරො’ති එවං පන ගය්හමානෙ ‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරූපචාරෙ ඨිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො’ති ඉමිනා අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ගාමපරිච්ඡෙදො දස්සිතොති සක්කා විඤ්ඤාතු’’න්ති. ‘‘සරූපචාරෙ ඨිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො’’ති ඉමිනා පරික්ඛිත්තස්සපි ගාමස්ස සචෙ ලෙඩ්ඩුපාතතො දූරෙ පරික්ඛෙපො හොති, ලෙඩ්ඩුපාතොයෙව ගාමපරිච්ඡෙදොති ගහෙතබ්බන්ති වදන්ති. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙවාති** පරික්ඛිත්තගාමෙ වුත්තනයෙනෙව.

සඞ්කරීයතීති මිස්සීයති. **එත්ථාති** සරසරූපචාරගාමගාමූපචාරෙසු. ‘‘විකාලෙ ගාමප්පවෙසනෙ පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති පාචිත්තියස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්ස ආපත්ති පාචිත්තියස්සා’’ති (පාචි. 513) වුත්තත්තා ගාමගාමූපචාරානං අසඞ්කරතා ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ – **‘‘අසඞ්කරතො චෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො විකාලෙ ගාමප්පවෙසනාදීසූ’’**ති. එත්ථ ච ‘‘පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං, අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං අතික්කමන්තස්ස විකාලගාමප්පවෙසනාපත්ති හොතී’’ති කෙචි වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං පදභාජනියං පන ‘‘පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති පාචිත්තියස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්ස ආපත්ති පාචිත්තියස්සා’’ති (පාචි. 513) වුත්තත්තා. අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරූපචාරතො පට්ඨාය දුතියලෙඩ්ඩුපාතසඞ්ඛාතස්ස ගාමූපචාරස්ස ඔක්කමනෙ ආපත්ති වෙදිතබ්බා. තෙනෙව **විකාලගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදට්ඨකථායං** (පාචි. අට්ඨ. 512) ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරො අදින්නාදානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො’’ති වුත්තං. **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං ‘‘ය්වායං අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරො දස්සිතො, තස්ස වසෙන විකාලගාමප්පවෙසනාදීසු ආපත්ති පරිච්ඡින්දිතබ්බා’’ති. යදි එවං ‘‘විකාලෙ ගාමං පවිසෙය්‍යා’’ති ඉමිනා විරුජ්ඣතීති? න විරුජ්ඣති ගාමූපචාරස්සපි ගාමග්ගහණෙන ගහිතත්තා. තස්මා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්ස විකාලගාමප්පවෙසනාපත්ති හොතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. **විකාලෙ ගාමප්පවෙසනාදීසූති ආදි**-සද්දෙන සරසරූපචාරාදීසු ඨිතානං උප්පන්නලාභභාජනාදිං සඞ්ගණ්හාති.

නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලාති ඉන්දඛීලතො බහි නික්ඛමිත්වාති අත්ථො. එත්ථ ච විනයපරියායෙන තාව ‘‘ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤ’’න්ති (පාරා. 92) ආගතං, සුත්තන්තපරියායෙන ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං සන්ධාය ‘‘ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම’’න්ති (පාරා. 654) ආගතං. විනයසුත්තන්තා උභොපි පරියායදෙසනා නාම, අභිධම්මො පන නිප්පරියායදෙසනා. නිප්පරියායතො ච ගාමවිනිමුත්තං ඨානං අරඤ්ඤමෙව හොතීති අභිධම්මපරියායෙන අරඤ්ඤං දස්සෙතුං ‘‘නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා’’ති (විභ. 529) වුත්තං. **‘‘ආචරියධනු** නාම පකතිහත්ථෙන නවවිදත්ථිප්පමාණං, ජියාය පන ආරොපිතාය චතුහත්ථප්පමාණ’’න්ති වදන්ති. **ලෙසොකාසනිසෙධනත්ථන්ති** ‘‘මයා නෙව ගාමෙ, න අරඤ්ඤෙ හටං, සරෙ වා සරූපචාරෙසු වා ගාමූපචාරෙසු වා අඤ්ඤතරස්මි’’න්ති වත්තුං මා ලභතූති වුත්තං හොති.

කප්පියන්ති අනුරූපවසෙන වුත්තං. අකප්පියම්පි පන අප්පටිග්ගහිතඤ්චෙ, අදින්නසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති. පරිච්චාගාදිම්හි අකතෙ ‘‘ඉදං මය්හං සන්තක’’න්ති අවිදිතම්පි පරපරිග්ගහිතමෙව මාතාපිතූනං අච්චයෙන මන්දානං උත්තානසෙය්‍යකානං දාරකානං සන්තකම්ව.

යස්ස වසෙන පුරිසො ථෙනොති වුච්චති, තං **ථෙය්‍යන්ති** ආහ **‘‘අවහරණචිත්තස්සෙතං අධිවචන’’**න්ති. **සඞ්ඛා**-සද්දො ඤාණකොට්ඨාසපඤ්ඤත්තිගණනාදීසු දිස්සති. ‘‘සඞ්ඛායෙකං පටිසෙවතී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.168) හි ඤාණෙ දිස්සති. ‘‘පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා සමුදාචරන්තී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.204) කොට්ඨාසෙ. ‘‘තෙසං තෙසං ධම්මානං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා’’තිආදීසු (ධ. ස. 1313) පඤ්ඤත්තියං. ‘‘න සුකරං සඞ්ඛාතු’’න්තිආදීසු (ධ. ප. 196; අප. ථෙර. 1.10.2) ගණනායං. තත්ථ කොට්ඨාසවචනං සඞ්ඛා-සද්දං සන්ධායාහ **‘‘සඞ්ඛාසඞ්ඛාතන්ති අත්ථතො එක’’**න්ති. තෙනාහ **‘‘කොට්ඨාසස්සෙතං අධිවචන’’**න්ති. **පපඤ්චසඞ්ඛාති** තණ්හාමානදිට්ඨිසඞ්ඛාතා පපඤ්චකොට්ඨාසා. **‘‘එකො චිත්තකොට්ඨාසොති** යඤ්ච පුබ්බභාගෙ අවහරිස්සාමීති පවත්තං චිත්තං, යඤ්ච ගමනාදිසාධකං පරාමසනාදිසාධකං වා මජ්ඣෙ පවත්තං, යඤ්ච ඨානාචාවනප්පයොගසාධකං, තෙසු අයමෙවෙකො පච්ඡිමො චිත්තකොට්ඨාසො ඉධාධිප්පෙතො’’ති කෙචි වදන්ති. **චූළගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘ඌනමාසකමාසකඌනපඤ්චමාසකපඤ්චමාසකාවහරණචිත්තෙසු එකො චිත්තකොට්ඨාසො’’ති වුත්තං. ‘‘අනෙකප්පභෙදත්තා චිත්තස්ස එකො චිත්තකොට්ඨාසොති වුත්ත’’න්ති **මහාගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං. ඉදමෙවෙත්ථ සුන්දරතරං ‘‘ථෙය්‍යචිත්තසඞ්ඛාතො එකො චිත්තකොට්ඨාසො’’ති වුත්තත්තා. **ථෙය්‍යසඞ්ඛාතෙනාති** ථෙය්‍යචිත්තකොට්ඨාසෙන කරණභූතෙන, න විස්සාසතාවකාලිකාදිගාහවසප්පවත්තචිත්තකොට්ඨාසෙනාති වුත්තං හොති.

අභියොගවසෙනාති අඩ්ඩකරණවසෙන. **අභියුඤ්ජතීති** චොදෙති, අඩ්ඩං කරොතීති අත්ථො. **පරිකප්පිතට්ඨානන්ති** ඔකාසපරිකප්පනවසෙන පරිකප්පිතප්පදෙසං. **සුඞ්කඝාතන්ති** එත්ථ රාජූනං දෙය්‍යභාගස්ස එතං අධිවචනං සුඞ්කොති, සො එත්ථ හඤ්ඤති අදත්වා ගච්ඡන්තෙහීති සුඞ්කඝාතො. ‘‘එත්ථ පවිට්ඨෙහි සුඞ්කො දාතබ්බො’’ති රුක්ඛපබ්බතාදිසඤ්ඤාණෙන නියමිතප්පදෙසස්සෙතං අධිවචනං.

පඤ්චවීසතිඅවහාරකථාවණ්ණනා

ආකුලාති සඞ්කුලා. **ලුළිතාති** විලොළිතා. **කත්ථචීති** එකිස්සාය අට්ඨකථායං. **එකං පඤ්චකං දස්සිතන්ති** ‘‘පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොති, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤී ච, ගරුකො ච හොති පරික්ඛාරො පඤ්චමාසකො වා අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා, ථෙය්‍යචිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, ආමසති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. ඵන්දාපෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. ඨානා චාවෙති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති (පාරා. 122) එවං වුත්තපඤ්චඅවහාරඞ්ගානි එකං පඤ්චකන්ති දස්සිතං. **ද්වෙ පඤ්චකානි දස්සිතානීති** ‘‘ඡහාකාරෙහි අදින්නං ආදියන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්ස. න ච සකසඤ්ඤී, න ච විස්සාසග්ගාහී, න ච තාවකාලිකං, ගරුකො ච හොති පරික්ඛාරො පඤ්චමාසකො වා අතිරෙකපඤ්චමාසකො වා, ථෙය්‍යචිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, ආමසති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. ඵන්දාපෙති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. ඨානා චාවෙති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති එවං වුත්තෙසු ඡසු පදෙසු එකං අපනෙත්වා අවසෙසානි පඤ්ච පදානි එකං පඤ්චකන්ති දස්සෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තපඤ්චකඤ්ච ගහෙත්වා ද්වෙ පඤ්චකානි දස්සිතානි. **එත්ථ පනාති** ‘‘පඤ්චහාකාරෙහි අදින්නං ආදියන්තස්සා’’තිආදීසු. **සබ්බෙහිපි පදෙහීති** ‘‘පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොතී’’තිආදීහි පදෙහි. **ලබ්භමානානියෙව පඤ්චකානීති** පඤ්චවීසතියා අවහාරෙසු ලබ්භමානපඤ්චකානි.

පඤ්චන්නං අවහාරානං සමූහො පඤ්චකං, සකො හත්ථො සහත්ථො, තෙන නිබ්බත්තො, තස්ස වා සම්බන්ධීති සාහත්ථිකො, අවහාරො. සාහත්ථිකාදි පඤ්චකං **සාහත්ථිකපඤ්චකන්ති** ආදිපදවසෙන නාමලාභො දට්ඨබ්බො කුසලාදිත්තිකස්ස කුසලත්තිකවොහාරො විය. ඉමිනාව නයෙන පුබ්බපයොගාදි පඤ්චකං **පුබ්බපයොගපඤ්චකං,** ථෙය්‍යාවහාරාදි පඤ්චකං **ථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකන්ති** නාමලාභො දට්ඨබ්බොති. **තතියපඤ්චමෙසු පඤ්චකෙසූති** සාහත්ථිකපඤ්චකථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකෙසු. **ලබ්භමානපදවසෙනාති** සාහත්ථිකපඤ්චකෙ ලබ්භමානස්ස නිස්සග්ගියාවහාරපදස්ස වසෙන ථෙය්‍යාවහාරපඤ්චකෙ ලබ්භමානස්ස පරිකප්පාවහාරපදස්ස ච වසෙන යොජෙතබ්බන්ති අත්ථො.

ආණත්තියා නිබ්බත්තො අවහාරො **ආණත්තිකො.** නිස්සජ්ජනං නිස්සග්ගො, සුඞ්කඝාතට්ඨානෙ පරිකප්පිතොකාසෙ වා ඨත්වා භණ්ඩස්ස බහි පාතනං. නිස්සග්ගොව **නිස්සග්ගියො.** කිරියාසිද්ධිතො පුරෙතරමෙව පාරාජිකාපත්තිසඞ්ඛාතං අත්ථං සාධෙතීති **අත්ථසාධකො.** ''අසුකස්ස භණ්ඩං යදා සක්කොසි, තදා අවහරා''ති එවරූපො හි ආණාපනපයොගො පරස්ස තෙලකුම්භියා පාදග්ඝනකං තෙලං අවස්සං පිවනකානං උපාහනාදීනං නික්ඛෙපපයොගො ච ආණත්තස්ස භණ්ඩග්ගහණතො උපාහනාදීනං තෙලපාතනතො ච පුරෙතරමෙව පාරාජිකාපත්තිසඞ්ඛාතං අත්ථං සාධෙති. සාහත්ථිකපයොගොපි හි එවරූපො අත්ථසාධකොති වුච්චති. වුත්තඤ්හෙතං **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) –

> ''අත්ථසාධකො නාම 'අසුකස්ස භණ්ඩං යදා සක්කොසි, තදා තං අවහරා'ති ආණාපෙති. තත්ථ සචෙ පරො අනන්තරායිකො හුත්වා තං අවහරති, ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. පරස්ස වා පන තෙලකුම්භියා පාදග්ඝනකං තෙලං අවස්සං පිවනකානි උපාහනාදීනි පක්ඛිපති, හත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජික''න්ති.

ධුරස්ස නික්ඛිපනං **ධුරනික්ඛෙපො.** ආරාමාභියුඤ්ජනාදීසු අත්තනො ච පරස්ස ච දානග්ගහණෙසු නිරුස්සාහභාවාපජ්ජනං. **සහත්ථා අවහරතීති** සහත්ථෙන ගණ්හාති. **''අසුකස්ස භණ්ඩං අවහරා''ති අඤ්ඤං ආණාපෙතීති** එත්ථාපි ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව ආපත්ති දට්ඨබ්බා. යදි එවං ඉමස්ස, අත්ථසාධකස්ස ච කො විසෙසොති? තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ගහණෙ නියුඤ්ජනං ආණත්තිකපයොගො, කාලන්තරෙන ගහණත්ථං නියොගො අත්ථසාධකොති අයමෙතෙසං විසෙසො. තෙනෙවාහ – **''අසුකස්ස භණ්ඩං යදා සක්කොසි, තදා අවහරාති ආණාපෙතී''**ති. එත්ථ ච ආණාපනපයොගොව අත්ථසාධකොති දස්සිතො, සාහත්ථිකවසෙනපි අත්ථසාධකපයොගො පන උපරි ආවි භවිස්සති. **ධුරනික්ඛෙපො පන උපනික්ඛිත්තභණ්ඩවසෙන වෙදිතබ්බොති** ඉදං නිදස්සනමත්තං. ආරාමාභියුඤ්ජනාදීසුපි තාවකාලිකභණ්ඩදෙය්‍යානං අදානෙපි එසෙව නයො.

''ආණත්තිවසෙන පුබ්බපයොගො වෙදිතබ්බො''ති වුත්තත්තා අනන්තරායෙන ගණ්හන්තස්ස 'අසුකස්ස භණ්ඩං අවහරා'ති ආණාපනං භණ්ඩග්ගහණතො පුබ්බත්තා **පුබ්බපයොගො,** පයොගෙන සහ වත්තමානො අවහාරො **සහපයොගො,** ''අසුකං නාම භණ්ඩං හරිස්සාමා''ති සංවිදහිත්වා සම්මන්තයිත්වා අවහරණං **සංවිදාවහාරො. සඞ්කෙතකම්මං** නාම පුබ්බණ්හාදිකාලපරිච්ඡෙදවසෙන සඤ්ජානනකම්මං, **නිමිත්තකම්මං** නාම සඤ්ඤුප්පාදනත්ථං අක්ඛිනිඛණනාදිනිමිත්තකරණං. **ඨානාචාවනවසෙන සහපයොගොති** ඉදං පන නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං, ඛිලසඞ්කමනාදීසුපි අසති ච ඨානාචාවනෙ සහපයොගො දට්ඨබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) ''ඨානාචාවනවසෙන ඛිලාදීනි සඞ්කාමෙත්වා ඛෙත්තාදිග්ගහණවසෙන ච සහපයොගො වෙදිතබ්බො''ති.

ථෙනො වුච්චති චොරො, තස්ස භාවො ථෙය්‍යං, තෙන අවහරණං **ථෙය්‍යාවහාරො.** යො හි සන්ධිච්ඡෙදාදීනි කත්වා අදිස්සමානො අවහරති, තුලාකූටමානකූටකූටකහාපණාදීහි වා වඤ්චෙත්වා ගණ්හාති, තස්සෙවං ගණ්හතො අවහාරො ථෙය්‍යාවහාරො. පසය්හ අභිභවිත්වා අවහරණං **පසය්හාවහාරො.** යො හි පසය්හ බලක්කාරෙන පරෙසං සන්තකං ගණ්හාති ගාමඝාතකාදයො විය, අත්තනො පත්තබලිතො වා වුත්තනයෙන අධිකං ගණ්හාති රාජභටාදයො විය, තස්සෙවං ගණ්හතො අවහාරො පසය්හාවහාරො. භණ්ඩවසෙන ච ඔකාසවසෙන ච පරිකප්පෙත්වා අවහරණං **පරිකප්පාවහාරො.** තිණපණ්ණාදීහි අඞ්ගුලිමුද්දිකාදිං පටිච්ඡාදෙත්වා පච්ඡා තස්ස පටිච්ඡන්නස්ස අවහරණං **පටිච්ඡන්නාවහාරො.** කුසං සඞ්කාමෙත්වා අවහරණං **කුසාවහාරො.**

තුලයිත්වාති උපපරික්ඛිත්වා. **සාමීචීති** වත්තං, ආපත්ති පන නත්ථීති අධිප්පායො. **මහාජනසම්මද්දොති** මහාජනසඞ්ඛොභො. **හට්ඨෙ ජනකායෙති** අපගතෙ ජනකායෙ. **''ඉදඤ්ච කාසාවං අත්තනො සන්තකං කත්වා එතස්සෙව භික්ඛුනො දෙහී''**ති කිංකාරණා එවමාහ? චීවරසාමිකෙන යස්මා ධුරනික්ඛෙපො කතො, තස්මා තස්ස අදින්නං ගහෙතුං න වට්ටති. අවහාරකොපි විප්පටිසාරස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය චීවරසාමිකං පරියෙසන්තො විචරති ''දස්සාමී''ති, චීවරසාමිකෙන ච ''මමෙත''න්ති වුත්තෙ එතෙනපි අවහාරකෙන ආලයො පරිච්චත්තො, තස්මා එවමාහ. යදි එවං චීවරසාමිකොයෙව ''අත්තනො සන්තකං ගණ්හාහී''ති කස්මා න වුත්තොති? උභින්නම්පි කුක්කුච්චවිනොදනත්ථං. කථං? අවහාරකස්ස ''මයා සහත්ථෙන න දින්නං, භණ්ඩදෙය්‍යමෙත''න්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඉතරස්ස ''මයා පඨමං ධුරනික්ඛෙපං කත්වා පච්ඡා අදින්නං ගහිත''න්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජෙය්‍යාති.

සමග්ඝන්ති අප්පග්ඝං. **දාරුඅත්ථං ඵරතීති** දාරූහි කත්තබ්බකිච්චං සාධෙති. **මයි සන්තෙතිආදි** සබ්බං රඤ්ඤා පසාදෙන වුත්තං, ''ථෙරෙන පන අනනුච්ඡවිකං කත''න්ති න මඤ්ඤිතබ්බං.

එකදිවසං දන්තකට්ඨච්ඡෙදනාදිනා යා අයං අග්ඝහානි වුත්තා, සා සබ්බා භණ්ඩසාමිනා

කිණිත්වා ගහිතමෙව සන්ධාය වුත්තා, සබ්බං පනෙතං අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙන ගහෙතබ්බං. පාසාණඤ්ච සක්ඛරඤ්ච **පාසාණසක්ඛරං. ධාරෙය්‍යාත්ථං විචක්ඛණොති** ඉමස්සෙව විවරණං **''ආපත්තිං වා අනාපත්තිං වා''**තිආදි.

පඤ්චවීසතිඅවහාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අක්ඛදස්සාති එත්ථ **අක්ඛ**-සද්දෙන කිර විනිච්ඡයසාලා වුච්චති. තත්ථ නිසීදිත්වා වජ්ජාවජ්ජං පස්සන්තීති **අක්ඛදස්සා** වුච්චන්ති ධම්මවිනිච්ඡනකා. **හනෙය්‍යුන්ති** එත්ථ හනනං නාම හත්ථපාදාදීහි පොථනඤ්චෙව සීසාදිච්ඡෙදනඤ්ච හොතීති ආහ – **''හනෙය්‍යුන්ති පොථෙය්‍යුඤ්චෙව ඡින්දෙය්‍යුඤ්චා''**ති. තෙනෙව පදභාජනියඤ්ච ''හත්ථෙන වා පාදෙන වා කසාය වා වෙත්තෙන වා අඩ්ඪදණ්ඩකෙන වා ඡෙජ්ජාය වා හනෙය්‍යු''න්ති වුත්තං. තත්ථ **අඩ්ඪදණ්ඩකෙනාති** ද්විහත්ථප්පමාණෙන රස්සමුග්ගරෙන වෙළුපෙසිකාය වා. **ඡෙජ්ජායාති** හත්ථපාදසීසාදීනං ඡෙදනෙන. **නීහරෙය්‍යුන්ති** ගාමනිගමාදිතො නීහරෙය්‍යුං. **චොරොසි...පෙ.... ථෙනොසීති** එත්ථ ''පරිභාසෙය්‍යු''න්ති පදං අජ්ඣාහරිත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ **''චොරොසීති එවමාදීනි ච වත්වා පරිභාසෙය්‍යු''**න්ති.

93. යං තං භණ්ඩං දස්සිතන්ති සම්බන්ධො. **යත්ථ යත්ථ ඨිතන්ති** භූමිආදීසු යත්ථ යත්ථ ඨිතං. **යථා යථා ආදානං ගච්ඡතීති** භූමිආදීසු ඨිතං භණ්ඩං සබ්බසො අග්ගහණෙපි යෙන යෙන ආකාරෙන ගහණං උපගච්ඡති.

භූමට්ඨකථාවණ්ණනා

94. **එන්දාපෙති, සබ්බත්ථ දුක්කටමෙවාති** එත්ථ ''උට්ඨහිස්සාමී''ති එන්දාපෙත්වා පුන අනුට්ඨහිත්වා තත්ථෙව සයන්තස්සපි අඞ්ගපච්චඞ්ගං අඵන්දාපෙත්වා එකපයොගෙන උට්ඨහන්තස්සපි දුක්කටමෙවාති දට්ඨබ්බං. **අඤ්ඤස්මිං වා ගමනස්ස අනුපකාරෙති** යථා ද්වාරපිදහනෙ කුම්භිට්ඨානගමනස්ස අනුපකාරත්තා අනාපත්ති, එවං අඤ්ඤස්මිං වා ගමනස්ස අනුපකාරෙ කායවචීකම්මෙ අනාපත්ති. **වාචාය වාචායාති** එකෙකත්ථදීපිකාය වාචාය වාචාය. **උපලද්ධොති** ඤාතො. **පුඤ්ඤානි ච කරිස්සාමාති** එත්ථ ''මුසාවාදං කත්වා පුඤ්ඤානි කරිස්සාමාති වදන්තස්ස දුක්කටමෙවා''ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තං ඉමස්මිංයෙව පදෙසෙ අට්ඨකථාවචනෙන විරුජ්ඣති. තථා හි ''යං යං වචනං මුසා, තත්ථ තත්ථ පාචිත්තිය''න්ති ච ''න හි අදින්නාදානස්ස පුබ්බපයොගෙ පාචිත්තියට්ඨානෙ දුක්කටං නාම අත්ථී''ති ච වක්ඛති. එවං පන වුත්තෙ න විරුජ්ඣති ''මුසාවාදං කත්වා පුඤ්ඤානි ච කරිස්සාමාති වදන්තස්ස පාචිත්තියෙන සද්ධිං දුක්කට''න්ති. තථා හි ''අකප්පියපථවිං ඛණන්තානං දුක්කටෙහි සද්ධිං පාචිත්තියානීති මහාපච්චරියං වුත්ත''න්ති ච ''යථා ච ඉධ, එවං සබ්බත්ථ පාචිත්තියට්ඨානෙ දුක්කටා න මුච්චතී''ති ච වක්ඛති. සචෙ පන කුසලචිත්තො ''පුඤ්ඤානි කරිස්සාමා''ති වදති, අනාපත්ති ''බුද්ධපූජං වා ධම්මපූජං වා සඞ්ඝභත්තං වා කරිස්සාමාති කුසලං උප්පාදෙති, කුසලචිත්තෙන ගමනෙ අනාපත්තී''ති ච ''යථා ච ඉධ, එවං සබ්බත්ථ අථෙය්‍යචිත්තස්ස අනාපත්තී''ති ච වක්ඛමානත්තා.

පමාදලිඛිතන්ති වෙදිතබ්බන්ති අපරභාගෙ පොත්ථකාරුළ්හකාලෙ පමජ්ජිත්වා ලිඛිතන්ති වෙදිතබ්බං. පාළියං සෙසඅට්ඨකථාසු ච ''කුදාලං වා පිටකං වා''ති ඉදමෙව ද්වයං වත්වා වාසිඵරසූනං අවුත්තත්තා තෙසම්පි සඞ්ඛෙපට්ඨකථාදීසු ආගතභාවං දස්සෙතුං **''සඞ්ඛෙපට්ඨකථායං පන මහාපච්චරියඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. ථෙය්‍යචිත්තෙන කතත්තා ''දුක්කටෙහි සද්ධිං පාචිත්තියානී''ති වුත්තං. **තතො පරං සබ්බකිරියාසූති** බීජග්ගහණතො පරං කත්තබ්බකිරියාසු. **සබ්බං පුරිමනයෙනෙවාති** යාව පිටකපරියොසානා හත්ථවාරපදවාරෙසු දුක්කටං.

ථෙරෙහි දස්සිතන්ති පුබ්බපයොගසහපයොගදුක්කටෙසු අසම්මොහත්ථං සමොධානෙත්වා ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි දස්සිතං. ''සබ්බෙසම්පි දුක්කටානං ඉමෙසුයෙව අට්ඨසු සඞ්ගහෙතබ්බභාවතො ඉතරෙහි සත්තහි දුක්කටෙහි විනිමුත්තං විනයදුක්කටෙයෙව සඞ්ගහෙතබ්බ''න්ති වදන්ති. **දසවිධං රතනන්ති** ''මුත්තා මණි වෙළුරියො සඞ්ඛො සිලා පවාළං රජතං ජාතරූපං ලොහිතඞ්ගො මසාරගල්ල''න්ති එවමාගතං දසවිධං රතනං.

> ''මණි මුත්තා වෙළුරියො ච සඞ්ඛො,
> සිලා පවාළං රජතඤ්ච හෙමං;
> සලොහිතඞ්ගඤ්ච මසාරගල්ලං,
> දසෙති ධීරො රතනානි ජඤ්ඤා''ති. –

හි වුත්තං.

සත්තවිධං ධඤ්ඤන්ති සාලි වීහි යවො කඞ්ගු කුද්‍රූසො වරකො ගොධුමොති ඉදං සත්තවිධං ධඤ්ඤං. **ආවුධභණ්ඩාදින්ති ආදි**-සද්දෙන තූරියභණ්ඩඉත්ථිරූපාදිං සඞ්ගණ්හාති. අනාමසිතබ්බෙ වත්ථුම්හි දුක්කටං **අනාමාසදුක්කටං. දුරුපචිණ්ණදුක්කටන්ති** ''න කත්තබ්බ''න්ති වාරිතස්ස කතත්තා දුට්ඨු ආචිණ්ණං චරිතන්ති දුරුපචිණ්ණං, තස්මිං දුක්කටං

දුරුපචිණ්ණදුක්කටං. විනයෙ පඤ්ඤත්තං දුක්කටං **විනයදුක්කටං**. ''සඞ්ඝභෙදාය පරක්කමතී''ති සුත්වා තංනිවාරණත්ථාය ඤාතෙ අත්ථෙ අවදන්තස්ස **ඤාතදුක්කටං**. එකාදස සමනුභාසනා නාම භික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ චත්තාරො යාවතතියකා සඞ්ඝාදිසෙසා, අරිට්ඨසික්ඛාපදන්ති පඤ්ච, භික්ඛුනීපාතිමොක්ඛෙ එකං යාවතතියකං පාරාජිකං, චත්තාරො සඞ්ඝාදිසෙසා, චණ්ඩකාළීසික්ඛාපදන්ති ඡ. වස්සාවාසාදිං පටිස්සුණිත්වා න සම්පාදෙන්තස්ස පටිස්සවනිමිත්තං දුක්කටං **පටිස්සවදුක්කටං**.

> පුබ්බසහපයොගෙ ච, අනාමාසදුරුපචිණ්ණෙ;
> විනයෙ චෙව ඤාතෙ ච, ඤත්තියා ච පටිස්සවෙ;
> අට්ඨෙතෙ දුක්කටා වුත්තා, විනයෙ විනයඤ්ඤුනා.

සහපයොගතො පට්ඨාය චෙත්ථ පුරිමා පුරිමා ආපත්තියො පටිප්පස්සම්භන්තීති ආහ **"අථ ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා"**තිආදි. තත්ථ ''ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා''ති වුත්තත්තා ධුරනික්ඛෙපං කත්වා ඛණන්තස්ස පුරිමාපත්තියො න පටිප්පස්සම්භන්තීති දට්ඨබ්බං. **වියූහනදුක්කටං පටිප්පස්සම්භති, උද්ධරණදුක්කටෙ පතිට්ඨාතීති** ඉදං පාළියං ආගතානුක්කමෙන දස්සෙතුං වුත්තං. යදි පන පංසුං උද්ධරිත්වා සඋස්සාහොව පුන ඛණති, උද්ධරණදුක්කටං පටිප්පස්සම්භති, ඛණනදුක්කටෙ පතිට්ඨාති.

කතං කරණං කිරියාති අත්ථතො එකන්ති ආහ **"විරූපා සා කිරියා"**ති. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං **පරිවාරපාළියා** නිදස්සෙන්තො **"වුත්තම්පි චෙත"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අපරද්ධං විරද්ධං ඛලිතන්ති** සබ්බමෙතං **යඤ්ච දුක්කටන්ති** එත්ථ වුත්තස්ස දුක්කටස්ස පරියායවචනං. යඤ්හි දුට්ඨු කතං, විරූපං වා කතං , තං දුක්කටං. තං පනෙතං යථා සත්ථාරා වුත්තං, එවං අකතත්තා **අපරද්ධං,** කුසලං විරජ්ඣිත්වා පවත්තත්තා **විරද්ධං,** අරියවංසපටිපදං අනාරුළ්හත්තා **ඛලිතං. යං මනුස්සො කරෙති** ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මනිදස්සනං. තස්සත්ථො – යථා යං ලොකෙ මනුස්සො ආවි වා යදි වා රහො පාපං කරොති, තං දුක්කටන්ති පවෙදෙන්ති, එවමිදම්පි බුද්ධපටිකුට්ඨෙන ලාමකභාවෙන පාපං, තස්මා දුක්කටන්ති වෙදිතබ්බන්ති.

යථා දුක්ඛා, කුච්ඡිතා වා ගති දුගතීති වත්තබ්බෙ ''දුග්ගතී''ති වුත්තං, යථා ච කටුකං ඵලමෙතස්සාති කටුකඵලන්ති වත්තබ්බෙ ''කටුකප්ඵල''න්ති වුත්තං, එවමිධාපි ථූලත්තා අච්චයත්තා ච ථූලච්චයන්ති වත්තබ්බෙ ''ථුල්ලච්චය''න්ති වුත්තන්ති දස්සෙතුං **"සම්පරායෙ ච දුග්ගතී"**තිආදිමාහ. සංයොගෙ පන කතෙ සංයොගපරස්ස රස්සත්තං සිද්ධමෙවාති මනසි කත්වා **"සංයොගභාවො වෙදිතබ්බො"**ති එත්තකමෙව වුත්තං. **එකස්ස මූලෙති** එකස්ස සන්තිකෙ. **අච්චයො තෙන සමො නත්ථීති** දෙසනාගාමීසු අච්චයෙසු තෙන සමො ථූලො අච්චයො නත්ථි. **තෙනෙතං ඉති වුච්චතීති** ථූලත්තා අච්චයස්ස එතං ථුල්ලච්චයන්ති වුච්චතීති අත්ථො.

''සබ්බත්ථාපි ආමසනෙ දුක්කටං ඵන්දාපනෙ ථුල්ලච්චයඤ්ච විසුං විසුං ථෙය්‍යචිත්තෙන ආමසනඵන්දාපනපයොගං කරොන්තස්සෙව හොති, එකපයොගෙන ගණ්හන්තස්ස පන උද්ධාරෙ පාරාජිකමෙව, න දුක්කටථුල්ලච්චයානී''ති වදන්ති. **සහපයොගං පන අකත්වාති** එත්ථ ''පුබ්බපයොගෙ ආපන්නාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධියා අභාවතො සහපයොගං කත්වාපි ලජ්ජිධම්මං ඔක්කන්තෙන පුබ්බපයොගෙ ආපන්නාපත්තියො දෙසෙතබ්බා''ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අට්ඨකථාවචනං පන කතෙ සහපයොගෙ පුබ්බපයොගෙ ආපන්නාපත්තීනම්පි පටිප්පස්සද්ධිං දීපෙති, අඤ්ඤථා ''සහපයොගං පන අකත්වා''ති ඉදං විසෙසනමෙව නිරත්ථකං සියා. යඤ්ච හෙට්ඨා වුත්තං ''සචෙ පනස්ස තත්ථජාතකෙ තිණරුක්ඛලතාදිම්හි ඡින්නෙපි ලජ්ජිධම්මො ඔක්කමති, සංවරො උප්පජ්ජති, ඡෙදනපච්චයා දුක්කටං දෙසෙත්වා මුච්චතී''ති, තම්පි සහපයොගෙ කතෙ පුබ්බපයොගෙ ආපන්නාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධිමෙව දීපෙති සහපයොගෙ ඡෙදනපච්චයා ආපන්නදුක්කටස්සෙව දෙසනාය වුත්තත්තා. **සහපයොගතො පට්ඨායෙවාති** ච ඉදං සහපයොගං පත්තස්ස තතො පුබ්බෙ ආපන්නානං පුබ්බපයොගාපත්තීනම්පි පටිප්පස්සද්ධිං දීපෙති. තෙන හි අයමත්ථො විඤ්ඤායති ''යාව සහපයොගං න පාපුණාති, තාව පුබ්බෙ ආපන්නාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධි න හොති, සහපයොගං පත්තකාලතො පන පට්ඨාය තාසම්පි පටිප්පස්සද්ධි හොතී''ති, තස්මා සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

බහුකාපි ආපත්තියො හොන්තු, එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතීති එත්ථායමධිප්පායො – සචෙ ඛණනවියූහනුද්ධරණෙසු දස දස කත්වා ආපත්තියො ආපන්නා, තාසු උද්ධරණෙ දස ආපත්තියො දෙසෙත්වා මුච්චති විසභාගකිරියං පත්වා පුරිමාපුරිමාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධත්තාති. ජාතිවසෙන පන සමානකිරියාය ආපන්නාපත්තියො එකත්තෙන ගහෙත්වා ''එකමෙව දෙසෙත්වා''ති වුත්තං, තස්මා ඉමිනාපි කුරුන්දට්ඨකථාවචනෙන පඨමං මහාඅට්ඨකථායං වුත්තපුරිමාපත්තිපටිප්පස්සද්ධිමෙව සමත්ථයති, න පන උභින්නං අට්ඨකථානං අත්ථතො නානාකරණං අත්ථි. අපරම්පෙත්ථ පකාරං වණ්ණයන්ති ''සමානකිරියාසුපි පුරිමපුරිමඛණනපච්චයා ආපන්නාපත්තියො පච්ඡිමපච්ඡිමඛණනං පත්වා පටිප්පස්සම්භන්තීති ඉමිනා අධිප්පායෙන 'පංසුඛණනාදීසු ච ලජ්ජිධම්මෙ උප්පන්නෙ බහුකාපි ආපත්තියො හොන්තු, එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතීති **කුරුන්දට්ඨකථායං** වුත්ත'''න්ති. ''එවඤ්ච සති 'බහුකාපි ආපත්තියො හොන්තූ'ති න වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, වුත්තඤ්ච, තස්මා විසභාගකිරියමෙව පත්වා පුරිමාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධිං ඉච්ඡන්තෙනෙව බහුකාසුපි ආපත්තීසු එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතීති ඉමස්මිං ඨානෙ විසුංයෙවෙකො දෙසනාක්කමො දස්සිතො''තිපි වදන්ති. අයමෙතෙසං අධිප්පායො – යථා ඉධ පුරිමාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධි අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙන ගහිතා, එවං බහුකාසුපි ආපත්තීසු එකමෙව දෙසෙත්වා මුච්චතීති ඉදම්පි ඉධ අට්ඨකථාචරියප්පමාණතොයෙව වෙදිතබ්බං. යථා ච පාළියං පාචිත්තියට්ඨානෙපි දුක්කටමෙව හොතීති ඉධ ආවෙණිකං කත්වා ආපත්තිවිසෙසො දස්සිතො, එවං පුරිමාපත්තීනං පටිප්පස්සද්ධිවිසෙසො ච දෙසනාවිසෙසො ච අට්ඨකථාචරියෙහි දස්සිතොති.

හෙට්ඨතො ඔසීදෙන්තොති ''සාමිකෙසු ආගන්ත්වා අපස්සිත්වා ගතෙසු ගණ්හිස්සාමී''ති ථෙය්‍යචිත්තෙන හෙට්ඨාභූමියං ඔසීදෙන්තො. **බුන්දෙනාති** කුම්භියා හෙට්ඨිමතලෙන. එවං එකට්ඨානෙ ඨිතාය කුම්භියා ඨානාචාවනං ඡහි ආකාරෙහි වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **වලයං නීහරති, පාරාජිකන්ති** ආකාසගතං අකත්වා සංසිත්වා නීහරන්තස්ස ඡින්නකොටිතො නීහටමත්තෙ පාරාජිකං. **ඉතො චිතො ච සාරෙතීති** සංසන්තොයෙව ආකාසගතං අකත්වා සාරෙති.

ඡින්නමත්තෙ පාරාජිකන්ති අවස්සං චෙ පතති, ඡින්නමත්තෙ පාරාජිකං. **පරිච්ඡෙදොති** ''පඤ්චමාසකං වා අතිරෙකපඤ්චමාසකං වා''ති වුත්තගණනපරිච්ඡෙදො. **අපබ්‍යූහන්තොති** ''හෙට්ඨා ඨිතං ගණ්හිස්සාමී''ති හත්ථෙන ද්විධා කරොන්තො. **උපඩ්ඪකුම්භියන්ති** උපඩ්ඪපුණ්ණාය කුම්භියා. නනු ච අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙන සඞ්ඛෙපට්ඨකථාදීසු වුත්තම්පි කස්මා න ගහෙතබ්බන්ති ආහ – **"විනයවිනිච්ඡයෙ හි ආගතෙ ගරුකෙ ඨාතබ්බ"**න්ති. **විනයධම්මතාති** විනයගරුකානං ධම්මතා. විනයගරුකා හි විනයවිනිච්ඡයෙ ආගතෙ ගරුකෙ තිට්ඨන්ති. විනයගරුකතාබ්‍යාපනත්ථඤ්හි විනයගරුකොයෙවෙත්ථ විනය-සද්දෙන වුත්තො, විනයස්ස වා එසා ධම්මතා තෙසං ගරුගාරවට්ඨානස්ස විනයවිසයත්තා.

ඉදානි සඞ්ඛෙපට්ඨකථාදීසු වුත්තං පාළියාපි න සමෙතීති දස්සෙන්තො ආහ **"අපිචා"**තිආදි. **භාජනන්ති** පත්තාදිභාජනං. පත්තාදිං අපූරෙත්වා ගණ්හන්තස්ස අනුද්ධටෙපි මුඛවට්ටිපරිච්ඡෙදො හොති, පූරෙත්වා ගණ්හන්තස්ස පන උද්ධරණකාලෙ හොතීති ආහ **"මුඛවට්ටිපරිච්ඡෙදෙන වා උද්ධාරෙන වා"**ති. යදා පන තෙලකුම්භීආදීසු තෙලාදීනං අබහුභාවතො භාජනං නිමුජ්ජාපෙත්වා ගණ්හිතුං න සක්කා හොති, තදා මුඛවට්ටිපරිච්ඡෙදෙනෙව හොති. **වික්කනන්ති** ඵද්ධං. **ආකඩ්ඪනවිකඩ්ඪනයොග්ගන්ති** එත්ථ අභිමුඛං කඩ්ඪනං **ආකඩ්ඪනං,** පරතො කඩ්ඪනං **විකඩ්ඪනං. පටිනීහරිතුන්ති** අත්තනො භාජනතො පටිනීහරිතුං. **හත්ථතො මුත්තමත්තෙ පාරාජිකන්ති** ථෙය්‍යචිත්තෙන පරසන්තකග්ගහණපයොගස්ස කතත්තා. **මහාඅට්ඨකථායමෙව** ''සචෙපි මරියාදං දුබ්බලං කත්වා සුක්ඛතළාකස්ස උදකනිබ්බහනට්ඨානං උදකනිද්ධමනතුම්බං වා පිදහති, අඤ්ඤතො ච ගමනමග්ගෙ වා පාළිං බන්ධති, සුක්ඛමාතිකං වා උජුං කරොති, පච්ඡා දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං ආගන්ත්වා මරියාදං භින්දති, සබ්බත්ථ භණ්ඩදෙය්‍ය''න්ති වුත්තත්තා **"තං පන තත්ථෙව සුක්ඛතළාකෙ සුක්ඛමාතිකාය උජුකරණවිනිච්ඡයෙන විරුජ්ඣතී"**ති වුත්තං.

අවහාරලක්ඛණන්ති පඤ්චවීසතියා අවහාරෙසු එකම්පි අවහාරලක්ඛණං, ඨානාචාවනපයොගො එව වා. **උද්ධාරෙති** කුම්භියා වුට්ඨිතට්ඨානතො කෙසග්ගමත්තෙපි උද්ධටෙ. **යුත්තන්ති** ඨානාචාවනපයොගසබ්භාවතො යුත්තං. **සඞ්ගොපනත්ථායාති** ඉමිනා සුද්ධචිත්තතං දස්සෙති. **පලිබුජ්ඣිස්සතීති** නිවාරෙස්සති. **වුත්තනයෙනෙව පාරාජිකන්ති** හත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජිකං. **සුද්ධචිත්තොව උද්ධරතීති** කුම්භියං තෙලස්ස ආකිරණතො පුරෙතරමෙව සුද්ධචිත්තො නික්ඛිපිත්වා පච්ඡා සුද්ධචිත්තොව උද්ධරති. **නෙව අවහාරොති** ථෙය්‍යචිත්තෙන අවහරණපයොගස්ස අකතත්තා. අත්තනො භාජනත්තා පන **"න ගීවා"**ති වුත්තං, අනාපත්තිමත්තමෙව වුත්තං, න පන එවං විචාරිතන්ති අධිප්පායො. අථ වා **අනාපත්තිමත්තමෙව වුත්තන්ති** ඉමිනාපි තත්ථ ''ගීවා''ති වචනාභාවතො ''න ගීවා''ති පුබ්බෙ වුත්තමහාඅට්ඨකථාවාදමෙව පතිට්ඨාපෙති, පච්ඡා දස්සිතෙන කුරුන්දිවාදෙනපි මහාඅට්ඨකථාවාදොව සමත්ථිතො. **අත්තනො භණ්ඩන්ති** තෙලාකිරණතො පුරෙතරමෙව අත්තනො කුම්භියං සුද්ධචිත්තෙන ඨපිතං පීතතෙලං අත්තනො පරික්ඛාරං. **සම්මොහට්ඨානන්ති** ආපත්තිවිනිච්ඡයවසෙන සම්මොහට්ඨානං.

බහිගතං නාම හොතීති තතො පට්ඨාය තෙලස්ස අට්ඨානභාවතො අධොමුඛභාවතො ච බහිගතං නාම හොති. අන්තො පට්ඨාය ඡිද්දෙ කරියමානෙ තෙලස්ස නික්ඛමිත්වා ගතගතට්ඨානං භාජනසඞ්ඛ්‍යාමෙව ගච්ඡතීති ආහ – **"බාහිරන්තතො පාදග්ඝනකෙ ගළිතෙ පාරාජික"**න්ති. **යථා තථා වා කතස්සාති** බාහිරන්තතො අබ්භන්තරතො වා පට්ඨාය කතස්ස. **මජ්ඣෙ ඨපෙත්වා කතඡිද්දෙති** මජ්ඣෙ ථොකං කපාලං ඨපෙත්වා පච්ඡා තං ඡින්දන්තෙන කතඡිද්දෙ. ''මරියාදච්ඡෙදනෙ අන්තො ඨත්වා බහිමුඛො ඡින්දන්තො බහි අන්තෙන කාරෙතබ්බො, බහි ඨත්වා අන්තොමුඛො ඡින්දන්තො අන්තො අන්තෙන කාරෙතබ්බො, අන්තො ච බහි ච ඡින්දිත්වා මජ්ඣෙ ඨපෙත්වා තං ඡින්දන්තො මජ්ඣෙන කාරෙතබ්බො''ති (පාරා. අට්ඨ. 1.108) වුත්තත්තා **"තළාකස්ස ච මරියාදභෙදෙන සමෙතී"**ති වුත්තං. **ඉදමෙත්ථ යුත්තන්ති** අන්තො ච බහි ච පට්ඨාය කතඡිද්දෙ මජ්ඣෙන කාරෙතබ්බො. **අන්තො පට්ඨාය කතෙ පන බාහිරන්තෙන, බහි පට්ඨාය කතෙ අබ්භන්තරෙන කාරෙතබ්බොති** අයං තිප්පකාරොපි එත්ථ චෙමට්ඨඡිද්දෙ යුත්තො. උදකෙ කතපයොගස්ස අභාවතො **"ඨානාචාවනපයොගස්ස අභාවා"**ති වුත්තං.

අට්ඨකථායං තාව වුත්තන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. පත්ථින්නස්ස ඛාදනං ඉතරස්ස පානඤ්ච සප්පිආදීනං පරිභොගොති ආහ – **"අඛාදිතබ්බං වා අපාතබ්බං වා කරොතී"**ති. කථං පන තථා කරොතීති ආහ **"උච්චාරං වා පස්සාවං වා"**තිආදි. කස්මා පනෙත්ථ දුක්කටං වුත්තන්ති ආහ **"ඨානාචාවනස්ස නත්ථිතාය දුක්කට"**න්ති. **පුරිමද්වයන්ති** භෙදනං ඡඩ්ඩනඤ්ච. කස්මා න සමෙතීති ආහ **"තඤ්හී"**තිආදි. **කුම්භිජජ්ජරකරණෙනාති** පුණ්ණකුම්භියා ජජ්ජරකරණෙන. **මාතිකාඋජුකරණෙනාති** උදකපුණ්ණාය මාතිකාය උජුකරණෙන. **එකලක්ඛණන්ති** භෙදනං කුම්භිජජ්ජරකරණෙන ඡඩ්ඩනං මාතිකාය උජුකරණෙන සද්ධිං එකසභාවං ඨානාචාවනපයොගසබ්භාවතො. **පච්ඡිමං පන ද්වයන්ති** ඣාපනං අපරිභොගකරණඤ්ච.

එත්ථ එවං විනිච්ඡයං වදන්තීති එත්ථ මහාඅට්ඨකථායං වුත්තෙ එකෙ ආචරියා එවං විනිච්ඡයං වදන්ති. **පච්ඡිමද්වයං සන්ධාය වුත්තන්ති** එත්ථ පුරිමද්වයෙ විනිච්ඡයො හෙට්ඨා වුත්තානුසාරෙන සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති තත්ථ කිඤ්චි අවත්වා පච්ඡිමද්වයං සන්ධාය ඨානාචාවනස්ස නත්ථිතාය දුක්කටන්ති ඉදං වුත්තන්ති අධිප්පායො. **ථෙය්‍යචිත්තෙනාති** අත්තනො වා පරස්ස වා කාතුකාමතාවසෙන උප්පන්නථෙය්‍යචිත්තෙන. **විනාසෙතුකාමතායාති** හත්ථපාදාදිං ඡින්දන්තො විය කෙවලං විනාසෙතුකාමතාය. පුරිමද්වයෙ කිං හොති, කිං අධිප්පායෙන න කිඤ්චි වුත්තන්ති ආහ – **"පුරිමද්වයෙ පන…පෙ…. පාරාජික"**න්ති. තත්ථ **වුත්තනයෙන භින්දන්තස්ස වා ඡඩ්ඩෙන්තස්ස වාති** මුග්ගරෙන පොථෙත්වා භින්දන්තස්ස උදකං වා වාලිකං වා ආකිරිත්වා උත්තරාපෙන්තස්සාති අත්ථො. **අයුත්තන්ති චෙති** පාළියං පුරිමපදද්වයෙපි දුක්කටස්සෙව වුත්තත්තා ''පුරිමද්වයෙ…පෙ…. පාරාජිකන්ති ඉදං අයුත්ත''න්ති යදි තුම්හාකං සියාති අත්ථො. **නාති** අයුත්තභාවප්පසඞ්ගං නිසෙධෙත්වා තත්ථ කාරණමාහ **"අඤ්ඤථා ගහෙතබ්බත්ථතො"**ති. කථං පනෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ **"පාළියං හී"**තිආදි. නාසෙතුකාමතාපක්ඛෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථස්ස අවිරුජ්ඣනතො **"ථෙය්‍යචිත්තපක්ඛෙ"**ති වුත්තං. ''එවං විනිච්ඡයං වදන්ති''ති ඉතො පට්ඨාය වුත්තස්ස සබ්බස්සපි එකස්සෙව වචනත්තා **"එවමෙකෙ වදන්ති"**ති නිගමනවසෙන වුත්තං.

ඉදානි යථාවුත්තවසෙන පාළියා අත්ථෙ ගය්හමානෙ මහාඅට්ඨකථායං චතුන්නම්පි සාමඤ්ඤතො වුත්තස්ස පච්ඡිමද්වයං සන්ධාය වුත්තන්ති වචනෙ විසෙසාභාවතො පාළියං වුත්තෙසු චතූසු පදෙසු ''ඡඩ්ඩෙති වා අපරිභොගං වා කරොති''ති ඉමෙසං පදානං විසෙසාභාවප්පසඞ්ගතො ච සයං අඤ්ඤථා පාළිං අට්ඨකථඤ්ච සංසන්දිත්වා අත්ථං දස්සෙතුකාමො **"අයං පනෙත්ථ සාරො"**තිආදිමාහ. විනීතවත්ථුම්හි ''සඞ්ඝස්ස පුඤ්ජකිතං තිණං ථෙය්‍යචිත්තො ඣාපෙසී''සි (පාරා. 156) වුත්තත්තා **විනීතවත්ථුම්හි තිණජ්ඣාපකො වියාති** ඉමිනාව **ඨානා අචාවෙතුකාමොවාති** එත්ථාපි ථෙය්‍යචිත්තෙන ඨානා අචාවෙතුකාමොති ඉදං වුත්තමෙව හොතීති දට්ඨබ්බං. **අඡඩ්ඩෙතුකාමොයෙවාති** එත්ථාපි ථෙය්‍යචිත්තෙනාති සම්බන්ධිතබ්බං. ඉදඤ්හි ථෙය්‍යචිත්තපක්ඛං සන්ධාය වුත්තං නාසෙතුකාමතාපක්ඛස්ස වක්ඛමානත්තා. තෙනෙවාහ **"නාසෙතුකාමතාපක්ඛෙ පනා"**තිආදි. **ඉතරථාපි යුජ්ජතීති** ථෙය්‍යචිත්තාභාවා ඨානා චාවෙතුකාමස්සපි දුක්කටං යුජ්ජතීති වුත්තං හොති.

භූමට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආකාසට්ඨකථාවණ්ණනා

96. ආකාසට්ඨකථායං **මුඛතුණ්ඩකෙනාති** මුඛග්ගෙන. **කලාපග්ගෙනාති** පිඤ්ඡකලාපස්ස අග්ගෙන. **පසාරෙතීති** ගහණත්ථං පසාරෙති. **අග්ගහෙත්වා වාති** ලෙඩ්ඩුආදීහි පහරිත්වා නයනවසෙන අග්ගහෙත්වා වා. ආකාසට්ඨවිනිච්ඡයෙ වුච්චමානෙපි තප්පසඞ්ගෙන ආකාසට්ඨස්ස වෙහාසට්ඨාදිභාවමුපගතෙපි අසම්මොහත්ථං **"යස්මිං අඞ්ගෙ නිලීයති"**තිආදි වුත්තං. **අන්තොවත්ථුම්හීති** පරික්ඛිත්තවත්ථුස්ස අන්තො. **අන්තොගාමෙති** පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස අන්තො. අපරික්ඛිත්තෙ පන වත්ථුම්හි, ගාමෙ වා ඨිතට්ඨානමෙව ඨානං. **අටවිමුඛං කරොතීති** අරඤ්ඤාභිමුඛං කරොති. **රක්ඛතීති** තෙන පයොගෙන තස්ස ඉච්ඡිතට්ඨානං අගතත්තා රක්ඛති. භූමියා ගච්ඡන්තං සන්ධාය **"දුතියපදවාරෙ වා"**ති වුත්තං. **ගාමතො නික්ඛන්තස්සාති** පරික්ඛිත්තගාමතො නික්ඛන්තස්ස. **කපිඤ්ජරො** නාම එකා පක්ඛිජාති.

ආකාසට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වෙහාසට්ඨකථාවණ්ණනා

97. වෙහාසට්ඨකථායං පන චීවරවංසෙ ඨපිතස්ස චීවරස්ස ආකඩ්ඪනෙ යථාවුත්තප්පදෙසාතික්කමො එකද්වඞ්ගුලමත්තාකඩ්ඪනෙන සියාති අධිප්පායෙන වුත්තං **"එකද්වඞ්ගුලමත්තාකඩ්ඪනෙනෙව පාරාජික"**න්ති. ඉදඤ්ච තාදිසං නාතිමහන්තං චීවරවංසදණ්ඩකං සන්ධාය වුත්තං, මහන්තෙ පන තතො අධිකමත්තාකඩ්ඪනෙනෙව සියා. **රජ්ජුකෙන බන්ධිත්වාති** එකාය රජ්ජුකොටියා චීවරං බන්ධිත්වා අපරාය කොටියා චීවරවංසං බන්ධිත්වා ඨපිතචීවරං. මුත්තමත්තෙ අට්ඨත්වා පතනකසභාවත්තා **"මුත්තෙ පාරාජික"**න්ති වුත්තං.

එකමෙකස්ස ඵුට්ඨොකාසමත්තෙ අතික්කන්තෙ පාරාජිකන්ති භිත්තිං අඵුසාපෙත්වා ඨපිතත්තා වුත්තං. **භිත්තිං නිස්සාය ඨපිතන්ති** පටිපාටියා ඨපිතෙසු නාගදන්තාදීසුයෙව ආරොපෙත්වා භිත්තිං ඵුසාපෙත්වා ඨපිතං. **පණ්ණන්තරං ආරොපෙත්වා ඨපිතාති** අඤ්ඤෙහි ඨපිතං සන්ධාය වුත්තං.

වෙහාසට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උදකට්ඨකථාවණ්ණනා

98. උදකට්ඨකථායං සන්දමානඋදකෙ නික්ඛිත්තං න තිට්ඨතීති ආහ **"අසන්දනකෙ උදකෙ"**ති. **අනාපත්තීති** හත්ථවාරපදවාරෙසු දුක්කටාපත්තියා අභාවං සන්ධාය වුත්තං. **කඩ්ඪතීති** හෙට්ඨතො ඔසාරෙති. **උප්පලාදීසූති ආදි-**සද්දෙන පදුමපුණ්ඩරීකාදිං සඞ්ගණ්හාති. රත්තං **පදුමං,** සෙතං **පුණ්ඩරීකං**. සෙතං වා **පදුමං,** රත්තං **පුණ්ඩරීකං**. අථ වා රත්තං වා හොතු සෙතං වා සතපත්තං **පදුමං,** ඌනසතපත්තං **පුණ්ඩරීකං**. **වත්ථු පූරතීති** පාරාජිකවත්ථු පහොති. **තස්මිං ඡින්නමත්තෙ පාරාජිකන්ති** උදකතො අච්චුග්ගතස්ස උදකවිනිමුත්තට්ඨානතො ඡෙදනං සන්ධාය වුත්තං. **යං වත්ථුං පූරෙතීති** යං පුප්ඵං පාරාජිකවත්ථුං පූරෙති. දසහි පුප්ඵෙහි කතකලාපො **හත්ථකො,** මහන්තං කලාපං කත්වා බද්ධං **භාරබද්ධං**. **රජ්ජුකෙසු තිණානි සන්ථරිත්වාති** එත්ථ ''ද්වෙ රජ්ජුකානි උදකපිට්ඨෙ ඨපෙත්වා තෙසං උපරි තිරියතො තිණානි සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි බන්ධිත්වා වා අබන්ධිත්වා වා තිරියතොයෙව පුප්ඵානි ඨපෙත්වා හෙට්ඨතො ගතානි ද්වෙ රජ්ජුකානි උක්ඛිපිත්වා පුප්ඵමත්ථකෙ ඨපෙන්ති''ති වදන්ති.

කෙසග්ගමත්තම්පි යථාඨිතට්ඨානතො චාවෙතීති පාරිමන්තෙන ඵුට්ඨොකාසං, ඔරිමන්තෙන කෙසග්ගමත්තං චාවෙති. **සකලමුදකන්ති** දණ්ඩෙන ඵුට්ඨොකාසගතං සකලමුදකං. **න උදකං ඨානන්ති** අත්තනා කතට්ඨානස්ස අට්ඨානත්තා. **ඉදං උභයන්ති** එත්ථ ''බන්ධනං අමොචෙත්වා…පෙ…. පාරාජික''න්ති ඉදමෙවෙකං, ''පඨමං බන්ධනං…පෙ…. ඨානපරිච්ඡෙදො''ති ඉදං දුතියං. **පදුමිනියන්ති** පදුමගච්ඡෙ. **උප්පාටිතායාති** පරෙහි අත්තනො අත්ථාය උප්පාටිතාය.

බහි ඨපිතෙති උදකතො බහි ඨපිතෙ. හත්ථකවසෙන බුද්දකං කත්වා

බද්ධං **කලාපබද්ධං**. **මුළාලන්ති** කන්දං. **පත්තං වා පුප්ඵං වාති** ඉදං කද්දමස්ස අන්තො පවිසිත්වා ඨිතං සන්ධාය වුත්තං. **සකලමුදකන්ති** වාපිආදීසු පරියාපන්නං සකලමුදකං. **නිද්ධමනතුම්බන්ති** වාපියා උදකස්ස නික්ඛමනමග්ගං. **උදකවාහකන්ති** මහාමාතිකං. **න අවහාරොති** ඉදං පුබ්බසදිසං න හොතීති ආහ – **"කස්මා…පෙ…. එවරූපා හි තත්ථ කතිකා"**ති. **අවහාරො නත්ථීති** සබ්බසාධාරණෙ අපරිග්ගහට්ඨානෙ ගහිතත්තා. **මාතිකං ආරොපෙත්වාති** ඛුද්දකමාතිකං ආරොපෙත්වා. **මරිත්වා…පෙ…. තිට්ඨන්තීති** එත්ථ ''මතමච්ඡානංයෙව තෙසං සන්තකත්තා අමතෙ ගණ්හන්තස්ස නත්ථි අවහාරො''ති වදන්ති.

උදකට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නාවට්ඨකථාවණ්ණනා

99. නාවට්ඨකථායං පන **යා බන්ධනා මුත්තමත්තෙ ඨානා න චවතීති** ඉමිනා චණ්ඩසොතෙ බද්ධනාවං පටික්ඛිපති. **තාව දුක්කටන්ති** ''බන්ධනං මොචෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති එවං මොචෙන්තස්ස පඤ්ඤත්තං දුක්කටං සන්ධාය වුත්තං. **ථුල්ලච්චයම්පි පාරාජිකම්පි හොතීති** එත්ථ පඨමං ඨානා අචාවෙත්වා මුත්තෙ ථුල්ලච්චයං, පඨමං ඨානා චාවෙත්වා මුත්තෙ පාරාජිකන්ති වෙදිතබ්බං.

''පාසෙ බද්ධසූකරො විය''තිආදිනා වුත්තං සන්ධායාහ **"තත්ථ යුත්ති පුබ්බෙ වුත්තා එවා"**ති. **විප්පනට්ඨා නාවාති** විසමවාතාදීහි විනාසං පත්වා උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා හෙට්ඨා භූමිතලං අප්පත්වා මජ්ඣෙ ඨිතං සන්ධාය වදති. තෙනෙව **"අධො වා ඔපිලාපෙන්තස්ස…පෙ…. නාවාතලෙන ඵුට්ඨොකාසං මුඛවට්ටිං අතික්කන්තමත්තෙ පාරාජික"**න්ති වුත්තං. **ඔපිලාපෙන්තස්සාති** ඔසීදාපෙන්තස්ස. **අතික්කන්තමත්තෙති** ඵුට්ඨොකාසං අතික්කන්තමත්තෙ. **එසෙව නයොති** මුත්තමත්තෙ පාරාජිකන්ති දස්සෙති.

නාවාකඩ්ඪනයොග්ගමහායොත්තතාය යොත්තකොටිතො පට්ඨාය සකලම්පි **"ඨාන"**න්ති වුත්තං.

අසතිපි වාතෙ යථා වාතං ගණ්හාති, තථා ඨපිතත්තා **"වාතං ගණ්හාපෙති"**ති වුත්තං. **බලවා ච වාතො ආගම්මාති** ඉමිනා අසති වාතෙ අයං පයොගො කතොති දස්සෙති. තෙනෙව **"පුග්ගලස්ස නත්ථි අවහාරො"**ති වුත්තං. සති පන වාතෙ කතො පයොගො ඨානාචාවනපයොගොයෙවාති මාතිකාඋජුකරණෙ විය අත්ථෙව අවහාරොති දට්ඨබ්බං. **ඨානාචාවනපයොගො න හොතීති** සුක්ඛමාතිකාඋජුකරණෙ විය අසති වාතෙ කතපයොගත්තා. **භණ්ඩදෙය්‍යං පන හොතීති** නාවාසාමිකස්ස භණ්ඩදෙය්‍යං හොති.

නාවට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යානට්ඨකථාවණ්ණනා

100. යානට්ඨකථායං **දුකයුත්තස්සාති** ද්වීහි ගොණෙහි යුත්තස්ස. **අයුත්තකන්ති** ගොණෙහි අයුත්තං. **කප්පකතාති** යථා ද්වීහි භාගෙහි හෙට්ඨා පතිට්ඨාති, එවං කතා. **තීණි වා චත්තාරි වා ඨානානීති** අකප්පකතාය උපත්ථම්භනියා වසෙන තීණි ඨානානි, කප්පකතාය වසෙන චත්තාරි ඨානානීති. තථා පථවියං ඨපිතස්ස තීණි ඨානානීති සම්බන්ධො. **තන්ති** ඵලකස්ස වා දාරුකස්ස වා උපරි ඨපිතං පථවියං ඨපිතඤ්ච. **ද්වීහි අක්ඛසීසෙහීති** ද්වීහි අක්ඛකොටීහි. **දාරූනං උපරි ඨපිතස්සාති** ද්වින්නං දාරූනං උපරි ද්වීහි අක්ඛකොටීහි ඔලම්බෙත්වා සකටසාලායං ඨපිතස්ස. **හෙට්ඨිමතලස්සාති** සකටබාහාය භූමිං ඵුසිත්වා ඨිතස්ස හෙට්ඨිමභාගස්ස. **සෙසං නාවායං වුත්තසදිසන්ති** ඉමිනා ''යදි පන තං එවං ගච්ඡන්තං පකතිගමනං උපච්ඡින්දිත්වා අඤ්ඤං දිසාභාගං නෙති, පාරාජිකං. සයමෙව යං කඤ්චි ගාමං සම්පත්තං ඨානා අචාවෙන්තොව වික්කිණිත්වා ගච්ඡති, නෙවත්ථි අවහාරො, භණ්ඩදෙය්‍යං පන හොතී''ති ඉමං නයං අතිදිස්සති.

යානට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භාරට්ඨකථාවණ්ණනා

101. භාරට්ඨකථායං **පුරිමගලෙ ගලවාටකොති** පුරිමගලෙ උපරිමගලවාටකො. **උරපරිච්ඡෙදමජ්ඣෙති** උරපරියන්තස්ස මජ්ඣෙ. **අනාණත්තත්තාති** ''අසුකට්ඨානං නෙහී''ති අනාණත්තත්තා. **යො චායං සීසභාරෙ වුත්තොති** යො චායං විනිච්ඡයො සීසභාරෙ වුත්තො. සීසාදීහි වා ගහිතො හොතූති සම්බන්ධො. **තාදිසන්ති** තප්පටිච්ඡාදනසමත්ථං.

භාරට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආරාමට්ඨකථාවණ්ණනා

102. ආරාමට්ඨකථායං **බන්ධනන්ති** පුප්ඵානං වණ්ටෙ පතිට්ඨිතට්ඨානං. **අභියුඤ්ජතීති** චොදෙති අඩ්ඩං කරොති. **අදින්නාදානස්ස පයොගත්තාති** සහපයොගමාහ වත්ථුම්හියෙව කතපයොගත්තා. සහපයොගවසෙන හෙතං දුක්කටං. **විනිච්ඡයප්පසුතන්ති** විනිච්ඡයෙ නියුත්තං. **කක්ඛළොති** දාරුණො. **ධුරං නික්ඛිපතීති** උස්සාහං ඨපෙති, අත්තනො සන්තකකරණෙ නිරුස්සාහො හොතීති අත්ථො. කූටඩ්ඩකාරකොපි සචෙ ධුරං න නික්ඛිපති, නත්ථි අවහාරොති ආහ **''සචෙ සයම්පි කතධුරනික්ඛෙපො හොතී''**ති. **සයම්පීති** අභියුඤ්ජකොපි. **කතධුරනික්ඛෙපොති** ''න දානි නං ඉමස්ස දස්සාමී''ති එවං තස්ස දානෙ කතධුරනික්ඛෙපො. **කිඞ්කාරප්පටිස්සාවිභාවෙති** ''කිං කරොමි කිං කරොමී''ති එවං කිඞ්කාරමෙව පටිස්සුණන්තො විචරතීති කිඞ්කාරපටිස්සාවී, තස්ස භාවො කිඞ්කාරපටිස්සාවිභාවො, තස්මිං, අත්තනො වසවත්තිභාවෙති වුත්තං හොති.

උක්කොචං දත්වාති ලඤ්ජං දත්වා. **කූටවිනිච්ඡයිකානන්ති** කූටවිනිච්ඡයෙ නියුත්තානං විනයධරානං. ''ගණ්හා''ති අවත්වා ''අසාමිකස්ස සාමිකො අය''න්තිආදිනා පරියායෙන වුත්තෙපි තස්ස සන්තකභාවං පරිච්ඡින්දිත්වා පවත්තවචනත්තා කූටවිනිච්ඡයං කරොන්තානං කූටසක්ඛීනඤ්ච පාරාජිකමෙව. අසතිපි චෙත්ථ ඨානාචාවනෙ උභින්නං ධුරනික්ඛෙපොයෙව ඨානාචාවනට්ඨානෙ තිට්ඨති. ඉමස්මිං ධුරනික්ඛෙපෙ පාරාජිකෙ සාමිකස්ස විමතුප්පාදනපයොගෙ කතෙ ථුල්ලච්චයං, තස්සෙව ධුරනික්ඛෙපපයොගෙ නිප්ඵාදිතෙ පාරාජිකං. **සයං පරාජයං පාපුණාතීති** කූටඩ්ඩකාරකො පරාජයං පාපුණාති.

ආරාමට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විහාරට්ඨකථාවණ්ණනා

103. විහාරට්ඨකථායං විහාරොපි පරිවෙණම්පි ආවාසොපි විහාරොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතීති ආහ **''විහාරං වා''**තිආදි. තත්ථ **විහාරන්ති** මහාවිහාරං. **පරිවෙණන්ති** මහාවිහාරස්ස අබ්භන්තරෙ විසුං විසුං පාකාරපරිච්ඡින්නට්ඨානං. **ආවාසන්ති** එකං ආවසථං. අභියොගෙ කතෙපි අවහාරස්ස අසිජ්ඣනතො වුත්තං **''අභියොගො න රුහතී''**ති. ගණසන්තකෙ පන පරිච්ඡින්නසාමිකත්තා සක්කා ධුරං නික්ඛිපාපෙතුන්ති ආහ **''දීඝභාණකාදිභෙදස්ස පන ගණස්සා''**ති. ඉධාපි සචෙ එකොපි ධුරං න නික්ඛිපති, රක්ඛතියෙව. සබ්බෙසං ධුරනික්ඛෙපෙනෙව හි පාරාජිකං.

විහාරට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඛෙත්තට්ඨකථාවණ්ණනා

104. ඛෙත්තට්ඨකථායං **සත්ත ධඤ්ඤානීති** සාලිවීහියවකඞ්ගුකුද්‍රූසවරකගොධුමානං වසෙන සත්ත ධඤ්ඤානි . **නිරුම්භිත්වා වාතිආදීසු** ''ගණ්හන්තස්සා''ති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං. තත්ථ නිරුම්භිත්වා ගහණං නාම වීහිසීසං අච්ඡින්දිත්වා යථාඨිතමෙව හත්ථෙන ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා බීජමත්තස්සෙව ගහණං. **එකමෙකන්ති** එකමෙකං වීහිසීසං. **උප්පාටෙත්වා වාති** මුග්ගමාසාදීනි උද්ධරිත්වා වා. **යස්මිං බීජෙ වාතිආදි** නිරුම්භිත්වා ගහණාදීසු යථාක්කමං යොජෙතබ්බං. සාලිසීසාදීනි නිරුම්භිත්වා ගණ්හන්තස්ස යස්මිං බීජෙ වත්ථු පූරති, එකමෙකං හත්ථෙනෙව ඡින්දිත්වා ගණ්හන්තස්ස යස්මිං සීසෙ වත්ථු පූරති, අසිතෙන ලායිත්වා ගණ්හන්තස්ස යස්සං මුට්ඨියං වත්ථු පූරති, බහූනි එකතො උප්පාටෙත්වා ගණ්හන්තස්ස යස්මිං මුග්ගමාසාදිඵලෙ වත්ථු පූරතීති එවමෙත්ථ යථාක්කමො වෙදිතබ්බො. **''තස්මිං බන්ධනා මොචිතමත්තෙ''**ති වචනතො තස්මිං බීජාදිම්හි බන්ධනා මොචිතෙ සති තතො අනපනීතෙපි පාරාජිකමෙවාති දට්ඨබ්බං. **අච්ඡිජ්ජමානොති** අච්ඡින්නො හුත්වා ඨිතො. **ජටිතානීති** ඡින්දිතානි අච්ඡින්නෙහි සද්ධිං ජටිතානි හොන්තීති අත්ථො. **සභුසන්ති** පලාලසහිතං. **අභුසන්ති** පලාලරහිතං.

ඛීලෙනාති ඛාණුකෙන. එත්ථ ච ඛීලසඞ්කමනාදීසු උභයං සම්භවති සහපයොගො ධුරනික්ඛෙපො ච. යදා හි පරස්ස ඛෙත්තාදීසු එකදෙසං ඛීලසඞ්කමනාදිවසෙන අත්තනො සන්තකං කරොති, තදා සතිපි පඨමතරං සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙ ඛීලසඞ්කමනාදිසහපයොගං විනා න හොතීති සහපයොගෙනෙව පාරාජිකං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තං ''ඨානාචාවනවසෙන ඛීලාදීනි සඞ්කාමෙත්වා ඛෙත්තාදිග්ගහණවසෙන ච සහපයොගො වෙදිතබ්බො''ති. යදා පන අසති ධුරනික්ඛෙපෙ ඛීලසඞ්කමනාදිමත්තං කතං, තදා විනා ධුරනික්ඛෙපෙන න හොතීති ධුරනික්ඛෙපෙනෙව පාරාජිකං. තෙනෙවෙත්ථ **''තඤ්ච ඛො සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙනා''**ති වුත්තං. **එවං සබ්බත්ථාති** යථාවුත්තමත්ථං රජ්ජුසඞ්කමනාදීසුපි අතිදිසති.

යට්ඨින්ති මානදණ්ඩං. **එකස්මිං අනාගතෙ ථුල්ලච්චයං, තස්මිං ආගතෙ පාරාජිකන්ති** එත්ථ සචෙ දාරූනි නිඛණිත්වා තත්තකෙනෙව ගණ්හිතුකාමො හොති, අවසානෙ දාරුම්හි පාරාජිකං. සචෙ තත්ථ සාඛායොපි කත්වා ගහෙතුකාමො හොති, අවසානසාඛාය පාරාජිකන්ති වෙදිතබ්බං. **තත්තකෙන අසක්කොන්තොති** දාරූනි නිඛණිත්වා වතිං කාතුං අසක්කොන්තො. **ඛෙත්තමරියාදන්ති** වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං **''කෙදාරපාළි''**න්ති වුත්තං. **විත්ථතං කරොතීති** පුබ්බෙ විජ්ජමානමෙව මරියාදං විත්ථිණ්ණං කරොති. **අකතං වා පන පතිට්ඨපෙතීති** පුබ්බෙ අකතං වා මරියාදං ඨපෙති.

ඛෙත්තට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්ථුට්ඨකථාවණ්ණනා

105. වත්ථුට්ඨකථායං **තිණ්ණං පාකාරානන්ති** ඉට්ඨකසිලාදාරූනං වසෙන තිණ්ණං පාකාරානං. **එතෙනෙව නයෙනාති** ඉමිනා ''කෙවලං භූමිං සොධෙත්වා…පෙ…. අපරික්ඛිපිත්වා වා''ති වුත්තමත්ථං නිදස්සෙති.

ගාමට්ඨකථාවණ්ණනා

106. ගාමට්ඨකථායං ගාමො නාමාති පාළියං න වුත්තං සබ්බසො ගාමලක්ඛණස්ස පුබ්බෙ වුත්තත්තා.

අරඤ්ඤට්ඨකථාවණ්ණනා

107. අරඤ්ඤට්ඨකථායං **අරඤ්ඤං නාමාති** ඉදං පන න කෙවලං පුබ්බෙ වුත්තඅරඤ්ඤලක්ඛණප්පත්තිමත්තෙන අරඤ්ඤං ඉධාධිප්පෙතං, කින්තු යං අත්තනො අරඤ්ඤලක්ඛණෙන අරඤ්ඤං පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොති, තං අරඤ්ඤං ඉධාධිප්පෙතන්ති දස්සෙතුං වුත්තං. **තෙනාති** පුන අරඤ්ඤවචනෙන. **න පරිග්ගහිතභාවො අරඤ්ඤස්ස ලක්ඛණන්ති** යදි හි පරිග්ගහිතභාවො අරඤ්ඤලක්ඛණං සියා, ''අරඤ්ඤං නාම යං මනුස්සානං පරිග්ගහිත''න්ති එත්තකමෙව වදෙය්‍යාති අධිප්පායො. **යන්ති** ඉමිනා පුබ්බෙ වුත්තලක්ඛණමෙව අරඤ්ඤං පරාමට්ඨන්ති ආහ **''යං පන අත්තනො අරඤ්ඤලක්ඛණෙන අරඤ්ඤ''**න්ති.

විනිවිජ්ඣිත්වාති උජුකමෙව විනිවිජ්ඣිත්වා. **පණ්ණං වාති** තාලපණ්ණාදි පණ්ණං වා. **අද්ධගතොපීති** චිරකාලං තත්ථෙව ඨිතොපි. **න ගහෙතබ්බොති** එත්ථ පන යො පරෙහි අරඤ්ඤසාමිකානං හත්ථතො කිණිත්වා තච්ඡෙත්වා තත්ථෙව ඨපිතො, සො අරඤ්ඤසාමිකෙන අනුඤ්ඤාතොපි න ගහෙතබ්බො. **සාමිකෙහි ඡඩ්ඩිතොති ගහෙතුං වට්ටතීති** පංසුකූලසඤ්ඤාය ගහණං වුත්තං. **ලක්ඛණච්ඡින්නස්සාපීති** අරඤ්ඤසාමිකානං හත්ථතො කිණිත්වා ගණ්හන්තෙහි කතසඤ්ඤාණස්ස. **ජල්ලියා පරියොනද්ධං හොතීති** ඉමිනා

සාමිකානං නිරපෙක්ඛතං දීපෙති. තෙන වුත්තං **‘‘ගහෙතුං වට්ටතී’’**ති. යදි සාමිකානං සාපෙක්ඛතා අත්ථි, න වට්ටති. **තානි කතානි අජ්ඣාවුත්ථානි ච හොන්තීති** තානි ගෙහාදීනි කතානි පරිනිට්ඨිතානි මනුස්සෙහි ච අජ්ඣාවුත්ථානි හොන්ති. **දාරූනිපීති** ගෙහාදීනං කතත්තා තතො අවසිට්ඨදාරූනිපි. **එතෙසන්ති** එතෙසං යථාවුත්තදාරූනං.

තෙසං ආරක්ඛට්ඨානන්ති තෙසං අරඤ්ඤපාලානං ඨිතට්ඨානං. **දෙහීති වුත්තෙ දාතබ්බමෙවාති** එත්ථ ‘‘දෙහී’’ති වුත්තෙ ‘‘දස්සාමී’’ති ආභොගසබ්භාවතො ‘‘දෙහී’’ති අවුත්තෙ අදත්වාපි ගන්තුං වට්ටතියෙව. **ගන්තුං දෙථාති** ගමනං දෙථ. **අදිස්වා ගච්ඡති, භණ්ඩදෙය්‍යන්ති** පරිසුද්ධචිත්තෙන ගච්ඡති, භණ්ඩදෙය්‍යං. යත්ථ කත්ථචි නීතානම්පි දාරූනං අරඤ්ඤසාමිකානංයෙව සන්තකත්තා සුද්ධචිත්තෙන නික්ඛන්තොපි පුන ථෙය්‍යචිත්තං උප්පාදෙත්වා ගච්ඡති, පාරාජිකමෙවාති වදන්ති.

අරඤ්ඤට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උදකකථාවණ්ණනා

108. උදකකථායං මහාකුච්ඡිකා උදකචාටි **උදකමණිකො**. ‘‘සමෙඛලා චාටි උදකමණිකො’’තිපි වදන්ති. **තත්ථාති** තෙසු භාජනෙසු. **නිබ්බහනඋදකන්ති** ‘‘මහොදකං ආගන්ත්වා තළාකමරියාදං මා ඡින්දී’’ති තළාකරක්ඛණත්ථං තස්ස එකපස්සෙන විස්සජ්ජිතඋදකං. **නිද්ධමනතුම්බන්ති** සස්සාදීනං අත්ථාය උදකනික්ඛමනමග්ගං. **මරියාදං දුබ්බලං කත්වාති** ඉදං අවස්සං ඡින්නසභාවදස්සනත්ථං භණ්ඩදෙය්‍යවිසයදස්සනත්ථඤ්ච වුත්තං. මරියාදං දුබ්බලං අකත්වාපි යථාවුත්තපයොගෙ කතෙ මරියාදං ඡින්දිත්වා නික්ඛන්තඋදකග්ඝානුරූපෙන අවහාරෙන කාරෙතබ්බමෙව.

අනිග්ගතෙති අනික්ඛමිත්වා තළාකස්මිංයෙව උදකෙ ඨිතෙ. **අසම්පත්තෙවාති** තළාකතො නික්ඛමිත්වා මහාමාතිකාය එව ඨිතෙ. **අනික්ඛන්තෙති** තළාකතො අනික්ඛන්තෙ උදකෙ. **සුබද්ධාති** භණ්ඩදෙය්‍යම්පි න හොතීති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘නික්ඛන්තෙ බද්ධා භණ්ඩදෙය්‍යා’’**න්ති, තළාකතො නික්ඛමිත්වා පරෙසං ඛුද්දකමාතිකාමුඛං අපාපුණිත්වා මහාමාතිකායංයෙව ඨිතෙ බද්ධා වෙ, භණ්ඩදෙය්‍යන්ති අත්ථො. ‘‘අනික්ඛන්තෙ බද්ධා සුබද්ධා, නික්ඛන්තෙ බද්ධා භණ්ඩදෙය්‍යා’’න්ති හි ඉදං ද්වයං හෙට්ඨා වුත්තවිකප්පද්වයස්ස යථාක්කමෙන වුත්තං. **නත්ථි අවහාරොති** එත්ථ ‘‘අවහාරො නත්ථි, භණ්ඩදෙය්‍යං පන හොතී’’ති කෙචි වදන්ති, තළාකගතඋදකස්ස සබ්බසාධාරණත්තා තං අයුත්තං විය දිස්සති, ‘‘අනික්ඛන්තෙ බද්ධා සුබද්ධා’’ති ඉමිනා ච අට්ඨකථාවචනෙන න සමෙති. **වත්ථුං…පෙ…. න සමෙතීති** එත්ථ තළාකගතඋදකස්ස සබ්බසාධාරණත්තා අපරිග්ගහිතං ඉධ වත්ථුන්ති අධිප්පායො.

උදකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දන්තපොනකථාවණ්ණනා

109. දන්තකට්ඨකථායං **තතො පට්ඨාය අවහාරො නත්ථීති** ‘‘යථාසුඛං භික්ඛුසඞ්ඝො පරිභුඤ්ජතූ’’ති යථාසුඛං පරිභොගත්ථාය ඨපිතත්තා වස්සග්ගෙන අභාජෙතබ්බත්තා අරක්ඛිතබ්බත්තා සබ්බසාධාරණත්තා ච අඤ්ඤං සඞ්ඝිකං විය න හොතීති ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හන්තස්සපි නත්ථි අවහාරො . **වත්තන්ති** දන්තකට්ඨග්ගහණෙ වත්තං. ඉදානි තදෙව වත්තං දස්සෙන්තො **‘‘යො හී’’**තිආදිමාහ. **‘‘පුන සාමණෙරා ආහරිස්සන්තී’’**ති කෙචි ථෙරා වදෙය්‍යුන්ති යොජෙතබ්බං.

දන්තපොනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වනප්පතිකථාවණ්ණනා

110. වනප්පතිකථායං **‘‘උජුකමෙව තිට්ඨතීති** රුක්ඛභාරෙන කිඤ්චිදෙව භස්සිත්වා ඨිතත්තා හොතියෙව ඨානාචාවනන්ති අධිප්පායෙන වුත්ත’’න්ති වදන්ති. **වාතමුඛං සොධෙතීති** යථා වාතො ආගන්ත්වා රුක්ඛං පාතෙති, එවං වාතස්ස ආගමනමග්ගං රුන්ධිත්වා ඨිතානි සාඛාගුම්බාදීනි ඡින්දිත්වා අපනෙන්තො සොධෙති. **‘‘මණ්ඩූකකණ්ටකං වා විසන්ති** මණ්ඩූකානං නඞ්ගුට්ඨෙ අග්ගකොටියං ඨිතකණ්ටක’’න්ති වදන්ති, ‘‘එකං විසමච්ඡකණ්ටක’’න්තිපි වදන්ති.

වනප්පතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හරණකකථාවණ්ණනා

111. හරණකකථායං **හරණකන්ති** හරියමානං. අභිමුඛං කත්වා කඩ්ඪනං **ආකඩ්ඪනං,** සෙසදිසාකඩ්ඪනං **විකඩ්ඪනං. පාදං අග්ඝති, පාරාජිකමෙවාති** එත්ථ අන්තං න ගණ්හාමීති අසල්ලක්ඛිතත්තා අන්තස්ස ච ගණ්හිස්සාමීති සල්ලක්ඛිතස්සෙව පටස්ස එකදෙසත්තා පාරාජිකං වුත්තං. **සහභණ්ඩහාරකන්ති** භණ්ඩහාරකෙන සද්ධිං. **සන්තජ්ජෙත්වාති** ධනුආදීහි සන්තජ්ජෙත්වා.

සොති භණ්ඩහාරකො. **අනජ්ඣාවුත්ථකන්ති** අපරිග්ගහිතකං, අසාමිකන්ති අත්ථො.

ආහරාපෙන්තෙ දාතබ්බන්ති එත්ථ ‘‘ඡඩ්ඩෙත්වා ධුරං නික්ඛිපිත්වා ගතානම්පි නිරාලයානං පුන ආහරාපනස්ස වුත්තත්තා භික්ඛූනම්පි අත්තනො සන්තකෙ පරික්ඛාරෙ අච්ඡින්දිත්වා පරෙහි ගහිතෙ තත්ථ ධුරනික්ඛෙපං කත්වාපි පුන තං බලක්කාරෙනපි ආහරාපෙතුං වට්ටතී’’ති දෙසවාසිනො ආචරියා වදන්ති, සීහළදීපවාසිනො පන තං කෙචි ආචරියා න ඉච්ඡන්ති. තෙනෙව **මහාගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං ‘‘අම්හාකං පන තං න රුච්චතී’’ති. **අඤ්ඤෙසූති** මහාපච්චරිආදීසු. **විචාරණා එව නත්ථීති** තත්ථාපි පටික්ඛෙපාභාවතො අයමෙවත්ථොති වුත්තං හොති.

හරණකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනිධිකථාවණ්ණනා

112. උපනිධිකථායං ‘‘සඞ්ගොපනත්ථාය අත්තනො හත්ථෙ නික්ඛිත්තස්ස භණ්ඩස්ස ගුත්තට්ඨානෙ පටිසාමනපයොගං විනා අඤ්ඤස්මිං පයොගෙ අකතෙපි රජ්ජසඞ්ඛොභාදිකාලෙ ‘න දානි තස්ස දස්සාමි, න මය්හං දානි දස්සතී’ති උභොහිපි සකසකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා ධුරනික්ඛෙපෙ කතෙ පාරාජිකමෙව පටිසාමනපයොගස්ස කතත්තා’’ති වදන්ති. **අත්තනො හත්ථෙ නික්ඛිත්තත්තාති** එත්ථ අත්තනො හත්ථෙ සඞ්ගොපනත්ථාය නික්ඛිත්තකාලතො පට්ඨාය තප්පටිබද්ධත්තා ආරක්ඛාය භණ්ඩසාමිකට්ඨානෙ ඨිතත්තා ඨානස්ස ච තදායත්තතාය ඨානාචාවනස්ස අලබ්භනතො නත්ථි අවහාරොති අධිප්පායො.

ධම්මං වාචාපෙත්වාති ධම්මං කථාපෙත්වා. **එසෙව නයොති** උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකං. කස්මා? අඤ්ඤෙහි අසාධාරණස්ස අභිඤ්ඤාණස්ස වුත්තත්තා. **‘‘අඤ්ඤං තාදිසමෙව ගණ්හන්තෙ යුජ්ජතීති** ඉදං සඤ්ඤාණං කථෙන්තෙනෙව ‘අසුකස්මිං ඨානෙ’ති ඔකාසස්ස ච නියමිතත්තා තස්මිං ඨානෙ ඨිතං පත්තං අපනෙත්වා තස්මිං ඔකාසෙ අඤ්ඤං තාදිසමෙව පච්ඡා ඨපිතං පත්තං සන්ධාය කථිත’’න්ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. චොරෙන සල්ලක්ඛිතපත්තස්ස ගහණාභාවෙපි ‘‘ඉදං ථෙනෙත්වා ගණ්හිස්සාමී’’ති තස්මිං ඔකාසෙ ඨිතෙ තාදිසෙ වත්ථුමත්තෙ තස්ස ථෙය්‍යචිත්තසබ්භාවතො අඤ්ඤං තාදිසමෙව ගණ්හන්තෙ යුජ්ජතීති චොරස්ස අවහාරො දස්සිතො. **පදවාරෙනාති** ථෙරෙන නීහරිත්වා දින්නං පත්තං ගහෙත්වා ගච්ඡතො චොරස්ස පදවාරෙන. **තං අතාදිසමෙව ගණ්හන්තෙ යුජ්ජතීති** ‘‘මමායං පත්තො න හොතී’’ති වා ‘‘මයා කථිතො අයං පත්තො න හොතී’’ති වා ජානිත්වා ථෙය්‍යචිත්තෙන ගණ්හන්තස්ස ‘‘ඉදං ථෙනෙත්වා ගණ්හිස්සාමී’’ති වත්ථුමත්තෙ ථෙය්‍යචිත්තං උප්පාදෙත්වා ගණ්හන්තස්ස ච අවහාරසබ්භාවතො වුත්තං.

ගාමද්වාරන්ති සමණසාරුප්පං වොහාරමත්තමෙතං, අන්තොගාමං ඉච්චෙව වුත්තං හොති. **වුත්තනයෙනෙව ථෙරස්ස පාරාජිකන්ති** ථෙය්‍යචිත්තෙනෙව පරසන්තකස්ස ගහිතත්තා උද්ධාරෙයෙව ථෙරස්ස පාරාජිකං. **චොරස්ස දුක්කටන්ති** අසුද්ධචිත්තෙන ගහිතත්තා ගහිතකාලෙ චොරස්ස දුක්කටං. **වුත්තනයෙනෙව උභින්නම්පි දුක්කටන්ති** චොරස්ස සාමිකෙන දින්නත්තා පාරාජිකං නත්ථි, අසුද්ධචිත්තෙන ගහිතත්තා දුක්කටං, ථෙරස්ස පන අත්තනො සන්තකෙපි අසුද්ධචිත්තතාය දුක්කටන්ති.

ආණත්තියා ගහිතත්තාති එත්ථ ‘‘පත්තචීවරං ගණ්හ, අසුකං නාම ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරිස්සාමා’’ති එවං ථෙරෙන කතආණත්තියා විහාරස්ස පරභාගෙ උපචාරතො පට්ඨාය යාව තස්ස ගාමස්ස පරතො උපචාරො, තාව සබ්බං ඛෙත්තමෙව ජාතන්ති අධිප්පායො. **මග්ගතො ඔක්කම්මාති** එත්ථ උභින්නං සකටචක්කමග්ගානං අන්තරාළම්පි මග්ගොයෙවාති දට්ඨබ්බං. **අට්ඨත්වා අනිසීදිත්වාති** එත්ථ විහාරං පවිසිත්වා සීසාදීසු භාරං භූමියං අනික්ඛිපිත්වාව තිට්ඨන්තො නිසීදන්තො වා විස්සමිත්වා ථෙය්‍යචිත්තෙ වූපසන්තෙ පුන ථෙය්‍යචිත්තං උප්පාදෙත්වා ගච්ඡති චෙ, පාදුද්ධාරෙන කාරෙතබ්බො. සචෙ භූමියං නික්ඛිපිත්වා පුන තං ගහෙත්වා ගච්ඡති, උද්ධාරෙන කාරෙතබ්බො. කස්මා? ආණාපකස්ස ආණත්තියා යං කත්තබ්බං, තස්ස තාව පරිනිට්ඨිතත්තා. කෙචි පන ‘‘පුරිමස්මිං ථෙය්‍යචිත්තෙ අවූපසන්තෙපි වුත්තනයෙනෙව විස්සමිත්වා ගච්ඡතො පාදුද්ධාරෙන උද්ධාරෙන වා කාරෙතබ්බො’’ති වදන්ති, ‘‘අසුකං නාම ගාමන්ති අනියමෙත්වා ‘අන්තොගාමං පවිසිස්සාමා’ති අවිසෙසෙන වුත්තෙ විහාරසාමන්තා සබ්බොපි ගොචරගාමො ඛෙත්තමෙවා’’තිපි වදන්ති. **සෙසන්ති** මග්ගුක්කමනවිහාරාභිමුඛගමනාදි සබ්බං. **පුරිමසදිසමෙවාති** අනාණත්තියා ගහිතෙපි සාමිකස්ස කථෙත්වා ගහිතත්තා හෙට්ඨා වුත්තවිහාරූපචාරාදි සබ්බං ඛෙත්තමෙවාති කත්වා වුත්තං.

එසෙව නයොති ‘‘අන්තරාමග්ගෙ ථෙය්‍යචිත්තං උප්පාදෙත්වා’’තිආදිනා වුත්තනයං අතිදිසති. **නිමිත්තෙ වා කතෙති** ‘‘චීවරං මෙ කිලිට්ඨං, කො නු ඛො රජිත්වා දස්සතී’’තිආදිනා නිමිත්තෙ කතෙ. **වුත්තනයෙනෙවාති** අනාණත්තස්ස ථෙරෙන සද්ධිං පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගමනවාරෙ වුත්තනයෙනෙව. **එකපස්සෙ වාති** විහාරස්ස මහන්තතාය අත්තානං අදස්සෙත්වා එකස්මිං පස්සෙ වසන්තො වා. **ථෙය්‍යචිත්තෙන පරිභුඤ්ජන්තො ජීරාපෙතීති** ථෙය්‍යචිත්තෙ උප්පන්නෙ ඨානාචාවනං අකත්වා නිවත්ථපාරුතනීහාරෙනෙව පරිභුඤ්ජන්තො ජීරාපෙති, ඨානා චාවෙන්තස්ස පන ථෙය්‍යචිත්තෙ සති පාරාජිකමෙව සීසෙ භාරං ඛන්ධෙ කරණාදීසු විය. **යථා තථා වා නස්සතීති** අග්ගිආදිනා වා උපචිකාදීහි ඛාදිතං වා නස්සති.

අඤ්ඤො වා කොචීති ඉමිනා පන යෙන ඨපිතං, සොපි සඞ්ගහිතොති වෙදිතබ්බං. **තව ථූලසාටකො ලද්ධොතිආදිනා** මුසාවාදෙ දුක්කටං අදින්නාදානපයොගත්තා. **ඉතරං ගණ්හතො උද්ධාරෙ පාරාජිකන්ති** එත්ථ ‘‘පවිසිත්වා තව සාටකං ගණ්හාහී’’ති ඉමිනාව උපනිධිභාවතො මුත්තත්තා සාමිකස්ස ඉතරං ගණ්හතොපි අත්තනො සාටකෙ ආලයස්ස සබ්භාවතො ච උද්ධාරෙ පාරාජිකං වුත්තං. **න ජානන්තීති** තෙන වුත්තං වචනං අසුණන්තා න ජානන්ති. **එසෙව නයොති** එත්ථ සචෙ ජානිත්වාපි චිත්තෙන න සම්පටිච්ඡන්ති, එසෙව නයොති දට්ඨබ්බං. **පටික්ඛිපන්තීති** එත්ථ චිත්තෙන පටික්ඛෙපොපි සඞ්ගහිතොවාති වෙදිතබ්බං. **යාචිතා වා අයාචිතා වාති** එත්ථ යාචිතා යදි චිත්තෙනපි සම්පටිච්ඡන්ති, නට්ඨෙ ගීවා. අයාචිතා පන යදිපි චිත්තෙන සම්පටිච්ඡන්ති, නත්ථි ගීවා.

ගහෙත්වා ඨපෙතීති එත්ථ චාලෙත්වා තස්මිංයෙව ඨානෙ ඨපිතෙපි නට්ඨෙ ගීවා. **උපචාරෙ විජ්ජමානෙති** භණ්ඩාගාරස්ස සමීපෙ උච්චාරපස්සාවට්ඨානෙ විජ්ජමානෙ. **මයි ච මතෙ සඞ්ඝස්ස ච සෙනාසනෙ විනට්ඨෙති** එත්ථ ‘‘කෙවලං සඞ්ඝස්ස සෙනාසනං මා නස්සීති ඉමිනාව අධිප්පායෙන විවරිතුම්පි වට්ටතියෙවා’’ති වදන්ති. **සභායෙහි භවිතබ්බන්ති** තෙහිපි කිඤ්චි කිඤ්චි දාතබ්බන්ති වුත්තං හොති. **අයං සාමීචීති** භණ්ඩාගාරෙ වසන්තානං ඉදං වත්තං.

ලොලමහාථෙරොති මන්දො මොමූහො හසිතකීළිතප්පසුතො වා මහාථෙරො. අත්තනො අත්තනො වසනගබ්භෙසු සභාගභික්ඛූනං පරික්ඛාරං ඨපෙන්තීති යොජෙතබ්බං. **ඉතරෙහීති** තස්මිංයෙව ගබ්භෙ වසන්තෙහි ඉතරභික්ඛූහි. විහාරවාරෙ නියුත්තො **විහාරවාරිකො,** වාරං කත්වා විහාරරක්ඛණකො. **නිවාපන්ති** භත්තවෙතනං. **පටිපථං ගතෙසූති** චොරානං ආගමනං ඤත්වා ‘‘පඨමතරංයෙව ගන්ත්වා සද්දං කරිස්සාමා’’ති චොරානං අභිමුඛං ගතෙසු. **නිස්සිතකෙ ජග්ගෙන්තීති** අත්තනො අත්තනො නිස්සිතකෙ සික්ඛාචරියාය පොසෙන්තාපි නිස්සිතකෙ විහාරං ජග්ගාපෙන්ති. ‘‘අසහායස්ස අදුතියස්සා’’ති පාඨො යුත්තො, පච්ඡිමං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **අසහායස්ස වා අත්තදුතියස්ස වාති** ඉමස්මිං පන පාඨෙ එකෙන ආනීතං ද්වින්නං නප්පහොතීති අත්තදුතියස්සපි වාරො නිවාරිතොති වදන්ති, තං ‘‘යස්ස සභාගො භික්ඛු භත්තං ආනෙත්වා දාතා නත්ථී’’ති ඉමිනා න සමෙතීති විමංසිතබ්බං. **උපජීවන්තෙන ඨාතබ්බන්ති** අබ්භොකාසිකෙන රුක්ඛමූලිකෙනපි පාකවට්ටං උපනිස්සාය ජීවන්තෙන පත්තචීවරරක්ඛණත්ථාය විහාරවාරෙ සම්පත්තෙ ඨාතබ්බං. **පරිපුච්ඡන්ති** පුච්ඡිතපඤ්හවිස්සජ්ජනං අට්ඨකථං වා. **දිගුණන්ති** වස්සග්ගෙන පාපිතං විනාව ද්වෙ කොට්ඨාසෙති වදන්ති. **පක්ඛවාරෙනාති** අඩ්ඪමාසවාරෙන.

උපනිධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුඞ්කඝාතකථාවණ්ණනා

113. සුඞ්කඝාතකථායං **තතො හනන්තීති** තතො නීහරන්තා හනන්ති. **තන්ති** සුඞ්කට්ඨානං. **යතොති** යතො නීහරියමානභණ්ඩතො. **රාජකන්ති** රාජායත්තං. තම්පි රාජාරහමෙවාති ආහ **‘‘අයමෙවත්ථො’’**ති. **ඉතොති** ඉතො භණ්ඩතො. **දුතියං පාදං අතික්කාමෙතීති** එත්ථ ‘‘පඨමං පාදං පරිච්ඡෙදතො බහි ඨපෙත්වා දුතියෙ පාදෙ උද්ධටමත්තෙ පාරාජික’’න්ති වදන්ති උද්ධරිත්වා බහි අට්ඨපිතෙපි බහි ඨිතොයෙව නාම හොතීති කත්වා. යත්ථ යත්ථ පදවාරෙන ආපත්ති කාරෙතබ්බා, තත්ථ තත්ථ සබ්බත්ථාපි එසෙව නයොති වදන්ති. සුඞ්කඝාතතො බහි **බහිසුඞ්කඝාතං**. **අවස්සං පතනකන්ති** අවස්සං සුඞ්කඝාතතො බහි පතනකං. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙවාති** අවස්සං පතනකෙ හත්ථතො මුත්තමත්තෙති වුත්තං හොති. **වට්ටන්තං පුන අන්තො පවිසතීති** මහාඅට්ඨකථාවචනස්ස කුරුන්දිසඞ්ඛෙපට්ඨකථාහි අධිප්පායො පකාසිතො. **අන්තො ඨත්වා බහි ගච්ඡන්තං රක්ඛතීති** භික්ඛුනො පයොගෙන ගමනවෙගස්ස අන්තොයෙව වූපසන්තත්තා. **පරිවත්තෙත්වා අබ්භන්තරිමං බහි ඨපෙතීති** අබ්භන්තරෙ ඨිතං පුටකං පරිවත්තෙත්වා බහි ඨපෙති. එත්ථ ච ‘‘අබ්භන්තරිමෙ පුටකෙ භූමිතො මොචිතමත්තෙ පාරාජික’’න්ති වදන්ති.

‘‘ගච්ඡන්තෙ යානෙ වා…පෙ.… ඨපෙතීති සුඞ්කඝාතං අපවිසිත්වා බහියෙව ඨපෙතී’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං සුඞ්කට්ඨානස්ස බහි ඨපිතන්ති වක්ඛමානත්තා. ආචරියා පන ‘‘සුඞ්කට්ඨානස්ස බහි ඨිත’’න්ති පාඨං විකප්පෙත්වා ‘‘පඨමං අන්තොසුඞ්කඝාතං පවිට්ඨෙසුයෙව යානාදීසු ඨපිතං පච්ඡා යානෙන සද්ධිං නීහටං සුඞ්කඝාතස්ස බහි ඨිතං, න ච තෙන නීත’’න්ති අත්ථං වදන්ති. අයං පන තෙසං අධිප්පායො – සුඞ්කට්ඨානස්ස අන්තො පවිට්ඨයානාදීසු ඨපිතෙපි භික්ඛුස්ස පයොගං විනා අඤ්ඤෙන නීහටත්තා නෙවත්ථි පාරාජිකං, **‘‘අත්‍ර පවිට්ඨස්ස සුඞ්කං ගණ්හන්තූ’’**ති වුත්තත්තා අඤ්ඤෙන නීහටස්ස බහි ඨිතෙ භණ්ඩදෙය්‍යම්පි න හොතීති. අයමෙව ච නයො ‘‘වට්ටිත්වා ගමිස්සතීති වා අඤ්ඤො නං වට්ටෙස්සතීති වා අන්තො ඨපිතං පච්ඡා සයං වා වට්ටමානං අඤ්ඤෙන වා වට්ටිතං බහි ගච්ඡති, රක්ඛතියෙවා’’ති ඉමිනා වචනෙන සමෙතීති යුත්තතරො විය දිස්සති. සුඞ්කට්ඨානස්ස අන්තො පවිසිත්වා පුන පච්චාගච්ඡතොපි තෙන පස්සෙන පරිච්ඡෙදං අතික්කමන්තස්ස යදි තතොපි ගච්ඡන්තානං හත්ථතො සුඞ්කං ගණ්හන්ති, සීමාතික්කමෙ පාරාජිකමෙව.

හත්ථිසුත්තාදීසූති හත්ථිසික්ඛාදීසු. **ඉමස්මිං ඨානෙති** යථාවුත්තයානාදීහි වුත්තප්පකාරෙන නීහරණෙ. **අනාපත්තීති** තත්ථ ‘‘සහත්ථා’’ති වචනතො අඤ්ඤෙන නීහරාපෙන්තස්ස අනාපත්ති. **ඉධාති** ඉමස්මිං අදින්නාදානසික්ඛාපදෙ. **තත්‍රාති** තස්මිං එළකලොමසික්ඛාපදෙ. **හොන්තීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො හෙතුඅත්ථො, යස්මා එළකලොමානි නිස්සග්ගියානි හොන්ති, තස්මා පාචිත්තියන්ති අත්ථො. **ඉධ අනාපත්තීති** ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ අවහාරාභාවා අනාපත්ති. **උපචාරන්ති** සුඞ්කඝාතපරිච්ඡෙදතො බහි සමන්තා ද්වින්නං ලෙඩ්ඩුපාතානං අබ්භන්තරං වතිආසන්නප්පදෙසසඞ්ඛාතං උපචාරං. තාදිසං උපචාරං ඔක්කමිත්වා පරිහරණෙ සාදීනවත්තා දුක්කටං වුත්තං. **එත්ථාති** සුඞ්කඝාතෙ. **‘‘ද්වීහි ලෙඩ්ඩුපාතෙහීති** අයං නියමො ආචරියපරම්පරාභතො’’ති **මහාගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

සුඞ්කඝාතකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාණකථාවණ්ණනා

114. පාණකථායං තිරච්ඡානගතස්ස එකන්තෙන පාදග්ඝනකතා න සම්භවතීති ආහ – **‘‘එකංසෙන අවහාරකප්පහොනකපාණං දස්සෙන්තො’’**ති. **භුජිස්සං හරන්තස්ස අවහාරො නත්ථීති** පරපරිග්ගහිතාභාවතො. **භුජිස්සොති** අදාසො. **ආඨපිතොති** මාතාපිතූහි ඉණං ගණ්හන්තෙහි ‘‘යාව ඉණදානා අයං තුම්හාකං සන්තිකෙ හොතූ’’ති ඉණදායකානං නිය්‍යාතිතො. යස්මා මාතාපිතරො දාසානං විය පුත්තානං න සාමිනො. යෙසඤ්ච සන්තිකෙ ආඨපිතො, තෙපි තස්ස හත්ථකම්මෙ සාමිනො, න තස්සාති ආහ **‘‘අවහාරො නත්ථී’’**ති. **ධනං පන ගතට්ඨානෙ වඩ්ඪතීති** එත්ථ ‘‘ආඨපෙත්වා ගහිතධනං වඩ්ඪියා සහ අවහාරකස්ස ගීවා’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

අන්තොජාත…පෙ.… අවහාරො හොතීති එත්ථ පදෙසචාරිත්තවසෙන අත්තනාව අත්තානං නිය්‍යාතෙත්වා දාසබ්‍යං උපගතං අවහරන්තස්සපි පාරාජිකමෙවාති වෙදිතබ්බං. **ගෙහදාසියා කුච්ඡිම්හි දාසස්ස ජාතොති** එවම්පි සම්භවතීති සම්භවන්තං ගහෙත්වා වුත්තං. ගෙහදාසියා කුච්ඡිස්මිං පන අඤ්ඤස්ස ජාතොපි එත්ථෙව සඞ්ගහිතො. **කරමරානීතො** නාම බන්ධගාහගහිතො. තෙනාහ **‘‘පරදෙසතො පහරිත්වා’’**තිආදි. තත්ථ **පරදෙසතො පහරිත්වාති** පරදෙසං විලුම්පකෙහි රාජරාජමහාමත්තාදීහි මහාචොරෙහි පරදෙසතො පහරිත්වා. **අනාපත්ති පාරාජිකස්සාති** යදි තස්ස වචනෙන තතො අධිකං වෙගං න වඩ්ඪෙති, අනාපත්ති. **පරියායෙනාති** පරියායවචනෙන. මනුස්සවිග්ගහෙ ‘‘මරණවණ්ණං වා සංවණ්ණෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා පරියායකථායපි න මුච්චති, ඉධ පන ‘‘අදින්නං ථෙය්‍යසඞ්ඛාතං ආදියෙය්‍යා’’ති ආදානස්සෙව වුත්තත්තා පරියායකථාය මුච්චති.

පාණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපදකථාවණ්ණනා

අපදකථායං **නාමෙනාති** සප්පනාමෙන වා සාමිකෙන කතනාමෙන වා. **කරණ්ඩපුටන්ති** පෙළාය පිධානං. **ආහච්චාති** පහරිත්වා.

චතුප්පදකථාවණ්ණනා

116. චතුප්පදකථායං **භිඞ්කච්ඡාපන්ති** භිඞ්කභිඞ්කාති සද්දායනතො එවංලද්ධනාමං හත්ථිපොතකං. **අන්තොවත්ථුම්හීති** පරික්ඛිත්තෙ අන්තොවත්ථුම්හි. **රාජඞ්ගණෙති** පරික්ඛිත්තෙ නගරෙ වත්ථුද්වාරතො බහිරාජඞ්ගණෙ. **හත්ථිසාලා ඨානන්ති** නිබ්බකොසතො උදකපාතබ්භන්තරං ඨානං. **බහිනගරෙ ඨිතස්සාති** පරික්ඛිත්තනගරං සන්ධාය වුත්තං, අපරික්ඛිත්තනගරෙ පන අන්තොනගරෙ ඨිතස්සපි ඨිතට්ඨානමෙව ඨානං. **ඛණ්ඩද්වාරන්ති** අත්තනා ඛණ්ඩිතද්වාරං. **සාඛාභඞ්ගන්ති** භඤ්ජිතසාඛං. **නිපන්නස්ස ද්වෙති** බන්ධනෙන සද්ධිං ද්වෙ. **ඝාතෙතීති** එත්ථ ‘‘ථෙය්‍යචිත්තෙන විනාසෙන්තස්ස සහපයොගත්තා දුක්කටමෙව, න පාචිත්තිය’’න්ති ආචරියා වදන්ති.

චතුප්පදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඔණිරක්ඛකථාවණ්ණනා

ඔණිරක්ඛකථායං **ඔණීත**න්ති ඔණීතං, ආනීතන්ති අත්ථො. ‘‘ඔණිරක්ඛස්ස සන්තිකෙ ඨපිතං භණ්ඩං උපනිධි විය සඞ්ගොපනත්ථාය අනික්ඛිපිත්වා මුහුත්තං ඔලොකනත්ථාය ඨපිතත්තා තස්ස ඨානාචාවනමත්තෙන පාරාජිකං ජනෙතී’’ති වදන්ති.

සංවිදාවහාරකථාවණ්ණනා

සංවිදාවහාරකථායං ‘‘සම්බහුලා සංවිදහිත්වා එකො භණ්ඩං අවහරති, ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා’’ති පාළියං අවිසෙසෙන වුත්තත්තා ආණාපකානං ආණත්තික්ඛණෙ ආපත්ති, අවහාරකස්ස උද්ධාරෙති යථාසම්භවං යොජෙත්වා අත්ථො ගහෙතබ්බො ආණත්තිකථායං ‘‘සො තං භණ්ඩං අවහරති, ආපත්ති සබ්බෙසං පාරාජිකස්සා’’තිආදීසු විය. එත්ථාපි හි ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව ආපත්ති වුත්තා. තථා ච වක්ඛති ‘‘අථ තං භණ්ඩං අවස්සං හාරියං හොති, යං පරතො සබ්බෙසං ආපත්ති පාරාජිකස්සාති වුත්තං, තතො ඉමස්ස තඞ්ඛණෙයෙව පාරාජිකං හොතීති අයං යුත්ති සබ්බත්ථ වෙදිතබ්බා’’ති (පාරා. අට්ඨ. 1.121). සංවිදාවහාරෙ ච ‘‘ආණත්ති නත්ථී’’ති න වත්තබ්බා ‘‘අන්තෙවාසිකෙසු එකමෙකස්ස එකෙකො මාසකො සාහත්ථිකො හොති, පඤ්ච ආණත්තිකා’’ති වචනතො. ආණත්තියා ච සති ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙයෙව ආපත්ති ඉච්ඡිතබ්බා, න උද්ධාරෙ.

යදි එවං **‘‘තෙසු එකො භණ්ඩං අවහරති, තස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජික’’**න්ති කස්මා වුත්තන්ති? නායං දොසො. එත්ථ හි සබ්බෙසංයෙව ආපත්තිදස්සනත්ථං අවහාරකස්සපි ආපත්තිසම්භවට්ඨානං දස්සෙන්තො ‘‘තස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජික’’න්ති ආහ, න පන ආණාපකානම්පි උද්ධාරෙයෙව ආපත්තිදස්සනත්ථන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. **‘‘සම්බහුලා එකං ආණාපෙන්ති ‘ගච්ඡෙතං ආහරා’ති, තස්සුද්ධාරෙ සබ්බෙසං පාරාජික’’**න්තිආදීසුපි එවමෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. අථ වා සංවිදාවහාරෙ ආණාපකානම්පි උද්ධාරෙයෙව ආපත්ති, න ආණත්තික්ඛණෙති ආවෙණිකමිදං ලක්ඛණන්ති අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙන ගහෙතබ්බං, ඉතො වා අඤ්ඤෙන පකාරෙන යථා අට්ඨකථායං පුබ්බෙනාපරං න විරුජ්ඣති, තථා වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

සංවිධායාති සංවිදහිත්වා. **තෙන නෙසං දුක්කටාපත්තියො**ති ආණත්තිවසෙන පාරාජිකාපත්තියා අසම්භවෙ සති වුත්තං. යදි හි තෙ ආණත්තා අවස්සං තං හරන්ති, පාරාජිකාපත්තියෙව නෙසං දට්ඨබ්බා, න දුක්කටාපත්ති. **සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස ආණත්තිකං වා සාහත්ථිකස්ස අඞ්ගං න හොතී**ති භින්නකාලවිසයත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අඞ්ගං න හොති. තථා හි සහත්ථා අවහරන්තස්ස ඨානාචාවනෙ ආපත්ති, ආණත්තියා පන ආණත්තික්ඛණෙයෙවාති භින්නකාලවිසයා සාහත්ථිකාණත්තිකෙහි ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියො.

සංවිදාවහාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඞ්කෙතකම්මකථාවණ්ණනා

119. සඞ්කෙතකම්මකථායං **ඔරකෙ වුත්තනයෙනෙවා**ති ‘‘අවස්සං හාරියෙ භණ්ඩෙ’’තිආදිනා වුත්තනයෙන. පාළියං **තං සඞ්කෙතං පුරෙ වා පච්ඡා වා**ති එත්ථ **තං සඞ්කෙත**න්ති සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති දට්ඨබ්බං, තස්ස සඞ්කෙතස්සාති අත්ථො. අථ වා තං සඞ්කෙතං අසම්පත්වා පුරෙ වා තං සඞ්කෙතං අතික්කම්ම පච්ඡා වාති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. තෙනෙවාහ – **‘‘අජ්ජාති නියාමිතං තං සඞ්කෙතං අතික්කම්මා’’**තිආදි. **තං නිමිත්තං පුරෙ වා පච්ඡා වා**ති එත්ථාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සඞ්කෙතකම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිමිත්තකම්මකථාවණ්ණනා

120. නිමිත්තකම්මකථායං අක්ඛිනිඛණාදිනිමිත්තකම්මං පන ලහුකං ඉත්තරකාලං, තස්මා තඞ්ඛණෙයෙව තං භණ්ඩං අවහරිතුං න සක්කා. තථා හි කිඤ්චි භණ්ඩං දූරෙ හොති කිඤ්චි හාරියං, තං ගහෙතුං යාව ගච්ඡති, යාව උක්ඛිපිතුං වායමති, තාව නිමිත්තකම්මස්ස පච්ඡා හොති. එවං සන්තෙපි නිමිත්තකම්මතො පට්ඨාය ගණ්හිතුං ආරද්ධත්තා තෙනෙව නිමිත්තෙන අවහරතීති වුච්චති. යදි එවං ‘‘පුරෙභත්තපයොගොව එසො’’ති වාදො පමාණභාවං ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති. න හි සඞ්කෙතකම්මං විය නිමිත්තකම්මං දට්ඨබ්බං. තත්ථ හි කාලපරිච්ඡෙදො අත්ථි, ඉධ නත්ථි. කාලවසෙන හි සඞ්කෙතකම්මං වුත්තං, කිරියාවසෙන නිමිත්තකම්මන්ති අයමෙතෙසං විසෙසො. ‘‘තං නිමිත්තං පුරෙ වා පච්ඡා වා තං භණ්ඩං අවහරති, මූලට්ඨස්ස අනාපත්තී’’ති ඉදං පන තෙන නිමිත්තකම්මෙ කතෙ ගණ්හිතුං අනාරභිත්වා සයමෙව ගණ්හන්තස්ස වසෙන වුත්තං.

නිමිත්තකම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආණත්තිකථාවණ්ණනා

121. ආණත්තිකථායං **අසම්මොහත්ථ**න්ති යස්මා සඞ්කෙතකම්මනිමිත්තකම්මානි කරොන්තො එකො පුරෙභත්තාදීසු වා අක්ඛිනිඛණනාදීනි වා දිස්වා ‘‘ගණ්හා’’ති වදති, එකො ගහෙතබ්බභණ්ඩනිස්සිතං කත්වා ‘‘පුරෙභත්තං එවංවණ්ණසණ්ඨානං භණ්ඩං ගණ්හා’’ති වදති, එකො ‘‘ත්වං ඉත්ථන්නාමස්ස පාවද, සො අඤ්ඤස්ස පාවදතූ’’තිආදිනා පුග්ගලපටිපාටියා ච ආණාපෙති, තස්මා කාලවසෙන කිරියාවසෙන භණ්ඩවසෙන පුග්ගලවසෙන ච ආණත්තෙ විසඞ්කෙතාවිසඞ්කෙතවසෙන එතෙසු සඞ්කෙතකම්මනිමිත්තකම්මෙසු අසම්මොහත්ථං. **නිමිත්තසඤ්ඤං කත්වා**ති ‘‘ඊදිසං නාම භණ්ඩ’’න්ති වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන ගහණස්ස නිමිත්තභූතං සඤ්ඤාණං කත්වා.

යථාධිප්පායං ගච්ඡතීති දුතියො තතියස්ස, තතියො චතුත්ථස්සාති එවං පටිපාටියා චෙ වදන්තීති වුත්තං හොති. සචෙ පන දුතියො චතුත්ථස්ස ආරොචෙති, න යථාධිප්පායං ආණත්ති ගතාති නෙවත්ථි ථුල්ලච්චයං, පඨමං වුත්තදුක්කටමෙව හොති. **තදෙව හොතී**ති භණ්ඩග්ගහණං විනා කෙවලං සාසනප්පටිග්ගහණමත්තස්සෙව සිද්ධත්තා තදෙව ථුල්ලච්චයං හොති , න දුක්කටං නාපි පාරාජිකන්ති අත්ථො. **සබ්බත්ථා**ති ඊදිසෙසු සබ්බට්ඨානෙසු.

තෙසම්පි දුක්කටන්ති ආරොචනපච්චයා දුක්කටං. **පටිග්ගහිතමත්තෙ**ති එත්ථ අවස්සං චෙ පටිග්ගණ්හාති, තතො පුබ්බෙව ආචරියස්ස ථුල්ලච්චයං, න පන පටිග්ගහිතෙති දට්ඨබ්බං. කස්මා පනස්ස ථුල්ලච්චයන්ති ආහ – **‘‘මහාජනො හි තෙන පාපෙ නියොජිතො’’**ති.

මූලට්ඨස්සෙව දුක්කටන්ති අයං තාව අට්ඨකථානයො, ආචරියා පන ‘‘විසඞ්කෙතත්තා එව මූලට්ඨස්සාති පාළියං අවුත්තත්තා පටිග්ගණ්හන්තස්සෙව තං දුක්කටං වුත්තං, ඉමිනාව හෙට්ඨා ආගතවාරෙසුපි පටිග්ගණ්හන්තානං පටිග්ගහණෙ දුක්කටං වෙදිතබ්බං, තං පන තත්ථ ඔකාසාභාවතො අවත්වා ඉධ වුත්ත’’න්ති වදන්ති.

එවං පුන ආණත්තියාපි දුක්කටමෙව හොතීති පඨමං අත්ථසාධකත්තාභාවතො වුත්තං. **ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකො**ති මග්ගානන්තරඵලං විය අත්ථසාධිකාණත්තිචෙතනාක්ඛණෙයෙව පාරාජිකො. **බධිරතායා**ති උච්චං භණන්තො බධිරතාය වා න සාවෙතීති වුත්තං හොති. ‘‘ආණත්තො අහං තයා’’ති ඉමස්මිං වාරෙ පුන පටික්ඛිපිතබ්බාභාවෙන අත්ථසාධකත්තාභාවතො මූලට්ඨස්ස නත්ථි පාරාජිකං. ‘‘පණ්ණෙ වා සිලාය වා යත්ථ කත්ථචි ‘චොරියං කාතබ්බ’න්ති ලිඛිත්වා ඨපිතෙ පාරාජිකමෙවා’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. තං පන යස්මා අදින්නාදානතො පරියායකථාය මුච්චති, තස්මා වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. යදි පන ‘‘අසුකස්මිං නාම ඨානෙ අසුකං නාම භණ්ඩං ඨිතං, තං අවහරා’’ති පණ්ණෙ ලිඛිත්වා කස්සචි පෙසෙති, සො චෙ තං භණ්ඩං අවහරති, ආණත්තියා අවහටං නාම හොතීති යුත්තං ආණාපකස්ස පාරාජිකං.

ආණත්තිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිභෙදවණ්ණනා

122. **තත්ථ තත්ථා**ති භූමට්ඨථලට්ඨාදීසු. අඞ්ගඤ්ච දස්සෙන්තොති යොජෙතබ්බං. **වත්ථුභෙදෙනා**ති අවහරිතබ්බස්ස වත්ථුස්ස ගරුකලහුකභෙදෙන. **ආපත්තිභෙද**න්ති පාරාජිකථුල්ලච්චයදුක්කටානං වසෙන ආපත්තිභෙදං. මනුස්සභූතෙන පරෙන පරිග්ගහිතං **පරපරිග්ගහිතං**.

125. **න ච සකසඤ්ඤී**ති ඉමිනා පන පරපරිග්ගහිතං වත්ථු කථිතං. **න ච විස්සාසග්ගාහී, න ච තාවකාලික**න්ති ඉමිනා පන පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤා කථිතා. **න විස්සාසග්ගාහිතා**ති විස්සාසග්ගාහෙන අග්ගහිතභාවො. **න තාවකාලිකතා**ති පච්ඡා දාතබ්බතං කත්වා අග්ගහිතභාවො. **අනජ්ඣාවුත්ථක**න්ති ‘‘මමෙද’’න්ති පරිග්ගහවසෙන අනජ්ඣාවුත්ථකං අරඤ්ඤෙ දාරුතිණපණ්ණාදි. **ඡඩ්ඩිත**න්ති කට්ඨහාරාදීහි අතිභාරාදිතාය අනත්ථිකභාවෙන අරඤ්ඤාදීසු ඡඩ්ඩිතං. **ඡින්නමූලක**න්ති නට්ඨං පරියෙසිත්වා ආලයසඞ්ඛාතස්ස මූලස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නමූලං. **අසාමික**න්ති අනජ්ඣාවුත්ථකාදීහි තීහි ආකාරෙහි දස්සිතං අසාමිකවත්ථු. **උභයම්පී**ති යථාවුත්තලක්ඛණං අසාමිකං අත්තනො සන්තකඤ්ච.

ආපත්තිභෙදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපත්තිභෙදවණ්ණනා

131. යාය සෙය්‍යාය සයිතො කාලං කරොති, සා **අනුට්ඨානසෙය්‍යා** නාම. **‘‘චිත්තෙන පන අධිවාසෙතී’’**ති වුත්තමත්ථං විභාවෙතුං **‘‘න කිඤ්චි වදතී’’**ති වුත්තං. **පාකතිකං කාතු**න්ති යත්තකං ගහිතං පරිභුත්තං වා, තත්තකං දාතබ්බන්ති වුත්තං හොති.

පටිදස්සාමීති යං ගහිතං, තදෙව වා අඤ්ඤං වා තාදිසං පුන දස්සාමීති අත්ථො. සඞ්ඝසන්තකෙ සඞ්ඝං අනුජානාපෙතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා කස්සචි වත්ථුනො අනනුජානිතබ්බතො ච **"සඞ්ඝසන්තකං පන පටිදාතුමෙව වට්ටතී"**ති වුත්තං.

තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නිබ්බත්තාපීති තස්මිංයෙව මතසරීරෙ උප්පන්නාපි. විනීතවත්ථූසු සාටකතණ්හාය තස්මිංයෙව මතසරීරෙ නිබ්බත්තපෙතො වියාති දට්ඨබ්බං. **රුක්ඛාදීසු ලග්ගිතසාටකෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති** මනුස්සෙහි අපරිග්ගහිතං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ පන තං ආරක්ඛකෙහි පරිග්ගහිතං හොති, ගහෙතුං න වට්ටතීති.

අනාපත්තිභෙදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

දාරුභණ්ඩාදීසු "භාරියමිදං, ත්වං එකපස්සං උක්ඛිපාහි, අහං එකපස්සං උක්ඛිපාමී"ති උභයෙසං පයොගෙන එකස්ස වත්ථුනො ඨානාචාවනං සන්ධාය **"සාහත්ථිකාණත්තික"**න්ති වුත්තං. ඉදඤ්ච කායවාචානං ඊදිසෙ ඨානෙ අඞ්ගභාවමත්තදස්සනත්ථං වුත්තං. යාය පන චෙතනාය සමුට්ඨාපිතො පයොගො සාහත්ථිකො ආණත්තිකො වා පධානභාවෙන ඨානාචාවනං සාධෙති, තස්සා වසෙන ආපත්ති කාරෙතබ්බා. අඤ්ඤථා සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස අඞ්ගං න හොති, ආණත්තිකං වා සාහත්ථිකස්සාති ඉදං විරුජ්ඣති.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

132. විනීතවත්ථූසු **සන්ධාවතීති** සුට්ඨු ධාවති. **විධාවතීති** විවිධා නානප්පකාරෙන ධාවති. **කායවචීද්වාරභෙදං විනාපීති** කායචොපනං වචීභෙදඤ්ච විනා. **පටිසඞ්ඛානබලෙනාති** තථාවිධචිත්තුප්පාදෙ ආදීනවපච්චවෙක්ඛණබලෙන.

135. **පුච්ඡාසභාගෙනාති** පුච්ඡානුරූපෙන. නිරුත්ති එව පථො නිරුත්තිපථො, තස්මිං නිරුත්තිපථෙ. තෙනාහ **"වොහාරවචනමත්තෙ"**ති.

137. **යථාකම්මං ගතොති** ඉමිනා තස්ස මතභාවං දස්සෙති. **අබ්භුණ්හෙති** ඉමිනාපි වුත්තමෙව පරියායන්තරෙන විභාවෙතුං **"අල්ලසරීරෙ"**ති වුත්තං. **විසභාගසරීරෙති** ඉත්ථිසරීරෙ. විසභාගසරීරත්තා අච්චාසන්නෙන න භවිතබ්බන්ති ආහ **"සීසෙ වා"**තිආදි. **වට්ටතීති** විසභාගසරීරෙපි අත්තනාව වුත්තවිධිං කාතුං සාටකඤ්ච ගහෙතුං වට්ටති. කෙචි පන "කිඤ්චාපි ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්ති, ඉත්ථිරූපං පන ආමසන්තස්ස දුක්කට"න්ති වදන්ති.

138. **කුසං සඞ්කාමෙත්වාති** කුසං පරිවත්තෙත්වා. **කූටමානකූටකහාපණාදීහීති ආදි**-සද්දෙන තුලාකූටකංසකූටවඤ්චනාදිං සඞ්ගණ්හාති. තත්ථ කූටමානං හදයභෙදසිඛාභෙදරජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ **හදයන්ති** නාළිආදිමානභාජනානං අබ්භන්තරං, තස්ස භෙදො ඡිද්දකරණං **හදයභෙදො,** සො සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො හෙට්ඨාඡිද්දෙන මානෙන "සණිකං ආසිඤ්චා"ති වත්වා අන්තොභාජනෙ බහුං පග්ඝරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො ඡිද්දං පිධාය සීඝං පූරෙත්වා දෙති. **සිඛාභෙදො** තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දෙන්තො වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං ඡින්දන්තො දෙති. **රජ්ජුභෙදො** ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති. ඛෙත්තාදිං මිනන්තා හි අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති, මහන්තම්පි අමහන්තං. **කූටකහාපණො** පාකටොයෙව.

තුලාකූටං පන රූපකූටං අඞ්ගකූටං ගහණකූටං පටිච්ඡන්නකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ **රූපකූටං** නාම ද්වෙ තුලා සරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො ඛුද්දිකාය දෙති. **අඞ්ගකූටං** නාම ගණ්හන්තො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ අක්කමති. **ගහණකූටං** නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදන්තො අග්ගෙ. **පටිච්ඡන්නකූටං** නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයචුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ.

කංසො වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වඤ්චනං **කංසකූටං**. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොහපාතියො සුවණ්ණවණ්ණා කරොන්ති, තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අඩ්ඪං කුලං පවිසිත්වා "සුවණ්ණභාජනානි කිණථා"ති වත්වා අග්ඝෙ පුච්ඡිතෙ සමග්ඝතරං දාතුකාමා හොන්ති. තතො තෙහි "කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො"ති වුත්තෙ "වීමංසිත්වා ගණ්හථා"ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ ඝංසිත්වා සබ්බපාතියො දත්වා ගච්ඡන්ති.

වඤ්චනං නාම තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං. තත්‍රිදමෙකං වත්ථු – එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡති. තමෙකො ධුත්තො "කිං, භො, මිගො අග්ඝති, කිං මිගපොතකො"ති ආහ. "මිගො ද්වෙ කහාපණෙ, මිගපොතකො එක"න්ති ච වුත්තෙ එකං කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො "න මෙ, භො, මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහී"ති ආහ. තෙන හි ද්වෙ කහාපණෙ දෙහීති. සො ආහ – "නනු, භො, මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නො"ති? "ආම දින්නො"ති. "ඉමං මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො, අයඤ්ච කහාපණග්ඝනකො මිගපොතකොති ද්වෙ කහාපණා භවිස්සන්තී"ති. සො "කාරණං වදතී"ති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති.

බලසාති බලෙන. **පන්ථඝාත**-ග්ගහණෙන හිමවිපරාමොසගුම්බවිපරාමොසාපි සඞ්ගහිතා. තත්ථ යං හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා හුත්වා මග්ගප්පටිපන්නං ජනං මුසන්ති, අයං **හිමවිපරාමොසො**. යං ගුම්මාදීහි පටිච්ඡන්නා ජනං මුසන්ති, අයං **ගුම්බවිපරාමොසො.**

උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකන්ති "සචෙ සාටකො භවිස්සති, ගණ්හිස්සාමී"ති පරිකප්පස්ස පවත්තත්තා සාටකස්ස ච තත්ථ සබ්භාවතො. **පදවාරෙන කාරෙතබ්බොති** භූමියං අනික්ඛිපිත්වාව වීමංසිතත්තා වුත්තං. **පරියුට්ඨිතොති** අනුබද්ධො. **දිස්වා හටත්තා පරිකප්පාවහාරො න දිස්සතීති** ඉමිනා පරිකප්පාවහාරස්ස අසම්භවං දස්සෙන්තො මහාපච්චරිආදීසු වුත්තස්ස අයුත්තභාවං විභාවෙති. **මහාඅට්ඨකථායන්ති**ආදිනා පන පරිකප්පාවහාරසම්භවං පාළියා සංසන්දනභාවඤ්ච විභාවෙන්තො මහාඅට්ඨකථායං වුත්තමෙව සුවුත්තන්ති දීපෙති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථාය**ම්පි මහාඅට්ඨකථානයොව දස්සිතො.

කෙචීති මහාඅට්ඨකථායමෙව එකච්චෙ ආචරියා. **මහාපච්චරියං පනාති පන**-සද්දො කෙචිවාදතො මහාපච්චරිවාදස්ස විසෙසසන්දස්සනත්ථො. තෙන කෙචිවාදො මහාපච්චරිවාදෙනපි න සමෙතීති දස්සෙති. මහාඅට්ඨකථානයො එව ච මහාපච්චරිවාදෙනපි සංසන්දනතො යුත්තතරොති විභාවෙති.

අලඞ්කාරභණ්ඩන්ති අඞ්ගුලිමුද්දිකාදි අලඞ්කාරභණ්ඩං. **කුසං පාතෙත්වාති** විලීවමයං වා තාලපණ්ණමයං වා කතසඤ්ඤාණං යං කිඤ්චි කුසං පාතෙත්වා. **සමග්ඝතරන්ති** අප්පග්ඝතරං. පරකොට්ඨාසතො කුසෙ උද්ධටෙපි න තාව කුසස්ස පරිවත්තනං ජාතන්ති වුත්තං **"උද්ධාරෙ රක්ඛතී"**ති. **සිවෙය්‍යකන්ති** සිවිරට්ඨෙ ජාතං.

139. ජන්තාඝරවත්ථුස්මිං යස්මා ආනන්දත්ථෙරො තත්ථ අනාපත්තිභාවං ජානාති, තස්මා "තස්ස කුක්කුච්චං අහොසී"ති න වුත්තං. යස්මා ච සයං භගවතො නාරොචෙසි, තස්මා "ආරොචෙසී"ති එකවචනං න වුත්තං.

140. **විසාසන්ති** බාධිතාවසෙසං උච්ඡිට්ඨං වා. **කප්පියං කාරාපෙත්වාති** පචාපෙත්වා. **අත්තගුත්තත්ථායාති** තංනිමිත්තඋපද්දවතො අත්තානං රක්ඛණත්ථාය. ජිඝච්ඡාභිභූතා හි සීහාදයො අත්තනා බාධියමානං ගණ්හන්තානං අනත්ථම්පි කරෙය්‍යුං. **පරානුද්දයතායාති** සීහාදීසු පරසත්තෙසු අනුකම්පාය. ජිඝච්ඡාවිනොදනත්ථඤ්හි තෙහි බාධියමානං තෙ පලාපෙත්වා ගණ්හතො තෙසු අනුකම්පා නාම න භවිස්සති.

141. **තෙකටුලයාගුවත්ථුම්හි වියාති** මුසාවාදසාමඤ්ඤතො වුත්තං. **ආණත්තෙහීති** සම්මතෙන ආණත්තෙහි. **ආණත්තෙනාති** සාමිකෙහි ආණත්තෙන. **අපරස්ස භාගං දෙහීති** අසන්තං පුග්ගලං දස්සෙත්වා ගහිතත්තා **"භණ්ඩදෙය්‍යා"**න්ති වුත්තං. **අඤ්ඤෙනාති** යථාවුත්තෙහි සම්මතාදීහි චතූහි අඤ්ඤෙන. **"අපරම්පි භාගං දෙහී"**ති වුත්තෙපි සඞ්ඝසන්තකත්තා අමූලකමෙව ගහිතන්ති **"උද්ධාරෙයෙව භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බො"**ති වුත්තං. **ඉතරෙහි දීයමානන්ති** සම්මතෙන, තෙන ආණත්තෙන වා දීයමානං. **එවං ගණ්හතොති** "අපරම්පි භාගං දෙහී"ති වත්වා වා කූටවස්සානි ගණෙත්වා වා ගණ්හතො. **සුදින්නන්ති** හෙට්ඨා සාමිකෙන, තෙන ආණත්තෙන වා දීයමානං ගිහිසන්තකං "අපරස්ස භාගං දෙහී"ති වත්වා ගණ්හතො අපරස්ස අභාවතො සාමිසන්තකමෙව හොතීති භණ්ඩදෙය්‍යං ජාතං. ඉධ පන තෙහි එවං දීයමානං "අපරම්පි භාගං දෙහීති වත්වා වා කූටවස්සානි ගණෙත්වා වා ගණ්හතො දෙහී"ති වුත්තත්තා අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිමත්තං ඨපෙත්වා නෙව පාරාජිකං න භණ්ඩදෙය්‍යන්ති සුදින්නමෙව හොති.

142-3. පරික්ඛාරවත්ථූසු වුත්තපරික්ඛාරස්ස හෙට්ඨා වුත්තභණ්ඩස්ස ච කො විසෙසො? යං පරිභොගයොග්ගං ආභරණාදිරූපං අකත්වා යථාසභාවතො ඨපිතං, තං **භණ්ඩං**. යං පන තථා කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං අනුච්ඡවිකාකාරෙන ඨපිතං ආභරණාදිකං, තං **පරික්ඛාර**න්ති වෙදිතබ්බං.

144-146. **සඞ්කාමෙත්වාති** ඨිතට්ඨානතො අපනෙත්වා. **ථවිකන්ති** උපාහනත්ථවිකාදි යංකිඤ්චි ථවිකං. **ආහරාපෙන්තෙසු භණ්ඩදෙය්‍යන්ති** "ගහිතෙ අත්තමනො හොතී"ති (මහාව. 356) වචනතො අනත්තමනස්ස සන්තකං ගහිතම්පි පුන දාතබ්බමෙවාති වුත්තං. "සම්මුඛීභූතෙහි භාජෙතබ්බ"න්ති (මහාව. 379) වචනතො භාජනීයභණ්ඩං

උපචාරසීමට්ඨානංයෙව පාපුණාතීති ආහ **“උපචාරසීමායං ඨිතස්සෙව ගහෙතුං වට්ටතී”**ති.

148-9. **“භණ්ඩදෙය්‍ය**න්ති උභින්නං සාලයභාවෙ සති චොරස්ස වා සාමිකස්ස වා සම්පත්තස්ස කස්සචි දාතුං වට්ටතී”ති වදන්ති. **එසෙව නයොති** පංසුකූලසඤ්ඤාය ගහිතෙ භණ්ඩදෙය්‍යං, ථෙය්‍යචිත්තෙන පාරාජිකන්ති අත්ථො. **ගාමෙසූති** ගාමිකෙසු මනුස්සෙසු. ගාම-ග්ගහණෙන හෙත්ථ ගාමට්ඨා වුත්තා. **වුට්ඨහන්තෙසූති** ගාමං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායන්තෙසු. **පුන ආවසන්තෙ ජනපදෙති** ජානපදිකෙසු පුන ආගන්ත්වා වසන්තෙසු.

අවිසෙසෙන වුත්තන්ති “සඋස්සාහා වා නිරුස්සාහා වා”ති විසෙසං අපරාමසිත්වා සාමඤ්ඤතො වුත්තං. න හි කතිපයානං අනුස්සාහෙ සති සඞ්ඝිකං අසඞ්ඝිකං හොතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **සඋස්සාහමත්තමෙව පමාණන්ති** සාමිකානං පරිච්ඡින්නභාවතො වුත්තං. **තතොති** ගණසන්තකතො පුග්ගලසන්තකතො වා. **සෙනාසනත්ථාය නියමිතන්ති** ඉදං නිදස්සනමත්තං, චතූසු පච්චයෙසු යස්ස කස්සචි අත්ථාය නියමිතෙපි වුත්තනයමෙව. **ඉස්සරවතායාති** පරං ආපුච්ඡිත්වා වා අනාපුච්ඡිත්වා වා දාතබ්බකිච්චං නත්ථි, අයමෙවෙත්ථ පමාණන්ති එවං අත්තනො ඉස්සරභාවෙන. **අග්ඝෙන කාරෙතබ්බොති** අග්ඝානුරූපං දුක්කටෙන ථුල්ලච්චයෙන වා කාරෙතබ්බො. **ඉස්සරවතාය පරිභුඤ්ජතො ගීවාති** න කෙවලං එත්ථෙව ගීවා, හෙට්ඨා කුලසඞ්ගහත්ථාය ඉස්සරවතාය වා දින්නෙපි ගීවායෙව. **සුබාදිතමෙවාති** අන්තොවිහාරෙ නිසීදිත්වා ඝණ්ටිප්පහරණාදිවුත්තවිධානස්ස කතත්තා සුඛාදිතං. සඞ්ඝිකඤ්හි වෙභඞ්ගියභණ්ඩං අන්තොවිහාරෙ වා බහිසීමාය වා හොතු, බහිසීමායං ඨිතෙහි අපලොකෙත්වා භාජෙතුං න වට්ටති, උභයත්ථ ඨිතම්පි පන අන්තොසීමායං ඨිතෙහි අපලොකෙත්වා භාජෙතුං වට්ටතියෙව. තෙනෙව **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං “විහාරෙයෙව නිසීදිත්වා එවං කතත්තා සුඛාදිතන්ති ආහා”ති. අයඤ්ච අත්ථො **වස්සූපනායිකක්ඛන්ධකට්ඨකථායං** ආවි භවිස්සති.

150. වුත්තවාදකවත්ථුසු පාළියං **යුගසාටකන්ති** සාටකයුගං. **තුලන්ති** පලසතං. **දොණන්ති** සොළසනාළිමත්තං. **පරිච්ඡෙදං පන කත්වාති** යත්තකං ඉච්ඡිතං, තත්තකං අග්ඝවසෙන වා චීවරාදිපච්චයවසෙන වා පරිච්ඡෙදං කත්වා. **උපාරම්භාති** “භදන්තා අපරිච්ඡෙදං කත්වා වදන්තී”ති එවං දොසාරොපනතො.

153. **ඣත්තජ්ඣත්තන්ති** ජිඝච්ඡාදුක්ඛෙන පීළිතඅත්තසන්තානං. **ධනුකන්ති** ඛුද්දකධනුකං. **බද්ධො හොතීති** තිරියං බද්ධො හොති. **සුනඛදට්ඨන්ති** සාමිකෙහි විස්සජ්ජිතසුනඛෙන ගහිතං. **යට්ඨියා සහ පාතෙතීති** සූකරස්ස ආගමනතො පුරෙතරමෙව තත්ථ අබජ්ඣනත්ථාය පාතෙති. **මද්දන්තො ගච්ඡති, භණ්ඩදෙය්‍යන්ති** එකසූකරග්ඝනකං භණ්ඩං දාතබ්බං. න හි තෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තා සබ්බෙව සූකරා තෙන පාසෙන බජ්ඣන්ති, එකොයෙව පඨමතරං ගච්ඡන්තො බජ්ඣති, තස්මා එකසූකරග්ඝනකං භණ්ඩං දාතබ්බං. **පච්ඡා ගච්ඡතීති** තෙන කතපයොගෙන අගන්ත්වා පච්ඡා සයමෙව ගච්ඡති. හෙට්ඨා වුත්තෙසුපි ඊදිසෙසු ඨානෙසු එසෙව නයො. **උද්ධරිත්වා ඡඩ්ඩෙතීති** පුරෙතරමෙව උද්ධරිත්වා ඡඩ්ඩෙති. **විහාරභූමියන්ති** විහාරසාමන්තා අරඤ්ඤප්පදෙසෙ. **රක්ඛං යාචිත්වාති** රාජරාජමහාමත්තාදීනං සන්තිකං ගන්ත්වා අනුද්දිස්ස රක්ඛං යාචිත්වා.

කුමීනමුඛන්ති කුමීනස්ස අන්තො මච්ඡානං පවිසනමුඛං. **ගුම්බෙ ඛිපති, භණ්ඩදෙය්‍යමෙවාති** කුමීනස්ස අන්තො පවිසිතබ්බානං මච්ඡානං අග්ඝෙන භණ්ඩදෙය්‍යං.

156. වීසතිංසාදිවසෙන පරිච්ඡින්නා භික්ඛූ එත්ථාති **පරිච්ඡින්නභික්ඛුකං**. **ථෙරානන්ති** ආගන්තුකත්ථෙරානං . **තෙසම්පීති** ආවාසිකභික්ඛූනම්පි. **පරිභොගත්ථායාති** සඞ්ඝිකපරිභොගවසෙන පරිභුඤ්ජනත්ථාය. ගහණෙති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. **යත්ථාති** යස්මිං ආවාසෙ. **අඤ්ඤෙසං අත්ථිභාවන්ති** අඤ්ඤෙසං ආගන්තුකභික්ඛූනං අත්ථිභාවං. **තත්ථාති** තාදිසෙ ආවාසෙ. **භාජෙත්වා ඛාදන්තීති** ආගන්තුකානම්පි සම්පත්තානං භාජෙත්වා ඛාදන්තීති අධිප්පායො. **චතූසු පච්චයෙසු සම්මා උපනෙන්තීති** අම්බඵලාදීනි වික්කිණිත්වා චීවරාදීසු චතූසු පච්චයෙසු සම්මා උපනෙන්ති. **චීවරත්ථාය නියමෙත්වා දින්නාති** “ඉමෙසං රුක්ඛානං ඵලානි වික්කිණිත්වා චීවරෙසුයෙව උපනෙතබ්බානි, න භාජෙත්වා ඛාදිතබ්බානී”ති එවං නියමෙත්වා දින්නා. **තෙසුපි ආගන්තුකා අනිස්සරාති** පච්චයපරිභොගත්ථාය නියමෙත්වා දින්නත්තා භාජෙත්වා ඛාදිතුං අනිස්සරා.

න තෙසු…පෙ…. ඨාතබ්බන්ති එත්ථ ආගන්තුකෙහි හෙට්ඨා වුත්තනයෙන භාජෙත්වා ඛාදිතබ්බන්ති අධිප්පායො. **තෙසං කතිකාය ඨාතබ්බන්ති** “භාජෙත්වා න ඛාදිතබ්බ”න්ති වා “එත්තකෙසු රුක්ඛෙසු ඵලානි ගණ්හිස්සාමා”ති වා “එත්තකානි ඵලානි ගණ්හිස්සාමා”ති වා “එත්තකානං දිවසානං අබ්භන්තරෙ ගණ්හිස්සාමා”ති වා “න කිඤ්චි ගණ්හිස්සාමා”ති වා එවං කතාය ආවාසිකානං කතිකාය ආගන්තුකෙහි ඨාතබ්බං. මහාඅට්ඨකථායං “අනිස්සරා”ති වචනෙන දීපිතොයෙව අත්ථො මහාපච්චරියං **“චතුන්නං පච්චයාන”**න්තිආදිනා විත්ථාරෙත්වා දස්සිතො. **පරිභොගවසෙනෙවාති** එත්ථ **එව**-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො. පරිභොගවසෙන තමෙව භාජෙත්වාති යොජෙතබ්බං. **එත්ථාති** එතස්මිං විහාරෙ රට්ඨෙ වා. **සෙනාසනපච්චයන්ති** සෙනාසනඤ්ච තදත්ථාය නියමෙත්වා ඨපිතඤ්ච.

ලාමකකොටියාති ලාමකං ආදිං කත්වා, ලාමකසෙනාසනතො පට්ඨායාති වුත්තං හොති. සෙනාසනෙපි තිණාදීනි ලාමකකොටියාව විස්සජ්ජෙතබ්බානි, සෙනාසනපරික්ඛාරාපි ලාමකකොටියාව විස්සජ්ජෙතබ්බා. **මූලවත්ථුච්ඡෙදං පන කත්වා න උපනෙතබ්බන්ති** ඉමිනා කිං වුත්තං හොතීති? **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** තාව ඉදං වුත්තං “සබ්බානි සෙනාසනානි න විස්සජ්ජෙතබ්බානීති වුත්තං හොතී”ති. ලාමකකොටියා විස්සජ්ජෙන්තෙහිපි සෙනාසනභූමියො න විස්සජ්ජෙතබ්බාති අයමත්ථො වුත්තො හොතීති නො ඛන්ති, වීමංසිත්වා යං රුච්චති, තං ගහෙතබ්බං.

ධම්මසන්තකෙන බුද්ධපූජං කාතුං, බුද්ධසන්තකෙන වා ධම්මපූජං කාතුං වට්ටති, න වට්ටතීති? “තථාගතස්ස ඛො එතං වාසෙට්ඨ අධිවචනං ධම්මකායො ඉතිපීති ච යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සතී”ති (සං. නි. 3.87) ච වචනතො වට්ටතීති වදන්ති. කෙචි පන “එවං සන්තෙ ‘යො, භික්ඛවෙ, මං උපට්ඨහෙය්‍ය, සො ගිලානං උපට්ඨහෙය්‍යා’ති වචනතො බුද්ධසන්තකෙන ගිලානස්සපි භෙසජ්ජං කාතුං යුත්තන්ති ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා න වට්ටතී”ති වදන්ති, තං අකාරණං. න හි “යො, භික්ඛවෙ, මං උපට්ඨහෙය්‍ය, සො ගිලානං උපට්ඨහෙය්‍යා”ති ඉමිනා අත්තනො ච ගිලානස්ස ච එකසදිසතා තදුපට්ඨානස්ස වා සමඵලතා වුත්තා. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො “යො මං ඔවාදානුසාසනීකරණෙන උපට්ඨහෙය්‍ය, සො ගිලානං උපට්ඨහෙය්‍ය, මම ඔවාදකරණෙන ගිලානො උපට්ඨාතබ්බො”ති. භගවතො ච ගිලානස්ස ච උපට්ඨානං එකසදිසන්ති එවං පනෙත්ථ අත්ථො න ගහෙතබ්බො. තස්මා “යො වො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා”ති වචනතො “අහඤ්ච පනිදානි එකො ඔවදාමි අනුසාසාමි, මයි පරිනිබ්බුතෙ ඉමානි චතුරාසීති බුද්ධසහස්සානි තුම්හෙ ඔවදිස්සන්ති අනුසාසිස්සන්තී”ති වුත්තත්තා ච බහුස්සුතං භික්ඛුං පසංසන්තෙන ච “යො බහුස්සුතො, න සො තුම්හාකං සාවකො නාම, බුද්ධො නාම එස චුන්දා”ති වුත්තත්තා ධම්මගරුකත්තා ච තථාගතස්ස පුබ්බනයො එව පසත්ථතරොති අම්හාකං ඛන්ති.

පණ්ණං ආරොපෙත්වාති “එත්තකෙහෙව රුක්ඛෙහි එත්තකමෙව ගහෙතබ්බ”න්ති පණ්ණං ආරොපෙත්වා, ලිඛිත්වාති වුත්තං හොති. **නිමිත්තසඤ්ඤං කත්වාති** සඞ්කෙතං කත්වා. **දාරකාති** තෙසං පුත්තනත්තාදයො දාරකා. අඤ්ඤෙපි යෙ කෙචි ගොපකා හොන්ති, තෙ සබ්බෙපි වුත්තා. සබ්බත්ථාපි ගිහීනං ගොපකදානෙ යත්තකං ගොපකා දෙන්ති, තත්තකං ගහෙතබ්බං. සඞ්ඝිකෙ පන යථාපරිච්ඡෙදමෙව ගහෙතබ්බන්ති දීපිතත්තා **“අත්ථතො එක”**න්ති වුත්තං.

තතොති යථාවුත්තඋපොසථාගාරාදිකරණත්ථාය ඨපිතදාරුසම්භාරතො. **ආපුච්ඡිත්වාති** කාරකසඞ්ඝං ආපුච්ඡිත්වා. **තං සබ්බම්පි ආහරිත්වාති** අනාපුච්ඡිත්වාපි තාවකාලිකං ආහරිත්වා. **ආහරාපෙන්තොති** එත්ථ අනාහරාපෙන්තෙපි දාතබ්බමෙව. **අයමෙව භික්ඛු ඉස්සරොති** එකස්ස භික්ඛුනො පාපුණනට්ඨානං, තතොයෙව සෙනාසනතො තස්ස දාතබ්බං, න ච සො තතො උට්ඨාපෙතබ්බොති වුත්තං හොති.

“උදකපූජන්ති චෙතියට්ඨානෙසු සිඤ්චන”න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **වත්තසීසෙනාති** කෙවලං සද්ධාය, න වෙතනාදිඅත්ථාය. **සවත්ථුකන්ති** සහ භූමියා. **තිණමත්තං පන දාතබ්බන්ති** කස්මා වුත්තං, කිං තං ගරුභණ්ඩං න හොතීති? න හොති. අරක්ඛිතඅගොපිතට්ඨානෙ හි විනස්සකභාවෙන ඨිතං ගරුභණ්ඩං න හොති, තස්මා තාදිසං සන්ධාය “තිණමත්තං පන දාතබ්බ”න්ති වුත්තං. **ජග්ගිත්වාති** සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ ජග්ගිත්වා.

කුට්ටන්ති ගෙහභිත්තිං. **පාකාරන්ති** පරික්ඛෙපපාකාරං. **තතොති** ඡඩ්ඩිතවිහාරතො. **තතො ආහරිත්වා සෙනාසනං කතං හොතීති** සාමන්තගාමවාසීහි භික්ඛූහි ඡඩ්ඩිතවිහාරතො දාරුසම්භාරාදිං ආහරිත්වා සෙනාසනං කතං හොති.

157. **චතුභාගඋදකසම්භින්නෙති** චතුත්ථභාගෙන උදකෙන සම්භින්නෙ. **ඔදනභාජනීයවත්ථුස්මින්ති** “දෙහි අපරස්ස භාග”න්ති ආගතවත්ථුස්මිං.

159. අය්‍යා අත්තනා කාතුං යුත්තම්පි න කරොන්ති, අතිවිය ථද්ධාති පසාදං භින්දිත්වා චිත්තෙන කුප්පන්ති, තස්මා **“පසාදානුරක්ඛණත්ථායා”**ති වුත්තං. **ඉද්ධිං පටිසංහරීති** ඉද්ධිං විස්සජ්ජෙසි. **සකට්ඨානෙයෙව අට්ඨාසීති** ඉද්ධියා විස්සජ්ජිතත්තා එව “පාසාදො පුන ආගච්ඡතූ”ති අනධිට්ඨිතෙපි සයමෙව ආගන්ත්වා සකට්ඨානෙයෙව අට්ඨාසි. “යාව දාරකා පාසාදං ආරොහන්ති, තාව පාසාදො තෙසං සන්තිකෙ හොතූ”ති පුබ්බෙ අධිට්ඨිතත්තා එව ච කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා අධිට්ඨිතෙන තතො පරං ඉද්ධි විස්සජ්ජිතා නාම හොතීති කත්වා වුත්තං “ථෙරො ඉද්ධිං පටිසංහරී”ති. යස්මා තෙ දාරකා එවං ගහෙත්වා ගතානං සන්තකා න හොන්ති, යස්මා ච ඊදිසෙන පයොගෙන ථෙරෙන තෙ ආනීතා නාම න හොන්ති, තස්මා ථෙරො එවමකාසීති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **“වොහාරවසෙනා”**තිආදි. අත්තනො පකතිවණ්ණං අවිජහිත්වා බහිද්ධා හත්ථිආදිදස්සනං “එකොපි හුත්වා බහුධා හොතී”ති (දී. නි. 1.238; ම. නි. 1.147; සං. නි. 5.842) ආගතඤ්ච අධිට්ඨානවසෙන නිප්ඵන්නත්තා **අධිට්ඨානිද්ධි** නාම. “සො පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති නාගවණ්ණං වා…පෙ…. විවිධම්පි සෙනාබ්‍යූහං දස්සෙතී”ති (පටි. ම. 3.13) එවං ආගතා ඉද්ධි පකතිවණ්ණවිජහනවිකාරවසෙන පවත්තත්තා **විකුබ්බනිද්ධි** නාම. අත්තානං අදස්සෙත්වා බහිද්ධා හත්ථිආදිදස්සනම්පි එත්ථෙව සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. පකතිවණ්ණවිජහනඤ්හි නාම අත්තනො පකතිරූපස්ස අඤ්ඤෙසං අදස්සනං, න සබ්බෙන සබ්බං තස්ස නිරොධනං. එවඤ්ච කත්වා “අත්තානං අදස්සෙත්වා බහිද්ධා හත්ථිආදිදස්සනම්පි එත්ථෙව සඞ්ගහිත”න්ති ඉදං “පකතිවණ්ණං විජහිත්වා”ති වුත්තමූලපදෙන න විරුජ්ඣති.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

දුතියපාරාජිකවණ්ණනා සමත්තා.

අනුසාසනිකථාවණ්ණනා

පරාජිතකිලෙසෙනාති සන්තානෙ පුන අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන චතූහි මග්ගඤාණෙහි සහ වාසනාය සමුච්ඡින්නසබ්බකිලෙසෙන. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. තෙන සික්ඛාපදෙන සමං අඤ්ඤං අනෙකනයවොකිණ්ණං ගම්භීරත්ථවිනිච්ඡයං කිඤ්චි සික්ඛාපදං න විජ්ජතීති යොජෙතබ්බං. අත්ථො ච විනිච්ඡයො ච අත්ථවිනිච්ඡයා, ගම්භීරා අත්ථවිනිච්ඡයා අස්සාති **ගම්භීරත්ථවිනිච්ඡයං. වත්ථුම්හි ඔතිණ්ණෙති** චොදනාවත්ථුම්හි සඞ්ඝමජ්ඣං ඔතිණ්ණෙ, එකෙන එකස්මිං චොදිතෙ, සයමෙව වා ආගන්ත්වා අත්තනො කතවීතික්කමෙ ආරොචිතෙති වුත්තං හොති. **එත්ථාති** ඔතිණ්ණෙ වත්ථුම්හි.

විනිච්ඡයං කරොන්තෙන සහසා ‘‘පාරාජික’’න්ති අවත්වා යං කත්තබ්බං, තං දස්සෙතුං **‘‘පාළි’’**න්තිආදිමාහ. **විනිච්ඡයොති** පාරාජිකාපත්තිවිනිච්ඡයො. **අවත්වාවාති** ‘‘ත්වං පාරාජිකං ආපන්නො’’ති අවත්වාව. **කප්පියෙපි ච වත්ථුස්මින්ති** අවත්වාපි ගණ්හිතුං කප්පියෙ මාතුපිතුසන්තකෙපි වත්ථුස්මිං. **ලහුවත්තිනොති** ථෙය්‍යචිත්තුප්පාදෙන ලහුපරිවත්තිනො. **ආසීවිසන්ති** සීඝමෙව සකලසරීරෙ ඵරණසමත්ථවිසං.

අනුසාසනිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩට්ඨකථාය පඨමභාගවණ්ණනා සමත්තා.

3. තතියපාරාජිකං

තීහීති කායවචීමනොද්වාරෙහි. **විභාවිතන්ති** පකාසිතං, දෙසිතං පඤ්ඤත්තන්ති වුත්තං හොති.

පඨමපඤ්ඤත්තිනිදානවණ්ණනා

162. තික්ඛත්තුං පාකාරපරික්ඛෙපවඩ්ඪනෙනාති තික්ඛත්තුං පාකාරපරික්ඛෙපෙන නගරභූමියා වඩ්ඪනෙන. **විසාලීභූතත්තාති** ගාවුතන්තරං ගාවුතන්තරං පුථුභූතත්තා. බාරාණසිරඤ්ඤො කිර (ම. නි. අට්ඨ. 1.146; ඛු. පා. අට්ඨ. 6. රතනසුත්තවණ්ණනා) අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි ගබ්භො සණ්ඨාසි, සා ඤත්වා රඤ්ඤො නිවෙදෙසි, රාජා ගබ්භපරිහාරං අදාසි. සා සම්මා පරිහරියමානා ගබ්භපරිපාකකාලෙ විජායනඝරං පාවිසි. පුඤ්ඤවන්තීනං පච්චූසසමයෙ ගබ්භවුට්ඨානං හොති, සා ච තාසං අඤ්ඤතරා, තෙන පච්චූසසමයෙ අලත්තකපටලබන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසං මංසපෙසිං විජායි. තතො ‘‘අඤ්ඤා දෙවියො සුවණ්ණබිම්බසදිසෙ පුත්තෙ විජායන්ති, අග්ගමහෙසී මංසපෙසින්ති රඤ්ඤො පුරතො මම අවණ්ණො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා තෙන අවණ්ණභයෙන තං මංසපෙසිං එකස්මිං භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා පටිකුජ්ජිත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡෙත්වා ගඞ්ගාය සොතෙ පක්ඛිපාපෙසි. මනුස්සෙහි ඡඩ්ඩිතමත්තෙ දෙවතා ආරක්ඛං සංවිදහිංසු. සුවණ්ණපට්ටිකඤ්චෙත්ථ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ‘‘බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පජා’’ති ලිඛිත්වා බන්ධිංසු. තතො තං භාජනං ඌමිභයාදීහි අනුපද්දුතං ගඞ්ගාසොතෙන පායාසි.

තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරො තාපසො ගොපාලකකුලං නිස්සාය ගඞ්ගාතීරෙ විහරති. සො පාතොව ගඞ්ගං ඔතිණ්ණො තං භාජනං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පංසුකූලසඤ්ඤාය අග්ගහෙසි. අථෙත්ථ තං අක්ඛරපට්ටිකං රාජමුද්දිකාලඤ්ඡනඤ්ච දිස්වා මුඤ්චිත්වා තං මංසපෙසිං අද්දස. දිස්වානස්ස එතදහොසි ‘‘සියා ගබ්භො, තථා හිස්ස දුග්ගන්ධපූතිභාවො නත්ථී’’ති. උදකප්පවාහෙනාගතස්සපි හි උස්මා න විගච්ඡති, උස්මා ච නාම ඊදිසාය සවිඤ්ඤාණකතාය භවෙය්‍යාති ‘‘සියා ගබ්භො’’ති චින්තෙසි. පුඤ්ඤවන්තතාය පන දුග්ගන්ධං නාහොසි සළුසුමගතාය පූතිභාවො ච. එවං පන චින්තෙත්වා අස්සමං නෙත්වා නං සුද්ධෙ ඔකාසෙ ඨපෙසි. අථ අඩ්ඪමාසච්චයෙන ද්වෙ මංසපෙසියො අහෙසුං. තාපසො දිස්වා සාධුකතරං ඨපෙසි. තතො පුන අඩ්ඪමාසච්චයෙන එකමෙකිස්සා පෙසියා හත්ථපාදසීසානමත්ථාය පඤ්ච පඤ්ච පිළකා උට්ඨහිංසු. අථ තතො අඩ්ඪමාසච්චයෙන එකා මංසපෙසි සුවණ්ණබිම්බසදිසො දාරකො, එකා දාරිකා අහොසි. තෙසු තාපසස්ස පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි, දාරකානං පුඤ්ඤූපනිස්සයතො අඞ්ගුට්ඨකතො චස්ස ඛීරං නිබ්බත්ති. තතො පභුති ච ඛීරභත්තං අලභිත්ථ. තාපසො භත්තං භුඤ්ජිත්වා ඛීරං දාරකානං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තෙසං පන යං යං උදරං පවිසති, තං සබ්බං මණිභාජනගතං විය දිස්සති. චරිමභවෙ බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතු විය උදරච්ඡවියා අච්ඡවිප්පසන්නතාය එවං තෙ නිච්ඡවී අහෙසුං. අපරෙ ආහු ‘‘සිබ්බිත්වා ඨපිතා විය නෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ලීනා ඡවි අහොසී’’ති. එවං තෙ නිච්ඡවිතාය වා ලීනච්ඡවිතාය වා **‘‘ලිච්ඡවී’’**ති පඤ්ඤායිංසු.

තාපසො දාරකෙ පොසෙන්තො උස්සූරෙ ගාමං භික්ඛාය පවිසති, අතිදිවා පටික්කමති. තස්ස තං බ්‍යාපාරං ඤත්වා ගොපාලකා ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, පබ්බජිතානං දාරකපොසනං පලිබොධො, අම්හාකං දාරකෙ දෙථ, මයං පොසෙස්සාම, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා’’ති. තාපසො ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණි. ගොපාලකා දුතියදිවසෙ මග්ගං සමං කත්වා පුප්ඵෙහි ඔකිරිත්වා ධජපටාකා උස්සාපෙත්වා තූරියෙහි වජ්ජමානෙහි අස්සමං ආගතා. තාපසො ‘‘මහාපුඤ්ඤා දාරකා, අප්පමාදෙනෙව වඩ්ඪෙථ, වඩ්ඪෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහං කරොථ, පඤ්චගොරසෙන රාජානං තොසෙත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා නගරං මාපෙථ, තත්ථ කුමාරං අභිසිඤ්චථා’’ති වත්වා දාරකෙ අදාසි. තෙ ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා දාරකෙ නෙත්වා පොසෙසුං. දාරකා වුඩ්ඪිමන්වාය කීළන්තා විවාදට්ඨානෙසු අඤ්ඤෙ ගොපාලකදාරකෙ හත්ථෙනපි පාදෙනපි පහරන්ති, තෙ රොදන්ති. ‘‘කිස්ස රොදථා’’ති ච මාතාපිතූහි වුත්තා ‘‘ඉමෙ නිම්මාතාපිතිකා තාපසපොසිතා අම්හෙ අතීව පහරන්තී’’ති වදන්ති. තතො නෙසං පොසකමාතාපිතරොපි ‘‘ඉමෙ දාරකා අඤ්ඤෙ දාරකෙ විහෙසෙන්ති දුක්ඛාපෙන්ති, න ඉමෙ සඞ්ගහෙතබ්බා, වජ්ජෙතබ්බා ඉමෙ’’ති ආහංසු. තතො පභුති කිර සො පදෙසො **‘‘වජ්ජී’’**ති වුච්චති යොජනසතපරිමාණෙන.

අථ තං පදෙසං ගොපාලකා රාජානං තොසෙත්වා අග්ගහෙසුං. තත්ථ ච නගරං මාපෙත්වා සොළසවස්සුද්දෙසිකං කුමාරං අභිසිඤ්චිත්වා රාජානං අකංසු. රජ්ජසම්පත්තිදායකස්ස කම්මස්ස කතත්තා අසම්භින්නෙ එව රාජකුලෙ උප්පන්නත්තා ච රාජකුමාරස්ස පුඤ්ඤානුභාවසඤ්චොදිතා දෙවතාධිග්ගහිතා අකංසූති කෙචි. දාරකස්ස දාරිකාය සද්ධිං වාරෙය්‍යං කත්වා කතිකං අකංසු ‘‘බාහිරතො දාරිකා න ආනෙතබ්බා, ඉතො දාරිකා න කස්සචි දාතබ්බා’’ති. තෙසං පඨමසංවාසෙන ද්වෙ දාරකා ජාතා ධීතා ච පුත්තො ච. එවං සොළසක්ඛත්තුං ද්වෙ ද්වෙ ජාතා. තතො තෙසං දාරකානං යථාක්කමං වඩ්ඪන්තානං ආරාමුය්‍යානනිවාසට්ඨානපරිවාරසම්පත්තිං ගහෙතුං අප්පහොන්තං නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පරික්ඛිපිංසු. තස්ස පුනප්පුනං විසාලීකතත්තා **‘‘වෙසාලී’’**ත්වෙව නාමං ජාතං. තෙන වුත්තං – ‘‘තික්ඛත්තුං පාකාරපරික්ඛෙපවඩ්ඪනෙන විසාලීභූතත්තා වෙසාලීති වුච්චතී’’ති.

ඉදම්පි ච නගරන්ති න කෙවලං රාජගහසාවත්ථියො යෙවාති දස්සෙති. **තත්ථ මහාවනං නාමාති**ආදි මජ්ඣිමභාණකසංයුත්තභාණකානං සමානට්ඨකථා. **මජ්ඣිමට්ඨකථායඤ්හි (ම. නි. අට්ඨ. 1.146) සංයුත්තට්ඨකථායඤ්ච** (සං. නි. අට්ඨ. 3.5.984-985) ඉමිනාව නයෙන වුත්තං. **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.359) පන **‘‘මහාවනෙති** බහිනගරෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා ඨිතං සයංජාතං වනං අත්ථි, යං මහන්තභාවෙනෙව මහාවනන්ති වුච්චති, තස්මිං මහාවනෙ. **කූටාගාරසාලායන්ති** තස්මිං වනසණ්ඩෙ සඞ්ඝාරාමං පතිට්ඨාපෙසුං. තත්ථ කණ්ණිකං යොජෙත්වා ථම්භානං උපරි කූටාගාරසාලාසඞ්ඛෙපෙන දෙවවිමානසදිසං පාසාදං අකංසු, තං උපාදාය සකලොපි සඞ්ඝාරාමො කූටාගාරසාලාති පඤ්ඤායිත්ථා’’ති වුත්තං. වනමජ්ඣෙ කතත්තා **‘‘වනං නිස්සායා’’**ති වුත්තං. **ආරාමෙති** සඞ්ඝාරාමෙ. **හංසවට්ටකච්ඡදනෙනාති** හංසවට්ටකපටිච්ඡන්නෙන, හංසමණ්ඩලාකාරෙනාති අත්ථො.

අනෙකපරියායෙනාති එත්ථ **පරියාය**-සද්දො කාරණවචනොති ආහ **‘‘අනෙකෙහි කාරණෙහී’’**ති, අයං කායො අවිඤ්ඤාණකොපි සවිඤ්ඤාණකොපි එවම්පි අසුභො එවම්පි අසුභොති නානාවිධෙහි කාරණෙහීති අත්ථො. **අසුභාකාරසන්දස්සනප්පවත්තන්ති** කෙසාදිවසෙන තත්ථාපි වණ්ණාදිතො අසුභාකාරස්ස සබ්බසො දස්සනවසෙන පවත්තං. **කායවිච්ඡන්දනියකථන්ති** අත්තනො පරස්ස ච කරජකායෙ විච්ඡන්දනුප්පාදනකථං. **මුත්තං වාති**ආදිනා බ්‍යතිරෙකමුඛෙන කායස්ස අමනුඤ්ඤතං දස්සෙති. තත්ථ ආදිතො තීහි පදෙහි අදස්සනීයතාය අසාරකතාය මජ්ඣෙ චතූහි දුග්ගන්ධතාය, අන්තෙ එකෙන ලෙසමත්තෙනපි මනුඤ්ඤතාභාවමස්ස දස්සෙති. **අථ ඛොති**ආදිනා අන්වයතො සරූපෙනෙව අමනුඤ්ඤතාය දස්සනං. **ඡන්දොති** දුබ්බලරාගො. **රාගොති** බලවරාගො. ‘‘කෙසා ලොමාදී’’ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විභාගෙන දස්සෙතුං **‘‘යෙපි හී’’**තිආදි වුත්තං. **අසුභාති** ආගන්තුකෙන සුභාකාරෙන විරහිතත්තා අසුභා. **අසුචිනොති** අත්තනො සභාවෙනෙව අසුචිනො. **පටිකූලාති** නාගරිකස්ස අසුචිකට්ඨානං විය ජිගුච්ඡනීයත්තා පටිකූලා.

කෙසා නාමෙතෙ වණ්ණතොපි පටිකූලා, සණ්ඨානතොපි ගන්ධතොපි ආසයතොපි ඔකාසතොපි පටිකූලාති දස්සෙන්තො **‘‘සො ච නෙසං…පෙ.... පඤ්චහි කාරණෙහි වෙදිතබ්බො’’**ති ආහ. මනුඤ්ඤෙපි (විසුද්ධි. 1.383; විභ. අට්ඨ. 356) හි යාගුපත්තෙ වා භත්තපත්තෙ වා කෙසවණ්ණං කිඤ්චි දිස්වා ‘‘කෙසමිස්සකමිදං, හරථ න’’න්ති ජිගුච්ඡන්ති, එවං කෙසා **වණ්ණතො** පටිකූලා. රත්තිං පරිභුඤ්ජන්තාපි කෙසසණ්ඨානං අක්කවාකං වා මකචිවාකං වා ඡුපිත්වා තථෙව ජිගුච්ඡන්ති, එවං **සණ්ඨානතොපි** පටිකූලා. තෙලමක්ඛනපුප්ඵධූපාදිසඞ්ඛාරවිරහිතානඤ්ච කෙසානං ගන්ධො පරමජෙගුච්ඡො හොති, තතො ජෙගුච්ඡතරො අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තානං. කෙසා හි වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටිකූලාපි සියුං, ගන්ධෙන පන පටිකූලායෙව. යථා හි දහරස්ස කුමාරකස්ස වච්චං වණ්ණතො හලිද්දිවණ්ණං, සණ්ඨානතොපි හලිද්දිපිණ්ඩසණ්ඨානං, සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිතඤ්ච උද්ධුමාතකකාළසුනඛසරීරං වණ්ණතො තාලපක්කවණ්ණං, සණ්ඨානතො වට්ටෙත්වා විස්සට්ඨමුදිඞ්ගසණ්ඨානං, දාඨාපිස්ස සුමනමකුළසදිසාති උභයම්පි වණ්ණසණ්ඨානතො සියා අප්පටිකූලං, ගන්ධෙන පන පටිකූලමෙව, එවං කෙසාපි සියුං වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටිකූලා, **ගන්ධෙන** පන පටිකූලායෙවාති.

යථා පන අසුචිට්ඨානෙ ගාමනිස්සන්දෙන ජාතානි සූපෙය්‍යපණ්ණානි නාගරිකමනුස්සානං ජෙගුච්ඡානි හොන්ති අපරිභොගානි, එවං කෙසාපි පුබ්බලොහිතමුත්තකරීසපිත්තසෙම්හාදිනිස්සන්දෙන ජාතත්තා ජෙගුච්ඡාති ඉදං තෙසං **ආසයතො** පාටිකුල්‍යං. ඉමෙ ච කෙසා නාම ගූථරාසිම්හි උට්ඨිතකණ්ණකං විය එකතිංසකොට්ඨාසරාසිම්හි ජාතා, තෙ සුසානසඞ්කාරට්ඨානාදීසු ජාතසාකං විය පරිඛාදීසු ජාතකමලකුවලයාදිපුප්ඵං විය ච අසුචිට්ඨානෙ ජාතත්තා පරමජෙගුච්ඡාති ඉදං තෙසං **ඔකාසතො** පාටිකුල්‍යං. යථා ච කෙසානං, එවං සබ්බකොට්ඨාසානඤ්ච වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටිකූලතා වෙදිතබ්බාති ආහ **‘‘එවං ලොමාදීන’’**න්ති. **පඤ්චපඤ්චප්පභෙදෙනාති** එත්ථ බාහිරත්ථසමාසො දට්ඨබ්බො පඤ්ච පඤ්ච පභෙදා එතස්සාති පඤ්චපඤ්චප්පභෙදොති.

සංවණ්ණෙන්තොති විත්ථාරෙන්තො. **අසුභායාති** අසුභමාතිකාය. **ඵාතිකම්මන්ති** බහුලීකාරො. **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතන්ති** එත්ථ කාමච්ඡන්දො බ්‍යාපාදො ථිනමිද්ධං උද්ධච්චකුක්කුච්චං විචිකිච්ඡාති ඉමෙසං පඤ්චන්නං නීවරණානං පහානවසෙන පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනතා වෙදිතබ්බා. න හි එතෙසු අප්පහීනෙසු ඣානං උප්පජ්ජති, තෙනස්සෙතානි පහානඞ්ගානීති වුච්චන්ති. කිඤ්චාපි හි ඣානක්ඛණෙ අඤ්ඤෙපි අකුසලා ධම්මා පහීයන්ති, තථාපි එතානෙව විසෙසෙන ඣානන්තරායකරානි. කාමච්ඡන්දෙන හි නානාවිසයපලොභිතං චිත්තං න එකත්තාරම්මණෙ සමාධියති, කාමච්ඡන්දාභිභූතං වා චිත්තං න කාමධාතුප්පහානාය පටිපදං පටිපජ්ජති, බ්‍යාපාදෙන ච ආරම්මණෙ පටිහඤ්ඤමානං න නිරන්තරං පවත්තති, ථිනමිද්ධාභිභූතං අකම්මඤ්ඤං හොති, උද්ධච්චකුක්කුච්චපරෙතං අවූපසන්තමෙව හුත්වා පරිබ්භමති, විචිකිච්ඡාය උපහතං ඣානාධිගමසාධිකං පටිපදං නාරොහති. ඉති විසෙසෙන ඣානන්තරායකරත්තා එතානෙව පහානඞ්ගානීති වුත්තානි.

යස්මා පන විතක්කො ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපෙති, විචාරො අනුප්පබන්ධති, තෙහි අවික්ඛෙපාය සම්පාදිතපයොගස්ස චෙතසො පයොගසම්පත්තිසම්භවා පීති පීනනං, සුඛඤ්ච උපබ්‍රූහනං කරොති, අථ නං සසම්පයුත්තධම්මං එතෙහි අභිනිරොපනානුබන්ධනපීනනඋපබ්‍රූහනෙහි අනුග්ගහිතා එකග්ගතා එකත්තාරම්මණෙ සමං සම්මා ආධියති, තස්මා විතක්කො විචාරො පීති සුඛං චිත්තෙකග්ගතාති ඉමෙසං පඤ්චන්නං උප්පත්තිවසෙන පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. උප්පන්නෙසු හි එතෙසු පඤ්චසු ඣානං උප්පන්නං නාම හොති, තෙනස්ස එතානි පඤ්ච සමන්නාගතඞ්ගානීති වුච්චන්ති. තස්මා න එතෙහි සමන්නාගතං අඤ්ඤදෙව ඣානං නාම අත්ථීති ගහෙතබ්බං. යථා පන අඞ්ගමත්තවසෙනෙව චතුරඞ්ගිනී සෙනා, පඤ්චඞ්ගිකං තූරියං අට්ඨඞ්ගිකො ච මග්ගොති වුච්චති, එවමිදම්පි අඞ්ගමත්තවසෙනෙව ‘‘පඤ්චඞ්ගික’’න්ති වා ‘‘පඤ්චඞ්ගසමන්නාගත’’න්ති වා වුච්චතීති වෙදිතබ්බං.

එතානි ච පඤ්චඞ්ගානි කිඤ්චාපි උපචාරක්ඛණෙපි අත්ථි, අථ ඛො උපචාරෙ පකතිචිත්තතො බලවතරානි, ඉධ පන උපචාරතොපි බලවතරානි රූපාවචරලක්ඛණප්පත්තානි. එත්ථ හි විතක්කො සුවිසදෙන ආකාරෙන ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපයමානො උප්පජ්ජති, විචාරො අතිවිය ආරම්මණං අනුමජ්ජමානො, පීතිසුඛං සබ්බාවන්තම්පි කායං ඵරමානං. තෙනෙව වුත්තං ‘‘නාස්ස කිඤ්චි සබ්බාවතො කායස්ස විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන අප්ඵුටං හොතී’’ති. චිත්තෙකග්ගතාපි හෙට්ඨිමම්හි සමුග්ගපටලෙ උපරිමං සමුග්ගපටලං විය ආරම්මණෙ සුඵුසිතා හුත්වා උප්පජ්ජති. අයමෙතෙසං ඉතරෙහි විසෙසො, තස්මා ‘‘පඤ්චඞ්ගසමන්නාගත’’න්ති අප්පනාඣානමෙව විසෙසෙත්වා වුත්තං.

තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නන්ති එත්ථ පන ඣානස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තිවිධකල්‍යාණතා, තෙසංයෙව ආදිමජ්ඣපරියොසානානං ලක්ඛණවසෙන දසලක්ඛණසම්පන්නතා වෙදිතබ්බා. විත්ථාරනයං පනෙත්ථ සයමෙව පකාසයිස්සති. කිලෙසචොරෙහි අනභිභවනීයත්තා ඣානං **‘‘චිත්තමඤ්ජූස’’**න්ති වුත්තං. **නිස්සායාති** පාදකං කත්වා.

දසලක්ඛණවිභාවනෙනෙව තිවිධකල්‍යාණතාපි විභාවිතා හොතීති දසලක්ඛණං තාව දස්සෙන්තො **‘‘තත්‍රිමානී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පාරිපන්ථිකතො චිත්තවිසුද්ධීති**ආදීනං පදානං අත්ථො ‘‘තත්‍රායං පාළී’’තිආදිනා වුත්තපාළිවණ්ණනායමෙව ආවි භවිස්සති. **තත්‍රාති** තස්මිං දසලක්ඛණවිභාවනෙ. **පටිපදාවිසුද්ධීති** පටිපජ්ජති ඣානං එතායාති පටිපදා, ගොත්‍රභුපරියොසානො පුබ්බභාගියො භාවනානයො. පරිපන්ථතො විසුජ්ඣනං විසුද්ධි, පටිපදාය විසුද්ධි පටිපදාවිසුද්ධි. සා පනායං යස්මා ඣානස්ස උප්පාදක්ඛණෙ ලබ්භති, තස්මා වුත්තං **‘‘පටිපදාවිසුද්ධි ආදී’’**ති. **උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාති** විසොධෙතබ්බතාදීනං අභාවතො ඣානපරියාපන්නාය තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චනිප්ඵත්තියා අනුබ්‍රූහනා. සා පනායං යස්මා විසෙසතො ඣානස්ස ඨිතික්ඛණෙ ලබ්භති, තෙන වුත්තං **‘‘උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ’’**ති. **සම්පහංසනාති** තත්ථ ධම්මානං අනතිවත්තනාදිසාධකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන පරියොදපනා. සා පන යස්මා ඣානස්ස ඔසානක්ඛණෙ පාකටා හොති, තස්මා වුත්තං **‘‘සම්පහංසනා පරියොසාන’’**න්ති. **ඉමානි තීණි ලක්ඛණානීති** පරිපන්ථතො චිත්තස්ස විසුජ්ඣනාකාරො, මජ්ඣිමස්ස සමථනිමිත්තස්ස පටිපජ්ජනාකාරො, තත්ථ පක්ඛන්දනාකාරොති ඉමානි තීණි ඣානස්ස ආදිතො උප්පාදක්ඛණෙ අප්පනාප්පත්තිලක්ඛණානි. තෙහි ආකාරෙහි විනා අප්පනාප්පත්තියා අභාවතො අසති ච අප්පනායං තදභාවතො **ආදිකල්‍යාණඤ්චෙව** විසුද්ධිපටිපදත්තා යථාවුත්තෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතත්තා ච **තිලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච**. ඉමිනා නයෙන මජ්ඣපරියොසානලක්ඛණානඤ්ච යොජනා වෙදිතබ්බා.

කෙචි පන ‘‘පටිපදාවිසුද්ධි නාම සසම්භාරිකො උපචාරො, උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා නාම අප්පනා, සම්පහංසනා නාම පච්චවෙක්ඛණා’’ති වණ්ණයන්ති, තං න යුත්තං. තථා හි සති අජ්ඣානධම්මෙහි ඣානස්ස ගුණසංකිත්තනං නාම කතං හොති. න හි භූමන්තරං භූමන්තරපරියාපන්නං හොති, පාළියා චෙතං විරුජ්ඣති. ‘‘එකත්තගතං චිත්තං පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දඤ්චෙව හොති උපෙක්ඛානුබ්‍රූහිතඤ්ච ඤාණෙන ච සම්පහංසිත’’න්ති (පටි. ම. 1.158) හි පාළියං වුත්තං. එත්ථ හි **එකත්තගතං චිත්තන්ති** ඉන්ද්‍රියානං එකරසභාවෙන එකග්ගතාය ච සිඛාප්පත්තියා තදනුගුණං එකත්තගතං සසම්පයුත්තං අප්පනාප්පත්තං චිත්තං වුත්තං, තස්සෙව ච පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දතාදි අනන්තරං වුච්චතෙ. තස්මා පාළියං එකස්මිංයෙව අප්පනාචිත්තක්ඛණෙ පටිපදාවිසුද්ධිආදීනං වුත්තත්තා අන්තොඅප්පනායමෙව පරිකම්මාගමනවසෙන පටිපදාවිසුද්ධි, තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා, ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන සම්පහංසනා ච වෙදිතබ්බා.

කථං? යස්මිං (පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.158; විසුද්ධි. 1.175) වාරෙ අප්පනා උප්පජ්ජති , තස්මිං **යො** නීවරණසඞ්ඛාතො කිලෙසගණො **තස්ස** ඣානස්ස **පරිපන්ථො, තතො චිත්තං විසුජ්ඣති,** විසුද්ධත්තා ආවරණවිරහිතං හුත්වා **මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති**. මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං නාම සමප්පවත්තො අප්පනාසමාධියෙව, ලීනුද්ධච්චසඞ්ඛාතානං උභින්නං අන්තානං අනුපගමනෙන **මජ්ඣිමො,** සවිසෙසං පච්චනීකධම්මානං වූපසමනතො **සමථො,** යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො **නිමිත්තන්ති** කත්වා. තස්ස පන අප්පනාචිත්තස්ස අනන්තරපච්චයභූතං ගොත්‍රභුචිත්තං සතිපි පරිත්තමහග්ගතභාවභෙදෙ පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවභෙදෙ ච එකිස්සායෙව සන්තතියා පරිණාමූපගමනතො එකසන්තතිපරිණාමනයෙන තථත්තං අප්පනාසමාධිවසෙන සමාහිතභාවං උපගච්ඡමානං **මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති** නාම. එවං පටිපන්නත්තා තථත්තුපගමනෙන **තත්ථ පක්ඛන්දති** නාම. යස්මිඤ්හි ඛණෙ තථත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, තස්මිංයෙව ඛණෙ තථත්තුපගමනෙන අප්පනාසමාධිනා සමාහිතභාවූපගමනෙන **තත්ථ පක්ඛන්දති** නාම. එවං තාව පුරිමස්මිං ගොත්‍රභුචිත්තෙ විජ්ජමානා පරිපන්ථවිසුද්ධිමජ්ඣිමසමථප්පටිපත්තිපක්ඛන්දනාකාරා ආගමනවසෙන නිප්ඵජ්ජමානා **පඨමස්ස ඣානස්ස** උප්පාදක්ඛණෙයෙව **පටිපදාවිසුද්ධීති** වෙදිතබ්බා. තෙයෙව හි ආකාරා පච්චයවිසෙසතො ඣානක්ඛණෙ නිප්ඵජ්ජමානා **පටිපදාවිසුද්ධීති** වුත්තා.

එවං විසුද්ධස්ස පන තස්ස චිත්තස්ස පුන සොධෙතබ්බාභාවතො විසොධනෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො **විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති** නාම. සමථභාවූපගමනෙන සමථප්පටිපන්නස්ස පුන සමාධානෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො **සමථප්පටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති** නාම. සමථප්පටිපන්නභාවතො එව චස්ස කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපට්ඨිතස්ස පුන එකත්තුපට්ඨානෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො **එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති** නාම. එවං තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා වෙදිතබ්බා.

යෙ පනෙතෙ එවං උපෙක්ඛානුබ්‍රූහිතෙ තස්මිං ඣානචිත්තෙ ජාතා සමාධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතා යුගනද්ධධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තමානා හුත්වා පවත්තා, යානි ච සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි නානාකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තිරසෙන එකරසානි හුත්වා පවත්තානි, යඤ්චෙස තදුපගං තෙසං අනතිවත්තනඑකරසභාවානං අනුච්ඡවිකං වීරියං වාහයති, යා චස්ස තස්මිං ඛණෙ පවත්තා ආසෙවනා, සබ්බෙපි තෙ ආකාරා යස්මා ඤාණෙන සංකිලෙසවොදානෙසු තං තං ආදීනවඤ්ච ආනිසංසඤ්ච දිස්වා තථා තථා සම්පහංසිතත්තා විසොධිතත්තා පරියොදාපිතත්තා නිප්ඵන්නා, තස්මා ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන සම්පහංසනා වෙදිතබ්බාති වුත්තං.

අථ කස්මා සම්පහංසනාව ‘‘පරියොසාන’’න්ති වුත්තා, න උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාති? යස්මා තස්මිං භාවනාචිත්තෙ උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොති, තස්මා ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා ‘‘පරියොසාන’’න්ති වුත්තා. තථා හි අප්පනාකාලෙ භාවනාය සමප්පවත්තියා පටිපක්ඛස්ස ච සුප්පහානතො පග්ගහාදීසු බ්‍යාපාරස්ස අකාතබ්බතො අජ්ඣුපෙක්ඛනාව හොති. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සමයෙ චිත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනා විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛතී’’ති ච ආදි. සා පනායං අජ්ඣුපෙක්ඛනා ඤාණස්ස කිච්චසිද්ධියා හොති විසෙසතො ඤාණසාධනත්තා අප්පනාබ්‍යාපාරස්ස, තස්මා ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා ‘‘පරියොසාන’’න්ති වුත්තා. එවං තිවිධාය පටිපදාවිසුද්ධියා ලද්ධවිසෙසාය තිවිධාය උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාය සාතිසයං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තභාවෙන චතුබ්බිධාපි සම්පහංසනා සිජ්ඣතීති ආගමනුපෙක්ඛාඤාණකිච්චවසෙන දසපි ආකාරා ඣානෙ එව වෙදිතබ්බා.

එවං තිවිධත්තගතං චිත්තන්තිආදීනි තස්සෙව චිත්තස්ස ථොමනවචනානි. තත්ථ **එවං තිවිධත්තගතන්ති** එවං යථාවුත්තෙන විධිනා පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දනඋපෙක්ඛානුබ්‍රූහනඤාණසම්පහංසනාවසෙන තිවිධභාවං ගතං. **විතක්කසම්පන්නන්ති** කිලෙසක්ඛොභවිරහිතත්තා විතක්කෙන සුන්දරභාවමුපගතං. **චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්නන්ති** තස්මිංයෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස නිරන්තරප්පවත්තිසඞ්ඛාතෙන අධිට්ඨානෙන සම්පන්නං අනූනං. යථා අධිට්ඨානවසියං අධිට්ඨානන්ති ඣානප්පවත්ති, තථා ඉධාපි චිත්තස්ස අධිට්ඨානන්ති චිත්තෙකග්ගතාපි යුජ්ජති. තෙන හි එකස්මිංයෙව ආරම්මණෙ චිත්තං අධිට්ඨාති, න එත්ථ වික්ඛිපතීති. **සමාධිසම්පන්නන්ති** විසුං වුත්තත්තා පන වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බො. අථ වා සමාධිස්සෙව ඣානඞ්ගසඞ්ගහිතත්තා ‘‘චිත්තස්ස අධිට්ඨානසම්පන්න’’න්ති ඣානඞ්ගපඤ්චකවසෙන වුත්තං. **සමාධිසම්පන්නන්ති** ඉන්ද්‍රියසඞ්ගහිතත්තා ඉන්ද්‍රියපඤ්චකවසෙන.

අසුභසඤ්ඤාපරිචිතෙනාති සකලං කායං අසුභන්ති පවත්තාය සඤ්ඤාය සහගතත්තා ඣානං අසුභසඤ්ඤා, තෙන පරිචිතෙන පරිභාවිතෙන. **චෙතසාති** චිත්තෙන. **බහුලන්ති** අභිණ්හං. **විහරතොති** විහරන්තස්ස, අසුභසමාපත්තිබහුලස්සාති අත්ථො. **මෙථුනධම්මසමාපත්තියාති** මෙථුනධම්මෙන සමඞ්ගිභාවතො. **පතිලීයතීති** එකපස්සෙන නිලීයති නිලීනං විය හොති. **පතිකුටතීති** සඞ්කුචති. **පතිවත්තතීති** නිවත්තති. **න සම්පසාරීයතීති** න විසරති, අභිරතිවසෙන න පක්ඛන්දතීති අත්ථො. අථ වා **පතිලීයතීති** සඞ්කුචති තත්ථ පටිකූලතාය සණ්ඨිතත්තා. **පතිකුටතීති** අපසක්කති න උපසක්කති. **පතිවත්තතීති** නිවත්තති, තතො එව **න සම්පසාරීයතීති**. **න්හාරුදද්දුලන්ති** න්හාරුඛණ්ඩං න්හාරුවිලෙඛනං වා.

අද්ධමාසන්ති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **පටිසල්ලීයිතුන්ති** යථාවුත්තකාලං පටි පටි දිවසෙ දිවසෙ සමාපත්තියං ධම්මචින්තාය චිත්තං නිලීයිතුං. **පයුත්තවාචන්ති** පච්චයපටිසංයුත්තවාචං, බුද්ධා ඉමෙසු දිවසෙසු පිණ්ඩාය න චරන්ති, විහාරෙයෙව නිසීදන්ති, තෙසං දින්නං මහප්ඵලං හොතීති ආදිවචනං.

කල්‍යාණූපනිස්සයවසෙනාති පබ්බජ්ජාය උපනිස්සයවසෙන. **පරෙ කිරාති කිර**-සද්දො අරුචිසූචනත්ථො. තෙනාහ **‘‘ඉදං පන ඉච්ඡාමත්ත’’**න්ති, පවත්තිඅජානනං ආරොචයිතාභාවො ඤාතෙ නිවාරණඤ්චාති ඉදං තෙසං ඉච්ඡාමත්තං , න පන කාරණන්ති අත්ථො. අපරෙ පන වදන්ති ‘‘එතස්මිං කිර අඩ්ඪමාසෙ න කොචි බුද්ධවෙනෙය්‍යො අහොසි, අථ සත්ථා ඉමං අඩ්ඪමාසං ඵලසමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙස්සාමි, ඉති මය්හඤ්චෙව සුඛවිහාරො භවිස්සති, අනාගතෙ ච පච්ඡිමා ජනතා ‘සත්ථාපි ගණං පහාය එකකො විහාසි, කිමඞ්ගං පන මය’න්ති දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජිස්සති, තදස්ස භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති ඉමිනා කාරණෙන එවමාහා’’ති. **නෙව කොචි භගවන්තං උපසඞ්කමතීති**

ඨපෙත්වා පිණ්ඩපාතනීහාරකං අඤ්ඤො කොචි නෙව භගවන්තං උපසඞ්කමති, භික්ඛුසඞ්ඝො පන සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා එකං භික්ඛුං අදාසි. සො පාතොව ගන්ධකුටිපරිවෙණසම්මජ්ජනමුඛොදකදන්තකට්ඨදානාදීනි සබ්බකිච්චානි තස්මිං තස්මිං ඛණෙ කත්වා අපගච්ඡති.

අනෙකකාරණසම්මිස්සොති එත්ථ කායස්ස අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටිකූලතාව අනෙකකාරණං. **මණ්ඩනකපකතිකොති** අලඞ්කාරකසභාවො. කොචි තරුණොපි යුවා න හොති, කොචි යුවාපි මණ්ඩනකජාතිකො න හොති යථා උපසන්තසභාවො ආලසියබ්‍යසනාදීහි වා අභිභූතො, ඉධ පන දහරො චෙව යුවා ච මණ්ඩනකජාතිකො ච අධිප්පෙතො. **පඨමයොබ්බනං** නාම පන්නරසවස්සතො යාව ද්වත්තිංස සංවච්ඡරානි, සොළසවස්සතො වා යාව තෙත්තිංස වස්සානි. **කුණපන්ති** මතකළෙවරං, අහිස්ස කුණපං **අහිකුණපං.** එවං ඉතරානිපි. අතිපටිකූලජිගුච්ඡනීයසභාවතො චෙත්ථ ඉමානෙව තීණි වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි. අඤ්ඤෙසඤ්හි සසසූකරාදීනං කුණපං මනුස්සා කටුකභණ්ඩාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා පරිභුඤ්ජන්තිපි, ඉමෙසං පන කුණපං අභිනවම්පි ජිගුච්ඡන්තියෙව, කො පන වාදො කාලාතික්කමෙන පූතිභූතෙ. අතිපටිකූලජිගුච්ඡනීයතා ච නෙසං අතිවිය දුග්ගන්ධතාය, සා ච අහීනං තිඛිණකොපතාය කුක්කුරමනුස්සානං ඔදනකුම්මාසූපචයතාය ච සරීරස්ස හොතීති වදන්ති.

සමණකුත්තකොති සමණකිච්චකො, කාසාවනිවාසනාදිවසෙන සමණකිච්චකාරීති වුත්තං හොති . තෙනාහ **"සමණවෙසධාරකො"**ති. **සබ්බමකංසූති** පුථුජ්ජනා සාවජ්ජෙපි තත්ථ අනවජ්ජසඤ්ඤිනො හුත්වා කරණකාරාපනසමනුඤ්ඤතාදිභෙදං සබ්බමකංසු. **ලොහිතකන්ති** එත්ථ ''ලොහිතගත''න්තිපි පඨන්ති. වග්ගූති මතා **වග්ගුමතා. පුඤ්ඤසම්මතාති** පුජ්ජභවඵලනිබ්බත්තනෙන සත්තානං පුනනෙන විසොධනෙන පුඤ්ඤන්ති සම්මතා. **පවාහෙස්සාමීති** ගමයිස්සාමි, විසොධෙස්සාමීති අත්ථො.

163. මාරධෙය්‍යං වුච්චති තෙභූමකා ධම්මා. වචනත්ථතො පන මාරස්ස ධෙය්‍යං **මාරධෙය්‍යං. ධෙය්‍යන්ති** ඨානං වත්ථු නිවාසො ගොචරො. මාරො වා එත්ථ ධියති තිට්ඨති පවත්තතීති **මාරධෙය්‍යං, මාරොති** චෙත්ථ කිලෙසමාරො අධිප්පෙතො, කිලෙසමාරවසෙනෙව ච දෙවපුත්තමාරස්ස කාමභවෙ ආධිපච්චන්ති. **මාරවිසයං නාතික්කමිස්සතීති චින්තෙත්වාති** එවමයං සංවෙගං පටිලභිත්වා මාරවිසයං අතික්කමෙය්‍යාපි, මයා පන එවං වුත්තෙ උප්පන්නං සංවෙගං පටිප්පස්සම්භෙත්වා මාරවිසයං නාතික්කමිස්සතීති එවං චින්තෙත්වා. **ද්විච්චනන්ති** ද්වික්ඛත්තුං වචනං, ආමෙඩිතවචනන්ති වුත්තං හොති. **නියොජෙන්තීති** එත්ථ අයං අන්ධබාලා දෙවතා එවං උප්පන්නසංවෙගමූලකං සමණධම්මං කත්වා ''අයං මාරවිසයං අතික්කමෙය්‍යාපී''ති චින්තෙත්වා අත්තනො අඤ්ඤාණතාය ''මතා සංසාරතො මුච්චන්තී''ති එවංලද්ධිකාපි සමානා අත්තනො ලද්ධිවසෙන මතා භික්ඛූ සංසාරතො මුච්චන්තීති ඉමමත්ථං අනුපපරික්ඛිත්වා තං තත්ථ නියොජෙසීති වෙදිතබ්බං.

කිඤ්චාපි අසුභකථං කථෙන්තෙන භගවතා යථා තෙසං භික්ඛූනං මරණභයං න භවිස්සති, තථා දෙසිතත්තා භික්ඛූනඤ්ච තං ධම්මකථං සුත්වා අසුභභාවනානුයොගෙන කායෙ විගතඡන්දරාගතාය මරණස්ස අභිපත්ථිතභාවතො භයං නත්ථි, තං පන අසිහත්ථං තථා විචරන්තං දිස්වා තදඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං උප්පජ්ජනකභයං සන්ධාය ''හොතියෙව භය''න්තිආදි වුත්තන්ති වදන්ති. ''අත්තනාපි අත්තානං ජීවිතා වොරොපෙන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි ජීවිතා වොරොපෙන්තී''ති වුත්තත්තා **"සබ්බානිපි තානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි ජීවිතා වොරොපෙසී"**ති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. අප්පකඤ්හි ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොතීති ''පඤ්චසතානී''ති වුත්තං. තස්මා යෙ ච අත්තනාව අත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච ජීවිතා වොරොපෙසුං, තෙ ඨපෙත්වා අවසෙසෙ පුථුජ්ජනභික්ඛූ සබ්බෙ ච අරියෙ අයං ජීවිතා වොරොපෙසීති වෙදිතබ්බං.

164. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** එත්ථ **පටිසල්ලානන්ති** තෙහි තෙහි සත්තසඞ්ඛාරෙහි පටිනිවත්තිත්වා අපසක්කිත්වා සල්ලානං නිලීයනං විවෙචනං, කායචිත්තෙහි තතො විවිත්තතා එකීභාවොති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"එකීභාවතො"**ති , පවිවෙකතොති අත්ථො. **එකීභාවොති** හි කායචිත්තවිවෙකො වුත්තො. **වුට්ඨිතොති** තතො දුවිධවිවෙකතො භවඞ්ගුප්පත්තියා රූපාරම්මණාදිසඞ්ඛාරසමායොගෙන ගහට්ඨපබ්බජිතාදිසත්තසමාගමෙන ච අපෙතො. **උද්දෙසං පරිපුච්ඡං ගණ්හන්තීති** අත්තනො අත්තනො ආචරියානං සන්තිකෙ ගණ්හන්ති. කාමං දසානුස්සතිග්ගහණෙනෙව ආනාපානස්සතිපි ගහිතා, සා පන තත්ථ සන්නිපතිතභික්ඛූසු බහූනං සප්පායා සාත්ථිකා ච, තස්මා පුන ගහිතා. තථා හි භගවා තමෙව කම්මට්ඨානං තෙසං භික්ඛූනං කථෙසි. ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා අසුභකම්මට්ඨානසදිසා, චත්තාරො පන ආරුප්පා ආදිකම්මිකානං අනනුරූපාති තෙසං ඉධ අග්ගහණං දට්ඨබ්බං.

වෙසාලිං උපනිස්සායාති වෙසාලීනගරං ගොචරගාමං කත්වා. **උපට්ඨානසාලායන්ති** ධම්මසභායං. **මුහුත්තෙනෙවාති** සත්ථරි සද්ධම්මෙ ච ගාරවෙන උපගතභික්ඛූනං වචනසමනන්තරමෙව උට්ඨහිංසූති කත්වා වුත්තං. බුද්ධකාලෙ කිර භික්ඛූ භගවතො සන්දෙසං සිරසා සම්පටිච්ඡිතුං ඔහිතසොතා විහරන්ති. **යස්සාති** යස්ස කත්තබ්බස්ස. **කාලන්ති** දෙසනාකාලං සන්ධාය වදති.

පඨමපඤ්ඤත්තිනිදානවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනා

165. **අරහත්තප්පත්තියාති** අරහත්තප්පත්තිඅත්ථාය. **අඤ්ඤං පරියායන්ති** අරහත්තාධිගමත්ථාය අඤ්ඤම්පි කාරණං. **ආචික්ඛන්තොති** පසංසාපුබ්බකං දෙසෙන්තො, පසංසා ච තත්ථ අභිරුචිජනනෙන උස්සාහනත්ථා. තඤ්හි සුත්වා භික්ඛූ ''භගවා ඉමං සමාධිං අනෙකෙහි ආකාරෙහි පසංසති, සන්තො කිරායං සමාධි පණීතො ච අසෙචනකො ච සුඛො ච විහාරො, පාපධම්මෙ ච ඨානසො අන්තරධාපෙතී''ති සඤ්ජාතාභිරුචිනො උස්සාහජාතා සක්කච්චං අනුයුඤ්ජිතබ්බං පටිපජ්ජිතබ්බං මඤ්ඤන්ති.

අත්ථයොජනක්කමන්ති අත්ථඤ්ච යොජනක්කමඤ්ච. භගවා අත්තනො පච්චක්ඛභූතං සමාධිං දෙසනානුභාවෙන තෙසම්පි භික්ඛූනං ආසන්නං පච්චක්ඛඤ්ච කරොන්තො සම්පිණ්ඩනවසෙන **"අයම්පි ඛො"**තිආදිමාහ. **අස්සාසපස්සාසපරිග්ගාහිකාති** දීඝරස්සාදිවිසෙසෙහි සද්ධිං අස්සාසපස්සාසෙ පරිච්ඡිජ්ජ ගාහිකා, තෙ ආරබ්භ පවත්තාති අත්ථො.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පාළියා විභාවෙන්තො ආහ **"වුත්තඤ්හෙත"**න්තිආදි. තත්ථ **නො පස්සාසො නො අස්සාසොති** සො සොයෙව අත්ථො පටිසෙධෙන විසෙසෙත්වා වුත්තො. **අස්සාසවසෙනාති** අස්සාසං ආරම්මණං කත්වාති වුත්තං හොති. **පස්සාසවසෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **උපට්ඨානං සතීති** අසම්මුස්සනතාය තමෙව අස්සාසං පස්සාසඤ්ච උපගන්ත්වා ඨානං සති නාමාති අත්ථො. එත්තාවතා ආනාපානෙසු සති **ආනාපානස්සතීති** අයමත්ථො වුත්තො හොති. ඉදානි සතිවසෙනෙව පුග්ගලං නිද්දිසිතුකාමෙන **"යො අස්සසති, තස්සුපට්ඨාති, යො පස්සසති, තස්සුපට්ඨාතී"**ති වුත්තං. යො අස්සසති, තස්ස සති අස්සාසං උපගන්ත්වා තිට්ඨති. යො පස්සසති, තස්ස සති පස්සාසං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති අත්ථො.

යුත්තොති සම්පයුත්තො. **ආනාපානස්සතියන්ති** ආනාපානස්සතියං පච්චයභූතායන්ති අත්ථො. පුරිමස්මිඤ්හි අත්ථෙ සමාධිස්ස සතියා සහජාතාදිපච්චයභාවො වුත්තො සම්පයුත්තවචනතො, දුතියස්මිං පන උපනිස්සයභාවොපි. උපචාරජ්ඣානසහගතා හි සති අප්පනාසමාධිස්ස උපනිස්සයො හොතීති උභයථාපි සහජාතාදීනං සත්තන්නම්පි පච්චයානං වසෙන පච්චයභාවං දස්සෙති. ''පුන චපරං, උදායි, අක්ඛාතා මයා සාවකානං පටිපදා, යථාපටිපන්නා මෙ සාවකා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙන්තී''තිආදීසු (ම. නි. 2.247) උප්පාදනවඩ්ඪනට්ඨෙන භාවනාති වුච්චතීති තදුභයවසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **"භාවිතොති උප්පාදිතො වඩ්ඪිතො වා"**ති ආහ. තත්ථ භාවං විජ්ජමානතං ඉතො ගතොති **භාවිතො,** උප්පාදිතො පටිලද්ධමත්තොති අත්ථො. උප්පන්නො පන ලද්ධාසෙවනො භාවිතො, පගුණභාවං ආපාදිතො වඩ්ඪිතොති අත්ථො. **බහුලීකතොති** බහුලං පවත්තිතො. තෙන ආවජ්ජනාදිවසීභාවප්පත්තිමාහ. යො හි වසීභාවං ආපාදිතො, සො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතබ්බතො පුනප්පුනං පවත්තිස්සති. තෙන වුත්තං **"පුනප්පුනං කතො"**ති. යථා ''ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො (ම. නි. 1.139; අ. නි. 4.241) විවිච්චෙව කාමෙහී''ති (දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152) ච එවමාදීසු පඨමපදෙ වුත්තො එව-සද්දො දුතියාදීසුපි වුත්තොයෙව හොති, එවමිධාපීති ආහ **"උභයත්ථ එව-සද්දෙන නියමො වෙදිතබ්බො"**ති.

උභයපදනියමෙන ලද්ධගුණං දස්සෙතුං **"අයං හී"**තිආදි වුත්තං. **අසුභකම්මට්ඨානන්ති** අසුභාරම්මණං ඣානමාහ. තඤ්හි අසුභෙසු යොගකම්මභාවතො යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො ච ''අසුභකම්මට්ඨාන''න්ති වුච්චති. **කෙවලන්ති** ඉමිනා ආරම්මණං නිවත්තෙති. **පටිවෙධවසෙනාති** ඣානපටිවෙධවසෙන. ඣානඤ්හි භාවනාවිසෙසෙන ඉජ්ඣන්තං අත්තනො විසයං පටිවිජ්ඣන්තමෙව පවත්තති යථාසභාවතො පටිවිජ්ඣීයති වාති පටිවෙධොති වුච්චති. **ඔළාරිකාරම්මණත්තාති** බීභච්ඡාරම්මණත්තා. **පටිකූලාරම්මණත්තාති** ජිගුච්ඡිතබ්බාරම්මණත්තා. **පරියායෙනාති** කාරණෙන ලෙසන්තරෙන වා. **ආරම්මණසන්තතායපීති** අනුක්කමෙන විචෙතබ්බතං පත්තාරම්මණස්ස පරමසුඛුමතං සන්ධායාහ. සන්තෙ හි සන්නිසින්නෙ ආරම්මණෙ පවත්තමානො ධම්මො සයම්පි සන්නිසින්නොව හොති. තෙනාහ – **"සන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො"**ති, නිබ්බුතසබ්බපරිළාහොති අත්ථො. ආරම්මණසන්තතාය තදාරම්මණානං ධම්මානං සන්තතා ලොකුත්තරධම්මාරම්මණාහි පච්චවෙක්ඛණාහි දීපෙතබ්බා.

නාස්ස සන්තපණීතභාවාවහං කිඤ්චි සෙචනන්ති **අසෙචනකො,** අසෙචනකත්තා **අනාසිත්තකො,** අනාසිත්තකත්තා එව **අබ්බොකිණ්ණො** අසම්මිස්සො පරිකම්මාදිනා, තතොයෙව **පාටියෙක්කො,** විසුංයෙවෙකො **ආවෙණිකො** අසාධාරණො. සබ්බමෙතං සරසතො එව සන්තභාවං දස්සෙතුං වුත්තං, පරිකම්මං වා සන්තභාවනිමිත්තං. **පරිකම්මන්ති** ච කසිණකරණාදිනිමිත්තුප්පාදපරියොසානං, තාදිසං ඉධ නත්ථීති අධිප්පායො. තදා හි කම්මට්ඨානං නිරස්සාදත්තා අසන්තං අප්පණීතං සියා. උපචාරෙන වා නත්ථි එත්ථ සන්තතාති යොජනා. යථා උපචාරක්ඛණෙ නීවරණවිගමෙන අඞ්ගපාතුභාවෙන ච පරෙසං සන්තතා හොති, න එවමිමස්ස. අයං පන ආදිමනසි…පෙ…. පණීතො චාති යොජනා. **කෙචීති** උත්තරවිහාරවාසිකෙ සන්ධායාහ. **අනාසිත්තකොති** උපසෙචනෙන අනාසිත්තකො. තෙනාහ **"ඔජවන්තො"**ති, ඔජවන්තසදිසොති අත්ථො. **මධුරොති** ඉට්ඨො. චෙතසිකසුඛප්පටිලාභසංවත්තනං තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන උපෙක්ඛාය වා සන්තභාවෙන සුඛගතිකත්තා සබ්බෙසම්පි වසෙන වෙදිතබ්බං. ඣානසමුට්ඨානපණීතරූපඵුටසරීරතාවසෙන පන කායිකසුඛප්පටිලාභසංවත්තනං දට්ඨබ්බං, තඤ්ච ඛො ඣානතො වුට්ඨිතකාලෙ. ඉමස්මිං පක්ඛෙ **අප්පිතප්පිතක්ඛණෙති** ඉදං හෙතුම්හි භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං.

අවික්ඛම්භිතෙති ඣානෙන සකසන්තානතො අනීහටෙ අප්පහීනෙ. **අකොසල්ලසම්භූතෙති** අකොසල්ලං වුච්චති අවිජ්ජා, තතො සම්භූතෙ. අවිජ්ජාපුබ්බඞ්ගමා හි සබ්බෙ පාපධම්මා. **ඛණෙනෙවාති** අත්තනො පවත්තික්ඛණෙනෙව. **අන්තරධාපෙතීති** එත්ථ අන්තරධාපනං විනාසනං. තං පන ඣානකත්තුකස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා පරියුට්ඨානප්පහානං හොතීති ආහ **"වික්ඛම්භෙතී"**ති. **වූපසමෙතීති** විසෙසෙන උපසමෙති. විසෙසෙන උපසමනං පන සම්මදෙව උපසමනං හොතීති ආහ **"සුට්ඨු උපසමෙතී"**ති.

නනු ච අඤ්ඤොපි සමාධි අත්තනො පවත්තික්ඛණෙනෙව පටිපක්ඛධම්මෙ අන්තරධාපෙති වූපසමෙති, අථ කස්මා අයමෙව සමාධි එවං විසෙසෙත්වා වුත්තොති? පුබ්බභාගතො පට්ඨාය නානාවිතක්කවූපසමනසබ්භාවතො. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ආනාපානස්සති භාවෙතබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදායා’’ති (අ. නි. 9.1; උදා. 31). අපිච තික්ඛපඤ්ඤස්ස ඤාණුත්තරස්සෙතං කම්මට්ඨානං, ඤාණුත්තරස්ස ච කිලෙසප්පහානං ඉතරෙහි සාතිසයං යථා සද්ධාධිමුත්තෙහි දිට්ඨිප්පත්තස්ස, තස්මා ඉමං විසෙසං සන්ධාය ‘‘ඨානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙතී’’ති වුත්තං. අථ වා නිමිත්තපාතුභාවෙ සති ඛණෙනෙව අඞ්ගපාතුභාවසබ්භාවතො අයමෙව සමාධි ‘‘ඨානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙතී’’ති වුත්තො යථා තං මහතො අකාලමෙඝස්ස උට්ඨිතස්ස ධාරානිපාතෙ ඛණෙනෙව පථවියං රජොජල්ලස්ස වූපසමො. තෙනෙවාහ ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, මහා අකාලමෙඝො උට්ඨිතො’’තිආදි. සාසනිකස්ස ඣානභාවනා යෙභුය්‍යෙන නිබ්බෙධභාගියාව හොතීති ආහ **‘‘නිබ්බෙධභාගියත්තා’’**ති. බුද්ධානං පන එකංසෙන නිබ්බෙධභාගියාව හොති. ඉමමෙව හි කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා සබ්බෙපි සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති, අරියමග්ගස්ස පාදකභූතො අයං සමාධි අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අරියමග්ගභාවං උපගතො විය හොතීති ආහ **‘‘අනුපුබ්බෙන අරියමග්ගවුඩ්ඪිප්පත්තො’’**ති. අයං පනත්ථො විරාගනිරොධපටිනිස්සග්ගානුපස්සනානං වසෙන සම්මදෙව යුජ්ජති.

කථන්ති ඉදං පුච්ඡනාකාරවිභාවනපදං, පුච්ඡා චෙත්ථ කථෙතුකම්‍යතාවසෙන අඤ්ඤෙසං අසම්භවතො, සා ච උපරි දෙසනං ආරුළ්හානං සබ්බෙසං පකාරවිසෙසානං ආමසනවසෙනාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘කථන්ති…පෙ…. විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා’’**ති ආහ. **කථං බහුලීකතොති** එත්ථාපි ආනාපානස්සතිසමාධීති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථ **කථන්ති** ආනාපානස්සතිසමාධිබහුලීකාරං නානප්පකාරතො විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **බහුලීකතො ආනාපානස්සතිසමාධීති** තථා පුට්ඨධම්මනිදස්සනන්ති ඉමමත්ථං **‘‘එසෙව නයො’’**ති ඉමිනායෙව අතිදිස්සති. හෙට්ඨා පපඤ්චවසෙන වුත්තමත්ථං සුඛග්ගහණත්ථං සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො’’**ති ආහ, පිණ්ඩත්ථොති වුත්තං හොති.

තමත්ථන්ති තං ‘‘කථං භාවිතො’’තිආදිනා පුච්ඡාවසෙන සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං. ‘‘ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.291; අ. නි. 3.61) ඉධ-සද්දො ලොකං උපාදාය වුත්තො. ‘‘ඉධෙව තිට්ඨමානස්සා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.369) ඔකාසං. ‘‘ඉධාහං, භික්ඛවෙ, භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.30) පදපූරණමත්තං. ‘‘ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාතී’’තිආදීසු (අ. නි. 5.73) පන සාසනං. ‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ’’ති ඉධාපි සාසනමෙවාති දස්සෙන්තො ‘‘භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛූ’’ති වත්වා තමෙවත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙතුං **‘‘අයං හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සබ්බප්පකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකස්සාති** සබ්බප්පකාරග්ගහණං සොළස පකාරෙ සන්ධාය. තෙ හි ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ. බාහිරකා හි ජානන්තා ආදිතො චතුප්පකාරමෙව ජානන්ති. තෙනාහ **‘‘අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවප්පටිසෙධනො’’**ති, යථාවුත්තස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සයභාවප්පටිසෙධනොති අත්ථො. එතෙන ‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ’’ති ඉදං අන්තොගධඑව-සද්දන්ති දස්සෙති. සන්ති හි එකපදානිපි අවධාරණානි යථා වායුභක්ඛොති. තෙනෙවාහ **‘‘ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො’’**තිආදි. පරිපුණ්ණසමණකරණධම්මො හි යො, සො සබ්බප්පකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකො. **පරප්පවාදාති** පරෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං නානප්පකාරවාදා තිත්ථායතනානි.

අරඤ්ඤාදිකස්සෙව භාවනානුරූපසෙනාසනතං දස්සෙතුං **‘‘ඉමස්ස හී’’**තිආදි වුත්තං. දුද්දමො දමථං අනුපගතො ගොණො **කූටගොණො**. යථා ථනෙහි සබ්බසො ඛීරං න පග්ඝරති, එවං දොහපටිබන්ධිනී **කූටධෙනු**. **අස්සාති** ගොපස්ස. රූපසද්දාදිකෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකඅස්සාදො **රූපාරම්මණාදිරසො**. **පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණන්ති** පබ්බජිතතො පුබ්බෙ, අනාදිමති වා සංසාරෙ පරිචිතාරම්මණං. උපචාරවසෙන උපනිසීදති, අප්පනාවසෙන උපනිපජ්ජතීති යොජෙතබ්බං.

ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. **නිබන්ධෙය්‍යාති** බන්ධෙය්‍ය. **සතියාති** සම්මදෙව කම්මට්ඨානසල්ලක්ඛණවසප්පවත්තාය සතියා. **ආරම්මණෙති** කම්මට්ඨානාරම්මණෙ. **දළ්හන්ති** ථිරං, යථා සතොකාරිස්ස උපචාරප්පනාභෙදො සමාධි ඉජ්ඣති, තථා ථාමගතං කත්වාති අත්ථො.

මුද්ධභූතන්ති සන්තතාදිවිසෙසගුණවන්තතාය බුද්ධාදීහි අරියෙහි සමාසෙවිතභාවතො ච මුද්ධසදිසං, උත්තමන්ති අත්ථො. **විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානන්ති** සබ්බෙසං බුද්ධානං එකච්චානං පච්චෙකබුද්ධානං බුද්ධසාවකානඤ්ච විසෙසාධිගමස්ස චෙව අඤ්ඤකම්මට්ඨානෙන අධිගතවිසෙසානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස ච පදට්ඨානභූතං. **වත්ථුවිජ්ජාචරියො විය භගවා** යොගීනං අනුරූපනිවාසට්ඨානුපදිස්සනතො. **භික්ඛු දීපිසදිසො** අරඤ්ඤෙ එකකො විහරිත්වා පටිපක්ඛනිම්මථනෙන ඉච්ඡිතත්ථසාධනතො. **ඵලමුත්තමන්ති** සාමඤ්ඤඵලමාහ. **පරක්කමජවයොග්ගභූමින්ති** භාවනුස්සාහජවස්ස යොග්ගකරණභූමිභූතං.

එවං වුත්තලක්ඛණෙසූති අභිධම්මපරියායෙන සුත්තන්තපරියායෙන වුත්තලක්ඛණෙසු. **රුක්ඛසමීපන්ති** ‘‘යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණානි පතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමූලන්ති වුච්චතී’’ති එවං වුත්තං රුක්ඛස්ස සමීපට්ඨානං. **අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනන්ති** පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජන්ති එවං වුත්තං. **උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලන්ති** ගිම්හාදිඋතුත්තයස්ස සෙම්හාදිධාතුත්තයස්ස මොහාදිචරිතත්තයස්ස ච අනුකූලං. තථා හි ගිම්හකාලෙ අරඤ්ඤං අනුකූලං සොම්මසීතලභාවතො, හෙමන්තෙ රුක්ඛමූලං හිමපාතනිවාරණතො, වස්සකාලෙ සුඤ්ඤාගාරං වස්සනිවාරණගෙහසම්භවතො. සෙම්හධාතුකස්ස සෙම්හපකතිකස්ස අරඤ්ඤං අනුකූලං දූරං ගන්ත්වා භික්ඛාචරණෙන සෙම්හස්ස වූපසමනතො, පිත්තධාතුකස්ස රුක්ඛමූලං අනුකූලං සීතවාතසම්ඵස්සසම්භවතො , වාතධාතුකස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං වාතනිවාරණතො. මොහචරිතස්ස අරඤ්ඤං අනුකූලං. මහාඅරඤ්ඤෙ හි චිත්තං න සඞ්කුචති විවටඞ්ගණභාවතො, දොසචරිතස්ස රුක්ඛමූලං අනුකූලං පසාදනීයභාවතො, රාගචරිතස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං විසභාගාරම්මණානං පවෙසනිවාරණතො. **අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකන්ති** අසඞ්කොචාවික්ඛෙපපක්ඛිකං. සයනඤ්හි කොසජ්ජපක්ඛිකං, ඨානචඞ්කමනානි උද්ධච්චපක්ඛිකානි, න එවං නිසජ්ජා. තතො එව තස්සා සන්තතා. **නිසජ්ජාය දළ්හභාවං** පල්ලඞ්කාභුජනෙන, **අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛතං** උපරිමකායස්ස උජුකට්ඨපනෙන, **ආරම්මණපරිග්ගහූපායං** පරිමුඛං සතියා ඨපනෙන දස්සෙන්තො.

ඌරුබද්ධාසනන්ති ඌරූනමධොබන්ධනවසෙන නිසජ්ජා. හෙට්ඨිමකායස්ස අනුජුකං ඨපනං නිසජ්ජාවචනෙනෙව බොධිතන්ති. **උජුං කායන්ති** එත්ථ **කාය**-සද්දො උපරිමකායවිසයොති ආහ – **‘‘උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා’’**ති. තං පන උජුකට්ඨපනං සරූපතො පයොජනතො ච දස්සෙතුං **‘‘අට්ඨාරසා’’**තිආදි වුත්තං. **න පණමන්තීති** න ඔණමන්ති. **න පරිපතතීති** න විගච්ඡති වීථිං න විලඞ්ඝෙති, තතො එව පුබ්බෙනාපරං විසෙසුප්පත්තියා වුඩ්ඪිං ඵාතිං උපගච්ඡති. ඉධ **පරි**-සද්දො අභි-සද්දෙන සමානත්ථොති ආහ **‘‘කම්මට්ඨානාභිමුඛ’’**න්ති, බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරක්ඛත්වාති අත්ථො. **පරීති පරිග්ගහට්ඨො** ‘‘පරිණායිකා’’තිආදීසු (ධ. ස. 16, 20) විය. **නිය්‍යානට්ඨො** පටිපක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨො, තස්මා **පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති** සබ්බථා ගහිතාසම්මොසං පරිච්චත්තසම්මොසං සතිං කත්වා, පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **සතොවාති** සතියා සමන්නාගතො එව සරන්තො එව අස්සසති, නාස්ස කාචි සතිවිරහිතා අස්සාසප්පවත්ති හොතීති අත්ථො. **සතො පස්සසතීති** එත්ථාපි සතොව පස්සසතීති එව-සද්දො ආනෙත්වා වත්තබ්බො. **සතොකාරීති** සතො එව හුත්වා සතියා එව වා කාතබ්බස්ස කත්තා, කරණසීලො වා.

බාත්තිංසාය ආකාරෙහීති චතූසු චතුක්කෙසු ආගතානි දීඝරස්සාදීනි සොළස පදානි අස්සාසපස්සාසවසෙන ද්විධා විභජිත්වා වුත්තෙහි දීඝමස්සාසං ආදිං කත්වා පටිනිස්සග්ගානුපස්සිපස්සාසපරියන්තෙහි බාත්තිංසාකාරෙහි. යදි ‘‘සතොව අස්සසති, සතො පස්සසතී’’ති එතස්ස විභඞ්ගෙ වුත්තං, අථ කස්මා ‘‘අස්සසති පස්සසතී’’ච්චෙව අවත්වා ‘‘සතොකාරී’’ති වුත්තං? එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය. පඨමචතුක්කෙ පදද්වයමෙව හි වත්තමානකාලවසෙන ආගතං, ඉතරානි අනාගතකාලවසෙන, තස්මා එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය සබ්බත්ථ ‘‘සතොකාරී’’ච්චෙව වුත්තං. **දීඝංඅස්සාසවසෙනාති** දීඝඅස්සාසවසෙන, විභත්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො. දීඝන්ති වා භගවතා වුත්තඅස්සාසවසෙන. **චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපන්ති** වික්ඛෙපස්ස පටිපක්ඛභාවතො අවික්ඛෙපොති ලද්ධනාමං චිත්තස්ස එකග්ගභාවං පජානතො සති උපට්ඨිතා ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨිතා හොති. **තාය සතියා තෙන ඤාණෙනාති** යථාවුත්තාය සතියා යථාවුත්තෙන ච ඤාණෙන. ඉදං වුත්තං හොති – දීඝං අස්සාසං ආරම්මණභූතං අවික්ඛිත්තචිත්තස්ස අසම්මොහතො වා සම්පජානන්තස්ස තත්ථ සති උපට්ඨිතාව හොති, තං සම්පජානන්තස්ස ආරම්මණකරණවසෙන අසම්මොහවසෙන වා සම්පජඤ්ඤං, තදධීනසතිසම්පජඤ්ඤෙන තංසමඞ්ගී යොගාවචරො සතොකාරී නාම හොතීති. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙනාති** පටිනිස්සග්ගානුපස්සී හුත්වා අස්සසනස්ස වසෙන. ‘‘පටිනිස්සග්ගානුපස්සිඅස්සාසවසෙනා’’ති වා පාඨො, තස්ස පටිනිස්සග්ගානුපස්සිනො අස්සාසා පටිනිස්සග්ගානුපස්සිඅස්සාසා, තෙසං වසෙනාති අත්ථො.

අන්තො උට්ඨිතසසනං අස්සාසො, බහි උට්ඨිතසසනං පස්සාසොති ආහ – **‘‘අස්සාසොති බහිනික්ඛමනවාතො’’**තිආදි. **සුත්තන්තට්ඨකථායං** පන බහි උට්ඨහිත්වාපි අන්තො සසනතො අස්සාසො, අන්තො උට්ඨහිත්වාපි බහි සසනතො පස්සාසොති කත්වා උප්පටිපාටියා වුත්තං. අථ වා මාතුකුච්ඡියං බහි නික්ඛමිතුං අලද්ධොකාසො නාසිකාවාතො මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තෙ පඨමං බහි නික්ඛමතීති **විනයට්ඨකථායං** උප්පත්තික්කමෙන ‘‘ආදිම්හි සාසො අස්සාසො’’ති බහිනික්ඛමනවාතො වුත්තො. තෙනෙවාහ **‘‘සබ්බෙසම්පි ගබ්භසෙය්‍යකාන’’**න්තිආදි. **සුත්තන්තට්ඨකථායං** පන පවත්තියං භාවනාරම්භසමයෙ පඨමං නාසිකාවාතස්ස අන්තො ආකඩ්ඪිත්වා පච්ඡා බහි විස්සජ්ජනතො පවත්තික්කමෙන ‘‘ආදිම්හි සාසො අස්සාසො’’ති අන්තොපවිසනවාතො වුත්තො. සුත්තන්තනයොයෙව චෙත්ථ ‘‘අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච, පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධා වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා චා’’ති (පටි. ම. 1.157) ඉමාය පාළියා සමෙති. ‘‘භාවනාරම්භෙ පවත්තික්කමස්සෙව ඉච්ඡිතත්තා සුන්දරතරො’’ති වදන්ති. **තාලුං ආහච්ච නිබ්බායතීති** තාලුං ආහච්ච නිරුජ්ඣති. තෙන කිර සම්පතිජාතො බාලදාරකො ඛිපිතං කරොති. **එවං තාවාතිආදි** යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනං. කෙචි ‘‘එවං තාවාති අනෙන පවත්තික්කමෙන අස්සාසො බහිනික්ඛමනවාතොති ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායො’’ති වදන්ති.

අද්ධානවසෙනාති කාලද්ධානවසෙන. අයඤ්හි අද්ධාන-සද්දො කාලස්ස දෙසස්ස ච වාචකොති. තත්ථ දෙසද්ධානං උදාහරණභාවෙන දස්සෙත්වා කාලද්ධානස්ස වසෙන අස්සාසපස්සාසානං දීඝරස්සතං විභාවෙතුං **‘‘යථා හී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඔකාසද්ධානන්ති** ඔකාසභූතං අද්ධානං. **ඵරිත්වාති** බ්‍යාපෙත්වා. **චුණ්ණවිචුණ්ණාපි** අනෙකකලාපභාවෙන, **දීඝමද්ධානන්ති** දීඝං පදෙසං. **තස්මාති** සණිකං පවත්තියා දීඝසන්තානතාය දීඝාති වුච්චන්ති. එත්ථ ච හත්ථිආදිසරීරෙ සුනඛාදිසරීරෙ ච අස්සාසපස්සාසානං දෙසද්ධානවිසිට්ඨෙන කාලද්ධානවසෙනෙව දීඝරස්සතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා ‘‘සණිකං පූරෙත්වා සණිකමෙව නික්ඛමන්ති, සීඝං පූරෙත්වා සීඝමෙව නික්ඛමන්තී’’ති වචනතො. **මනුස්සෙසූති** සමානප්පමාණෙසුපි මනුස්සසරීරෙසු. **දීඝං අස්සසන්තීති** දීඝං අස්සාසප්පබන්ධං පවත්තෙන්තීති අත්ථො. **පස්සසන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සුනඛසසාදයො විය රස්සං අස්සසන්ති පස්සසන්ති චාති යොජනා. ඉදං පන දීඝං රස්සඤ්ච අස්සසනං පස්සසනඤ්ච තෙසං සත්තානං සරීරස්ස සභාවොති දට්ඨබ්බං. **තෙසන්ති** තෙසං සත්තානං. **තෙති** අස්සාසපස්සාසා. **ඉත්තරමද්ධානන්ති** අප්පකං කාලං. **නවහාකාරෙහීති** භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස පුබ්බෙනාපරං අලද්ධවිසෙසස්ස කෙවලං අද්ධානවසෙන ආදිතො වුත්තා තයො ආකාරා, තෙ ච ඛො එකච්චො අස්සාසං සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙති, එකච්චො පස්සාසං, එකච්චො තදුභයන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං වසෙන. කෙචි පන ‘‘අස්සසතිපි පස්සසතිපීති එකජ්ඣං වචනං භාවනාය නිරන්තරං පවත්තිදස්සනත්ථ’’න්ති වදන්ති. ඡන්දවසෙන පුබ්බෙ විය තයො, තථා පාමොජ්ජවසෙනාති ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි.

කාමඤ්චෙත්ථ එකස්ස පුග්ගලස්ස තයො එව ආකාරා ලබ්භන්ති, තන්තිවසෙන පන සබ්බෙසං පාළිආරුළ්හත්තා තෙසං වසෙන පරිකම්මස්ස කාතබ්බත්තා ච **“තත්‍රායං භික්ඛු නවහාකාරෙහී”**ති වුත්තං. **එවං පජානතොති** එවං යථාවුත්තෙහි ආකාරෙහි අස්සාසපස්සාසෙ පජානතො, තත්ථ මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස. **එකෙනාකාරෙනාති** දීඝංඅස්සාසාදීසු චතූසු ආකාරෙසු එකෙන ආකාරෙන, නවසු තීසු වා එකෙන. තථා හි වක්ඛති –

> ‘‘දීඝො රස්සො ච අස්සාසො,
> පස්සාසොපි ච තාදිසො;
> චත්තාරො වණ්ණා වත්තන්ති,
> නාසිකග්ගෙව භික්ඛුනො’’ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

අයං භාවනා අස්සාසපස්සාසකායානුපස්සනාති කත්වා වුත්තං **‘‘කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා සම්පජ්ජතී’’**ති.

ඉදානි පාළිවසෙනෙව තෙ නව ආකාරෙ භාවනාවිධිඤ්ච දස්සෙතුං **‘‘යථාහා’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **‘‘කථං පජානාතී’’**ති පජානනවිධිං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡති. **දීඝං අස්සාසන්ති** වුත්තලක්ඛණං දීඝං අස්සාසං. **අද්ධානසඞ්ඛාතෙති** අද්ධානන්ති සඞ්ඛං ගතෙ දීඝෙ කාලෙ, දීඝං ඛණන්ති අත්ථො. කොට්ඨාසපරියායො වා සඞ්ඛාත-සද්දො ‘‘ථෙය්‍යසඞ්ඛාත’’න්තිආදීසු විය, තස්මා **අද්ධානසඞ්ඛාතෙති** අද්ධානකොට්ඨාසෙ දෙසභාගෙති අත්ථො. **ඡන්දො උප්පජ්ජතීති** භාවනාය පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ආවහන්තියා ලද්ධස්සාදත්තා තත්ථ සාතිසයො කත්තුකාමතාලක්ඛණො කුසලච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. **ඡන්දවසෙනාති** තථාපවත්තඡන්දස්ස වසෙන විසෙසභාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස කම්මට්ඨානං වුඩ්ඪිං ඵාතිං ගමෙන්තස්ස. **තතො සුඛුමතරන්ති** යථාවුත්තඡන්දප්පවත්තියා පුරිමකතො සුඛුමතරං. භාවනාබලෙන හි පටිප්පස්සද්ධදරථපරිළාහතාය කායස්ස අස්සාසපස්සාසා සුඛුමතරා හුත්වා පවත්තන්ති. **පාමොජ්ජං උප්පජ්ජතීති** අස්සාසපස්සාසානං සුඛුමතරභාවෙන ආරම්මණස්ස සන්තතරතාය කම්මට්ඨානස්ස ච වීථිප්පටිපන්නතාය භාවනාචිත්තසහගතො පමොදො ඛුද්දිකාදිභෙදා තරුණපීති උප්පජ්ජති. **චිත්තං විවත්තතීති** අනුක්කමෙන අස්සාසපස්සාසානං අතිවිය සුඛුමතරභාවප්පත්තියා අනුපට්ඨහනෙ විචෙතබ්බාකාරප්පත්තෙහි තෙහි චිත්තං විනිවත්තතීති කෙචි. භාවනාබලෙන පන සුඛුමතරභාවප්පත්තෙසු අස්සාසපස්සාසෙසු තත්ථ පටිභාගනිමිත්තෙ උප්පන්නෙ පකතිඅස්සාසපස්සාසතො චිත්තං නිවත්තති. **උපෙක්ඛා සණ්ඨාතීති** තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙ උපචාරප්පනාභෙදෙ සමාධිම්හි උප්පන්නෙ පුන ඣානනිබ්බත්තනත්ථං බ්‍යාපාරාභාවතො අජ්ඣුපෙක්ඛනං හොති, සා පනායං උපෙක්ඛා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාති වෙදිතබ්බා.

ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහීති ඉමෙහි යථාවුත්තෙහි නවහි පකාරෙහි පවත්තා. **දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායොති** දීඝාකාරා අස්සාසපස්සාසා චුණ්ණවිචුණ්ණාපි සමූහට්ඨෙන කායො. අස්සාසපස්සාසෙ නිස්සාය උප්පන්ននිමිත්තම්පි එත්ථ අස්සාසපස්සාසසාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං. **උපට්ඨානං සතීති** තං ආරම්මණං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති සති උපට්ඨානං නාම. **අනුපස්සනා ඤාණන්ති** සමථවසෙන නිමිත්තස්ස අනුපස්සනා විපස්සනාවසෙන අස්සාසපස්සාසෙ තන්නිස්සයඤ්ච කායං ‘‘රූප’’න්ති, චිත්තං තංසම්පයුත්තධම්මෙ ච ‘‘අරූප’’න්ති වවත්ථපෙත්වා නාමරූපස්ස අනුපස්සනා ච ඤාණං තත්ථ යථාභූතාවබොධො. **කායො උපට්ඨානන්ති** සො කායො ආරම්මණකරණවසෙන උපගන්ත්වා සති එත්ථ තිට්ඨතීති උපට්ඨානං නාම. එත්ථ ච ‘‘කායො උපට්ඨාන’’න්ති ඉමිනා ඉතරකායස්සපි සඞ්ගහොති තථා වුත්තං සම්මසනවාරස්සපි ඉධ ඉච්ඡිතත්තා. **නො සතීති** සො කායො සති නාම න හොති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච සරණට්ඨෙන උපට්ඨානට්ඨෙන ච. **තාය සතියාති** යථාවුත්තාය සතියා. **තෙන ඤාණෙනාති** යථාවුත්තෙනෙව ඤාණෙන. **තං කායන්ති** තං අස්සාසපස්සාසකායඤ්චෙව තන්නිස්සයරූපකායඤ්ච. **අනුපස්සතීති** ඣානසම්පයුත්තඤාණෙන චෙව විපස්සනාඤාණෙන ච අනු අනු පස්සති. **තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනාති** තෙන අනුපස්සනෙන යථාවුත්තෙ කායෙ අයං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති වුච්චති. ඉදං වුත්තං හොති – යා අයං යථාවුත්තෙ අස්සාසපස්සාසකායෙ තස්ස නිස්සයභූතෙ කරජකායෙ ච කායස්සෙව අනුපස්සනා අනුදකභූතාය මරීචියා උදකානුපස්සනා විය න අනිච්චාදිසභාවෙ කායෙ නිච්චාදිභාවානුපස්සනා, අථ ඛො යථාරහං අනිච්චදුක්ඛානත්තා සුභභාවස්සෙව අනුපස්සනා. අථ වා කායෙ ‘‘අහන්ති වා, මමන්ති වා, ඉත්ථීති වා, පුරිසො’’ති වා ගහෙතබ්බස්ස කස්සචි අභාවතො තාදිසං අනනුපස්සිත්වා කායමත්තස්සෙව අනුපස්සනා කායානුපස්සනා, තාය කායානුපස්සනාය සම්පයුත්තා සතියෙව උපට්ඨානං සතිපට්ඨානං, තස්ස භාවනා වඩ්ඪනා කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනාති.

එසෙව නයොති ‘‘නවහි ආකාරෙහී’’තිආදිනා වුත්තවිධිං රස්ස-පදෙ අතිදිස්සති. **එත්ථාති** එතස්මිං යථාදස්සිතෙ ‘‘කථං දීඝං අස්සසන්තො’’තිආදිනා ආගතෙ පාළිනයෙ. **ඉධාති** ඉමස්මිං රස්සපදවසෙන ආගතෙ පාළිනයෙ. **අයන්ති** යොගාවචරො. **අද්ධානවසෙනාති** දීඝකාලවසෙන. **ඉත්තරවසෙනාති** පරිත්තකාලවසෙන. **ඉමෙහි ආකාරෙහීති** ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි.

තාදිසොති දීඝො රස්සො ච. **චත්තාරො වණ්ණාති** චත්තාරො ආකාරා තෙ ච දීඝාදයො එව. **නාසිකග්ගෙව භික්ඛුනොති** ගාථාසුඛත්ථං රස්සං කත්වා වුත්තං. **නාසිකග්ගෙ වාති** වා-සද්දො අනියමත්ථො, තෙන උත්තරොට්ඨං සඞ්ගණ්හාති.

සබ්බකායප්පටිසංවෙදීති සබ්බස්ස කායස්ස පටි පටි පච්චෙකං සම්මදෙව වෙදනසීලො ජානනසීලො, තස්ස වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදො එතස්ස අත්ථී, තං වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදමානොති අත්ථො. තත්ථ තත්ථ සබ්බ-ග්ගහණෙන අස්සාසාදිකායස්ස අනවසෙසපරියාදානෙ සිද්ධෙපි අනෙකකලාපසමුදායභාවතො තස්ස සබ්බෙසම්පි භාගානං සංවෙදනදස්සනත්ථං පටි-සද්දග්ගහණං, තත්ථ සක්කච්චකාරිභාවදස්සනත්ථං සං-සද්දග්ගහණන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘සකලස්සා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ යථා සමානෙසුපි අස්සාසපස්සාසෙසු යොගිනො පටිපත්තිවිධානෙ පච්චෙකං සක්කච්චංයෙව පටිපජ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙතුං විසුං දෙසනා කතා, එවං තමෙවත්ථං දීපෙතුං සතිපි අත්ථස්ස සමානතාය ‘‘සකලස්සා’’තිආදිනා පදද්වයස්ස විසුං විසුං අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බා. **පාකටං කරොන්තොති** විභූතං කරොන්තො, සබ්බසො විභාවෙන්තොති අත්ථො. පාකටීකරණං විභාවනං තත්ථ අසම්මුය්හනඤාණෙනෙව නෙසං පවත්තනෙන හොතීති දස්සෙන්තො **‘‘එවං විදිතං කරොන්තො’’**තිආදිමාහ . තත්ථ **තස්මාති** යස්මා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙනෙව අස්සාසපස්සාසෙ පවත්තෙති, න විප්පයුත්තචිත්තෙන, තස්මා එවංභූතො සබ්බකායප්පටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති බුද්ධාදීහීති යොජනා. **චුණ්ණවිචුණ්ණවිසටෙති** අනෙකකලාපතාය චුණ්ණවිචුණ්ණභාවෙන විසටෙ. **ආදි පාකටො හොති** සතියා ඤාණස්ස ච වසෙන කතපුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස පවත්තත්තා. **තාදිසෙන භවිතබ්බන්ති** චතුත්ථපුග්ගලසදිසෙන භවිතබ්බං, පගෙව සතිං ඤාණඤ්ච පච්චුපට්ඨපෙත්වා තීසුපි ඨානෙසු ඤාණසම්පයුත්තමෙව චිත්තං පවත්තෙතබ්බන්ති අධිප්පායො.

එවන්ති වුත්තප්පකාරෙන සබ්බකායප්පටිසංවෙදනවසෙනෙව. **ඝටතීති** උස්සහති. **වායමතීති** වායාමං කරොති, මනසිකාරං පවත්තෙතීති අත්ථො. **තථාභූතස්සාති** ආනාපානස්සතිං භාවෙන්තස්ස. **සංවරොති** සති වීරියම්පි වා. **තාය සතියාති** යා සා ආනාපානෙ ආරබ්භ පවත්තා සති, තාය. **තෙන මනසිකාරෙනාති** යො සො තත්ථ සතිපුබ්බඞ්ගමො භාවනාමනසිකාරො, තෙන සද්ධින්ති අධිප්පායො. **ආසෙවතීති** ‘‘තිස්සො සික්ඛායො’’ති වුත්තෙ අධිකුසලධම්මෙ ආසෙවති. තදාසෙවනඤ්හෙත්ථ සික්ඛනන්ති අධිප්පෙතං. **පුරිමනයෙති** පුරිමස්මිං භාවනානයෙ, පඨමවත්ථුද්වයෙති අධිප්පායො. තත්ථාපි කාමං ඤාණුප්පාදනං ලබ්භතෙව අස්සාසපස්සාසානං යාථාවතො දීඝරස්සභාවාවබොධසබ්භාවතො, තථාපි තං න දුක්කරං යථාපවත්තානං තෙසං ගහණමත්තභාවතොති තත්ථ වත්තමානකාලප්පයොගො කතො. ඉදං පන දුක්කරං පුරිසස්ස ඛුරධාරාය ගමනසදිසං, තස්මා සාතිසයෙනෙත්ථ පුබ්බාභිසඞ්ඛාරෙන භවිතබ්බන්ති දීපෙතුං අනාගතකාලප්පයොගො කතොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ යස්මා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඤාණුප්පාදනාදීසූති** ආදි-සද්දෙන කායසඞ්ඛාරපස්සම්භනපීතිපටිසංවෙදනාදිං සඞ්ගණ්හාති. කෙචි පනෙත්ථ ‘‘සංවරසමාදානානං සඞ්ගහො’’ති වදන්ති.

කායසඞ්ඛාරන්ති අස්සාසපස්සාසං. සො හි චිත්තසමුට්ඨානොපි සමානො කරජකායපටිබද්ධවුත්තිතාය තෙන සඞ්ඛරීයතීති කායසඞ්ඛාරොති වුච්චති. යො පන ‘‘කායසඞ්ඛාරො වචීසඞ්ඛාරො’’ති (ම. නි. 1.102) එවමාගතො කායසඞ්ඛාරො චෙතනාලක්ඛණො සතිපි ද්වාරන්තරුප්පත්තියං යෙභුය්‍යවුත්තියා තබ්බහුලවුත්තියා ච කායද්වාරෙන ලක්ඛිතො, සො ඉධ නාධිප්පෙතො. **පස්සම්භෙන්තොතිආදීසු** පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්ථවචනං. තස්මා පස්සම්භනං නාම වූපසමනං, තඤ්ච තථාපයොගෙ අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස ඔළාරිකස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස පයොගසම්පත්තියා අනුප්පාදනන්ති දට්ඨබ්බං . **තත්‍රාති** ‘‘ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො’’ති එත්ථ. **අපරිග්ගහිතකාලෙති** කම්මට්ඨානස්ස අනාරද්ධකාලෙ, තතො එව කායචිත්තානම්පි අපරිග්ගහිතකාලෙ. ‘‘නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධායා’’ති හි ඉමිනා කායපරිග්ගහො , ‘‘පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’’ති ඉමිනා චිත්තපරිග්ගහො වුත්තො. තෙනෙවාහ – **‘‘කායොපි චිත්තම්පි පරිග්ගහිතා හොන්ති’’**ති. **කායොති** කරජකායො. **සදරථාති** සපරිළාහා. සා ච නෙසං සදරථතා ගරුභාවෙන විය ඔළාරිකතාය අවිනාභාවිනීති ආහ **‘‘ඔළාරිකා’’**ති. **බලවතරාති** සබලා ථූලා. **සන්තා හොන්තීති** චිත්තං තාව බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවෙන එකග්ගං හුත්වා කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා පවත්තමානං සන්තං හොති වූපසන්තං, තතො එව තංසමුට්ඨානා රූපධම්මා ලහුමුදුකම්මඤ්ඤභාවප්පත්තා, තදනුගුණතාය සෙසං තිසන්තතිරූපන්ති එවං චිත්තෙ කායෙ ච වූපසන්තෙ පවත්තමානෙ තන්නිස්සිතා අස්සාසපස්සාසා සන්තසභාවා අනුක්කමෙන සුඛුමසුඛුමතරසුඛුමතමා හුත්වා පවත්තන්ති. තෙන වුත්තං **‘‘යදා පනස්ස කායොපී’’**තිආදි. **පස්සම්භෙමීති** පඨමාවජ්ජනා. ආභුජනං **ආභොගො,** සම්මා අනු අනු ආහරණං **සමන්නාහාරො,** තස්මිංයෙව අත්ථෙ අපරාපරං පවත්තආවජ්ජනා තස්සෙව අත්ථස්ස මනසිකරණං චිත්තෙ ඨපනං **මනසිකාරො,** වීමංසා **පච්චවෙක්ඛණා.**

සාරද්ධෙති සදරථෙ සපරිළාහෙ. **අධිමත්තන්ති** බලවං ඔළාරිකං, ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. කායසඞ්ඛාරො හි අධිප්පෙතො. ‘‘අධිමත්තං හුත්වා පවත්තතී’’ති කිරියාවිසෙසනං වා එතං. **සුඛුමන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **කායම්හීති** එත්ථ චිත්තෙ චාති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

පඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය කරියමානං දුතියජ්ඣානස්ස නානාවජ්ජනං පරිකම්මං පඨමජ්ඣානං විය දූරසමුස්සාරිතපටිපක්ඛන්ති කත්වා තංසමුට්ඨානො කායසඞ්ඛාරො පඨමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකොති සදිසො වුත්තො. එස නයො සෙසූපචාරද්වයෙපි. අථ වා දුතියජ්ඣානාදීනං අධිගමාය පටිපජ්ජතො දුක්ඛාපටිපදාදිවසෙන කිලමතො යොගිනො කායකිලමථචිත්තුපඝාතාදිවසෙන විතක්කාදිසඞ්ඛොභෙන සපරිප්ඵන්දතාය ච චිත්තප්පවත්තියා දුතියජ්ඣානාදිඋපචාරෙසු කායසඞ්ඛාරස්ස ඔළාරිකතා වෙදිතබ්බා. **අතිසුඛුමොති** අඤ්ඤත්ථ ලබ්භමානො කායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ අතික්කන්තසුඛුමො. සුඛුමභාවොපිස්ස තත්ථ නත්ථි කුතො ඔළාරිකතා අප්පවත්තනතො. තෙනාහ **‘‘අප්පවත්තිමෙව පාපුණාතී’’**ති.

ලාභිස්ස සතො අනුපුබ්බසමාපත්තිසමාපජ්ජනවෙලං එකාසනෙනෙව වා සබ්බෙසං ඣානානං පටිලාභං සන්ධාය මජ්ඣිමභාණකා හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො උපරූපරිඣානූපචාරෙපි සුඛුමතරං ඉච්ඡන්ති. තත්ථ හි සොපචාරානං ඣානානං උපරූපරි විසෙසවන්තතා සන්තතා ච සම්භවෙය්‍ය, එකාවජ්ජනූපචාරං වා සන්ධාය එවං වුත්තං.

එවඤ්හි හෙට්ඨා වුත්තවාදෙන ඉමස්ස වාදස්ස අවිරොධො සිද්ධො හින්නවිසයත්තා. **සබ්බෙසංයෙවාති** උභයෙසම්පි. යස්මා තෙ සබ්බෙපි වුච්චමානෙන විධිනා පස්සද්ධිමිච්ඡන්තියෙව . **අපරිග්ගහිතකාලෙ පවත්තකායසඞ්ඛාරො පරිග්ගහිතකාලෙ පටිප්පස්සම්භතීති** ඉදං සදිසසන්තානතාය වුත්තං. න හි තෙ එව ඔළාරිකා අස්සාසාදයො සුඛුමා හොන්ති. පස්සම්භනාකාරො පන තෙසං හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමොති චතුධාතුමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං සන්ධාය වුත්තං. **සකලරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො** භාවනාය උපරූපරි පණීතභාවතො. තෙනෙවාහ **''රූපාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො''**ති. **ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනායාති** කලාපසම්මසනමාහ. නිබ්බිදානුපස්සනාතො පට්ඨාය **බලවවිපස්සනා,** තතො ඔරං **දුබ්බලවිපස්සනා. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති** ''අපරිග්ගහිතකාලෙ''තිආදිනා සමථනයෙ වුත්තනයෙන. ''අපරිග්ගහෙ පවත්තො කායසඞ්ඛාරො මහාභූතපරිග්ගහෙ පටිප්පස්සම්භතී''තිආදිනා විපස්සනානයෙපි පටිප්පස්සද්ධි යොජෙතබ්බාති වුත්තං හොති.

අස්සාති ඉමස්ස ''පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර''න්ති පදස්ස. **චොදනාසොධනාහීති** අනුයොගපරිහාරෙහි. **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. **කථන්ති** යං ඉදං ''පස්සම්භයං…පෙ. … සික්ඛතී''ති වුත්තං, තං කථං කෙන පකාරෙන කායසඞ්ඛාරස්ස පස්සම්භනං යොගිනො ච සික්ඛනං හොතීති කථෙතුකාමතාය පුච්ඡිත්වා කායසඞ්ඛාරෙ සරූපතො ඔළාරිකසුඛුමතො වූපසමතො අනුයොගපරිහාරතො ච දස්සෙතුං **''කතමෙ කායසඞ්ඛාරා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **කායිකාති** රූපකායෙ භවා. **කායප්පටිබද්ධාති** කායසන්නිස්සිතා. කායෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති, තතො එව තෙ අකායසමුට්ඨානාපි කායෙන සඞ්ඛරීයන්තීති **කායසඞ්ඛාරා. පස්සම්භෙන්තොති** ඔළාරිකොළාරිකං පස්සම්භෙන්තො.

සෙසපදද්වයං තස්සෙව වෙවචනං. ඔළාරිකඤ්හි කායසඞ්ඛාරං අවූපසන්තසභාවං සන්නිසීදාපෙන්තො **''පස්සම්භෙන්තො''**ති වුච්චති, අනුප්පාදනිරොධං පාපෙන්තො **''නිරොධෙන්තො''**ති, සුට්ඨු සන්තසභාවං නයන්තො **''වූපසමෙන්තො''**ති.

යථාරූපෙහීති යාදිසෙහි. **කායසඞ්ඛාරෙහීති** ඔළාරිකෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි. **ආනමනාති** අභිමුඛෙන කායස්ස නමනා. **විනමනාති** විසුං විසුං පස්සතො නමනා. **සන්නමනාති** සබ්බතො, සුට්ඨු වා නමනා. **පණමනාති** පච්ඡතො නමනා. **ඉඤ්ජනාදීනි** ආනමනාදීනං වෙවචනානි, අධිමත්තානි වා අභිමුඛචලනාදීනි ආනමනාදයො, මන්දානි ඉඤ්ජනාදයො. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරන්ති** තථාරූපං ආනමනාදීනං කාරණභූතං ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පටිප්පස්සම්භෙන්තො. තස්මිඤ්හි පස්සම්භිතෙ ආනමනාදයොපි පස්සම්භිතා එව හොන්ති.

සන්තං සුඛුමන්ති යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි කායස්ස අපරිප්ඵන්දනහෙතූහි ආනමනාදයො න හොන්ති, තථාරූපං දරථාභාවතො සන්තං, අනොළාරිකතාය සුඛුමං. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරන්ති** සාමඤ්ඤතො එකං කත්වා වදති. අථ වා පුබ්බෙ ඔළාරිකොළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පටිප්පස්සම්භෙන්තො අනුක්කමෙන කායස්ස අපරිප්ඵන්දනහෙතුභූතෙ සුඛුමසුඛුමතරෙ උප්පාදෙත්වා තෙපි පටිප්පස්සම්භෙත්වා පරමසුඛුමතාය කොටිප්පත්තං යං කායසඞ්ඛාරං පටිප්පස්සම්භෙති, තං සන්ධාය වුත්තං **''සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර''**න්ති.

ඉතීතිආදි චොදකවචනං. තත්ථ **ඉතීති** පකාරත්ථෙ නිපාතො, **කිරාති** අරුචිසූචනෙ, එවඤ්චෙති අත්ථො. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො ''වුත්තප්පකාරෙන යදි අතිසුඛුමම්පි කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙතී''ති. **එවං සන්තෙති** එවං සති තයා වුත්තාකාරෙ ලබ්භමානෙ. **වාතූපලද්ධියාති** වාතස්ස උපලද්ධියා. **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො, අස්සාසාදිවාතාරම්මණස්ස චිත්තස්ස පභාවනා උප්පාදනා පවත්තනා න හොති, තෙ ච තෙන පස්සම්භෙතබ්බාති අධිප්පායො. **අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනාති** ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ භාවනාය පටිප්පස්සම්භෙත්වා සුඛුමානං තෙසං පභාවනා ච න හොති උභයෙසං තෙසං තෙන පටිප්පස්සම්භෙතබ්බතො. **ආනාපානස්සතියාති** ආනාපානාරම්මණාය සතියා ච පවත්තනං න හොති ආනාපානානං අභාවතො. තතො එව තංසම්පයුත්තස්ස ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා උප්පාදනාපි න හොති. න හි කදාචි ආරම්මණෙන විනා සාරම්මණා ධම්මා සම්භවන්ති. **න ච නං තන්ති** එත්ථ **නන්ති** නිපාතමත්තං. තං වුත්තවිධානං සමාපත්තිං **පණ්ඩිතා** පඤ්ඤවන්තො න චෙව සමාපජ්ජන්තිපි තතො න වුට්ඨහන්තිපීති යොජනා. එවං චොදකො සබ්බෙන සබ්බං අභාවූපනයනං පස්සම්භනන්ති අධිප්පායෙන චොදෙති.

පුන **ඉති කිරා**තිආදි යථාවුත්තාය චොදනාය විස්සජ්ජනා. තත්ථ **කිරාති** යදීති එතස්ස අත්ථෙ නිපාතො. ඉති කිර සික්ඛති, මයා වුත්තාකාරෙන යදි සික්ඛතීති අත්ථො. **එවං සන්තෙති** එවං පස්සම්භනෙ සති. **පභාවනා හොතීති** යදිපි ඔළාරිකා කායසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සම්භන්ති, සුඛුමා පන අත්ථෙවාති අනුක්කමෙන පරමසුඛුමභාවප්පත්තස්ස වසෙන නිමිත්තුප්පත්තියා ආනාපානස්සතියා ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා ඉජ්ඣතෙවාති අධිප්පායො.

යථා කථං වියාති යථාවුත්තවිධානං තං කථං විය දට්ඨබ්බං, අත්ථි කිඤ්චි තදත්ථසම්පටිපාදනෙ ඔපම්මන්ති අධිප්පායො. ඉදානි ඔපම්මං දස්සෙතුං **''සෙය්‍යථාපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සෙය්‍යථාපීති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. **කංසෙති** කංසභාජනෙ. **නිමිත්තන්ති** නිමිත්තස්ස, තෙසං සද්දානං පවත්තාකාරස්සාති අත්ථො. සාමිඅත්ථෙ හි ඉදං උපයොගවචනං. **සුග්ගහිතත්තාති** සුට්ඨු ගහිතත්තා. **සුමනසිකතත්තාති** සුට්ඨු චිත්තෙ ඨපිතත්තා. **සූපධාරිතත්තාති** සම්මදෙව උපධාරිතත්තා සල්ලක්ඛිතත්තා. **සුඛුමකා සද්දාති** අනුරවෙ ආහ, යෙ අප්පකා. අප්පත්ථො හි අයං **ක**-සද්දො. **සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපීති** සුඛුමො සද්දොව නිමිත්තං සුඛුමසද්දනිමිත්තං, තදාරම්මණතායපීති වුත්තං හොති. කාමං තදා සුඛුමාපි සද්දා නිරුද්ධා, සද්දනිමිත්තස්ස පන සුග්ගහිතත්තා සුඛුමතරසද්දනිමිත්තාරම්මණභාවෙනපි චිත්තං පවත්තති. ආදිතො පට්ඨාය හි තස්ස තස්ස නිරුද්ධස්ස සද්දස්ස නිමිත්තං අවික්ඛිත්තෙන චිත්තෙන උපධාරෙන්තස්ස අනුක්කමෙන පරියොසානෙ අතිසුඛුමසද්දනිමිත්තම්පි ආරම්මණං කත්වා චිත්තං පවත්තතෙව. **චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති** තස්මිං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ සමාධානසබ්භාවතො.

එවං සන්තෙතිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං. තත්ථ යස්ස සුත්තපදස්ස සද්ධිං චොදනාසොධනාහි අත්ථො වුත්තො, තං උද්ධරිත්වා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානානි විභාගතො දස්සෙතුං **''පස්සම්භය''**න්තිආදි වුත්තං . තත්ථ **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරන්ති** වුත්තඅස්සාසපස්සාසා කායොති යොජනා වෙදිතබ්බා. අථ වා **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරන්ති** එත්ථ අස්සාසපස්සාසා කායොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ** (දී. නි. 2.372 ආදයො; ම. නි. 1.105 ආදයො) කායානුපස්සනං කථෙන්තෙන පඨමචතුක්කස්සෙව වුත්තත්තා, **ආනාපානස්සතිසුත්තෙපි** ''යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති…පෙ…. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. කායෙ කායානුපස්සී, භික්ඛවෙ, තස්මිං සමයෙ භික්ඛු විහරතී''ති (ම. නි. 2.149) වුත්තත්තා ච ''කායානුපස්සනාවසෙන වුත්තස්ස පඨමචතුක්කස්සා''ති වුත්තං.

ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙනාති සමථකම්මට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං, විපස්සනාකම්මට්ඨානං පන ඉතරචතුක්කෙසුපි ලබ්භතෙව. **එත්ථාති** පඨමචතුක්කෙ. **සහ පටිසම්භිදාහීති** නිදස්සනමත්තමෙතං, පුඤ්ඤවන්තානං පන උපනිස්සයසම්පන්නානං අභිඤ්ඤාපි සිජ්ඣතියෙව. **චතුබ්බිධන්ති** පාතිමොක්ඛසංවරාදිවසෙන චතුබ්බිධං. **අනාපජ්ජනන්ති** සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අඤ්ඤතරස්ස අනාපජ්ජනං. **ආපන්නවුට්ඨානන්ති** ආපන්නසප්පටිකම්මාපත්තිතො යථාධම්මං පටිකම්මකරණෙන වුට්ඨානං, දෙසනාගාමිනිතො දෙසනාය, වුට්ඨානගාමිනිතො පරිවාසාදිවිනයකම්මකරණෙන වුට්ඨානන්ති වුත්තං හොති . දෙසනායපි හි ආපන්නාපත්තිතො වුට්ඨානං හොතීති සාපි වුට්ඨානෙනෙව සඞ්ගහිතා. **කිලෙසෙහි ච අප්පටිපීළනන්ති** කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යං ථම්භො සාරම්භො මානො අතිමානො මදො පමාදොති එවමාදීහි පාපධම්මෙහි අප්පටිපීළනං, තෙසං අනුප්පාදනන්ති වුත්තං හොති.

යමිදං ආභිසමාචාරිකසීලං වුච්චතීති සම්බන්ධො. **ද්වෙඅසීති ඛන්ධකවත්තානි චුද්දසවිධං මහාවත්තන්ති** එත්ථ **මහාවත්තං** නාම වත්තක්ඛන්ධකෙ වුත්තානි ආගන්තුකවත්තං ආවාසිකගමිකඅනුමොදනභත්තග්ගපිණ්ඩචාරිකආරඤ්ඤිකසෙනාසනජන්තාඝරවච්චකුටිඋපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකආචරියඅන්තෙවාසිකවත්තන්ති චුද්දස වත්තානි. තතො අඤ්ඤානි පන කදාචි තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙයෙව චරිතබ්බානි ද්වාසීති ඛන්ධකවත්තානි, න සබ්බාසු අවත්ථාසු චරිතබ්බානි, තස්මා මහාවත්තෙසු අගණිතානි. තත්ථ ''පාරිවාසිකානං භික්ඛූනං වත්තං පඤ්ඤපෙස්සාමී''ති ආරභිත්වා ''න උපසම්පාදෙතබ්බං…පෙ…. න ඡමායං චඞ්කමන්තෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමිතබ්බ''න්ති (චූළව. 76) වුත්තවත්තානි ඡසට්ඨි, තතො පරං ''න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛුනා පාරිවාසිකවුඩ්ඪතරෙන භික්ඛුනා සද්ධිං මූලායපටිකස්සනාරහෙන, මානත්තාරහෙන, මානත්තචාරිකෙන, අබ්භානාරහෙන භික්ඛුනා සද්ධිං එකච්ඡන්නෙ ආවාසෙ වත්ථබ්බ''න්තිආදිනා (චූළව. 82) වුත්තානි පකතත්තෙ චරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤත්තා විසුං තානි අගණෙත්වා පාරිවාසිකවුඩ්ඪතරාදීසු පුග්ගලන්තරෙසු චරිතබ්බත්තා තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතානි පඤ්චාති එකසත්තති වත්තානි, උක්ඛෙපනීයකම්මකතවත්තෙසු වත්තපඤ්ඤාපනවසෙන වුත්තං ''න පකතත්තස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං…පෙ…. නහානෙ පිට්ඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බ''න්ති (චූළව. 51) ඉදං අභිවාදනාදීනං අසාදියනං එකං, ''න පකතත්තො භික්ඛු සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසෙතබ්බො''තිආදීනි (චූළව. 51) ච දසාති එවමෙතානි ද්වාසීති. එතෙස්වෙව පන කානිචි තජ්ජනීයකම්මාදිවත්තානි කානිචි පාරිවාසිකාදිවත්තානීති අග්ගහිතග්ගහණෙන ද්වාසීති එව. අඤ්ඤත්ථ පන අට්ඨකථාපදෙසෙ අප්පකං ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොතීති අසීති ඛන්ධකවත්තානීති වුච්චති. **ආභිසමාචාරිකසීලන්ති** එත්ථ **අභිසමාචාරොති** උත්තමසමාචාරො, අභිසමාචාරොව ආභිසමාචාරිකං, අභිසමාචාරං වා ආරබ්භ පඤ්ඤත්තං ආභිසමාචාරිකං, තදෙව සීලන්ති ආභිසමාචාරිකසීලං. ඛන්ධකවත්තපරියාපන්නස්ස සීලස්සෙතං අධිවචනං. **අහං සීලං රක්ඛාමි, කිං ආභිසමාචාරිකෙනා**තිආදීසු **සීලන්ති** උභතොවිභඞ්ගපරියාපන්නමෙව ගහෙතබ්බං ඛන්ධකවත්තපරියාපන්නස්ස ආභිසමාචාරිකග්ගහණෙන ගහිතත්තා. **පරිපූරෙති** පරිපුණ්ණෙ, පරිපූරිතෙති වා අත්ථො.

තතොති යථාවුත්තසීලවිසොධනතො පරං. **ආවාසොති** ආවාසපලිබොධො. **කුලන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. තත්ථ (විසුද්ධි. 1.41) **ආවාසොති** එකොපි ඔවරකො වුච්චති එකම්පි පරිවෙණං සකලොපි සඞ්ඝාරාමො. ස්වායං න සබ්බස්සෙව පලිබොධො හොති, යො පනෙත්ථ නවකම්මාදිඋස්සුක්කං වා ආපජ්ජති, බහුභණ්ඩසන්නිචයො වා හොති, යෙන කෙනචි වා කාරණෙන අපෙක්ඛවා පටිබද්ධචිත්තො, තස්සෙව පලිබොධො හොති, න ඉතරස්ස.

කුලන්ති ඤාතිකුලං වා උපට්ඨාකකුලං වා. එකච්චස්ස හි උපට්ඨාකකුලම්පි ''සුඛිතෙ සුඛිතො''තිආදිනා නයෙන සංසට්ඨස්ස විහරතො පලිබොධො හොති, සො කුලමානුසකෙහි විනා ධම්මස්සවනාය සාමන්තවිහාරම්පි න ගච්ඡති. එකච්චස්ස මාතාපිතරොපි පලිබොධා න හොන්ති කොරණ්ඩකවිහාරවාසිත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යදහරභික්ඛුනො විය.

ලාභොති චත්තාරො පච්චයා. තෙ කථං පලිබොධා හොන්ති? පුඤ්ඤවන්තස්ස හි භික්ඛුනො ගතගතට්ඨානෙ මනුස්සා මහාපරිවාරෙ පච්චයෙ දෙන්ති, සො තෙසං අනුමොදෙන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො සමණධම්මං කාතුං ඔකාසං න ලභති, අරුණුග්ගමනතො යාව පඨමයාමො, තාව මනුස්සසංසග්ගො න උපච්ඡිජ්ජති, පුන බලවපච්චූසෙයෙව බාහුල්ලිකපිණ්ඩපාතිකා ආගන්ත්වා ‘‘භන්තෙ, අසුකො උපට්ඨාකො උපාසකො උපාසිකා අමච්චො අමච්චධීතා තුම්හාකං දස්සනකාමා’’ති වදන්ති, සො ‘‘ගණ්හාවුසො පත්තචීවර’’න්ති ගමනසජ්ජොව හොති නිච්චබ්යාවටො, තස්සෙව තෙ පච්චයා පලිබොධා හොන්ති. තෙන ගණං පහාය යත්ථ නං න ජානන්ති, තත්ථ එකකෙන චරිතබ්බං. එවං සො පලිබොධො උපච්ඡිජ්ජති.

ගණොති සුත්තන්තිකගණො වා ආභිධම්මිකගණො වා. යො තස්ස උද්දෙසං වා පරිපුච්ඡං වා දෙන්තො සමණධම්මස්ස ඔකාසං න ලභති, තස්ස ගණො පලිබොධො හොති. තෙන සො එවං උපච්ඡින්දිතබ්බො – සචෙ තෙසං භික්ඛූනං බහු කතං හොති, අප්පං අවසිට්ඨං, තං නිට්ඨපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිතබ්බං. සචෙ අප්පං කතං, බහු අවසිට්ඨං, යොජනතො පරං අගන්ත්වා අන්තොයොජනපරිච්ඡෙදෙ අඤ්ඤං ගණවාචකං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘ඉමෙ ආයස්මා උද්දෙසාදීහි සඞ්ගණ්හතූ’’ති වත්තබ්බං. එවම්පි අලභමානෙන ‘‘මය්හං, ආවුසො, එකං කිච්චං අත්ථි, තුම්හෙ යථාඵාසුකට්ඨානානි ගච්ඡථා’’ති ගණං පහාය අත්තනො කම්මං කාතබ්බං.

කම්මෙනාති කම්මපලිබොධෙන. ‘‘කම්මඤ්ච පඤ්චම’’න්තිපි පාඨො. තත්ථ **කම්මන්ති** නවකම්මං. තං කරොන්තෙන වඩ්ඪකීආදීහි ලද්ධාලද්ධං ජානිතබ්බං, කතාකතෙ උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බන්ති සබ්බථාපි පලිබොධො හොති. සොපි එවං උපච්ඡින්දිතබ්බො – සචෙ අප්පං අවසිට්ඨං හොති, නිට්ඨපෙතබ්බං. සචෙ බහු, සඞ්ඝිකං චෙ, නවකම්මං සඞ්ඝස්ස වා භාරහාරකභික්ඛූනං වා නියයාතෙතබ්බං. අත්තනො සන්තකං චෙ, අත්තනො භාරහාරකානං නියයාතෙතබ්බං. තාදිසං අලභන්තෙන සඞ්ඝස්ස පරිච්චජිත්වා ගන්තබ්බං.

අද්ධානන්ති මග්ගගමනං. යස්ස හි කත්ථචි පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො වා හොති, පච්චයජාතං වා කිඤ්චි ලද්ධබ්බං හොති. සචෙ තං අලභන්තො න සක්කොති අධිවාසෙතුං, අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තස්සපි ගමිකචිත්තං නාම දුප්පටිවිනොදයං හොති, තස්මා ගන්ත්වා තං කිච්චං තීරෙත්වාව සමණධම්මෙ උස්සුක්කං කාතබ්බං.

ඤාතීති විහාරෙ ආචරියුපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකසමානාචරියකා, ඝරෙ මාතා පිතා භාතාති එවමාදිකා. තෙ ගිලානා ඉමස්ස පලිබොධා හොන්ති. තස්මා සො පලිබොධො තෙ උපට්ඨහිත්වා තෙසං පාකතිකකරණෙන උපච්ඡින්දිතබ්බො. තත්ථ උපජ්ඣායො තාව ගිලානො සචෙ ලහුං න වුට්ඨාති, යාවජීවං පටිජග්ගිතබ්බො, තථා පබ්බජ්ජාචරියො උපසම්පදාචරියො සද්ධිවිහාරිකො උපසම්පාදිතපබ්බාජිතඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකා ච. නිස්සයාචරියඋද්දෙසාචරියනිස්සයන්තෙවාසිකඋද්දෙසන්තෙවාසිකසමානාචරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා අනුපච්ඡින්නා, තාව පටිජග්ගිතබ්බා. පහොන්තෙන තතො උද්ධම්පි පටිජග්ගිතබ්බා එව. මාතාපිතූසු උපජ්ඣායෙ විය පටිපජ්ජිතබ්බං. සචෙපි හි තෙ රජ්ජෙ ඨිතා හොන්ති, පුත්තතො ච උපට්ඨානං පච්චාසීසන්ති, කාතබ්බමෙව. අථ තෙසං භෙසජ්ජං නත්ථි, අත්තනො සන්තකං දාතබ්බං. අසති, භික්ඛාචරියාය පරියෙසිත්වාපි දාතබ්බමෙව. භාතුභගිනීනං පන තෙසං සන්තකමෙව යොජෙත්වා දාතබ්බං. සචෙ නත්ථි, අත්තනො සන්තකං තාවකාලිකං දත්වා පච්ඡා ලභන්තෙන ගණ්හිතබ්බං, අලභන්තෙන න චොදෙතබ්බා. අඤ්ඤාතකස්ස භගිනියා සාමිකස්ස භෙසජ්ජං නෙව කාතුං, න දාතුං වට්ටති, ‘‘තුය්හං සාමිකස්ස දෙහී’’ති වත්වා පන භගිනියා දාතබ්බං. භාතු ජායායපි එසෙව නයො, තෙසං පන පුත්තා ඉමස්ස ඤාතකායෙවාති තෙසං කාතුං වට්ටති.

ආබාධොති යො කොචි රොගො. සො බාධයමානො පලිබොධො හොති, තස්මා භෙසජ්ජකරණෙන උපච්ඡින්දිතබ්බො. සචෙ පන කතිපාහං භෙසජ්ජං කරොන්තස්සපි න වූපසම්මති, ‘‘නාහං තුය්හං දාසො, න භතකො, තංයෙවම්හි පොසෙන්තො අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ දුක්ඛප්පත්තො’’ති අත්තභාවං ගරහිත්වා සමණධම්මො කාතබ්බො.

ගන්ථොති පරියත්තිපරිහරණං. තං සජ්ඣායාදීහි නිච්චබ්යාවටස්සෙව පලිබොධො හොති, න ඉතරස්ස.

ඉද්ධියාති ඉද්ධිපලිබොධෙන. ‘‘ඉද්ධීති තෙ දසා’’තිපි පාඨො. තත්ථ **ඉද්ධීති** පොථුජ්ජනිකා ඉද්ධි. සා හි උත්තානසෙය්‍යකදාරකො විය තරුණසස්සං විය ච දුප්පරිහාරා හොති, අප්පමත්තකෙන ච භිජ්ජති. සා පන විපස්සනාය පලිබොධො හොති, න සමාධිස්ස සමාධිං පත්වා පත්තබ්බතො, තස්මා විපස්සනත්ථිකෙන ඉද්ධිපලිබොධො උපච්ඡින්දිතබ්බො, ඉතරෙන අවසෙසාති. කම්මට්ඨානභාවනං පරිබුන්ධෙති උපරොධෙති පවත්තිතුං න දෙතීති **පලිබොධො,** ර-කාරස්ස ල-කාරං කත්වා වුත්තො, පරිපන්ථොති අත්ථො. **උපච්ඡින්දිතබ්බොති** සමාපනෙන සඞ්ගහණෙන උපරුන්ධිතබ්බො, අපලිබොධො කාතබ්බොති අත්ථො.

කම්මට්ඨානෙ නියුත්තො **කම්මට්ඨානිකො,** භාවනමනුයුඤ්ජන්තො. තෙන කම්මට්ඨානිකෙන. **පරිච්ඡින්දිත්වාති** ‘‘ඉමස්මිං විහාරෙ සබ්බෙපි භික්ඛූ’’ති එවං පරිච්ඡින්දිත්වා. **සහවාසීනන්ති** සහවාසීනං භික්ඛූනං. **මුදුචිත්තතං ජනෙතීති** අත්තනි මුදුචිත්තතං උප්පාදෙති. අයඤ්ච සහවාසීනං චිත්තමද්දවජනනාදිඅත්ථො ‘‘මනුස්සානං පියො හොතී’’තිආදිනයප්පවත්තෙන **මෙත්තානිසංසසුත්තෙන** (අ. නි. 8.1) දීපෙතබ්බො.

අනොලීනවුත්තිකො හොතීති සම්මාපටිපත්තියං ඔලීනවුත්තිකො හීනවීරියො න හොති, ආරද්ධවීරියො හොතීති අත්ථො. දිබ්බෙසුපි ආරම්මණෙසු, පගෙව ඉතරෙසූති අධිප්පායො. **සබ්බත්ථාති** සබ්බස්මිං සමණකරණීයෙ, සබ්බස්මිං වා කම්මට්ඨානානුයොගෙ. **අත්ථයිතබ්බන්ති** පුබ්බාසෙවනවසෙන අත්ථයිතබ්බං. යොගස්ස භාවනාය අනුයුඤ්ජනං යොගානුයොගො, තදෙව කරණීයට්ඨෙන කම්මං, තස්ස **යොගානුයොගකම්මස්ස. පදට්ඨානත්තාති** නිප්ඵත්තිහෙතුත්තා.

ඔදාතකසිණෙ ආලොකකසිණං, කසිණුග්ඝාටිමාකාසකසිණෙ පරිච්ඡින්නාකාසකසිණඤ්ච අන්තොගධං කත්වා පාළියං පථවීකසිණාදීනං රූපජ්ඣානාරම්මණානං අට්ඨන්නංයෙව කසිණානං සරූපතො වුත්තත්තා ආකාසකසිණං ආලොකකසිණඤ්ච වජ්ජෙත්වා **‘‘අට්ඨතිංසාරම්මණෙසූ’’**ති පාළියං ආගතනයෙනෙව වුත්තං. අට්ඨකථානයෙන පන ආකාසකසිණෙ ආලොකකසිණෙ ච විසුං ගහිතෙ චත්තාලීසංයෙව කම්මට්ඨානානි. තත්‍රිමානි චත්තාලීස කම්මට්ඨානානි – දස කසිණා, දස අසුභා , දස අනුස්සතියො, චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරො ආරුප්පා, එකා සඤ්ඤා, එකං වවත්ථානන්ති. තත්ථ පථවීකසිණං ආපොකසිණං තෙජොකසිණං වායොකසිණං නීලකසිණං පීතකසිණං ලොහිතකසිණං ඔදාතකසිණං ආලොකකසිණං පරිච්ඡින්නාකාසකසිණන්ති ඉමෙ **දස කසිණා.** උද්ධුමාතකං විනීලකං විපුබ්බකං විච්ඡිද්දකං වික්ඛායිතකං වික්ඛිත්තකං හතවික්ඛිත්තකං ලොහිතකං පුළවකං අට්ඨිකන්ති ඉමෙ **දස අසුභා.** බුද්ධානුස්සති ධම්ම සඞ්ඝ සීල චාග දෙවතානුස්සති මරණස්සති කායගතාසති ආනාපානස්සති උපසමානුස්සතීති ඉමා **දස අනුස්සතියො.** මෙත්තා කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛාති ඉමෙ **චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා.** ආකාසානඤ්චායතනං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති ඉමෙ **චත්තාරො ආරුප්පා.** ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා **එකා සඤ්ඤා.** චතුධාතුවවත්ථානං **එකං වවත්ථානන්ති.**

යං යස්ස චරිතානුකූලන්ති එත්ථ රාගචරිතස්ස තාව දස අසුභා කායගතාසතීති එකාදස කම්මට්ඨානානි අනුකූලානි, දොසචරිතස්ස චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා චත්තාරි වණ්ණකසිණානීති අට්ඨ, මොහචරිතස්ස ච විතක්කචරිතස්ස ච එකං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානමෙව, සද්ධාචරිතස්ස පුරිමා ඡ අනුස්සතියො, බුද්ධිචරිතස්ස මරණස්සති උපසමානුස්සති චතුධාතුවවත්ථානං ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාති චත්තාරි, සෙසකසිණානි චත්තාරො ච ආරුප්පා සබ්බචරිතානං අනුකූලානි. කසිණෙසු ච යං කිඤ්චි පරිත්තං විතක්කචරිතස්ස, අප්පමාණං මොහචරිතස්ස අනුකූලන්ති වෙදිතබ්බං. **යථාවුත්තෙනෙව නයෙනාති** ‘‘යොගානුයොගකම්මස්ස පදට්ඨානත්තා’’ති ඉමමත්ථං අතිදිසති.

යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමො හොති, තස්සෙව වසෙන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ආසවක්ඛයප්පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස සන්තිකෙ ගහෙතබ්බන්ති ආහ – **‘‘ඉමිනාව කම්මට්ඨානෙන...පෙ.... උග්ගහෙතබ්බ’’**න්ති. **අරහන්තාදයො ඛීති**ආදි එකච්චඛීණාසවතො බහුස්සුතොව කම්මට්ඨානදානෙ සෙය්‍යොති දස්සනත්ථං ආරද්ධං. **මහාහත්ථිපථං නීහරන්තො වියාති** කම්මට්ඨානපථවිං මහාහත්ථිපථං කත්වා දස්සෙන්තො විය. **සප්පායාසප්පායං පරිච්ඡින්දිත්වාති** යස්ස කම්මට්ඨානං ආචික්ඛති, තස්ස උපකාරානුපකාරං යුත්තිමග්ගනෙන පරිච්ඡින්දිත්වා.

ඉදානි කම්මට්ඨානදායකස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තෙන ධොතමක්ඛිතෙහි පාදෙහි උපාහනා ආරුහිත්වා ඡත්තං ගහෙත්වා තෙලනාළිමධුඵාණිතාදීනි ගාහාපෙත්වා අන්තෙවාසිකපරිවුතෙන න ගන්තබ්බං, ගමිකවත්තං පන පූරෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ යං යං විහාරං පවිසති, සබ්බත්ථ පවිට්ඨකාලෙ ආගන්තුකවත්තං, නික්ඛමනකාලෙ ගමිකවත්තන්ති යථාරහං තං තං වත්තං පූරෙන්තෙන සල්ලහුකපරික්ඛාරෙන පරමසල්ලෙඛවුත්තිනා හුත්වා ගන්තබ්බන්ති ඉමමත්ථං සඞ්ඛිපිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘සල්ලහුකවුත්තිනා විනයාචාරසම්පන්නෙනා’’**ති ආහ. එවං පන ගන්ත්වා තං විහාරං පවිසන්තෙන අන්තරායෙව දන්තකට්ඨං කප්පියං කාරාපෙත්වා ගහෙත්වා පවිසිතබ්බං, න ච මුහුත්තං විස්සමිත්වා පාදධොවනමක්ඛනාදීනි කත්වා ආචරියස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමීති අඤ්ඤං පරිවෙණං පවිසිතබ්බං. කස්මා? සචෙ හිස්ස තත්‍ර ආචරියස්ස විසභාගා භික්ඛූ භවෙය්‍යුං, තං තෙ ආගමනකාරණං පුච්ඡිත්වා ආචරියස්ස අවණ්ණං පකාසෙත්වා ‘‘නට්ඨොසි, සචෙ තස්ස සන්තිකං ආගතො’’ති විප්පටිසාරං උප්පාදෙය්‍යුං, යෙන තතොව පටිනිවත්තෙය්‍ය, තස්මා ආචරියස්ස වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා උජුකං තත්ථෙව ගන්තබ්බං.

වුත්තප්පකාරමාචරියන්ති –

> ‘‘පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
> ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො චට්ඨානෙ නියොජකො’’ති. (අ. නි. 7.37; නෙත්ති. 113) –

එවමාදිනා වුත්තප්පකාරං සද්ධාදිගුණසමන්නාගතං එකන්තහිතෙසිං වුඩ්ඪිපක්ඛෙ ඨිතං කල්‍යාණමිත්තං ආචරියං. **වත්තපටිපත්තියා ආරාධිතචිත්තස්සාති** එත්ථ සචෙ ආචරියො දහරතරො හොති, පත්තචීවරපටිග්ගහණාදීනි න සාදිතබ්බානි. සචෙ වුඩ්ඪතරො, ගන්ත්වා ආචරියං වන්දිත්වා ඨාතබ්බං. ‘‘නික්ඛිපාවුසො, පත්තචීවර’’න්ති වුත්තෙන නික්ඛිපිතබ්බං. ‘‘පානීයං පිවා’’ති වුත්තෙන සචෙ ඉච්ඡති, පාතබ්බං. ‘‘පාදෙ ධොවා’’ති වුත්තෙන න තාව ධොවිතබ්බා. සචෙ හි ආචරියෙන ආභතමුදකං භවෙය්‍ය, න සාරුප්පං සියා. ‘‘ධොවාවුසො, න මයා ආභතං, අඤ්ඤෙහි ආභත’’න්ති වුත්තෙන පන යත්ථ ආචරියො න පස්සති, එවරූපෙ පටිච්ඡන්නෙ වා ඔකාසෙ අබ්භොකාසවිහාරස්සපි වා එකමන්තෙ නිසීදිත්වා පාදා ධොවිතබ්බා. සචෙ ආචරියො තෙලනාළිං ආහරති, උට්ඨහිත්වා උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙතබ්බා. සචෙ හි න ගණ්හෙය්‍ය, ‘‘අයං භික්ඛු ඉතො එව පට්ඨාය සම්භොගං කොපෙතී’’ති ආචරියස්ස අඤ්ඤථත්තං භවෙය්‍ය. ගහෙත්වා පන න ආදිතොව පාදා මක්ඛෙතබ්බා. සචෙ හි තං ආචරියස්ස ගත්තබ්භඤ්ජනතෙලං භවෙය්‍ය, න සාරුප්පං සියා, තස්මා

පඨමං සීසං මක්ඛෙත්වා ඛන්ධාදීනි මක්ඛෙතබ්බානි. ''සබ්බපාරිහාරියතෙලමිදං, ආවුසො, පාදෙපි මක්ඛෙහී''ති වුත්තෙන පන පාදෙ මක්ඛෙත්වා ''ඉමං තෙලනාළිං ඨපෙමි, භන්තෙ''ති වත්වා ආචරියෙ ගණ්හන්තෙ දාතබ්බා.

ගතදිවසතො පට්ඨාය ''කම්මට්ඨානං මෙ, භන්තෙ, කථෙථ''ඉච්චෙවං න වත්තබ්බං. දුතියදිවසතො පන පට්ඨාය සචෙ ආචරියස්ස පකතිඋපට්ඨාකො අත්ථි, තං යාචිත්වා වත්තං කාතබ්බං. සචෙ යාචිතොපි න දෙති, ඔකාසෙ ලද්ධෙයෙව කාතබ්බං. කරොන්තෙන ච ඛුද්දකමජ්ඣිමමහන්තානි තීණි දන්තකට්ඨානි උපනාමෙතබ්බානි. සීතං උණ්හන්ති දුවිධං මුඛධොවනුදකඤ්ච න්හානොදකඤ්ච පටියාදෙතබ්බං. තතො යං ආචරියො තීණි දිවසානි පරිභුඤ්ජති, තාදිසමෙව නිච්චං උපට්ඨාපෙතබ්බං, නියමං අකත්වා යං වා තං වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස යථාලද්ධං උපනාමෙතබ්බං. කිං බහුනා වුත්තෙන, යං තං භගවතා ''අන්තෙවාසිකෙන, භික්ඛවෙ, ආචරියම්හි සම්මා වත්තිතබ්බං. තත්‍රායං සම්මාවත්තනා – කාලස්සෙව වුට්ඨාය උපාහනා ඔමුඤ්චිත්වා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා දන්තකට්ඨං දාතබ්බං, මුඛොදකං දාතබ්බං, ආසනං පඤ්ඤපෙතබ්බං. සචෙ යාගු හොති, භාජනං ධොවිත්වා යාගු උපනාමෙතබ්බා''තිආදිකං (මහාව. 66) ඛන්ධකෙ වත්තං පඤ්ඤත්තං, තං සබ්බම්පි කාතබ්බං. ඉති ඉමිනා යථාවුත්තෙන නයෙන පටිපජ්ජන්තො වත්තපටිපත්තියා චිත්තං ආරාධෙතීති දට්ඨබ්බං.

පඤ්චසන්ධිකන්ති පඤ්චපබ්බං, පඤ්චභාගන්ති අත්ථො. **කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනන්**ති කම්මට්ඨානගන්ථස්ස උග්ගණ්හනං, තදත්ථපරිපුච්ඡා **කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡනා.** අථ වා ගන්ථතො අත්ථතො ච කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං **උග්ගහො,** තත්ථ සංසයපරිපුච්ඡනා **පරිපුච්ඡා. කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානන්**ති නිමිත්තුපට්ඨානං, එවං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස ''එවමිදං නිමිත්තං උපට්ඨාතී''ති උපධාරණං, තථා **කම්මට්ඨානප්පනා** ''එවං ඣානමප්පෙතී''ති. **කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණන්**ති ගණනානුබන්ධනාඵුසනානං වසෙන භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඨපනාය සම්පත්ති, තතො පරම්පි වා සල්ලක්ඛණාදිවසෙන මත්ථකප්පත්තීති කම්මට්ඨානසභාවස්ස සල්ලක්ඛණං. තෙනාහ – **''කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති වුත්තං හොතී''**ති.

අත්තනාපි න කිලමති ඔධිසො කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනතො, තතො එව **ආචරියම්පි න විහෙඨෙති** ධම්මාධිකරණම්පි භාවනාය මත්ථකං පාපනතො. **තස්මාති** තංනිමිත්තං අත්තනොඅකිලමනආචරියාවිහෙඨනහෙතු. **ථොකන්**ති ථොකං ථොකං. **තත්ථාති** යත්ථ ආචරියො වසති, තත්ථ. **සප්පායං හොතීති** ආවාසසප්පායාදිලාභෙන මනසිකාරඵාසුතා භාවනානුකූලතා හොති. **යොජනපරමන්**ති ඉමිනා ගාවුතඅඩ්ඪයොජනානිපි සඞ්ගණ්හාති. යස්මා පන මන්දපඤ්ඤො ගාවුතෙ අඩ්ඪයොජනෙ යොජනමත්තෙ වා වසන්තො කම්මට්ඨානස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ සන්දෙහෙ වා සතිසම්මොසෙ වා ජාතෙ කාලස්සෙව විහාරෙ වත්තං කත්වා අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙයෙව ආචරියස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං දිවසං ආචරියස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා දුතියදිවසෙ ආචරියං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා අකිලමන්තොයෙව අත්තනො වසනට්ඨානං ආගන්තුං සක්ඛිස්සති, තස්මා වුත්තං **''මන්දපඤ්ඤො යොජනපරමං ගන්ත්වා''**ති. සචෙ තික්ඛපඤ්ඤො යොජනපරමෙ ඵාසුකට්ඨානං න ලභති, තෙන කම්මට්ඨානෙ සබ්බං ගණ්ඨිට්ඨානං ඡින්දිත්වා විසුද්ධං ආවජ්ජනපටිබද්ධං කම්මට්ඨානං කත්වා යොජනපරමතො දූරම්පි ගන්තුං වට්ටතීති ආහ **''තික්ඛපඤ්ඤො දූරම්පි ගන්ත්වා''**ති.

අට්ඨාරසසෙනාසනදොසවිවජ්ජිතන්ති මහත්තං, නවත්තං, ජිණ්ණත්තං, පන්ථනිස්සිතත්තං, සොණ්ඩී, පණ්ණං, පුප්ඵං, ඵලං, පත්ථනීයතා, නගරසන්නිස්සිතතා, දාරුසන්නිස්සිතතා, ඛෙත්තසන්නිස්සිතතා, විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිතා, පට්ටනසන්නිස්සිතතා, පච්චන්තසන්නිස්සිතතා, රජ්ජසීමසන්නිස්සිතතා, අසප්පායතා, කල්‍යාණමිත්තානං අලාභොති ඉමෙහි අට්ඨාරසහි සෙනාසනදොසෙහි විවජ්ජිතං. ඉමෙසඤ්හි අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්නාගතං සෙනාසනං භාවනාය අනනුරූපං.

කස්මා? **මහාවිහාරෙ** (විසුද්ධි. 1.52) තාව බහූ නානාඡන්දා සන්නිපතන්ති, තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිවිරුද්ධතාය වත්තං න කරොන්ති, බොධියඞ්ගණාදීනි අසම්මට්ඨානෙව හොන්ති, අනුපට්ඨාපිතං පානීයං පරිභොජනීයං. තත්‍රායං ''ගොචරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාමී''ති පත්තචීවරමාදාය නික්ඛන්තොපි සචෙ පස්සති වත්තං අකතං, පානීයඝටං වා රිත්තං, අථානෙන වත්තං කාතබ්බං හොති, පානීයං උපට්ඨාපෙතබ්බං , අකරොන්තො වත්තභෙදෙ දුක්කටං ආපජ්ජති. කරොන්තස්ස කාලො අතික්කමති, අතිදිවා පවිට්ඨො නිට්ඨිතාය භික්ඛාය කිඤ්චි න ලභති. පටිසල්ලානගතොපි සාමණෙරදහරභික්ඛූනං උච්චාසද්දෙන සඞ්ඝකම්මෙහි ච වික්ඛිපති. යත්ථ පන සබ්බං වත්තං කතමෙව හොති, අවසෙසාපි ච ඝට්ටනා නත්ථි, එවරූපෙ මහාවිහාරෙපි විහාතබ්බං.

නවවිහාරෙ බහු නවකම්මං හොති, අකරොන්තං උජ්ඣායන්ති. යත්ථ පන භික්ඛූ එවං වදන්ති ''ආයස්මා යථාසුඛං සමණධම්මං කරොතු, මයං නවකම්මං කරිස්සාමා''ති, එවරූපෙ විහාතබ්බං.

ජිණ්ණවිහාරෙ පන බහු පටිජග්ගිතබ්බං හොති, අන්තමසො අත්තනො සෙනාසනමත්තම්පි අප්පටිජග්ගන්තං උජ්ඣායන්ති, පටිජග්ගන්තස්ස කම්මට්ඨානං පරිහායති.

පන්ථනිස්සිතෙ මහාපථවිහාරෙ රත්තින්දිවං ආගන්තුකා සන්නිපතන්ති. විකාලෙ ආගතානං අත්තනො සෙනාසනං දත්වා රුක්ඛමූලෙ වා පාසාණපිට්ඨෙ වා වසිතබ්බං හොති, පුනදිවසෙපි එවමෙවාති කම්මට්ඨානස්ස ඔකාසො න හොති. යත්ථ පන එවරූපො ආගන්තුකසම්බාධො න හොති, තත්ථ විහාතබ්බං.

සොණ්ඩී නාම පාසාණපොක්ඛරණී හොති. තත්ථ පානීයත්ථං මහාජනො සමොසරති, නගරවාසීනං රාජකුලූපකත්ථෙරානං අන්තෙවාසිකා රජනකම්මත්ථාය ආගච්ඡන්ති, තෙසං භාජනදාරුදොණිකාදීනි පුච්ඡන්තානං ''අසුකෙ ච අසුකෙ ච ඨානෙ''ති දස්සෙතබ්බානි හොන්ති. එවං සබ්බකාලම්පි නිච්චබ්‍යාවටො හොති.

යත්ථ නානාවිධං **සාකපණ්ණං** හොති, තත්ථස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා දිවාවිහාරං නිසින්නස්සපි සන්තිකෙ සාකහාරිකා ගායමානා පණ්ණං උච්චිනන්තියො විසභාගසද්දසඞ්ඝට්ටනෙන කම්මට්ඨානන්තරායං කරොන්ති.

යත්ථ පන නානාවිධා **මාලාගච්ඡා** සුපුප්ඵිතා හොන්ති, තත්‍රාපි තාදිසොයෙව උපද්දවො.

යත්ථ නානාවිධං **අම්බජම්බුපනසාදිඵලං** හොති, තත්ථ ඵලත්ථිකා ආගන්ත්වා යාචන්ති, අදෙන්තස්ස කුජ්ඣන්ති, බලක්කාරෙන වා ගණ්හන්ති, සායන්හසමයෙ විහාරමජ්ඣෙ චඞ්කමන්තෙන තෙ දිස්වා ''කිං උපාසකා එවං කරොථා''ති වුත්තා යථාරුචි අක්කොසන්ති, අවාසායපිස්ස පරක්කමන්ති.

පත්ථනීයෙ පන ලොකසම්මතෙ දක්ඛිණගිරිහත්ථිකුච්ඡිචෙතියගිරිචිත්තලපබ්බතසදිසෙ විහාරෙ විහරන්තං ''අයං අරහා''ති සම්භාවෙත්වා වන්දිතුකාමා මනුස්සා සමන්තා ඔසරන්ති, තෙනස්ස න ඵාසු හොති. යස්ස පන තං සප්පායං හොති, තෙන දිවා අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා රත්තිං වසිතබ්බං.

නගරසන්නිස්සිතෙ විසභාගාරම්මණානි ආපාථමාගච්ඡන්ති, කුම්භදාසියොපි ඝටෙහි නිඝංසන්තියො ගච්ඡන්ති, ඔක්කමිත්වා මග්ගං න දෙන්ති, ඉස්සරමනුස්සාපි විහාරමජ්ඣෙ සාණිං පරික්ඛිපිත්වා නිසීදන්ති.

දාරුසන්නිස්සයෙ පන යත්ථ කට්ඨානි ච දබ්බූපකරණරුක්ඛා ච සන්ති, තත්ථ කට්ඨහාරිකා පුබ්බෙ වුත්තසාකපුප්ඵහාරිකා විය අඵාසුකං කරොන්ති. විහාරෙ රුක්ඛා සන්ති, තෙ ''ඡින්දිත්වා ඝරානි කරිස්සාමා''ති මනුස්සා ආගන්ත්වා ඡින්දන්ති. සචෙ සායන්හසමයෙ පධානඝරා නික්ඛමිත්වා විහාරමජ්ඣෙ චඞ්කමන්තො තෙ දිස්වා ''කිං උපාසකා එවං කරොථා''ති වදති, යථාරුචි අක්කොසන්ති, අවාසායපිස්ස පරක්කමන්ති.

යො පන **ඛෙත්තසන්නිස්සිතො** හොති සමන්තා ඛෙත්තෙහි පරිවාරිතො, තත්ථ මනුස්සා විහාරමජ්ඣෙයෙව ඛලං කත්වා ධඤ්ඤං මද්දන්ති, පමුඛෙසු සයන්ති, අඤ්ඤම්පි බහුං අඵාසුං කරොන්ති. යත්‍රාපි මහාසඞ්ඝභොගො හොති, ආරාමිකකුලානං ගාවො රුන්ධන්ති, උදකවාරං පටිසෙධෙන්ති, මනුස්සා වීහිසීසං ගහෙත්වා ''පස්සථ තුම්හාකං ආරාමිකකුලානං කම්ම''න්ති සඞ්ඝස්ස දස්සෙන්ති. තෙන තෙන කාරණෙන රාජරාජමහාමත්තානං ඝරද්වාරං ගන්තබ්බං හොති, අයම්පි ඛෙත්තසන්නිස්සිතෙනෙව සඞ්ගහිතො.

යත්ථ **අඤ්ඤමඤ්ඤවිසභාගා වෙරී** භික්ඛූ විහරන්ති, යෙ කලහං කරොන්තා ''මා, භන්තෙ, එවං කරොථා''ති වාරියමානා ''එතස්ස පංසුකූලිකස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය නට්ඨාම්හා''ති වත්තාරො භවන්ති.

යොපි **උදකපට්ටනං වා ථලපට්ටනං වා** සන්නිස්සිතො හොති, තත්ථ අභිණ්හං නාවාහි ච සත්ථෙහි ච ආගතමනුස්සා ''ඔකාසං දෙථ, පානීයං දෙථ, ලොණං දෙථා''ති ඝට්ටයන්තා අඵාසුං කරොන්ති.

පච්චන්තසන්නිස්සිතෙ පන මනුස්සා බුද්ධාදීසු අප්පසන්නා හොන්ති.

රජ්ජසීමසන්නිස්සිතෙ රාජභයං හොති. තඤ්හි පදෙසං එකො රාජා ''න මය්හං වසෙ වත්තතී''ති පහරති, ඉතරොපි ''න මය්හං වසෙ වත්තතී''ති. තත්‍රායං භික්ඛු කදාචි ඉමස්ස රඤ්ඤො විජිතෙ විචරති, කදාචි එතස්ස, අථ නං ''චරපුරිසො අය''න්ති මඤ්ඤමානා අනයබ්‍යසනං පාපෙන්ති.

අසප්පායතාති විසභාගරූපාදිආරම්මණසමොසරණෙන වා අමනුස්සපරිග්ගහිතතාය වා අසප්පායතා. තත්‍රිදං වත්ථු – එකො කිර ථෙරො අරඤ්ඤෙ වසති. අථස්ස එකා යක්ඛිනී පණ්ණසාලද්වාරෙ ඨත්වා ගායි. සො නික්ඛමිත්වා ද්වාරෙ අට්ඨාසි, සා ගන්ත්වා චඞ්කමනසීසෙ ගායි. ථෙරො චඞ්කමනසීසං අගමාසි, සා සතපොරිසෙ පපාතෙ ඨත්වා ගායි. ථෙරො පටිනිවත්ති, අථ නං සා වෙගෙන ගන්ත්වා ගහෙත්වා ''මයා, භන්තෙ, න එකො, න ද්වෙ තුම්හාදිසා ඛාදිතා''ති ආහ.

යත්ථ න සක්කා හොති ආචරියං වා ආචරියසමං වා උපජ්ඣායං වා උපජ්ඣායසමං වා කල්‍යාණමිත්තං ලද්ධුං, තත්ථ සො **කල්‍යාණමිත්තානං අලාභො** මහාදොසොයෙව. තස්මා ඉමෙසං අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්නාගතං සෙනාසනං භාවනාය අනනුරූපන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තම්පි චෙතං **අට්ඨකථාසු** –

> ‘‘මහාවාසං නවාවාසං, ජරාවාසඤ්ච පන්ථනිං;
> සොණ්ඩිං පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච, ඵලං පත්ථිතමෙව ච.
>
> ‘‘නගරං දාරුනා ඛෙත්තං, විසභාගෙන පට්ටනං;
> පච්චන්තසීමාසප්පායං, යත්ථ මිත්තො න ලබ්භති.
>
> ‘‘අට්ඨාරසෙතානි ඨානානි, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො;
> ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, මග්ගං සප්පටිභයං යථා’’ති. (විසුද්ධි. 1.52);

පඤ්චසෙනාසනඞ්ගසමන්නාගතන්ති ගාමතො නාතිදූරනාච්චාසන්නතාදීහි පඤ්චහි සෙනාසනඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං නාතිදූරං හොති නාච්චාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නං, දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසං, අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සං, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙන උප්පජ්ජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ ථෙරා භික්ඛූ විහරන්ති බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා, තෙ කාලෙන කාලං උපසඞ්කමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්හති ‘ඉදං, භන්තෙ, කථං, ඉමස්ස කො අත්ථො’ති. තස්ස තෙ ආයස්මන්තො අවිවටඤ්චෙව විවරන්ති, අනුත්තානීකතඤ්ච උත්තානිං කරොන්ති, අනෙකවිහිතෙසු ච කඞ්ඛාඨානියෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛං පටිවිනොදෙන්ති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං හොතී’’ති (අ. නි. 10.11).

එත්ථ ච නාතිදූරං නාච්චාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නන්ති එකං අඞ්ගං, දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසන්ති එකං, අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සන්ති එකං, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස…පෙ.… පරික්ඛාරාති එකං, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ ථෙරා…පෙ.… කඞ්ඛං පටිවිනොදෙන්තීති එකං. එවං පඤ්චඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි.

උපච්ඡින්නඛුද්දකපලිබොධෙනාති එත්ථ පන ඛුද්දකපලිබොධෙ උපච්ඡින්දන්තෙන දීඝානි කෙසනඛලොමානි ඡින්දිතබ්බානි, ජිණ්ණචීවරෙසු අග්ගළඅනුවාතපරිභණ්ඩදානාදිනා දළ්හීකම්මං වා තන්තුච්ඡෙදාදීසු තුන්නකම්මං වා කාතබ්බං, කිලිට්ඨානි වා රජිතබ්බානි. සචෙ පත්තෙ මලං හොති, පත්තො පචිතබ්බො, මඤ්චපීඨාදීනි සොධෙතබ්බානි. **භත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වාති** භොජනනිමිත්තං පරිස්සමං විනොදෙත්වා. ආහාරෙ හි ආසයං පවිට්ඨමත්තෙ තස්ස ආගන්තුකතාය යෙභුය්‍යෙන සියා සරීරස්ස කොචි පරිස්සමො, තං වූපසමෙත්වා. තස්මිඤ්හි අවූපසන්තෙ සරීරඛෙදෙන චිත්තං එකග්ගතං න ලභෙය්‍යාති. උග්ගහෙතබ්බතො උග්ගහො, සබ්බොපි කම්මට්ඨානවිධි, න පුබ්බෙ වුත්තඋග්ගහමත්තං. ආචරියතො උග්ගහො **ආචරියුග්ගහො,** තතො. **එකපදම්පීති** එකකොට්ඨාසම්පි.

අනුබන්ධනාති අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනවසෙන සතියා නිරන්තරං අනුපවත්තනා. **ඵුසනාති** අස්සාසපස්සාසෙ ගණෙන්තස්ස ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තස්ස යථා අප්පනා හොති, තථා චිත්තං ඨපෙන්තස්ස ච නාසිකග්ගාදිට්ඨානස්ස තෙසං ඵුසනා. යස්මා පන ගණනාදිවසෙන විය ඵුසනාදිවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථි, ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණනා කාතබ්බාති දස්සෙතුං ඉධ ඵුසනාගහණන්ති දීපෙන්තො **‘‘ඵුසනාති ඵුට්ඨට්ඨාන’’**න්ති ආහ. **ඨපනාති** සමාධානං. තඤ්හි සම්මදෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස ආධානං ඨපනං හොති. තථා හි සමාධි ‘‘චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිතී’’ති නිද්දිට්ඨො. සමාධිප්පධානා පන අප්පනාති ආහ **‘‘ඨපනාති අප්පනා’’**ති. අනිච්චතාදීනං සංලක්ඛණතො **සල්ලක්ඛණා විපස්සනා.** පවත්තතො නිමිත්තතො ච විනිවට්ටනතො **විනිවට්ටනා මග්ගො.** සකලසංකිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවතො සබ්බසො සුද්ධීති **පාරිසුද්ධි ඵලං. තෙසන්ති** විවට්ටනාපාරිසුද්ධීනං. **පටිපස්සනාති** පති පති දස්සනං පෙක්ඛනං. තෙනාහ **‘‘පච්චවෙක්ඛණා’’**ති.

ඛණ්ඩන්ති එකං තීණි පඤ්චාති එවං ගණනාය ඛණ්ඩනං. **ඔකාසෙති** ගණනාවිධිං සන්ධායාහ, ගණනානිස්සිතොව න කම්මට්ඨානනිස්සිතො. **සිඛාප්පත්තං නු ඛොති** ඉදං චිරතරං ගණනාය මනසිකරොන්තස්ස වසෙන වුත්තං. සො හි තථා ලද්ධං අවික්ඛෙපමත්තං නිස්සාය එවං මඤ්ඤෙය්‍ය. **අස්සාසපස්සාසෙසු යො උපට්ඨාති, තං ගහෙත්වාති** ඉදං අස්සාසපස්සාසෙසු යස්ස එකොව පඨමං උපට්ඨාති, තං සන්ධාය වුත්තං. යස්ස පන උභොපි උපට්ඨහන්ති, තෙන උභයම්පි ගහෙත්වා ගණෙතබ්බං . **යො උපට්ඨාතීති** ඉමිනා ච ද්වීසු නාසාපුටවාතෙසු යො පාකටතරො උපට්ඨාති, සො ගහෙතබ්බොති අයම්පි අත්ථො දීපිතොති දට්ඨබ්බං. **පවත්තමානං පවත්තමානන්ති** ආමෙඩිතවචනෙන නිරන්තරං අස්සාසපස්සාසානං උපලක්ඛණං දස්සෙති. **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන උපලක්ඛෙත්වාවාති අත්ථො. පඨමං එකෙකස්මිං උපට්ඨිතෙපි උපලක්ඛෙත්වාව ගණෙන්තස්ස කමෙන උභොපි පාකටා හොන්තීති ආහ – **‘‘අස්සාසපස්සාසා පාකටා හොන්තී’’**ති. තෙන ‘‘උපලක්ඛෙත්වාව ගණෙතබ්බ’’න්ති ඉමස්ස ‘‘තස්සෙවං ගණයතො…පෙ.… පාකටා හොන්තී’’ති ඉදං කාරණවචනං දට්ඨබ්බං. තත්ථ **පාකටා හොන්තීති** ගණනාවසෙන බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො විභූතා හොන්ති.

පලිඝාය පරිවත්තනකං යත්ථ නික්ඛිපන්ති, සො **පලිඝත්ථම්භො. තියාමරත්තින්ති** අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **පුරිමනයෙනාති** සීඝගණනාය, ගොපාලකගණනායාති අත්ථො. **එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්චාති** ගණනාවිධිදස්සනං. තස්මා **අට්ඨාති**ආදීසුපි එකතො පට්ඨායෙව පච්චෙකං අට්ඨාදීනි පාපෙතබ්බානි. **‘‘සීඝං සීඝං ගණෙතබ්බමෙවා’’**ති වත්වා තත්ථ කාරණං නිදස්සනඤ්ච දස්සෙති **‘‘ගණනාපටිබද්ධෙ හී’’**තිආදිනා. තත්ථ අරියති තෙන නාවාති අරිත්තං, පාජනදණ්ඩො. අරිත්තෙන උපත්ථම්භනං **අරිත්තුපත්ථම්භනං,** තස්ස **වසෙන.**

නිප්පරියායතො නිරන්තරප්පවත්ති නාම ඨපනායමෙවාති ආහ **‘‘නිරන්තරප්පවත්තං විය’’**ති. අන්තො පවිසන්තං මනසිකරොන්තො අන්තො චිත්තං පවෙසෙති නාම. බහි චිත්තනීහරණෙපි එසෙව නයො. **වාතබ්භාහතන්ති** අබ්භන්තරගතවාතං බහුලං මනසිකරොන්තස්ස වාතෙන තං ඨානං අබ්භාහතං විය මෙදෙන පූරිතං විය ච හොති, තථා උපට්ඨාති. **නීහරතොති** ඵුට්ඨොකාසං මුඤ්චිත්වා නීහරතො. තථා පන නීහරතො වාතස්ස ගතිසමන්වෙසනමුඛෙන නානාරම්මණෙසු චිත්තං විධාවතීති ආහ **‘‘පුථුත්තාරම්මණෙ චිත්තං වික්ඛිපතී’’**ති.

එතන්ති එතං අස්සාසපස්සාසජාතං. **අනුගමනන්ති** පවත්තපවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං ආරම්මණකරණවසෙන සතියා අනු අනු පවත්තනං අනුගච්ඡනං. තෙනෙවාහ – **‘‘තඤ්ච ඛො ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙනා’’**ති. **නාභි ආදි** තත්ථ පඨමං උප්පජ්ජනතො. පඨමුප්පත්තිවසෙන හි ඉධ ආදිචින්තා, න උප්පත්තිමත්තවසෙන. තථා හි තෙ නාභිතො පට්ඨාය යාව නාසිකග්ගා සබ්බත්ථ උප්පජ්ජන්තෙව. යත්ථ යත්ථ ච උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති ධම්මානං ගමනාභාවතො. යථාපච්චයං පන දෙසන්තරප්පත්තියං ගතිසමඤ්ඤා. **හදයං මජ්ඣන්ති** හදයසමීපං තස්ස උපරිභාගො මජ්ඣං. **නාසිකග්ගං පරියොසානන්ති** නාසිකට්ඨානං තස්ස පරියොසානං අස්සාසපස්සාසානං සමඤ්ඤාය තදවධිභාවතො. තථා හෙතෙ චිත්තසමුට්ඨානා වුත්තා, න ච බහිද්ධා චිත්තසමුට්ඨානානං සම්භවො අත්ථි. තෙනාහ **‘‘අබ්භන්තරපවිසනවාතස්ස නාසිකග්ගං ආදී’’**ති. පවිසනනික්ඛමනපරියායො පන තංසදිසවසෙනෙව වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **වික්ඛෙපගතන්ති** වික්ඛෙපං උපගතං, වික්ඛිත්තං අසමාහිතන්ති අත්ථො. **සාරද්ධායාති** සදරථභාවාය. **ඉඤ්ජනායාති** කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස චලනාය. **වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙනාති** හෙතුම්හි කරණවචනං, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ වා. **සාරද්ධාති** සදරථා. **ඉඤ්ජිතාති** ඉඤ්ජනකා චලනකා, තථා **ඵන්දිතා.**

ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙනාතිආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙන න මනසි කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ‘‘අනුබන්ධනාය මනසිකරොන්තෙන ඵුසනාවසෙන ඨපනාවසෙන ච මනසි කාතබ්බ’’න්ති යෙන අධිප්පායෙන වුත්තං, තං විවරිතුං **‘‘ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **විසුං මනසිකාරො නත්ථීති** ගණනාය අනුබන්ධනාය ච විනා යථාක්කමං කෙවලං ඵුසනාවසෙන ඨපනාවසෙන ච කම්මට්ඨානමනසිකාරො නත්ථි. නනු ඵුසනාය විනා ඨපනාය විය ඵුසනාය විනා ගණනායපි මනසිකාරො නත්ථියෙවාති? යදිපි නත්ථි, ගණනා පන යථා කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස මූලභාවතො පධානභාවෙන ගහෙතබ්බා, එවං අනුබන්ධනා ඨපනාය තාය විනා ඨපනාය අසම්භවතො. තස්මා සතිපි ඵුසනාය නානන්තරිකභාවෙ ගණනානුබන්ධනා එව මූලභාවතො පධානභාවෙන ගහෙත්වා ඉතරාසං තදභාවං දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය හි ඵුසනාඨපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථී’’**ති. යදි එවං තා කස්මා උද්දෙසෙ විසුං ගහිතාති ආහ **‘‘ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙවා’’**තිආදි. තත්ථ **ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙන්තොති** ඉමිනා ගණනාය ඵුසනා අඞ්ගන්ති දස්සෙති. තෙනාහ – **‘‘ගණනාය ච ඵුසනාය ච මනසි කරොතී’’**ති. **තත්ථෙවාති** ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව. **තෙති** අස්සාසපස්සාසෙ. **සතියා අනුබන්ධන්තොති** ගණනාවිධිං අනුගන්ත්වා සතියා නිබන්ධන්තො, ඵුට්ඨොකාසෙයෙව තෙ නිරන්තරං උපධාරෙන්තොති අත්ථො. **අප්පනාවසෙන චිත්තං ඨපෙන්තොති** යථා අප්පනා හොති, එවං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ චිත්තං ඨපෙන්තො සමාදහන්තො. **අනුබන්ධනාය චාති**ආදීසු අනුබන්ධනාය ච ඵුසනාය ච ඨපනාය ච මනසි කරොතීති වුච්චතීති යොජනා. **ස්වායමත්ථොති** ය්වායං ‘‘ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙන්තො තත්ථෙව ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තො’’ති වුත්තො, සො අයමත්ථො. යා අච්චන්තාය න මිනොති න විනිච්ඡිනති, සා මානස්ස සමීපෙති උපමා යථා ගොණො විය ගවයොති.

පඞ්ගුළොති පීඨසප්පී. **දොලාති** පෙඞ්ඛොලො. **කීළතන්ති** කීළන්තානං. **මාතාපුත්තානන්ති** අත්තනො භරියාය පුත්තස්ස ච. **උභො කොටියොති** ආගච්ඡන්තස්ස පුරිමකොටිං, ගච්ඡන්තස්ස පච්ඡිමකොටින්ති ද්වෙපි කොටියො. **මජ්ඣඤ්චාති** දොලාඵලකස්සෙව මජ්ඣං. උපනිබන්ධනත්ථම්භො වියාති **උපනිබන්ධනත්ථම්භො,** නාසිකග්ගං මුඛනිමිත්තං වා, තස්ස මූලෙ සමීපෙ ඨත්වා. කථං ඨත්වා ? සතියා වසෙන. සතිඤ්හි තත්ථ සුපට්ඨිතං කරොන්තො යොගාවචරො තත්ථ ඨිතො නාම හොති අවයවධම්මෙන සමුදායස්ස අපදිසිතබ්බතො . **නිමිත්තෙති** නාසිකග්ගාදිනිමිත්තෙ. **සතියා නිසින්නොති** සතිවසෙන නිසීදන්තො. ‘‘සතිඤ්හි තත්ථ’’තිආදිනා ඨානෙ විය වත්තබ්බං. **තත්ථාති** ඵුට්ඨට්ඨානෙ. **තෙති** නගරස්ස අන්තො බහි ච ගතා මනුස්සා තෙසං සඞ්ගහා ච හත්ථගතා. **ආදිතො පභුතීති** උපමෙය්‍යත්ථදස්සනතො පට්ඨාය.

ගාථායං **නිමිත්තන්ති** උපනිබන්ධනනිමිත්තං. **අනාරම්මණමෙකචිත්තස්සාති** එකස්ස චිත්තස්ස න ආරම්මණං, ආරම්මණං න හොන්තීති අත්ථො. **අජානතො ච තයො ධම්මෙති** නිමිත්තං අස්සාසො පස්සාසොති ඉමෙ නිමිත්තාදයො තයො ධම්මෙ ආරම්මණකරණවසෙන අවින්දන්තස්ස. **ච**-සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ. **භාවනාති** ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා. **නුපලබ්භතීති** න උපලබ්භති න සිජ්ඣතීති අයං චොදනාගාථාය අත්ථො. දුතියා පන පරිහාරගාථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

කථන්ති තාසං චොදනාපරිහාරගාථානං අත්ථං විවරිතුං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **ඉමෙ තයො ධම්මාති**ආදීසු පදයොජනාය සද්ධිං අයමත්ථනිද්දෙසො – ඉමෙ නිමිත්තාදයො තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස කථං ආරම්මණං න හොන්ති, අසතිපි ආරම්මණභාවෙ න චිමෙ න ච ඉමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, කථඤ්ච න හොන්ති අවිදිතා, තෙසඤ්හි අවිදිතත්තෙ චිත්තඤ්ච කථං වික්ඛෙපං න ගච්ඡති, පධානඤ්ච භාවනාය නිප්ඵාදකං වීරියඤ්ච කථං පඤ්ඤායති, නීවරණානං වික්ඛම්භකං සම්මදෙව සමාධානාවහං භාවනානුයොගසඞ්ඛාතං පයොගඤ්ච යොගී කථං සාධෙති, උපරූපරි ලොකියලොකුත්තරඤ්ච විසෙසං කථමධිගච්ඡතීති.

ඉදානි තමත්ථං කකචොපමාය සාධෙතුං **"සෙය්‍යථාපී"**තිආදි වුත්තං. භූමිභාගස්ස විසමතාය චඤ්චලෙ රුක්ඛෙ ඡෙදනකිරියා න සුකරා සියා, තථා ච සති කකචදන්තගති දුවිඤ්ඤෙය්‍යාති ආහ – **"සමෙ භූමිභාගෙ"**ති. **කකචෙනාති** ඛුද්දකෙන ඛරපත්තෙන. තෙනාහ **"පුරිසො"**ති. **ඵුට්ඨකකචදන්තානන්ති** ඵුට්ඨඵුට්ඨකකචදන්තානං වසෙන. තෙන කකචදන්තෙහි ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව පුරිසස්ස සතියා උපට්ඨානං දස්සෙති. තෙනාහ – **"න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොතී"**ති.

කකචස්ස ආකඩ්ඪනකාලෙ පුරිසාභිමුඛං පවත්තා ආගතා, පෙල්ලනකාලෙ තතො විගතා ගතාති වුත්තා, න ච ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා හොන්ති සබ්බත්ථ සතියා උපට්ඨිතත්තා ඡින්දිතබ්බට්ඨානං අමුඤ්චිත්වා ගච්ඡන්තානං ආගච්ඡන්තානඤ්ච කකචදන්තානං අභාවතො. **පධානන්ති** රුක්ඛස්ස ඡෙදනවීරියං. **පයොගන්ති** තස්සෙව ඡෙදනකිරියං. උපමායං ''විසෙසමධිගච්ඡතී''ති පදං පාළියං නත්ථි, යොජෙත්වා පන දස්සෙතබ්බං. තෙනෙව **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.227) උපමායම්පි ''විසෙසමධිගච්ඡතී''ති පදං යොජෙත්වාව වුත්තං. තංසංවණ්ණනායඤ්ච ''විසෙසන්ති අනෙකභාවාපාදනං, තෙන ච සාධෙතබ්බං පයොජනවිසෙස''න්ති අත්ථො වුත්තො.

යථා රුක්ඛොතිආදි උපමාසංසන්දනං. උපනිබන්ධති ආරම්මණෙ චිත්තං එතායාති සති උපනිබන්ධනා නාම, තස්සා අස්සාසපස්සාසානං සල්ලක්ඛණස්ස නිමිත්තන්ති **උපනිබන්ධනානිමිත්තං,** නාසිකග්ගං මුඛනිමිත්තං වා. **එවමෙවන්ති** යථා සො පුරිසො කකචෙන රුක්ඛං ඡින්දන්තො ආගතගතෙ කකචදන්තෙ අමනසිකරොන්තොපි ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව සතියා උපට්ඨපනෙන ආගතගතෙ කකචදන්තෙ ජානාති, සුත්තපදඤ්ච අවිරජ්ඣන්තො අත්ථකිච්චං සාධෙති, එවමෙවං. **නාසිකග්ගෙ මුඛනිමිත්තෙති** දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ, ඉතරො මුඛං අසනං නිමීයති ඡාදීයති එතෙනාති මුඛනිමිත්තන්ති ලද්ධනාමෙ උත්තරොට්ඨෙ.

ඉදං පධානන්ති යෙන වීරියාරම්භෙන ආරද්ධවීරියස්ස යොගිනො කායොපි චිත්තම්පි කම්මනියං භාවනාකම්මක්ඛමං භාවනාකම්මයොග්ගං හොති, ඉදං වීරියං පධානන්ති ඵලෙන හෙතුං දස්සෙති. **උපක්කිලෙසා පහීයන්තීති** චිත්තස්ස උපක්කිලෙසභූතානි නීවරණානි වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. **විතක්කා වූපසම්මන්තීති** තතො එව කාමවිතක්කාදයො මිච්ඡාවිතක්කා උපසමං ගච්ඡන්ති, නීවරණප්පහානෙන වා පඨමජ්ඣානාධිගමං දස්සෙත්වා විතක්කවූපසමාපදෙසෙන දුතියජ්ඣානාදීනමධිගමමාහ. **අයං පයොගොති** අයං ඣානාධිගමස්ස හෙතුභූතො කම්මට්ඨානානුයොගො පයොගො. **සංයොජනා පහීයන්තීති** දසපි සංයොජනානි මග්ගප්පටිපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන පහීයන්ති. **අනුසයා බ්‍යන්තී හොන්තීති** තථා සත්තපි අනුසයා අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන භඞ්ගමත්තස්සපි අනවසෙසතො විගතන්තා හොන්ති. එත්ථ ච සංයොජනප්පහානං නාම අනුසයනිරොධෙනෙව හොති, පහීනෙසු ච සංයොජනෙසු අනුසයානං ලෙසොපි න භවිස්සතීති ච දස්සනත්ථං ''සංයොජනා පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තී හොන්තී''ති වුත්තං. **අයං විසෙසොති** ඉමං සමාධිං නිස්සාය අනුක්කමෙන ලබ්භමානො අයං සංයොජනප්පහානාදිකො ඉමස්ස සමාධිස්ස විසෙසොති අත්ථො.

යස්සාති යෙන. **අනුපුබ්බන්ති** අනුක්කමෙන. **පරිචිතාති** පරිචිණ්ණා. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – ආනාපානස්සති යථා බුද්ධෙන භගවතා දෙසිතා, තථා යෙන දීඝරස්සපජානනාදිවිධිනා අනුපුබ්බං පරිචිතා සුට්ඨු භාවිතා, තතො එව පරිපුණ්ණා සොළසන්නං වත්ථූනං පාරිපූරියා සබ්බසො පුණ්ණා, සො භික්ඛු ඉමං අත්තනො ඛන්ධාදිලොකං පඤ්ඤොභාසෙන පභාසෙති. යථා කිං? අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා අබ්භාදිඋපක්කිලෙසවිමුත්තො චන්දිමා තාරකරාජා වියාති. ''අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා''ති හි පදස්ස නිද්දෙසෙ මහිකාදීනම්පි වුත්තත්තා එත්ථ ආදි-සද්දලොපො කතොති වෙදිතබ්බො.

ඉධාති කකචූපමාය. **අස්සාති** යොගිනො. **ඉධාති** වා ඉමස්මිං ඨානෙ. **අස්සාති** උපමාභූතස්ස කකචස්ස. ආගතගතවසෙන යථා තස්ස පුරිසස්ස අමනසිකාරො, එවං අස්සාසපස්සාසානං ආගතගතවසෙන අමනසිකාරමත්තමෙව ආනයනප්පයොජනං. **න චිරෙනෙවාති** ඉදං කතාධිකාරං සන්ධාය වුත්තං. **නිමිත්තන්ති** පටිභාගනිමිත්තං. **අවසෙසජ්ඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතාති** විතක්කාදිඅවසෙසජ්ඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතාති වදන්ති, විචාරාදීති පන වත්තබ්බං නිප්පරියායෙන විතක්කස්ස අප්පනාභාවතො. සො හි පාළියං ''අප්පනා බ්‍යප්පනා''ති නිද්දිට්ඨො, තංසම්පයොගතො වා යස්මා ඣානං අප්පනාති අට්ඨකථාවොහාරො, ඣානඞ්ගෙසු ච සමාධි පධානං, තස්මා තං අප්පනාති දස්සෙන්තො **"අවසෙසජ්ඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතා අප්පනාසඞ්ඛාතා ඨපනා ච සම්පජ්ජතී"**ති ආහ. **කස්සචි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො පභුතීති එත්ථ "අනුක්කමතො…පෙ…. පත්තං විය හොතී"**ති එත්තකොව ගන්ථො පරිහීනො, පුරාණපොත්ථකෙසු පන කත්ථචි සො ගන්ථො ලිඛිතොයෙව තිට්ඨති.

සාරද්ධකායස්ස කස්සචි පුග්ගලස්ස. **ඔනමති** චත්ථිකාදිපලම්බනෙන. **විකූජතීති** සද්දං කරොති. **වලිං ගණ්හාතීති**. තත්ථ තත්ථ වලිනං හොති. කස්මා? යස්මා සාරද්ධකායො ගරුකො හොතීති. කායදරථවූපසමෙන සද්ධිං සිජ්ඣමානො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධො බ්‍යතිරෙකමුඛෙන තස්ස සාධනං විය වුත්තො. **ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙනාති** අන්වයවසෙන තදත්ථස්ස සාධනං. **කායදරථෙ වූපසන්තෙති** චිත්තජරූපානං ලහුමුදුකම්මඤ්ඤභාවෙන යො සෙසතිසන්තතිරූපානම්පි ලහුආදිභාවො, සො ඉධ කායස්ස ලහුභාවොති අධිප්පෙතො. ස්වායං යස්මා චිත්තස්ස ලහුආදිභාවෙන විනා නත්ථි, තස්මා වුත්තං **"කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොතී"**ති.

ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙතිආදි හෙට්ඨා වුත්තනයම්හි විචෙතබ්බාකාරප්පත්තස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස විචයනවිධිං දස්සෙතුං ආනීතං.

උපරූපරි විභූතානීති භාවනාබලෙන උද්ධං උද්ධං පාකටානි හොන්ති. **දෙසතොති** පකතියා ඵුසනදෙසතො, පුබ්බෙ අත්තනො ඵුසනවසෙන උපධාරිතට්ඨානතො.

"කත්ථ නත්ථී"ති ඨානවසෙන **"කස්ස නත්ථී"**ති පුග්ගලවසෙන ච වීමංසියමානමත්ථං එකජ්ඣං කත්වා විභාවෙතුං **"අන්තොමාතුකුච්ඡිය"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ''යථා උදකෙ නිමුග්ගස්ස නිරුද්ධොකාසතාය අස්සාසපස්සාසා න පවත්තන්ති, එවං අන්තොමාතුකුච්ඡියං. යථා මතානං සමුට්ඨාපකචිත්තාභාවතො, එවං අසඤ්ඤීභූතානං මුච්ඡාපරෙතානං අසඤ්ඤීසු වා ජාතානං, තථා නිරොධසමාපන්නාන''න්ති **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං. **මහාගණ්ඨිපදෙ** පන ''මුච්ඡාපරෙතානං චිත්තප්පවත්තියා දුබ්බලභාවතො''ති කාරණං වුත්තං. චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නානං ධම්මතාවසෙනෙව නෙසං අනුප්පජ්ජනං, තථා රූපාරූපභවසමඞ්ගීනං. කෙචි පන ''අනුපුබ්බතො සුඛුමභාවප්පත්තියා චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නස්ස, රූපභවෙ රූපානං භවඞ්ගස්ස ච සුඛුමභාවතො රූපභවසමඞ්ගීනං නත්ථී''ති කාරණං වදන්ති. අත්ථියෙව තෙ අස්සාසපස්සාසා පාරිසෙසතොති අධිප්පායො යථාවුත්තසත්තට්ඨානවිනිමුත්තස්ස අස්සාසපස්සාසානං අනුප්පජ්ජනට්ඨානස්ස අභාවතො. **පකතිඵුට්ඨවසෙනාති** පකතියා ඵුසනට්ඨානවසෙන. **නිමිත්තං ඨපෙතබ්බන්ති** සතියා තත්ථ සුඛප්පවත්තනත්ථං ථිරතරං සඤ්ඤාණං පවත්තෙතබ්බං. ථිරසඤ්ඤාපදට්ඨානා හි සති. **ඉමමෙවාති** ඉමං එව අනුපට්ඨහන්තස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස කණ්ටකුට්ඨාපනඤායෙන උපට්ඨාපනවිධිමෙව. **අත්ථවසන්ති** හෙතුං. අත්ථො හි ඵලං. සො යස්ස වසෙන පවත්තති, සො අත්ථවසොති. **මුට්ඨස්සතිස්සාති** විනට්ඨස්සතිස්ස. **අසම්පජානස්සාති** සම්පජඤ්ඤවිරහිතස්ස, භාවෙන්තස්ස අනුක්කමෙන අනුපට්ඨහන්තෙ අස්සාසපස්සාසෙ වීමංසිත්වා ''ඉමෙ තෙ''ති උපධාරෙතුං සම්මදෙව ජානිතුඤ්ච සමත්ථාහි සතිපඤ්ඤාහි විරහිතස්සාති අධිප්පායො. **ඉතො අඤ්ඤං** කම්මට්ඨානං. **ගරුකන්ති** භාරියං. සා චස්ස ගරුකතා භාවනාය සුදුක්කරභාවෙනාති ආහ **"ගරුකභාවනා"**න්ති.

උපරූපරි සන්තසුඛුමභාවාපත්තිතො ''බලවතී සුවිසදා සූරා ච සති පඤ්ඤා ච ඉච්ඡිතබ්බා''ති වත්වා සුඛුමස්ස නාම අත්ථස්ස සාධනෙනපි සුඛුමෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. ඉදානි අනුපට්ඨහන්තානං අස්සාසපස්සාසානං පරියෙසනුපායං දස්සෙන්තො **"තාහි ච පනා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනුපදන්ති** පදානුපදං. **චරිත්වාති** ගොචරං ගහෙත්වා. **තස්මිංයෙව ඨානෙති** උපනිබන්ධනනිමිත්තසඤ්ඤිතෙ ඨානෙ. **යොජෙත්වාති** මනසිකාරෙන යොජෙත්වා. **"සතිරස්මියා බන්ධිත්වා"**ති වා වුත්තමෙවත්ථමාහ **"තස්මිංයෙව ඨානෙ යොජෙත්වා"**ති. න හි උපමෙය්‍යො බන්ධනයොජනට්ඨානානි විසුං ලබ්භන්ති. **නිමිත්තන්ති** උග්ගහනිමිත්තං පටිභාගනිමිත්තං වා. උභයම්පි හි ඉධ එකජ්ඣං වුත්තං. තථා හි තූලපිචුආදි උපමත්තයං උග්ගහෙ යුජ්ජති, සෙසං උභයත්ථ. **එකච්චෙති** එකෙ ආචරියා.

තාරකරූපං වියාති තාරකාය පභාරූපං විය. **මණිගුළිකාදිඋපමා** පටිභාගෙ වට්ටන්ති. කථං පනෙතං එකංයෙව කම්මට්ඨානං අනෙකාකාරතො උපට්ඨාතීති ආහ **"තඤ්ච පනෙත"**න්තිආදි. **සුත්තන්තන්ති** එකං සුත්තං. පගුණප්පවත්තිභාවෙන අවිච්ඡෙදං මහාවිසයතඤ්ච සන්ධායාහ **"මහතී පබ්බතෙය්‍යා නදී වියා"**ති. තත්ථ බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සමන්තභද්දකං සුත්තං සබ්බභාගමනොහරා සබ්බපාලිඵුල්ලා වනසටා වියාති ආහ **"එකා වනරාජි වියා"**ති. තෙනාහ භගවා ''වනප්පගුම්බෙ යථ ඵුස්සිතග්ගෙ''ති (ඛු. පා. 6.13; සු. නි. 236) නානානුසන්ධියං නානාපෙය්‍යාලං විවිධනයනිපුණං බහුවිධකම්මට්ඨානමුඛං සුත්තන්තං අත්ථිකෙහි සක්කච්චං සමුපපජ්ජිතබ්බන්ති ආහ – **"සීතච්ඡායො…පෙ…. රුක්ඛො වියා"**ති. **සඤ්ඤානානතායාති** නිමිත්තුපට්ඨානතො පුබ්බෙ පවත්තසඤ්ඤානං නානාවිධභාවතො. **සඤ්ඤජන්ති** භාවනාසඤ්ඤාජනිතං භාවනාසඤ්ඤාය සඤ්ජානනමත්තං. න හි අසභාවස්ස කුතොචි සමුට්ඨානං අත්ථි. තෙනාහ – **"නානතො උපට්ඨාතී"**ති, උපට්ඨානාකාරමත්තන්ති වුත්තං හොති.

ඉමෙ තයො ධම්මාති අස්සාසො පස්සාසො නිමිත්තන්ති ඉමෙ තයො ධම්මා. **නත්ථීති** කම්මට්ඨානවසෙන මනසිකාතබ්බභාවෙන නත්ථි න උපලබ්භති. **න උපචාරන්ති** උපචාරම්පි න පාපුණාති, පගෙව අප්පනන්ති අධිප්පායො. **යස්ස පනාති** විජ්ජමානපක්ඛො වුත්තනයානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බො.

ඉදානි වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස සමත්ථනත්ථං කකචූපමායං ආගතා **"නිමිත්ත"**න්තිආදිකා ගාථා පච්චානීතා. **නිමිත්තෙති** යථාවුත්තෙ පටිභාගනිමිත්තෙ. **එවං හොතීති** භාවනමනුයුත්තස්ස එවං හොති, තස්මා ''පුනප්පුනං එවං මනසි කරොහී''ති වත්තබ්බො. **වොසානං ආපජ්ජෙය්‍යාති** ''නිමිත්තං නාම දුක්කරං උප්පාදෙතුං, තයිදං ලද්ධං, හන්දාහං දානි යදා වා තදා වා විසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී''ති සඞ්කොචං ආපජ්ජෙය්‍ය. **විසීදෙය්‍යාති** ''එත්තකං කාලං භාවනමනුයුත්තස්ස නිමිත්තම්පි න උප්පන්නං, අභබ්බො මඤ්ඤෙ විසෙසස්සා''ති විසාදං ආපජ්ජෙය්‍ය. ''ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමීති පටිපන්නස්ස නිමිත්ත''න්ති වුත්තෙ කථං සඞ්කොචාපත්ති, භියොසො මත්තාය උස්සාහමෙව

කරෙය්‍යාති **"නිමිත්තමිදං…පෙ…. වත්තබ්බො"**ති **මජ්ඣිමභාණකා** ආහු. එවන්ති වුත්තප්පකාරෙන පටිභාගනිමිත්තෙයෙව භාවනාචිත්තස්ස ඨපනෙන. **ඉතො පභුතීති** ඉතො පටිභාගනිමිත්තුප්පත්තිතො පට්ඨාය. පුබ්බෙ යං වුත්තං "අනුබන්ධනාය ඵුසනාය ඨපනාය ච මනසි කරොතී"ති (පාරා. අට්ඨ. 2.ආනාපානස්සතිසමාධිකථා), තත්ථ අනුබන්ධනං ඵුසනඤ්ච විස්සජ්ජෙත්වා ඨපනාවසෙනෙව භාවෙතබ්බන්ති ආහ **"ඨපනාවසෙන භාවනා හොතී"**ති.

පොරාණෙහි වුත්තොවායමත්ථොති දස්සෙන්තො **"නිමිත්තෙ"**ති ගාථමාහ. තත්ථ **නිමිත්තෙති** පටිභාගනිමිත්තෙ. **ඨපයං චිත්තන්ති** භාවනාචිත්තං ඨපෙන්තො, ඨපනාවසෙන මනසිකරොන්තොති අත්ථො. **නානාකාරන්ති** "චත්තාරො වණ්ණා"ති එවං වුත්තං නානාකාරං. ආකාරසාමඤ්ඤවසෙන චෙතං එකවචනං. **විභාවයන්ති** විභාවෙන්තො අන්තරධාපෙන්තො. නිමිත්තුප්පත්තිතො පට්ඨාය හි තෙ ආකාරා අමනසිකාරතො අන්තරහිතා විය හොන්ති. **අස්සාසපස්සාසෙති** අස්සාසපස්සාසෙ යො නානාකාරො, තං **විභාවයං,** අස්සාසපස්සාසසම්භූතෙ වා නිමිත්තෙ. **සකං චිත්තං නිබන්ධතීති** තාය එව ඨපනාය අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති, අප්පෙතීති අත්ථො. කෙචි පන "විභාවයන්ති විභාවෙන්තො, විදිතං පාකටං කරොන්තො"ති අත්ථං වදන්ති, තං පුබ්බභාගවසෙන යුජ්ජෙය්‍ය. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – ධිතිසම්පන්නත්තා ධීරො යොගී අස්සාසපස්සාසෙ නානාකාරං විභාවෙන්තො නානාකාරතො තෙ පජානන්තො විදිතෙ පාකටෙ කරොන්තො නානාකාරං වා ඔළාරිකොළාරිකෙ පස්සම්භෙන්තො වූපසමෙන්තො තත්ථ යං ලද්ධං නිමිත්තං, තස්මිං චිත්තං ඨපෙන්තො අනුක්කමෙන සකං චිත්තං නිබන්ධති අප්පෙතීති.

යදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සුවිසදානි තික්ඛානි පවත්තන්ති, තදා අස්සද්ධියාදීනං දූරීභාවෙන සාතිසයං ථාමප්පත්තෙහි සත්තහි බලෙහි ලද්ධුපත්ථම්භානි විතක්කාදීනි කාමාවචරානෙව ඣානඞ්ගානි බහූනි හුත්වා පාතුභවන්ති. තතො එව තෙසං උජුවිපච්චනීකභූතා කාමච්ඡන්දාදයො සද්ධිං තදෙකට්ඨෙහි පාපධම්මෙහි විදූරී භවන්ති පටිභාගනිමිත්තුප්පත්තියා සද්ධිං, තං ආරබ්භ උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං **"නිමිත්තුපට්ඨානතො පභුති නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්තී"**තිආදි. තත්ථ **සන්නිසින්නාවාති** සම්මදෙව නිසීදිංසු එව, උපසන්තායෙවාති අත්ථො. **වික්ඛම්භිතානෙව සන්නිසින්නාවාති** අවධාරණෙන පන තදත්ථං උස්සාහො කාතබ්බොති දස්සෙති. **ද්වීහාකාරෙහීති** ඣානධම්මානං පටිපක්ඛදූරීභාවො ථිරභාවප්පත්ති වාති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි. ඉදානි තානි කාරණානි අවත්ථාමුඛෙන දස්සෙතුං **"උපචාරභූමියං වා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උපචාරභූමියන්ති** උපචාරාවත්ථායං. යදිපි හි තදා ඣානඞ්ගානි පටුතරානි මහග්ගතභාවප්පත්තානි නුප්පජ්ජන්ති, තෙසං පන පටිපක්ඛධම්මානං වික්ඛම්භනෙන චිත්තං සමාධියති. තෙනාහ **"නීවරණප්පහානෙනා"**ති. **පටිලාභභූමියන්ති** ඣානස්ස අධිගමාවත්ථායං. තදා හි අප්පනාප්පත්තානං ඣානධම්මානං උප්පත්තියා චිත්තං සමාධියති. තෙනාහ **"අඞ්ගපාතුභාවෙනා"**ති.

උපචාරෙ අඞ්ගානි න ථාමජාතානි හොන්ති අඞ්ගානං අථාමජාතත්තා. යථා නාම දහරො කුමාරකො උක්ඛිපිත්වා ඨපියමානො පුනප්පුනං භූමියං පතති, එවමෙව උපචාරෙ උප්පන්නෙ චිත්තං කාලෙන නිමිත්තං ආරම්මණං කරොති, කාලෙන භවඞ්ගං ඔතරති. තෙන වුත්තං **"උපචාරසමාධි කුසලවීථියං ජවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරතී"**ති. අප්පනායං පන අඞ්ගානි ථාමජාතානි හොන්ති තෙසං ථාමජාතත්තා. යථා නාම බලවා පුරිසො ආසනා වුට්ඨාය දිවසම්පි තිට්ඨෙය්‍ය, එවමෙව අප්පනාසමාධිම්හි උප්පන්නෙ චිත්තං සකිං භවඞ්ගවාරං ඡින්දිත්වා කෙවලම්පි රත්තිං කෙවලම්පි දිවසං තිට්ඨති, කුසලජවනපටිපාටිවසෙනෙව පවත්තති. තෙනාහ – **"අප්පනාසමාධි…පෙ…. න භවඞ්ගං ඔතරතී"**ති. **වණ්ණතොති** පිචුපිණ්ඩතාරකරූපාදීසු විය උපට්ඨිතවණ්ණතො. **ලක්ඛණතොති** ඛරභාවාදිසභාවතො අනිච්චාදිසභාවතො වා. රක්ඛිතබ්බං තං නිමිත්තන්ති සම්බන්ධො.

ලද්ධපරිහානීති ලද්ධඋපචාරජ්ඣානපරිහානි. නිමිත්තෙ අවිනස්සන්තෙ තදාරම්මණං ඣානං අපරිහීනමෙව හොති, නිමිත්තෙ පන ආරක්ඛාභාවෙන විනට්ඨෙ ලද්ධං ලද්ධං ඣානම්පි විනස්සති තදායත්තවුත්තිතො. තෙනාහ **"ආරක්ඛම්හී"**තිආදි.

ඉදානි **තත්‍රායං රක්ඛණූපායොති**ආදිනා –

> "ආවාසො ගොචරො භස්සං, පුග්ගලො භොජනං උතු;
> ඉරියාපථොති සත්තෙතෙ, අසප්පායෙ විවජ්ජයෙ.
>
> "සප්පායෙ සත්ත සෙවෙථ, එවඤ්හි පටිපජ්ජතො;
> න චිරෙනෙව කාලෙන, හොති කස්සචි අප්පනා"ති. (විසුද්ධි. 1.59) –

එවං වුත්තං රක්ඛණවිධිං සඞ්ඛෙපතො විභාවෙති. තත්‍රායං විත්ථාරො – යස්මිං **ආවාසෙ** වසන්තස්ස අනුප්පන්නං වා නිමිත්තං නුප්පජ්ජති, උප්පන්නං වා විනස්සති, අනුපට්ඨිතා ච සති න උපට්ඨාති, අසමාහිතඤ්ච චිත්තං න සමාධියති, අයං අසප්පායො. යත්ථ නිමිත්තං උප්පජ්ජති චෙව ථාවරඤ්ච හොති, සති උපට්ඨාති, චිත්තං සමාධියති, අයං සප්පායො. තස්මා යස්මිං විහාරෙ බහූ ආවාසා හොන්ති, තත්ථ එකමෙකස්මිං තීණි තීණි දිවසානි වසිත්වා යත්ථස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති, තත්ථ වසිතබ්බං.

ගොචරගාමො පන යො සෙනාසනතො උත්තරෙන වා දක්ඛිණෙන වා නාතිදූරෙ දියඩ්ඪකොසබ්භන්තරෙ හොති සුලභසම්පන්නභික්ඛො, සො සප්පායො, විපරීතො අසප්පායො.

භස්සන්ති ද්වත්තිංසතිරච්ඡානකථාපරියාපන්නං අසප්පායං. තඤ්හිස්ස නිමිත්තන්තරධානාය සංවත්තති. දසකථාවත්ථුනිස්සිතං සප්පායං, තම්පිමත්තාය භාසිතබ්බං.

පුග්ගලොපි අතිරච්ඡානකථිකො සීලාදිගුණසම්පන්නො, යං නිස්සාය අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා චිත්තං ථිරතරං හොති, එවරූපො සප්පායො. කායදළ්හීබහුලො පන තිරච්ඡානකථිකො අසප්පායො. සො හි තං කද්දමොදකමිව අච්ඡං උදකං මලිනමෙව කරොති, තාදිසඤ්ච ආගම්ම කොටපබ්බතවාසීදහරස්සෙව සමාපත්ති විනස්සති, පගෙව නිමිත්තං.

භොජනං පන කස්සචි මධුරං, කස්සචි අම්බිලං සප්පායං හොති. **උතුපි** කස්සචි සීතො, කස්සචි උණ්හො සප්පායො හොති. තස්මා යං භොජනං වා උතුං වා සෙවන්තස්ස ඵාසු හොති, අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා ථිරතරං හොති. තං භොජනං, සො ච උතු සප්පායො. ඉතරං භොජනං, ඉතරො ච උතු අසප්පායො.

ඉරියාපථෙසුපි කස්සචි චඞ්කමො සප්පායො හොති, කස්සචි සයනට්ඨානනිසජ්ජානං අඤ්ඤතරො. තස්මා තං ආවාසං විය තීණි දිවසානි උපපරික්ඛිත්වා යස්මිං ඉරියාපථෙ අසමාහිතං චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා ථිරතරං හොති, සො සප්පායො, ඉතරො අසප්පායොති වෙදිතබ්බො. ඉති ඉමං සත්තවිධං අසප්පායං වජ්ජෙත්වා සප්පායං සෙවිතබ්බං. එවං පටිපන්නස්ස හි නිමිත්තාසෙවනබහුලස්ස න චිරෙනෙව කාලෙන හොති කස්සචි අප්පනා.

යස්ස පන එවම්පි පටිපජ්ජතො න හොති, තෙන දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං **"වත්ථුවිසදකිරියා"**තිආදිමාහ. තත්ථ (දී. නි. අට්ඨ. 2.385; ම. නි. අට්ඨ. 1.118; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.232; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.418) **වත්ථුවිසදකිරියා** නාම අජ්ඣත්තිකබාහිරානං වත්ථූනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනඛලොමානි දීඝානි හොන්ති, සරීරං වා සෙදමලග්ගහිතං, තදා අජ්ඣත්තිකං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. යදා පනස්ස චීවරං ජිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං හොති, සෙනාසනං වා උක්ලාපං, තදා බාහිරං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ හි වත්ථුම්හි අවිසදෙ උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොති අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. අපරිසුද්ධෙන ච ඤාණෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසතො සඞ්ඛාරාපි අවිභූතා හොන්ති, කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජතො කම්මට්ඨානම්පි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං න ගච්ඡති. විසදෙ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි විසදං හොති පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. පරිසුද්ධෙන ච ඤාණෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසතො සඞ්ඛාරාපි විභූතාහොන්ති, කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජතො කම්මට්ඨානම්පි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ගච්ඡති.

ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. සචෙ හිස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති, ඉතරානි මන්දානි, තතො වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහකිච්චං, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපකිච්චං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති. තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන හාපෙතබ්බං. **වක්කලිත්ථෙරවත්ථු** චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන වීරියින්ද්‍රියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං සක්කොති, න ඉතරානි ඉතරකිච්චභෙදං. තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය හාපෙතබ්බං. තත්‍රාපි **සොණත්ථෙරවත්ථු** දස්සෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිච්චෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා.

විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුධප්පසන්නො හොති, අවත්ථුස්මිං පසීදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාටිකපක්ඛං භජති, භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොති. උභින්නං සමතාය වත්ථුස්මිංයෙව පසීදති. බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති, බලවවීරියං මන්දසමාධිංවීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛත්තා උද්ධච්චං අභිභවති. සමාධි පන වීරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලභති, වීරියං සමාධිනා සංයොජිතං උද්ධච්චෙ පතිතුං න ලභති. තස්මා තදුභයං සමං කාතබ්බං. උභයසමතාය හි අප්පනා හොති. අපිච සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති. එවඤ්හි සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්තො අප්පනං පාපුණිස්සති, සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති. එවඤ්හි සො අප්පනං පාපුණාති, විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති . එවඤ්හි සො ලක්ඛණප්පටිවෙධං පාපුණාති, උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො කොසජ්ජපක්ඛෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො රක්ඛති. තස්මා සා ලොණධූපනං විය සබ්බබ්‍යඤ්ජනෙසු, සබ්බකම්මිකඅමච්චො විය ච සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා.

නිමිත්තකුසලතා නාම පථවීකසිණාදිකස්ස චිත්තෙකග්ගතානිමිත්තස්ස අකතස්ස කරණකොසල්ලං, කතස්ස භාවනාකොසල්ලං, භාවනාය ලද්ධස්ස රක්ඛණකොසල්ලඤ්ච, තං ඉධ අධිප්පෙතං.

කථං **යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති**? යදාස්ස අච්චාරද්ධවීරියතාදීහි උද්ධතං චිත්තං හොති, තදා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො තයො අභාවෙත්වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා (සං. නි. 5.234) –

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො පුරිසො තං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති. නො හෙතං, භන්තෙ. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, අකාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. අකාලො වීරිය…පෙ…. අකාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි දුවූපසමයං හොති.

‘‘යස්මිං ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. කාලො සමාධි…පෙ…. කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුවූපසමයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, උදකවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො පුරිසො තං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති. එවං, භන්තෙ’’ති.

එත්ථ ච යථාසකං ආහාරවසෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, කායප්පස්සද්ධි චිත්තප්පස්සද්ධි, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය , උප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තති. තථා අත්ථි, භික්ඛවෙ, සමථනිමිත්තං අබ්‍යග්ගනිමිත්තං, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තති…පෙ…. තථා අත්ථි, භික්ඛවෙ, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති (සං. නි. 5.232).

තත්ථ යථාස්ස පස්සද්ධිආදයො උප්පන්නපුබ්බා, තං ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තෙසං උප්පාදනවසෙන පවත්තමනසිකාරොව තීසු පදෙසුපි **යොනිසොමනසිකාරො** නාම. **සමථනිමිත්ත**න්ති ච සමථස්සෙවෙතං අධිවචනං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච තස්සෙව **අබ්‍යග්ගනිමිත්ත**න්ති.

අපිච සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – පණීතභොජනසෙවනතා, උතුසුඛසෙවනතා, ඉරියාපථසුඛසෙවනතා, මජ්ඣත්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – වත්ථුවිසදතා, නිමිත්තකුසලතා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා, සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණතා, සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගහණතා, නිරස්සාදස්ස චිත්තස්ස සද්ධාසංවෙගවසෙන සම්පහංසනතා, සමප්පවත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනතා, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා, ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති.

පඤ්ච ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – සත්තමජ්ඣත්තතා, සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා, සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති. ඉති ඉමෙහි ආකාරෙහි එතෙ ධම්මෙ උප්පාදෙන්තො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති නාම. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති.

කථඤ්ච **යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති**? යදාස්ස අතිසිථිලවීරියතාදීහි චිත්තං ලීනං හොති, තදා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො තයො අභාවෙත්වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා (සං. නි. 5.234) –

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය…පෙ…. පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො පුරිසො තං පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුන්ති. නො හෙතං, භන්තෙ. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති. අකාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. අකාලො සමාධි…පෙ…. අකාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි දුසමුට්ඨාපයං හොති.

‘‘යස්මිඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො වීරිය…පෙ…. කාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුසමුට්ඨාපයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය…පෙ…. න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො පුරිසො තං පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුන්ති. එවං, භන්තෙ’’ති.

එත්ථාපි යථාසකං ආහාරවසෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා (සං. නි. 5.232) –

‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා හීනප්පණීතා ධම්මා කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තති. තථා අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තති. තථා අත්ථි, භික්ඛවෙ, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති.

තත්ථ සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණප්පටිවෙධවසෙන පවත්තමනසිකාරො කුසලාදීසු **යොනිසොමනසිකාරො** නාම. ආරම්භධාතුආදීනං උප්පාදවසෙන පවත්තමනසිකාරො ආරම්භධාතුආදීසු **යොනිසොමනසිකාරො** නාම. තත්ථ **ආරම්භධාතූ**ති පඨමවීරියං වුච්චති. **නික්කමධාතූ**ති කොසජ්ජතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතරං. **පරක්කමධාතූ**ති පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා**ති පන පීතියා එවෙතං නාමං, තස්සාපි උප්පාදකමනසිකාරො **යොනිසොමනසිකාරො** නාම.

අපිච සත්ත ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – පරිපුච්ඡකතා, වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා, ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදස ධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – අපායාදිභයපච්චවෙක්ඛණතා, වීරියායත්තලොකියලොකුත්තරවිසෙසාධිගමානිසංසදස්සිතා, ‘‘බුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකෙහි ගතමග්ගො මයා ගන්තබ්බො, සො ච න සක්කා කුසීතෙන ගන්තු’’න්ති එවං ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණතා, දායකානං මහප්ඵලතාකරණෙන පිණ්ඩාපචායනතා, ‘‘වීරියාරම්භස්ස වණ්ණවාදී මෙ සත්ථා, සො ච අනතික්කමනීයසාසනො, අම්හාකඤ්ච බහූපකාරො, පටිපත්තියා ච පූජියමානො පූජිතො හොති, න ඉතරථා’’ති එවං සත්ථු මහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, ‘‘සද්ධම්මසඞ්ඛාතං මෙ මහාදායජ්ජං ගහෙතබ්බං, තඤ්ච න සක්කා කුසීතෙන ගහෙතු’’න්ති එවං දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරඉරියාපථපරිවත්තනඅබ්භොකාසසෙවනාදීහි ථිනමිද්ධවිනොදනතා, කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතා, සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදස ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – බුද්ධානුස්සති, ධම්මසඞ්ඝසීලචාගදෙවතානුස්සති, උපසමානුස්සති, ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා, පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති. ඉති ඉමෙහි ආකාරෙහි එතෙ ධම්මෙ උප්පාදෙන්තො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති නාම. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති.

කථං **යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති**? යදාස්ස පඤ්ඤාපයොගමන්දතාය වා උපසමසුඛානධිගමෙන වා නිරස්සාදං චිත්තං හොති, තදා නං අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙජෙති. **අට්ඨ සංවෙගවත්ථූනි** නාම ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛන්ති. බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානුස්සරණෙන චස්ස පසාදං ජනෙති. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති.

කථං **යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති**? යදාස්ස එවං පටිපජ්ජතො අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීථිප්පටිපන්නං චිත්තං හොති, තදා තස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාපාරං ආපජ්ජති සාරථි විය ච සමප්පවත්තෙසු අස්සෙසු. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති.

අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනා නාම නෙක්ඛම්මපටිපදං අනාරුළ්හපුබ්බානං අනෙකකිච්චප්පසුතානං වික්ඛිත්තහදයානං පුග්ගලානං ආරකා පරිච්චාගො. **සමාහිතපුග්ගලසෙවනා** නාම නෙක්ඛම්මපටිපදං පටිපන්නානං සමාධිලාභීනං පුග්ගලානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං. **තදධිමුත්තතා** නාම සමාධිමුත්තතා, සමාධිගරුසමාධිනින්නසමාධිපොණසමාධිපබ්භාරතාති අත්ථො. එවමෙතං දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං. තෙනාහ – **“ඉමානි දස අප්පනාකොසල්ලානි අවිජහන්තෙනා”**ති. තත්ථ යෙන විධිනා අප්පනාය කුසලො හොති, සො දසවිධොපි විධි අප්පනාකොසල්ලං තන්නිබ්බත්තං වා ඤාණං, එවමෙතං දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙන්තස්ස පටිලද්ධනිමිත්තස්මිං අප්පනා උප්පජ්ජති. වුත්තඤ්හෙතං –

> “එවඤ්හි සම්පාදයතො, අප්පනාකොසල්ලං ඉමං;
> පටිලද්ධෙ නිමිත්තස්මිං, අප්පනා සම්පවත්තතී”ති. (විසුද්ධි. 1.67);

යොගො කරණීයොති අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙන්තස්සපි යදි අප්පනා න හොති, තෙන කම්මට්ඨානානුයොගං අවිජහිත්වා රෙණුආදීසු මධුකරාදීනං පවත්ති ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ලීනුද්ධතභාවෙහි මානසං මොචෙත්වා වීරියසමතං යොජෙන්තෙන පුනප්පුනං යොගො කාතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

> “එවඤ්හි පටිපන්නස්ස, සචෙ සා නප්පවත්තති;
> තථාපි න ජහෙ යොගං, වායමෙථෙව පණ්ඩිතො.
>
> “හිත්වා හි සම්මවායාමං, විසෙසං නාම මානවො;
> අධිගච්ඡෙ පරිත්තම්පි, ඨානමෙතං න විජ්ජති.
>
> “චිත්තප්පවත්තිආකාරං, තස්මා සල්ලක්ඛයං බුධො;
> සමතං වීරියස්සෙව, යොජයෙථ පුනප්පුනං.
>
> “ඊසකම්පි ලයං යන්තං, පග්ගණ්හෙථෙව මානසං;
> අච්චාරද්ධං නිසෙධෙත්වා, සමමෙව පවත්තයෙ.
>
> “රෙණුම්හි උප්පලදලෙ, සුත්තෙ නාවාය නාළියා;
> යථා මධුකරාදීනං, පවත්ති සම්මවණ්ණිතා.
>
> “ලීනඋද්ධතභාවෙහි, මොචයිත්වාන සබ්බසො;
> එවං නිමිත්තාභිමුඛං, මානසං පටිපාදයෙ”ති. (විසුද්ධි. 1.67);

යථා හි අඡෙකො මධුකරො “අසුකස්මිං රුක්ඛෙ පුප්ඵං පුප්ඵිත”න්ති ඤත්වා තික්ඛෙන වෙගෙන පක්ඛන්දො තං අතික්කමිත්වා පටිනිවත්තෙන්තො ඛීණෙ රෙණුම්හි සම්පාපුණාති, අපරො අඡෙකො මන්දෙන ජවෙන පක්ඛන්දො ඛීණෙයෙව සම්පාපුණාති, ඡෙකො පන සමෙන ජවෙන පක්ඛන්දො සුඛෙන පුප්ඵරාසිං සම්පත්වා යාවදිච්ඡකං රෙණුං ආදාය මධුං සම්පාදෙත්වා මධුං අනුභවති, යථා ච සල්ලකත්තඅන්තෙවාසිකෙසු උදකථාලගතෙ උප්පලපත්තෙ සත්ථකම්මං සික්ඛන්තෙසු එකො අඡෙකො වෙගෙන සත්ථං පාතෙන්තො උප්පලපත්තං ද්විධා වා ඡින්දති, උදකෙ වා පවෙසෙති, අපරො අඡෙකො ඡිජ්ජනපවෙසනභයා සත්ථකෙන ඵුසිතුම්පි න විසහති, ඡෙකො පන සමෙන පයොගෙන තත්ථ සත්ථපදං දස්සෙත්වා පරියොදාතසිප්පො හුත්වා තථාරූපෙසු ඨානෙසු කම්මං කත්වා ලාභං ලභති, යථා ච “යො චතුබ්යාමප්පමාණං මක්කටකසුත්තං ආහරති, සො චත්තාරි සහස්සානි ලභතී”ති රඤ්ඤා වුත්තෙ එකො අඡෙකපුරිසො වෙගෙන මක්කටකසුත්තං ආකඩ්ඪන්තො තහිං තහිං ඡින්දතියෙව, අපරො අඡෙකො ඡෙදනභයා හත්ථෙන ඵුසිතුම්පි න විසහති, ඡෙකො පන කොටිතො පට්ඨාය සමෙන පයොගෙන දණ්ඩකෙ වෙඨෙත්වා ආහරිත්වා ලාභං ලභති, යථා ච අඡෙකො නියාමකො බලවවාතෙ ලඞ්කාරං පූරෙන්තො නාවං විදෙසං පක්ඛන්දාපෙති, අපරො අඡෙකො මන්දවාතෙ ලඞ්කාරං ඔරොපෙන්තො නාවං තත්ථෙව ඨපෙති, ඡෙකො පන මන්දවාතෙ පූරෙත්වා බලවවාතෙ අඩ්ඪලඞ්කාරං කත්වා සොත්ථිනා ඉච්ඡිතට්ඨානං පාපුණාති, යථා ච “යො තෙලෙන අඡඩ්ඩෙන්තො නාළිං පූරෙති, සො ලාභං ලභතී”ති ආචරියෙන අන්තෙවාසිකානං වුත්තෙ එකො අඡෙකො ලාභලුද්ධො වෙගෙන පූරෙන්තො තෙලං ඡඩ්ඩෙති, අපරො අඡෙකො තෙලඡඩ්ඩනභයා ආසිඤ්චිතුම්පි න විසහති, ඡෙකො පන සමෙන පයොගෙන පූරෙත්වා ලාභං ලභති, එවමෙව එකො භික්ඛු උප්පන්නෙ නිමිත්තෙ “සීඝමෙව අප්පනං පාපුණිස්සාමී”ති ගාළ්හං වීරියං කරොති, තස්ස චිත්තං අච්චාරද්ධවීරියත්තා උද්ධච්චෙ පතති, සො න සක්කොති අප්පනං පාපුණිතුං. එකො අච්චාරද්ධවීරියතාය දොසං දිස්වා “කිං දානි මෙ අප්පනායා”ති වීරියං හාපෙති, තස්ස චිත්තං අතිලීනවීරියත්තා කොසජ්ජෙ පතති, සොපි න සක්කොති අප්පනං පාපුණිතුං. යො පන ඊසකම්පි ලීනං ලීනභාවතො, උද්ධතං උද්ධච්චතො මොචෙත්වා සමෙන පයොගෙන නිමිත්තාභිමුඛං පවත්තෙති, සො අප්පනං පාපුණාති, තාදිසෙන භවිතබ්බං.

ඉදානි එවං පටිපන්නස්ස අප්පනාපවත්තිං දස්සෙන්තො **“තස්සෙවං අනුයුත්තස්සා”**තිආදිමාහ. තත්ථ **පඨමං පරිකම්ම**න්තිආදි අග්ගහිතග්ගහණෙන වුත්තං, ගහිතග්ගහණෙන පන අවිසෙසෙන සබ්බෙසං සබ්බා සමඤ්ඤා. සබ්බානිපි හි අප්පනාය පරිකම්මත්තා පටිසඞ්ඛාරකත්තා **“පරිකම්මානී”**තිපි, යථා ගාමාදීනං ආසන්නප්පදෙසො “ගාමූපචාරො සරූපචාරො”ති වුච්චති, එවං අප්පනාය ආසන්නත්තා සමීපචාරිත්තා වා **“උපචාරානී”**තිපි, ඉතො පුබ්බෙ පරිකම්මානං උපරි අප්පනාය ච අනුලොමනතො **“අනුලොමානී”**තිපි වුච්චන්ති. යඤ්චෙත්ථ සබ්බන්තිමං, තං පරිත්තගොත්තාභිභවනතො මහග්ගතගොත්තභාවනතො ච **“ගොත්‍රභූ”**තිපි වුච්චති. ගං තායතීති හි ගොත්තං, පරිත්තන්ති පවත්තමානං අභිධානං බුද්ධිඤ්ච එකංසිකවිසයතාය රක්ඛතීති **පරිත්තගොත්තං**. යථා හි බුද්ධි ආරම්මණභූතෙන අත්ථෙන විනා න වත්තති, එවං අභිධානං අභිධෙය්‍යභූතෙන, තස්මා සො තානි තායති රක්ඛතීති වුච්චති. තං පන මහග්ගතානුත්තරවිධුරං කාමතණ්හාය ගොචරභූතං කාමාවචරධම්මානං ආවෙණිකරූපං දට්ඨබ්බං. මහග්ගතගොත්තෙපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉති එවරූපස්ස පරිත්තගොත්තස්ස අභිභවනතො මහග්ගතගොත්තස්ස ච භාවනතො උප්පාදනතො අන්තිමං “ගොත්‍රභූ”තිපි වුච්චති. **චතුත්ථමෙව හි පඤ්චමං වාති** ඛිප්පාභිඤ්ඤදන්ධාභිඤ්ඤානං වසෙන වුත්තං. ඛිප්පාභිඤ්ඤස්ස හි චතුත්ථං අප්පෙති, දන්ධාභිඤ්ඤස්ස පඤ්චමං. කස්මා පන චතුත්ථං පඤ්චමං වා අප්පෙති, න ඡට්ඨං වා සත්තමං වාති ආහ **“ආසන්නභවඞ්ගපාතත්තා”**ති. යථා හි පුරිසො ඡින්නපපාතාභිමුඛො ධාවන්තො ඨාතුකාමොපි පරියන්තෙ පාදං කත්වා ඨාතුං න සක්කොති, පපාතෙ එව පතති, එවං ඡට්ඨං වා සත්තමං වා අප්පෙතුං න සක්කොති භවඞ්ගස්ස ආසන්නත්තා. තස්මා චතුත්ථපඤ්චමෙසුයෙව අප්පනා හොතීති වෙදිතබ්බා.

“පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයො”ති (පට්ඨා. 1.1.12) වුත්තත්තා **“ආසෙවනපච්චයෙන කුසලා ධම්මා බලවන්තො හොන්තී”**ති ආහ. යථා අලද්ධාසෙවනං පඨමං ජවනං දුබ්බලත්තා ගොත්‍රභුං න උප්පාදෙති, ලද්ධාසෙවනං පන බලවභාවතො දුතියං වා තතියං වා ගොත්‍රභුං උප්පාදෙති, එවං ලද්ධාසෙවනතාය බලවභාවතො ඡට්ඨම්පි සත්තමම්පි අප්පෙතීති ථෙරස්ස අධිප්පායො. තෙනාහ – **“තස්මා ඡට්ඨං සත්තමං වා අප්පෙතී”**ති. තන්ති ථෙරස්ස වචනං. **පටික්ඛිත්ත**න්ති සුත්තසුත්තානුලොමආචරියවාදෙහි අනුපත්ථම්භිතත්තා “අත්තනොමතිමත්තං ථෙරස්සෙත”න්ති වත්වා පටික්ඛිත්තං. “පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා”ති පන සුත්තපදමකාරණං ආසෙවනපච්චයලාභස්ස බලවභාවෙ අනෙකන්තිකත්තා. තථා හි අලද්ධාසෙවනාපි පඨමචෙතනා දිට්ඨධම්මවෙදනීයා හොති, ලද්ධාසෙවනා දුතියචෙතනා යාව ඡට්ඨචෙතනා අපරාපරියවෙදනීයා. යදි ඡට්ඨං සත්තමඤ්ච පරික්ඛීණජවත්තා දුබ්බලං, න ආසෙවනපච්චයෙන බලවං, කථං සත්තමජවනචෙතනා උපපජ්ජවෙදනීයා ආනන්තරියා ච හොතීති? නායං විසෙසො ආසෙවනපච්චයලාභෙන බලවප්පත්තියා කිඤ්චරහි කිරියාවත්ථාවිසෙසතො. කිරියාවත්ථා හි ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තිවිධා. තත්ථ පරියොසානාවත්ථාය සන්නිට්ඨාපකචෙතනාභාවෙන උපපජ්ජවෙදනීයාදිතා හොති, න බලවභාවෙනාති දට්ඨබ්බං. “පටිසන්ධියා අනන්තරපච්චයභාවිනො විපාකසන්තානස්ස අනන්තරපච්චයභාවෙන තථා අභිසඞ්ඛතත්තා”ති ච වදන්ති, තස්මා ඡට්ඨසත්තමානං පපාතාභිමුඛතාය පරික්ඛීණජවතා න සක්කා නිවාරෙතුං. **පුබ්බභාගචිත්තානී**ති තීණි චත්තාරි වා චිත්තානි.

එත්ථාති එතිස්සං කායානුපස්සනායං. **පාරිසුද්ධිං පත්තුකාමොති** අධිගන්තුකාමො සමාපජ්ජිතුකාමො ච. තත්ථ සල්ලක්ඛණාවිවට්ටනාවසෙන අධිගන්තුකාමො, සල්ලක්ඛණවසෙන සමාපජ්ජිතුකාමොති යොජෙතබ්බං. **ආවජ්ජනසමාපජ්ජන…පෙ…. වසිප්පත්ත**න්ති එත්ථ එවං තාව පඤ්ච වසියො වෙදිතබ්බා – පඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඨමං විතක්කං ආවජ්ජයතො භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං විතක්කාරම්මණානෙව චත්තාරි පඤ්ච ජවනානි ජවන්ති, තතො ද්වෙ භවඞ්ගානි, තතො පන විචාරාරම්මණං ආවජ්ජනං වුත්තනයෙනෙව ජවනානීති එවං පඤ්චසු ඣානඞ්ගෙසු යදා නිරන්තරං චිත්තං පෙසෙතුං සක්කොති, අථස්ස **ආවජ්ජනවසී** සිද්ධා හොති. අයං පන භවඞ්ගද්වයන්තරිතා මත්ථකප්පත්තා වසී භගවතො යමකපාටිහාරියෙ ලබ්භති, අඤ්ඤෙසං වා ධම්මසෙනාපතිආදීනං එවරූපෙ උට්ඨාය සමුට්ඨාය ලහුතරං ආවජ්ජනවසීනිබ්බත්තනකාලෙ. සා ච ඛො ඉත්තරා පරිත්තකාලා, න සත්ථු යමකපාටිහාරියෙ විය චිරතරප්පබන්ධවතී. තථා හි තං සාවකෙහි අසාධාරණං වුත්තං. ඉතො පරං සීඝතරා ආවජ්ජනවසී නාම නත්ථි.

ආයස්මතො පන මහාමොග්ගල්ලානස්ස නන්දොපනන්දනාගරාජදමනෙ විය සීඝං සමාපජ්ජනසමත්ථතා **සමාපජ්ජනවසී** නාම. එත්ථ ච සමාපජ්ජිතුකාමතානන්තරං ද්වීසු භවඞ්ගෙසු උප්පන්නෙසු භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං සමාපජ්ජනං සීඝං සමාපජ්ජනසමත්ථතා. අයඤ්ච මත්ථකප්පත්තා සමාපජ්ජනවසී සත්ථු ධම්මදෙසනායං ලබ්භති, තං සන්ධාය වුත්තං “සො ඛො අහං, අග්ගිවෙස්සන, තස්සායෙව කථාය පරියොසානෙ තස්මිංයෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි සන්නිසාදෙමි එකොදිං කරොමි සමාදහාමි, යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී”ති (ම. නි. 1.387). ඉතො සීඝතරා හි සමාපජ්ජනවසී නාම නත්ථි.

අච්ඡරාමත්තං වා දසච්ඡරාමත්තං වා ඛණං ඣානං ඨපෙතුං සමත්ථතා **අධිට්ඨානවසී** නාම. තථෙව අච්ඡරාමත්තං වා දසච්ඡරාමත්තං වා ලහුකං ඛණං ඣානසමඞ්ගී හුත්වා ඣානතො වුට්ඨාතුං සමත්ථතා **වුට්ඨානවසී** නාම. භවඞ්ගචිත්තප්පවත්තියෙව හෙත්ථ ඣානතො වුට්ඨානං නාම. එත්ථ ච යථා “එත්තකමෙව ඛණං ඣානං ඨපෙස්සාමී”ති පුබ්බපරිකම්මවසෙන අධිට්ඨානසමත්ථතා අධිට්ඨානවසී, එවං “එත්තකමෙව ඛණං ඣානසමඞ්ගී හුත්වා ඣානතො වුට්ඨහිස්සාමී”ති පුබ්බපරිකම්මවසෙන වුට්ඨානසමත්ථතා වුට්ඨානවසීති වෙදිතබ්බා, යා සමාපත්තිවුට්ඨානකුසලතාති වුච්චති. **පච්චවෙක්ඛණවසී** පන ආවජ්ජනවසියා එව වුත්තා. පච්චවෙක්ඛණජවනානෙව හි තත්ථ ආවජ්ජනානන්තරානි. යදග්ගෙන හි ආවජ්ජනවසීසිද්ධි, තදග්ගෙන පච්චවෙක්ඛණවසීසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අරූපපුබ්බඞ්ගමං වා…පෙ.… විපස්සනං පට්ඨපෙතීති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **“කථ”**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඣානඞ්ගානි පරිග්ගහෙත්වාති** විතක්කාදීනි ඣානඞ්ගානි තංසම්පයුත්තෙ ච ධම්මෙ සලක්ඛණරසාදිවසෙන පරිග්ගහෙත්වා. ‘‘ඣානඞ්ගානී’’ති හි ඉදං නිදස්සනමත්තං, ඣානඞ්ගානි පන පස්සන්තො තංසම්පයුත්තෙ ච ධම්මෙ පස්සති. **තෙසං නිස්සයං හදයවත්ථුන්ති** යථා නාම පුරිසො අන්තොගෙහෙ සප්පං දිස්වා අනුබන්ධමානො තස්ස ආසයං පස්සති, එවමෙව ඛො අයම්පි යොගාවචරො තෙ අරූපධම්මෙ උපපරික්ඛන්තො ‘‘ඉමෙ ධම්මා කිං නිස්සාය පවත්තන්තී’’ති පරියෙසමානො තෙසං නිස්සයං හදයවත්ථුං පස්සති. **ඣානඞ්ගානි අරූපන්ති** එත්ථ තංසම්පයුත්තධම්මානම්පි ගහණං වෙදිතබ්බං.

අරූපපුබ්බඞ්ගමං රූපපරිග්ගහං දස්සෙත්වා ඉදානි රූපපුබ්බඞ්ගමං අරූපපරිග්ගහං දස්සෙන්තො **“අථ වා”**තිආදිමාහ. **කෙසාදීසු කොට්ඨාසෙසු…පෙ.… තංනිස්සිතරූපානි ච පරිග්ගහෙත්වාති** එත්ථ පන කෙසෙ තාව ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතූති පරිග්ගහෙතබ්බං, තත්ථෙව ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතූති, පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතූති, විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතූති එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ චත්තාරි චත්තාරි මහාභූතානි පරිග්ගහෙතබ්බානි. අථානෙන යථාවතො සරසලක්ඛණතො ආවිභූතාසු ධාතූසු කම්මසමුට්ඨානම්හි තාව කෙසෙ වුත්තලක්ඛණා තා චතස්සො ච ධාතුයො තංනිස්සිතො ච වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා ජීවිතං කායපසාදොති එවං කායදසකවසෙන දස රූපානි, තත්ථෙව භාවස්ස අත්ථිතාය භාවදසකවසෙන දස රූපානි, ආහාරසමුට්ඨානං ඔජට්ඨමකං, උතුසමුට්ඨානං චිත්තසමුට්ඨානන්ති අපරානිපි චතුවීසතීති එවං චතුසමුට්ඨානෙසු චතුවීසතිකොට්ඨාසෙසු චතුචත්තාලීස රූපානි පරිග්ගහෙතබ්බානි. සෙදො අස්සු ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකාති ඉමෙ පන චතූසු උතුචිත්තසමුට්ඨානෙසු ද්වින්නං ඔජට්ඨමකානං වසෙන සොළස සොළස රූපානි. උදරියං කරීසං පුබ්බං මුත්තන්ති ඉමෙසු චතූසු උතුසමුට්ඨානෙසු උතුසමුට්ඨානස්සෙව ඔජට්ඨමකස්ස වසෙන අට්ඨ අට්ඨ රූපානි පරිග්ගහෙතබ්බානි. එස තාව ද්වත්තිංසාකාරෙ නයො.

යෙ පන ඉමස්මිං ද්වත්තිංසාකාරෙ ආවිභූතෙ අපරෙ චත්තාරො තෙජොකොට්ඨාසා, ඡ වායොකොට්ඨාසාති දස ආකාරා ආවි භවන්ති, තත්ථ අසිතාදිපරිපාචකෙ තාව කම්මජතෙජොකොට්ඨාසම්හි ඔජට්ඨමකඤ්චෙව ජීවිතඤ්චාති නව රූපානි, තථා චිත්තජෙ අස්සාසපස්සාසකොට්ඨාසෙ ඔජට්ඨමකඤ්චෙව සද්දො චාති නව, සෙසෙසු චතුසමුට්ඨානෙසු අට්ඨසු ජීවිතනවකඤ්චෙව තීණි ච ඔජට්ඨමකානීති තෙත්තිංස තෙත්තිංස රූපානි පරිග්ගහෙතබ්බානි. එවං විත්ථාරතො ද්වාචත්තාලීසාකාරවසෙන ඉමෙසු භූතුපාදායරූපෙසු පාකටෙසු ජාතෙසු වත්ථුද්වාරවසෙන පඤ්ච චක්ඛුදසකාදයො හදයවත්ථුදසකඤ්චාති අපරානිපි සට්ඨි රූපානි පරිග්ගහෙතබ්බානි. සචෙ පනස්ස තෙන තෙන මුඛෙන රූපං පරිග්ගහෙත්වා අරූපං පරිග්ගණ්හතො සුඛුමත්තා අරූපං න උපට්ඨාති, තෙන ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා රූපමෙව පුනප්පුනං සම්මසිතබ්බං මනසි කාතබ්බං පරිග්ගහෙතබ්බං වවත්ථපෙතබ්බං. යථා යථා හිස්ස රූපං සුවික්ඛාලිතං හොති නිජ්ජටං සුපරිසුද්ධං, තථා තථා තදාරම්මණා අරූපධම්මා සයමෙව පාකටා හොන්ති.

යථා හි චක්ඛුමතො පුරිසස්ස අපරිසුද්ධෙ ආදාසෙ මුඛනිමිත්තං ඔලොකෙන්තස්ස නිමිත්තං න පඤ්ඤායතීති න ආදාසං ඡඩ්ඩෙති, අථ ඛො නං පුනප්පුනං පරිමජ්ජති, තස්ස පරිසුද්ධෙ ආදාසෙ නිමිත්තං සයමෙව පාකටං හොති, එවමෙව තෙන භික්ඛුනා ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා රූපමෙව පුනප්පුනං සම්මසිතබ්බං මනසි කාතබ්බං පරිග්ගහෙතබ්බං වවත්ථපෙතබ්බං. යථා යථා හිස්ස රූපං සුවික්ඛාලිතං හොති නිජ්ජටං සුපරිසුද්ධං, තථා තථා තදාරම්මණා අරූපධම්මා සයමෙව පාකටා හොන්ති. එවං සුවිසුද්ධරූපපරිග්ගහස්ස පනස්ස අරූපධම්මා තීහාකාරෙහි උපට්ඨහන්ති ඵස්සවසෙන වා වෙදනාවසෙන වා විඤ්ඤාණවසෙන වා.

කථං? එකස්ස තාව ‘‘කෙසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා…පෙ.… අස්සාසපස්සාසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා’’තිආදිනා නයෙන ධාතුයො පරිග්ගණ්හන්තස්ස පඨමාභිනිපාතො ඵස්සො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සද්ධිං ඵස්සෙන චෙතනා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධොති උපට්ඨාති. එවං අරූපධම්මා ඵස්සවසෙන උපට්ඨහන්ති. එකස්ස ‘‘කෙසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා…පෙ.… අස්සාසපස්සාසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා’’ති තදාරම්මණරසානුභවනකවෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තො ඵස්සො ච චෙතනා ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තං චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධොති උපට්ඨාති. එවං වෙදනාවසෙන අරූපධම්මා උපට්ඨහන්ති. අපරස්ස ‘‘කෙසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා…පෙ.… අස්සාසපස්සාසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා’’ති ආරම්මණපටිවිජානනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, ඵස්සො ච චෙතනා ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති උපට්ඨාති. එවං විඤ්ඤාණවසෙන අරූපධම්මා උපට්ඨහන්ති. එතෙනෙවුපායෙන ‘‘කම්මසමුට්ඨානෙ කෙසෙ පථවීධාතු කක්ඛළලක්ඛණා’’තිආදිනා නයෙන ද්වාචත්තාලීසාය ධාතුකොට්ඨාසෙසු චතුන්නං චතුන්නං ධාතූනං වසෙන සෙසෙසුපි වත්ථු චක්ඛාදීසු දසකෙසු මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතූනං නිස්සයලක්ඛණං හදයවත්ථු රූපාභිඝාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං චක්ඛූතිආදිනා වත්ථුද්වාරවසෙන පරිග්ගණ්හන්තස්ස පඨමාභිනිපාතො ඵස්සො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධොතිආදිනා ඵස්සාදිවසෙන තීහි ආකාරෙහි අරූපධම්මා උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං **“යථාපරිග්ගහිතරූපාරම්මණං යථාපරිග්ගහිතරූපවත්ථුද්වාරාරම්මණං වා සසම්පයුත්තධම්මං විඤ්ඤාණඤ්ච පස්සතී”**ති.

ඉදානි අඤ්ඤථාපි රූපපුබ්බඞ්ගමං අරූපපරිග්ගහං දස්සෙන්තො **“අථ වා”**තිආදිමාහ. තත්ථ **යථා හී**තිආදි කායස්ස චිත්තස්ස ච අස්සාසපස්සාසානං සමුදයභාවදස්සනං. **කම්මාරගග්ගරීති** කම්මාරානං උක්කාය අග්ගිධමනභස්තා. **ධමමානායාති** ධූමායන්තියා, වාතං ගාහාපෙන්තියාති අත්ථො. **තජ්ජන්ති** තදනුරූපං. **එවමෙවන්ති** එත්ථ කම්මාරගග්ගරී විය කරජකායො, වායාමො විය චිත්තං දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි අස්සාසපස්සාසා චිත්තසමුට්ඨානා, කරජකායං පන විනා තෙසං අප්පවත්තනතො **“කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසා”**ති වුත්තං.

තස්සාති නාමරූපස්ස. **පච්චයං පරියෙසතීති** ‘‘අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො’’තිආදිනා අවිජ්ජාදිකං පච්චයං පරියෙසති වීමංසති පරිග්ගණ්හාති. **කඞ්ඛං විතරතීති** ‘‘අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන’’න්තිආදිනයප්පවත්තං සොළසවත්ථුකං විචිකිච්ඡං අතික්කමති පජහති. ‘‘යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න’’න්තිආදිනයප්පවත්තං **කලාපසම්මසනං. පුබ්බභාගෙති** පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිපරියාපන්නාය උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ උප්පන්නෙ. **ඔභාසාදයොති** ඔභාසො ඤාණං පීති පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛො පග්ගහො උපෙක්ඛා උපට්ඨානං නිකන්තීති ඉමෙ ඔභාසාදයො දස.

තත්ථ (විසුද්ධි. 2.733; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.6) **ඔභාසොති** විපස්සනොභාසො, සො ච විපස්සනාචිත්තසමුට්ඨිතං සන්තතිපතිතං උතුසමුට්ඨානඤ්ච පභස්සරරූපං. තත්ථ විපස්සනාචිත්තසමුට්ඨිතං යොගිනො සරීරට්ඨමෙව පභස්සරං හුත්වා තිට්ඨති චිත්තජරූපානං සරීරං මුඤ්චිත්වා බහි අප්පවත්තනතො, ඉතරං සරීරං මුඤ්චිත්වා ඤාණානුභාවානුරූපං සමන්තතො පත්ථරති, තං තස්සෙව පඤ්ඤායති. තෙන ඵුට්ඨොකාසෙ රූපගතම්පි පස්සති, පස්සන්තො ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සති, උදාහු මනොවිඤ්ඤාණෙනාති වීමංසිතබ්බන්ති වදන්ති. දිබ්බචක්ඛුලාභිනො විය තං මනොවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති වත්තුං යුත්තං විය දිස්සති. සො ඛො පනායං ඔභාසො කස්සචි භික්ඛුනො පල්ලඞ්කට්ඨානමත්තමෙව ඔභාසෙන්තො උප්පජ්ජති, කස්සචි අන්තොගබ්භං, කස්සචි බහිගබ්භම්පි, කස්සචි සකලවිහාරං, ගාවුතං, අඩ්ඪයොජනං, යොජනං, ද්වියොජනං, තියොජනං, කස්සචි පථවීතලතො යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා එකාලොකං කුරුමානො. භගවතො පන දසසහස්සිලොකධාතුං ඔභාසෙන්තො උදපාදි. තස්මිං පන උප්පන්නෙ යොගාවචරො ‘‘න වත මෙ ඉතො පුබ්බෙ එවරූපො ඔභාසො උප්පන්නපුබ්බො, අද්ධා මග්ගප්පත්තොස්මි ඵලප්පත්තොස්මී’’ති අමග්ගමෙව ‘‘මග්ගො’’ති, අඵලමෙව ච ‘‘ඵල’’න්ති ගණ්හාති. තස්ස අමග්ගං ‘‘මග්ගො’’ති අඵලං වා ‘‘ඵල’’න්ති ගණ්හතො විපස්සනාවීථි උක්කන්තා නාම හොති. සො අත්තනො මූලකම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා ඔභාසමෙව අස්සාදෙන්තො නිසීදති.

ඤාණන්ති විපස්සනාඤාණං. තස්ස කිර රූපාරූපධම්මෙ තුලයන්තස්ස තීරයන්තස්ස විස්සට්ඨඉන්දවජිරමිව අවිහතවෙගං තිඛිණං සූරං අතිවිසදං ඤාණං උප්පජ්ජති.

පීතීති විපස්සනාපීති. තස්ස කිර තස්මිං සමයෙ ඛුද්දිකා පීති ඛණිකා පීති ඔක්කන්තිකා පීති උබ්බෙගා පීති ඵරණා පීතීති අයං පඤ්චවිධා පීති සකලසරීරං පූරයමානා උප්පජ්ජති.

පස්සද්ධීති විපස්සනාපස්සද්ධි. තස්ස කිර තස්මිං සමයෙ රත්තිට්ඨානෙ වා දිවාට්ඨානෙ වා නිසින්නස්ස කායචිත්තානං නෙව දරථො, න ගාරවං, න කක්ඛළතා, න අකම්මඤ්ඤතා, න ගෙලඤ්ඤං, න වඞ්කතා හොති, අථ ඛො පනස්ස කායචිත්තානි පස්සද්ධානි ලහූනි මුදූනි කම්මඤ්ඤානි සුවිසදානි උජුකානියෙව හොන්ති. සො ඉමෙහි පස්සද්ධාදීහි අනුග්ගහිතකායචිත්තො තස්මිං සමයෙ අමානුසිං නාම රතිං අනුභවති. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
> අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.
>
> ‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත’’න්ති. (ධ. ප. 373-374);

එවමස්ස ඉමං අමානුසිං රතිං සාධයමානා ලහුතාදිසම්පයුත්තා පස්සද්ධි උප්පජ්ජති.

සුඛන්ති විපස්සනාසුඛං. තස්ස කිර තස්මිං සමයෙ සකලසරීරං අභිසන්දයමානං අතිපණීතං සුඛමුප්පජ්ජති.

අධිමොක්ඛොති සද්ධා. විපස්සනාසම්පයුත්තායෙව හිස්ස චිත්තචෙතසිකානං අතිසයප්පසාදභූතා බලවතී සද්ධා උප්පජ්ජති.

පග්ගහොති වීරියං. විපස්සනාසම්පයුත්තමෙව හිස්ස අසිථිලමනච්චාරද්ධං සුපග්ගහිතං වීරියං උප්පජ්ජති.

උපට්ඨානන්ති සති. විපස්සනාසම්පයුත්තායෙව හිස්ස සූපට්ඨිතා සුප්පතිට්ඨිතා නිඛාතා අචලා පබ්බතරාජසදිසා සති උප්පජ්ජති. සො යං යං ඨානං ආවජ්ජති සමන්නාහරති මනසි කරොති පච්චවෙක්ඛති, තං තං ඨානමස්ස ඔක්කන්තිත්වා පක්ඛන්දිත්වා දිබ්බචක්ඛුනො පරලොකො විය සතියා උපට්ඨාති.

උපෙක්ඛාති විපස්සනුපෙක්ඛා චෙව ආවජ්ජනුපෙක්ඛා ච. තස්මිඤ්හිස්ස සමයෙ සබ්බසඞ්ඛාරෙසු මජ්ඣත්තභූතා විපස්සනුපෙක්ඛා බලවතී උප්පජ්ජති, මනොද්වාරෙ ආවජ්ජනුපෙක්ඛාපි. සා හිස්ස තං තං ඨානං ආවජ්ජෙන්තස්ස විස්සට්ඨඉන්දවජිරමිව පත්තපුටෙ පක්ඛන්දතත්තනාරාචො විය ච සූරා තික්ඛා හුත්වා වහති.

නිකන්තීති විපස්සනානිකන්ති. එවං ඔභාසාදිපටිමණ්ඩිතාය හිස්ස විපස්සනාය ආලයං කුරුමානා සුඛුමා සන්තාකාරා නිකන්ති උප්පජ්ජති, යා ''කිලෙසො''ති පරිග්ගහෙතුම්පි න සක්කා හොති.

යථා ච ඔභාසෙ, එවං එතෙසුපි අඤ්ඤතරස්මිං උප්පන්නෙ යොගාවචරො ''න වත මෙ ඉතො පුබ්බෙ එවරූපං ඤාණං උප්පන්නපුබ්බං, එවරූපා පීති, පස්සද්ධි, සුඛං, අධිමොක්ඛො, පග්ගහො, උපට්ඨානං, උපෙක්ඛා, නිකන්ති උප්පන්නපුබ්බා, අද්ධා මග්ගප්පත්තොස්මි ඵලප්පත්තොස්මී''ති අමග්ගමෙව ''මග්ගො''ති අඵලමෙව ච ''ඵල''න්ති ගණ්හාති, තස්ස අමග්ගං ''මග්ගො''ති අඵලං ''ඵල''න්ති ගණ්හතො විපස්සනාවීථි උක්කන්තා නාම හොති. සො අත්තනො මූලකම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා නිකන්තිමෙව අස්සාදෙන්තො නිසීදති.

එත්ථ ච ඔභාසාදයො උපක්කිලෙසවත්ථුතාය ''උපක්කිලෙසා''ති වුත්තා, න අකුසලත්තා, නිකන්ති පන උපක්කිලෙසො චෙව උපක්කිලෙසවත්ථු ච . වත්ථුවසෙනෙව චෙතෙ දස, ගාහවසෙන පන සමතිංස හොන්ති. කථං? ''මම ඔභාසො උප්පන්නො''ති ගණ්හතො හි දිට්ඨිග්ගාහො හොති, ''මනාපො වත ඔභාසො උප්පන්නො''ති ගණ්හතො මානග්ගාහො, ඔභාසං අස්සාදයතො තණ්හාගාහො. ඉති ඔභාසෙ දිට්ඨිමානතණ්හාවසෙන තයො ගාහා. තථා සෙසෙසුපීති එවං ගාහවසෙන සමතිංස උපක්කිලෙසා හොන්ති. තෙසං වසෙන අකුසලො අබ්‍යත්තො යොගාවචරො ඔභාසාදීසු කම්පති වික්ඛිපති, ඔභාසාදීසු එකෙකං ''එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා''ති සමනුපස්සති. තෙනාහු පොරාණා –

> ''ඔභාසෙ චෙව ඤාණෙ ච, පීතියා ච විකම්පති;
> පස්සද්ධියා සුඛෙ චෙව, යෙහි චිත්තං පවෙධති.
>
> ''අධිමොක්ඛෙ ච පග්ගාහෙ, උපට්ඨානෙ ච කම්පති;
> උපෙක්ඛාවජ්ජනාය චෙව, උපෙක්ඛාය ච නිකන්තියා''ති. (පටි. ම. 2.7)

කුසලො පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො බුද්ධිසම්පන්නො යොගාවචරො ඔභාසාදීසු උප්පන්නෙසු ''අයං ඛො මෙ ඔභාසො උප්පන්නො, සො ඛො පනායං අනිච්චො සඞ්ඛතො පටිච්චසමුප්පන්නො ඛයධම්මො වයධම්මො විරාගධම්මො නිරොධධම්මො''ති ඉති වා තං පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දති උපපරික්ඛති. අථ වා පනස්ස එවං හොති – සචෙ ඔභාසො අත්තා භවෙය්‍ය, අත්තාති ගහෙතුං වට්ටෙය්‍ය, අනත්තාව පනායං ''අත්තා''ති ගහිතො. තස්මා සො අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා, හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චො, උප්පාදවයපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛොති උපපරික්ඛති. යථා ච ඔභාසෙ, එවං සෙසෙසුපි. සො එවං උපපරික්ඛිත්වා ඔභාසං ''නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තා''ති සමනුපස්සති. ඤාණං…පෙ…. නිකන්තිං ''නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තා''ති සමනුපස්සති. එවං සමනුපස්සන්තො ඔභාසාදීසු න කම්පති න වෙධති. තෙනාහු පොරාණා –

> ''ඉමානි දස ඨානානි, පඤ්ඤා යස්ස පරිච්චිතා;
> ධම්මුද්ධච්චකුසලො හොති, න ච වික්ඛෙප ගච්ඡතී''ති. (පටි. ම. 2.7);

සො එවං වික්ඛෙපං අගච්ඡන්තො තං සමතිංසවිධං උපක්කිලෙසජටං විජටෙත්වා ''ඔභාසාදයො ධම්මා න මග්ගො, උපක්කිලෙසවිමුත්තං පන වීථිප්පටිපන්නං විපස්සනාඤාණං මග්ගො''ති අමග්ගං මග්ගඤ්ච වවත්ථපෙති. යං සන්ධායෙතං වුත්තං **''ඔභාසාදයො දස විපස්සනුපක්කිලෙසෙ පහාය උපක්කිලෙසවිමුත්තං පටිපදාඤාණං මග්ගොති වවත්ථපෙත්වා''**ති. **උදයං පහායා**ති උදයබ්බයානුපස්සනාය ගහිතං සඞ්ඛාරානං උදයං විස්සජ්ජෙත්වා තෙසං භඞ්ගස්සෙව අනුපස්සනතො භඞ්ගානුපස්සනාඤාණං **පත්වා** ආදීනවානුපස්සනාපුබ්බඞ්ගමාය නිබ්බිදානුපස්සනාය **නිබ්බින්දන්තො** මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛානුපස්සනාසඞ්ඛාරුපෙක්ඛානුලොමඤාණානං විණ්ණපරියන්තෙ උප්පන්නගොත්‍රභුඤාණානන්තරං උප්පන්නෙන මග්ගඤාණෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු **විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො.** මග්ගක්ඛණෙ හි අරියො විරජ්ජති විමුච්චතීති ච වුච්චති. තෙනාහ – **''යථාක්කමං චත්තාරො අරියමග්ගෙ පාපුණිත්වා''**ති. මග්ගඵලනිබ්බානපහීනාවසිට්ඨකිලෙසසඞ්ඛාතස්ස පච්චවෙක්ඛිතබ්බස්ස පභෙදෙන **එකූනවීසතිභෙදස්ස.** අරහතො හි අවසිට්ඨකිලෙසාභාවෙන එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි. **අස්සා**ති ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානිකස්ස.

විසුං කම්මට්ඨානභාවනානයො නාම නත්ථීති පඨමචතුක්කවසෙන අධිගතජ්ඣානස්ස වෙදනාචිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන දෙසිතත්තා වුත්තං. **තෙසන්ති තිණ්ණං** චතුක්කානං. **පීතිප්පටිසංවෙදී**ති පීතියා පටි පටි සම්මදෙව වෙදනසීලො, තස්සා වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදො එතස්ස අත්ථි, තං වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදයමානො. තත්ථ කාමං **සංවෙදන**ග්ගහණෙනෙව පීතියා සක්කච්චං විදිතභාවො බොධිතො හොති, යෙහි පන පකාරෙහි තස්සා සංවෙදනං ඉච්ඡිතං, තං දස්සෙතුං **පටි-**සද්දග්ගහණං ''පටි පටි සංවෙදීති පටිසංවෙදී''ති. තෙනාහ **''ද්වීහාකාරෙහී''**තිආදි.

තත්ථ **කථං ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොතී**ති පුච්ඡාවචනං. **සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජතී''**ති පීතිසහගතානි ද්වෙ පඨමදුතියජ්ඣානානි පටිපාටියා සමාපජ්ජති. **තස්සා**ති තෙන. ''පටිසංවිදිතා''ති හි පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තුඅත්ථෙ එතං සාමිවචනං. **සමාපත්තික්ඛණෙ**ති සමාපන්නක්ඛණෙ. **ඣානපටිලාභෙනා**ති ඣානෙන සමඞ්ගිභාවෙන. **ආරම්මණතො**ති ආරම්මණමුඛෙන, තදාරම්මණජ්ඣානපරියාපන්නා පීති පටිසංවිදිතා හොති ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා. කිං වුත්තං හොති? යථා නාම සප්පපරියෙසනං චරන්තෙන තස්ස ආසයෙ පටිසංවිදිතෙ සොපි පටිසංවිදිතො එව හොති මන්තාගදබලෙන තස්ස ගහණස්ස සුකරත්තා, එවං පීතියා ආසයභූතෙ ආරම්මණෙ පටිසංවිදිතෙ සා පීති පටිසංවිදිතා එව හොති සලක්ඛණතො සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච තස්සා ගහණස්ස සුකරත්තාති.

කථං අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **විපස්සනාක්ඛණෙ**ති විපස්සනාපඤ්ඤාය තික්ඛවිසදප්පවත්තාය විසයතො දස්සනක්ඛණෙ. **ලක්ඛණපටිවෙධෙනා**ති පීතියා සලක්ඛණස්ස සාමඤ්ඤලක්ඛණස්ස ච පටිවිජ්ඣනෙන. යඤ්හි යස්ස විසෙසතො සාමඤ්ඤතො ච ලක්ඛණං, තස්මිං විදිතෙ සො යාථාවතො විදිතො එව හොති. තෙනාහ – **''අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොතී''**ති.

ඉදානි තමත්ථං පාළියා එව විභාවෙතුං **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **දීඝංඅස්සාසවසෙනා**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. තත්ථ පන සතොකාරිතාදස්සනවසෙන පාළි ආගතා, ඉධ පීතිප්පටිසංවිදිතාවසෙන. පීතිප්පටිසංවිදිතා ච අත්ථතො විභත්තා එව. අපිච අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – දීඝංඅස්සාසවසෙනාති දීඝස්ස අස්සාසස්ස ආරම්මණභූතස්ස වසෙන පජානතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. **චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො**ති ඣානපරියාපන්නං අවික්ඛෙපොති ලද්ධනාමං චිත්තස්සෙකග්ගතං තංසම්පයුත්තාය පඤ්ඤාය පජානතො. යථෙව හි ආරම්මණමුඛෙන පීති පටිසංවිදිතා හොති, එවං තංසම්පයුත්තධම්මාපි ආරම්මණමුඛෙන පටිසංවිදිතා එව හොන්තීති. **සති උපට්ඨිතා හොතී**ති දීඝංඅස්සාසවසෙන ඣානසම්පයුත්තා සති තස්ස ආරම්මණෙ උපට්ඨිතා ආරම්මණමුඛෙන ඣානෙපි උපට්ඨිතා නාම හොති. **තාය සතියා**ති එවං උපට්ඨිතාය තාය සතියා යථාවුත්තෙන **තෙන ඤාණෙන** සුප්පටිවිදිතත්තා ආරම්මණස්ස තස්ස වසෙන තදාරම්මණා සා පීති **පටිසංවිදිතා හොති. දීඝංපස්සාසවසෙනා**තිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං පඨමචතුක්කවසෙන දස්සිතං පීතිප්පටිසංවෙදනං ආරම්මණතො අසම්මොහතො ච විභාගසො දස්සෙතුං **''ආවජ්ජතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ආවජ්ජතො**ති ඣානං ආවජ්ජෙන්තස්ස. **සා පීතී**ති සා ඣානපරියාපන්නා පීති. **ජානතො**ති සමාපන්නක්ඛණෙ ආරම්මණමුඛෙන ජානතො. තස්ස සා පීති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. **පස්සතො**ති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන ඣානතො වුට්ඨාය පස්සන්තස්ස. **පච්චවෙක්ඛතො**ති ඣානං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **චිත්තං අධිට්ඨහතො**ති ''එත්තකං වෙලං ඣානසමඞ්ගී භවිස්සාමී''ති ඣානචිත්තං අධිට්ඨහන්තස්ස. එවං පඤ්චන්නං වසීභාවානං වසෙන ඣානස්ස පජානනමුඛෙන ආරම්මණතො පීතියා පටිසංවෙදනා දස්සිතා.

ඉදානි යෙහි ධම්මෙහි ඣානං විපස්සනා ච සිජ්ඣන්ති, තෙසං ඣානපරියාපන්නානං විපස්සනාමග්ගපරියාපන්නානඤ්ච සද්ධාදීනං වසෙන පීතිප්පටිසංවෙදනං දස්සෙතුං **''සද්ධාය අධිමුච්චතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අධිමුච්චතො**ති සද්දහන්තස්ස, සමථවිපස්සනාවසෙනාති අධිප්පායො. **වීරියං පග්ගණ්හතො**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **අභිඤ්ඤෙය්‍ය**න්ති අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය ජානිතබ්බං. **අභිජානතො**ති විපස්සනාපඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය මග්ගපඤ්ඤාය ජානතො. **පරිඤ්ඤෙය්‍ය**න්ති දුක්ඛසච්චං තීරණපරිඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤාය ච පරිජානතො. **පහාතබ්බ**න්ති සමුදයසච්චං පහානපරිඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤාය ච **පජහතො. භාවයතො සච්ඡිකරොතො භාවෙතබ්බං** මග්ගසච්චං, **සච්ඡිකාතබ්බං** නිරොධසච්චං. කෙචි පනෙත්ථ පීතියා එව වසෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යාදීනි උද්ධරන්ති, තං අයුත්තං ඣානාදිසමුදායං උද්ධරිත්වා තතො පීතියා නිද්ධාරණස්ස අධිප්පෙතත්තා.

එත්ථ ච ''දීඝංඅස්සාසවසෙනා''තිආදිනා පඨමචතුක්කවසෙන ආරම්මණතො පීතිප්පටිසංවෙදනං වුත්තං, තථා ''ආවජ්ජතො''තිආදීහි පඤ්චහි පදෙහි. ''අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානතො''තිආදීහි පන අසම්මොහතො, ''සද්ධාය අධිමුච්චතො''තිආදීහි උභයථාපි සඞ්ඛෙපතො සමථවසෙන ආරම්මණතො විපස්සනාවසෙන අසම්මොහතො පීතිප්පටිසංවෙදනං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කස්මා පනෙත්ථ වෙදනානුපස්සනායං පීතිසීසෙන වෙදනා ගහිතා, න සරූපතො එවාති? භූමිවිභාගාදිවසෙන වෙදනං භින්දිත්වා චතුධා වෙදනානුපස්සනං දස්සෙතුං. අපිච වෙදනාකම්මට්ඨානං දස්සෙන්තො භගවා පීතියා ඔළාරිකත්තා තංසම්පයුත්තසුඛං සුඛග්ගහණත්ථං පීතිසීසෙන දස්සෙති.

එතෙනෙව නයෙන අවසෙසපදානීති සුඛප්පටිසංවෙදී චිත්තසඞ්ඛාරප්පටිසංවෙදීති පදානි පීතිප්පටිසංවෙදී-පදෙ ආගතනයෙනෙව අත්ථතො වෙදිතබ්බානි. සක්කා හි ''ද්වීහාකාරෙහි සුඛප්පටිසංවිදිතා හොති, චිත්තසඞ්ඛාරප්පටිසංවිදිතා හොති ආරම්මණතො''තිආදිනා පීතිට්ඨානෙ සුඛාදිපදානි පක්ඛිපිත්වා ''සුඛසහගතානි තීණි ඣානානි චත්තාරි වා ඣානානි සමාපජ්ජතී''තිආදිනා අත්ථං විඤ්ඤාතුං. තෙනාහ **''තිණ්ණං ඣානානං වසෙනා''**තිආදි. **වෙදනාදයො**ති ආදි-සද්දෙන සඤ්ඤා ගහිතා. තෙනාහ **''ද්වෙ ඛන්ධා''**ති. **විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථ**න්ති පකිණ්ණකසඞ්ඛාරසම්මසනවසෙන විපස්සනාය භූමිදස්සනත්ථං **''සුඛන්ති ද්වෙ සුඛානී''**තිආදි වුත්තං සමථෙ කායිකසුඛාභාවතො. **සොති සො**

පස්සම්භනපරියායෙන වුත්තො නිරොධො. ''ඉමස්ස හි භික්ඛුනො අපරිග්ගහිතකාලෙ''තිආදිනා විත්ථාරතො කායසඞ්ඛාරෙ වුත්තො, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. තත්ථ කායසඞ්ඛාරවසෙන ආගතො, ඉධ චිත්තසඞ්ඛාරවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

එවං චිත්තසඞ්ඛාරස්ස පස්සම්භනං අතිදෙසෙන දස්සෙත්වා යදඤ්ඤං ඉමස්මිං චතුක්කෙ වත්තබ්බං, තං දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පීතිපදෙති** ''පීතිප්පටිසංවෙදී''තිආදිනා දෙසිතකොට්ඨාසෙ. **පීතිසීසෙන වෙදනා වුත්තාති** පීතිඅපදෙසෙන තංසම්පයුත්තා වෙදනා වුත්තා, න පීතීති අධිප්පායො. තත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **ද්වීසු චිත්තසඞ්ඛාරපදෙසූති** ''චිත්තසඞ්ඛාරප්පටිසංවෙදී පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාර''න්ති චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංයුත්තෙසු ද්වීසු පදෙසු. ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප''න්ති වචනතො චිත්තෙන පටිබද්ධාති **චිත්තපටිබද්ධා**. තතො එව කාමං චිත්තෙන සඞ්ඛරීයන්තීති **චිත්තසඞ්ඛාරා,** සඤ්ඤාවෙදනාදයො, ඉධ පන උපලක්ඛණමත්තං, සඤ්ඤාවෙදනාව අධිප්පෙතාති ආහ **''සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනා''**ති.

චිත්තප්පටිසංවෙදීති එත්ථ ද්වීහාකාරෙහි චිත්තපටිසංවිදිතා හොති ආරම්මණතො අසම්මොහතො ච. කථං ආරම්මණතො? චත්තාරි ඣානානි සමාපජ්ජති, තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඣානපටිලාභෙනාතිආදිනා වුත්තනයානුසාරෙන සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ආහ – **''චතුන්නං ඣානානං වසෙන චිත්තපටිසංවිදිතා වෙදිතබ්බා''**ති. **චිත්තං මොදෙන්තොති** ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං සම්පයුත්තාය පීතියා මොදයමානො, තං වා පීතිං ආරම්මණං කත්වා පවත්තං විපස්සනාචිත්තං තාය එව ආරම්මණභූතාය පීතියාමොදයමානො. **පමොදෙන්තොතිආදීනි** පදානි තස්සෙව වෙවචනානි පීතිපරියායභාවතො.

සම්පයුත්තාය පීතියා චිත්තං ආමොදෙතීති ඣානචිත්තසම්පයුත්තාය පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගභූතාය ඔදග්‍යලක්ඛණාය ඣානපීතියා තමෙව ඣානචිත්තං සහජාතාදිපච්චයවසෙන චෙව ඣානපච්චයවසෙන ච පරිබ්‍රූහෙන්තො හට්ඨප්පහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො ආමොදෙති පමොදෙති ච. **ආරම්මණං කත්වාති** උළාරං ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානං විපස්සනා**චිත්තං** තාය එව ආරම්මණභූතාය පීතියා යොගාවචරො හට්ඨප්පහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො **''ආමොදෙති පමොදෙතී''**ති වුච්චති.

සමං ඨපෙන්තොති යථා ඊසකම්පි ලීනපක්ඛං උද්ධච්චපක්ඛඤ්ච අනුපග්ගම්ම අනොනතං අනුන්නතං යථා ඉන්ද්‍රියානං සමත්තපටිපත්තියා අවිසමං, සමාධිස්ස වා උක්කංසගමනෙන ආනෙඤ්ජප්පත්තියා සම්මදෙව ඨිතං හොති, එවං අප්පනාවසෙන ඨපෙන්තො. **ලක්ඛණප්පටිවෙධෙනාති** අනිච්චාදිකස්ස ලක්ඛණස්ස පටි පටි විජ්ඣනෙන ඛණෙ ඛණෙ අවබොධෙන. **ඛණිකචිත්තෙකග්ගතාති** ඛණමත්තට්ඨිතිකො සමාධි. සොපි හි ආරම්මණෙ නිරන්තරං එකාකාරෙන පවත්තමානො පටිපක්ඛෙන අනභිභූතො අප්පිතො විය චිත්තං නිච්චලං ඨපෙති. තෙන වුත්තං **''එවං උප්පන්නායා''**තිආදි.

මොචෙන්තොති වික්ඛම්භනවිමුත්තිවසෙන විවෙචෙන්තො විසුං කරොන්තො, නීවරණානි පජහන්තොති අත්ථො. **විපස්සනාක්ඛණෙති** භඞ්ගානුපස්සනාක්ඛණෙ. භඞ්ගො හි නාම අනිච්චතාය පරමා කොටි, තස්මා තාය භඞ්ගානුපස්සකො යොගාවචරො චිත්තමුඛෙන සබ්බං සඞ්ඛාරගතං අනිච්චතො පස්සති, නො නිච්චතො, අනිච්චස්ස දුක්ඛත්තා දුක්ඛස්ස ච අනත්තත්තා තදෙව දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො, අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. යස්මා පන යං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, න තං අභිනන්දිතබ්බං, යඤ්ච න අභිනන්දිතබ්බං, න තං රඤ්ජිතබ්බං, තස්මා භඞ්ගදස්සනානුසාරෙන ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා''ති සඞ්ඛාරගතෙ දිට්ඨෙ තස්මිං නිබ්බින්දති, නො නන්දති, විරජ්ජති, නො රජ්ජති, සො එවං නිබ්බින්දන්තො විරජ්ජන්තො ලොකියෙනෙව තාව ඤාණෙන රාගං නිරොධෙති නො සමුදෙති, නාස්ස සමුදයං කරොතීති අත්ථො. අථ වා සො එවං විරත්තො යථා දිට්ඨං සඞ්ඛාරගතං, තං තථා දිට්ඨං අත්තනො ඤාණෙන නිරොධෙති නො සමුදෙති, නිරොධමෙවස්ස මනසි කරොති, නො සමුදයන්ති අත්ථො, සො එවං පටිපන්නො පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියතීති වුත්තං හොති. අයඤ්හි අනිච්චාදිඅනුපස්සනා සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසානං පරිච්චජනතො සඞ්ඛතදොසදස්සනෙන තබ්බිපරීතෙ නිබ්බානෙ තන්නින්නතාය පක්ඛන්දනතො ච **පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො චෙව පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො චාති** වුච්චති. තස්මා තාය සමන්නාගතො යොගාවචරො වුත්තනයෙන කිලෙසෙ ච පරිච්චජති, නිබ්බානෙ ච පක්ඛන්දති. තෙන වුත්තං **''සො විපස්සනාක්ඛණෙ අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාතො චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො…පෙ…. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො අස්සසති චෙව පස්සසති චා''**ති.

තත්ථ අනිච්චස්ස, අනිච්චන්ති වා අනුපස්සනා **අනිච්චානුපස්සනා.** තෙභූමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනාය එතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤාතොති** සඞ්ඛතධම්මෙ ''නිච්චා සස්සතා''ති පවත්තාය මිච්ඡාසඤ්ඤාය. සඤ්ඤාසීසෙන චිත්තදිට්ඨීනම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො **සුඛසඤ්ඤාදීසුපි. නිබ්බිදානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය . **නන්දිතොති** සප්පීතිකතණ්හාතො. **විරාගානුපස්සනායාති** තථා විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. තෙන වුත්තං **''රාගතො මොචෙන්තො''**ති. **නිරොධානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. යථා සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව ආයතිං පුනබ්භවවසෙන නුප්පජ්ජන්ති, එවං වා අනුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා. මුඤ්චිතුකම්‍යතා හි අයං බලප්පත්තා. තෙනාහ **''සමුදයතො මොචෙන්තො''**ති. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා **පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා. ආදානතොති** නිච්චාදිවසෙන ගහණතො, පටිසන්ධිග්ගහණතො වාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අනිච්චන්ති අනුපස්සී, අනිච්චස්ස වා අනුපස්සනසීලො **අනිච්චානුපස්සීති** එත්ථ කිං පන තං අනිච්චං, කථං වා අනිච්චං, කා වා අනිච්චානුපස්සනා, කස්ස වා අනිච්චානුපස්සනාති චතුක්කං විභාවෙතබ්බන්ති තං දස්සෙන්තො **''අනිච්චං වෙදිතබ්බ''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ නිච්චං නාම ධුවං සස්සතං යථා තං නිබ්බානං, න නිච්චන්ති **අනිච්චං,** උදයබ්බයවන්තං, අත්ථතො සඞ්ඛතා ධම්මාති ආහ **අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා. කස්මා? උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවාති,** උප්පාදවයඤ්ඤථත්තසභාවාති අත්ථො. තත්ථ සඞ්ඛතධම්මානං හෙතුපච්චයෙහි උප්පජ්ජනං අහුත්වා සම්භවො අත්තලාභො **උප්පාදො,** උප්පන්නානං තෙසං ඛණනිරොධො විනාසො **වයො,** ජරාය අඤ්ඤථාභාවො **අඤ්ඤථත්තං**. යථා හි උප්පාදාවත්ථාය භින්නාය භඞ්ගාවත්ථායං වත්ථුභෙදො නත්ථි, එවං ඨිතිසඞ්ඛාතායං භඞ්ගාභිමුඛාවත්ථායම්පි වත්ථුභෙදො නත්ථි. යත්ථ ජරාවොහාරො, තස්මා එකස්සපි ධම්මස්ස ජරා යුජ්ජති, යා ඛණිකජරාති වුච්චති. එකංසෙන ච උප්පාදභඞ්ගාවත්ථාසු වත්ථුනො අභෙදො ඉච්ඡිතබ්බො, අඤ්ඤථා ''අඤ්ඤො උප්පජ්ජති, අඤ්ඤො භිජ්ජතී''ති ආපජ්ජෙය්‍ය. තයිදං ඛණිකජරං සන්ධායාහ ''අඤ්ඤථත්ත''න්ති.

යස්ස ලක්ඛණත්තයස්ස භාවා ඛන්ධෙසු අනිච්චසමඤ්ඤා, තස්මිං ලක්ඛණත්තයෙ අනිච්චතා සමඤ්ඤාති ''අනිච්චතාති තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්ත''න්ති වත්වා විසෙසතො ධම්මානං ඛණිකනිරොධෙ අනිච්චතාවොහාරොති දස්සෙන්තො **''හුත්වා අභාවො වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ උප්පාදපුබ්බකත්තා අභාවස්ස **හුත්වා**-ගහණං. තෙන පාකටභාවපුබ්බකත්තං විනාසභාවස්ස දස්සෙති. **තෙනෙවාකාරෙනාති** නිබ්බත්තනාකාරෙන. **ඛණභඞ්ගෙනාති** ඛණිකනිරොධෙන. **තස්සා අනිච්චතායාති** ඛණිකභඞ්ගසඞ්ඛාතාය අනිච්චතාය. **තාය අනුපස්සනායාති** යථාවුත්තාය අනිච්චානුපස්සනාය. **සමන්නාගතොති** සමඞ්ගිභූතො යොගාවචරො.

ඛයොති සඞ්ඛාරානං විනාසො. විරජ්ජනං තෙසංයෙව විලුජ්ජනං **විරාගො,** ඛයො එව විරාගො **ඛයවිරාගො,** ඛණිකනිරොධො. අච්චන්තමෙත්ථ එතස්මිං අධිගතෙ සඞ්ඛාරා විරජ්ජන්ති නිරුජ්ඣන්තීති **අච්චන්තවිරාගො,** නිබ්බානං. තෙනාහ **''ඛයවිරාගොති සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගො. අච්චන්තවිරාගොති නිබ්බාන''**න්ති. **තදුභයදස්සනවසෙන පවත්තාති** ඛයවිරාගානුපස්සනාවසෙන විපස්සනාය, අච්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන මග්ගස්ස පවත්ති යොජෙතබ්බා. ආරම්මණතො වා විපස්සනාය ඛයවිරාගානුපස්සනාවසෙන පවත්ති, තන්නින්නභාවතො අච්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන, මග්ගස්ස පන අසම්මොහතො ඛයවිරාගානුපස්සනාවසෙන, ආරම්මණතො අච්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන පවත්ති වෙදිතබ්බා. **එසෙව නයොති** ඉමිනා යස්මා විරාගානුපස්සීපදෙ වුත්තනයානුසාරෙන ''ද්වෙ නිරොධා ඛයනිරොධො ච අච්චන්තනිරොධො චා''ති එවමාදිඅත්ථවණ්ණනං අතිදිස්සති, තස්මා විරාගට්ඨානෙ නිරොධපදං පක්ඛිපිත්වා ''ඛයො සඞ්ඛාරානං විනාසො''තිආදිනා ඉධ වුත්තනයෙන තස්ස අත්ථවණ්ණනා වෙදිතබ්බා.

පටිනිස්සජ්ජනං පහාතබ්බස්ස තදඞ්ගවසෙන වා සමුච්ඡෙදවසෙන වා පරිච්චජනං **පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො.** තථා සබ්බුපධීනං පටිනිස්සග්ගභූතෙ විසඞ්ඛාරෙ අත්තනො නිස්සජ්ජනං තන්නින්නතාය වා තදාරම්මණතාය වා තත්ථ පක්ඛන්දනං **පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො. තදඞ්ගවසෙනාති** එත්ථ අනිච්චානුපස්සනා තාව තදඞ්ගප්පහානවසෙන නිච්චසඤ්ඤං පරිච්චජති, පරිච්චජන්තී ච තස්සා තථා අප්පවත්තියං යෙ ''නිච්ච''න්ති ගහණවසෙන කිලෙසා තම්මූලකා ච අභිසඞ්ඛාරා තදුභයමූලකා ච විපාකක්ඛන්ධා අනාගතෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙ සබ්බෙපි අප්පවත්තිකරණවසෙන පරිච්චජති, තථා දුක්ඛසඤ්ඤාදයො. තෙනාහ – **''විපස්සනා හි තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජතී''**ති. **සඞ්ඛතදොසදස්සනෙනාති** සඞ්ඛතෙ තෙභූමකසඞ්ඛාරගතෙ අනිච්චතාදිදොසදස්සනෙන. නිච්චාදිභාවෙන **තබ්බිපරීතෙ. තන්නින්නතායාති** තදධිමුත්තතාය. **පක්ඛන්දතීති** අනුපවිසති අනුපවිසන්තං විය හොති. **සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජතීති** මග්ගෙන කිලෙසෙසු පරිච්චත්තෙසු අවිපාකධම්මතාපාදනෙන අභිසඞ්ඛාරා තම්මූලකා ච ඛන්ධා අනුප්පත්තිරහභාවෙන පරිච්චත්තා නාම හොන්තීති සබ්බෙපි තෙ මග්ගො පරිච්චජතීති වුත්තං. **උභයන්ති** විපස්සනාඤාණං මග්ගඤාණඤ්ච. මග්ගඤාණම්පි හි ගොත්‍රභුඤාණස්ස අනු පච්ඡා නිබ්බානදස්සනතො අනුපස්සනාති වුච්චති.

ඉදඤ්ච චතුත්ථචතුක්කං සුද්ධවිපස්සනාවසෙනෙව වුත්තං, පුරිමානි පන තීණි සමථවිපස්සනාවසෙන. එවං චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන සොළසවත්ථුකාය ආනාපානස්සතියා භාවනා වෙදිතබ්බා. එවං සොළසවත්ථුවසෙන ච අයං ආනාපානස්සති භාවිතා මහප්ඵලා හොති මහානිසංසාති වෙදිතබ්බා. ''එවං භාවිතො බො, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධී''තිආදිනා පන සන්තභාවාදිවසෙන මහානිසංසතා දස්සිතා. විතක්කුපච්ඡෙදසමත්ථතායපි චස්ස මහානිසංසතා දට්ඨබ්බා. අයඤ්හි සන්තපණීතඅසෙචනකසුඛවිහාරත්තා සමාධිඅන්තරායකරානං විතක්කානං වසෙන ඉතො චිතො ච චිත්තස්ස විධාවනං උපච්ඡින්දිත්වා ආනාපානාරම්මණාභිමුඛමෙව චිත්තං කරොති. තෙනෙව වුත්තං – ''ආනාපානස්සති භාවෙතබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදායා''ති (අ. නි. 9.1; උදා. 31). විජ්ජාවිමුත්තිපාරිපූරියා මූලභාවෙනපි චස්සා මහානිසංසතා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ''ආනාපානස්සති, භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලීකතා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපූරෙති, චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිපූරෙන්ති, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා භාවිතා බහුලීකතා විජ්ජාවිමුත්තිං පරිපූරෙන්තී''ති (ම. නි. 3.147).

අපිච චරිමකානං අස්සාසපස්සාසානං විදිතභාවකරණතොපිස්සා මහානිසංසතා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ''එවං භාවිතාය, රාහුල, ආනාපානස්සතියා එවං බහුලීකතාය යෙපි තෙ චරිමකා අස්සාසපස්සාසා, තෙපි විදිතාව නිරුජ්ඣන්ති, නො අවිදිතා''ති (ම. නි. 2.121).

තත්ථ නිරොධවසෙන තයො චරිමකා භවචරිමකා ඣානචරිමකා චුතිචරිමකාති. භවෙසු හි කාමභවෙ අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති, රූපාරූපභවෙසු න පවත්තන්ති, තස්මා තෙ **භවචරිමකා**. ඣානෙසු පුරිමෙ ඣානත්තයෙ පවත්තන්ති, චතුත්ථෙ නප්පවත්තන්ති, තස්මා තෙ **ඣානචරිමකා**. යෙ පන චුතිචිත්තස්ස පුරතො සොළසමෙන චිත්තෙන සද්ධිං උප්පජ්ජිත්වා චුතිචිත්තෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති, ඉමෙ **චුතිචරිමකා** නාම. ඉමෙ ඉධ චරිමකාති අධිප්පෙතා.

ඉමෙ කිර ඉමං කම්මට්ඨානමනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො පාකටා හොන්ති ආනාපානාරම්මණස්ස සුට්ඨු පරිග්ගහිතත්තා. චුතිචිත්තස්ස හි පුරතො සොළසමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පාදං ආවජ්ජයතො උප්පාදොපි නෙසං පාකටො හොති, ඨිතිං ආවජ්ජයතො ඨිතිපි නෙසං පාකටා හොති, භඞ්ගං ආවජ්ජයතො භඞ්ගොපි නෙසං පාකටො හොති. ඉතො අඤ්ඤං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස භික්ඛුනො හි ආයුඅන්තරං පරිච්ඡින්නං වා හොති අපරිච්ඡින්නං වා, ඉමං පන සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිං භාවෙත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස ආයුඅන්තරං පරිච්ඡින්නමෙව හොති. සො ‘‘එත්තකං දානි මෙ ආයුසඞ්ඛාරා පවත්තිස්සන්ති, න ඉතො පර’’න්ති ඤත්වා අත්තනො ධම්මතාය එව සරීරපටිජග්ගනනිවාසනපාරුපනාදීනි සබ්බකිච්චානි කත්වා අක්ඛීනි නිමීලෙති කොටපබ්බතවිහාරවාසිතිස්සත්ථෙරො විය, මහාකරඤ්ජියවිහාරවාසිමහාතිස්සත්ථෙරො විය, දෙවපුත්තරට්ඨෙ පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරො විය, චිත්තලපබ්බතවිහාරවාසිනො ද්වෙභාතිකත්ථෙරා විය ච.

තත්‍රිදං එකවත්ථුපරිදීපනං – ද්වෙභාතිකත්ථෙරානං කිරෙකො පුණ්ණමුපොසථදිවසෙ පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා චඞ්කමෙ ඨිතො චූළපක්ඛෙ පදොසවෙලායං චන්දාලොකෙන සමන්තතො ආසිඤ්චමානඛීරධාරං විය ගගනතලං රජතපට්ටසදිසං වාලිකාසන්ථතඤ්ච භූමිභාගං දිස්වා ‘‘රමණීයො වතායං කාලො, දෙසො ච මම අජ්ඣාසයසදිසො, කීව චිරං නු බො අයං දුක්ඛභාරො වහිතබ්බො’’ති අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරෙ උපධාරෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ආහ – ‘‘තුම්හෙහි කථං පරිනිබ්බායන්තා භික්ඛූ දිට්ඨපුබ්බා’’ති. තත්‍ර කෙචි ආහංසු – ‘‘අම්හෙහි ආසනෙ නිසින්නකාව පරිනිබ්බායන්තා දිට්ඨපුබ්බා’’ති. කෙචි ‘‘අම්හෙහි ආකාසෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නකා’’ති. ථෙරො ආහ – ‘‘අහං දානි වො චඞ්කමන්තමෙව පරිනිබ්බායමානං දස්සයිස්සාමී’’ති. තතො චඞ්කමෙ තිරියං ලෙඛං කත්වා ‘‘අහං ඉතො චඞ්කමකොටිතො පරකොටිං ගන්ත්වා නිවත්තමානො ඉමං ලෙඛං පත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති වත්වා චඞ්කමං ඔරුය්හ පරභාගං ගන්ත්වා නිවත්තමානො එකෙන පාදෙන ලෙඛං අක්කන්තක්ඛණෙයෙව පරිනිබ්බායීති.

ආනාපානස්සතිසමාධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

167. යදිපි අරියා නෙව අත්තනාව අත්තානං ජීවිතා වොරොපෙසුං, නාඤ්ඤමඤ්ඤම්පි ජීවිතා වොරොපෙසුං, නාපි මිගලණ්ඩිකං සමණකුත්තකං උපසඞ්කමිත්වා සමාදපෙසුං, තථාපි යථාවුත්තෙහි තීහි පකාරෙහි මතානං අන්තරෙ අරියානම්පි සබ්භාවතො **‘‘අරියපුග්ගලමිස්සකත්තා’’**ති වුත්තං. න හි අරියා පාණාතිපාතං කරිංසු න සමාදපෙසුං, නාපි සමනුඤ්ඤා අහෙසුං. අථ වා පුථුජ්ජනකාලෙ අත්තනාව අත්තානං ඝාතෙත්වා මරණසමයෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගං පටිලභිත්වා මතානම්පි අරියානං සබ්භාවතො ඉමිනාව නයෙන අත්තනාව අත්තානං ජීවිතා වොරොපනස්ස අරියානම්පි සබ්භාවතො අරියපුග්ගලමිස්සකත්තා ‘‘මොඝපුරිසා’’ති න වුත්තං. **‘‘තෙ භික්ඛූ’’ති වුත්තන්ති** ‘‘කථඤ්හි නාම තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ අත්තනාපි අත්තානං ජීවිතා වොරොපෙස්සන්ති’’ති එත්ථ ‘‘මොඝපුරිසා’’ති අවත්වා ‘‘තෙ භික්ඛූ’’ති වුත්තං.

අනුපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

168. ඉත්ථීසු පටිබද්ධචිත්තතා නාම ඡන්දරාගෙන සාරත්තතා සාපෙක්ඛභාවොති ආහ **‘‘සාරත්තා අපෙක්ඛවන්තො’’**ති. මරණස්ස ගුණකිත්තනං ජීවිතෙ ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමන්ති ආහ **‘‘ජීවිතෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා’’**ති. ‘‘කිං තුය්හිමිනා පාපකෙන දුජ්ජීවිතෙනා’’ති ඉදං ජීවිතෙ ආදීනවදස්සනං. ‘‘මතං තෙ ජීවිතා සෙය්‍යො’’තිආදි පන මරණගුණකිත්තනන්ති දට්ඨබ්බං. ලොභාදීනං අතිවිය උස්සන්නත්තා අනුපපරික්ඛිත්වා කතං සාහසිකකම්මං කිබ්බිසන්ති වුච්චතීති ආහ – **‘‘කිබ්බිසං සාහසිකකම්මං ලොභාදිකිලෙසුස්සද’’**න්ති. **කස්මා ඉදං වුච්චතීති** ඡබ්බග්ගියානංයෙවෙදං වචනං. මත-සද්දො ‘‘ගත’’න්තිආදීසු විය භාවවචනොති ආහ **‘‘තව මරණ’’**න්ති. **කතකාලොති** කතමරණකාලො. අථ වා **කාලොති** මරණස්සෙතං අධිවචනං, තස්මා **කතකාලොති** කතමරණොති අත්ථො. තෙනෙවාහ **‘‘කාලං කත්වා, මරිත්වා’’**ති. දිවි භවා **දිබ්බාති** ආහ **‘‘දෙවලොකෙ උප්පන්නෙහී’’**ති. **සමප්පිතොති** යුත්තො. **සමඞ්ගීභූතොති** සම්මදෙව එකීභාවං ගතො.

පදභාජනීයවණ්ණනා

172. **උස්සුක්කවචනන්ති** පුබ්බකාලකිරියාවචනං. අයඤ්හි සමානකත්තුකෙසු පුබ්බාපරකාලකිරියාවචනෙසු පුබ්බකාලකිරියාවචනස්ස නිරුත්තිවොහාරො. **සඤ්චිච්චාති** ඉමස්ස පදස්ස ‘‘ජානිත්වා සඤ්ජානිත්වා චෙච්ච අභිවිතරිත්වා’’ති එවං පුබ්බකාලකිරියාවසෙන බ්‍යඤ්ජනානුරූපං කත්වා පදභාජනෙ වත්තබ්බෙ තථා අවත්වා ‘‘ජානන්තො සඤ්ජානන්තො’’ති පුග්ගලාධිට්ඨානං කත්වා ‘‘චෙච්ච අභිවිතරිත්වා වීතික්කමො’’ති ජීවිතා වොරොපනස්ස ච තදත්ථවසෙන නිද්දිට්ඨත්තා වුත්තං **‘‘බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වා’’**ති. ‘‘ජානන්තො’’ති අවිසෙසෙන වුත්තෙපි ‘‘සඤ්චිච්ච මනුස්සවිග්ගහං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා පාණවිසයමෙත්ථ ජානනන්ති ආහ **‘‘පාණොති ජානන්තො’’**ති, සත්තො අයන්ති ජානන්තොති අත්ථො. **පාණොති** හි වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං වුච්චති. ‘‘මනුස්සවිග්ගහොති ජානන්තො’’ති අවත්වා ‘‘පාණොති ජානන්තො’’ති වචනං ‘‘මනුස්සො අය’’න්ති අජානිත්වා කෙවලං සත්තසඤ්ඤාය ඝාතෙන්තස්සපි පාරාජිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනෙව **එළකචතුක්කෙ** (පාරා. අට්ඨ. 2.174) එළකසඤ්ඤාය මනුස්සපාණං වධන්තස්ස පාරාජිකාපත්ති දස්සිතා. තස්මා ‘‘මනුස්සවිග්ගහො’’ති අවත්වා ‘‘පාණොති ජානන්තො’’ති අවිසෙසෙන වුත්තං.

සඤ්ජානන්තොති එත්ථ සහ-සද්දෙන සමානත්ථො සං-සද්දොති ආහ – **‘‘තෙනෙව පාණජානනාකාරෙන සද්ධිං ජානන්තො’’**ති, තෙනෙව පාණජානනාකාරෙන සද්ධිං ජීවිතා වොරොපෙමීති ජානන්තොති අත්ථො. යදිපි එකස්සෙව චිත්තස්ස උභයාරම්මණභාවාසම්භවතො පාණොති ජානනෙන සද්ධිං ජීවිතා වොරොපෙමීති ජානනං එකක්ඛණෙ න සම්භවති, පාණොතිසඤ්ඤං පන අවිජහිත්වා මාරෙමීති ජානනං සන්ධාය ‘‘තෙනෙව…පෙ…. සද්ධිං ජානන්තො’’ති වුත්තං. තස්මා **සද්ධින්ති** අවිජහිත්වාති වුත්තං හොති. කෙචි පන ‘‘ඤාතපරිඤ්ඤාය දිට්ඨසභාවෙසු ධම්මෙසු තීරණපරිඤ්ඤාය තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා ‘රූපං අනිච්ච’න්තිආදිනා සභාවෙන සද්ධිං එකක්ඛණෙ අනිච්චාදිලක්ඛණජානනං විය ‘ඉමං පාණං මාරෙමී’ති අත්තනො කිරියාය සද්ධිංයෙව ජානාතී’’ති වදන්ති. අපරෙ පන ආචරියා තත්ථාපි එවං න කථෙන්ති.

වධකචෙතනාවසෙන චෙතෙත්වාති ‘‘ඉමං මාරෙමී’’ති වධකචෙතනාය චින්තෙත්වා. **පකප්පෙත්වාති** ‘‘වධාමි න’’න්ති එවං චිත්තෙන පරිච්ඡින්දිත්වා. **අභිවිතරිත්වාති** සන්නිට්ඨානං කත්වා. තෙනෙවාහ **‘‘නිරාසඞ්කචිත්තං පෙසෙත්වා’’**ති. **උපක්කමවසෙනාති** සාහත්ථිකාදිඋපක්කමවසෙන. **එවං පවත්තස්සාති** එවං යථාවුත්තවිධිනා පවත්තස්ස. කිඤ්චාපි ‘‘සඤ්චිච්චා’’ති ඉමස්ස විප්පකතවචනත්තා ‘‘ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා’’ති ඉමිනාව අපරකාලකිරියාවචනෙන සබ්බථා පරිනිට්ඨිතවීතික්කමො වුත්තො, තථාපි ‘‘සඤ්චිච්චා’’ති ඉමිනා වුච්චමානං අපරියොසිතවීතික්කමම්පි අවසානං පාපෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘වීතික්කමො’’**ති පදභාජනං වුත්තං. තෙනෙවාහ **‘‘අයං සඤ්චිච්චසද්දස්ස සිඛාප්පත්තො අත්ථොති වුත්තං හොතී’’**ති.

ආදිතො පට්ඨායාති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන සද්ධිං උප්පන්නකලලරූපතො පට්ඨාය. සයන්ති එත්ථාති සෙය්‍යා, මාතුකුච්ඡිසඞ්ඛාතො ගබ්භො සෙය්‍යා එතෙසන්ති **ගබ්භසෙය්‍යකා,** අණ්ඩජා ජලාබුජා ච. තෙසං ගබ්භසෙය්‍යකානං වසෙන සබ්බසුඛුමත්තභාවදස්සනත්ථං **‘‘යං මාතුකුච්ඡිස්මි’’**න්තිආදි වුත්තං, න පාරාජිකවත්ථුනියමනත්ථං. ඔපපාතිකසංසෙදජාපි හි මනුස්සා පාරාජිකවත්ථුමෙව. න චෙවිමං සබ්බපඨමං මනුස්සවිග්ගහං ජීවිතා වොරොපෙතුං සක්කා. පටිසන්ධිචිත්තෙන හි සද්ධිං තිංස කම්මජරූපානි නිබ්බත්තන්ති, තෙසු පන ඨිතෙසුයෙව සොළස භවඞ්ගචිත්තානි උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති. එතස්මිං අන්තරෙ ගහිතපටිසන්ධිකස්ස දාරකස්ස වා මාතුයා වා පනස්ස අන්තරායො නත්ථි. අයඤ්හි මරණස්ස අනොකාසො නාම. එකස්මිඤ්හි සොළසචිත්තක්ඛණෙ කාලෙ දාරකස්ස මරණං නත්ථි තදා චුතිචිත්තස්ස අසම්භවතො, මාතුයාපි තත්තකං කාලං අනතික්කමිත්වා තදනන්තරෙයෙව චවනධම්මාය ගබ්භග්ගහණස්සෙව අසම්භවතො. චිත්තග්ගහණෙනෙව අවිනාභාවතො සෙසඅරූපධම්මානම්පි ගහිතත්තා රූපකායුපත්ථම්භිතස්සෙව ච නාමකායස්ස පඤ්චවොකාරෙ පවත්තිසබ්භාවතො වුත්තං **‘‘සකලාපි පඤ්චවොකාරපටිසන්ධි දස්සිතා හොතී’’**ති. තත්ථ **සකලාපි පඤ්චවොකාරපටිසන්ධීති** පරිපුණ්ණා අනූනා රූපාදිපඤ්චක්ඛන්ධානං පටිසන්ධීති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො, න පන සකලාපි පඤ්චවොකාරභවෙ පටිසන්ධීති. තෙනෙවාහ **‘‘තස්මා තඤ්ච පඨමං චිත්තං…පෙ…. කලලරූපන්ති අයං සබ්බපඨමො මනුස්සවිග්ගහො’’**ති. ‘‘තදහුජාතස්ස එළකස්ස ලොමං ජාතිඋණ්ණා’’ති කෙචි. ‘‘හිමවන්තප්පදෙසෙ ජාතිමන්තඑළකලොමං ජාතිඋණ්ණා’’ති අපරෙ. සුඛුමජාතිලොමා එව කිර කෙචි එළකා හිමවන්තෙ විජ්ජන්ති. ‘‘ගබ්භං ඵාලෙත්වා ගහිතඑළකලොමං ජාතිඋණ්ණා’’ති අඤ්ඤෙ.

එකෙන අංසුනාති බුද්ධකභාණකානං මතෙන වුත්තං. තථා හි ‘‘ගබ්භසෙය්‍යකසත්තානං පටිසන්ධික්ඛණෙ පඤ්චක්ඛන්ධා අපච්ඡා අපුරෙ එකතො පාතුභවන්ති. තස්මිං ඛණෙ පාතුභූතා කලලසඞ්ඛාතා රූපසන්තති පරිත්තා හොති ඛුද්දකමක්ඛිකාය එකවායාමෙන පාතබ්බමත්තා’’ති වත්වා පුන ‘‘අතිබහුං එතං, සණ්හසූචියා තෙලෙ පක්ඛිපිත්වා උක්ඛිත්තාය පග්ඝරිත්වා අග්ගෙ ඨිතබින්දුමත්ත’’න්ති වුත්තං. තම්පි පටික්ඛිපිත්වා ‘‘එකකෙසෙ තෙලතො උද්ධරිත්වා ගහිතෙ තස්ස පග්ඝරිත්වා අග්ගෙ ඨිතබින්දුමත්ත’’න්ති වුත්තං. තම්පි පටික්ඛිපිත්වා ‘‘ඉමස්මිං ජනපදෙ මනුස්සානං කෙසෙ අට්ඨධා ඵාලිතෙ තතො එකකොට්ඨාසප්පමාණො උත්තරකුරුකානං කෙසො, තස්ස පසන්නතිලතෙලතො උද්ධටස්ස අග්ගෙ ඨිතබින්දුමත්ත’’න්ති වුත්තං. තම්පි පටික්ඛිපිත්වා ‘‘ජාතිඋණ්ණා නාම සුඛුමා, තස්සා එකඅංසුනො පසන්නතිලතෙලෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධටස්ස පග්ඝරිත්වා අග්ගෙ ඨිතබින්දුමත්ත’’න්ති (විභ. අට්ඨ. 26) **ඛුද්දකභාණකෙහි** වුත්තං. **සංයුත්තභාණකා** පන ‘‘තීහි ජාතිඋණ්ණංසූහි කතසුත්තග්ගෙ සණ්ඨිතතෙලබින්දුප්පමාණං කලලං හොතී’’ති (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.235) වදන්ති. **‘‘අච්ඡ’’**න්ති වුත්තමත්ථං පරියායන්තරෙන විභාවෙති **‘‘විප්පසන්න’’**න්ති.

සප්පිමණ්ඩොති පසන්නසප්පි. **යථාති** ඉදං ආනෙත්වා එත්ථාපි සම්බන්ධිතබ්බං, සප්පිමණ්ඩොපි වුත්තබින්දුප්පමාණොව ඉධ අධිප්පෙතො. **එවංවණ්ණප්පටිභාගන්ති** වුත්තප්පමාණසණ්ඨානපරිච්ඡින්නං . අථ වා **එවංවණ්ණප්පටිභාගන්ති** එවංවණ්ණං එවංසණ්ඨානඤ්ච. පටිභජනං වා **පටිභාගො,** සදිසතාභජනං සදිසතාපත්තීති අත්ථො. එවංවිධො වණ්ණප්පටිභාගො රූපතො සණ්ඨානතො ච සදිසතාපත්ති එතස්සාති **එවංවණ්ණප්පටිභාගං. කලලන්ති පවුච්චතීති** භූතුපාදාරූපසඞ්ඛාතො සන්තානවසෙන පවත්තමානො අත්තභාවො කලලං නාමාති කථීයති. **වීසවස්සසතායුකස්සාති** නිදස්සනමත්තං තතො ඌනාධිකායුකමනුස්සානම්පි සබ්භාවතො.

කලලකාලෙපීති පඨමසත්තාහබ්භන්තරෙ යං සන්තතිවසෙන පවත්තමානං කලලසඞ්ඛාතං අත්තභාවං ජීවිතා වොරොපෙතුං සක්කා, තං සන්ධාය වදති. **තතො වා උද්ධන්ති** දුතියසත්තාහාදීසු අබ්බුදාදිභාවප්පත්තං සන්ධාය වුත්තං. නනු ච උප්පන්නානං ධම්මානං සරසනිරොධෙනෙව නිරුජ්ඣනතො අන්තරා උපච්ඡෙදො න සක්කා කාතුං, ''තස්මා…පෙ. … ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡින්දති උපරොධෙති''ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ – **''ජීවිතින්ද්‍රියස්ස පවෙණිඝටනං…පෙ…. උපරොධෙතීති වුච්චතී''**ති. කථඤ්චායමත්ථො විඤ්ඤායතීති ආහ **''ස්වායමත්ථො''**තිආදි.

එත්ථාහ (සාරත්ථ. ටී. 1.5; ඉතිවු. අට්ඨ. 74) – ඛණෙ ඛණෙ නිරුජ්ඣනසභාවෙසු සඞ්ඛාරෙසු කො හන්ති, කො වා හඤ්ඤති, යදි චිත්තචෙතසිකසන්තානො, සො අරූපතාය න ඡෙදනභෙදනාදිවසෙන විකොපනසමත්ථො, නපි විකොපනීයො. අථ රූපසන්තානො, සො අචෙතනතාය කට්ඨකලිඞ්ගරූපමොති න තත්ථ ඡෙදනාදිනා පාණාතිපාතො ලබ්භති යථා මතසරීරෙ. පයොගොපි පාණාතිපාතස්ස යථාවුත්තො පහරණප්පහාරාදිකො අතීතෙසු වා සඞ්ඛාරෙසු භවෙය්‍ය අනාගතෙසු වා පච්චුප්පන්නෙසු වා, තත්ථ න තාව අතීතානාගතෙසු සම්භවති තෙසං අභාවතො, පච්චුප්පන්නෙසු ච සඞ්ඛාරානං ඛණිකත්තා සරසෙනෙව නිරුජ්ඣනසභාවතාය විනාසාභිමුඛෙසු නිප්පයොජනො පයොගො සියා, විනාසස්ස ච කාරණරහිතත්තා න පහරණප්පහාරාදිප්පයොගහෙතුකං මරණං, නිරීහකතාය ච සඞ්ඛාරානං කස්ස සො පයොගො, ඛණිකත්තා වධාධිප්පායසමකාලභිජ්ජනකස්ස කිරියාපරියොසානකාලානවට්ඨානතො කස්ස වා පාණාතිපාතකම්මබද්ධොති?

වුච්චතෙ – වධකචෙතනාසහිතො සඞ්ඛාරානං පුඤ්ජො සත්තසඞ්ඛාතො හන්ති. තෙන පවත්තිතවධප්පයොගනිමිත්තං අපගතුස්මාවිඤ්ඤාණජීවිතින්ද්‍රියො මතවොහාරප්පවත්තිනිබන්ධනො යථාවුත්තවධප්පයොගාකරණෙ උප්පජ්ජනාරහො රූපාරූපධම්මසමූහො හඤ්ඤති, කෙවලො වා චිත්තචෙතසිකසන්තානො වධප්පයොගාවිසයභාවෙපි තස්ස පඤ්චවොකාරභවෙ රූපසන්තානාධීනවුත්තිතාය රූපසන්තානෙ පරෙන පයොජිතජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකපයොගවසෙන තන්නිබ්බත්තිවිනිබන්ධකවිසදිසරූපුප්පත්තියා විහතෙ විච්ඡෙදො හොතීති න පාණාතිපාතස්ස අසම්භවො, නපි අහෙතුකො පාණාතිපාතො, න ච පයොගො නිප්පයොජනො පච්චුප්පන්නෙසු සඞ්ඛාරෙසු කතප්පයොගවසෙන තදනන්තරං උප්පජ්ජනාරහස්ස සඞ්ඛාරකලාපස්ස තථා අනුප්පත්තිතො. ඛණිකානං සඞ්ඛාරානං ඛණිකමරණස්ස ඉධ මරණභාවෙන අනධිප්පෙතත්තා සන්තතිමරණස්ස ච යථාවුත්තනයෙන සහෙතුකභාවතො න අහෙතුකං මරණං, න ච කත්තුරහිතො පාණාතිපාතප්පයොගො නිරීහකෙසුපි සඞ්ඛාරෙසු සන්නිහිතතාමත්තෙන උපකාරකෙසු අත්තනො අත්තනො අනුරූපඵලුප්පාදනෙ නියතෙසු කාරණෙසු කත්තුවොහාරසිද්ධිතො යථා ''පදීපො පකාසෙති, නිසාකරො චන්දිමා''ති. න ච කෙවලස්ස වධාධිප්පායසහභුනො චිත්තචෙතසිකකලාපස්ස පාණාතිපාතො ඉච්ඡිතො සන්තානවසෙන අවට්ඨිතස්සෙව පටිජානනතො, සන්තානවසෙන පවත්තමානානඤ්ච පදීපාදීනං අත්ථකිරියාසිද්ධි දිස්සතීති අත්ථෙව පාණාතිපාතෙන කම්මුනා බද්ධො. අයඤ්ච විචාරො අදින්නාදානාදීසුපි යථාසම්භවං විභාවෙතබ්බො.

වොරොපෙතුං න සක්කාති උපක්කමෙන වොරොපෙතුං න සක්කා. **සත්තට්ඨජවනවාරමත්තන්ති ඛුද්දකභාණකානං** මතෙන වුත්තං. **සංයුත්තභාණකා** පන ''රූපසන්තති අරූපසන්තතී''ති ද්වෙ සන්තතියො වත්වා ''උදකං අක්කමිත්වා ගතස්ස යාව තීරෙ අක්කන්තඋදකලෙඛා න විප්පසීදති, අද්ධානතො ආගතස්ස යාව කායෙ උසුමභාවො න වූපසම්මති, ආතපා ආගන්ත්වා ගබ්භං පවිට්ඨස්ස යාව අන්ධකාරභාවො න විගච්ඡති, අන්තොගබ්භෙ කම්මට්ඨානං මනසි කරිත්වා දිවා වාතපානං විවරිත්වා ඔලොකෙන්තස්ස යාව අක්ඛීනං ඵන්දනභාවො න වූපසම්මති, අයං රූපසන්තති නාම. ද්වෙ තයො ජවනවාරා අරූපසන්තති නාමා''ති වත්වා ''තදුභයම්පි සන්තතිපච්චුප්පන්නං නාමා''ති වදන්ති . **මජ්ඣිමභාණකා** පන වදන්ති ''එකද්වෙසන්තතිවාරපරියාපන්නං සන්තතිපච්චුප්පන්නං. තත්ථ අන්ධකාරෙ නිසීදිත්වා ආලොකට්ඨානං ගතස්ස න ච තාව ආරම්මණං පාකටං හොති. යාව පන තං පාකටං හොති, එත්ථන්තරෙ පවත්තා රූපසන්තති අරූපසන්තති වා එකද්වෙසන්තතිවාරා නාමාති වෙදිතබ්බා. ආලොකට්ඨානෙ චරිත්වා ඔවරකං පවිට්ඨස්සපි න තාව සහසා රූපං පාකටං හොති. යාව පන තං පාකටං හොති, එත්ථන්තරෙ පවත්තා රූපසන්තති අරූපසන්තති වා එකද්වෙසන්තතිවාරා වෙදිතබ්බා. දූරෙ ඨත්වා පන රජකානං හත්ථවිකාරං ඝණ්ටිභෙරිආකොටනවිකාරඤ්ච දිස්වාපි න තාව සද්දං සුණාති. යාව පන තං සුණාති, එතස්මිම්පි අන්තරෙ එකද්වෙසන්තතිවාරා වෙදිතබ්බා''ති. එත්ථ ච ආලොකට්ඨානතො ඔවරකං පවිට්ඨස්ස පගෙව තත්ථ නිසින්නස්ස යාව රූපගතං පාකටං හොති, තත්ථ උපඩ්ඪවෙලා අවිභූතප්පායා, උපඩ්ඪවෙලා විභූතප්පායා තදුභයං ගහෙත්වා ''ද්වෙසන්තතිවාරා''ති වුත්තං, තයිදං න සබ්බසාධාරණං, එකච්චස්ස සීඝම්පි පාකටං හොතීති ''එකද්වෙසන්තතිවාරා''ති එකග්ගහණම්පි කතං.

සභාගසන්තතිවසෙනාති කුසලාකුසලසොමනස්සුපෙක්ඛාදිනා සභාගසන්තතිවසෙන. ඉමිනා අරූපසන්තති දස්සිතා. **සත්තට්ඨජවනවාරමත්තන්ති** ච කාමාවචරජවනවසෙනෙව වෙදිතබ්බං, න ඉතරජවනවසෙන. න හි තෙ පරිමිතකාලා, අන්තරා පවත්තභවඞ්ගාදයොපි තදන්තොගධාති දට්ඨබ්බා. **යාව වා උණ්හතො ආගන්ත්වාති**ආදිනා පන රූපසන්තතිං දස්සෙති. **අන්ධකාරං හොතීති** අන්ධකාරං න විගච්ඡති. සන්තතිපච්චුප්පන්නඤ්චෙත්ථ අට්ඨකථාසු ආගතං, අද්ධාපච්චුප්පන්නං සුත්තෙ. තථා හි **භද්දෙකරත්තසුත්තෙ** අද්ධාපච්චුප්පන්නං සන්ධාය ''යො චාවුසො මනො, යෙ ච ධම්මා, උභයමෙතං පච්චුප්පන්නං, තස්මිං චෙ පච්චුප්පන්නෙ ඡන්දරාගපටිබද්ධං හොති විඤ්ඤාණං, ඡන්දරාගපටිබද්ධත්තා විඤ්ඤාණස්ස තදභිනන්දති, තදභිනන්දන්තො පච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු සංහීරතී''ති (ම. නි. 3.284) වුත්තං. එත්ථ හි **මනොති** සසම්පයුත්තං විඤ්ඤාණමාහ. **ධම්මාති** ආරම්මණධම්මා. **මනොති** වා මනායතනං. **ධම්මාති** වෙදනාදයො අරූපක්ඛන්ධා. **උභයමෙතං පච්චුප්පන්නන්ති** අද්ධාපච්චුප්පන්නං එතං උභයං හොතීති අත්ථො. **විඤ්ඤාණන්ති** නිකන්තිවිඤ්ඤාණං. තඤ්හි තස්මිං පච්චුප්පන්නෙ ඡන්දරාගවසෙන පටිබද්ධං හොති. **අභිනන්දතීති** තණ්හාදිට්ඨාභිනන්දනාහි අභිනන්දති . තථාභූතො ච වත්ථුපරිඤ්ඤාය අභාවතො තෙසු පච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු **සංහීරති,** තණ්හාදිට්ඨීහි ආකඩ්ඪීයතීති අත්ථො. එත්ථ ච ''ද්වාදසායතනානි එකං පච්චුප්පන්න''න්ති ආගතත්තා තත්ථ පවත්තො ඡන්දරාගො අද්ධාපච්චුප්පන්නාරම්මණො, න ඛණපච්චුප්පන්නාරම්මණොති විඤ්ඤායති.

සත්තොති ඛන්ධසන්තානො. තත්ථ හි සත්තපඤ්ඤත්ති. **ජීවිතින්ද්‍රියන්ති** රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියං. රූපජීවිතින්ද්‍රියෙ හි විකොපිතෙ ඉතරම්පි තංසම්බන්ධතාය විනස්සතීති. **තං වුත්තප්පකාරමෙවාති** තං ජීවිතින්ද්‍රියාතිපාතනවිධානං හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරමෙව. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අන්තරා එව අතීව පාතනං අතිපාතො, සණිකං පතිතුං අදත්වා සීඝපාතනන්ති අත්ථො. අතික්කම්ම වා සත්ථාදීහි අභිභවිත්වා පාතනං අතිපාතො, පාණස්ස අතිපාතො **පාණාතිපාතො.** යාය චෙතනාය පවත්තමානස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස නිස්සයභූතෙසු මහාභූතෙසු උපක්කමකරණහෙතු තංමහාභූතපච්චයා උප්පජ්ජනමහාභූතා නුප්පජ්ජිස්සන්ති, සා තාදිසප්පයොගසමුට්ඨාපිකා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො. තෙනාහ **''යාය චෙතනායා''**තිආදි.

පහරණන්ති කායවිඤ්ඤත්තිසහිතාය වධකචෙතනාය අධිප්පෙතත්ථසාධනං. **ආණාපනන්ති** වචීවිඤ්ඤත්තිසහිතාය වධකචෙතනාය අධිප්පෙතත්ථසාධනං. තෙනෙව ''සාවෙතුකාමො න සාවෙතී''තිආදි වුත්තං. **උපනික්ඛිපනන්ති** අසිආදීනං තස්ස උපනික්ඛිපනං.

අට්ඨකථාසු වුත්තමත්ථං සඞ්ඛිපිත්වා දස්සෙන්තො **''සඞ්ඛෙපතො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **විජ්ජාපරිජප්පනන්ති** මන්තපරිජප්පනං. ඉදානි අට්ඨකථාසු විත්ථාරිතමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **''අට්ඨකථාසු පනා''**තිආදි. තත්ථ **ආථබ්බණිකාති** ආථබ්බණවෙදවෙදිනො. **ආථබ්බණං පයොජෙන්තීති** ආථබ්බණවෙදවිහිතං මන්තං තත්ථ වුත්තවිධිනා පයොජෙන්ති. ආථබ්බණිකා හි සත්තාහං අලොණකං භුඤ්ජිත්වා දබ්බෙ අත්ථරිත්වා පථවියං සයමානා තපං චරිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සුසානභූමිං සජ්ජෙත්වා සත්තමෙ පදෙ ඨත්වා හත්ථං වට්ටෙත්වා වට්ටෙත්වා මුඛෙන විජ්ජං පරිජප්පන්ති, අථ නෙසං කම්මං සමිජ්ඣති. **පටිසෙනායාති** ඉදං හෙට්ඨා උපරි වා පදද්වයෙන සම්බන්ධමුපගච්ඡති. **ඊතිං උප්පාදෙන්තීති** ඩංසිත්වා මාරණත්ථාය විච්ඡිකාදීනං විස්සජ්ජනවසෙන පීළං උප්පාදෙන්ති . එතීති **ඊති. උපද්දවන්ති** තතො අධිකතරපීළං. **පජ්ජරකන්ති** විසමජ්ජරං. **සූචිකන්ති** අඞ්ගපච්චඞ්ගානි සූචීහි විය විජ්ඣිත්වා පවත්තමානං සූලං. **විසූචිකන්ති** සසූලං ආමාතිසාරං. **පක්ඛන්දියන්ති** රත්තාතිසාරං. **විජ්ජං පරිවත්තෙත්වාති** ගන්ධාරවිජ්ජාදිකං අත්තනො විජ්ජං කතුපචාරං පරිජප්පිත්වා මන්තපඨනක්කමෙන පඨිත්වා. **තෙහීති** තෙහි වත්ථූහි.

පයොජනන්ති පවත්තමානං. **දිස්වාතිආදි** දිට්ඨවිසාදීනං යථාක්කමෙන වුත්තං. **ද්වත්තිබ්‍යාමසතප්පමාණනාගුද්ධරණෙති** ද්වත්තිබ්‍යාමසතප්පමාණෙ මහාකායෙ නිම්මිනිත්වා ඨිතානං නාගානං උද්ධරණෙ. **කුම්භණ්ඩානන්ති** කුම්භණ්ඩදෙවානං. තෙ කිර දෙවා මහොදරා හොන්ති, රහස්සඞ්ගම්පි ච නෙසං කුම්භො විය මහන්තං හොති, තස්මා ''කුම්භණ්ඩා''ති වුච්චන්ති. වෙස්සවණස්ස යක්ඛාධිපතිභාවෙපි නයනාවුධෙන කුම්භණ්ඩානං මරණස්ස ඉධ වුත්තත්තා තෙසුපි තස්ස ආණාපවත්ති වෙදිතබ්බා.

කෙචීති මහාසඞ්ඝිකා. ''අහො වත යං තං කුච්ඡිගතං ගබ්භං න සොත්ථිනා අභිනික්ඛමෙය්‍යා''ති පාඨො සුන්දරතරො. ''අහො වතායං ත''න්තිපි පාඨො. ''අයං ඉත්ථී තං කුච්ඡිගතං ගබ්භං න සොත්ථිනා අභිනික්ඛාමෙය්‍යා''ති වත්තබ්බං. **කුලුම්බස්සාති** ගබ්භස්ස කුලස්සෙව වා, කුටුම්බස්සාති වුත්තං හොති. **භාවනාමයිද්ධියාති** අධිට්ඨානිද්ධිං සන්ධාය වදන්ති. ඝටභෙදනං විය ඉද්ධිවිනාසො, අග්ගිනිබ්බාපනං විය පරූපඝාතොති උපමාසංසන්දනං. **තං තෙසං ඉච්ඡාමත්තමෙවාති** එත්ථායං විචාරණා – තුම්හෙ ඉද්ධියා පරූපඝාතං වදෙථ, ඉද්ධි නාම චෙසා අධිට්ඨානිද්ධි විකුබ්බනිද්ධි මනොමයිද්ධි ඤාණවිප්ඵාරිද්ධි සමාධිවිප්ඵාරිද්ධි අරියිද්ධි කම්මවිපාකජිද්ධි පුඤ්ඤවතොඉද්ධි විජ්ජාමයිද්ධි තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගපච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධීති දසවිධා. තත්ථ කතරං ඉද්ධිං වදෙථාති? භාවනාමයන්ති. කිං පන භාවනාමයිද්ධියා පරූපඝාතකම්මං හොතීති? ආම එකවාරං හොති. යථා හි ආදිත්තසරස්ස උපරි උදකභරිතෙ ඝටෙ ඛිත්තෙ ඝටොපි භිජ්ජති, අග්ගිපි නිබ්බායති, එවමෙව භාවනාමයිද්ධියා එකවාරං පරූපඝාතකම්මං හොති, තතො පට්ඨාය පන සා නස්සතීති. අථ නෙ ''භාවනාමයිද්ධියා නෙව එකවාරං, න ද්වෙ වාරෙ පරූපඝාතකම්මං හොතී''ති වත්වා සඤ්ඤත්තිං ආගච්ඡන්තා පුච්ඡිතබ්බා ''භාවනාමයිද්ධි කිං කුසලා, අකුසලා, අබ්‍යාකතා, සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, දුක්ඛාය , අදුක්ඛමසුඛාය, සවිතක්කසවිචාරා, අවිතක්කවිචාරමත්තා, අවිතක්කඅවිචාරා, කාමාවචරා, රූපාවචරා, අරූපාවචරා''ති.

ඉමං පන පඤ්හං යෙ ජානන්ති, තෙ එවං වක්ඛන්ති ''භාවනාමයිද්ධි කුසලා වා හොති අබ්‍යාකතා වා, අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයා එව, අවිතක්කඅවිචාරා එව, රූපාවචරා එවා''ති. තෙ වත්තබ්බා ''පාණාතිපාතචෙතනා කුසලාකුසලාදීසු කතරං කොට්ඨාසං භජතී''ති. ජානන්තා වක්ඛන්ති ''පාණාතිපාතචෙතනා අකුසලාව, දුක්ඛවෙදනීයාව, සවිතක්කසවිචාරාව, කාමාවචරා එවා''ති. එවං සන්තෙ ''තුම්හාකං කථා නෙව කුසලත්තිකෙන සමෙති, න වෙදනාත්තිකෙන, න විතක්කත්තිකෙන, න පරිත්තත්තිකෙනා''ති. කිං පන එවං මහන්තං සුත්තං නිරත්ථකන්ති? නො නිරත්ථකං, තුම්හෙ පනස්ස අත්ථං න ජානාථ. **ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තොති** එත්ථ හි න භාවනාමයිද්ධි අධිප්පෙතා, ආථබ්බණිද්ධි පන අධිප්පෙතා. සා හි එත්ථ ලබ්භමානා ලබ්භතීති.

හරිතබ්බං උපනික්ඛිපිතබ්බන්ති හාරං, හාරමෙව **හාරකන්ති** ආහ **''අථ වා''**තිආදි. ජීවිතහරණකං උපනික්ඛිපිතබ්බං වා සත්ථං **සත්ථහාරකන්ති** විකප්පද්වයෙනාහ. ''හාරකසත්ථ''න්ති ච වත්තබ්බෙ **සත්ථහාරකන්ති** විසෙසනස්ස පරනිපාතං කත්වා වුත්තං. **යථා ලභති, තථා කරෙය්‍යාති** අධිප්පායත්ථමාහ. **උපනික්ඛිපෙය්‍යාති** ''පරියෙසෙය්‍යා''ති ඉමස්ස සිඛාප්පත්තමත්ථං දස්සෙති. **ඉතරථාති** ''පරියෙසෙය්‍යා''ති ඉමස්ස උපනික්ඛිපෙය්‍යාති එවමත්ථං අග්ගහෙත්වා යදි පරියෙසනමත්තමෙව අධිප්පෙතං සියාති අත්ථො. **පරියිට්ඨමත්තෙනාති** පරියෙසිතමත්තෙන. ''සත්ථහාරකං වාස්ස පරියෙසෙය්‍යා''ති ඉමිනා වුච්චමානස්ස අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනානුරූපතො පරිපුණ්ණං කත්වා අවුත්තත්තා ආහ

‘‘බ්‍යඤ්ජනං අනාදියිත්වා’’ති. සසති හිංසතීති **සත්ථං,** සසන්ති හිංසන්ති තෙනාති වා **සත්ථ**න්ති ලගුළපාසාණාදීනම්පි සත්ථසඞ්ගහිතත්තා ආහ – **‘‘යං එත්ථ ථාවරප්පයොගසඞ්ගහිතං සත්ථං, තදෙව දස්සෙතු’’**න්ති.

වුත්තාවසෙසන්ති වුත්තඅසිආදිහි අවසිට්ඨං. **ලගුළ**න්ති මුග්ගරස්සෙතං අධිවචනං. **සත්ථසඞ්ගහො**ති මාතිකායං ‘‘සත්ථහාරක’’න්ති එත්ථ වුත්තසත්ථසඞ්ගහො. **යස්මා…පෙ…. තස්මා ද්විධා භින්දිත්වා පදභාජනං වුත්ත**න්ති ඊදිසං හෙට්ඨා වුත්තවිභඞ්ගනයභෙදදස්සනන්ති වෙදිතබ්බං. **නරකෙ වා පපතාතිආදී**ති එත්ථ ආදි-සද්දෙන ‘‘පපාතෙ වා පපතා’’ති පරතො වුත්තං අවුත්තඤ්ච ‘‘රුක්ඛතො වා පපතා’’තිආදි සබ්බං මරණූපායං සඞ්ගණ්හාති. තෙනෙවාහ **‘‘න හි සක්කා සබ්බං සරූපෙනෙව වත්තු’’**න්ති. **පරතො වුත්තනයත්තා**ති පරතො නිගමනවසෙන වුත්තස්ස දුතියපදස්ස පදභාජනෙ වුත්තනයත්තා. **අත්ථතො වුත්තමෙවා**ති මරණූපායස්ස බහුවිධතානිදස්සනත්ථං, තතො එකදෙසෙ දස්සිතෙ සබ්බං වුත්තමෙව හොතීති අධිප්පායො. **න හි සක්කා…පෙ…. වත්තු**න්ති ‘‘රුක්ඛතො වා පපතා’’තිආදිනා සරූපතො සබ්බං මරණූපායං පරියොසානං පාපෙත්වා න සක්කා වත්තුන්ති අත්ථො.

මතං තෙ ජීවිතා සෙය්‍යොති එත්ථ වුත්තමරණං යස්මා ඉති-සද්දො නිදස්සෙති, තස්මා තත්ථ වුත්තමරණං ඉති-සද්දස්ස අත්ථොති තම්පි ගහෙත්වා අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘මරණචිත්තො මරණමනොති අත්ථො’’**ති. **චිත්තස්ස අත්ථදීපනත්ථං වුත්තො**ති චිත්ත-සද්දස්ස විචිත්තාදිඅනෙකත්ථවිසයත්තා නායං චිත්ත-සද්දො ඉධ අඤ්ඤස්මිං අත්ථෙ වත්තමානො දට්ඨබ්බො, අපි තු විඤ්ඤාණස්මිංයෙව වත්තමානො වෙදිතබ්බොති තස්ස අත්ථස්ස නියමනත්ථං වුත්තො. ඉමිනා පුනරුත්තිදොසස්සපි ඉධ අනවකාසොති දස්සෙති. **න තාව අත්ථො වුත්තො**ති ‘‘ඉති චිත්තමනො’’ති උද්ධරිත්වාපි ඉති-සද්දනිදස්සිතස්ස මරණස්ස අපරාමට්ඨභාවතො වුත්තං. තාව-සද්දෙන පන පරතො ‘‘චිත්තසඞ්කප්පො’’ති ඉමස්ස පදභාජනෙ ‘‘මරණසඤ්ඤී’’තිආදිනා ඉතිසද්දත්ථස්ස වක්ඛමානතං විභාවෙති. තත්ථ හි ඉති-සද්දනිදස්සිතං මරණසඞ්ඛාතමත්ථං ගහෙත්වා ‘‘මරණසඤ්ඤී මරණචෙතනො මරණාධිප්පායො’’ති වුත්තං. තෙනෙවාහ – **‘‘චිත්තසඞ්කප්පොති ඉමස්මිං පදෙ අධිකාරවසෙන ඉතිසද්දො ආහරිතබ්බො’’**ති. කස්මා ආහරිතබ්බොති ආහ **‘‘ඉදඤ්හි’’**තිආදි. කථං පනෙතං විඤ්ඤායතීති ආහ **‘‘තථා හිස්සා’’**තිආදි. **අස්සා**ති ඉති-සද්දස්ස. **තමෙව අත්ථ**න්ති මරණසඞ්ඛාතමත්ථං. ‘‘මරණසඤ්ඤී’’තිආදීසු හි මරණං ඉති-සද්දස්ස අත්ථො, ‘‘සඤ්ඤී’’තිආදි සඞ්කප්පසද්දස්ස. චිත්තසද්දස්ස පනෙත්ථ විචිත්තවචනතා සඞ්කප්පසද්දස්ස සඤ්ඤාචෙතනාධිප්පායවසෙන තිධා අත්ථං දස්සෙන්තෙන විභාවිතාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ – **‘‘චිත්තො නානප්පකාරකො සඞ්කප්පො’’**තිආදි. අධිප්පායසද්දෙන කිමෙත්ථ වුත්තන්ති ආහ – **‘‘අධිප්පායොති විතක්කො වෙදිතබ්බො’’**ති. **න ඉදං විතක්කස්ස නාම**න්ති ඉදං පන න කෙවලං විතක්කස්සෙව නාමන්ති දස්සෙතුං වුත්තං. පාකටත්තා ඔළාරිකත්තා ච උච්චාකාරතා වෙදිතබ්බා, අපාකටත්තා අනොළාරිකත්තා ච අවචාකාරතා.

174. කායෙකදෙසෙපි කාය-සද්දො වත්තතීති ආහ **‘‘හත්ථෙන වා’’**තිආදි. **පහරණෙනා**ති සත්ථෙන. සත්ථඤ්හි පහරන්ති එතෙනාති පහරණන්ති වුච්චති. **කම්මුනා බජ්ඣතී**ති පාණාතිපාතකම්මුනා බජ්ඣති, පාණාතිපාතකම්මස්ස සිද්ධන්ති වුත්තං හොති. **යො කොචි මරතූ**ති එත්ථ යස්ස කස්සචි එකස්සෙව ජීවිතින්ද්‍රියවිසයා වධකචෙතනා පවත්තති, න පහාරපච්චයා මරන්තස්සෙව ජීවිතින්ද්‍රියවිසයා, නාපි සමූහස්සාති වෙදිතබ්බා. **උභයථාපී**ති උද්දෙසානුද්දෙසානං වසෙන. වධකචිත්තං පච්චුප්පන්නාරම්මණම්පි ජීවිතින්ද්‍රියං පබන්ධවිච්ඡෙදනවසෙන ආරම්මණං කත්වා පවත්තතීති ආහ **‘‘පච්ඡා වා තෙනෙව රොගෙනා’’**තිආදි. යෙන හි පබන්ධො විච්ඡිජ්ජති, තාදිසං පයොගං නිබ්බත්තෙන්තං තදා වධකචිත්තං පවත්තන්තං පහරිතමත්තෙයෙව කම්මුනා බජ්ඣති. මනුස්සඅරහන්තස්ස ච පුථුජ්ජනකාලෙයෙව සත්ථප්පහාරෙ වා විසෙ වා දින්නෙපි යදි සො අරහත්තං පත්වා තෙනෙව මරති, අරහන්තඝාතකො හොතියෙව. යං පන පුථුජ්ජනකාලෙ දින්නං දානං අරහත්තං පත්වා පරිභුඤ්ජති, පුථුජ්ජනස්සෙව තං දින්නං හොති.

නනු ච යථා අරහත්තං පත්වා පරිභුත්තම්පි පුථුජ්ජනකාලෙ දින්නං පුථුජ්ජනදානමෙව හොති, එවං මරණාධිප්පායෙන පුථුජ්ජනකාලෙ පහාරෙ දින්නෙ අරහත්තං පත්වා තෙනෙව පහාරෙන මතෙ කස්මා අරහන්තඝාතකොයෙව හොති, න පුථුජ්ජනඝාතකොති? විසෙසසබ්භාවතො. දානඤ්හි දෙය්‍යධම්මස්ස පරිච්චාගමත්තෙන හොති. තථා හි දානචෙතනා චජිතබ්බං වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා චජනමත්තමෙව හොති, අඤ්ඤසන්තකකරණංව තස්ස චජනං, තස්මා යස්ස තං සන්තකං කතං, තස්සෙව තං දින්නං හොති, න එවං වධො. සො හි පාණො පාණසඤ්ඤිතා වධකචෙතනා උපක්කමො තෙන මරණන්ති ඉමෙසං පඤ්චන්නං අඞ්ගානං පාරිපූරියාව හොති, න අපාරිපූරියා. තස්මා අරහත්තං පත්තස්සෙව මරණන්ති අරහන්තඝාතකොයෙව හොති, න පුථුජ්ජනඝාතකො. යස්මා පන ‘‘ඉමං මාරෙමී’’ති යං සන්තානං ආරබ්භ මාරණිච්ඡා, තස්ස පුථුජ්ජනඛීණාසවභාවෙන පයොගමරණක්ඛණානං වසෙන සතිපි සන්තානභෙදෙ අභෙදොයෙව, යදා ච අත්ථසිද්ධි, තදා ඛීණාසවභාවො, තස්මා අරහන්තඝාතකොයෙව හොතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

අඤ්ඤචිත්තෙනාති අවධාධිප්පායෙන අමාරෙතුකාමතාචිත්තෙන. **නත්ථි පාණාතිපාතො**ති අමාරෙතුකාමතාචිත්තෙන පහටත්තා. කිඤ්චාපි පඨමප්පහාරො න සයමෙව සක්කොති මාරෙතුං, දුතියං පන ලභිත්වා සක්කොන්තො ජීවිතවිනාසනහෙතු හොති, තස්මා ‘‘පයොගො තෙන ච මරණ’’න්ති ඉමිනා සංසන්දනතො පඨමප්පහාරෙනෙව කම්මබද්ධො යුත්තො, න දුතියෙන තස්ස අඤ්ඤචිත්තෙන දින්නත්තා. තෙන වුත්තං **‘‘උභයෙහි මතෙපි පඨමප්පහාරෙනෙව කම්මුනා බද්ධො’’**ති.

කම්මාපත්තිබ්‍යත්තිභාවත්ථන්ති ආනන්තරියාදිකම්මවිභාගස්ස පාරාජිකාදිආපත්තිවිභාගස්ස ච විභාවනත්ථං. ‘‘එළකං මාරෙමී’’ති පවත්තචෙතනාය පුබ්බභාගත්තා ‘‘ඉමං මාරෙමී’’ති සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය තදා සන්නිහිතත්තා යථාවත්ථුකං කම්මබද්ධො හොතියෙවාති ආහ **‘‘ඉමං වත්ථුං මාරෙමීති චෙතනාය අත්ථිභාවතො’’**තිආදි. සබ්බත්ථ හි පුරිමං අභිසන්ධිචිත්තං අප්පමාණං තෙන අත්ථසිද්ධියා අභාවතො, වධකචිත්තං පන තදාරම්මණඤ්ච ජීවිතින්ද්‍රියං අනන්තරියාදිභාවෙ පමාණන්ති දට්ඨබ්බං. **ඝාතකො ච හොතී**ති පාණඝාතකො හොති, පාණාතිපාතකම්මුනාව බද්ධො හොතීති අත්ථො. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බ**න්ති යථාක්කමං පාරාජිකථුල්ලච්චයපාචිත්තියානි වෙදිතබ්බානි. ‘‘මාතාපිතුඅරහන්තානං අඤ්ඤතරං මාරෙමී’’ති ගුණමහන්තෙසු පවත්තපුබ්බභාගචෙතනාය දාරුණභාවතො තථාවිධපුබ්බභාගචෙතනාපරිවාරා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා දාරුණාව හොතීති ආහ – **‘‘ඉධ පන චෙතනා දාරුණා හොතී’’**ති. ඉමිනා ච ‘‘එළකං මාරෙස්සාමී’’ති මාතාපිතුආදීනං මාරණෙපි පුබ්බභාගචෙතනාය අදාරුණත්තා අඤ්ඤථා පවත්තආනන්තරියකම්මතො එවං පවත්තානන්තරියස්ස නාතිදාරුණතා වුත්තාව හොතීති දට්ඨබ්බා.

ලොහිතකන්ති ලොහිතමක්ඛිතං. **කම්මං කරොන්තෙ**ති යුද්ධකම්මං කරොන්තෙ. **යථාධිප්පායං ගතෙ**ති යොධං විජ්ඣිත්වා පිතරි විද්ධෙ. ඉදඤ්ච යථාධිප්පායං තෙන තථාවිද්ධභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. අයථාධිප්පායං පන උජුකමෙව ගන්ත්වා පිතරි විද්ධෙපි මරණාධිප්පායෙන අත්තනාව කතප්පයොගත්තා නෙවත්ථි විසඞ්කෙතොති වදන්ති. **ආනන්තරියං පන නත්ථී**ති පිතරං උද්දිස්ස කතප්පයොගාභාවතො.

අධිට්ඨායාති මාතිකාවසෙන ආණත්තිකපයොගකථාවණ්ණනා

එවං විජ්ඣාති එවං ධනුං කඩ්ඪෙත්වා විජ්ඣ. **එවං පහරා**ති එවං දළ්හං අසිං ගහෙත්වා පහර. **එවං ඝාතෙහී**ති එවං කම්මකාරණං කත්වා මාරෙහි. **මජ්ඣෙ**ති හත්ථිනො පිට්ඨිමජ්ඣෙ. **එතෙනා**ති ‘‘අධිට්ඨහිත්වා ආණාපෙති’’තිආදිනා. **තත්ථා**ති ආණත්තිකප්පයොගෙ.

කිඤ්චාපි කිරියවිසෙසො අට්ඨකථාසු අනාගතො, පාළියං පන ‘‘එවං විජ්ඣ, එවං පහර, එවං ඝාතෙහී’’ති කිරියාවිසෙසස්ස පරාමට්ඨත්තා ආචරියපරම්පරාය ආභතං කිරියාවිසෙසං පාළියා සංසන්දනතො ගහෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘අපරො නයො’’**තිආදිමාහ. **ඡෙදන**න්ති හත්ථාදිඡෙදනං. **භෙදන**න්ති කුච්ඡිආදිඵාලනං. අථ වා උසුනා **විජ්ඣනං,** අසිනා **ඡෙදනං,** මුග්ගරාදීහි සීසාදි**භෙදන**න්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **සඞ්ඛමුණ්ඩක**න්ති සඞ්ඛමුණ්ඩකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උත්තරොට්ඨඋභතොකණ්ණචූළිකගලවාටකපරිච්ඡෙදෙන චම්මං ඡින්දිත්වා සබ්බකෙසෙ එකතො ගණ්ඨිං කත්වා දණ්ඩකෙන පලිවෙඨෙත්වා උප්පාටෙන්ති, සහ කෙසෙහි චම්මං උට්ඨහති, තතො සීසකටාහං ථූලසක්ඛරාහි සංසිත්වා ධොවන්තා සඞ්ඛවණ්ණං කරොන්ති. **එවමාදී**ති **ආදි**-සද්දෙන බිලඞ්ගථාලිකං රාහුමුඛං ජොතිමාලිකං හත්ථපජ්ජොතිකං එරකවත්තිකං චීරකවාසිකං එණෙය්‍යකං බළිසමංසිකං කහාපණිකං ඛාරාපතච්ඡිකං පලිඝපරිවත්තිකං පලාලපීඨකන්ති එවමාදිං සබ්බං කම්මකාරණං සඞ්ගණ්හාති.

තත්ථ (අ. නි. අට්ඨ. 2.2.1) **බිලඞ්ගථාලික**න්ති කඤ්ජියඋක්ඛලිකකම්මකාරණං. තං කම්මං කරොන්තා සීසකපාලං උප්පාටෙත්වා තත්තං අයොගුළං සණ්ඩාසෙන ගහෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපන්ති, තෙන මත්ථලුඞ්ගං පක්කුථිත්වා උපරි උත්තරති. **රාහුමුඛ**න්ති රාහුමුඛකම්මකාරණං. තං කරොන්තො සඞ්කුනා මුඛං විවරිත්වා අන්තොමුඛෙ දීපං ජාලෙන්ති, කණ්ණචූළිකාහි වා පට්ඨාය මුඛං නිඛාදනෙන ඛණන්ති, ලොහිතං පග්ඝරිත්වා මුඛං පූරෙති. **ජොතිමාලික**න්ති සකලසරීරං තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා ආලිම්පෙන්ති. **හත්ථපජ්ජොතික**න්ති හත්ථෙ තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා දීපං විය පජ්ජාලෙන්ති. **එරකවත්තික**න්ති එරකවත්තකම්මකාරණං. තං කරොන්තා හෙට්ඨාගීවතො පට්ඨාය චම්මවට්ටෙ කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙ පාතෙන්ති, අථ නං යොත්තෙහි බන්ධිත්වා කඩ්ඪන්ති, සො අත්තනොව චම්මවට්ටෙ අක්කමිත්වා පතති. **චීරකවාසික**න්ති චීරකවාසිකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා තථෙව චම්මවට්ටෙ කන්තිත්වා කටියං ඨපෙන්ති, කටිතො පට්ඨාය කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙසු ඨපෙන්ති, උපරිමෙහි හෙට්ඨිමසරීරං චීරකනිවාසනනිවත්ථං විය හොති. **එණෙය්‍යක**න්ති එණෙය්‍යකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උභොසු කප්පරෙසු ච ජණ්ණුකෙසු ච අයවලයානි දත්වා අයසූලානි කොට්ටෙන්ති, සො චතූහි අයසූලෙහි භූමියං පතිට්ඨහති, අථ නං පරිවාරෙත්වා අග්ගිං කරොන්ති, තං කාලෙන කාලං සන්ධිතො සූලානි අපනෙත්වා චතූහි අට්ඨිකොටීහියෙව ඨපෙන්ති.

බළිසමංසිකන්ති උභතොමුඛෙහි බළිසෙහි පහරිත්වා චම්මමංසනහාරූනි උප්පාටෙන්ති. **කහාපණික**න්ති සකලසරීරං තිණ්හාහි වාසීහි කොටිතො පට්ඨාය කහාපණමත්තං කහාපණමත්තං පාතෙන්තා කොට්ටෙන්ති. **ඛාරාපතච්ඡික**න්ති සරීරං තත්ථ තත්ථ ආවුධෙහි පහරිත්වා කොච්ඡෙහි ඛාරං සංසන්ති, චම්මමංසනහාරූනි පග්ඝරිත්වා අට්ඨිකසඞ්ඛලිකාව තිට්ඨති. **පලිඝපරිවත්තික**න්ති එකෙන පස්සෙන නිපජ්ජාපෙත්වා කණ්ණච්ඡිද්දෙ අයසූලං කොට්ටෙත්වා පථවියා එකාබද්ධං කරොන්ති, අථ නං පාදෙ ගහෙත්වා ආවිඤ්ඡන්ති. **පලාලපීඨක**න්ති ඡෙකො කාරණිකො ඡවිචම්මං අච්ඡින්දිත්වා නිසදපොතෙහි අට්ඨීනි භින්දිත්වා කෙසෙසු ගහෙත්වා උක්ඛිපති, මංසරාසියෙව හොති, අථ නං කෙසෙහෙව පරියොනන්ධිත්වා ගණ්හන්තා පලාලවට්ටිං විය කත්වා පලිවෙඨෙන්ති.

වත්ථුං විසංවාදෙත්වා තතො අඤ්ඤං මාරෙතීති සම්බන්ධො. පුරිමපස්සාදීනම්පි වත්ථුසභාගතො වත්ථුග්ගහණෙනෙව ගහණන්ති ආහ **‘‘පුරතො පහරිත්වා’’**තිආදි. චිත්තෙන ‘‘පුරතො වා’’ති නියමං කත්වා වා අකත්වා වා ‘‘පුරතො පහරිත්වා මාරෙහී’’ති වුත්තෙ සචෙ අඤ්ඤත්ථ පහරිත්වා මාරෙති, ලෙසං ඔඩ්ඩෙත්වා අවුත්තත්තා විසඞ්කෙතොව හොති. චිත්තෙන පන යත්ථ කත්ථචි පහරිත්වා මාරණං ඉච්ඡන්තොපි සචෙ ‘‘පුරතො පහරිත්වා මාරෙහී’’ති වදති, තස්ස ලෙසං ඔඩ්ඩෙත්වා තථා වුත්තමත්ථං ඨපෙත්වා තෙනෙව චිත්තෙන සමුට්ඨාපිතවිඤ්ඤත්තිකත්තා මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකතො පරියායෙන අමුච්චනතො ‘‘අඤ්ඤත්ථ පහරිත්වා මාරිතෙපි නෙවත්ථි විසඞ්කෙතො’’ති වදන්ති, කෙචි පන තං න ඉච්ඡන්ති. **වත්ථුවිසෙසෙනා**ති මාතුආදිවත්ථුවිසෙසෙන . **කම්මවිසෙසො**ති ආනන්තරියාදිකම්මවිසෙසො. **ආපත්තිවිසෙසො**ති පාරාජිකාදිආපත්තිවිසෙසො.

“එතං ගාමෙ ඨිත”න්ති ගාමො පුග්ගලනියමනත්ථං වුත්තො, න ඔකාසනියමනත්ථං, තස්මා ඔකාසං අනියමෙත්වා පුග්ගලස්සෙව නියමිතත්තා නත්ථි විසඞ්කෙතො. **“ගාමෙයෙ වා”**තිආදීසු පන ඔකාසස්ස නියමිතත්තා අඤ්ඤත්ථ මාරිතෙ විසඞ්කෙතො වුත්තො.

තුණ්ඩෙනාති ඛග්ගකොටියා. **ථරුනාති** ඛග්ගමුට්ඨිනා.

“එතං ගච්ඡන්ත”න්ති ගමනෙන පුග්ගලොව නියමිතො, න ඉරියාපථො. තෙනාහ **“නත්ථි විසඞ්කෙතො”**ති. **“ගච්ඡන්තමෙවා”**තිආදිනා ඉරියාපථො නියමිතො. තෙනාහ **“විසඞ්කෙතො හොති”**ති.

‘‘දීඝං මාරෙහී’’ති වුත්තෙපි දීඝසණ්ඨානානං බහුභාවතො ඉත්ථන්නාමං එවරූපඤ්ච දීඝන්ති අඤ්ඤෙසං අසාධාරණලක්ඛණෙන අනිද්දිට්ඨත්තා **“අනියමෙත්වා ආණාපෙති”**ති වුත්තං. තෙනෙවාහ **“යං කිඤ්චි තාදිසං මාරෙති”**ති. එත්ථ ච ‘‘චිත්තෙන බහූසු දීඝසණ්ඨානෙසු එකං නියමෙත්වා වුත්තෙපි වාචාය අනියමිතත්තා අඤ්ඤස්මිං තාදිසෙ මාරිතෙ නත්ථි විසඞ්කෙතො’’ති වදන්ති. පරපාණිම්හි පාණසඤ්ඤිතාලක්ඛණස්ස අඞ්ගස්ස අභාවතො නෙවත්ථි පාණාතිපාතොති ආහ **“ආණාපකො මුච්චති”**ති. යදි එවං ඔකාසනියමෙ සති කථං පාණාතිපාතොති? ඔකාසං නියමෙන්තස්ස තස්මිං ඔකාසෙ නිසින්නස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං හොතීති ගහෙතබ්බං. ඔකාසඤ්හි නියමෙත්වා නිද්දිසන්තො තස්මිං ඔකාසෙ නිසින්නං මාරාපෙතුකාමො හොති, සයං පන තදා තත්ථ නත්ථි, තස්මා ඔකාසෙන සහ අත්තනො ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං න හොතීති වදන්ති.

අධිට්ඨායාති මාතිකාවසෙන ආණත්තිකපයොගකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දූතකථාවණ්ණනා

එවං ආණාපෙන්තස්ස ආචරියස්ස තාව දුක්කටන්ති සචෙ සා ආණත්ති යථාධිප්පායං න ගච්ඡති, ආචරියස්ස ආණත්තික්ඛණෙ දුක්කටං. සචෙ පන සා ආණත්ති යථාධිප්පායං ගච්ඡති, යං පරතො ථුල්ලච්චයං වුත්තං, ආණත්තික්ඛණෙ තදෙව හොති. අථ සො තං අවස්සං ඝාතෙති, යං පරතො ‘‘සබ්බෙසං ආපත්ති පාරාජිකස්සා’’ති වුත්තං, තතො ඉමස්ස තඞ්ඛණෙයෙව පාරාජිකං හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. **ආචරියෙන** පන හෙට්ඨා අදින්නාදානකථායං (පාරා. 121) වුත්තනයෙනෙව අයමත්ථො සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති ඉධ න වුත්තො. වුත්තඤ්හි තත්ථ ‘‘ආපත්ති දුක්කටස්සාති එවං ආණාපෙන්තස්ස ආචරියස්ස තාව දුක්කටං. සචෙ පන සා ආණත්ති යථාධිප්පායං ගච්ඡති, යං පරතො ථුල්ලච්චයං වුත්තං, ආණත්තික්ඛණෙ තදෙව හොති. අථ තං භණ්ඩං අවස්සං හාරියං හොති, යං පරතො ‘සබ්බෙසං ආපත්ති පාරාජිකස්සා’ති වුත්තං, තතො ඉමස්ස තඞ්ඛණෙයෙව පාරාජිකං හොතීති අයං යුත්ති සබ්බත්ථ වෙදිතබ්බා’’ති. **තෙසම්පි දුක්කට**න්ති ආරොචනපච්චයා දුක්කටං. **පටිග්ගහිතමත්තෙති** එත්ථ අවස්සං චෙ පටිග්ගණ්හාති, තතො පුබ්බෙව ආචරියස්ස ථුල්ලච්චයං, න පන පටිග්ගහිතෙති දට්ඨබ්බං. කස්මා පනස්ස ථුල්ලච්චයන්ති ආහ **“මහාජනො හි තෙන පාපෙ නියොජිතො”**ති.

මූලට්ඨස්සෙව දුක්කටන්ති ඉදං මහාඅට්ඨකථායං ආගතනයදස්සනමත්තං, න පන තං ආචරියස්ස අධිප්පෙතං. තෙනාහ **“එවං සන්තෙ”**තිආදි, එවං මහාඅට්ඨකථායං වුත්තනයෙන අත්ථෙ සතීති අත්ථො. **පටිග්ගහණෙ ආපත්තියෙව න සියාති** වධකස්ස ‘‘සාධු සුට්ඨූ’’ති මාරණපටිග්ගහණෙ දුක්කටාපත්ති න සියා, එවං අනොළාරිකවිසයෙපි තාව දුක්කටං හොති, කිමඞ්ගං පන මාරණපටිග්ගහණෙති දස්සනත්ථං සඤ්චරිත්තපටිග්ගහණාදි නිදස්සිතං. ‘‘අහො වත ඉත්ථන්නාමො හතො අස්සා’’ති එවං මරණාභිනන්දනෙපි දුක්කටෙ සති පගෙව මාරණපටිග්ගහණෙති අධිප්පායො. **පටිග්ගණ්හන්තස්සෙවෙතං දුක්කට**න්ති අවධාරණෙන විසඞ්කෙතත්තා ඉමස්ස පටිග්ගහණපච්චයා මූලට්ඨස්ස නත්ථෙව ආපත්තීති දස්සෙති. කෙචි පන ‘‘ඉධ වුත්තදුක්කටං පටිග්ගණ්හන්තස්සෙවාති එත්තකමෙව අවධාරණෙන දස්සිතං, න පන මූලට්ඨස්ස මහාඅට්ඨකථායං වුත්තදුක්කටං පටික්ඛිත්ත’’න්ති වදන්ති. **පුරිමනයෙති** සමනන්තරාතීතෙ අවිසක්කියදූතනිද්දෙසෙ. **එතන්ති** දුක්කටං. යදි එවං කස්මා පාළියං න වුත්තන්ති ආහ **“ඔකාසාභාවෙනා”**ති. තත්ථ මූලට්ඨස්ස ථුල්ලච්චයවචනතො පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්කටං වත්තුං ඔකාසො නත්ථීති ඔකාසාභාවෙන න වුත්තං, න පන අභාවතොති අධිප්පායො.

ආණත්තික්ඛණෙ පුථුජ්ජනොති එත්ථ අනාගතෙ වොරොපෙතබ්බජීවිතින්ද්‍රියවසෙන අත්ථසාධිකචෙතනාය පවත්තත්තා අරහන්තඝාතකො ජාතොති දට්ඨබ්බං.

දූතකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

175. සයං සඞ්ඝත්ථෙරත්තා **“උපට්ඨානකාලෙ”**ති වුත්තං. **වාචාය වාචාය දුක්කට**න්ති ‘‘යො කොචි මම වචනං සුත්වා ඉමං ධාරෙතූ’’ති ඉමිනා අධිප්පායෙන අවත්වා කෙවලං මරණාභිනන්දනවසෙනෙව වුත්තත්තා ‘‘චොරාපි නාම තං න හනන්තී’’තිආදිවාචාසුපි දුක්කටමෙව වුත්තං. **අයමත්ථො එතෙන වුත්තොති** යථා සො ජානාතීති සම්බන්ධො. **වාක්‍යභෙදන්ති** වචීභෙදං. **ද්වින්නං උද්දිස්සාති** ද්වෙ උද්දිස්ස, ද්වින්නං වා මරණං උද්දිස්ස. උභො උද්දිස්ස මරණං සංවණ්ණෙන්තස්ස චෙතනාය එකත්තෙපි ‘‘ද්වෙ පාණාතිපාතා’’ති වත්තබ්බභාවතො බලවභාවං ආපජ්ජිත්වා පටිසන්ධිවිපාකසමනන්තරං පවත්තියං අනෙකාසුපි ජාතීසු අපරාපරියචෙතනාවසෙන දුක්ඛුප්පාදනතො මහාවිපාකත්තා ‘‘අකුසලරාසී’’ති වුත්තං. බහූ උද්දිස්ස මරණසංවණ්ණනෙපි එසෙව නයො.

එවන්ති ‘‘සීසං වා ඡින්දිත්වා පපාතෙ වා පපතිත්වා’’තිආදිනා. **ආරොචිතමත්තෙති** වුත්තමත්තෙ. යථා අරියමග්ගක්ඛණෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා ච කිච්චවසෙන ඉජ්ඣන්ති, එවං චෙතනාය එකත්තෙපි කිච්චවසෙන අනෙකා පාණාතිපාතා ඉජ්ඣන්තීති ආහ **“තත්තකා පාණාතිපාතා”**ති. යථා හි අත්තානං සතං කත්වා දස්සෙතුකාමස්ස ‘‘සතං හොමි සතං හොමී’’ති කතපරිකම්මවසෙන ලද්ධපච්චුප්පන්නපරිත්තාරම්මණං අභිඤ්ඤාචිත්තං සතන්තොගධානං වණ්ණෙසු එකස්ස වණ්ණං ආරම්මණං කත්වාපි සතං නිප්ඵාදෙති, යථා ච එකස්ස මරණෙ පවත්තමානාපි වධකචෙතනා සකලසරීරෙ උප්පජ්ජමානං නිරුජ්ඣමානඤ්ච සකලම්පි ජීවිතින්ද්‍රියං එකප්පහාරෙනෙව ආලම්බිතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා ඨානප්පත්තං එකදෙසප්පවත්තං ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං කත්වා ආරම්මණභූතං සකලම්පි ජීවිතින්ද්‍රියං විනාසෙති, එවමෙව පච්චුප්පන්නපරිත්තාරම්මණාය වධකචෙතනාය මාරෙතුකාමතාය පරිග්ගහිතසත්තෙසු එකස්සෙව ජීවිතින්ද්‍රියෙ ආරම්මණෙ කතෙපි කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන සබ්බෙපි මාරිතාව හොන්ති.

176. **යෙසං හත්ථතොති** යෙසං ඤාතකපවාරිතානං හත්ථතො. **තෙසං මූලං දත්වා මුච්චතීති** ඉදං තෙන කතපයොගස්ස පුන පාකතිකභාවාපාදනං අවසානං පාපෙත්වා දස්සෙතුං වුත්තං. ‘‘මූලෙන කීතං පන පොත්ථකං පොත්ථකසාමිකානං දත්වා මුච්චතියෙවා’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **කෙනචි** පන ‘‘සචෙ පොත්ථකං සාමිකානං දත්වා මූලං න ගණ්හාති, න මුච්චති අත්තනියභාවතො අමොචිතත්තා’’ති වත්වා බහුධා පපඤ්චිතං, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං. පොත්ථකසාමිකානඤ්හි පොත්ථකෙ දින්නෙ අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා අත්තනා කතපයොගස්ස නාසිතත්තා කථං සො න මුච්චෙය්‍ය, න ච පරිච්චත්තස්ස අත්තනියභාවො දිට්ඨොති. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘සචෙ මූලෙන කීතො හොති, පොත්ථකසාමිකානං පොත්ථකං, යෙසං හත්ථතො මූලං ගහිතං, තෙසං මූලං දත්වා මුච්චතීති කස්මා වුත්තං. පොත්ථකනිමිත්තං මූලස්ස ගහිතත්තා අකප්පියමෙතං. යදි හි පොත්ථකසාමිකස්ස පොත්ථකං දත්වා සයමෙව මූලං ගණ්හෙය්‍ය, අකප්පියමෙව තං. අථාපි පොත්ථකසාමිකස්ස සන්තිකා මූලං අග්ගහෙත්වා සයමෙව තං පොත්ථකං ඣාපෙය්‍ය, තථාපි අඤ්ඤා යෙන සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතනෙ ආපත්ති, තස්මා එවමාහා’’ති වුත්තං, තම්පි න සාරතො පච්චෙතබ්බං. තස්මා **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තනයොවෙත්ථ සාරතො දට්ඨබ්බො. **“මරණවණ්ණං ලිඛිස්සාමා”ති එකජ්ඣාසයා හුත්වාති** ඉදං තථා කරොන්තෙ සන්ධාය වුත්තං, එවං පන අසංවිදහිත්වාපි මරණාධිප්පායෙන තස්මිං පොත්ථකෙ වුත්තවිධිං කරොන්තස්ස පාරාජිකමෙව.

පමාණෙති අත්තනා සල්ලක්ඛිතෙ පමාණෙ. **තච්ඡෙත්වාති** උන්නතප්පදෙසං තච්ඡෙත්වා. **පංසුපච්ඡින්ති** සබ්බන්තිමං පංසුපච්ඡිං. ‘‘එත්තකං අල’’න්ති නිට්ඨාපෙතුකාමතාය සබ්බන්තිමපයොගසාධිකා චෙතනා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා . **සුත්තන්තිකත්ථෙරාති** විනයෙ අපකතඤ්ඤුනො සුත්තන්තභාණකා. මහාඅට්ඨකථාචරියත්ථෙරෙයෙව සන්ධාය ‘‘විනයං තෙ න ජානන්තීති උපහාසවසෙන සුත්තන්තිකත්ථෙරාති වුත්ත’’න්තිපි වදන්ති. එත්ථ ච **මහාඅට්ඨකථායං** ‘‘ආවාටෙ නිට්ඨිතෙ පතිත්වා මරන්තු, අනිට්ඨිතෙ මා මරන්තූ’’ති ඉමිනා අධිප්පායෙන කරොන්තං සන්ධාය සබ්බන්තිමා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා වුත්තා, **මහාපච්චරිසඞ්ඛෙපට්ඨකථාසු** පන පඨමප්පහාරතො පට්ඨාය ‘‘ඉමස්මිං ආවාටෙ පතිත්වා මරන්තූ’’ති ඉමිනා අධිප්පායෙන කරොන්තස්ස යස්මිං යස්මිං පයොගෙ කතෙ තත්ථ පතිතා මරන්ති, තංතංපයොගසාධිකං සන්නිට්ඨාපකචෙතනං සන්ධාය ‘‘එකස්මිම්පි කුදාලප්පහාරෙ දින්නෙ’’තිආදි වුත්තන්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. තස්මා තෙන තෙන පරියායෙන අට්ඨකථාවාදානං අඤ්ඤමඤ්ඤාවිරොධො යුත්තො. අථ වා **මහාඅට්ඨකථායං** එකස්මිංයෙව දිවසෙ අවූපසන්තෙනෙව පයොගෙන ඛණිත්වා නිට්ඨාපෙන්තං සන්ධාය සබ්බන්තිමා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා වුත්තා, ඉතරාසු පන ‘‘ඉමස්මිං පතිත්වා මරන්තූ’’ති අධිප්පායෙන එකස්මිං දිවසෙ කිඤ්චි ඛණිත්වා අපරස්මිම්පි දිවසෙ තථෙව කිඤ්චි කිඤ්චි ඛණිත්වා නිට්ඨාපෙන්තං සන්ධාය වුත්තන්ති. එවම්පි අට්ඨකථානං අඤ්ඤමඤ්ඤාවිරොධො යුත්තොති අම්හාකං ඛන්ති.

අත්තනො ධම්මතායාති අජානිත්වා පක්ඛලිත්වා වා. **අරහන්තාපි සඞ්ගහං ගච්ඡන්තීති** අඤ්ඤෙහි පාතියමානානං අමරිතුකාමානම්පි අරහන්තානං මරණං සම්භවතීති වුත්තං. **පුරිමනයෙති** ‘‘මරිතුකාමා ඉධ මරිස්සන්තී’’ති වුත්තනයෙ. **තත්ථ පතිතං බහි නීහරිත්වාති** එත්ථ ‘‘ඉමස්මිං ආවාටෙයෙව මරන්තූති නියමාභාවතො බහි නීහරිත්වා මාරිතෙපි පාරාජිකං වුත්තං. ආවාටෙ පතිත්වා ථොකං විරායිත්වා ගච්ඡන්තං ගහෙත්වා මාරිතෙ ආවාටස්මිංයෙව අග්ගහිතත්තා පාරාජිකං න හොතී’’ති වදන්ති, තං පන අට්ඨකථායං ‘‘පතිතප්පයොගෙන ගහිතත්තා’’ති වුත්තහෙතුස්ස ඉධාපි සම්භවතො වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **අමරිතුකාමා වාතිපි** අධිප්පායස්ස සම්භවතො ඔපපාතිකෙ උත්තරිතුං අසක්කුණිත්වා මතෙපි පාරාජිකං වුත්තං. **නිබ්බත්තිත්වාති** වුත්තත්තා පතනං න දිස්සතීති චෙ? ඔපපාතිකස්ස තත්ථ නිබ්බත්තියෙව පතනන්ති නත්ථි විරොධො. යස්මා මාතුයා පතිත්වා පරිවත්තිතලිඞ්ගාය මතාය සො මාතුඝාතකො හොති, න කෙවලං මනුස්සපුරිසඝාතකො, තස්මා පතිතස්සෙව වසෙන ආපත්තීති අධිප්පායෙන **“පතනරූපං පමාණ”**න්ති වුත්තං. ඉදං පන අකාරණං. ‘‘මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා අපි පරිවත්තලිඞ්ගං ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස කම්මං ආනන්තරියං හොතී’’ති එත්තකමෙව හි අට්ඨකථායං වුත්තං.

තත්ථ ච ලිඞ්ගෙ පරිවත්තෙපි සො එව එකකම්මනිබ්බත්තො භවඞ්ගප්පබන්ධො ජීවිතින්ද්‍රියප්පබන්ධො ච, න අඤ්ඤොති ‘‘අපි පරිවත්තලිඞ්ග’’න්ති වුත්තං. යො හි ලිඞ්ගෙ අපරිවත්තෙ තස්මිං අත්තභාවෙ භවඞ්ගජීවිතින්ද්‍රියප්පබන්ධො , සො එව පරිවත්තෙපි ලිඞ්ගෙ තංයෙව ච උපාදාය එකජාතිසමඤ්ඤා. න චෙත්ථ භාවකලාපගතජීවිතින්ද්‍රියස්ස වසෙන චොදනා කාතබ්බා තදඤ්ඤස්සෙව අධිප්පෙතත්තා. තඤ්හි තත්ථ අවිච්ඡෙදවුත්තියා පබන්ධවොහාරං ලභති, ඉතරම්පි වා භාවානුපාලතාසාමඤ්ඤෙනාති අනොකාසාව චොදනා. තස්මා පරිවත්තෙපි ලිඞ්ගෙ තස්සෙව එකකම්මනිබ්බත්තස්ස සන්තානස්ස ජීවිතා වොරොපනතො වොහාරභෙදතො සො ඉත්ථිඝාතකො වා හොතු පුරිසඝාතකො වා,

ආනන්තරියකම්මතො න මුච්චතීති එත්තකමෙව තත්ථ වත්තබ්බං. ඉධ පන යංයංජාතිකා සත්තා හොන්ති, තෙ මරණසමයෙ අත්තනො අත්තනො ජාතිරූපෙනෙව මරන්ති, නාඤ්ඤරූපෙන, ජාතිවසෙනෙව ච පාචිත්තියථුල්ලච්චයපාරාජිකෙහි භවිතබ්බං. තස්මා නාගො වා සුපණ්ණො වා යක්ඛරූපෙන වා පෙතරූපෙන වා පතිත්වා අත්තනො තිරච්ඡානරූපෙන මරති, තත්ථ පාචිත්තියමෙව යුත්තං, න ථුල්ලච්චයං තිරච්ඡානගතස්සෙව මතත්තා. තෙනෙව දුතියත්ථෙරවාදෙ මරණරූපං පමාණං, තස්මා පාචිත්තියන්ති වුත්තං. අයමෙව ච වාදො යුත්තතරො, තෙනෙව සො පච්ඡා වුත්තො.

ඉමිනාව නයෙන මනුස්සවිග්ගහෙ නාගසුපණ්ණාදිසෙ තිරච්ඡානගතෙ පතිත්වා අත්තනො රූපෙන මතෙ පාචිත්තියෙන භවිතබ්බං. එවං සන්තෙ පාළියං ''යක්ඛො වා පෙතො වා තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො වා තස්මිං පතති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. පතිතෙ දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. මරති, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''ති කස්මා වුත්තන්ති චෙ? තත්ථ කෙචි වදන්ති – යක්ඛො වා පෙතො වාති පඨමං සකරූපෙනෙව ඨිතෙ යක්ඛපෙතෙ දස්සෙත්වා පුන අඤ්ඤරූපෙනපි ඨිතෙ තෙයෙව යක්ඛපෙතෙ දස්සෙතුං ''තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො වා''ති වුත්තං, න පන තාදිසං තිරච්ඡානගතං විසුං දස්සෙතුං. තස්මා තිරච්ඡානගතවිග්ගහො වා මනුස්සවිග්ගහො වා යක්ඛො වා පෙතො වාති එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බාති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන තීසුපි ''පාළියං මනුස්සවිග්ගහෙන ඨිතතිරච්ඡානගතානං ආවෙණිකං කත්වා ථුල්ලච්චයං වුත්තං විය දිස්සතී''ති කථිතං. **යක්ඛරූපපෙතරූපෙන මතෙපි එසෙව නයොති** ඉමිනා මරණරූපස්සෙව පමාණත්තා ථුල්ලච්චයං අතිදිස්සති.

මුධාති අමූලෙන, කිඤ්චි මූලං අග්ගහෙත්වාති වුත්තං හොති. **සො නිද්දොසොති** තෙන තත්ථ කතපයොගස්ස අභාවතො. යදි පන සොපි තත්ථ කිඤ්චි කිඤ්චි කරොති, න මුච්චතියෙවාති දස්සෙන්තො ආහ **''එවං පතිතා''**තිආදි. තත්ථ **එවන්ති** එවං මයා කතෙති අත්ථො. **න නස්සිස්සන්තීති** අදස්සනං න ගමිස්සන්ති, න පලායිස්සන්තීති අධිප්පායො. **විප්පටිසාරෙ උප්පන්නෙති** මූලට්ඨං සන්ධාය වුත්තං. යදි පන පච්ඡිමොපි ලභිත්වා තත්ථ වුත්තප්පකාරං කිඤ්චි කත්වා පුන විප්පටිසාරෙ උප්පන්නෙ එවං කරොති, තස්සපි එසෙව නයො. **පංසුම්හි පතිත්වා මරතීති** අභිනවපූරිතෙ පංසුම්හි පාදෙ පවෙසෙත්වා උද්ධරිතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව පතිත්වා මරති. **ජාතපථවී ජාතාති** ඉදං සබ්බථා මත්ථකප්පත්තං ථිරභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. පංසුනා පූරෙන්තෙන පන පාදදණ්ඩාදීහි මද්දනතාළනාදිනා සුට්ඨුතරං ථිරභාවං ආපාදෙත්වා පකතිපථවියා නිබ්බිසෙසෙ කතෙ ජාතපථවීලක්ඛණං අප්පත්තෙපි මුච්චතියෙව. **ඔපාතං භරතීති** එත්ථ පොක්ඛරණීසදිසත්තා මුච්චති.

හත්ථා මුත්තමත්තෙති ඔඩ්ඩෙත්වා හත්ථතො මුත්තමත්තෙ. **වතිං කත්වාති** එත්ථ යදි සො පාසෙ වුත්තප්පකාරං කඤ්චි විසෙසං න කරොති, අත්තනා කතවතියා විද්ධංසිතාය මුච්චති. **ථද්ධතරං වා පාසයට්ඨිං ඨපෙතීති** ථිරභාවත්ථං අපරාය පාසයට්ඨියා සද්ධිං බන්ධිත්වා වා තමෙව වා සිථිලභූතං ථද්ධතරං බන්ධිත්වා ඨපෙති. **දළ්හතරං වා ථිරතරං වාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ඛාණුකන්ති** පාසයට්ඨිබන්ධනඛාණුකං. සබ්බත්ථෙව මාරණත්ථාය කතප්පයොගත්තා න මුච්චති. **විප්පටිසාරෙ උප්පන්නෙති** මූලට්ඨස්සෙව විප්පටිසාරෙ උප්පන්නෙ.

තෙන අලාතෙන...පෙ.... න මුච්චතීති එත්ථ ''පුබ්බෙ කතප්පයොගං විනාසෙත්වා පච්ඡා කුසලචිත්තෙන පයොගෙ කතෙපි න මුච්චතීති ඉදං සන්ධාය ගන්තබ්බ''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො යුත්තො සියා – ආදිතොයෙව මාරණත්ථාය කතප්පයොගත්තා කතපරියොසිතාය පාසයට්ඨියා තප්පච්චයා යෙ යෙ සත්තා මරිස්සන්ති, තෙසං තෙසං වසෙන පඨමතරංයෙව පාණාතිපාතකම්මසිද්ධිතො පච්ඡා කුසලචිත්තෙන අඤ්ඤථා කතෙපි න මුච්චතීති. **රජ්ජුකෙති** ඛුද්දකරජ්ජුකෙ. **සයං වට්ටිතන්ති** බහුරජ්ජුකෙ එකතො කත්වා අත්තනා වට්ටිතං. **උබ්බට්ටෙත්වාති** තෙ රජ්ජුකෙ විසුං විසුං කත්වා. **ගරුකතරං කරොතීති** අතිභාරියං කරොති. **පරියෙසිත්වා කතන්ති** අරඤ්ඤං ගන්ත්වා රුක්ඛං ඡින්දිත්වා තච්ඡෙත්වා කතං.

177. **ආලම්බනරුක්ඛො වාති** තත්ථජාතකං සන්ධාය වුත්තං. **තදත්ථමෙවාති** මාරණත්ථමෙව. **විසමණ්ඩලන්ති** මඤ්චපීඨාදීසු ආලිත්තං විසමණ්ඩලං. **ඨත්වා අසිං උපනික්ඛිපතීති** එත්ථ මුඛෙන අවත්වා වුත්තප්පකාරං මනසා චින්තෙත්වා උපනික්ඛිපනෙපි එසෙව නයො. **පුරිමනයෙනාති** ''යෙසං හත්ථතො මූලං ගහිත''න්තිආදිනා. සරීරස්ස විරූපභාවකරණතො කුට්ඨාදි **විසභාගරොගො** නාම, ජීවිතප්පවත්තියා වා අසභාගත්තා අනනුකූලත්තා ගණ්ඩපිළකාදි යො කොචි ජීවිතප්පවත්තිපච්චනීකො **විසභාගරොගො**.

178. **පරං වා අමනාපරූපන්ති** එත්ථ අමනාපං රූපං එතස්සාති අමනාපරූපොති බාහිරත්ථසමාසො දට්ඨබ්බො. **මනාපියෙපි එසෙව නයොති** එතෙන **මනාපිකං රූපං උපසංහරතීති** එත්ථ පරං වා මනාපරූපං තස්ස සමීපෙ ඨපෙති, අත්තනා වා මනාපියෙන රූපෙන සමන්නාගතො තිට්ඨතීතිආදි යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙති. තෙනෙව අඤ්ඤතරස්මිං **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං –

> ''මමාලාභෙන එසිත්ථී, මරතූති සමීපගො;
> දුට්ඨචිත්තො සචෙ යාති, හොති සො ඉත්ථිමාරකො.
>
> ''භික්ඛත්ථාය සචෙ යාති, ජානන්තොපි න මාරකො;
> අනත්ථිකො හි සො තස්සා, මරණෙන උපෙක්ඛකො''ති.

අපරම්පි තත්ථෙව වුත්තං –

> ''වියොගෙන ච මෙ ජායා, ජනනී ච න ජීවති;
> ඉති ජානං වියුඤ්ජන්තො, තදත්ථී හොති මාරකො.
>
> ''පබ්බජ්ජාදිනිමිත්තඤ්චෙ, යාති ජානං න මාරකො;
> අනත්ථිකො හි සො තෙසං, මරණෙන උපෙක්ඛකො''ති.

අලඞ්කරිත්වා උපසංහරතීති ''අලාභකෙන සුස්සිත්වා මරතූ''ති ඉමිනා අධිප්පායෙන උපසංහරති. තෙනෙව **''සචෙ උත්තසිත්වා මරති, විසඞ්කෙතො''**ති වුත්තං. **අලාභකෙන සුස්සිත්වා මරතීති** එත්ථ ච පාරාජිකන්ති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. **කුණපගන්ධා වාති** අහිආදිකුණපානං ගන්ධා. **හංසපුප්ඵන්ති** හංසාදීනං පක්ඛලොමං සන්ධාය වදති.

179. **අසඤ්චිච්චාති** ඉදං මරණසංවත්තනිකඋපක්කමස්ස අසල්ලක්ඛණං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ **''ඉමිනා උපක්කමෙනා''**තිආදි. **අජානන්තස්සාති** ඉදං පන මරණසංවත්තනිකඋපක්කමකරණස්ස අජානනං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ **''ඉමිනා අයං මරිස්සතී''**තිආදි. **නමරණාධිප්පායස්සාති** ඉදං උපක්කමං ජානන්තස්සපි මරණාධිප්පායස්ස අභාවං සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ **''මරණං අනිච්ඡන්තස්සා''**තිආදි.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

දොමනස්සචිත්තෙනෙව භණතීති ඉමිනා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා දුක්ඛවෙදනාය සම්පයුත්තා එවාති දස්සෙති. සුඛබහුලතාය හි රාජානො හසමානාපි ''ඝාතෙථා''ති වදන්ති, හාසො පන නෙසං අනත්ථවූපසමාදිඅඤ්ඤවිසයොති සන්නිට්ඨාපකචෙතනා දුක්ඛවෙදනාය සම්පයුත්තා එව. සති පන දොමනස්සෙ කථං තං නප්පකාසතීති ආහ **''සුඛවොකිණ්ණත්තා''**තිආදි, පුබ්බාපරියවසෙන උභොසු පස්සෙසු උප්පජ්ජනකසුඛෙහි ආකිණ්ණත්තා උප්පන්නස්ස ච දොමනස්සස්ස අනුප්පබන්ධෙනෙන පවත්තියා අභාවතො තදා උප්පන්නම්පි දොමනස්සං නප්පකාසතීති අත්ථො.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

180. **මරණත්ථිකාව හුත්වාති** ඉමස්ස කායස්ස භෙදෙන සග්ගපාපනාධිප්පායත්තා අත්ථතො මරණත්ථිකාව හුත්වා. **මරණත්ථිකභාවං අජානන්තාති** එවං අධිප්පායිනො මරණත්ථිකා නාම හොන්තීති අත්තනො මරණත්ථිකභාවං අජානන්තා. න හි තෙ අත්තනො චිත්තප්පවත්තිං න ජානන්ති. **වොහාරවසෙනාති** පුබ්බභාගවොහාරවසෙන, මරණාධිප්පායස්ස සන්නිට්ඨාපකචෙතනාක්ඛණෙ කරුණාය අභාවතො කාරුඤ්ඤෙන පාසෙ බද්ධසූකරමොචනං විය න හොතීති අධිප්පායො. **යථායුනාති** වුත්තමෙවත්ථං **යථානුසන්ධිනාති** පරියායන්තරෙන වුත්තං, යථානුසන්ධිනා යථායුපරිච්ඡෙදෙනාති වුත්තං හොති. අථ වා **යථානුසන්ධිනාති** යථානුප්පබන්ධෙන, යාව තස්මිං භවෙ සන්තානස්ස අනුප්පබන්ධො අවිච්ඡින්නප්පවත්ති හොති, තාව ඨත්වාති වුත්තං හොති.

අප්පටිවෙක්ඛිත්වාති අනුපපරික්ඛිත්වා. **උද්ධං වා අධො වා සඞ්කමන්තීති** පච්ඡා ආගතානං ඔකාසදානත්ථං නිසින්නපාළියා උද්ධං වා අධො වා ගච්ඡන්ති. **පච්චවෙක්ඛණකිච්චං නත්ථීති** පච්ඡා ආගතෙහි උපපරික්ඛණකිච්චං නත්ථි. හෙට්ඨා කිස්මිඤ්චි විජ්ජමානෙ සාටකං වලි න ගණ්හාතීති ආහ **''තස්මිං වලි න පඤ්ඤායතී''**ති. පටිවෙක්ඛණඤ්චෙදං ගිහීනං සන්තකෙයෙවාති දට්ඨබ්බං.

පාළියං **මුසලෙ උස්සිතෙති** අඤ්ඤමඤ්ඤං උපත්ථම්භෙත්වා ද්වීසු මුසලෙසු උස්සිතෙසූති අත්ථො. **උදුක්ඛලභණ්ඩිකන්ති** උදුක්ඛලත්ථාය ආනීතං දාරුභණ්ඩං. **පටිබද්ධන්ති** භොජනපටිබද්ධං, භොජනන්තරායන්ති වුත්තං හොති.

181. **අග්ගකාරිකන්ති** එත්ථ **කාරිකා**-සද්දස්ස භාවවචනත්තා **“අග්ගකිරිය”**න්ති අත්ථං වත්වාපි යස්මා කිරියං දාතුං න සක්කා, තස්මා දානසඞ්ඛාතාය අග්ගකිරියාය යුත්තං පිණ්ඩපාතමෙව ඉධ උපචාරවුත්තියා ‘‘අග්ගකිරියා’’ති ගහෙතබ්බන්ති ආහ **“පඨමං ලද්ධපිණ්ඩපාත”**න්තිආදි.

182-183. **දණ්ඩමුග්ගරන්ති** නිබාදනමුග්ගරං. **විභත්තිබ්‍යත්තයෙනාති** විභත්තිවිපරිණාමෙන. **විසෙසාධිගමොති** සමාධි විපස්සනා ච අතිවිය පාකටත්තා **“හත්ථප්පත්තො විය දිස්සතී”**ති වුත්තං. **උපච්ඡින්දතීති** ‘‘විසෙසාධිගමස්ස වික්ඛෙපො මා හොතූ’’ති ආහාරං උපච්ඡින්දති. **විසෙසාධිගමන්ති** ලොකුත්තරධම්මපටිලාභං. **බ්‍යාකරිත්වාති** ආරොචෙත්වා. **උපච්ඡින්දති, න වට්ටතීති** යස්මා සභාගානං ලජ්ජිභික්ඛූනංයෙව අරියා අත්තනා අධිගතවිසෙසං තාදිසෙ කාරණෙ සති ආරොචෙන්ති, තෙ ච භික්ඛූ අප්පතිරූපාය අනෙසනාය පච්චයං න පරියෙසන්ති, තස්මා තෙහි පරියෙසිතපච්චයෙ කුක්කුච්චං උප්පාදෙත්වා ආහාරං උපච්ඡින්දිතුං න වට්ටතීති අත්ථො. සභාගානඤ්හි බ්‍යාකතත්තා උපච්ඡින්දිතුං න ලභති. තෙ හි කප්පියඛෙත්තං. තෙනෙව ‘‘සභාගානඤ්හි ලජ්ජිභික්ඛූනං කථෙතුං වට්ටතී’’ති ඉදං ‘‘උපච්ඡින්දති, න වට්ටතී’’ති ඉමස්ස කාරණං දස්සෙන්තෙන වුත්තන්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

අථ වා **විසෙසාධිගමං බ්‍යාකරිත්වාති** ඉදං විසෙසස්ස අධිගතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. අධිගමන්තරායං අසඞ්කන්තෙනෙව ච ආහාරුපච්ඡෙදො කාතබ්බොති අනුඤ්ඤාතත්තා අධිගතෙන න කාතබ්බොති දස්සෙතුං **“විසෙසාධිගමං බ්‍යාකරිත්වා ආහාරං උපච්ඡින්දති, න වට්ටතී”**ති වුත්තං. කිං පන අරියා අත්තනා අධිගතවිසෙසං අඤ්ඤෙසං ආරොචෙන්තීති ඉමිස්සා චොදනාය **“සභාගානඤ්හි ලජ්ජිභික්ඛූනං කථෙතුං වට්ටතී”**ති වුත්තං. අයමෙත්ථ යුත්තතරොති අම්හාකං ඛන්ති, **ගණ්ඨිපදෙපි** අයමත්ථො දස්සිතොයෙවාති. **භණ්ඩකං ධොවන්තොති** චීවරං ධොවන්තො. **ධොවනදණ්ඩකන්ති** භණ්ඩධොවනදණ්ඩං.

184. **අහං කුක්කුච්චකොති** ‘‘මම කිරියාය මරෙය්‍ය නු ඛො, නො වා’’ති එවං ජාතකුක්කුච්චකො. සබ්බත්ථාපි පනෙත්ථ එවරූපෙසු වත්ථූසු අමතෙ ථුල්ලච්චයස්ස වුත්තත්තා තෙන කතප්පයොගෙන දුක්ඛවෙදනා උප්පජ්ජතු වා මා වා, පාරාජිකාය අභාවතො භගවතො වචනෙන ථුල්ලච්චයමෙවාති වදන්ති.

185. ගබ්භො පතති එතෙනාති **ගබ්භපාතනං,** තාදිසං භෙසජ්ජං. තෙනාහ **“යෙන පරිභුත්තෙනා”**තිආදි . ‘‘මරණවණ්ණං වා සංවණ්ණෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා පරියායතො ආපත්තිමොක්ඛො න හොතීති ආහ **“පරියායො නාම නත්ථී”**ති.

ගබ්භං න ගණ්හාතීති ගබ්භං න ධාරෙති. වාතෙන පාණකෙහි වා ගබ්භො විනස්සන්තො කම්මං විනා න නස්සතීති අධිප්පායෙන **“ද්වීහාකාරෙහී”**ති වුත්තං. **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.26) පන ‘‘ගබ්භො හි වාතෙන පාණකෙහි කම්මුනා වාති තීහි කාරණෙහි විනස්සතී’’ති වත්වා ‘‘කම්මුනා විනස්සන්තෙ පන බුද්ධාපි පටිබාහිතුං න සක්කොන්තී’’ති වුත්තං. තත්ථ වාතෙන පාණකෙහි වා ගබ්භෙ විනස්සන්තෙ න පුරිමකම්මුනා ඔකාසො කතො, අපිච තප්පච්චයා කම්මං විපච්චති, සයමෙව පන කම්මුනා ඔකාසෙ කතෙ න එකන්තෙන වාතො පාණකා වා අපෙක්ඛිතබ්බාති ඉමිනා අධිප්පායෙන කම්මස්ස විසුං කාරණභාවො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. පාණකා බාධිත්වා අන්තරධාපෙන්තීති යොජෙතබ්බං. අවිජායනත්ථාය භෙසජ්ජං දෙන්තස්ස කුච්ඡියං උප්පජ්ජිත්වා විනස්සිස්සන්තීති ඉමිනා අධිප්පායෙන දින්නෙ ඔපාතක්ඛණනාදීසු විය කම්මබද්ධො, කුච්ඡියං න උප්පජ්ජිස්සන්තීති ඉමිනා පන අධිප්පායෙන දින්නෙ නෙවත්ථි කම්මබද්ධො.

සහධම්මිකානන්ති එකස්ස සත්ථුනො සාසනෙ සහසික්ඛමානධම්මානං. පඤ්චන්නම්පි විවට්ටනිස්සිතසීලත්තා **“සමසීලසද්ධාපඤ්ඤාන”**න්ති වුත්තං. **ඤාතකපවාරිතට්ඨානතොති** අත්තනො තෙසං වා ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො. ගිලානස්සත්ථාය අප්පවාරිතට්ඨානතොපි විඤ්ඤත්තියා අනුඤ්ඤාතත්තා කතාපි අකතා වියාති **අකතවිඤ්ඤත්ති,** ‘‘වද, භන්තෙ, පච්චයෙනා’’ති එවං අකතපවාරණට්ඨානෙ ච විඤ්ඤත්ති **අකතවිඤ්ඤත්ති**.

පටියාදියතීති සම්පාදෙති. **අකාතුං න වට්ටතීති** එත්ථ දුක්කටං වදන්ති. **සහධම්මිකෙසු වුත්තනයෙනෙවාති** ‘‘ඉමෙසම්පි පඤ්චන්නං අකතවිඤ්ඤත්තියාපි භෙසජ්ජං කාතුං වට්ටතී’’ති **කුරුන්දට්ඨකථායං** වුත්තත්තා කථිතං. **යාව ඤාතකා පස්සන්තීති** යාව තස්ස ඤාතකා පස්සන්ති. පිතු භගිනී **පිතුච්ඡා.** මාතු භාතා **මාතුලො. නප්පහොන්තීති** කාතුං න සක්කොන්ති. **සචෙපි න යාචන්තීති** ‘‘යාචිතුං දුක්ඛ’’න්ති අධිප්පායෙන යදි න යාචන්ති. **ආභොගං කත්වාති** ඉදං කත්තබ්බතාදස්සනවසෙන වුත්තං, ‘‘ආභොගං පන අකත්වාපි දාතුං වට්ටතී’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** ලිඛිතං. **එතෙ දස ඤාතකෙ ඨපෙත්වාති** තෙසං පුත්තනත්තාදයොපි තප්පටිබද්ධත්තා ඤාතකා එවාති තෙපි එත්ථෙව සඞ්ගහිතා. තෙන **අඤ්ඤෙසන්ති** ඉමිනා අඤ්ඤාතකානං ගහණං වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **“එතෙසං පුත්තපරම්පරායා”**තිආදි. **කුලපරිවට්ටොති** කුලානං පටිපාටි, කුලපරම්පරාති වුත්තං හොති. ‘‘මය්හං දස්සන්ති කරිස්සන්තී’’ති පච්චාසාය කරොන්තස්සපි යාචිත්වාපි ගහෙතබ්බට්ඨානතාය ඤාතකෙසු වෙජ්ජකම්මං වා කුලදූසකාපත්ති වා න හොතීති වදන්ති. **සබ්බපදෙසුපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති චූළමාතුයාති**ආදීසු සබ්බපදෙසු ‘‘චූළමාතුයා සාමිකො’’තිආදිනා යොජෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

වුත්තනයෙන පරියෙසිත්වාති ඉමිනා ‘‘ඤාතිසාමණෙරෙහි වා’’තිආදිනා වුත්තමත්ථං අතිදිස්සති. **අපච්චාසීසන්තෙනාති** ‘‘මය්හං දස්සන්ති කරිස්සන්තී’’ති එවං අත්තනො අත්ථාය අපච්චාසීසන්තෙන. භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පන උපකාරකත්තං පච්චාසීසන්තෙන කාතුං වට්ටති. ‘‘භෙසජ්ජං ආචික්ඛථා’’ති වුත්තෙපි යථා **“අඤ්ඤමඤ්ඤං පන කථා කාතබ්බා”**ති ඉදං පරියායත්තා වට්ටති, එවං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන **“ඉදඤ්චිදඤ්ච ගහෙත්වා කරොන්තී”**ති ඉමිනා පරියායෙන කථෙන්තස්සපි නෙවත්ථි දොසොති ආචරියා.

විනයලක්ඛණං අජානන්තස්ස අනාචරියස්ස තදනුරූපවොහාරාසම්භවතො ඊදිසස්ස ලාභස්ස උප්පත්ති නාම නත්ථීති **“ආචරියභාගො නාමාය”**න්ති වුත්තං, විනයෙ පකතඤ්ඤුනා ආචරියෙන ලභිතබ්බභාගො අයන්ති වුත්තං හොති. පුප්ඵපූජනත්ථාය දින්නෙපි අකප්පියවොහාරෙන විධානස්ස අයුත්තත්තා **“කප්පියවසෙනා”**ති වුත්තං, ‘‘පුප්ඵං ආහරථා’’තිආදිනා කප්පියවොහාරවසෙනාති අත්ථො.

යදි ‘‘පරිත්තං කරොථා’’ති වුත්තෙ කරොන්ති, ගිහිවෙය්‍යාවච්චකරණට්ඨානෙ තිට්ඨතීති **“පරිත්තං කරොථ, භන්තෙති වුත්තෙ න කාතබ්බ”**න්ති වුත්තං, **“භණථා”**ති වුත්තෙ පන ධම්මකථාය අජ්ඣෙසනට්ඨානෙ ඨිතත්තා **“කාතබ්බ”**න්ති වුත්තං. ධම්මඤ්හි අනජ්ඣිට්ඨෙනපි කථෙතුං වට්ටති, පගෙව අජ්ඣිට්ඨෙන. **චාලෙත්වා සුත්තං පරිමජ්ජිත්වාති** පරිත්තං කරොන්තෙන කාතබ්බවිධිං දස්සෙති. **විහාරතො...පෙ.... දුක්කටන්ති** අඤ්ඤාතකානංයෙව දදතො දුක්කටං. **නො චෙ ජානන්තීති** යදි එවං වත්තුං න ජානන්ති. **උදකන්ති** දක්ඛිණොදකං. පාදෙසු අපනීතෙසු අවමඞ්ගලසඤ්ඤිනො හොන්තීති ආහ **“න පාදා අපනෙතබ්බා”**ති . **ගන්තුං වට්ටතීති** ‘‘පරිවාරත්ථාය ආගච්ඡන්තූ’’ති වුත්තෙපි එවං සල්ලක්ඛෙත්වා ගන්තුං වට්ටති.

අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතොති අපබ්බජිතස්ස හත්ථතො ලද්ධො අත්තනා අඤ්ඤෙන වා පබ්බජිතෙන අග්ගහිතඅග්ගො පිණ්ඩපාතො. **ථාලකෙති** ඉමිනා පත්තොපි ගහිතොයෙවාති දට්ඨබ්බං. **දාමරිකචොරස්සාති** රජ්ජං පත්ථයමානස්ස පාකටචොරස්ස. **චොරනාගවත්ථූති** එත්ථ ‘‘චොරනාගස්ස කිර ආමට්ඨං දෙන්තො කුජ්ඣිස්සති, අනාමට්ඨං න වට්ටතීති ථෙරො පත්තග්ගහණහත්ථෙනෙව අග්ගං ගහෙත්වා පත්තෙ භත්තං සබ්බමදාසි, සො තෙන තුස්සි. ‘එත්තකං මය්හ’න්ති හත්තස්ස එකපස්සෙයෙව ථොකං ඨපෙත්වාපි පුන තෙන සද්ධිං සබ්බම්පි දාතුං වට්ටතී’’ති **චූළගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

ආමිසස්ස ධම්මස්ස ච අලාභෙන අත්තනො පරස්ස ච අන්තරෙ සම්භවන්තස්ස ඡිද්දස්ස විවරස්ස භෙදස්ස පටිසන්ථරණං පිදහනං ගණ්හනං **පටිසන්ථාරො.** අයඤ්හි ලොකසන්නිවාසො අලබ්භමානෙන ආමිසෙන ච ධම්මෙන චාති ද්වීහි ඡිද්දො, තස්ස තං ඡිද්දං යථා න පඤ්ඤායති, එවං පීඨස්ස විය පච්චත්ථරණෙන ආමිසෙන ච ධම්මෙන ච පටිසන්ථරණං ආමිසපටිසන්ථාරො ධම්මපටිසන්ථාරො චාති වුච්චති. තත්ථ ධම්මපටිසන්ථාරො කස්සචි න කාතබ්බො නත්ථි. යස්ස කස්සචි හි ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා ධම්මෙන සඞ්ගහො කාතබ්බොයෙව. **“පටිසන්ථාරො පන කස්ස කාතබ්බො, කස්ස න කාතබ්බො”**ති ඉදං පන ආමිසපටිසන්ථාරං සන්ධාය වුත්තං. **උබ්බාසෙත්වාති** සමන්තතො තියොජනං විලුම්පන්තො මනුස්සෙ පලාපෙත්වා අඤ්ඤෙසං අවාසං කත්වා. **සඞ්ඝස්සත්ථාය ආභටාති** පාකවට්ටතො තංදිවසස්සත්ථාය ආභටා. **වරපොත්ථචිත්තත්ථරණන්ති** අනෙකප්පකාරඋත්තමරූපවිචිත්තත්ථරණං.

187. සත්තරසවග්ගියෙසු පුබ්බෙ එකස්ස අඞ්ගුලිපතොදෙන මාරිතත්තා සෙසසොළසජනෙසු උදරං ආරුහිත්වා නිසින්නමෙකං ඨපෙත්වා **“සෙසාපි පන්නරස ජනා”**ති වුත්තං. **අදූහලපාසාණා වියාති** අදූහලෙ ආරොපිතපාසාණා විය. **කම්මාධිප්පායාති** තජ්ජනීයාදිකම්මකරණාධිප්පායා. **ආවාහෙත්වාති** ආවිසාපෙත්වා. **වාළවිහාරන්ති** චණ්ඩසත්තෙහි අධිට්ඨිතවිහාරං.

189. **යො රුක්ඛෙන ඔත්ථතොපි න මරතීති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං **භූතගාමසික්ඛාපදට්ඨකථායං** සයමෙව වක්ඛති. එවඤ්හි තත්ථ වුත්තං (පාචි. අට්ඨ. 92) –

> **“මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකවණ්ණනායං** පන සබ්බඅට්ඨකථාසු ‘සචෙ භික්ඛු රුක්ඛෙන වා අජ්ඣොත්ථතො හොති ඔපාතෙ වා පතිතො, සක්කා ච හොති එකෙන පස්සෙන රුක්ඛං ඡින්දිත්වා භූමිං වා ඛණිත්වා නික්ඛමිතුං, ජීවිතහෙතුපි අත්තනා න කාතබ්බං, අඤ්ඤෙන පන භික්ඛුනා භූමිං වා ඛණිත්වා රුක්ඛං වා ඡින්දිත්වා අල්ලරුක්ඛතො වා දණ්ඩකං ඡින්දිත්වා තං රුක්ඛං පවට්ටෙත්වා නික්ඛමාපෙතුං වට්ටති, අනාපත්තී’ති වුත්තං. තත්ථ කාරණං න දිස්සති, ‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දවඩාහෙ ඩය්හමානෙ පටග්ගිං දාතුං පරිත්තං කාතු’න්ති (චූළව. 283) ඉදං පන එකමෙව සුත්තං දිස්සති. සචෙ එතස්ස අනුලොමං, අත්තනො න වට්ටති, අඤ්ඤස්ස වට්ටතීති ඉදං නානාකරණං න සක්කා ලද්ධුං. අත්තනො අත්ථාය කරොන්තො අත්තසිනෙහෙන අකුසලචිත්තෙනෙව කරොති, පරො පන කාරුඤ්ඤෙන. තස්මා අනාපත්තීති චෙ, එතම්පි අකාරණං. කුසලචිත්තෙනපි හි ඉමං ආපත්තිං ආපජ්ජති, සබ්බට්ඨකථාසු පන වුත්තත්තා න සක්කා පටිසෙධෙතුං, ගවෙසිතබ්බා එත්ථ යුත්ති, අට්ඨකථාචරියානං වා සද්ධාය ගන්තබ්බ’’න්ති.

තස්මා යං එත්ථ ඉතො අඤ්ඤථා කෙනචි පපඤ්චිතං, **ගණ්ඨිපදෙසු** ච කාරණං වුත්තං, තං න සාරතො පච්චෙතබ්බං.

190. **අල්ල…පෙ.… පාචිත්තියන්ති** සුක්ඛට්ඨානෙපි අග්ගිං පාතෙත්වා ඉමිනා අධිප්පායෙන ආලිම්පෙන්තස්ස පාචිත්තියමෙව. **දුක්කටන්ති** සුක්ඛට්ඨානෙ වා සුක්ඛං ‘‘අසුක්ඛ’’න්ති අවවත්ථපෙත්වා වා අග්ගිං පාතෙන්තස්ස දුක්කටං. කීළාධිප්පායෙපි එසෙව නයො. කීළාධිප්පායො ච පටපටායමානසද්දස්සාදවසෙනෙව වෙදිතබ්බො. පටිපක්ඛභූතො අග්ගි **පටග්ගි. පරිත්තකරණන්ති** ආරක්ඛකරණං. **සයං වා උට්ඨිතන්ති** වාතෙරිතානං වෙළුආදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ඝට්ටනෙන සමුට්ඨිතං. **නිරුපාදානොති** ඉන්ධනරහිතො.

191-192. **ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණත්තා පාරාජිකන්ති** ‘‘ද්වීහී’’ති වුත්තෙ ද්වීහිපි පහාරෙහි මරණස්ස පච්චාසීසනතො එකෙන විනා ද්වින්නං අභාවතො ච පාරාජිකං. ‘‘ද්වීහියෙවාති නියමිතෙ පන එකෙන පහාරෙන මාරිතෙ නත්ථි පාරාජික’’න්ති වදන්ති. පඨමං ආහිතබලවෙගස්ස පුබ්බානුවිණ්ණවසෙන ධම්මානං දෙසන්තරුප්පත්තියා ගමනමත්තං ඨපෙත්වා ජීවිතින්ද්‍රියස්ස තත්ථ අවිජ්ජමානත්තා **‘‘සීසච්ඡෙදකස්සා’’**ති වුත්තං. **ඉමස්ස වත්ථුස්සාති** ආඝාතනවත්ථුස්ස. **‘‘පානපරිභොගෙනාති** වුත්තත්තා ලොණසොවීරකං යාමකාලික’’න්ති වදන්ති.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

තතියපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථපාරාජිකං

චතුසච්චවිදූති චත්තාරි සච්චානි සමාහටානි චතුසච්චං, තං අවෙදි පටිවිජ්ඣීති චතුසච්චවිදූ. සතිපි සාවකානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච චතුසච්චවිදූභාවෙ අනඤ්ඤපුබ්බකත්තා භගවතො චතුසච්චදස්සනස්ස තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතාය බලෙසු ච වසීභාවස්ස පත්තිතො පරසන්තානෙසු පසාරිතභාවෙන පාකටත්තා ච භගවාව විසෙසෙන ‘‘චතුසච්චවිදූ’’ති ථොමනං අරහති.

වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථුවණ්ණනා

193. **අධිට්ඨෙමාති** සංවිදහාම. **දූතකම්මන්ති** ගිහීනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං. **ඉරියාපථං සණ්ඨපෙත්වාති** පධානානුරූපං කත්වා. **පුථුජ්ජනානං වාති** ‘‘අයායා සන්තඉරියාපථා අතිවිය උපසන්තා, කතරං විසෙසමධිගච්ඡිංසූ’’ති පුථුජ්ජනානං. **අනාගතසම්බන්ධෙ පන අසතීති** ‘‘භාසිතො භවිස්සතී’’ති පාඨසෙසං කත්වා අනාගතසම්බන්ධෙ අසති. ‘‘භාසිතො’’ති අතීතවචනං කථං අනාගතවචනෙන සම්බන්ධමුපගච්ඡතීති ආහ **‘‘ලක්ඛණං පන සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බ’’**න්ති. ඊදිසෙ හි ඨානෙ ‘‘ධාතුසම්බන්ධෙ පච්චයා’’ති ඉමිනා ලක්ඛණෙන ධාත්වත්ථසම්බන්ධෙ සති අයථාකාලවිහිතාපි පච්චයා සාධවො භවන්තීති සද්දසත්ථවිදූ වදන්ති.

194. **වණ්ණවාති** ඉමිනා සකලසරීරානුගතවණ්ණස්ස මනාපතා වුත්තා. **පසන්නමුඛවණ්ණාති** ඉමිනා සකලසරීරවණ්ණතොපි අධිකතරං මුඛවණ්ණස්ස මනාපතා වුත්තා. **විප්පසන්නඡවිවණ්ණාති** ඉමිනා පන විජ්ජමානස්සෙව සරීරවණ්ණස්ස අතිවිය පසන්නතා වුත්තා. යස්මා ඉන්ද්‍රියානං ඌනත්තං වා පූරණත්තං වා නත්ථි, තස්මා **‘‘අභිනිවිට්ඨොකාසස්ස පරිපුණ්ණත්තා’’**ති වුත්තං. ඡට්ඨස්ස අභිනිවිට්ඨොකාසො හදයවත්ථු, පඤ්චපසාදානං අභිනිවිට්ඨොකාසස්ස පරිපුණ්ණතාවචනෙනෙව හදයවත්ථුආදිසකලසරීරස්ස පරිපුණ්ණතා දස්සිතායෙව හොතීති ආහ – **‘‘මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියාන’’**න්ති. **යථා තන්ති** එත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං. **හන්තමිගප්පටිභාගාති** කත්තබ්බාකත්තබ්බස්ස අජානනතො හන්තමිගසදිසා. **චතුචක්කන්ති** චතුඉරියාපථං. ඉරියාපථො හි ඉධ පවත්තනට්ඨෙන ‘‘චක්ක’’න්ති අධිප්පෙතො. **නවද්වාරන්ති** නවහි වණමුඛෙහි නවද්වාරං. **දුක්ඛන්ති** සීසරොගාදිදුක්ඛං. **සබ්බකිච්චෙසූති** පත්තපචනචීවරරජනයොගට්ඨානාදිකිච්චෙසු. **යාපෙතුන්ති** වහිතුං පවත්තෙතුං. තෙනාහ **‘‘ගමෙතු’’**න්ති.

195. **සන්තොති** ඉමිනා තෙසං විජ්ජමානතං දස්සෙති, **සංවිජ්ජමානාති** ඉමිනා පන තෙසං උපලබ්භමානතං දස්සෙති. තෙනාහ – **‘‘අත්ථි චෙව උපලබ්භන්ති චා’’**ති. **උපලබ්භන්තීති** දිස්සන්ති, ඤායන්තීති අත්ථො. **පන්ථදූහනකම්මන්ති** පන්ථඝාතනකම්මං. **හනන්තොති** මාරෙන්තො. **ඝාතෙන්තොති** මාරාපෙන්තො. අථ වා **හනන්තොති** බන්ධනතාළනාදීහි හිංසන්තො. **ඝාතෙන්තොති** මාරෙන්තො. **ඡින්දන්තොති** පරෙසං හත්ථාදීනි ඡින්දන්තො. **පචන්තොති** දණ්ඩෙන උප්පීළෙන්තො. පචනඤ්හෙත්ථ දහනං විබාධනං අධිප්පෙතං. **පචන්තොති** වා තජ්ජෙන්තො තාසෙන්තො. අථ වා **පචන්තොති** ගාමෙසු අග්ගිපාතනවසෙන ගෙහාදීනි ඣාපෙත්වා තත්ථ අජෙළකාදීනි පචන්තො.

යෙ සික්ඛාපදෙසු බහුලගාරවා න හොන්ති ආපත්තිවීතික්කමබහුලා, තෙ සික්ඛාපදෙසු **අතිබ්බගාරවා. උද්ධතෙති** අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතාය කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතාය අවජ්ජෙ වජ්ජසඤ්ඤිතාය වජ්ජෙ අවජ්ජසඤ්ඤිතාය ච උද්ධච්චපකතිකෙ. **උන්නළෙති** උග්ගතනළෙ, උට්ඨිතතුච්ඡමානෙති වුත්තං හොති. **චපලෙති** පත්තචීවරමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන යුත්තෙ. **මුඛරෙති** මුඛඛරෙ , ඛරවචනෙති වුත්තං හොති. **විකිණ්ණවාචෙති** අසංයතවචනෙ දිවසම්පි නිරත්ථකවචනප්පලාපිනෙ. මුට්ඨා නට්ඨා සති එතෙසන්ති **මුට්ඨස්සතී,** සතිවිරහිතෙති වුත්තං හොති. **අසම්පජානෙති** නිප්පඤ්ඤෙ. **පාකතින්ද්‍රියෙති** සංවරාභාවෙන ගිහිකාලෙ විය විවටඉන්ද්‍රියෙ. **ආචරියුපජ්ඣායෙහි පරිච්චත්තකෙති** ධම්මෙන ආමිසෙන ච අසඞ්ගහෙත්වා ආචරියුපජ්ඣායෙහි පරිච්චත්තෙ අනාථෙ අප්පතිට්ඨෙ. **ලාභගරුකෙති** පච්චයගරුකෙ.

ඉරියාපථසණ්ඨපනාදීනීති ආදි-සද්දෙන පච්චයපටිසෙවනසාමන්තජප්පානං ගහණං වෙදිතබ්බං. **මහානිද්දෙසෙ** (මහානි. 87) හි ඉරියාපථසණ්ඨපනපච්චයපටිසෙවනසාමන්තජප්පනවසෙන තිවිධං කුහකවත්ථු ආගතං. තත්ථ පාපිච්ඡස්සෙව සතො සම්භාවනාධිප්පායකතෙන ඉරියාපථෙන විම්හාපනං **ඉරියාපථසණ්ඨපනසඞ්ඛාතං කුහකවත්ථු**. තථා චීවරාදීහි නිමන්තිතස්ස තදත්ථිකස්සෙව සතො පාපිච්ඡතං නිස්සාය පටික්ඛෙපනෙන තෙ ච ගහපතිකෙ අත්තනි සුප්පතිට්ඨිතසද්ධෙ ඤත්වා පුන තෙසං ‘‘අහො අයෙයා අප්පිච්ඡො, න කිඤ්චි පටිග්ගණ්හිතුං ඉච්ඡති, සුලද්ධං වත නො අස්ස, සචෙ අප්පමත්තකම්පි කිඤ්චි පටිග්ගණ්හෙයයා’’ති නානාවිධෙහි උපායෙහි පණීතානි චීවරාදීනි උපනෙන්තානං තදනුග්ගහකාමතංයෙව ආවිකත්වා පටිග්ගහණෙන ච තතො පභුති අසීතිසකටභාරෙහි උපනාමනහෙතුභූතං විම්හාපනං **පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහකවත්ථූති** වෙදිතබ්බං. පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමපරිදීපනවාචාය තථා තථා විම්හාපනං **සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහකවත්ථූති** වෙදිතබ්බං. චිත්තලපබ්බතාදිවිහාරො **ලොකසම්මතසෙනාසනං** නාම. ලොකසම්මත …පෙ.… උපායෙහි සංවණ්ණියමානගුණොති සම්බන්ධො. **පරිපාචෙතුන්ති** පරිණාමෙතුං. සුද්ධචිත්තෙන අත්තනො ගන්ථධුරාදිකම්මං කත්වා විචරන්තානං තම්මූලකපච්චයපරිභොගෙ දොසාභාවං දස්සෙතුං **‘‘යෙ පනා’’**තිආදි වුත්තං. **භික්ඛාචාරෙ අසම්පජ්ජමානෙති** ගොචරගාමෙ භික්ඛාය චරිත්වා ලභිතබ්බපිණ්ඩපාතෙ අසම්පජ්ජන්තෙ. තෙ ච වත්තසීසෙන සබ්බම්පෙතං කරොන්ති, න ලාභනිමිත්තං. තෙන වුත්තං **‘‘තන්තිපවෙණිඝටනකා සාසනජොතකා’’**ති.

කිච්ඡෙනාති න දුක්ඛාය පටිපදාය. බුද්ධානඤ්හි චත්තාරොපි මග්ගා සුඛාපටිපදාව හොන්ති, පාරමීපූරණකාලෙ පන සරාගදොසමොහස්සෙව සතො ආගතානං යාචකානං අලඞ්කතප්පටියත්තං සීසං කන්තිත්වා ගලලොහිතං නීහරිත්වා සුඅඤ්ජිතානි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා කුලවංසප්පතිට්ඨාපකං පුත්තං මනාපචාරිනිං භරියන්ති එවමාදීනි දෙන්තස්ස අඤ්ඤානිපි ඛන්තිවාදීසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙජ්ජභෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **කසිරෙනාති** තස්සෙව වෙවචනං.

එකස්සෙව දාතුං අසක්කුණෙයයතාය ගරුභාවතො **‘‘ගරුභණ්ඩානී’’**ති වුත්තං, සබ්බෙසං භාජෙත්වාපි ගහෙතුං අසක්කුණෙයයතාය **‘‘ගරුපරික්ඛාරානී’’**ති වුත්තං. **සාධාරණපරික්ඛාරභාවෙනාති** සඞ්ඝිකත්තා සබ්බභික්ඛුසාධාරණපරික්ඛාරභාවෙන. **සඞ්ගණ්හාති උපලාපෙතීති** ඉදං අථෙයයචිත්තං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙවාහ – **‘‘තථාභාවතො ථෙනෙත්වා’’**ති, අවිස්සජ්ජියඅවෙභඞ්ගියභාවතො ථෙනෙත්වාති අත්ථො. ගරුභණ්ඩඤ්හි කුලසඞ්ගහත්ථාය විස්සජ්ජෙන්තො විභජන්තො ච තස්ස අවිස්සජ්ජියඅවෙභඞ්ගියභාවං ථෙනෙති. **කුලදූසකදුක්කටං ආපජ්ජතීති** එත්ථ ‘‘යො විස්සජ්ජෙයය, ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා’’ති වුත්තත්තා විස්සජ්ජනපච්චයා ථුල්ලච්චයෙනපි න මුච්චති.

අසන්තන්ති අවිජ්ජමානං. **අභූතන්ති** අනුප්පන්නං. අනුප්පන්නත්තා හි තස්ස තං අසන්තන්ති. පුරිමස්ස පච්ඡිමං කාරණවචනං. **උල්ලපතීති** උග්ගතායුකො ලපති. සීලඤ්හි භික්ඛුනො ආයු, තං තස්ස තථාලපනසමකාලමෙව විගච්ඡති. **අසන්තසම්භාවනායාති** අත්තනො අවිජ්ජමානගුණෙහි සම්භාවනාය. **එවඤ්හි ගණ්හතා…පෙ.… ථෙනෙත්වා ගහිතා හොන්තීති** එත්ථ අසන්තසම්භාවනාය රට්ඨපිණ්ඩස්ස ථෙනෙත්වා ගහිතත්තා ලොකුත්තරධම්මොපි ථෙනිතොයෙව හොති. **කිතවස්සෙවාති** කිතවස්ස සකුණග්ගහණම්ව. **කෙරාටිකස්සාති** සඨස්ස. ගොත්තං වුච්චති සාධාරණනාමං, මත්ත-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, තස්මා සමණාති ගොත්තමත්තං අනුභවන්ති ධාරෙන්තීති **ගොත්‍රභුනො,** නාමමත්තසමණාති වුත්තං හොති.

වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිමානවත්ථුවණ්ණනා

196. හෙට්ඨිමමග්ගෙහි ඤාතමරියාදාය එව ජානනතො අඤ්ඤා අග්ගමග්ගපඤ්ඤා, තස්සා ඵලභාවතො අග්ගඵලපඤ්ඤා තංසහගතා සම්මාසඞ්කප්පාදයො ච අඤ්ඤාති වුත්තාති ආහ **‘‘අඤ්ඤං බ්‍යාකරිංසූති අරහත්තං බ්‍යාකරිංසූ’’**ති. **අරියසාවකස්ස තාව නුප්පජ්ජතීති** පහීනාධිමානපච්චයත්තා නුප්පජ්ජති . **සීලවතොපි…පෙ.… නුප්පජ්ජති** අකාරකභාවතො. **තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වාති** කලාපසම්මසනවසෙන තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා. **ආරද්ධවිපස්සකස්සාති** උදයබ්බයානුපස්සනාය ආරද්ධවිපස්සකස්ස. සුද්ධසමථලාභී විපස්සනාය කම්මං අකත්වාපි කිලෙසසමුදාචාරං අපස්සන්තො කෙවලං අඤ්ඤාණබලෙන ‘‘අරියොහමස්මී’’ති මඤ්ඤතීති ආහ **‘‘සුද්ධසමථලාභිං වා’’**ති. **‘‘අරහා අහ’’න්ති මඤ්ඤති** උච්චවාලඞ්කවාසී **මහානාගත්ථෙරො** විය.

තලඞ්ගරවාසී **ධම්මදින්නත්ථෙරො** කිර නාම එකො පභින්නපටිසම්භිදො මහාඛීණාසවො මහතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදදායකො අහොසි. සො එකදිවසං අත්තනො දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා ‘‘කින්නු ඛො අම්හාකං ආචරියස්ස උච්චවාලිකවාසීමහානාගත්ථෙරස්ස සමණභාවකිච්චං මත්ථකප්පත්තං, නො’’ති ආවජ්ජෙන්තො පුථුජ්ජනභාවමෙවස්ස දිස්වා ‘‘මයි අගච්ඡන්තෙ පුථුජ්ජනකාලකිරියමෙව කරිස්සතී’’ති ච ඤත්වා ඉද්ධියා වෙහාසං උප්පතිත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස ථෙරස්ස සමීපෙ ඔරොහිත්වා වන්දිත්වා වත්තං දස්සෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. ‘‘කිං, ආවුසො ධම්මදින්න, අකාලෙ ආගතොසී’’ති ච වුත්තො ‘‘පඤ්හං, භන්තෙ, පුච්ඡිතුං ආගතොම්හී’’ති ආහ. තතො ‘‘පුච්ඡාවුසො, ජානමානා කථයිස්සාමා’’ති වුත්තො පඤ්හසහස්සං පුච්ඡි. ථෙරො පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං පඤ්හං අසජ්ජමානොව කථෙසි. තතො ‘‘අතිතික්ඛං වො, භන්තෙ, ඤාණං, කදා තුම්හෙහි අයං ධම්මො අධිගතො’’ති වුත්තො ‘‘ඉතො සට්ඨිවස්සකාලෙ, ආවුසො’’ති ආහ. සමාධිම්පි, භන්තෙ, වළඤ්ජෙථාති. න ඉදං, ආවුසො, භාරියන්ති. තෙන හි, භන්තෙ, එකං හත්ථිං මාපෙථාති. ථෙරො සබ්බසෙතං හත්ථිං මාපෙසි. ඉදානි, භන්තෙ, යථා අයං හත්ථී අඤ්චිතකණ්ණො පසාරිතනඞ්ගුට්ඨො සොණ්ඩං මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා භෙරවං කොඤ්චනාදං කරොන්තො තුම්හාකං අභිමුඛං ආගච්ඡති, තථා නං කරොථාති. ථෙරො තථා කත්වා වෙගෙන ආගච්ඡතො හත්ථිස්ස භෙරවං ආකාරං දිස්වා උට්ඨාය පලායිතුං ආරද්ධො. තමෙනං ඛීණාසවත්ථෙරො හත්ථං පසාරෙත්වා චීවරකණ්ණෙ ගහෙත්වා ‘‘භන්තෙ, ඛීණාසවස්ස සාරජ්ජං නාම හොතී’’ති ආහ. සො තස්මිං කාලෙ අත්තනො පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වා ‘‘අවස්සයො මෙ, ආවුසො, ධම්මදින්න හොහී’’ති වත්වා පාදමූලෙ උක්කුටිකං නිසීදි. ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං අවස්සයො භවිස්සාමිච්චෙවාහං ආගතො, මා චින්තයිත්ථා’’ති කම්මට්ඨානං කථෙසි. ථෙරො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා චඞ්කමං ඔරුය්හ තතියෙ පදවාරෙ අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණි. ථෙරො කිර දොසචරිතො අහොසි.

අධිමානවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සවිභඞ්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

197-198. **යස්මා පනාතිආදි** ‘‘අසන්තං අභූතං අසංවිජ්ජමාන’’න්ති එතෙසං කාරණවචනං. තත්ථ **යන්ති** යං උත්තරිමනුස්සධම්මං. **අනභිජානන්ති** අත්තනි අත්ථිභාවං අජානන්තො. **සමුදාචරතීති** ‘‘අත්ථි මය්හං එස ධම්මො’’ති කථෙති ජානාපෙති වා. ‘‘අසන්තං අභූත’’න්ති ඉමස්ස කාරණවචනං **සන්තානෙ අනුප්පන්නොති. ඤාණෙන ච අසච්ඡිකතොති** ඉදං පන ‘‘අසංවිජ්ජමාන’’න්ති එතස්ස කාරණවචනං. පකතිමනුස්සෙහි උත්තරිතරානං බුද්ධාදිඋත්තමපුරිසානං අධිගමධම්මො **උත්තරිමනුස්සධම්මොති** ආහ **‘‘උත්තරිමනුස්සාන’’**න්තිආදි. **තන්ති** උත්තරිමනුස්සධම්මං. අථ පදභාජනෙ බහුවචනනිද්දෙසො කස්මා කතොති ආහ **‘‘පදභාජනෙ පනා’’**තිආදි. කිඤ්චාපි උත්තරිමනුස්සධම්මො අබ්‍යාකතොපි හොති, ආරොග්‍යට්ඨෙන පන **බාහිතිකසුත්තෙ** විය **‘‘කුසලෙ ධම්මෙ’’**ති වුත්තං. **අස්සාති** උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස. ඛණලයමුහුත්ත-සද්දා අඤ්ඤත්ථ භින්නත්ථාපි හොන්ති, ඉධ පන ඛණපරියායවසෙනෙව ‘‘තං ඛණං තං ලයං තං මුහුත්ත’’න්ති **පාළියං** වුත්තං.

අධිගන්තබ්බතො අධිගමො, ඣානාදි, අධිගමස්ස පුච්ඡා **අධිගමපුච්ඡා**. තෙනාහ **‘‘ඣානවිමොක්ඛාදීසූ’’**තිආදි. **උපායපුච්ඡාති** අධිගමුපායපුච්ඡා. **කින්තීති** කෙන පකාරෙන, කෙන විධිනාති අත්ථො. **කතමෙසං ත්වං ධම්මානං ලාභීති** ඉදං පන පුබ්බෙ ‘‘කිං තෙ අධිගත’’න්ති අනිද්ධාරිතභෙදා ඣානාදිවිසෙසා පුච්ඡිතාති ඉදානි තෙසං නිද්ධාරෙත්වා පුච්ඡනාකාරදස්සනං.

තස්මාති යස්මා යථාවුත්තෙහි ඡහාකාරෙහි අධිගමබ්‍යාකරණං සොධෙතබ්බං, තස්මා. **එත්තාවතාවාති** එත්තකෙන බ්‍යාකරණමත්තෙනෙව න සක්කාතබ්බො. බ්‍යාකරණඤ්හි එකච්චස්ස අයාථාවතොපි හොතීති. **ඉමෙසු පන ඡසු ඨානෙසු සොධනත්ථං වත්තබ්බොති** යථා නාම ජාතරූපපතිරූපකම්පි ජාතරූපං විය ඛායතීති ජාතරූපං නිඝංසනතාපනච්ඡෙදනෙහි සොධෙතබ්බං, එවමෙව ඉමෙසු ඉදානෙව වුත්තෙසු ඡසු ඨානෙසු පක්ඛිපිත්වා සොධනත්ථං වත්තබ්බො. **විමොක්ඛාදීසූති ආදි-**සද්දෙන සමාධිසමාපත්තිඤාණදස්සනමග්ගභාවනාඵලසච්ඡිකිරියාදිං සඞ්ගණ්හාති. **පාකටො හොතීති** අධිගතවිසෙසස්ස සතිසම්මොසාභාවතො. සෙසපුච්ඡාසුපි **පාකටො හොතීති** පදෙ එසෙව නයො.

සබ්බෙසඤ්හි අත්තනා අධිගතමග්ගෙන පහීනකිලෙසා පාකටා හොන්තීති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. කස්සචි හි අත්තනා අධිගතමග්ගවජ්ඣකිලෙසෙසු සන්දෙහො උප්පජ්ජතියෙව මහානාමස්ස සක්කස්ස විය. සො හි සකදාගාමී සමානොපි ‘‘තස්ස මය්හං, භන්තෙ, එවං හොති ‘කො සු නාම මෙ ධම්මො අජ්ඣත්තං අප්පහීනො, යෙන මෙ එකදා ලොභධම්මාපි චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති, දොසධම්මාපි චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති, මොහධම්මාපි චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්තී’’’ති (ම. නි. 1.175) භගවන්තං පුච්ඡි. අයං කිර රාජා සකදාගාමිමග්ගෙන ලොභදොසමොහා නිරවසෙසා පහීයන්තීති සඤ්ඤී අහොසි. කිං අරියසාවකස්ස එවං සන්දෙහො උප්පජ්ජතීති? ආම උප්පජ්ජති. කස්මා? පණ්ණත්තියං අකොවිදත්තා. ‘‘අයං කිලෙසො අසුකමග්ගවජ්ඣො’’ති ඉමිස්සා පණ්ණත්තියා අකොවිදස්ස හි අරියසාවකස්ස එවං හොති. කිං තස්ස පච්චවෙක්ඛණා නත්ථීති? අත්ථි, සා පන න සබ්බෙසං පරිපුණ්ණා හොති. එකො හි පහීනකිලෙසමෙව පච්චවෙක්ඛති, එකො අවසිට්ඨකිලෙසමෙව, එකො මග්ගමෙව, එකො ඵලමෙව, එකො නිබ්බානමෙව. ඉමාසු පන පඤ්චසු පච්චවෙක්ඛණාසු එකං වා ද්වෙ වා නො ලද්ධුං න වට්ටති. ඉති යස්ස පච්චවෙක්ඛණා න පරිපුණ්ණා, තස්ස මග්ගවජ්ඣකිලෙසපණ්ණත්තියං අකොවිදත්තා එවං හොති. **උග්ගහපරිපුච්ඡාකුසලාති** සජ්ඣායමග්ගසංවණ්ණනාසු නිපුණා.

යාය පටිපදාය යස්ස අරියමග්ගො ආගච්ඡති, සා පුබ්බභාගපටිපත්ති **ආගමනපටිපදා. සොධෙතබ්බාති** සුද්ධා උදාහු න සුද්ධාති විචාරණවසෙන සොධෙතබ්බා. **න සුජ්ඣතීති** තත්ථ තත්ථ පමාදපටිපත්තිසබ්භාවතො. **අපනෙතබ්බොති** අත්තනො පටිඤ්ඤාය අපනෙතබ්බො. **‘‘සුජ්ඣතී’’**ති වත්වා සුජ්ඣනාකාරං දස්සෙතුං **‘‘දීඝරත්ත’’**න්තිආදි වුත්තං. **පඤ්ඤායතීති** එත්ථාපි **‘‘යදී’’**ති පදං ආනෙත්වා යදි සො භික්ඛු තාය පටිපදාය පඤ්ඤායතීති සම්බන්ධො . චතූසු පච්චයෙසු අලග්ගත්තා **‘‘ආකාසෙ පාණිසමෙන චෙතසා’’**ති වුත්තං. **වුත්තසදිසන්ති** තස්ස භික්ඛුනො බ්‍යාකරණං ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තෙන සදිසං, සමන්ති අත්ථො.

ඛීණාසවපටිපත්තිසදිසා පටිපදා හොතීති දීඝරත්තං සුවික්ඛම්භිතකිලෙසත්තා. **ඛීණාසවස්ස නාම…පෙ.… න හොතීති** පහීනවිපල්ලාසත්තා ජීවිතනිකන්තියා ච අභාවතො න හොති. පුථුජ්ජනස්ස පන අප්පහීනවිපල්ලාසත්තා ජීවිතනිකන්තිසබ්භාවතො ච අප්පමත්තකෙනපි හොති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – **දීඝභාණකඅභයත්ථෙරො** කිර එකං පිණ්ඩපාතිකං පරිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තො දහරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. සො තං නහායමානං කල්‍යාණීනදීමුඛද්වාරෙ නිමුජ්ජිත්වා පාදෙ අග්ගහෙසි. පිණ්ඩපාතිකො ‘‘කුම්භීලො’’ති සඤ්ඤාය මහාසද්දං අකාසි, තදා නං ‘‘පුථුජ්ජනො’’ති ජානිංසු. **චන්දමුඛතිස්සරාජකාලෙ** පන මහාවිහාරෙ සඞ්ඝත්ථෙරො ඛීණාසවො දුබ්බලචක්ඛුකො විහාරෙයෙව අච්ඡති. තං රාජා ‘‘ථෙරං පරිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති භික්ඛූසු භික්ඛාචාරං ගතෙසු අප්පසද්දො උපසඞ්කමිත්වා සප්පො විය පාදෙ අග්ගහෙසි. ථෙරො සිලාථම්භො විය නිච්චලො හුත්වා ‘‘කො එත්ථා’’ති ආහ. අහං, භන්තෙ, තිස්සොති. සුගන්ධං වායසි නො තිස්සාති. එවං ඛීණාසවස්ස භයං නාම නත්ථි. එකච්චො පන පුථුජ්ජනොපි අතිසූරො හොති නිබ්භයො, සො රජනීයෙන ආරම්මණෙන පරිග්ගණ්හිතබ්බො. **වසභරාජාපි** හි එකං ථෙරං පරිග්ගණ්හමානො ඝරෙ නිසීදාපෙත්වා තස්ස සන්තිකෙ බදරසාළවං මද්දමානො නිසීදි. මහාථෙරස්ස ඛෙළො චලිතො, ථෙරස්ස පුථුජ්ජනභාවො ආවිභූතො. ඛීණාසවස්ස හි රසතණ්හා නාම සුප්පහීනා, දිබ්බෙසුපි රසෙසු නිකන්ති නාම න හොති. තස්මා ඉමෙහි උපායෙහි පරිග්ගහෙත්වා සචස්ස භයං වා ඡම්භිතත්තං වා රසතණ්හා වා උප්පජ්ජති, ‘‘න ත්වං අරහා’’ති අපනෙතබ්බො.

අසන්තගුණසම්භාවනලක්ඛණා පාපිච්ඡාති ආහ – **‘‘යා සා ඉධෙකච්චො…පෙ.… ආදිනා නයෙනා’’**ති. ආදි-සද්දෙන ‘‘අස්සද්ධො සමානො ‘සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, අප්පස්සුතොව සමානො ‘බහුස්සුතොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, සඞ්ගණිකාරාමොව සමානො ‘පවිවිත්තොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, කුසීතොව සමානො ‘ආරද්ධවීරියොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, මුට්ඨස්සතීව සමානො ‘උපට්ඨිතස්සතීති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, අසමාහිතොව සමානො ‘සමාහිතොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, දුප්පඤ්ඤොව සමානො ‘පඤ්ඤවාති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, අඛීණාසවොව සමානො ‘ඛීණාසවොති මං ජනො ජානාතූ’ති ඉච්ඡති, යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා පාපිච්ඡතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති පාපිච්ඡතා’’ති (විභ. 851) එවං වුත්තං පාළිපදෙසං සඞ්ගණ්හාති. **පාපිකායාති** ලාමිකාය ඉච්ඡාය. **අපකතොති** පාපිකාය ඉච්ඡාය සම්මාආජීවතො අපෙතො කතොති ඉච්ඡාය අපකතො. තථාභූතො ච මිච්ඡාජීවෙන අභිභූතො පරාජිතො නාම හොතීති ආහ **‘‘අභිභූතො පරාජිතො’’**ති.

සාමඤ්ඤං දුප්පරාමට්ඨං නිරයායුපකඩ්ඪතීති යථා කුසො යෙන දුග්ගහිතො, තස්ස හත්ථං අනුකන්තති ඵාලෙති, එවමෙව සමණධම්මසඞ්ඛාතං සාමඤ්ඤම්පි ඛණ්ඩසීලාදිතාය දුප්පරාමට්ඨං නිරයාය උපකඩ්ඪති, නිරයෙ නිබ්බත්තාපෙතීති අත්ථො. **සිථිලොති** ඔලීයිත්වා කරණෙන සිථිලග්ගාහෙන කතො. **පරිබ්බාජොති** ඛණ්ඩාදිභාවප්පත්තො සමණධම්මො. **භිය්‍යො ආකිරතෙ රජන්ති** අබ්භන්තරෙ විජ්ජමානං රාගරජාදිං එවරූපො සමණධම්මො අපනෙතුං න සක්කොති, අථ ඛො තස්ස උපරි අපරම්පි රාගරජාදිං ආකිරතීති අත්ථො. **භික්ඛුභාවොති** පාරාජිකං ආපජ්ජිත්වා ‘‘සමණො අහ’’න්ති පටිජානනතො වොහාරමත්තසිද්ධො භික්ඛුභාවො. **අජානමෙවාති** පාඨෙ **එවාති** අවධාරණත්ථෙ නිපාතො. **අජානමෙවන්ති** පාඨෙ පන එවං ජානාමි එවං පස්සාමීති අවචන්ති යොජෙතබ්බං.

පදභාජනීයවණ්ණනා

199. **අසුභජ්ඣානාදීනීති ආදි-**සද්දෙන කායගතාසතිජ්ඣානඤ්ච කසිණජ්ඣානඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. තෙන ‘‘කායගතාසතිජ්ඣානං පථවීකසිණජ්ඣානං සමාපජ්ජි’’න්තිආදිං වදන්තොපි පාරාජිකොව හොතීති වෙදිතබ්බං. **විමොක්ඛොති** එත්ථ **වි-**සද්දො විසෙසත්ථො විවිධත්ථො වාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘සුට්ඨු මුත්තො’’**තිආදි. **විමොක්ඛොති** චත්තාරො අරියමග්ගා. තස්ස සගුණතො සුඤ්ඤතාදිනාමලාභං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘සො පනාය’’** න්තිආදි. මග්ගො හි නාම පඤ්චහි කාරණෙහි නාමං ලභති සරසෙන වා පච්චනීකෙන වා සගුණෙන වා ආරම්මණෙන වා ආගමනෙන වා. සචෙ හි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා අනිච්චතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා වුට්ඨාති, අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන විමුච්චති, සචෙ දුක්ඛතො සම්මසිත්වා වුට්ඨාති, අප්පණිහිතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති, සචෙ අනත්තතො සම්මසිත්වා වුට්ඨාති, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන විමුච්චති, ඉදං **සරසතො** නාමං නාම. යස්මා පනෙස අනිච්චානුපස්සනාය සඞ්ඛාරානං ඝනවිනිබ්භොගං කත්වා නිච්චනිමිත්තධුවනිමිත්තසස්සතනිමිත්තානි පජහන්තො ආගතො, තස්මා අනිමිත්තො. දුක්ඛානුපස්සනාය පන සුඛසඤ්ඤං පහාය පණිධිං පත්ථනං සුක්ඛාපෙත්වා ආගතත්තා අප්පණිහිතො. අනත්තානුපස්සනාය අත්තසත්තපුග්ගලසඤ්ඤං පහාය සඞ්ඛාරානං සුඤ්ඤතො දිට්ඨත්තා සුඤ්ඤතොති ඉදං **පච්චනීකතො** නාමං නාම.

රාගාදීහි පනෙස සුඤ්ඤතත්තා සුඤ්ඤතො. රූපනිමිත්තාදීනං රාගනිමිත්තාදීනංයෙව වා අභාවෙන අනිමිත්තො. රාගාදිපණිධිආදීනං අභාවතො අප්පණිහිතොති ඉදමස්ස **සගුණතො** නාමං. ස්වායං සුඤ්ඤතං අනිමිත්තං අප්පණිහිතඤ්ච නිබ්බානං ආරම්මණං කරොතීති සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො අප්පණිහිතොති වුච්චති, ඉදමස්ස **ආරම්මණතො** නාමං.

ආගමනං පන දුවිධං විපස්සනාගමනං මග්ගාගමනඤ්ච. තත්ථ මග්ගෙ විපස්සනාගමනං ලබ්භති, ඵලෙ මග්ගාගමනං. අනත්තානුපස්සනා හි සුඤ්ඤතා නාම, සුඤ්ඤතවිපස්සනාය මග්ගො සුඤ්ඤතො. අනිච්චානුපස්සනා අනිමිත්තා නාම, අනිමිත්තවිපස්සනාය මග්ගො අනිමිත්තො. ඉදං පන නාමං න අභිධම්මපරියායෙන ලබ්භති. තථා හි තං සඞ්ඛාරනිමිත්තස්ස අවිජහනතො න නිප්පරියායෙන අනිමිත්තං, සුත්තන්තපරියායෙන පන ලබ්භති. තත්‍ර හි ගොත්‍රභුඤාණං අනිමිත්තං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා අනිමිත්තනාමකං හුත්වා සයං ආගමනියට්ඨානෙ ඨත්වා මග්ගස්ස නාමං දෙතීති වදන්ති, තෙන මග්ගො අනිමිත්තොති වුත්තො. මග්ගාගමනෙන පන ඵලං අනිමිත්තන්ති යුජ්ජතියෙව. දුක්ඛානුපස්සනා සඞ්ඛාරෙසු පණිධිං සුක්ඛාපෙත්වා ආගතත්තා අප්පණිහිතා නාම, අප්පණිහිතවිපස්සනාය මග්ගො අප්පණිහිතො, අප්පණිහිතමග්ගස්ස ඵලං අප්පණිහිතං. එවං විපස්සනා අත්තනො නාමං මග්ගස්ස දෙති, මග්ගො ඵලස්සාති ඉදං **ආගමනතො** නාමං. **සුඤ්ඤතත්තාති** විවිත්තත්තා. න හි මග්ගෙ රාගාදයො සන්ති, උපරූපරි උප්පජ්ජනකරාගාදීනං කාරණත්තා රාගාදයො නිමිත්තන්ති ආහ **''රාගදොසමොහනිමිත්තෙහී''**ති. සවිග්ගහානං විය උපට්ඨානම්පෙත්ථ නිමිත්තන්ති වදන්ති. රාගාදයොව පවත්තිට්ඨානට්ඨෙන පණිධීති ආහ **''රාගදොසමොහපණිධීන''**න්ති.

වත්ථුවිජ්ජාදිං සන්ධාය අවචනතො **''විජ්ජානං ලාභිම්හී''**ති වුත්තෙපි හොති. **එකෙකකොට්ඨාසවසෙනාති** සතිපට්ඨානචතුක්කාදිඑකෙකකොට්ඨාසවසෙන. කිඤ්චාපි මහාඅට්ඨකථායම්පි එකෙකකොට්ඨාසවසෙනෙව දස්සිතං, තත්ථ පන ''ලොකුත්තරානං සතිපට්ඨානාන''න්තිආදිනා පච්චෙකං ලොකුත්තර-සද්දං යොජෙත්වා එකෙකකොට්ඨාසවසෙනෙව වුත්තං, ඉධ ලොකුත්තර-සද්දෙන විනාති අයමෙත්ථ විසෙසො. **තත්ථාති** තෙසු කොට්ඨාසෙසු.

නනු ච ''කිලෙසප්පහානමෙවා''ති කස්මා වුත්තං. න හි කිලෙසානං පහානමත්තං උත්තරිමනුස්සධම්මො හොතීති යො වදෙය්‍ය, තං සන්ධාය කිලෙසප්පහානස්ස මග්ගකිච්චත්තා කිච්චවසෙන මග්ගො දීපිතොති දස්සෙතුං **''තං පනා''**තිආදි වුත්තං. කාමරාගං සන්ධාය **''තතියමග්ගෙන හි රාගදොසානං පහාන''**න්ති වුත්තං, න පන රූපරාගඅරූපරාගෙ සන්ධාය. න හි තෙ තෙන පහීයන්ති චතුත්ථමග්ගෙන පහාතබ්බත්තා.

රාගා චිත්තං විනීවරණතාති රාගා චිත්තස්ස විනීවරණතාති වුත්තං හොති. රාගා විමුත්තස්ස චිත්තස්ස තස්සෙව රාගනීවරණස්ස අභාවෙන විගතනීවරණත්තා විනීවරණතාති අත්ථො වෙදිතබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි.

යා ච පඤ්ච විජ්ජාති යොජෙතබ්බං. **නිබ්බට්ටිතලොකුත්තරත්තාති** විසුංයෙව ලොකතො අපගතලොකුත්තරත්තා. යථා විනා ලොකුත්තර-සද්දෙන ''සතිපට්ඨානාදීනං ලාභිම්හී''ති වුත්තෙපි පාරාජිකං හොති, එවමිධාපි ''අත්ථපටිසම්භිදාය ලාභිම්හීති වුත්තෙපි හොතියෙවා''ති වත්තුං යුජ්ජති. කිඤ්චාපි යුජ්ජති, අථ ඛො මහාඅට්ඨකථායං විභාගෙන වුත්තත්තා න සක්කා එවමිදං වත්තුන්ති දස්සෙතුං **''මහාඅට්ඨකථායං පන...පෙ.... න සක්කා අඤ්ඤං පමාණං කාතු''**න්ති වුත්තං. තම්පි තත්ථෙව පටික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො.

සුද්ධිකවාරකථාවණ්ණනා

200. උල්ලපනාකාරන්ති සමාපජ්ජින්තිආදිඋල්ලපනාකාරං. **ආපත්තිභෙදන්ති** ''න පටිවිජානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා''තිආදිආපත්තිභෙදං. **පුන ආනෙත්වා පඨමජ්ඣානාදීහි න යොජිතන්ති** එත්ථ ''පඨමජ්ඣානෙනා''ති පාඨොති **ගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං, තදෙව යුත්තං.

කත්තුසාධනොපි **භණිත**-සද්දො හොතීති ආහ **''අථ වා''**තිආදි. යෙන චිත්තෙන මුසා භණති, තෙනෙව චිත්තෙන න සක්කා ''මුසා භණාමී''ති ජානිතුං, අන්තරන්තරා පන අඤ්ඤෙන චිත්තෙන ''මුසා භණාමී''ති ජානාතීති වුත්තං **''භණන්තස්ස හොති මුසා භණාමී''**ති. **අයමෙත්ථ අත්ථො දස්සිතොති** තීහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො මුසාවාදොති අයමෙත්ථ අත්ථො දස්සිතො. **න සක්කා න භවිතුන්ති** පුබ්බභාගතො පට්ඨාය ආභොගං කත්වා භණිතත්තා න සක්කා න භවිතුං. **ආපත්තියා න කාරෙතබ්බොති** පුබ්බභාගක්ඛණෙ ''මුසා භණිස්සාමී''ති ආභොගං විනා සහසා භණන්තස්ස වචනක්ඛණෙ ''මුසා එත''න්ති උපට්ඨිතෙපි නිවත්තෙතුමසක්කුණෙය්‍යතාය අවිසයභාවතො ආපත්තියා න කාරෙතබ්බො. **දවාති** සහසා. **රවාති** අඤ්ඤං වත්තුකාමස්ස ඛලිත්වා අඤ්ඤභණනං.

තං ජානාතීති තංඤාණං, තස්ස භාවො **තංඤාණතා,** ඤාණස්ස අත්ථසංවෙදනන්ති අත්ථො. **ඤාණසමොධානන්ති** ඤාණස්ස බහුභාවො, එකචිත්තුප්පාදෙ අනෙකඤාණතාති අත්ථො. **න හි සක්කා...පෙ.... ජානිතුන්ති** ආරම්මණකරණස්ස අභාවතො වුත්තං. අසම්මොහාවබොධො ච ඊදිසස්ස ඤාණස්ස නත්ථි, ''භණිස්සාමී''ති පවත්තචිත්තං ''භණාමී''ති පවත්තචිත්තස්ස පච්චයො හුත්වා නිරුජ්ඣති, තඤ්ච ''භණිත''න්ති පවත්තචිත්තස්ස පච්චයො හුත්වාති ආහ – **''පුරිමං පුරිමං පන...පෙ.... නිරුජ්ඣතී''**ති. තස්මිං පුබ්බභාගෙ සති ''සෙසද්වයං න හෙස්සතී''ති එතං නත්ථි, අවස්සං හොතියෙවාති වුත්තං හොති, භණිස්සාමීති පුබ්බභාගෙ සති ''භණාමි භණිත''න්ති එතං ද්වයං න න හොති, හොතියෙවාති අධිප්පායො. **එකං විය පකාසතීති** අනෙකක්ඛණෙ උප්පන්නම්පි චිත්තං එකක්ඛණෙ උප්පන්නසදිසං හුත්වා පකාසති. **සමාපජ්ජින්තිආදීනීති** ආදි-සද්දෙන සමාපජ්ජාමි, සමාපන්නොති ඉමානි ද්වෙ සඞ්ගණ්හාති. තත්ථ සමාපජ්ජිං, සමාපන්නොති ඉමෙසං අසතිපි කාලනානත්තෙ වචනවිසෙසං සන්ධාය විසුං ගහණං.

207. **සකභාවපරිච්චජනවසෙනාති** අත්තනො සන්තකභාවස්ස පරිච්චජනවසෙන. මග්ගුප්පත්තිතො පුබ්බෙ විය ''සරාගො සදොසො''ති වත්තබ්බතාභාවතො වත්තම්පි කෙචි ගණ්හන්ති, නයිදමෙවන්ති දස්සනත්ථං **''වන්තො''**ති වුත්තං. න හි යං යෙන වන්තං, සො පුන තං ආදියති. තෙනාහ **''අනාදියනභාවදස්සනවසෙනා''**ති. වන්තම්පි කිඤ්චි සන්තතිලග්ගං සියා, නයිදමෙවන්ති දස්සනත්ථං **''මුත්තො''**ති වුත්තං. තෙනාහ **''සන්තතිතො විමොචනවසෙනා''**ති. මුත්තම්පි කිඤ්චි මුත්තබන්ධනං විය ඵලං කුහිඤ්චි තිට්ඨති, න එවමිදන්ති දස්සනත්ථං **''පහීනො''**ති වුත්තං. තෙනාහ **''ක්වචි අනවට්ඨානදස්සනවසෙනා''**ති. යථා කිඤ්චි දුන්නිස්සට්ඨං පුන ආදාය සම්මදෙව නිස්සට්ඨං පටිනිස්සට්ඨන්ති වුච්චති, එවං විපස්සනාය නිස්සට්ඨං ආදින්නසදිසං මග්ගෙන පහීනං පටිනිස්සට්ඨං නාම හොතීති දස්සනත්ථං **''පටිනිස්සට්ඨො''**ති වුත්තං. තෙනාහ **''ආදින්නපුබ්බස්ස පටිනිස්සග්ගදස්සනවසෙනා''**ති. **උක්ඛෙටිතොති** උත්තාසිතො, උත්තාසෙත්වා පලාපිතොති වුත්තං හොති. යො ච උත්තාසෙත්වා පලාපිතො, න පුන සො තං ඨානං ආගච්ඡතීති ආහ **''පුන අනල්ලීයනභාවදස්සනවසෙනා''**ති, පුන ආගන්ත්වා සන්තානෙ අනුප්පත්තිභාවදස්සනවසෙනාති අත්ථො. ඛිට-සද්දං සද්දසත්ථවිදූ උත්තාසත්ථෙ පඨන්තීති ආහ – **''ස්වායමත්ථො සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බො''**ති. අණුයෙව **අණුසහගතං,** අතිඛුද්දකන්ති වුත්තං හොති.

සුද්ධිකවාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වත්ථුකාමවාරකථාවණ්ණනා

215. **කෙවලඤ්හියන්ති** කෙවලඤ්හි අයං. ''වාරො''ති අජ්ඣාහරිතබ්බං. **තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ජානාතීති** ''පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජි''න්තිආදිම්හි වුත්තෙ තදත්ථස්ස පකතියා විජානනලක්ඛණං සන්ධාය වුත්තං. එවං පන වචීභෙදං අකත්වා පක්කමනාදීසු අඤ්ඤතරො භික්ඛු ''මං අරහාති ජානාතු''ති තම්හා ආවාසා පඨමං පක්කමතීති ආගතවත්ථුම්හි විය තස්මිං ඛණෙ අවිදිතෙපි නික්ඛන්තමත්තෙ පාරාජිකං. **ජානනලක්ඛණන්ති** ''තඞ්ඛණෙ ජානනං නාම ඊදිස''න්ති වුත්තලක්ඛණං . **විඤ්ඤත්තිපථෙති** කායවචීවිඤ්ඤත්තීනං ගහණයොග්ගෙ පදෙසෙ, පකතිචක්ඛුනා පකතිසොතෙන ච දට්ඨුං සොතුඤ්ච අරහට්ඨානෙති වුත්තං හොති. තෙන විඤ්ඤත්තිපථං අතික්කමිත්වා යීතො වෙ කොචි දිබ්බෙන චක්ඛුනා දිබ්බාය ච සොතධාතුයා දිස්වා සුත්වා ච ජානාති, න පාරාජිකන්ති දීපෙති. අස්සුතපුබ්බස්ස ''කිමිදං වුත්ත''න්ති සංසයුප්පත්තිසබ්භාවතො **''සුතං හොතී''**ති වුත්තං. පඨමං වචනමත්තං අස්සුතපුබ්බෙනපි ''පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජි''න්ති වුත්තෙ ''කිමිද''න්ති සන්දෙහං අනුප්පාදෙත්වා ''ඣානං නාම කිරෙස සමාපජ්ජී''ති එත්තකමත්තෙපි ඤාතෙ පාරාජිකං හොතියෙව.

අනාපත්තිභෙදකථාවණ්ණනා

222. **අනුල්ලපනාධිප්පායස්සාති** අතික්කමිත්වා අවත්තුකාමස්ස, ''උත්තරිමනුස්සධම්මො අය''න්ති අසල්ලක්ඛෙන්තස්සාති අධිප්පායො. සරූපතො පන ''අනාපත්ති භික්ඛු අනුල්ලපනාධිප්පායස්සා''ති විනීතවත්ථූසු තත්ථ තත්ථ ආගතවත්ථුවසෙන වෙදිතබ්බො. ''උත්තරිමනුස්සධම්මො අය''න්ති අසල්ලක්ඛෙත්වා වදන්තොපි වොහාරතො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො නාම හොතීති වුත්තං **''අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තස්සා''**ති.

පදභාජනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භායන්තොපීති ''ඉමස්ස මයි නත්ථිභාවං අඤ්ඤෙපි ජානන්තා අත්ථි නු ඛො''ති භායන්තොපි.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා

223. **සෙක්ඛභූමියන්ති** ඉමිනා ඣානභූමිම්පි සඞ්ගණ්හාති. **තිණ්ණං විවෙකානන්ති** කායචිත්තඋපධිවිවෙකානං.

පිණ්ඩාය චරණස්ස භොජනපරියොසානත්තා වුත්තං **''යාව භොජනපරියොසාන''**න්ති. භුත්වා ආගච්ඡන්තස්සපි පුන වුත්තනයෙනෙව සම්භාවනිච්ඡාය චීවරසණ්ඨපනාදීනි කරොන්තස්ස දුක්කටමෙව.

225. **ආරාධනීයො, ආවුසො, ධම්මො ආරද්ධවීරියෙනාති** වත්ථුද්වයං එකසදිසම්පි ද්වීහි භික්ඛූහි විසුං විසුං ආරොචිතත්තා භගවතා විනිච්ඡිනිතං සබ්බම්පි විනීතවත්ථූසු ආරොපෙතබ්බන්ති පාළියං ආරොපිතං.

226. **පසාදභඤ්ඤන්**ති කෙවලං පසාදමත්තෙන භණනං, න පන ''සභාවතො එතෙ අරහන්තොයෙවා''ති චින්තෙත්වා. තෙනෙවෙත්ථ අනාපත්ති වුත්තා. යදි පන ''එතෙ සභාවතො අරහන්තොයෙවා''ති මඤ්ඤමානො ''ආයන්තු භොන්තො අරහන්තො''තිආදීනි වදති, න සම්පටිච්ඡිතබ්බං.

227. පදසා ගමනං සන්ධාය කතිකාය කතත්තා **''යානෙන වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ විජ්ජාමයිද්ධිං සන්ධාය ''ඉද්ධියා''ති වුත්තං. **අඤ්ඤමඤ්ඤං රක්ඛන්තීති** ''යො ඉමම්හා ආවාසා පඨමං පක්කමිස්සති, තං මයං 'අරහා'ති ජානිස්සාමා''ති එවං කතිකාය කතත්තා අපුබ්බාචරිමං අසුද්ධචිත්තෙන ගච්ඡන්තාපි සහ නික්ඛන්තභාවතො අඤ්ඤමඤ්ඤං රක්ඛන්ති. කෙචි පන ''හත්ථපාසං අවිජහිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථං ගණ්හන්තො විය ගච්ඡන්තොපි 'උට්ඨෙථ ගච්ඡාම, එථ ගච්ඡාමා'ති එවං සංවිදහිත්වා ගමනෙ පුබ්බාපරං ගච්ඡන්තොපි නාපජ්ජතී''ති වදන්ති. **එතං පන අධම්මිකං කතිකවත්ත**න්ති ''ඉධ අරහන්තොයෙව වසන්තූති යදි භික්ඛූ කතිකං කරොන්ති, එතං අධම්මිකං කතිකවත්ත''න්ති **චූළගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. හෙට්ඨා වුත්තං පන සබ්බම්පි කතිකවත්තං සන්ධාය එතං වුත්තන්ති අම්හාකං ඛන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **නානාවෙරජ්ජකාති** නානාජනපදවාසිනො. **සඞ්ඝලාභොති** යථාවුඩ්ඪං අත්තනො පාපුණනකොට්ඨාසො. අයඤ්ච පටික්ඛෙපො ඉමිනාව නීහාරෙන බහිසීමට්ඨානං අවිසෙසෙන සඞ්ඝලාභස්ස සාමිභාවාපාදනං සන්ධාය කතො. විසෙසතො පන බහිසීමට්ඨානම්පි පරිච්ඡින්දිත්වා එකෙකකොට්ඨාසතො ''එත්තකං දාතුං, ඊදිසං වා දාතුං, එත්තකානං වා දාතුං, ඊදිසස්ස වා දාතුං රුච්චති සඞ්ඝස්සා''ති අපලොකනකම්මං කත්වා දාතුං වට්ටති.

228. **ආයස්මා ච ලක්ඛණොති**ආදීසු කො පනායස්මා ලක්ඛණො, කස්මා චස්ස ලක්ඛණොති නාමං අහොසි, කො චායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො, කස්මා ච සිතං පාත්වාකාසීති තං සබ්බං පකාසෙතුං **''ය්වාය''**න්තිආදි ආරද්ධං. **ලක්ඛණසම්පන්නෙනාති** පුරිසලක්ඛණසම්පන්නෙන. **බ්‍රහ්මසමෙනාති** බ්‍රහ්මත්තභාවසමෙන. ඊසකං හසිතං සිතන්ති වුච්චතීති ආහ **''මන්දහසිත''**න්ති. **අට්ඨිකසඞ්ඛලික**න්ති නයිදං අවිඤ්ඤාණකං අට්ඨිසඞ්ඛලිකමත්තං, අථ ඛො එකො පෙතොති ආහ **''පෙතලොකෙ නිබ්බත්තං සත්ත''**න්ති. **එතෙ අත්තභාවාති** පෙතත්තභාවා. **න ආපාථං ආගච්ඡන්තීති** දෙවත්තභාවා විය පකතියා ආපාථං න ආගච්ඡන්ති. තෙසං පන රුචියා ආපාථං ආගච්ඡෙය්‍යුං. මනුස්සානං දුක්ඛාභිභූතානං අනාථභාවදස්සනපදට්ඨානා කරුණාති ආහ **''කාරුඤ්ඤෙ කත්තබ්බෙ''**ති. අත්තනො ච සම්පත්තිං බුද්ධඤාණස්ස ච සම්පත්තින්ති පච්චෙකං සම්පත්ති-සද්දො යොජෙතබ්බො. තදුභයං විභාවෙතුං **''තඤ්හි''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ''අත්තනො ච සම්පත්තිං අනුස්සරිත්වා සිතං පාත්වාකාසී''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **ධම්මධාතූති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සන්ධාය වදති, **ධම්මධාතූති** වා ධම්මානං සභාවො. **උපපත්තීති** ජාති. උපපත්තිසීසෙන හි තථාරූපං අත්තභාවං වදති. දුස්සද්ධාපයා හොන්ති, තදස්ස තෙසං දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය. **දුස්සද්ධාපයාති** ඉදඤ්ච න ලක්ඛණත්ථෙරං සන්ධාය වුත්තං, යෙ පන සුණන්ති ''එවං කිර වුත්ත''න්ති, තෙ සන්ධාය. අථ ලක්ඛණත්ථෙරො කස්මා න අද්දස, කිමස්ස දිබ්බචක්ඛු නත්ථීති? නො නත්ථි, මහාමොග්ගල්ලානො පන ආවජ්ජෙන්තො අද්දස, ඉතරො අනාවජ්ජනෙන න අද්දස.

විතුඩෙන්තීති විනිවිජ්ඣිත්වා ඩෙන්ති, අසිධාරූපමෙහි තිඛිණෙහි ලොහතුණ්ඩකෙහි විජ්ඣිත්වා විජ්ඣිත්වා ඉතො චිතො ච ගච්ඡන්තීති අත්ථො. තෙනාහ **''විනිවිජ්ඣිත්වා ගච්ඡන්තී''**ති. ''විතුදන්තී''ති වා පාඨො. **ඵාසුළන්තරිකාහීති** භුම්මත්ථෙ නිස්සක්කවචනං. **ලොහතුණ්ඩකෙහීති** ලොහසලාකාසදිසෙහි, කාළලොහමයෙහෙව වා තුණ්ඩකෙහි. **පසාදුස්සදාති** ඉමිනා අට්ඨිසඞ්ඝාතමත්තං හුත්වා පඤ්ඤායමානානම්පි කායප්පසාදස්ස බලවභාවං දස්සෙති. **පක්කගණ්ඩසදිසාති** ඉමිනා පන අතිවිය මුදුසභාවතං දස්සෙති. **අච්ඡරියං වතාති** ගරහනච්ඡරියං නාමෙතං.

චක්ඛුභූතාති සම්පත්තදිබ්බචක්ඛුකා, ලොකස්ස චක්ඛුභූතාති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **යත්‍රාති** හෙතුඅත්ථෙ නිපාතොති ආහ **''යත්‍රාති කාරණවචන''**න්ති. අප්පමාණෙ සත්තනිකායෙ, තෙ ච ඛො විභාගෙන කාමභවාදිභෙදෙ භවෙ, නිරයාදිභෙදා ගතියො, නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤීආදිවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො, තථාරූපෙ සත්තාවාසෙ ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච මෙ උපනෙතුං පච්චක්ඛං කරොන්තෙන.

ගොඝාතකොති ගුන්නං අභිණ්හං හනනකො. තෙනාහ **''වධිත්වා වධිත්වා''**ති. **තස්සාති** ගුන්නං හනනකම්මස්ස. **අපරාපරියකම්මස්සාති** අපරාපරියවෙදනීයකම්මස්ස. බලවතා ගොඝාතකකම්මෙන විපාකෙ දීයමානෙ අලද්ධොකාසං අපරාපරියවෙදනීයං, තස්මිං විපක්කවිපාකෙ ඉදානි ලද්ධොකාසං **''අවසෙසකම්ම''**න්ති වුත්තං. **කම්මසභාගතායාති** කම්මස්ස සභාගභාවෙන සදිසභාවෙන. **ආරම්මණසභාගතායාති** ආරම්මණස්ස සභාගභාවෙන සදිසභාවෙන. යාදිසෙ හි ආරම්මණෙ පුබ්බෙ තං කම්මං තස්ස ච විපාකො පවත්තො, තාදිසෙයෙව ආරම්මණෙ ඉදං කම්මං ඉමස්ස විපාකො ච පවත්තොති කත්වා වුත්තං **''තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනා''**ති. භවති හි තංසදිසෙපි තබ්බොහාරො යථා සො එව තිත්තිරො, තානියෙව ඔසධානීති. යස්මා කම්මසරික්ඛකවිසයෙ **''කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා''**ති ද්වයමෙව වුත්තං, යස්මා ච ගතිනිමිත්තං විය කම්මං කම්මනිමිත්තඤ්ච කම්මතො භින්නං විසුං හුත්වා න තිට්ඨති, තස්මා සරික්ඛකවිපාකදානස්ස කාරණභාවතො යත්ථ කම්මසරික්ඛකෙන විපාකෙන භවිතබ්බං, තත්ථ කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා ගහෙත්වා පටිසන්ධි හොතීති වදන්ති. තෙනෙවාහ – **''තස්ස කිර…පෙ…. නිමිත්තං අහොසී''**ති. තත්ථ **නිමිත්තං අහොසීති** පුබ්බෙ කතූපචිතස්ස පෙතූපපත්තිනිබ්බත්තනවසෙන කතොකාසස්ස තස්ස කම්මස්ස නිමිත්තභූතං ඉදානි තථා උපට්ඨහන්තං තස්ස විපාකස්ස නිමිත්තං ආරම්මණං අහොසි. **සොති** ගොඝාතකො. **අට්ඨිකසඞ්ඛලිකපෙතො ජාතො** කම්මසරික්ඛකවිපාකවසෙන.

229. **පෙසියො කත්වාති** ගාවිං වධිත්වා වධිත්වා ගොමංසං ඵාලෙත්වා පෙසියො කත්වා. **සුක්ඛාපෙත්වාති** කාලන්තරං ඨපනත්ථං සුක්ඛාපෙත්වා. සුක්ඛාපිතමංසපෙසීනඤ්හි වල්ලූරසමඤ්ඤාති. **නිප්පක්ඛචම්මෙති** විගතපක්ඛචම්මෙ. උරබ්භෙ හන්තීති **ඔරබ්භිකො. එළකෙති** අජෙ. **නිවාපපුට්ඨෙති** අත්තනා දින්නනිවාපෙන පොසිතෙ අසිනා වධිත්වා වධිත්වා වික්කිණන්තො. **එකං මිගන්ති** දීපකමිගං. **කාරණාහීති** යාතනාහි. **සූචකොති** කම්මට්ඨානං සූචෙත්වා. පෙසුඤ්ඤූපසංහාරවසෙන ඉතො සුතං අමුත්‍ර, අමුත්‍ර වා සුතං ඉධ සූචෙතීති **සූචකො.** අනයබ්‍යසනං පාපෙසි මනුස්සෙති සම්බන්ධො.

විනිච්ඡයාමච්චොති රඤ්ඤා අඩ්ඩකරණෙ ඨපිතො විනිච්ඡයමහාමත්තො. සො හි ගාමජනකායං කූටට්ටෙන වඤ්චෙතීති **''ගාමකූටො''**ති වුච්චති. කෙචි ''තාදිසොයෙව ගාමජෙට්ඨකො ගාමකූටො''ති වදන්ති. සමෙන භවිතබ්බං ධම්මට්ඨොති වත්තබ්බතො. රහස්සඞ්ගෙ නිසීදනවසෙන **විසමා නිසජ්ජා** අහොසි. **චුසන්තොති** ථෙය්‍යාය චුසන්තො.

230. **අනිස්සරොති** මාතුගාමො සසාමිකො අත්තනො එස්සෙ අනිස්සරො. **ධංසිත්වාති** හස්සිත්වා අපගන්ත්වා. මඞ්ගනවසෙන උලතීති **මඞ්ගුලි,** විරූපබීභච්ඡභාවෙන පවත්තතීති අත්ථො. තෙනාහ **''විරූපං දුද්දසිකං බීභච්ඡ''**න්ති.

උද්ධං උද්ධං අග්ගිනා පක්කසරීරතාය **උප්පක්කං,** හෙට්ඨතො පග්ඝරණවසෙන කිලින්නසරීරතාය **ඔකිලිනී,** ඉතො චිතො ච අඞ්ගාරසම්පරිකිණ්ණතාය **ඔකිරිනී**. තෙනාහ **''සා කිරා''**තිආදි. **අඞ්ගාරචිතකෙති** අඞ්ගාරසඤ්චයෙ. සරීරතො පග්ඝරන්ති අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡානි සෙදගතානි. **තස්ස කිර රඤ්ඤොති** කාලිඞ්ගස්ස රඤ්ඤො. **නාටකිනීති** නච්චනකිච්චෙ අධිගතා ඉත්ථී. **සෙදන්ති** සෙදනං, තාපනන්ති අත්ථො.

අසීසකං කබන්ධං හුත්වා නිබ්බත්ති කම්මායූහනකාලෙ තථා නිමිත්තග්ගහණපරිචයතො. **ලාමකභික්ඛූති** හීනාචාරතාය ලාමකො, භික්ඛුවෙසතාය භික්ඛාහාරෙන ජීවනතො ච භික්ඛු. **චිත්තකෙළින්ති** චිත්තරුචියං තං තං කීළන්තො. **අයමෙවාති** භික්ඛුවත්ථුස්මිං වුත්තනයො එව.

231. **නිස්සෙවාලපණකකද්දමොති** තිලබීජකාදිභෙදෙන සෙවාලෙන නීලමණ්ඩූකපිට්ඨිවණ්ණෙන උදකපිට්ඨං ඡාදෙත්වා නිබ්බත්තපණකෙන කද්දමෙන ච විරහිතො. **සුන්දරෙහි තිත්ථෙහීති** සුඛාවගාහණට්ඨානතාය කද්දමාදිදොසවිරහතො ච සුන්දරෙහි තිත්ථෙහි. **තතො** උදකදහතො තංහෙතු, තං උපනිස්සායාති අත්ථො. නාගභවනගතොපි හි සො රහදො තතො උපරිමනුස්සලොකෙ ජලාසයෙන සම්බන්ධො හොති. තෙන වුත්තං **''තතො අයං තපොදා සන්දතී''**ති. අථ වා **තතොති** නාගභවනෙ උදකදහතො අයං තපොදා සන්දති. තඤ්හි උපරිභූමිතලං ආරොහති, උණ්හභාවෙන තපනතො තපං උදකං එතිස්සාති අන්වත්ථනාමවසෙන **තපොදාති** වුච්චති. **පෙතලොකොති** පෙතානං ආවාසට්ඨානං. කෙචි පන ''පෙතලොකොති ලොහකුම්භීනිරයා ඉධාධිප්පෙතා''ති වදන්ති, නගරස්ස පන පරිතො පබ්බතපාදවනන්තරෙසු බහූ පෙතාවාසාපි සන්තෙව. ස්වායමත්ථො පෙතවත්ථුපාළියා ලක්ඛණසංයුත්තෙන ඉමාය ච විනීතවත්ථුපාළියා දීපෙතබ්බො.

කතහත්ථාති ථිරතරං ලක්ඛෙසු අවිරජ්ඣනසරක්ඛෙපා. ඊදිසා පන තත්ථ වසීභූතා කතහත්ථා නාම හොන්ති, තස්මා යො සිප්පමෙව උග්ගණ්හාති, සො කතහත්ථො නාම න හොති, ඉමෙ පන කතහත්ථා, චිණ්ණවසීභාවාති වුත්තං හොති. සිප්පදස්සනවසෙන කතං රාජකුලානි උපෙච්ච අසනං සරක්ඛෙපො එතෙහීති **කතූපාසනා,** රාජකුලාදීසු දස්සිතසිප්පාති වුත්තං හොති. **පහග්ගොති** පරාජිතො.

232. දොසදස්සන පුබ්බක රූප විරාග භාවනා සඞ්ඛාත පටිපක්ඛ භාවනාවසෙන පටිසඞ්ඛානං සුප්පහීනත්තා මහතාපි සද්දෙන අරූපසමාපත්තිතො න වුට්ඨාති, තථා පන න සුප්පහීනත්තා සබ්බරූපාවචරසමාපත්තිතො වුට්ඨානං සියාති ඉධ ආනෙඤ්ජසමාධීති චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති අධිප්පෙතාති ආහ **''අනෙජං අචලං කායවාචාවිප්ඵන්දවිරහිතං චතුත්ථජ්ඣානසමාධි''**න්ති. අඤ්ඤත්ථ පන සමාධිපච්චනීකානං අතිදූරතාය න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජොති අරූපාවචරසමාධි වුච්චති. **සමාධිපරිපන්ථකෙ ධම්මෙති** විතක්කවිචාරාදිකෙ සන්ධාය වදති. විතක්කාදීසු ආදීනවසල්ලක්ඛණස්ස න සුට්ඨුකතභාවං සන්ධායාහ **''න සුට්ඨු පරිසොධෙත්වා''**ති.

නනු චායමායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො භගවතො පඨමවස්සෙව අභිනවප්පත්තඅරහත්තො, ඉදඤ්ච උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකං වීසතිමවස්සතො උපරි පඤ්ඤත්තං, කථං ඉමස්ස වත්ථුනො ඉමස්මිං පාරාජිකෙ භගවතා විනිච්ඡිතභාවො වුත්තොති? නායං දොසො. අයඤ්හෙත්ථ ආචරියානං කථාමග්ගො – අපඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ ථෙරස්ස වචනං සුත්වා ''අත්තනො අප්පතිරූපං උත්තරිමනුස්සධම්මං එස වදතී''ති මඤ්ඤමානා භික්ඛූ ථෙරස්ස දොසං ආරොපෙන්තා උජ්ඣායිංසු. භගවා ච ථෙරස්ස තථාවචනෙ කාරණං දස්සෙත්වා නිද්දොසභාවං කරොන්තො ''අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානස්සා''ති ආහ. සඞ්ගීතිකාරකා පන උත්තරිමනුස්සධම්මාධිකාරත්තා තම්පි වත්ථුං ආනෙත්වා ඉධ ආරොපෙසුන්ති.

සාවකානං උප්පටිපාටියා අනුස්සරණං නත්ථීති දස්සෙතුං **''න උප්පටිපාටියා''**ති ආහ. **අසඤ්ඤසමාපත්ති**න්ති සඤ්ඤාවිරාගභාවනාය වායොකසිණනිබ්බත්තිතං චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්තිං වදති. පුබ්බෙනිවාසඤාණං චුතිපටිසන්ධිං ගණ්හන්තම්පි අනන්තරපච්චයක්කමවන්තානං අරූපධම්මානං වසෙනෙව ගණ්හාතීති ආහ – **''තතියෙ

අත්තභාවෙ චුතිමෙව අද්දසා’’ති. **නයතො සල්ලක්ඛෙසීති** වට්ටෙ සංසරණකසත්තානං ඛන්ධානං අභාවකාලො නාම නත්ථි, අසඤ්ඤභවෙ පන අචිත්තකා හුත්වා පඤ්ච කප්පසතානි පවත්තන්ති, ඉමිනා නයෙන සල්ලක්ඛෙසි. **දුක්කරං කතන්ති** ඛන්ධවිකලස්ස පුබ්බෙනිවාසස්ස අනුස්සරණං ඨපෙත්වා සම්මාසම්බුද්ධං න සක්කා අඤ්ඤෙහි කාතුන්ති නයතො සල්ලක්ඛෙන්තෙනපි දුක්කරං කතන්ති අධිප්පායො. **පටිවිද්ධාති** පටිවිද්ධසදිසා. යථා නාම කොචි ධනුසිප්පෙ කතහත්ථො එකං කෙසසඞ්ඛාතං වාලං සතක්ඛත්තුං විදාලෙත්වා තතො එකං අංසුං ගහෙත්වා වාතිඞ්ගණඵලස්ස මජ්ඣට්ඨානෙ බන්ධිත්වා අපරං අංසුං කණ්ඩස්ස අග්ගකොටියං යථා තස්ස අංසුස්ස ඌකාමත්තං වා ලික්ඛාමත්තං වා කණ්ඩස්ස අග්ගකොටිතො අධිකං හුත්වා තිට්ඨති, එවං බන්ධිත්වා උසභමත්තෙ ඨානෙ ඨිතො කණ්ඩබද්ධාය වාලකොටියා වාතිඞ්ගණබද්ධං වාලස්ස කොටිං පටිවිජ්ඣෙය්‍ය , එවමෙව ඉමිනාපි කතං දුක්කරන්ති වුත්තං හොති. **එතදග්ගන්ති** එසො අග්ගො. **යදිදන්ති** යො අයං. ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙනෙතං වුත්තං.

විනීතවත්ථුවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනවණ්ණනා

233. **ඉධාති** ඉමස්මිං භික්ඛුවිභඞ්ගෙ. **උද්දිට්ඨාති** ඉධ පාතිමොක්ඛවසෙන අනොසාරිතත්තා චත්තාරො පාරාජිකාව උද්දිට්ඨා කථිතාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. යදි එවං හෙට්ඨා ථුල්ලච්චයදුක්කටානම්පි වුත්තත්තා පාරාජිකාව උද්දිට්ඨාති කස්මා වුත්තාති? පාරාජිකාධිකාරත්තා සන්තෙසුපි ථුල්ලච්චයදුක්කටෙසු ඉධ පාරාජිකාව වුත්තා. යෙසං…පෙ…. අසංවාසොති ඉමමත්ථං වා දීපෙතුකාමො තංසම්බන්ධෙන **‘‘උද්දිට්ඨා චත්තාරො පාරාජිකා’’**ති ආහ. **තත්ථායස්මන්තෙති**ආදිකං පන අනුඤ්ඤාතපාතිමොක්ඛුද්දෙසක්කමොපි අයමෙව, නාඤ්ඤොති දස්සනත්ථං වුත්තං. **භික්ඛුනීනං අසාධාරණානි චත්තාරීති** උබ්භජාණුමණ්ඩලිකා වජ්ජපටිච්ඡාදිකා උක්ඛිත්තානුවත්තිකා අට්ඨවත්ථුකාති ඉමානි චත්තාරි භික්ඛුනීනං භික්ඛූහි අසාධාරණානි නාම. එතෙසු **උබ්භජාණුමණ්ඩලිකා** නාම යා කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතා තෙනෙව රාගෙන අවස්සුතස්ස මනුස්සපුරිසස්ස අක්ඛකානං අධො ජාණුමණ්ඩලානං කප්පරානඤ්ච උපරි යෙන කෙනචි සරීරාවයවෙන ආමසනාදිං සාදියති, තස්සා අධිවචනං. යා පන භික්ඛුනී අඤ්ඤිස්සා භික්ඛුනියා පාරාජිකසඞ්ඛාතං වජ්ජං ජානං පටිච්ඡාදෙති, සා **වජ්ජපටිච්ඡාදිකා** නාම. සමග්ගෙන පන සඞ්ඝෙන උක්ඛිත්තං භික්ඛුං යා භික්ඛුනී යංදිට්ඨිකො සො හොති, තස්සා දිට්ඨියා ගහණවසෙන අනුවත්තති, සා **උක්ඛිත්තානුවත්තිකා** නාම. යා පන කායසංසග්ගරාගෙන තින්තා තථාවිධස්සෙව පුරිසස්ස හත්ථග්ගහණං වා සඞ්ඝාටිකණ්ණග්ගහණං වා සාදියති, කායසංසග්ගසඞ්ඛාතස්ස අසද්ධම්මස්ස පටිසෙවනත්ථාය පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ සන්තිට්ඨති වා, තත්ථ ඨත්වා සල්ලපති වා, සඞ්කෙතං වා ගච්ඡති, පුරිසස්ස ආගමනං වා සාදියති, කෙනචි වා පටිච්ඡන්නොකාසං පවිසති, හත්ථපාසෙ වා ඨත්වා කායං උපසංහරති, අයං **අට්ඨවත්ථුකා** නාමාති වෙදිතබ්බං.

වත්ථුවිපන්නාති පබ්බජ්ජුපසම්පදාය අවත්ථුභාවතො වත්ථුවිපන්නා. නෙසඤ්හි ‘‘න, භික්ඛවෙ, පණ්ඩකො පබ්බාජෙතබ්බො, යො පබ්බාජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’තිආදිනා පබ්බජ්ජා උපසම්පදා ච පටික්ඛිත්තා. තස්මා තෙ භික්ඛුභාවාය අභබ්බත්තා පාරාජිකාපන්නසදිසතාය ‘‘පාරාජිකා’’ති වුත්තා. තබ්භාවභාවිතාය භික්ඛුභාවො වසති එත්ථාති වත්ථු, පුග්ගලානං භික්ඛුභාවාරහතා. සා පන පබ්බජ්ජක්ඛන්ධකාගතසබ්බදොසවිරහිතසම්පත්තියුත්තතා. තං විපන්නං පණ්ඩකභාවාදියොගෙන යෙසං තෙ **වත්ථුවිපන්නා. අහෙතුකපටිසන්ධිකාති** ඉමිනා තෙසං විපාකාවරණෙන සමන්නාගතභාවං දස්සෙන්තො මග්ගාවරණෙ කාරණමාහ. පාරාජිකාපන්නසදිසත්තා **පාරාජිකා.** ථෙය්‍යසංවාසකාදිකම්මං මාතුඝාතාදිකං විය ආනන්තරියං න හොතීති ආහ **‘‘ඉමෙසං තිණ්ණං සග්ගො අවාරිතො’’**ති.

දීඝතාය ලම්බමානං අඞ්ගජාතමෙතස්සාති **ලම්බී**. සො එත්තාවතා න පාරාජිකො, අථ ඛො යදා අනභිරතියා පීළිතො අත්තනො අඞ්ගජාතං මුඛෙ වා වච්චමග්ගෙ වා පවෙසෙති, තදා පාරාජිකො හොති. මුදු පිට්ඨි එතස්සාති **මුදුපිට්ඨිකො,** කතපරිකම්මාය මුදුකාය පිට්ඨියා සමන්නාගතො. සොපි යදා අනභිරතියා පීළිතො අත්තනො අඞ්ගජාතං අත්තනො මුඛවච්චමග්ගෙසු අඤ්ඤතරං පවෙසෙති, තදා පාරාජිකො හොති. **පරස්ස අඞ්ගජාතං අත්තනො මුඛෙන ගණ්හාතීති** යො අනභිරතියා පීළිතො පරස්ස සුත්තස්ස වා පමත්තස්ස වා අඞ්ගජාතං අත්තනො මුඛෙන ගණ්හාති. **පරස්ස අඞ්ගජාතෙ අභිනිසීදතීති** යො අනභිරතියා පීළිතො පරස්ස අඞ්ගජාතං කම්මනියං දිස්වා අත්තනො වච්චමග්ගෙන තස්සූපරි නිසීදති, තං අත්තනො වච්චමග්ගං පවෙසෙතීති අත්ථො.

එත්ථාහ – මාතුඝාතකපිතුඝාතකඅරහන්තඝාතකා තතියපාරාජිකං ආපන්නා, භික්ඛුනීදූසකො ලම්බීආදයො චත්තාරො පඨමපාරාජිකං ආපන්නා එවාති කථං චතුවීසතීති? වුච්චතෙ – මාතුඝාතකාදයො හි චත්තාරො ඉධ අනුපසම්පන්නා එව අධිප්පෙතා, ලම්බීආදයො චත්තාරො කිඤ්චාපි පඨමපාරාජිකෙන සඞ්ගහිතා, යස්මා පන එතෙන පරියායෙන මෙථුනං ධම්මං අප්පටිසෙවිනො හොන්ති, තස්මා විසුං වුත්තාති. **එතෙන පරියායෙනාති** උභින්නං රාගපරියුට්ඨානසඞ්ඛාතෙන පරියායෙන. දුතියවිකප්පෙ **කච්චිත්ථාති** එත්ථ කච්චි අත්ථාති පදච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

නිගමනවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය සාරත්ථදීපනියං

චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩං

1. සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඉදානි පාරාජිකසංවණ්ණනාසමනන්තරා යා තෙරසකාදිසංවණ්ණනා සමාරද්ධා, තස්සාපි –

> අනාකුලා අසන්දෙහා, පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයා;
> අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නා, හොති **සාරත්ථදීපනී**.

තෙරසකස්සාති තෙරස සික්ඛාපදානි පරිමාණානි අස්ස කණ්ඩස්සාති තෙරසකං, තස්ස තෙරසකස්ස කණ්ඩස්සාති අත්ථො.

234. **අනභිරතොති** අඤ්ඤත්ථ ගිහිභාවං පත්ථයමානො වුච්චති, ඉධ පන කාමරාගවසෙන උක්කණ්ඨිතතාය වික්ඛිත්තචිත්තතාය සමන්නාගතො අධිප්පෙතොති ආහ **වික්ඛිත්තචිත්තොතිආදි**.

236-237. **සඤ්චෙතනිකාති** එත්ථ සං-සද්දො විජ්ජමානත්ථතාය සාත්ථකොති දස්සෙන්තො ආහ **සංවිජ්ජති චෙතනා අස්සාති**. තත්ථ **චෙතනාති** වීතික්කමවසප්පවත්තා පුබ්බභාගචෙතනා. **අස්සාති** සුක්කවිස්සට්ඨියා. ඉමස්මිං විකප්පෙ **ඉක**-සද්දස්ස විසුං අත්ථො නත්ථීති ආහ **සඤ්චෙතනාව සඤ්චෙතනිකාති**. ඉදානි **සං**-සද්දස්ස අත්ථං අනපෙක්ඛිත්වා **ඉක**-සද්දොව අස්සත්ථිඅත්ථං පකාසෙතීති දස්සෙන්තො **සඤ්චෙතනා වා අස්සා අත්ථීති සඤ්චෙතනිකාති** දුතියවිකප්පමාහ. සංවිජ්ජති චෙතනා අස්සාති පදභාජනෙ වත්තබ්බෙ බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වා **ජානන්තොතිආදි** වුත්තං. **උපක්කමාමීති ජානන්තොති** මොචනත්ථං උපක්කමාමීති ජානන්තො.

ආසයභෙදතොති පිත්තාදිආසයභෙදතො. බුද්ධපච්චෙකබුද්ධානම්පි හි රඤ්ඤොපි චක්කවත්තිස්ස පිත්තසෙම්හපුබ්බලොහිතාසයෙසු චතූසු අඤ්ඤතරො ආසයො හොතියෙව, මන්දපඤ්ඤානං පන චත්තාරොපි ආසයා හොන්ති. **ධාතුනානත්තතොති** පථවීධාතුආදීනං චතුන්නං ධාතූනං, චක්ඛාදීනං වා අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං, රසසොණිතාදීනං වා ධාතූනං නානත්තතො.

වත්ථිසීසන්ති වත්ථිපුටස්ස අබ්භන්තරෙ මත්ථකපස්සං. **“රාග…පෙ…. අසක්කොන්තො”**ති රාගපරියුට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං. රාජා පන ‘‘සම්භවස්ස සකලකායො ඨාන’’න්ති සුතපුබ්බත්තා වීමංසනත්ථං එවමකාසීති වදන්ති. **දකසොතන්ති** මුත්තමග්ගං, අඞ්ගජාතප්පදෙසන්ති වුත්තං හොති. දකසොතොරොහණතො පට්ඨාය පන උපාදින්නතො විනිමුත්තතාය සම්භවෙ උතුසමුට්ඨානමෙව රූපං අවසිස්සති, සෙසං තිසමුට්ඨානං නත්ථීති වෙදිතබ්බං. ආපොධාතුයා සන්තානවසෙන පවත්තමානාය අවත්ථාවිසෙසො සම්භවො, සො චතුසමුට්ඨානිකො අට්ඨකථායං චතුසමුට්ඨානිකෙසු සම්භවස්ස වුත්තත්තා. සො පන සොළසවස්සකාලෙ උප්පජ්ජති, තස්ස රාගවසෙන ඨානාචාවනං හොතීති වදන්ති, තස්මා යං වුත්තං **කථාවත්ථුඅට්ඨකථායං** ‘‘සුක්කවිස්සට්ඨි නාම රාගසමුට්ඨානා හොතී’’ති, තං සම්භවස්ස ඨානාචාවනං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, න පන සම්භවො චිත්තසමුට්ඨානොයෙවාති දීපෙතුං, තෙනෙව තත්ථ විස්සට්ඨිග්ගහණං කතං. ‘‘ඛීණාසවානං පන බ්‍රහ්මානඤ්ච සම්භවො නත්ථී’’ති **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං, තස්මා යං වුත්තං **කථාවත්ථුඅට්ඨකථායං** (කථා. අට්ඨ. 307) ‘‘තාසං දෙවතානං සුක්කවිස්සට්ඨි නාම නත්ථී’’ති, තම්පි ඨානාචාවනං සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං, න පන දෙවතානං සබ්බසො සම්භවස්ස අභාවං සන්ධාය. ජන්නම්පි පන කාමාවචරදෙවතානං කාමා පාකතිකායෙව. මනුස්සා විය හි තෙ ද්වයංද්වයසමාපත්තිවසෙනෙව මෙථුනං පටිසෙවන්ති, කෙවලං පන නිස්සන්දාභාවො තෙසං වත්තබ්බො. තඞ්ඛණිකපරිළාහවූපසමාවහං සම්ඵස්සසුඛමෙව හි තෙසං කාමකිච්චං. කෙචි පන ‘‘චාතුමහාරාජිකතාවතිංසානංයෙව ද්වයංද්වයසමාපත්තියා කාමකිච්චං ඉජ්ඣති, යාමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලිඞ්ගනමත්තෙන, තුසිතානං හත්ථාමසනමත්තෙන, නිම්මානරතීනං හසිතමත්තෙන, පරනිම්මිතවසවත්තීනං ඔලොකිතමත්තෙන කාමකිච්චං ඉජ්ඣතී’’ති වදන්ති, තං අට්ඨකථායං පටික්ඛිත්තං තාදිසස්ස කාමෙසු විරජ්ජනස්ස තෙසු අභාවතො කාමානඤ්ච උත්තරුත්තරි පණීතතරපණීතතමභාවතො.

තථෙවාති ‘‘මොචනස්සාදෙන නිමිත්තෙ උපක්කමතො’’තිආදිං අතිදිසති. ‘‘විස්සට්ඨීති ඨානතො චාවනා වුච්චතී’’ති වුත්තත්තා **දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙති** කස්මා වුත්තන්ති ආහ **දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථාතිආදි**. **එත්ථාති** තීසුපි වාදෙසු. **අධිවාසෙත්වාති** නිමිත්තෙ උපක්කමිත්වා පුන විප්පටිසාරෙ උප්පන්නෙ අධිවාසෙත්වා. **අන්තරා නිවාරෙතුන්ති** ඨානතො චුතං දකසොතං ඔතරිතුං අදත්වා අන්තරා නිවාරෙතුං. තෙනාහ – **ඨානා චුතඤ්හි අවස්සං දකසොතං ඔතරතීති** . **ඨානාචාවනමත්තෙනෙවාති** දකසොතං අනොතිණ්ණෙපීති අධිප්පායො. එත්ථ ච ‘‘සකලො කායො ඨාන’’න්ති වාදෙ ඨානාචාවනං වදන්තෙන සකලසරීරතො චුතස්සපි දකසොතොරොහණතො පුබ්බෙ අප්පමත්තකස්ස අන්තරාළස්ස සම්භවතො වුත්තං. සකලසරීරෙ වා තස්මිං තස්මිං පදෙසෙ ඨිතස්ස ඨානා චුතං සන්ධාය ‘‘ඨානාචාවනමත්තෙනෙවා’’ති වුත්තං. **නිමිත්තෙ උපක්කමන්තස්සෙවාති** මොචනස්සාදෙන උපක්කමන්තස්ස. හත්ථපරිකම්මාදීසු සතිපි මොචනස්සාදෙ නිමිත්තෙ උපක්කමාභාවතො නත්ථි ආපත්තීති ආහ **‘‘හත්ථපරිකම්ම…පෙ…. අනාපත්තී’’**ති. **අයං සබ්බාචරියසාධාරණවිනිච්ඡයොති** ‘‘දකසොතොරොහණඤ්චෙත්ථා’’තිආදිනා වුත්තො තිණ්ණම්පි ආචරියානං සාධාරණො විනිච්ඡයො.

බොහකරණපච්චයො නාම විසභාගභෙසජ්ජසෙනාසනාහාරාදිපච්චයො. **අත්ථකාමතාය වා අනත්ථකාමතාය වාති** පසන්නා අත්ථකාමතාය, කුද්ධා අනත්ථකාමතාය. **අත්ථාය වා අනත්ථාය වාති** සභාවතො භවිතබ්බාය අත්ථාය වා අනත්ථාය වා. **උපසංහරන්තීති** අත්තනො දෙවානුභාවෙන උපනෙන්ති. **බොධිසත්තමාතා විය පුත්තපටිලාභනිමිත්තන්ති** තදා කිර පුරෙ පුණ්ණමාය සත්තමදිවසතො පට්ඨාය විගතසුරාපානං මාලාගන්ධාදිවිභූතිසම්පන්නං නක්ඛත්තකීළං අනුභවමානා බොධිසත්තමාතා සත්තමෙ දිවසෙ පාතොව උට්ඨාය ගන්ධොදකෙන න්හායිත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතා වරභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය සිරිගබ්භං පවිසිත්වා සිරිසයනෙ නිපන්නා නිද්දං ඔක්කමමානා ඉමං සුපිනං අද්දස – චත්තාරො කිර නං මහාරාජානො සයනෙනෙව සද්ධිං උක්ඛිපිත්වා අනොතත්තදහං නෙත්වා න්හාපෙත්වා දිබ්බවත්ථං නිවාසෙත්වා දිබ්බගන්ධෙහි විලිම්පෙත්වා දිබ්බපුප්ඵානි පිළන්ධිත්වා තතො අවිදූරෙ රජතපබ්බතො, තස්ස අන්තො කනකවිමානං අත්ථි, තස්මිං පාචීනතො සීසං කත්වා නිපජ්ජාපෙසුං. අථ බොධිසත්තො සෙතවරවාරණො හුත්වා තතො අවිදූරෙ එකො සුවණ්ණපබ්බතො, තත්ථ චරිත්වා තතො ඔරුය්හ රජතපබ්බතං අභිරුහිත්වා කනකවිමානං පවිසිත්වා මාතරං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණපස්සං ඵාලෙත්වා කුච්ඡිං පවිට්ඨසදිසො අහොසි. ඉමං සුපිනං සන්ධාය එතං වුත්තං ‘‘බොධිසත්තමාතා විය පුත්තපටිලාභනිමිත්ත’’න්ති.

පඤ්ච මහාසුපිනෙති (අ. නි. අට්ඨ. 3.5.196) මහන්තෙහි පුරිසෙහි පස්සිතබ්බතො මහන්තානඤ්ච අත්ථානං නිමිත්තභාවතො මහාසුපිනෙ. තෙ පන පඤ්ච මහාසුපිනෙ නෙව ලොකියමහාජනො පස්සති, න මහාරාජානො, න චක්කවත්තිරාජානො, න අග්ගසාවකා, න පච්චෙකබුද්ධා, න සම්මාසම්බුද්ධා, එකො සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තොයෙව පස්සති. තෙන වුත්තං ‘‘බොධිසත්තො විය පඤ්ච මහාසුපිනෙ’’ති. අම්හාකඤ්ච පන බොධිසත්තො කදා තෙ සුපිනෙ පස්සීති? ‘‘ස්වෙ බුද්ධො භවිස්සාමී’’ති චාතුද්දසියං පක්ඛස්ස රත්තිවිභායනකාලෙ පස්සි. කාලවසෙන හි දිවා දිට්ඨො සුපිනො න සමෙති, තථා පඨමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙ ච. පච්ඡිමයාමෙ බලවපච්චූසෙ පන අසිතපීතසායිතෙ සම්මාපරිණාමගතෙ කායස්මිං ඔජාය පතිට්ඨිතාය අරුණෙ උග්ගච්ඡමානෙ දිට්ඨසුපිනො සමෙති. ඉට්ඨනිමිත්තං සුපිනං පස්සන්තො ඉට්ඨං පටිලභති, අනිට්ඨනිමිත්තං පස්සන්තො අනිට්ඨං, තස්මා බොධිසත්තොපි සුපිනං පස්සන්තො රත්තිවිභායනකාලෙ පස්සි.

කෙ පන තෙ පඤ්ච මහාසුපිනාති? තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධස්ස බොධිසත්තස්සෙව සතො පඤ්ච මහාසුපිනා පාතුරහෙසුං (අ. නි. 5.196) – අයං මහාපථවී මහාසයනං අහොසි, හිමවා පබ්බතරාජා බිම්බොහනං අහොසි, පුරත්ථිමෙ සමුද්දෙ වාමහත්ථො ඔහිතො අහොසි, පච්ඡිමෙ සමුද්දෙ දක්ඛිණහත්ථො ඔහිතො අහොසි, දක්ඛිණසමුද්දෙ උභො පාදා ඔහිතා අහෙසුං, අයං පඨමො මහාසුපිනො පාතුරහොසි.

පුන චපරං දබ්බතිණසඞ්ඛාතා තිරියා නාම තිණජාති නඞ්ගලමත්තෙන රත්තදණ්ඩෙන නාභිතො උග්ගන්ත්වා තස්ස පස්සන්තස්සෙව විදත්ථිමත්තං රතනමත්තං බ්‍යාමමත්තං යට්ඨිමත්තං ගාවුතමත්තං අඩ්ඪයොජනමත්තං යොජනමත්තන්ති එවං උග්ගන්ත්වා අනෙකයොජනසහස්සං නභං ආහච්ච ඨිතා අහොසි, අයං දුතියො මහාසුපිනො පාතුරහොසි.

පුන චපරං සෙතා කිමී කණ්හසීසා පාදෙහි උස්සක්කිත්වා යාව ජාණුමණ්ඩලා පටිච්ඡාදෙසුං, අයං තතියො මහාසුපිනො පාතුරහොසි.

පුන චපරං චත්තාරො සකුණා නානාවණ්ණා චතූහි දිසාහි ආගන්ත්වා පාදමූලෙ නිපතිත්වා සබ්බසෙතා සම්පජ්ජිංසු, අයං චතුත්ථො මහාසුපිනො පාතුරහොසි.

පුන චපරං බොධිසත්තො මහතො මීළ්හපබ්බතස්ස උපරූපරි චඞ්කමති අලිප්පමානො මීළ්හෙන, අයං පඤ්චමො මහාසුපිනො පාතුරහොසි. ඉමෙ පඤ්ච මහාසුපිනා.

තත්ථ පඨමො අනුත්තරාය සම්මාසම්බොධියා පුබ්බනිමිත්තං, දුතියො අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස දෙවමනුස්සෙසු සුප්පකාසිතභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, තතියො බහූනං ඔදාතවසනානං ගිහීනං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා සරණගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චතුත්ථො ඛත්තියාදීනං චතුන්නං වණ්ණානං තථාගතප්පවෙදිතෙ ධම්මවිනයෙ අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අනුත්තරවිමුත්තිසච්ඡිකිරියාය පුබ්බනිමිත්තං, පඤ්චමො චතුන්නං පච්චයානං ලාභිතාය තෙසු ච අනුපලිත්තභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං.

අපිච යං සො චක්කවාළමහාපථවිං සිරිසයනභූතං අද්දස, තං බුද්ධභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං හිමවන්තං පබ්බතරාජානං බිම්බොහනං අද්දස, තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණබිම්බොහනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං චත්තාරො හත්ථපාදෙ සමුද්දස්ස උපරූපරිභාගෙන ගන්ත්වා චක්කවාළමත්ථකෙ ඨිතෙ අද්දස, තං ධම්මචක්කස්ස අප්පටිවත්තියභාවෙ පුබ්බනිමිත්තං. යං අත්තානං උත්තානකං නිපන්නං අද්දස, තං තීසු භවෙසු අවකුජ්ජානං සත්තානං උත්තානමුඛභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා පස්සන්තො විය අහොසි, තං දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං යාව භවග්ගා එකාලොකං අහොසි, තං අනාවරණඤාණස්ස පුබ්බනිමිත්තං. සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉති තංතංවිසෙසාධිගමනිමිත්තභූතෙ පඤ්ච මහාසුපිනෙ පස්සි. තෙන වුත්තං ‘‘බොධිසත්තො විය පඤ්ච මහාසුපිනෙ’’ති.

කොසලරාජා විය සොළස සුපිනෙති –

> ‘‘උසභා රුක්ඛා ගාවියො ගවා ච,
> අස්සො කංසො සිඞ්ගාලී ච කුම්භො;
> පොක්ඛරණී ච අපාකචන්දනං,
> ලාබූනි සීදන්ති සිලා ප්ලවන්ති.
>
> ‘‘මණ්ඩූකියො කණ්හසප්පෙ ගිලන්ති,
> කාකං සුවණ්ණා පරිවාරයන්ති;
> තසා වකා එළකානං භයා හී’’ති. (ජා. 1.1.77) –

ඉමෙ සොළස සුපිනෙ පස්සන්තො කොසලරාජා විය.

1. එකදිවසං කිර කොසලරාජා රත්තිං නිද්දූපගතො පච්ඡිමයාමෙ සොළස සුපිනෙ පස්සි (ජා. අට්ඨ. 1.1.මහාසුපිනජාතකවණ්ණනා). තත්ථ චත්තාරො අඤ්ජනවණ්ණා කාළඋසභා ‘‘යුජ්ඣිස්සාමා’’ති චතූහි දිසාහි රාජඞ්ගණං ආගන්ත්වා ‘‘උසභයුද්ධං පස්සිස්සාමා’’ති මහාජනෙ සන්නිපතිතෙ යුජ්ඣනාකාරං දස්සෙත්වා නදිත්වා ගජ්ජිත්වා අයුජ්ඣිත්වාව පටික්කන්තා. ඉමං පඨමං සුපිනං අද්දස.

2. ඛුද්දකා රුක්ඛා චෙව ගච්ඡා ච පථවිං භින්දිත්වා විදත්ථිමත්තම්පි රතනමත්තම්පි අනුග්ගන්ත්වාව පුප්ඵන්ති චෙව ඵලන්ති ච. ඉමං දුතියං අද්දස.

3. ගාවියො තදහුජාතානං වච්ඡානං ඛීරං පිවන්තියො අද්දස. අයං තතියො සුපිනො.

4. ධුරවාහෙ ආරොහපරිණාහසම්පන්නෙ මහාගොණෙ යුගපරම්පරාය අයොජෙත්වා තරුණෙ ගොදම්මෙ ධුරෙ යොජෙන්තෙ අද්දස, තෙ ධුරං වහිතුං අසක්කොන්තා ඡඩ්ඩෙත්වා අට්ඨංසු, සකටානි නප්පවත්තිංසු. අයං චතුත්ථො සුපිනො.

5. එකං උභතොමුඛං අස්සං අද්දස, තස්ස උභොසු පස්සෙසු යවසීසං දෙන්ති, සො ද්වීහිපි මුඛෙහි ඛාදති. අයං පඤ්චමො සුපිනො.

6. මහාජනො සතසහස්සග්ඝනකං සුවණ්ණපාතිං සම්මජ්ජිත්වා ‘‘ඉධ පස්සාවං කරොහී’’ති එකස්ස ජරසිඞ්ගාලස්ස උපනාමෙසි, තං තත්ථ පස්සාවං කරොන්තං අද්දස. අයං ඡට්ඨො සුපිනො.

7. එකො පුරිසො රජ්ජුං වට්ටෙත්වා පාදමූලෙ නික්ඛිපති, තෙන නිසින්නපීඨස්ස හෙට්ඨා සයිතා ඡාතසිඞ්ගාලී තස්ස අජානන්තස්සෙව තං ඛාදති. ඉමං සත්තමං සුපිනං අද්දස.

8. රාජද්වාරෙ බහූහි තුච්ඡකුම්භෙහි පරිවාරෙත්වා ඨපිතං එකං මහන්තං පූරිතකුම්භං අද්දස, චත්තාරොපි පන වණ්ණා චතූහි දිසාහි චතූහි අනුදිසාහි ච ඝටෙහි උදකං ආහරිත්වා පූරිතකුම්භමෙව පූරෙන්ති, පූරිතපූරිතං උදකං උත්තරිත්වා පලායති, තෙපි පුනප්පුනං තත්ථෙව උදකං ආසිඤ්චන්ති, තුච්ඡකුම්භෙ ඔලොකෙන්තාපි නත්ථි. අයං අට්ඨමො සුපිනො.

9. එකං පඤ්චපදුමසඤ්ඡන්නං ගම්භීරං සබ්බතොතිත්ථං පොක්ඛරණිං අද්දස, සමන්තතො ද්විපදචතුප්පදා ඔතරිත්වා තත්ථ පානීයං පිවන්ති, තස්සා මජ්ඣෙ ගම්භීරට්ඨානෙ උදකං ආවිලං, තීරප්පදෙසෙ ද්විපදචතුප්පදානං අක්කමනට්ඨානෙ අච්ඡං විප්පසන්නං අනාවිලං. අයං නවමො සුපිනො.

10. එකිස්සායෙව ච කුම්භියා පච්චමානං ඔදනං අපාකං අද්දස, ‘‘අපාක’’න්ති විචාරෙත්වා විභජිත්වා ඨපිතං විය තීහාකාරෙහි පච්චමානං එකස්මිං පස්සෙ අතිකිලින්නො හොති, එකස්මිං උත්තණ්ඩුලො, එකස්මිං සුපක්කොති. අයං දසමො සුපිනො.

11. සතසහස්සග්ඝනකං චන්දනසාරං පූතිතක්කෙන වික්කිණන්තෙ අද්දස. අයං එකාදසමො සුපිනො.

12. තුච්ඡලාබූනි උදකෙ සීදන්තානි අද්දස. අයං ද්වාදසමො සුපිනො.

13. මහන්තමහන්තා කූටාගාරප්පමාණා ඝනසිලා නාවා විය උදකෙ ප්ලවමානා අද්දස. අයං තෙරසමො සුපිනො.

14. ඛුද්දකමධුකපුප්ඵප්පමාණා මණ්ඩූකියො මහන්තෙ කණ්හසප්පෙ වෙගෙන අනුබන්ධිත්වා උප්පලනාළෙ විය ඡින්දිත්වා මංසං ඛාදිත්වා ගිලන්තියො අද්දස. අයං චුද්දසමො සුපිනො.

15. දසහි අසද්ධම්මෙහි සමන්නාගතං ගාමගොචරං කාකං කඤ්චනවණ්ණවණ්ණතාය ‘‘සුවණ්ණා’’ති ලද්ධනාමෙ සුවණ්ණරාජහංසෙ පරිවාරෙන්තෙ අද්දස. අයං පන්නරසමො සුපිනො.

16. පුබ්බෙ දීපිනො එළකෙ ඛාදන්ති, තෙ පන එළකෙ දීපිනො අනුබන්ධිත්වා මුරාමුරාති ඛාදන්තෙ අද්දස, අථඤ්ඤෙ තසා වකා එළකෙ දූරතොව දිස්වා තසිතා තාසප්පත්තා හුත්වා එළකානං භයා පලායිත්වා ගුම්බගහනානි පවිසිත්වා නිලීයිංසු. අයං සොළසමො සුපිනො.

1. තත්ථ අධම්මිකානං රාජූනං අධම්මිකානඤ්ච මනුස්සානං කාලෙ ලොකෙ විපරිවත්තමානෙ කුසලෙ ඔසන්නෙ අකුසලෙ උස්සන්නෙ ලොකස්ස පරිහීනකාලෙ දෙවො න සම්මා වස්සිස්සති, මෙඝපාදා ඡිජ්ජිස්සන්ති, සස්සානි මිලායිස්සන්ති, දුබ්භික්ඛං භවිස්සති, වස්සිතුකාමා විය චතූහි දිසාහි මෙඝා උට්ඨහිත්වා ඉත්ථිකාහි ආතපෙ පත්ථටානං වීහිආදීනං තෙමනභයෙන අන්තො පවෙසිතකාලෙ පුරිසෙසු කුදාලපිටකෙ ආදාය ආළිබන්ධනත්ථාය නික්ඛන්තෙසු වස්සනාකාරං දස්සෙත්වා ගජ්ජිත්වා විජ්ජුලතා නිච්ඡාරෙත්වා උසභා විය අයුජ්ඣිත්වා අවස්සිත්වාව පලායිස්සන්ති. අයං පඨමස්ස විපාකො.

2. ලොකස්ස පරිහීනකාලෙ මනුස්සානං පරිත්තායුකකාලෙ සත්තා තිබ්බරාගා භවිස්සන්ති, අසම්පත්තවයාව කුමාරියො පුරිසන්තරං ගන්ත්වා උතුනියො චෙව ගබ්භිනියො ච හුත්වා පුත්තධීතාහි වඩ්ඪිස්සන්ති. ඛුද්දකරුක්ඛානං පුප්ඵං විය හි තාසං උතුනිභාවො, ඵලං විය ච පුත්තධීතරො භවිස්සන්ති. අයං දුතියස්ස විපාකො.

3. මනුස්සානං ජෙට්ඨාපචායිකකම්මස්ස නට්ඨකාලෙ සත්තා මාතාපිතූසු වා සස්සුසසුරෙසු වා ලජ්ජං අනුපට්ඨපෙත්වා සයමෙව කුටුම්බං සංවිදහන්තාව ඝාසච්ඡාදනමත්තම්පි මහල්ලකානං දාතුකාමා දස්සන්ති, අදාතුකාමා න දස්සන්ති, මහල්ලකා අනාථා හුත්වා අසයංවසී දාරකෙ ආරාධෙත්වා ජීවිස්සන්ති තදහුජාතානං වච්ඡානං ඛීරං පිවන්තියො මහාගාවියො විය. අයං තතියස්ස විපාකො.

4. අධම්මිකරාජූනං කාලෙ අධම්මිකරාජානො පණ්ඩිතානං පවෙණිකුසලානං කම්මනිත්ථරණසමත්ථානං මහාමත්තානං යසං න දස්සන්ති, ධම්මසභායං විනිච්ඡයට්ඨානෙපි පණ්ඩිතෙ වොහාරකුසලෙ මහල්ලකෙ අමච්චෙ න ඨපෙස්සන්ති. තබ්බිපරීතානං පන තරුණතරුණානං යසං දස්සන්ති, තථාරූපෙ එව ච විනිච්ඡයට්ඨානෙ ඨපෙස්සන්ති, තෙ රාජකම්මානි චෙව යුත්තායුත්තඤ්ච අජානන්තා නෙව තං යසං උක්ඛිපිතුං සක්ඛිස්සන්ති, න රාජකම්මානි නිත්ථරිතුං, තෙ අසක්කොන්තා කම්මධුරං ඡඩ්ඩෙස්සන්ති, මහල්ලකාපි පණ්ඩිතා අමච්චා යසං අලභන්තා කිච්චානි නිත්ථරිතුං සමත්ථාපි ‘‘කිං අම්හාකං එතෙහි, මයං බාහිරකා ජාතා, අබ්භන්තරිකා තරුණදාරකා ජානිස්සන්තී’’ති උප්පන්නානි කම්මානි න කරිස්සන්ති, එවං සබ්බථාපි තෙසං රාජූනං හානියෙව භවිස්සති, ධුරං වහිතුං අසමත්ථානං වච්ඡදම්මානං ධුරෙ යොජිතකාලො විය, ධුරවාහානඤ්ච මහාගොණානං යුගපරම්පරාය අයොජිතකාලො විය භවිස්සති. අයං චතුත්ථස්ස විපාකො.

5. අධම්මිකරාජකාලෙයෙව අධම්මිකබාලරාජානො අධම්මිකෙ ලොලමනුස්සෙ විනිච්ඡයෙ ඨපෙස්සන්ති, තෙ පාපපුඤ්ඤෙසු අනාදරා බාලා සභායං නිසීදිත්වා විනිච්ඡයං දෙන්තා උභින්නම්පි අත්ථපච්චත්ථිකානං හත්ථතො ලඤ්ජං ගහෙත්වා ඛාදිස්සන්ති අස්සො විය ද්වීහි මුඛෙහි යවසීසං. අයං පඤ්චමස්ස විපාකො.

6. අධම්මිකායෙව විජාතිරාජානො ජාතිසම්පන්නානං කුලපුත්තානං ආසඞ්කාය යසං න දස්සන්ති, අකුලීනෙ වඩ්ඪෙස්සන්ති, එවං මහාකුලානි දුග්ගතානි භවිස්සන්ති, ලාමකකුලානි ඉස්සරානි. තෙ ච කුලීනා පුරිසා ජීවිතුං අසක්කොන්තා ‘‘ඉමෙ නිස්සාය ජීවිස්සාමා’’ති අකුලීනානං ධීතරො දස්සන්ති, ඉති තාසං කුලධීතානං අකුලීනෙහි සද්ධිං සංවාසො ජරසිඞ්ගාලස්ස සුවණ්ණපාතියං පස්සාවකරණසදිසො භවිස්සති. අයං ඡට්ඨස්ස විපාකො.

7. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ඉත්ථියො පුරිසලොලා සුරාලොලා අලඞ්කාරලොලා විසිඛාලොලා ආමිසලොලා භවිස්සන්ති දුස්සීලා දුරාචාරා. තා සාමිකෙහි කසිගොරක්ඛාදීනි කම්මානි කත්වා කිච්ඡෙන කසිරෙන සම්භතං ධනං ජාරෙහි සද්ධිං සුරං පිවන්තියො මාලාගන්ධවිලෙපනං ධාරයමානා අන්තොගෙහෙ අච්චායිකම්පි කිච්චං අනොලොකෙත්වා ගෙහපරික්ඛෙපස්ස උපරිභාගෙනපි ඡිද්දට්ඨානෙහිපි ජාරෙ උපධාරයමානා ස්වෙ වපිතබ්බයුත්තකං බීජම්පි කොට්ටෙත්වා යාගුභත්තඛජ්ජකානි සජ්ජෙත්වා ඛාදමානා විලුම්පිස්සන්ති හෙට්ඨාපීඨකනිපන්නකඡාතකසිඞ්ගාලී විය වට්ටෙත්වා වට්ටෙත්වා පාදමූලෙ නික්ඛිත්තරජ්ජුං. අයං සත්තමස්ස විපාකො.

8. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ලොකො පරිහායිස්සති, රට්ඨං නිරොජං භවිස්සති, රාජානො දුග්ගතා කපණා භවිස්සන්ති. යො ඉස්සරො භවිස්සති, තස්ස භණ්ඩාගාරෙ සතසහස්සමත්තා කහාපණා භවිස්සන්ති, තෙ එවං දුග්ගතා සබ්බෙ ජනපදෙ අත්තනො කම්මං කාරයිස්සන්ති, උපද්දුතා මනුස්සා සකෙ කම්මන්තෙ ඡඩ්ඩෙත්වා රාජූනංයෙව අත්ථාය පුබ්බණ්ණාපරණ්ණානි වපන්තා රක්ඛන්තා ලායන්තා මද්දන්තා පවෙසෙන්තා උච්ඡුඛෙත්තානි කරොන්තා යන්තානි වාහෙන්තා ඵාණිතාදීනි පචන්තා පුප්ඵාරාමෙ ඵලාරාමෙ ච කරොන්තා තත්ථ තත්ථ නිප්ඵන්නානි පුප්ඵඵලාදීනි ආහරිත්වා රඤ්ඤො කොට්ඨාගාරමෙව පූරෙස්සන්ති, අත්තනො ගෙහෙසු තුච්ඡකොට්ඨෙ ඔලොකෙන්තාපි න භවිස්සන්ති, තුච්ඡතුච්ඡකුම්භෙ අනොලොකෙත්වා පූරිතකුම්භපූරණසදිසමෙව භවිස්සති. අයං අට්ඨමස්ස විපාකො.

9. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රාජානො අධම්මිකා භවිස්සන්ති, ඡන්දාදිවසෙන අගතිං ගච්ඡන්තා රජ්ජං කාරෙස්සන්ති, ධම්මෙන විනිච්ඡයං නාම න දස්සන්ති, ලඤ්ජවිත්තකා භවිස්සන්ති ධනලොලා, රට්ඨවාසිකෙසු තෙසං ඛන්තිමෙත්තානුද්දයං නාම න භවිස්සති, කක්ඛළා ඵරුසා උච්ඡුයන්තෙ උච්ඡුගණ්ඨිකා විය මනුස්සෙ පීළෙන්තා නානප්පකාරං බලිං උප්පාදෙත්වා ධනං ගණ්හිස්සන්ති, මනුස්සා බලිපීළිතා කිඤ්චි දාතුං අසක්කොන්තා ගාමනිගමාදයො ඡඩ්ඩෙත්වා පච්චන්තං ගන්ත්වා වාසං කප්පෙස්සන්ති, මජ්ඣිමජනපදො සුඤ්ඤො භවිස්සති, පච්චන්තො ඝනවාසො සෙය්‍යථාපි පොක්ඛරණියා මජ්ඣෙ උදකං ආවිලං පරියන්තෙ විප්පසන්නං. අයං නවමස්ස විපාකො.

10. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රාජානො අධම්මිකා භවිස්සන්ති, තෙසු අධම්මිකෙසු රාජයුත්තාපි බ්‍රාහ්මණගහපතිකාපි නෙගමජානපදාපීති සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපාදාය සබ්බෙ මනුස්සා අධම්මිකා භවිස්සන්ති, තතො තෙසං ආරක්ඛදෙවතා බලිපටිග්ගාහිකදෙවතා රුක්ඛදෙවතා ආකාසට්ඨකදෙවතාති එවං දෙවතාපි අධම්මිකා භවිස්සන්ති, අධම්මිකරාජූනං රජ්ජෙ වාතා විසමා ඛරා වායිස්සන්ති, තෙ ආකාසට්ඨකවිමානානි කම්පෙස්සන්ති, තෙසු කම්පිතෙසු දෙවතා කුපිතා දෙවං වස්සිතුං න දස්සන්ති, වස්සමානොපි සකලරට්ඨෙ එකප්පහාරෙනෙව න වස්සිස්සති, වස්සමානොපි සබ්බත්ථ කසිකම්මස්ස වා වප්පකම්මස්ස වා උපකාරො හුත්වා න වස්සිස්සති. යථා ච රට්ඨෙ, එවං ජනපදෙපි ගාමෙපි එකතළාකස්සරෙපි එකප්පහාරෙනෙව න වස්සිස්සති, තළාකස්ස උපරිභාගෙ වස්සන්තො හෙට්ඨාභාගෙ න වස්සිස්සති, හෙට්ඨා වස්සන්තො උපරි න වස්සිස්සති, එකස්මිං භාගෙ සස්සං අතිවස්සෙන නස්සිස්සති, එකස්මිං අවස්සන්තො මිලායිස්සති, එකස්මිං සම්මා වස්සමානො සම්පාදෙස්සති, එවං එකස්ස රඤ්ඤො රජ්ජෙ වුත්තා සස්සා තිප්පකාරා භවිස්සන්ති එකකුම්භියා ඔදනො විය. අයං දසමස්ස විපාකො.

11. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සාසනෙ පරිහායන්තෙ පච්චයලොලා අලජ්ජිකා බහූ භික්ඛූ භවිස්සන්ති, තෙ භගවතා පච්චයලොලුප්පං නිම්මථෙත්වා කථිතධම්මදෙසනං චීවරාදිචතුපච්චයහෙතු පරෙසං දෙසෙස්සන්ති, පච්චයෙහි මුච්ඡිත්වා නිරත්ථකපක්ඛෙ ඨිතා නිබ්බානාභිමුඛං කත්වා දෙසෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති, කෙවලං ‘‘පදබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තිඤ්චෙව මධුරසද්දඤ්ච සුත්වා මහග්ඝානි චීවරානි දස්සන්ති’’ඉච්චෙවං දෙසෙස්සන්ති. අපරෙ අන්තරවීථිචතුක්කරාජද්වාරාදීසු නිසීදිත්වා කහාපණඅඩ්ඪකහාපණපාදමාසකරූපාදීනිපි නිස්සාය දෙසෙස්සන්ති. ඉති භගවතා නිබ්බානග්ඝනකං කත්වා දෙසිතං ධම්මං චතුපච්චයත්ථාය චෙව කහාපණඅඩ්ඪකහාපණාදිඅත්ථාය ච වික්කිණිත්වා දෙසෙන්තා සතසහස්සග්ඝනකං චන්දනසාරං පූතිතක්කෙන වික්කිණන්තා විය භවිස්සන්ති. අයං එකාදසමස්ස විපාකො.

12. අධම්මිකරාජකාලෙ ලොකෙ විපරිවත්තන්තෙයෙව රාජානො ජාතිසම්පන්නානං කුලපුත්තානං යසං න දස්සන්ති, අකුලීනානඤ්ඤෙව දස්සන්ති, තෙ ඉස්සරා භවිස්සන්ති, ඉතරෙ දලිද්දා. රාජසම්මුඛෙපි රාජද්වාරෙපි අමච්චසම්මුඛෙපි විනිච්ඡයට්ඨානෙපි තුච්ඡලාබුසදිසානං අකුලීනානංයෙව කථා ඔසීදිත්වා ඨිතා විය නිච්චලා සුප්පතිට්ඨිතා භවිස්සති, සඞ්ඝසන්නිපාතෙපි සඞ්ඝකම්මගණකම්මට්ඨානෙසු චෙව පත්තචීවරපරිවෙණාදිවිනිච්ඡයට්ඨානෙසු ච දුස්සීලානං පාපපුග්ගලානංයෙව කථා නිය්‍යානිකා භවිස්සති, න ලජ්ජිභික්ඛූනන්ති එවං සබ්බථාපි තුච්ඡලාබූනං සීදනකාලො විය භවිස්සති. අයං ද්වාදසමස්ස විපාකො.

13. තාදිසෙයෙව කාලෙ අධම්මිකරාජානො අකුලීනානං යසං දස්සන්ති, තෙ ඉස්සරා භවිස්සන්ති, කුලීනා දුග්ගතා. තෙසු න කෙචි ගාරවං කරිස්සන්ති, ඉතරෙසුයෙව කරිස්සන්ති, රාජසම්මුඛෙ වා අමච්චසම්මුඛෙ වා විනිච්ඡයට්ඨානෙ වා විනිච්ඡයකුසලානං ඝනසිලාසදිසානං කුලපුත්තානං කථා න ඔගාහිත්වා පතිට්ඨහිස්සති. තෙසු කථෙන්තෙසු ‘‘කිං ඉමෙ කථෙන්තී’’ති ඉතරෙ පරිහාසමෙව කරිස්සන්ති, භික්ඛුසන්නිපාතෙපි වුත්තප්පකාරෙසු ඨානෙසු නෙව පෙසලෙ භික්ඛූ ගරුකාතබ්බෙ මඤ්ඤිස්සන්ති, නාපි නෙසං කථා පරියොගාහිත්වා පතිට්ඨහිස්සති, සිලානං ප්ලවකාලො විය භවිස්සති. අයං තෙරසමස්ස විපාකො.

14. ලොකෙ පරිහායන්තෙයෙව මනුස්සා තිබ්බරාගාදිජාතිකා කිලෙසානුවත්තකා හුත්වා තරුණතරුණානං අත්තනො භරියානං වසෙ වත්තිස්සන්ති, ගෙහෙ දාසකම්මකරාදයොපි ගොමහිංසාදයොපි හිරඤ්ඤසුවණ්ණම්පි සබ්බං තාසංයෙව ආයත්තං භවිස්සති, ‘‘අසුකහිරඤ්ඤසුවණ්ණං වා පරිච්ඡෙදාදිජාතං වා කහ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘යත්ථ වා තත්ථ වා හොතු, කිං තුය්හිමිනා බ්‍යාපාරෙන, ත්වං මය්හං ඝරෙ සන්තං වා අසන්තං වා ජානිතුකාමො ජාතො’’ති වත්වා නානප්පකාරෙහි අක්කොසිත්වා මුඛසත්තීහි කොට්ටෙත්වා දාසචෙටකං විය වසෙ කත්වා අත්තනො ඉස්සරියං පවත්තෙස්සන්ති, එවං මධුකපුප්ඵප්පමාණමණ්ඩූකපොතිකානං ආසීවිසෙ කණ්හසප්පෙ ගිලනකාලො විය භවිස්සති. අයං චුද්දසමස්ස විපාකො.

15. දුබ්බලරාජකාලෙ රාජානො හත්ථිසිප්පාදීසු අකුසලා යුද්ධෙසු අවිසාරදා භවිස්සන්ති, තෙ අත්තනො රාජාධිපච්චං ආසඞ්කමානා සමානජාතිකානං කුලපුත්තානං ඉස්සරියං අදත්වා අත්තනො පාදමූලිකන්හාපකකප්පකාදීනං දස්සන්ති, ජාතිගොත්තසම්පන්නා කුලපුත්තා රාජකුලෙ පතිට්ඨං අලභමානා ජීවිකං කප්පෙතුං අසමත්ථා හුත්වා ඉස්සරියට්ඨානෙ ජාතිගොත්තහීනෙ අකුලීනෙ උපට්ඨහන්තා විචරිස්සන්ති, සුවණ්ණරාජහංසෙහි කාකස්ස පරිවාරිතකාලො විය භවිස්සති. අයං පන්නරසමස්ස විපාකො.

16. අධම්මිකරාජකාලෙයෙව ච අකුලීනාව රාජවල්ලභා ඉස්සරා භවිස්සන්ති, කුලීනා අප්පඤ්ඤාතා දුග්ගතා. තෙ රාජවල්ලභා රාජානං අත්තනො කථං ගාහාපෙත්වා විනිච්ඡයට්ඨානාදීසු බලවන්තො හුත්වා දුබ්බලානං පවෙණිආගතානි ඛෙත්තවත්ථුආදීනි ‘‘අම්හාකං සන්තකානි එතානී’’ති අභියුඤ්ජිත්වා තෙ ‘‘න තුම්හාකං, අම්හාක’’න්ති ආගන්ත්වා විනිච්ඡයට්ඨානාදීසු විවදන්තෙ වෙත්තලතාදීහි පහාරාපෙත්වා ගීවායං ගහෙත්වා අපකඩ්ඪාපෙත්වා ‘‘අත්තනො පමාණං න ජානාථ, අම්හෙහි සද්ධිං විවදථ, ඉදානි වො රඤ්ඤො කථෙත්වා හත්ථපාදච්ඡෙදාදීනි කාරෙස්සාමා’’ති සන්තජ්ජෙස්සන්ති, තෙ තෙසං භයෙන අත්තනො සන්තකානි ඛෙත්තවත්ථූනි ‘‘තුම්හාකංයෙව තානි, ගණ්හථා’’ති නිය්‍යාතෙත්වා අත්තනො ගෙහානි පවිසිත්වා භීතා නිපජ්ජිස්සන්ති. පාපභික්ඛූපි පෙසලෙ භික්ඛූ යථාරුචි විහෙඨෙස්සන්ති, පෙසලා භික්ඛූ පටිසරණං අලභමානා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගහනට්ඨානෙසු නිලීයිස්සන්ති, එවං හීනජච්චෙහි චෙව පාපභික්ඛූහි ච උපද්දුතානං ජාතිමන්තකුලපුත්තානඤ්චෙව පෙසලභික්ඛූනඤ්ච එළකානං භයෙන තසවකානං පලායනකාලො විය භවිස්සති . අයං සොළසමස්ස විපාකො. එවං තස්ස තස්ස අත්ථස්ස පුබ්බනිමිත්තභූතෙ සොළස සුපිනෙ පස්සි. තෙන වුත්තං – ‘‘කොසලරාජා විය සොළස සුපිනෙ’’ති. එත්ථ ච පුබ්බනිමිත්තතො අත්තනො අත්ථානත්ථනිමිත්තං සුපිනං පස්සන්තො අත්තනො කම්මානුභාවෙන පස්සති, කොසලරාජා විය ලොකස්ස අත්ථානත්ථනිමිත්තං සුපිනං පස්සන්තො පන සබ්බසත්තසාධාරණකම්මානුභාවෙන පස්සතීති වෙදිතබ්බං.

කුද්ධා හි දෙවතාති නාගමහාවිහාරෙ මහාථෙරස්ස කුද්ධා දෙවතා විය. රොහණෙ කිර නාගමහාවිහාරෙ මහාථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝං අනපලොකෙත්වාව එකං නාගරුක්ඛං ඡින්දාපෙසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ථෙරස්ස කුද්ධා පඨමමෙව නං සච්චසුපිනෙන පලොභෙත්වා පච්ඡා ‘‘ඉතො තෙ සත්තදිවසමත්ථකෙ උපට්ඨාකො රාජා මරිස්සතී’’ති සුපිනෙ ආරොචෙසි. ථෙරො තං කථං ආහරිත්වා රාජොරොධානං ආචික්ඛි. තා එකප්පහාරෙනෙව මහාවිරවං විරවිංසු. රාජා ‘‘කිං එත’’න්ති පුච්ඡි. තා ‘එවං ථෙරෙන වුත්ත’’න්ති ආරොචයිංසු. රාජා දිවසෙ ගණාපෙත්වා සත්තාහෙ වීතිවත්තෙ ථෙරස්ස හත්ථපාදෙ ඡින්දාපෙසි. **එකන්තසච්චමෙව හොතීති** ඵලස්ස සච්චභාවතො වුත්තං, දස්සනං පන විපල්ලත්ථමෙව. තෙනෙව පහීනවිපල්ලාසා පුබ්බනිමිත්තභූතම්පි සුපිනං න පස්සන්ති, ද්වීහි තීහි වා කාරණෙහි කදාචි සුපිනං පස්සන්තීති ආහ **‘‘සංසග්ගභෙදතො’’**ති. ‘‘අසෙක්ඛා න පස්සන්ති පහීනවිපල්ලාසත්තා’’ති වචනතො චතුන්නම්පි කාරණානං විපල්ලාසො එව මූලකාරණන්ති දට්ඨබ්බං.

තන්ති සුපිනකාලෙ පවත්තං භවඞ්ගචිත්තං. **රූපනිමිත්තාදිආරම්මණ**න්ති කම්මනිමිත්තගතිනිමිත්තතො අඤ්ඤං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං න හොති. **ඊදිසානී**ති පච්චක්ඛතො අනුභූතපුබ්බපරිකප්පිතරූපාදිආරම්මණානි චෙව රාගාදිසම්පයුත්තානි ච. **සබ්බොහාරිකචිත්තෙනාති** පකතිචිත්තෙන. **ද්වීහි අන්තෙහි මුත්තොති** කුසලාකුසලසඞ්ඛාතෙහි ද්වීහි අන්තෙහි මුත්තො. **ආවජ්ජනතදාරම්මණක්ඛණෙ**ති ඉදං යාව තදාරම්මණුප්පත්ති, තාව පවත්තං චිත්තවාරං සන්ධාය වුත්තං. ‘‘සුපිනෙනෙව දිට්ඨං විය මෙ, සුතං විය මෙති කථනකාලෙ පන අබ්‍යාකතොයෙව ආවජ්ජනමත්තස්සෙව උප්පජ්ජනතො’’ති වදන්ති. එවං වදන්තෙහි පඤ්චද්වාරෙ දුතියමොඝවාරෙ විය මනොද්වාරෙපි ආවජ්ජනං ද්වත්තික්ඛත්තුං උප්පජ්ජිත්වා ජවනට්ඨානෙ ඨත්වා භවඞ්ගං ඔතරතීති අධිප්පෙතන්ති දට්ඨබ්බං එකචිත්තක්ඛණිකස්ස ආවජ්ජනස්ස උප්පත්තියං ‘‘දිට්ඨං විය මෙ, සුතං විය මෙ’’ති කප්පනාය අසම්භවතො.

එත්ථ ච ‘‘සුපිනන්තෙපි තදාරම්මණවචනතො පච්චුප්පන්නවසෙන වා අතීතවසෙන වා සභාවධම්මාපි සුපිනන්තෙ ආරම්මණං හොන්තී’’ති වදන්ති. ‘‘යදිපි සුපිනන්තෙ විභූතං හුත්වා උපට්ඨිතෙ රූපාදිවත්ථුම්හි තදාරම්මණං වුත්තං, තථාපි සුපිනන්තෙ උපට්ඨිතනිමිත්තස්ස පරිකප්පවසෙන ගහෙතබ්බතාය දුබ්බලභාවතො දුබ්බලවත්ථුකත්තාති වුත්ත’’න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘කරජකායස්ස නිරුස්සාහසන්තභාවප්පත්තිතො තන්නිස්සිතං හදයවත්ථු න සුප්පසන්නං හොති, තතො තන්නිස්සිතාපි චිත්තුප්පත්ති න සුප්පසන්නා අසුප්පසන්නවට්ටිනිස්සිතදීපප්පභා විය, තස්මා **දුබ්බලවත්ථුකත්තාති** එත්ථ දුබ්බලහදයවත්ථුකත්තා’’ති අත්ථං වදන්ති, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

සුපිනන්තචෙතනාති මනොද්වාරිකජවනවසෙන පවත්තා සුපිනන්තෙ චෙතනා. සුපිනඤ්හි පස්සන්තො මනොද්වාරිකෙනෙව ජවනෙන පස්සති, න පඤ්චද්වාරිකෙන. පටිබුජ්ඣන්තො ච මනොද්වාරිකෙනෙව පටිබුජ්ඣති, න පඤ්චද්වාරිකෙන. නිද්දායන්තස්ස හි මහාවට්ටිං ජාලෙත්වා දීපෙ චක්ඛුසමීපං උපනීතෙ පඨමං චක්ඛුද්වාරිකං ආවජ්ජනං භවඞ්ගං න ආවට්ටෙති, මනොද්වාරිකමෙව ආවට්ටෙති, අථ ජවනං ජවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. දුතියවාරෙ චක්ඛුද්වාරිකං ආවජ්ජනං භවඞ්ගං ආවට්ටෙති, තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි ජවනපරියොසානානි පවත්තන්ති, තදනන්තරං භවඞ්ගං පවත්තති. තතියවාරෙ මනොද්වාරිකආවජ්ජනෙන භවඞ්ගෙ ආවට්ටිතෙ මනොද්වාරිකජවනං ජවති, තෙන චිත්තෙන ‘‘කිං අයං ඉමස්මිං ඨානෙ ආලොකො’’ති ජානාති. තථා නිද්දායන්තස්ස කණ්ණසමීපෙ තූරියෙසු පග්ගහිතෙසු ඝානසමීපෙ සුගන්ධෙසු වා දුග්ගන්ධෙසු වා පුප්ඵෙසු උපනීතෙසු මුඛෙ සප්පිම්හි වා ඵාණිතෙ වා පක්ඛිත්තෙ පිට්ඨියං පාණිනා පහාරෙ දින්නෙ පඨමං සොතද්වාරිකාදීනි ආවජ්ජනානි භවඞ්ගං න ආවට්ටෙන්ති , මනොද්වාරිකමෙව ආවට්ටෙති, අථ ජවනං ජවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. දුතියවාරෙ සොතද්වාරිකාදීනි ආවජ්ජනානි භවඞ්ගං ආවට්ටෙන්ති, තතො සොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණාදීනි ජවනපරියොසානානි පවත්තන්ති, තදනන්තරං භවඞ්ගං පවත්තති. තතියවාරෙ මනොද්වාරිකආවජ්ජනෙන භවඞ්ගෙ ආවට්ටිතෙ මනොද්වාරිකජවනං ජවති, තෙන චිත්තෙන ඤත්වා ‘‘කිං අයං ඉමස්මිං ඨානෙ සද්දො, සඞ්ඛසද්දො භෙරිසද්දො’’ති වා ‘‘කිං අයං ඉමස්මිං ඨානෙ ගන්ධො, මූලගන්ධො සාරගන්ධො’’ති වා ‘‘කිං ඉදං මය්හං මුඛෙ පක්ඛිත්තං, සප්පි ඵාණිත’’න්ති වා ‘‘කෙනම්හි පිට්ඨියං පහටො, අතිථද්ධො මෙ පහාරො’’ති වා වත්තා හොති, එවං මනොද්වාරිකජවනෙනෙව පටිබුජ්ඣති, න පඤ්චද්වාරිකෙන. සුපිනම්පි තෙනෙව පස්සති, න පඤ්චද්වාරිකෙන.

අස්සාති අස්ස ආපත්තිනිකායස්ස. නනු ච අයුත්තොයං නිද්දෙසො ‘‘සඞ්ඝො ආදිම්හි චෙව සෙසෙ ච ඉච්ඡිතබ්බො අස්සා’’ති. න හි ආපත්තිනිකායස්ස ආදිම්හි චෙව සෙසෙ ච සඞ්ඝො ඉච්ඡිතො, කිඤ්චරහි වුට්ඨානස්සාති ඉමං චොදනං මනසි සන්නිධාය යථා න විරුජ්ඣති, තථා අධිප්පායං විවරන්තො **‘‘කිං වුත්තං හොති’’**තිආදිමාහ. ආපත්තිතො වුට්ඨානස්ස ආදිම්හි චෙව සෙසෙ ච ඉච්ඡිතො සඞ්ඝො ආපත්තියාව ඉච්ඡිතො නාම හොතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **ආපත්තිවුට්ඨානන්ති** ආපත්තිතො වුට්ඨානං, අනාපත්තිකභාවූපගමනන්ති අත්ථො. **වචනකාරණන්ති** ‘‘සඞ්ඝාදිසෙසො’’ති එවං වචනෙ කාරණං. සමුදායෙ නිරුළ්හො නිකාය-සද්දො තදෙකදෙසෙ පවත්තමානොපි තාය එව රුළ්හියා පවත්තතීති ආහ **රුළ්හීසද්දෙනාති**. අථ වා කිඤ්චි නිමිත්තං ගහෙත්වා සතිපි අඤ්ඤස්මිං තංනිමිත්තයුත්තෙ කිස්මිඤ්චිදෙව විසයෙ සම්මුතියා චිරකාලතාවසෙන නිමිත්තවිරහෙපි පවත්තනිරුළ්හො රුළ්හී නාම. යථා මහියං සෙතීති මහිංසො, ගච්ඡතීති ගොති, එවං නිකාය-සද්දස්සපි රුළ්හිභාවො වෙදිතබ්බො. එකස්මිම්පි විසිට්ඨෙ සතිපි සාමඤ්ඤා විය සමුදායෙ පවත්තවොහාරො අවයවෙපි පවත්තතීති ආහ **අවයවෙ සමූහවොහාරෙන වාති**. **නවමස්ස අධිප්පායස්සාති** වීමංසාධිප්පායස්ස.

238-239. ලොමා එතෙසං සන්තීති **ලොමසා,** බහුලොමාති වුත්තං හොති. **අරොගො භවිස්සාමීති** රාගපරිළාහවූපසමතො නිරොගො භවිස්සාමි. **මොචනෙනාති** මොචනත්ථාය උපක්කමකරණෙන. උපක්කමකරණඤ්හෙත්ථ මොචනන්ති අධිප්පෙතං මොචෙති එතෙනාති කත්වා. **බීජං භවිස්සතීති** චොළග්ගහණාදිකම්මං සන්ධාය වුත්තං.

240. **ද්වෙ ආපත්තිසහස්සානීති** ඛණ්ඩචක්කාදිභෙදං අනාමසිත්වා වුත්තං, ඉච්ඡන්තෙන පන ඛණ්ඩචක්කාදිභෙදෙනපි ආපත්තිගණනා කාතබ්බා. **මිස්සකචක්කන්ති** උභතොවඩ්ඪනකං සන්ධාය වුත්තං. එත්ථ ච නීලඤ්ච පීතකඤ්චාතිආදිනා එකක්ඛණෙ අනෙකවණ්ණානං මොචනාධිප්පායවචනං යථාධිප්පායෙන මොචනං භවතු වා මා වා, ඉමිනාපි අධිප්පායෙන උපක්කමිත්වා මොචෙන්තස්ස ආපත්ති හොතීති දස්සනත්ථං. න හි එකස්මිං ඛණෙ නීලාදීනං සබ්බෙසම්පි මුත්ති සම්භවති. **අඤ්ඤං වදතීති** අත්තනො දොසං උජුං වත්තුං අසක්කොන්තො පුන පුට්ඨො අඤ්ඤං භණති.

මොචනස්සාදොති මොචනස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තඅස්සාදො. තෙනෙව ‘‘මොචෙතුං අස්සාදො මොචනස්සාදො’’ති වුත්තං. **ගෙහස්සිතපෙමන්ති** එත්ථ ගෙහ-සද්දෙන ගෙහෙ ඨිතා මාතුභගිනීආදයො අජ්ඣත්තිකඤාතකා ගහිතා. තෙසු මාතුපෙමාදිවසෙන උප්පන්නො සිනෙහො ගෙහස්සිතපෙමං, අඤ්ඤත්ථ පන ගෙහස්සිතපෙමන්ති පඤ්චකාමගුණිකරාගො වුච්චති. **සම්පයුත්තඅස්සාදසීසෙනාති** රාගසම්පයුත්තසුඛවෙදනාමුඛෙන. **එකෙන පදෙනාති** ගෙහස්සිතපෙම-පදෙන.

තථෙවාති මොචනස්සාදචෙතනාය එව. පුබ්බභාගෙ මොචනස්සාදවසෙන කතප්පයොගං අවිජහිත්වාව සයිතත්තා **‘‘සචෙ පන…පෙ…. සඞ්ඝාදිසෙසො’’**ති වුත්තං. පුන සුද්ධචිත්තෙ උප්පන්නෙ තස්ස පයොගස්ස පටිප්පස්සද්ධත්තා **‘‘සුද්ධචිත්තො…පෙ…. අනාපත්ති’’**ති වුත්තං. **ජග්ගනත්ථායාති** ධොවනත්ථාය. **අනොකාසන්ති** අඞ්ගජාතප්පදෙසං.

263-264. **ගෙහස්සිතකාමවිතක්කන්ති** පඤ්චකාමගුණසන්නිස්සිතං කාමවිතක්කං. **වත්ථිං දළ්හං ගහෙත්වාති** අඞ්ගජාතස්ස අග්ගෙ පස්සාවනිග්ගමනට්ඨානෙ චම්මං දළ්හං ගහෙත්වා. නිමිත්තෙ උපක්කමාභාවතො ‘‘මොචනස්සාදාධිප්පායස්සපි මුත්තෙ අනාපත්ති’’ති වුත්තං.

265. ‘‘එහි මෙ ත්වං, ආවුසො, සාමණෙරාති ආණත්තියා අඤ්ඤෙන කතොපි පයොගො අත්තනාව කතො නාම හොතීති කත්වා ආපත්ති වුත්තා. යදි පන අනාණත්තො සයමෙව කරොති, අඞ්ගපාරිපූරියා අභාවතො අනාපත්ති’’ති වදන්ති. **සුත්තසාමණෙරවත්ථුස්මිං** අසුචිම්හි මුත්තෙපි අඞ්ගජාතස්ස ගහණපච්චයා දුක්කටං වුත්තං, න පන මුත්තපච්චයා.

266. **කායත්ථම්භනවත්ථුස්මිං** චලනවසෙන යථා අඞ්ගජාතෙපි උපක්කමො සම්භවති, තථාපි විජම්භිතත්තා ආපත්ති වුත්තා. ‘‘පච්ඡතො වා’’ති වචනතො උභොසු පස්සෙසු කටියං ඌරුප්පදෙසොපි ගහිතොයෙවාති දට්ඨබ්බං, තස්මා උභොසුපි පස්සෙසු ඨත්වා ඉමස්මිං ඔකාසෙ නිමිත්තන්ති උපනිජ්ඣායන්තස්සපි ආපත්තියෙව. ‘‘අඞ්ගජාත’’න්ති වචනතො **නිමිත්තන්ති** පස්සාවමග්ගොව වුත්තො. **උම්මීලනනිමීලනවසෙන පන න කාරෙතබ්බොති** උම්මීලනනිමීලනප්පයොගවසෙන ආපත්තිභෙදො න කාරෙතබ්බොති අත්ථො. අනෙකක්ඛත්තුම්පි උම්මීලෙත්වා නිමීලෙත්වා උපනිජ්ඣායන්තස්ස එකමෙව දුක්කටන්ති වුත්තං හොති. අක්ඛීනි අවිජ්ජෙන්දෙත්වා අභිමුඛං සම්පත්තස්ස මාතුගාමස්ස නිමිත්තොලොකනෙපි ආපත්තියෙවාති දට්ඨබ්බං. ‘‘දාරුධීතලිකලෙපචිත්තානං අඞ්ගජාතූපනිජ්ඣානෙපි දුක්කට’’න්ති වදන්ති.

267. **පුප්ඵාවලීති** කීළාවිසෙසස්සාධිවචනං. තං කීළන්තා නදීආදීසු ඡින්නතටං උදකෙන චික්ඛල්ලං කත්වා තත්ථ උභො පාදෙ පසාරෙත්වා නිසින්නා පතන්ති. ‘‘පුප්ඵාවලිය’’න්තිපි පාඨො. **පවෙසෙන්තස්සාති** ද්විකම්මකත්තා වාලිකං අඞ්ගජාතන්ති උභයත්ථාපි උපයොගවචනං කතං. **වාලිකන්ති** වාලිකායාති අත්ථො. චෙතනා, උපක්කමො, මුච්චනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි.

සුක්කවිස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

269. දුතියෙ **යෙසු විවටෙසු අන්ධකාරො හොති, තානි විවරන්තොති** බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං කායසංසග්ගං සමාපජ්ජිතුකාමො එවමකාසි. තෙන කතස්සපි විප්පකාරස්ස අත්තනි කතත්තා **‘‘අත්තනො විප්පකාර’’**න්ති වුත්තං. **උළාරත්තතාති** උළාරචිත්තතා, පණීතාධිමුත්තතාති වුත්තං හොති.

270. **ඔතිණ්ණොති** ඉදං කම්මසාධනං කත්තුසාධනං වා හොතීති තදුභයවසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘යක්ඛාදීහි විය සත්තා’’**තිආදිමාහ. **අසමපෙක්ඛිත්වාති** යථාසභාවං අනුපපරික්ඛිත්වා, යථා තෙ රතිජනකා රූපාදයො විසයා අනිච්චදුක්ඛාසුභානත්තාකාරෙන අවත්ථිතා, තථා අපස්සිත්වාති වුත්තං හොති.

271. **සඤ්ඤමවෙලන්ති** සීලමරියාදං. **ආචාරොති** ආචරණං හත්ථගහණාදිකිරියා. **අස්සාති** ‘‘කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා’’ති පදස්ස.

273. **එතෙසං පදානං වසෙනාති** ආමසනාදිපදානං වසෙන. **ඉතො චිතො ච…පෙ…. සඤ්චොපෙතීති** අත්තනො හත්ථං වා කායං වා තිරියං ඉතො චිතො ච සඤ්චාරෙති. **‘‘කායතො අමොචෙත්වාවාති** වචනතො මත්ථකතො පට්ඨාය හත්ථං ඔතාරෙන්තස්ස කායතො මොචෙත්වා නිවත්ථසාටකූපරි ඔමසන්තස්ස ථුල්ලච්චයං, සාටකතො ඔතාරෙත්වා ජඞ්ඝතො පට්ඨාය කායං ඔමසන්තස්ස පුන සඞ්ඝාදිසෙසො’’ති වදන්ති.

ද්වාදසසුපි ආමසනාදිප්පයොගෙසු එකෙකස්මිං පයොගෙ කායතො අමොචිතෙ එකෙකාව ආපත්ති හොතීති ආහ **‘‘මූලග්ගහණමෙව පමාණ’’**න්ති. ඉදඤ්ච එකෙන හත්ථෙන කායං ගහෙත්වා ඉතරෙන හත්ථෙන කායපරාමසනං සන්ධාය වුත්තං. එකෙන පන හත්ථෙන කායපටිබද්ධං ගහෙත්වා ඉතරෙන තත්ථ තත්ථ කායං පරාමසතො පයොගගණනාය ආපත්ති. අයං පන සඞ්ඝාදිසෙසො න කෙවලං වත්ථුවසෙනෙව, අපිච සඤ්ඤාවසෙනපීති ආහ **‘‘ඉත්ථියා ඉත්ථිසඤ්ඤිස්ස සඞ්ඝාදිසෙසො’’**ති. පාළියං **තිරච්ඡානගතො ච හොතීති** එත්ථ තිරච්ඡානගතිත්ථියා තිරච්ඡානගතපුරිසස්ස ච ගහණං වෙදිතබ්බං.

සමසාරාගොති කායසංසග්ගරාගෙන එකසදිසරාගො. **පුරිමනයෙනෙවාති** රජ්ජුවත්ථාදීහි පරික්ඛිපිත්වා ගහණෙ වුත්තනයෙන. පුන **පුරිමනයෙනෙවාති** සමසාරාගො වුත්තො. **අනන්තරනයෙනෙවාති** කායපටිබද්ධආමසනනයෙන . වෙණිග්ගහණෙන ලොමානම්පි සඞ්ගහිතත්තා ලොමානං ඵුසනෙපි සඞ්ඝාදිසෙසො වුත්තො. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං පකාසෙතුකාමො **‘‘උපාදින්නකෙන හී’’**තිආදිමාහ.

යථානිද්දිට්ඨනිද්දෙසෙති යථාවුත්තකායසංසග්ගනිද්දෙසෙ. **තෙනාති** තෙන යථාවුත්තකාරණෙන. **සඤ්ඤාය විරාගිතම්හීති** සඤ්ඤාය විරද්ධාය. ලිඞ්ගබ්‍යත්තයෙන ‘‘විරාගිතම්හී’’ති වුත්තං. **ඉමං නාම වත්ථුන්ති** ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ආගතං සන්ධාය වදති. අඤ්ඤම්පි යං කිඤ්චි වත්ථුං සන්ධාය වදතීතිපි කෙචි. **සාරත්තන්ති** කායසංසග්ගරාගෙන සාරත්තං. **විරත්තන්ති** කායසංසග්ගරාගරහිතං මාතුභගිනීආදිං සන්ධාය වදති. **‘‘විරත්තං ගණ්හිස්සාමී’’ති විරත්තං ගණ්හි, දුක්කටන්ති** මාතුපෙමාදිවසෙන ගහණෙ දුක්කටං වුත්තං.

ඉමාය පාළියා සමෙතීති සම්බන්ධො. කථං සමෙතීති චෙ? යදි හි ‘‘ඉත්ථියා කායපටිබද්ධං ගණ්හිස්සාමී’’ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ ඉත්ථිසඤ්ඤා විරාගිතා භවෙය්‍ය, කායපටිබද්ධග්ගහණෙ ථුල්ලච්චයං වදන්තෙන භගවතා ‘‘ඉත්ථී ච හොති ඉත්ථිසඤ්ඤී චා’’ති න වත්තබ්බං සියා, වුත්තඤ්ච, තස්මා ‘‘ඉත්ථියා කායපටිබද්ධං ගණ්හිස්සාමී’’ති කායං ගණ්හන්තස්ස ඉත්ථිසඤ්ඤා විරාගිතා නාම න හොතීති ‘‘කායපටිබද්ධං ගණ්හිස්සාමීති කායං ගණ්හන්තො යථාවත්ථුකමෙව ආපජ්ජතී’’ති **මහාසුමත්ථෙරෙන** වුත්තවාදො ඉමාය පාළියා සමෙති. යො පනෙත්ථ ‘‘සතිපි ඉත්ථිසඤ්ඤාය කායපටිබද්ධං ගණ්හන්තස්ස ගහණසමයෙ ‘කායපටිබද්ධං ගණ්හිස්සාමී’ති සඤ්ඤං ඨපෙත්වා ‘ඉත්ථිං ගණ්හාමී’ති සඤ්ඤාය අභාවතො වත්ථුසඤ්ඤානං භින්නත්තා අයුත්ත’’න්ති වදෙය්‍ය, සො පුච්ඡිතබ්බො ‘‘කිං කායපටිබද්ධං වත්ථාදිං ගණ්හන්තො ඉත්ථියා රාගෙන ගණ්හාති, උදාහු වත්ථාදීසු රාගෙනා’’ති. යදි ‘‘වත්ථාදීසු රාගෙන ගණ්හාතී’’ති වදෙය්‍ය, ඉත්ථියා කායපටිබද්ධං අහුත්වා අඤ්ඤත්ථ ඨිතං වත්ථාදිං ගණ්හන්තස්සපි ථුල්ලච්චයං සියා, තස්මා ඉත්ථී ඉත්ථිසඤ්ඤා සාරත්තභාවො ගහණඤ්චාති අඞ්ගපාරිපූරිසබ්භාවතො **මහාසුමත්ථෙරවාදොව** යුත්තවාදො. **අට්ඨකථාවිනිච්ඡයෙහි ච සමෙතීති** එත්ථාපි අයමධිප්පායො – යදි සඤ්ඤාවිරාගෙන විරාගිතං නාම සියා, ‘‘සම්බහුලා ඉත්ථියො බාහාහි පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හාමී’’ති එවංසඤ්ඤිස්ස ‘‘මජ්ඣගතිත්ථියො කායපටිබද්ධෙන ගණ්හාමී’’ති එවරූපාය සඤ්ඤාය අභාවතො මජ්ඣගතානං වසෙන ථුල්ලච්චයං න සියා, එවං සන්තෙපි අට්ඨකථාය ථුල්ලච්චයස්ස වුත්තත්තා සඤ්ඤාවිරාගෙන විරාගිතං නාම න හොතීති අයමත්ථො සිද්ධොයෙවාති. නීලෙන දුවිඤ්ඤෙය්‍යසභාවතො කාළිත්ථී වුත්තා.

279. **සෙවනාධිප්පායොති** ඵස්සසුඛසෙවනාධිප්පායො. ඉත්ථියා කායෙන භික්ඛුස්ස කායපටිබද්ධාමසනවාරෙපි **ඵස්සං පටිවිජානාතීති** ඉදං අත්තනො කායපටිබද්ධාමසනෙපි කායසම්බන්ධසභාවතො වුත්තං. **එත්ථාති** නිස්සග්ගියෙන නිස්සග්ගියවාරෙ. **මොක්ඛාධිප්පායොති** එත්ථ පඨමං කායසංසග්ගරාගෙ සතිපි පච්ඡා මොක්ඛාධිප්පායස්ස අනාපත්ති.

281. **පාරිපන්ථිකාති** විලුම්පනිකා, අන්තරායිකාති වුත්තං හොති. **නදීසොතෙන වුය්හමානං මාතරන්ති** උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තං, අඤ්ඤාසුපි පන ඉත්ථීසු කාරුඤ්ඤාධිප්පායෙන මාතරි වුත්තනයෙන පටිපජ්ජන්තස්ස නෙවත්ථි දොසොති වදන්ති. ‘‘මාතර’’න්ති වුත්තත්තා අඤ්ඤාසං න වට්ටතීති වදන්තාපි අත්ථි. **තිණණ්ඩුපකන්ති** හිරිවෙරාදිමූලෙහි කතචුම්බටකං. **තාලපණ්ණමුද්දිකන්ති** තාලපණ්ණෙහි කතඅඞ්ගුලිමුද්දිකං. **පරිවත්තෙත්වාති** අත්තනො නිවාසනපාරුපනභාවතො අපනෙත්වා, චීවරත්ථාය අපනාමෙත්වාති වුත්තං හොති. **චීවරත්ථාය පාදමූලෙ ඨපෙති, වට්ටතීති** ඉදං නිදස්සනමත්තං, පච්චත්ථරණවිතානාදිඅත්ථම්පි වට්ටතියෙව, පූජාදිඅත්ථං තාවකාලිකම්පි ගහෙතුං වට්ටති.

ඉත්ථිසණ්ඨානෙන කතන්ති එත්ථ හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදතො පාරාජිකවත්ථුභූතතිරච්ඡානගතිත්ථීනම්පි අනාමාසභාවතො තාදිසං ඉත්ථිසණ්ඨානෙන කතං තිරච්ඡානගතරූපම්පි අනාමාසන්ති දට්ඨබ්බං. ‘‘භික්ඛුනීහි පටිමාරූපං ආමසිතුං වට්ටතී’’ති වදන්ති ආචරියා. ඉත්ථිරූපානි දස්සෙත්වා කතං වත්ථඤ්ච පච්චත්ථරණඤ්ච භිත්තිඤ්ච ඉත්ථිරූපං අනාමසිත්වා ගණ්හිතුං වට්ටති. **භින්දිත්වාති** එත්ථ හත්ථෙන අග්ගහෙත්වාව කෙනචිදෙව දණ්ඩාදිනා භින්දිතබ්බං. එත්ථ ච ‘‘අනාමාසම්පි හත්ථෙන අපරාමසිත්වා දණ්ඩාදිනා කෙනචි භින්දිතුං වට්ටතී’’ති ඉධ වුත්තත්තා ‘‘පංසුකූලං ගණ්හන්තෙන මාතුගාමසරීරෙපි සත්ථාදීහි වණං කත්වා ගහෙතබ්බ’’න්ති වුත්තත්තා ච ගහිතමණ්ඩූකසප්පිනිං දණ්ඩාදීහි නිප්පීළෙත්වා මණ්ඩූකං විස්සජ්ජාපෙතුං වට්ටති.

මග්ගං අධිට්ඨායාති මග්ගෙ ගච්ඡාමීති එවං මග්ගසඤ්ඤී හුත්වාති අත්ථො. **කීළන්තෙනාති** ඉදං ගිහිසන්තකං සන්ධාය වුත්තං, භික්ඛුසන්තකං පන යෙන කෙනචි අධිප්පායෙන අනාමසිතබ්බමෙව දුරූපචිණ්ණභාවතො. **තාලපනසාදීනීති** චෙත්ථ **ආදි**-සද්දෙන නාළිකෙරලබුජතිපුසඅලාබුකුම්භණ්ඩපුස්සඵලඑළාලුකඵලානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. ‘‘යථාවුත්තඵලානංයෙව චෙත්ථ කීළාධිප්පායෙන ආමසනං න වට්ටතී’’ති වුත්තත්තා පාසාණසක්ඛරාදීනි කීළාධිප්පායෙනපි ආමසිතුං වට්ටති.

මුත්තාති හත්ථිකුම්භජාදිකා අට්ඨවිධා මුත්තා. තථා හි හත්ථිකුම්භං, වරාහදාඨං, භුජඞ්ගසීසං, වලාහකං, වෙළු, මච්ඡසිරො, සඞ්ඛො, සිප්පීති අට්ඨ මුත්තායොනියො. තත්ථ **හත්ථිකුම්භජා** පීතවණ්ණා පභාවිහීනා. **වරාහදාඨජා** වරාහදාඨවණ්ණාව. **භුජඞ්ගසීසජා** නීලාදිවණ්ණා සුවිසුද්ධා වට්ටලා. **වලාහකජා** ආභාසුරා දුබ්බිභාගරූපා රත්තිභාගෙ අන්ධකාරං විද්ධමන්තියො තිට්ඨන්ති, දෙවූපභොගා එව ච හොන්ති. **වෙළුජා** කරකඵලසමානවණ්ණා න ආභාසුරා, තෙ ච වෙළූ අමනුස්සගොචරෙ එව පදෙසෙ ජායන්ති. **මච්ඡසිරජා** පාඨීනපිට්ඨිසමානවණ්ණා වට්ටලා ලඝවො ච හොන්ති පභාවිහීනා ච, තෙ ච මච්ඡා සමුද්දමජ්ඣෙයෙව ජායන්ති. **සඞ්ඛජා** සඞ්ඛඋදරච්ඡවිවණ්ණා කොලඵලප්පමාණාපි හොන්ති පභාවිහීනාව. **සිප්පිජා** පභාවිසෙසයුත්තා හොන්ති නානාසණ්ඨානා. එවං ජාතිතො අට්ඨවිධාසු මුත්තාසු යා මච්ඡසඞ්ඛසිප්පිජා, තා සාමුද්දිකා. භුජඞ්ගජාපි කාචි සාමුද්දිකා හොන්ති, ඉතරා අසාමුද්දිකා. යස්මා බහුලං සාමුද්දිකාව මුත්තා ලොකෙ දිස්සන්ති, තත්ථාපි සප්පිජාව, ඉතරා කදාචි කාචි, තස්මා **සම්මොහවිනොදනියං** ‘‘මුත්තාති සාමුද්දිකා මුත්තා’’ති වුත්තං.

මණීති ඨපෙත්වා වෙළුරියාදිකෙ සෙසො ජොතිරසාදිභෙදො සබ්බොපි මණි. **වෙළුරියොති** වංසවණ්ණමණි. **සඞ්ඛොති** සාමුද්දිකසඞ්ඛො. **සිලාති** කාළසිලාපණ්ඩුසිලාසෙතසිලාදිභෙදා සබ්බාපි සිලා. **රජතන්ති** කහාපණාදිකං වුත්තාවසෙසං රතනසම්මතං. **ජාතරූපන්ති** සුවණ්ණං. **ලොහිතඞ්කොති** රත්තමණි. **මසාරගල්ලන්ති** කබරමණි. **භණ්ඩමූලත්ථායාති** පත්තචීවරාදිභණ්ඩමූලත්ථාය. **කුට්ඨරොගස්සාති** නිදස්සනමත්තං, තාය වූපසමෙතබ්බස්ස යස්ස කස්සචි රොගස්සත්ථායපි වට්ටතියෙව. ‘‘භෙසජ්ජත්ථඤ්ච අධිට්ඨායෙව මුත්තා වට්ටතී’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ආකරමුත්තොති** ආකරතො මුත්තමත්තො. ‘‘භණ්ඩමූලත්ථාය සම්පටිච්ඡිතුං වට්ටතී’’ති ඉමිනා ච ආමසිතුම්පි වට්ටතීති දස්සෙති. **පචිත්වා කතොති** කාචකාරෙහි පචිත්වා කතො.

ධොතවිද්ධො ච රතනමිස්සොති අලඞ්කාරත්ථං කඤ්චනලතාදිං දස්සෙත්වා කතො රතනඛචිතො ධොතවිද්ධො අනාමාසො. ධොතවිද්ධො ච රතනමිස්සො චාති විසුං වා පදං සම්බන්ධිතබ්බං. **පානීයසඞ්ඛොති** ඉමිනා ච සඞ්ඛෙන කතපානීයභාජනපිධානාදිසමණපරික්ඛාරොපි ආමසිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. **සෙසන්ති** රතනමිස්සං ඨපෙත්වා අවසෙසං. මුග්ගවණ්ණංයෙව රතනසම්මිස්සං කරොන්ති, න අඤ්ඤන්ති ආහ **‘‘මුග්ගවණ්ණාවා’’**ති, මුග්ගවණ්ණා රතනමිස්සාව න වට්ටතීති වුත්තං හොති. **සෙසාති** රතනසම්මිස්සං ඨපෙත්වා අවසෙසා මුග්ගවණ්ණා නීලසිලා.

බීජතො පට්ඨායාති ධාතුපාසාණතො පට්ඨාය. **සුවණ්ණචෙතියන්ති** ධාතුකරණ්ඩකං. **පටික්ඛිපීති** ‘‘ධාතුට්ඨපනත්ථාය ගණ්හථා’’ති අවත්වා ‘‘තුම්හාකං ගණ්හථා’’ති පෙසිතත්තා පටික්ඛිපි. **සුවණ්ණබුබ්බුළකන්ති** සුවණ්ණතාරකං. **‘‘කෙළාපයිතුන්ති** ඉතො චිතො ච සඤ්චාරන්තෙහි ආමසිතුං වට්ටතී’’ති **මහාඅට්ඨකථායං** වුත්තං. **කචවරමෙව හරිතුං වට්ටතීති** චෙතියගොපකා වා භික්ඛූ හොන්තු අඤ්ඤෙ වා, හත්ථෙනපි පුඤ්ඡිත්වා කචවරං අපනෙතුං වට්ටති, මලම්පි පමජ්ජිතුං වට්ටතියෙව.

ආරකූටලොහන්ති කිත්තිමලොහං. තීණි හි කිත්තිමලොහානි කංසලොහං, වට්ටලොහං, ආරකූටන්ති. තත්ථ තිපුතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං **කංසලොහං,** සීසතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං **වට්ටලොහං,** පකතිරසතම්බෙ මිස්සෙත්වා කතං **ආරකූටං**. තෙනෙව තංකරණෙන නිබ්බත්තත්තා ‘‘කිත්තිමලොහ’’න්ති වුච්චති. ‘‘ජාතරූපගතිකමෙවාති වුත්තත්තා ආරකූටං සුවණ්ණසදිසමෙව ආමසිතුං න වට්ටති, අඤ්ඤං පන වට්ටතී’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘ආරකූටං අනාමසිතබ්බතො ජාතරූපගතිකමෙවාති වුත්තං, තස්මා උභයම්පි ජාතරූපං විය ආමසිතුං න වට්ටතී’’ති වදන්ති. පඨමං වුත්තොයෙව ච අත්ථො **ගණ්ඨිපදකාරෙහි** අධිප්පෙතො. **පටිජග්ගිතුං වට්ටතීති** සෙනාසනපටිබද්ධත්තා වුත්තං.

සාමිකානං පෙසෙතබ්බන්ති සාමිකානං සාසනං පෙසෙතබ්බං. **භින්දිත්වාති** හත්ථෙන අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤෙන යෙන කෙනචි භින්දිත්වා. **භෙරිසඞ්ඝාටොති** සඞ්ඝටිතචම්මභෙරී. **වීණාසඞ්ඝාටොති** සඞ්ඝටිතචම්මවීණා. චම්මවිනද්ධානං භෙරිවීණානමෙතං අධිවචනං. **තුච්ඡපොක්ඛරන්ති** අවිනද්ධචම්මං භෙරිපොක්ඛරං වීණාපොක්ඛරඤ්ච. **ආරොපිතචම්මන්ති** භෙරිආදීනං විනද්ධනත්ථාය මුඛවට්ටියං ආරොපිතචම්මං තතො උද්ධරිත්වා විසුං ඨපිතචම්මඤ්ච. **ඔනහිතුං වාති** භෙරිපොක්ඛරාදීනි චම්මං ආරොපෙත්වා විනන්ධිතුං. **ඔනහාපෙතුං වාති** තථෙව අඤ්ඤෙහි විනන්ධාපෙතුං. **පාරාජිකප්පහොනකකාලෙති** අකුථිතකාලෙ.

282. සඞ්කමාදි භූමිගතිකත්තා න කායපටිබද්ධට්ඨානියන්ති දුක්කටං වුත්තං. **එකපදිකසඞ්කමොති** ඛුද්දකසෙතු. **සකටමග්ගසඞ්කමොති** සකටමග්ගභූතො මහාසෙතු. **ඨානා චාලෙතුන්ති** රජ්ජුං ඨානා චාලෙතුං. **පටිච්ඡාදෙතබ්බාති** අපනෙතබ්බා. මනුස්සිත්ථී, ඉත්ථිසඤ්ඤිතා, කායසංසග්ගරාගො, තෙන රාගෙන වායාමො, හත්ථග්ගාහාදිසමාපජ්ජනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා

283. තතියෙ උත්තරපදලොපෙන ජින්නඔත්තප්පා ‘‘ජින්නිකා’’ති වුත්තාති ආහ **‘‘ජින්නිකාති ජින්නඔතප්පා’’**ති.

285. **යථා යුවා යුවතින්ති** එතෙන ඔභාසනෙ නිරාසඞ්කභාවං දස්සෙති. **මෙථුනුපසඤ්හිතාහීති** ඉදං දුට්ඨුල්ලවාචාය සිඛාප්පත්තලක්ඛණදස්සනං. **ඉත්ථිලක්ඛණෙනාති** වුත්තමත්ථං විවරිතුං **‘‘සුභලක්ඛණෙනා’’**ති වුත්තං. **න තාව සීසං එතීති** ‘‘ඉත්ථිලක්ඛණෙන සමන්නාගතාසී’’තිආදිනා වණ්ණභණනං සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිජනකං හුත්වා මත්ථකං න පාපුණාති. වණ්ණභණනඤ්හි යෙනාකාරෙන භණන්තස්ස සඞ්ඝාදිසෙසො හොති, තෙනාකාරෙන භණන්තස්ස සිඛාප්පත්තං නාම හොති. ‘‘ඉත්ථිලක්ඛණෙන සමන්නාගතාසීතිආදිකං පන දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගවසෙන භණන්තස්ස දුක්කට’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

එකාදසහි පදෙහි අඝට්ටිතෙ සීසං න එතීති ‘‘අනිමිත්තාසී’’තිආදීහි එකාදසහි පදෙහි අඝට්ටිතෙ අවණ්ණභණනං සීසං න එති, අවණ්ණභණනං නාම න හොතීති වුත්තං හොති. **ඝට්ටිතෙපීති** එකාදසහි පදෙහි අවණ්ණභණනෙ ඝට්ටිතෙපි. **ඉමෙහි තීහි ඝට්ටිතෙයෙව සඞ්ඝාදිසෙසොති** ‘‘සිඛරණී’’තිආදීහි තීහියෙව පදෙහි අවණ්ණභණනෙ ඝට්ටිතෙයෙව සඞ්ඝාදිසෙසො පස්සාවමග්ගස්ස නියතවචනත්තා අච්චොළාරිකත්තා ච. **අනිමිත්තාසී**තිආදීහි පන අට්ඨහි පදෙහි ඝට්ටිතෙ කෙවලං අවණ්ණභණනමෙව සම්පජ්ජති, න සඞ්ඝාදිසෙසො, තස්මා තානි ථුල්ලච්චයවත්ථූනීති කෙචි. අක්කොසනමත්තත්තා දුක්කටවත්ථූනීති අපරෙ. පරිබ්බාජිකාවත්ථුස්මිං විය ථුල්ලච්චයමෙවෙත්ථ යුත්තතරං දිස්සති. **කුඤ්චිකපණාලිමත්තන්ති** කුඤ්චිකාඡිද්දමත්තං.

286-287. **ගරුකාපත්තින්ති** භික්ඛුනියා කායසංසග්ගෙ පාරාජිකාපත්තිං සන්ධාය වදති. **හසන්තො හසන්තොති** සභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. අහසන්තොපි වාචස්සාදරාගෙන පුනප්පුනං වදති, ආපත්තියෙව. **කායචිත්තතොති** හත්ථමුද්දාය ඔභාසන්තස්ස කායචිත්තතො සමුට්ඨාති.

288. **තස්මා දුක්කටන්ති** අප්පටිවිජානනහෙතු දුක්කටං, පටිවිජානන්තියා පන අඛෙත්තපදත්තා ථුල්ලච්චයෙන භවිතබ්බං. තෙනෙව පරිබ්බාජිකාවත්ථුස්මිං පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයං වක්ඛති.

289. **අසද්ධම්මං සන්ධායාහාති** ‘‘වාපිත’’න්ති ඉමස්ස බීජනික්ඛෙපවචනත්තා වුත්තං. **සංසීදතීති** වහති පවත්තති. අථ වා **සංසීදතීති** සංසීදිස්සති. මනුස්සිත්ථී, ඉත්ථිසඤ්ඤිතා, දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගො, තෙන රාගෙන ඔභාසනං, තඞ්ඛණවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

290. චතුත්ථෙ **චීවරන්ති** නිවාසනාදි යං කිඤ්චි චීවරං. **පිණ්ඩපාතන්ති** යො කොචි ආහාරො. සො හි පිණ්ඩොල්‍යෙන භික්ඛුනො පත්තෙ පතනතො තත්ථ තත්ථ ලද්ධභික්ඛානං පිණ්ඩානං පාතො සන්නිපාතොති වා පිණ්ඩපාතොති වුච්චති. **සෙනාසනන්ති** සයනඤ්ච ආසනඤ්ච. යත්ථ හි විහාරාදිකෙ සෙති නිපජ්ජති ආසති නිසීදති, තං සෙනාසනං. පති එති එතස්මාති පච්චයොති ආහ **"පතිකරණට්ඨෙන පච්චයො"**ති. රොගස්ස පතිඅයනට්ඨෙන වා පච්චයො, පච්චනීකගමනට්ඨෙනාති අත්ථො, වූපසමනත්ථෙනාති වුත්තං හොති. ධාතුක්ඛොභලක්ඛණස්ස හි තංහෙතුකදුක්ඛවෙදනාලක්ඛණස්ස වා රොගස්ස පටිපක්ඛභාවො පතිඅයනට්ඨො. **යස්ස කස්සචීති** සප්පිආදීසු යස්ස කස්සචි. **සප්පායස්සාති** හිතස්ස විකාරවූපසමෙනාති අධිප්පායො. භිසක්කස්ස කම්මං තෙන විධාතබ්බතො, තෙනාහ **"අනුඤ්ඤාතත්තා"**ති. **නගරපරික්ඛාරෙහීති** නගරං පරිවාරෙත්වා රක්ඛණකෙහි. ආවාටපරික්ඛෙපො පරිඛා උද්දාපො පාකාරො එසිකා පලිඝො පාකාරමත්ථකමණ්ඩලන්ති සත්ත නගරපරික්ඛාරාති වදන්ති. **සෙතපරික්ඛාරොති** සුවිසුද්ධසීලාලඞ්කාරො. අරියමග්ගො හි ඉධ ''රථො''ති අධිප්පෙතො. තස්ස ච සම්මාවාචාදයො අලඞ්කාරට්ඨෙන ''පරික්ඛාරො''ති වුත්තා. **චක්කවීරියොති** වීරියචක්කො. **ජීවිතපරික්ඛාරාති** ජීවිතස්ස පවත්තිකාරණානි. **සමුදානෙතබ්බාති** සම්මා උද්ධං උද්ධං ආනෙතබ්බා පරියෙසිතබ්බා. පරිවාරොපි හොති අන්තරායානං පරිතො වාරණතො, තෙනාහ – **"ජීවිත…පෙ…. රක්ඛණතො"**ති. තත්ථ **අන්තරන්ති** විවරං, ඔකාසොති අත්ථො. **රක්ඛණතොති** වෙරිකානං අන්තරං අදත්වා අත්තනො සාමිනං පරිවාරෙත්වා ඨිතසෙවකා විය රක්ඛණතො. **අස්සාති** ජීවිතස්ස. **කාරණභාවතොති** චිරප්පවත්තියා කාරණභාවතො. රසායනභූතඤ්හි භෙසජ්ජං සුචිරම්පි කාලං ජීවිතං පවත්තෙතියෙව.

291. **උපචාරෙති** යත්ථ ඨිතො විඤ්ඤාපෙතුං සක්කොති, තාදිසෙ. කාමො චෙව හෙතු ච පාරිචරියා ච අත්ථො. **සෙසං බ්‍යඤ්ජනන්ති**ආදීසු පාළියං ''අත්තකාම''න්ති පදං උද්ධරිත්වා අත්තනො කාමං, අත්තනො හෙතුං, අත්තනො අධිප්පායං, අත්තනො පාරිචරියන්ති චත්තාරො අත්ථා පදභාජනෙ වුත්තා. තෙසු පඨමෙ අත්ථවිකප්පෙ කාමො ච හෙතු ච පාරිචරියා ච අත්ථො, සෙසං අධිප්පායපදමෙකං බ්‍යඤ්ජනං පඨමවිග්ගහෙ තදත්ථස්ස අසම්භවභාවතො නිරත්ථකත්තා. දුතියෙ පන අත්ථවිකප්පෙ අධිප්පායො ච පාරිචරියා ච අත්ථො, කාමො ච හෙතු චාති සෙසං පදද්වයං බ්‍යඤ්ජනං තෙසං තත්ථ අත්ථාභාවතොති එවං චත්තාරි පදානි ද්වින්නං විග්ගහානං වසෙන යොජිතානීති කෙචි වදන්ති. **ගණ්ඨිපදෙ** ච අයමෙවත්ථො වුත්තො. **චූළමජ්ඣිමමහාගණ්ඨිපදෙසු** පන ''පඨමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ කාමො ච හෙතු ච පාරිචරියා ච අධිප්පායත්ථො, සෙසං මෙථුනධම්මසඞ්ඛාතෙන කාමෙනාතිආදි විග්ගහවාක්‍යං අක්ඛරවිවරණමත්තතො බ්‍යඤ්ජනමත්තං. දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ අධිප්පායො ච පාරිචරියා ච අධිප්පායත්ථො, සෙසං අත්තනා කාමිතා ඉච්ඡිතාතිආදි විග්ගහවාක්‍යං අක්ඛරවිවරණමත්තතො බ්‍යඤ්ජනමත්ත''න්ති එවමත්ථො වුත්තො . ''බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වා''ති වචනතො අයමෙවත්ථො ඉධ යුත්තතරොති විඤ්ඤායති. **බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වාති** ඉමිනා හි අට්ඨකථායං වුත්තවිග්ගහවසෙන බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වාති අයමත්ථො දීපිතො.

ඉදානි යථාවුත්තමෙවත්ථං පදභාජනෙන සංසන්දිත්වා දස්සෙතුං **"අත්තනො කාමං අත්තනො හෙතුං අත්තනො පාරිචරියන්ති හි වුත්තෙ ජානිස්සන්ති පණ්ඩිතා"**තිආදි ආරද්ධං. ඉදං වුත්තං හොති – ''අත්තනො හෙතු''න්ති වුත්තෙ අත්තනො අත්ථායාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. ''අත්තනො කාමං අත්තනො පාරිචරිය''න්ති ච වුත්තෙ කාමෙන පාරිචරියාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තස්මා අත්තනො කාමං අත්තනො හෙතුං අත්තනො පාරිචරියන්ති ඉමෙහි තීහි පදෙහි අත්තනො අත්ථාය කාමෙන පාරිචරියා අත්තකාමපාරිචරියාති අයමත්ථවිකප්පො වුත්තොති විඤ්ඤූ ජානිස්සන්ති. ''අත්තනො අධිප්පාය''න්ති වුත්තෙ පන අධිප්පායසද්දස්ස කාමිතසද්දෙන සමානත්ථභාවතො අත්තනො පාරිචරියන්ති ඉමස්ස ච උභයවිග්ගහසාමඤ්ඤතො අත්තනො ඉච්ඡිතකාමිතට්ඨෙන අත්තකාමපාරිචරියාති අයමත්ථවිකප්පො ද්වීහි පදෙහි දස්සිතොති විඤ්ඤූ ජානිස්සන්තීති.

එතදග්ගන්ති එසා අග්ගා. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ කිඤ්චාපි මෙථුනයාචනං ආගතං, තථාපි තං දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගවසෙන වුත්තං, ඉධ පන අත්තනො මෙථුනස්සාදරාගවසෙනාති අයං විසෙසො. **විනීතවත්ථූසු** ''තෙන හි භගිනි අග්ගදානං දෙහී''ති ඉදං අත්තනො අත්ථාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. මනුස්සිත්ථී, ඉත්ථිසඤ්ඤිතා, අත්තකාමපාරිචරියාය රාගො, තෙන රාගෙන වණ්ණභණනං, තඞ්ඛණවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

අත්තකාමපාරිචරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

296. පඤ්චමෙ පණ්ඩිතස්ස භාවො **පණ්ඩිච්චං,** ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **ගතිමන්තාති** ඤාණගතියා සමන්නාගතා. **පණ්ඩිතාති** ඉමිනා සභාවඤාණෙන සමන්නාගතතා වුත්තා, **බ්‍යත්තාති** ඉමිනා ඉත්ථිකත්තබ්බෙසු විසාරදපඤ්ඤාය. තෙනාහ **"උපායඤ්ඤූ විසාරදා"**ති. **මෙධාවිනීති** ඨානුප්පත්තිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය තස්මිං තස්මිං අත්ථකිච්චෙ උපට්ඨිතෙ ඨානසො තඞ්ඛණෙ එව උප්පජ්ජනපඤ්ඤාය සමන්නාගතා. තෙනාහ **"දිට්ඨං දිට්ඨං කරොතී"**ති. **ඡෙකාති** යාගුභත්තසම්පාදනාදීසු නිපුණා. **උට්ඨානවීරියසම්පන්නාති** කායිකෙන වීරියෙන සමන්නාගතා, යථා අඤ්ඤා කුසීතා නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නාව හොන්ති, ඨිතට්ඨානෙ ඨිතාව, එවං අහුත්වා විප්ඵාරිකෙන චිත්තෙන සබ්බකිච්චං නිප්ඵාදෙතීති වුත්තං හොති. **කුමාරිකායාති** නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං, හෙතුම්හි වා කරණවචනං. තෙනාහ **"කුමාරිකාය කාරණා"**ති. ආවහනං **ආවාහො,** පරිග්ගහභාවෙන දාරිකාය ගණ්හාපනං, තථා දාපනං **විවාහො**. තෙනාහ **"දාරකස්සා"**තිආදි.

297-298. භත්තපාචනං සන්ධාය **රන්ධාපනං** වුත්තං, යස්ස කස්සචි පාචනං සන්ධාය **පචාපනං** වුත්තං. දුට්ඨුං කුලං ගතා දුග්ගතාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **"යත්ථ වා ගතා"**තිආදිමාහ. ආහරණං **ආහාරො**. **න උපාහටන්ති** න දින්නං. **කයො** ගහණං, **වික්කයො** දානං. තදුභයං සඞ්ගණ්හිත්වා **"වොහාරො"**ති වුත්තං. **මණ්ඩිතපසාධිතොති** එත්ථ බාහිරූපකරණෙන අලඞ්කරණං **මණ්ඩනං,** අජ්ඣත්තිකානං කෙසාදීනංයෙව සණ්ඨපනං **පසාධනං**.

300. ''අබ්භුතං කාතුං න වට්ටතී''ති ඉමිනා දුක්කටං හොතීති දීපෙති. **"පරාජිතෙන දාතබ්බ"**න්ති වුත්තත්තා අදෙන්තො ධුරනික්ඛෙපෙන කාරෙතබ්බො. අචිරකාලෙ අධිකාරො එතස්ස අත්ථීති **අචිරකාලාධිකාරිකං,** සඤ්චරිත්තං. ''අචිරකාලාචාරික''න්ති වා පාඨො, අචිරකාලෙ ආචාරො අජ්ඣාචාරො එතස්සාති **අචිරකාලාචාරිකං**.

කිඤ්චාපි එහිභික්ඛූපසම්පන්නා චෙව සරණගමනූපසම්පන්නා ච සඤ්චරිත්තාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං ආපත්තිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං පන න සබ්බකාලිකත්තා තෙ වජ්ජෙත්වා සබ්බකාලානුරූපං තන්තිං ඨපෙන්තො භගවා ඉධාපි ඤත්තිචතුත්ථෙනෙව කම්මෙන උපසම්පන්නං භික්ඛුං දස්සෙතුං **"තත්‍ර ය්වායං භික්ඛු…පෙ…. අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො භික්ඛූ"**ති පදභාජනං ආහ, න පන තෙසං සඤ්චරිත්තාදිආපජ්ජනෙ අභබ්බභාවතො. ඛීණාසවාපි හි අප්පස්සුතා කිඤ්චාපි ලොකවජ්ජං නාපජ්ජන්ති, පණ්ණත්තියං පන අකොවිදත්තා විහාරකාරං කුටිකාරං සහාගාරං සහසෙය්‍යන්ති එවරූපා කායද්වාරෙ ආපත්තියො ආපජ්ජන්ති, සඤ්චරිත්තං පදසොධම්මං උත්තරිඡප්පඤ්චවාචං භූතාරොචනන්ති එවරූපා වචීද්වාරෙ ආපත්තියො ආපජ්ජන්ති, උපනික්ඛිත්තසාදියනවසෙන මනොද්වාරෙ රූපියපටිග්ගහණාපත්තිං ආපජ්ජන්ති.

301. සඤ්චරණං සඤ්චරො, සො එතස්ස අත්ථීති සඤ්චරී, තස්ස භාවො **සඤ්චරිත්තං**. තෙනාහ **"සඤ්චරණභාව"**න්ති, ඉත්ථිපුරිසානං අන්තරෙ සඤ්චරණභාවන්ති අත්ථො. **ජායත්තනෙ ජාරත්තනෙති** ච නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං, ජායභාවත්ථං ජාරභාවත්ථන්ති වුත්තං හොති. **ජායභාවෙති** භරියභාවාය. **ජාරභාවෙති** සාමිකභාවාය. කිඤ්චාපි ඉමස්ස පදභාජනෙ ''ජාරී භවිස්සසී''ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන පදභාජනං වුත්තං, ජාරත්තනෙති පන නිද්දෙසස්ස උභයලිඞ්ගසාධාරණත්තා පුරිසලිඞ්ගවසෙනපි යොජෙත්වා අත්ථං දස්සෙන්තො **"ඉත්ථියා මතිං පුරිසස්ස ආරොචෙන්තො ජාරත්තනෙ ආරොචෙතී"**තිආදිමාහ. එත්ථ හි ''ජාරො භවිස්සසී''ති ඉත්ථියා මතිං පුරිසස්ස ආරොචෙන්තො ජාරත්තනෙ ආරොචෙති නාම. පාළියං පන ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙනෙව යොජනා කතා, තදනුසාරෙන පුරිසලිඞ්ගවසෙනපි සක්කා යොජෙතුන්ති.

ඉදානි පාළියං වුත්තනයෙනපි අත්ථං දස්සෙන්තො **"අපිචා"**තිආදිමාහ. **පති භවිස්සසීති** වුත්තමෙවත්ථං ''සාමිකො භවිස්සසී''ති පරියායවචනෙන විසෙසෙත්වා දස්සෙති. ඉදඤ්ච ජාරත්තනෙති නිද්දෙසස්ස උභයලිඞ්ගසාධාරණත්තා වුත්තං. **මුහුත්තිකා භවිස්සසීති** අසාමිකං සන්ධාය වුත්තං, **ජාරී භවිස්සසීති** සසාමිකං සන්ධාය. **අන්තමසො තඞ්ඛණිකායපීති** ඉදං නිදස්සනමත්තන්ති ආහ **"එතෙනෙවුපායෙනා"**තිආදි.

303. **සෙරිවිහාරන්ති** සච්ඡන්දචාරං. **අත්තනො වසන්ති** අත්තනො ආණං. **ගොත්තන්ති** ගොතමගොත්තාදිකං ගොත්තං. **ධම්මොති** පණ්ඩරඞ්ගපරිබ්බාජකාදීනං, තෙසං තෙසං වා කුලානං ධම්මො. ගොත්තවන්තෙසු ගොත්තසද්දො, ධම්මචාරීසු ච ධම්මසද්දො වත්තතීති ආහ **"සගොත්තෙහී"**තිආදි. තත්ථ **සගොත්තෙහීති** සමානගොත්තෙහි, එකවංසජාතෙහීති අත්ථො. **සහධම්මිකෙහීති** එකස්ස සත්ථුසාසනෙ සහචරිතබ්බධම්මෙහි, සමානකුලධම්මෙහි වා. තෙනෙවාහ **"එකං සත්ථාර"**න්තිආදි. තත්ථ ''එකං සත්ථාරං උද්දිස්ස පබ්බජිතෙහී''ති ඉමිනා පණ්ඩරඞ්ගපරිබ්බාජකාදයො වුත්තා, **එකගණපරියාපන්නෙහීති** මාලාකාරාදිඑකගණපරියාපන්නෙහි.

සසාමිකා **සාරක්ඛා**. යස්සා ගමනෙ රඤ්ඤා දණ්ඩො ඨපිතො, සා **සපරිදණ්ඩා**. **පච්ඡිමානං ද්වින්නන්ති** සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං මිච්ඡාචාරො හොති තාසං සසාමිකභාවතො. **න ඉතරාසන්ති** ඉතරාසං මාතුරක්ඛිතාදීනං අට්ඨන්නං පුරිසන්තරගමනෙ නත්ථි මිච්ඡාචාරො තාසං අසාමිකභාවතො. යා හි සාමිකස්ස සන්තකං ඵස්සං ථෙනෙත්වා පරෙසං අභිරතිං උප්පාදෙන්ති, තාසං මිච්ඡාචාරො, න ච මාතාදයො තාසං ඵස්සෙ ඉස්සරා. මාතාදයො හි න අත්තනා ඵස්සානුභවනත්ථං තා රක්ඛන්ති, කෙවලං අනාචාරං නිසෙධෙන්තා පුරිසන්තරගමනං තාසං වාරෙන්ති. පුරිසස්ස පන එතාසු අට්ඨසුපි හොතියෙව මිච්ඡාචාරො මාතාදීහි යථා පුරිසෙන සද්ධිං සංවාසං න කප්පෙති, තථා රක්ඛිතත්තා පරෙසං රක්ඛිතගොපිතං ඵස්සං ථෙනෙත්වා වුට්ඨභාවතො.

ධනෙන **කීතාති** භරියභාවත්ථං ධනෙන කීතා. තෙනාහ **"යස්මා පනා"**තිආදි. **භොගෙනාති** භොගහෙතු. භොගත්ථඤ්හි වසන්තී ''භොගවාසිනී''ති වුච්චති. **ලභිත්වාති** යො නං වාසෙති, තස්ස හත්ථතො ලභිත්වා. උදකපත්තං ආමසිත්වා ගහිතා **ඔදපත්තකිනී**. තෙනාහ **"උභින්න"**න්තිආදි. **ධජෙන ආහටාති** එත්ථ ධජයොගතො සෙනාව ධජසද්දෙන වුත්තා, උස්සිතද්ධජාය සෙනාය ආහටාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"උස්සිතද්ධජායා"**තිආදි.

305. **බහිද්ධා විමට්ඨං නාම හොතීති** අඤ්ඤත්ථ ආරොචිතං නාම හොති. **තං කිරියං සම්පාදෙස්සතීති** තස්සා ආරොචෙත්වා තං කිච්චං සම්පාදෙතු වා මා වා, තංකිරියාසම්පාදනෙ යොග්‍යතං සන්ධාය වුත්තං. දාරකං දාරිකඤ්ච අජානාපෙත්වා තෙසං මාතාපිතුආදීහි මාතාපිතුආදීනංයෙව සන්තිකං සාසනෙ පෙසිතෙපි හරණවීමංසනපච්චාහරණසඞ්ඛාතාය තිවඞ්ගසම්පත්තියා සඞ්ඝාදිසෙසො හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. යං උද්දිස්ස සාසනං පෙසිතං, තංයෙව සන්ධාය තස්සා මාතුආදීනං ආරොචිතෙ වත්ථුනො එකත්තා මාතුආදයොපි ඛෙත්තමෙවාති ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණභාවං දස්සෙතුං **"බුද්ධං පච්චක්ඛාමී"**තිආදි උදාහටං. **ඉමිනා සමෙතීති** එත්ථායමධිප්පායො – යථා සයං අනාරොචෙත්වා අඤ්ඤෙන

අන්තෙවාසිආදිනා ආරොචාපෙන්තස්ස විසඞ්කෙතො නත්ථි, එවං තස්සා සයං අනාරොචෙත්වා ආරොචනත්ථං මාතුආදීනං වදන්තස්සපි නත්ථි විසඞ්කෙතොති. සරං නයතීති **සරණී**. **මූලට්ඨායාතඤ්ච වසෙනාති** එත්ථ පුරිසස්ස මාතුආදයො සාසනපෙසනෙ මූලභූතත්තා ''මූලට්ඨා''ති වුච්චන්ති. **මාතුරක්ඛිතාය මාතා භික්ඛුං පහිණතීති** එත්ථ අත්තනො වා ධීතු සන්තිකං ''ඉත්ථන්නාමස්ස භරියා හොතූ''ති භික්ඛුං පහිණති, පුරිසස්ස වා සන්තිකං ''මම ධීතා ඉත්ථන්නාමස්ස භරියා හොතූ''ති පහිණතීති ගහෙතබ්බං. එස නයො සෙසෙසුපි. **පුබ්බෙ වුත්තනයත්තාති** පඨමසඞ්ඝාදිසෙසෙ වුත්තනයත්තා.

338. **එත්තොව පක්කමතීති** පුන ආගන්ත්වා ආණාපකස්ස අනාරොචෙත්වා තතොයෙව පක්කමති. **අඤ්ඤෙන කරණීයෙනාති** ගමනහෙතුවිසුද්ධිදස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනෙව පන කරණීයෙන ගන්ත්වාපි කිඤ්චි අනාරොචෙන්තො **න වීමංසති** නාම. **අනභිනන්දිත්වාති** ඉදං තථා පටිපජ්ජමානං සන්ධාය වුත්තං, සතිපි අභිනන්දනෙ සාසනං අනාරොචෙන්තො පන **න වීමංසති** නාම. **තතියපදෙ වුත්තනයෙනාති** ''සො තස්සා වචනං අනභිනන්දිත්වා''තිආදිනා වුත්තනයෙන. **වත්ථුගණනායාති** සම්බහුලානං ඉත්ථිපුරිසානං සමභාවෙ සති ද්වින්නං ද්වින්නං ඉත්ථිපුරිසවත්ථූනං ගණනාය. සචෙ පන එකතො අධිකා හොන්ති, අධිකානං ගණනාය ආපත්තිභෙදො වෙදිතබ්බො.

339-340. පාළියං චතුත්ථවාරෙ අසතිපි ''ගච්ඡන්තො න සම්පාදෙති, ආගච්ඡන්තො විසංවාදෙති, අනාපත්තී''ති ඉදං අත්ථතො ආපන්නමෙවාති කත්වා වුත්තං **''චතුත්ථෙ අනාපත්තී''**ති. **කාරුකානන්ති** වඩ්ඪකීආදීනං. තච්ඡකඅයොකාරතන්තවායරජකන්හාපිතකා පඤ්ච කාරවො ''කාරුකා''ති වුච්චන්ති. **එවරූපෙන…පෙ…. අනාපත්තීති** තාදිසං ගිහිවෙය්‍යාවච්චම්පි න හොතීති කත්වා වුත්තං.

කායතො සමුට්ඨාතීති පණ්ණත්තිං වා අලංවචනීයභාවං වා අජානන්තස්ස කායතො සමුට්ඨාති. **වාචතො සමුට්ඨාතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **කායවාචතො සමුට්ඨාතීති** පණ්ණත්තිං ජානිත්වා අලංවචනීයභාවං අජානන්තස්සපි කායවාචතො සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං. **අලංවචනීයා හොන්තීති** දෙසචාරිත්තවසෙන පණ්ණදානාදිනා පරිච්චත්තා හොන්ති. **පණ්ණත්තිං පන ජානිත්වාති** එත්ථ අලංවචනීයභාවං වාති ච දට්ඨබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''තදුභයං පන ජානිත්වා එතෙහෙව තීහි නයෙහි සමාපජ්ජන්තස්ස තානෙව තීණි තදුභයජානනචිත්තෙන සචිත්තකානි හොන්තී''ති වුත්තං. තස්මා **පණ්ණත්තිජානනචිත්තෙනාති** එත්ථාපි තදුභයජානනං වත්තබ්බං. භික්ඛුං අජානාපෙත්වා අත්තනො අධිප්පායං පණ්ණෙ ලිඛිත්වා දින්නං හරන්තස්සපි ආපත්ති හොති, ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස අචිත්තකත්තාති න ගහෙතබ්බං. පාළියං පන ''ආරොචෙතී''ති වුත්තත්තා අට්ඨකථායඤ්ච තත්ථ තත්ථ ආරොචනස්සෙව දස්සිතත්තා කායෙන වා වාචාය වා ආරොචෙන්තස්සෙව ආපත්ති හොතීති ගහෙතබ්බං.

341. **දුට්ඨුල්ලාදීසුපීති ආදි**-සද්දෙන සඤ්චරිත්තම්පි සඞ්ගණ්හාති. එත්ථ පන කිඤ්චාපි ඉත්ථී නාම මනුස්සිත්ථී, න යක්ඛී, න පෙතී, න තිරච්ඡානගතා, පුරිසො නාම මනුස්සපුරිසො, න යක්ඛොතිආදි න වුත්තං, තථාපි මනුස්සජාතිකාව ඉත්ථිපුරිසා ඉධ අධිප්පෙතා. තස්මා යෙසු සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, තෙසං මනුස්සජාතිකතා, න නාලංවචනීයතා, පටිග්ගණ්හනවීමංසනපච්චාහරණානීති ඉමානෙත්ථ පඤ්චඞ්ගානි.

සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

342. ඡට්ඨෙ **එත්තකෙනාති** එත්තකෙන දාරුආදිනා. **අපරිච්ඡින්නප්පමාණායොති** අපරිච්ඡින්නදාරුආදිප්පමාණායො. **මූලච්ඡෙජ්ජාය පුරිසං යාචිතුං න වට්ටතීති** පරසන්තකභාවතො මොචෙත්වා අත්තනොයෙව සන්තකං කත්වා යාචිතුං න වට්ටති. එවං මූලච්ඡෙජ්ජාය අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතට්ඨානතො යාචන්තස්ස අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තියා දුක්කටං. දාසං අත්තනො අත්ථාය සාදියන්තස්සපි දුක්කටමෙව ''දාසිදාසපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොතී''ති (දී. නි. 1.10, 194) වචනතො. ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො පන දාසං මූලච්ඡෙජ්ජාය යාචන්තස්ස සාදියනවසෙන දුක්කටං. **සකකම්මං න යාචිතබ්බාති** පාණාතිපාතසික්ඛාපදරක්ඛණත්ථං වුත්තං. **අනියමෙත්වාපි න යාචිතබ්බාති** මනුස්සානං අඤ්ඤථා ගාහස්සපි සම්භවතො වුත්තං, සුද්ධචිත්තෙන පන හත්ථකම්මං යාචන්තස්ස ආපත්ති නාම නත්ථි.

සබ්බකප්පියභාවදීපනත්ථන්ති සබ්බසො කප්පියභාවදීපනත්ථං. **මූලං දෙථාති වත්තුං වට්ටතීති** යස්මා මූලං දස්සාමාති තෙහි පඨමං වුත්තත්තා විඤ්ඤත්ති න හොති, යස්මා ච මූලන්ති භණිතං සාමඤ්ඤවචනතො අකප්පියවචනං න හොති, තස්මා මූලං දෙථාති වත්තුං වට්ටති. **අනජ්ඣාවුත්ථකන්ති** අපරිග්ගහිතං. **අකප්පියකහාපණාදි න දාතබ්බන්ති** කිඤ්චාපි අකප්පියකහාපණාදිං අසාදියන්තෙන කප්පියවොහාරතො දාතුං වට්ටති, තථාපි සාරුප්පං න හොති. මනුස්සා ච එතස්ස සන්තකං කිඤ්චි අත්ථීති විහෙඨෙතබ්බං මඤ්ඤන්තීති අකප්පියකහාපණාදිදානං පටික්ඛිත්තං. **තථෙව පාචෙත්වාති** හත්ථකම්මවසෙනෙව පාචෙත්වා. ''කිං, භන්තෙ''ති එත්තකෙපි පුච්ඡිතෙ යදත්ථාය පවිට්ඨො, තං කථෙතුං වට්ටති පුච්ඡිතපඤ්හත්තා.

වත්තන්ති චාරිත්තං, ආපත්ති පන න හොතීති අධිප්පායො. **කප්පියං කාරාපෙත්වා පටිග්ගහෙතබ්බානීති** සාඛාය ලග්ගරජස්මිං පත්තෙ පතිතෙපි සාඛං ඡින්දිත්වා ඛාදිතුකාමතායපි සති සුඛපරිභොගත්ථං වුත්තං. **''නදිං වා…පෙ…. ආහරා''ති වත්තුං වට්ටතීති** අපරිග්ගහිතත්තා වුත්තං. **ගෙහතො…පෙ…. පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති** පරිග්ගහිතඋදකත්තා විඤ්ඤත්තියා දුක්කටං හොතීති අධිප්පායො. **අලජ්ජීහි…පෙ…. න කාරෙතබ්බන්ති** ඉදං උත්තරිභඞ්ගාධිකාරත්තා අජ්ඣොහරණීයං සන්ධාය වුත්තං. බාහිරපරිභොගෙසු පන අලජ්ජීහිපි හත්ථකම්මං කාරෙතුං වට්ටතීති.

ගොණං පන…පෙ…. ආහරාපෙතුං න වට්ටතීති අත්තනො අත්ථාය මූලච්ඡෙජ්ජවසෙන ආහරාපෙතුං න වට්ටති. **ආහරාපෙන්තස්ස දුක්කටන්ති** අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තියා දුක්කටං. අත්තනො අත්ථාය සාදියනෙපි දුක්කටමෙව ''හත්ථිගවාස්සවළවපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොතී''ති (දී. නි. 1.10, 194) වුත්තත්තා. තෙනෙවාහ **''ඤාතකපවාරිතට්ඨානතොපි මූලච්ඡෙජ්ජාය යාචිතුං න වට්ටතී''**ති. **රක්ඛිත්වාති** යථා චොරා න හරන්ති, එවං රක්ඛිත්වා. **ජග්ගිත්වාති** තිණදානාදීහි ජග්ගිත්වා. **න සම්පටිච්ඡිතබ්බන්ති** අත්තනො අත්ථාය ගොණෙ සාදියනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා වුත්තං.

සකටං දෙථාති…පෙ…. වට්ටතීති මූලච්ඡෙජ්ජවසෙන සකටං දෙථාති වත්තුං න වට්ටති. **තාවකාලිකං වට්ටතීති** තාවකාලිකං කත්වා සබ්බත්ථ යාචිතුං වට්ටති. වල්ලිආදීසු ච පරපරිග්ගහිතෙසු එසෙව නයොති යොජෙතබ්බං . **ගරුභණ්ඩප්පහොනකෙසුයෙව ච වල්ලිආදීසූති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන වෙළුමුඤ්ජපබ්බජතිණමත්තිකානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. යං පන වත්ථුවසෙන අප්පං හුත්වා අග්ඝවසෙන මහන්තං හරිතාලහිඞ්ගුලකාදි, තං ගරුභණ්ඩං අප්පහොන්තම්පි යාචිතුං න වට්ටතීති වදන්ති.

සාති විඤ්ඤත්තිං පරාමසති. සා ච ඉධ පරිකථාදිනා යෙන කෙනචි අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං විඤ්ඤත්තීති ගහෙතබ්බා. තෙනාහ **''සබ්බෙන සබ්බ''**න්ති, සබ්බප්පකාරෙනාති අත්ථො. තෙන ''පරිකථාදිවසෙනපි විඤ්ඤාපනං න වට්ටතී''ති දීපෙති. පරිකථොභාසනිමිත්තකම්මම්පි හි චීවරපිණ්ඩපාතෙසු ද්වීසු පච්චයෙසු න වට්ටති. ඉදානි සෙනාසනපච්චයෙ අධිප්පෙතං විඤ්ඤත්තිං පරිකථාදීහි විසෙසෙත්වා දස්සෙන්තො **''ආහර දෙහීති විඤ්ඤත්තිමත්තමෙව න වට්ටතී''**ති ආහ. **පරිකථොභාසනිමිත්තකම්මානි වට්ටන්තීති** එත්ථ **පරිකථා** නාම පරියායෙන කථනං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සෙනාසනං සම්බාධන්තිආදිවචනං. **ඔභාසො** නාම උජුකමෙව අකථෙත්වා යථා අධිප්පායො විභූතො හොති, එවං ඔභාසනං, උපාසකා, තුම්හෙ කුහිං වසථාති? පාසාදෙ, භන්තෙති. භික්ඛූනං පන, උපාසකා, පාසාදො න වට්ටතීතිආදිවචනං. **නිමිත්තකම්මං** නාම පච්චයෙ උද්දිස්ස යථා අධිප්පායො විඤ්ඤායති, එවං නිමිත්තකම්මං, සෙනාසනත්ථං භූමිපරිකම්මාදීනි කරොන්තස්ස ''කිං, භන්තෙ, කරොසි, කො කාරාපෙතී''ති වුත්තෙ ''න කොචී''තිආදිවචනං.

ඉදානි ගිලානපච්චයෙ විඤ්ඤත්තිආදිකං සබ්බම්පි වට්ටතීති දස්සෙන්තො ආහ **''ගිලානපච්චයෙ පනා''**තිආදි. තථා උප්පන්නං පන භෙසජ්ජං රොගෙ වූපසන්තෙ පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, න වට්ටතීති? තත්ථ විනයධරා ''භගවතා රොගසීසෙන පරිභොගස්ස ද්වාරං දින්නං, තස්මා අරොගකාලෙපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, ආපත්ති න හොතී''ති වදන්ති. සුත්තන්තිකා පන ''කිඤ්චාපි ආපත්ති න හොති, ආජීවං පන කොපෙති, තස්මා සල්ලෙඛප්පටිපත්තියං ඨිතස්ස න වට්ටති, සල්ලෙඛං කොපෙතී''ති වදන්ති. **උක්කමන්තීති** අපගච්ඡන්ති.

344. මණි කණ්ඨෙ අස්සාති **මණිකණ්ඨො,** මණිනා උපලක්ඛිතො වා කණ්ඨො අස්සාති **මණිකණ්ඨොති** මජ්ඣපදලොපීසමාසො දට්ඨබ්බො. **දෙවවණ්ණන්ති** දෙවත්තභාවං. **පසන්නාකාරන්ති** පසන්නෙහි කාතබ්බකිච්චං, කායවෙය්‍යාවච්චසඞ්ඛාතං උපට්ඨානන්ති වුත්තං හොති. මණියාචනාය තස්ස අනාගමනෙන අත්තනො වඩ්ඪී හොතීති වුත්තං ''මණිනා මෙ අත්ථො''ති, මන්තපදනීහාරෙන වා තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

345. **වත්තමානසමීපෙති** වත්තමානස්ස සමීපෙ අතීතෙ. **එවං වත්තුං ලබ්භතීති** ''ආගතොසී''ති වත්තබ්බෙ වත්තමානසමීපත්තා ''ආගච්ඡසී''ති එවං වත්තමානවොහාරෙන වත්තුං ලබ්භති. ලක්ඛණං පනෙත්ථ සද්දසත්ථානුසාරතො වෙදිතබ්බං. **සො එව නයොති** ''ආගතොම්හී''ති වත්තබ්බෙ ''ආගච්ඡාමී''ති අයම්පි වත්තමානසමීපෙ වත්තමානවොහාරොති දස්සෙති.

348-349. යස්මා පන න සක්කා කෙවලං යාචනාය කිඤ්චි කාතුං, තස්මා ''සයං යාචිතකෙහි උපකරණෙහී''ති අධිප්පායත්ථො වුත්තො. උද්ධංමුඛං ලිත්තා **උල්ලිත්තා,** අධොමුඛං ලිත්තා **අවලිත්තා**. යස්මා පන උද්ධංමුඛං ලිම්පන්තා යෙභුය්‍යෙන අන්තො ලිම්පන්ති, අධොමුඛං ලිම්පන්තා ච බහි, තස්මා වුත්තං **''උල්ලිත්තාති අන්තොලිත්තා, අවලිත්තාති බහිලිත්තා''**ති. තත්ථ **උල්ලිත්තා** නාම ඨපෙත්වා තුලාපිට්ඨසඞ්ඝාතවාතපානධූමඡිද්දාදිභෙදං අලෙපොකාසං අවසෙසෙ ලෙපොකාසෙ කුට්ටෙහි සද්ධිං ඝටෙත්වා ඡදනස්ස අන්තො සුධාය වා මත්තිකාය වා ලිත්තා. **අවලිත්තා** නාම වුත්තනයෙනෙව ඡදනස්ස බහි ලිත්තා. **උල්ලිත්තාවලිත්තා** නාම තථෙව ඡදනස්ස අන්තො ච බහි ච ලිත්තා.

බ්‍යඤ්ජනං සමෙතීති ''කාරයමානෙනා''ති හෙතුකත්තුවසෙන උද්දිට්ඨපදස්ස ''කාරාපෙන්තෙනා''ති හෙතුකත්තුවසෙනෙව නිද්දෙසස්ස කතත්තා බ්‍යඤ්ජනං සමෙති. යදි එවං ''කරොන්තො වා කාරාපෙන්තො වා''ති කස්මා තස්ස පදභාජනං වුත්තන්ති ආහ **''යස්මා පනා''**තිආදි. ''අත්තනා විප්පකතං පරෙහි පරියොසාපෙතී''තිආදිවචනතො **''කරොන්තෙනපි ඉධ වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බ''**න්ති වුත්තං. තත්ථ **ඉධ වුත්තනයෙනෙවාති** ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව. **උභොපෙතෙති** කාරකකාරාපකා. **කාරයමානෙනාති ඉමිනාව පදෙන සඞ්ගහිතාති** කථං සඞ්ගහිතා. න හි කාරයමානො කරොන්තො නාම හොති, එවං පනෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො – යස්මා කරොන්තෙනපි

කාරයමානෙනපි ඉධ වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං, තස්මා කාරයමානෙන එවං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති වුත්තෙ පගෙව කරොන්තෙනාති ඉදං අත්ථතො ආගතමෙවාති ''කාරයමානෙනා''ති භගවතා වුත්තං. තතො ''කාරයමානෙනා''ති වුත්තෙ සාමත්ථියතො ලබ්භමානොපි අත්ථො තෙනෙව සඞ්ගහිතො නාම හොතීති. **බ්‍යඤ්ජනං විලොමිතං භවෙය්‍යාති** යස්මා ''කාරයමානෙනා''ති ඉමස්ස ''කරොන්තෙනා''ති ඉදං පරියායවචනං න හොති, තස්මා කරොන්තෙන වා කාරාපෙන්තෙන වාති පදත්ථවසෙන නිද්දෙසෙ කතෙ බ්‍යඤ්ජනං විරුද්ධං භවෙය්‍යාති අධිප්පායො. **අත්ථමත්තමෙවාති** පදත්ථතො සාමත්ථියතො ච ලබ්භමානං අත්ථමත්තමෙව.

උද්දෙසොති උද්දිසිතබ්බො. **අබ්බොහාරිකන්ති** අප්පමාණං. ''ආයාමතො ච විත්ථාරතො චා''ති අවත්වා විකප්පත්ථස්ස **වා**-සද්දස්ස වුත්තත්තා එකතොභාගෙන වඩ්ඪිතෙපි ආපත්තියෙවාති දස්සෙන්තො **''යො පනා''**තිආදිමාහ. **තිහත්ථාති** වඩ්ඪකීහත්ථෙන තිහත්ථා. **පමාණයුත්තො මඤ්චොති** පකතිවිදත්ථියා නවවිදත්ථිප්පමාණො මඤ්චො. **පමාණිකා කාරෙතබ්බාති** උක්කට්ඨප්පමාණං සන්ධාය වුත්තත්තා උක්කට්ඨප්පමාණයුත්තාව කුටි අදෙසිතවත්ථුකා න වට්ටති, පමාණතො පන ඌනතරා අදෙසිතවත්ථුකාපි වට්ටතීති කස්සචි සන්දෙහො සියාති තංනිවත්තනත්ථං **''පමාණතො ඌනකරම්පී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පමාණතො ඌනතරන්ති** පාළියං වුත්තප්පමාණතො ඌනතරං. පච්ඡිමෙන පමාණෙන චතුහත්ථතො ඌනතරා කුටි නාම න හොතීති චතුහත්ථතො පට්ඨාය කුටිලක්ඛණප්පත්තං කුටිං දස්සෙතුං **''චතුහත්ථං පඤ්චහත්ථම්පී''**ති වුත්තං. **කලලලෙපොති** කෙනචි සිලෙසෙන කතලෙපො, තම්බමත්තිකාදිකලලලෙපො වා. **අලෙපො එවාති** අබ්බොහාරිකායෙවාති අධිප්පායො. **පිට්ඨසඞ්ඝාටො** ද්වාරබාහා. **ඔලොකෙත්වාපීති** අපලොකෙත්වාපි, අපලොකනකම්මවසෙනපි කාතුං වට්ටතීති අධිප්පායො.

353. යථා සීහාදීනං ගොචරාය පක්කමන්තානං නිබද්ධගමනමග්ගො න වට්ටති, එවං හත්ථීනම්පි නිබද්ධගමනමග්ගො න වට්ටති. **එතෙසන්ති** සීහාදීනං. **චාරිභූමීති** ගොචරභූමි. **න ගහිතාති** න චාරිතාති අධිප්පායො. **ආරොග්‍යත්ථායාති** නිරුපද්දවත්ථාය. **සෙසානීති** පුබ්බණ්ණනිස්සිතාදීනි. **පුබ්බණ්ණනිස්සිතන්ති** එත්ථ පුබ්බණ්ණවිරුහනට්ඨානං පුබ්බණ්ණ-සද්දෙන ගහිතං. තෙනාහ – **''සත්තන්නං ධඤ්ඤානං…පෙ…. ඨිත''**න්ති. අභිහනන්ති එත්ථාති **අබ්භාඝාතං**. ''වෙරිඝර''න්ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං **''චොරානං මාරණත්ථාය කත''**න්ති වුත්තං. **ධම්මගන්ඩිකාති** හත්ථපාදාදිඡින්දනගන්ඩිකා.

ආවිජ්ජිතුං න සක්කා හොතීති ඡින්දතටාදිසම්භවතො න සක්කා හොති ආවිජ්ජිතුං. **පාචිනන්ති** කුටිවත්ථුසාමන්තා විනිතබ්බඅධිට්ඨානං. කිඤ්චාපි ඉධ පුබ්බපයොගසහපයොගානං අදින්නාදානෙ විය විසෙසො නත්ථි, තථාපි තෙසං විභාගෙන දස්සනං ඡින්දිත්වා පුන කාතබ්බාති එත්ථ කුටියා භෙදනපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං කතං. **තදත්ථායාති** තච්ඡනත්ථාය. **එවං කතන්ති** අදෙසිතවත්ථුං පමාණාතික්කන්තං වා කතං. දාරුනා කතං කුට්ටං එත්ථාති **දාරුකුට්ටිකා,** කුටි. **සිලාකුට්ටිකන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **පණ්ණසාලන්ති** බහි පණ්ණෙහි ඡාදෙතබ්බං උල්ලිත්තාවලිත්තං කුටිමෙව වදති. තෙනෙවාහ **''සභිත්තිච්ඡදනං ලිම්පිස්සාමී''**ති.

අන්තොලෙපෙනෙව නිට්ඨාපෙතුකාමං සන්ධාය **''අන්තොලෙපෙ වා''**තිආදි වුත්තං. **බහිලෙපෙ වාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තස්මිං ද්වාරබද්ධෙ වා වාතපානෙ වා ඨපිතෙති යොජෙතබ්බං. **තස්සොකාසන්ති** තස්ස ද්වාරබද්ධස්ස වා වාතපානස්ස වා ඔකාසං. **පුන වඩ්ඪෙත්වා වාති** පුබ්බෙව ඨපිතොකාසං ඛුද්දකං චෙ, භෙදනෙන පුන වඩ්ඪෙත්වා. **ලෙපො න ඝටියතීති** පුබ්බෙ දින්නලෙපො ද්වාරබද්ධෙන වා වාතපානෙන වා සද්ධිං න ඝටියති, එකාබද්ධං හුත්වා න තිට්ඨතීති වුත්තං හොති. **තන්ති** ද්වාරබද්ධං වා වාතපානං වා. **පඨමමෙව සඞ්ඝාදිසෙසොති** ලෙපකිච්චස්ස නිට්ඨිතත්තා ද්වාරබද්ධං වා වාතපානං වා ඨපනතො පුබ්බෙයෙව සඞ්ඝාදිසෙසො. **අට්ඨඞ්ගුලමත්තෙන අප්පත්තච්ඡදනං කත්වාති** එත්ථ එවං මෙ ආපත්ති න සියාති භිත්තියං වා ඡදනෙ වා එකඞ්ගුලමත්තම්පි ඔකාසං ලෙපෙන අඝටෙත්වා ඨපෙති, වට්ටතීති වදන්ති. මත්තිකාකුට්ටමෙව මත්තිකාලෙපසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති ආහ – **''සචෙ මත්තිකාය කුට්ටං කරොති, ඡදනලෙපෙන සද්ධිං ඝටනෙ ආපත්තී''**ති. **උභින්නං අනාපත්තීති** පුරිමස්ස ලෙපස්ස අඝටිතත්තා දුතියස්ස අත්තුද්දෙසිකතාසම්භවතො උභින්නං අනාපත්ති, තස්මා විනාපි වත්තසීසෙන තෙන අනාණත්තො තස්ස කරොමීති කරොති, උභින්නං අනාපත්තියෙව. සචෙ තෙන ආණත්තො කරොති, මූලට්ඨස්සෙව ආපත්ති.

354. **ඡත්තිංස චතුක්කානි** නාම ''භික්ඛු කුටිං කරොතී''තිආදිම්හි පඨමවාරෙ අදෙසිතවත්ථුකචතුක්කං දෙසිතවත්ථුකචතුක්කං පමාණාතික්කන්තචතුක්කං පමාණිකචතුක්කං අදෙසිතවත්ථුකප්පමාණාතික්කන්තචතුක්කං දෙසිතවත්ථුකප්පමාණිකචතුක්කන්ති ඡ චතුක්කානි, එවං සමාදිසතිවාරාදීසුපි පඤ්චසූති ඡත්තිංස. **ආපත්තිභෙදදස්සනත්ථං වුත්තානීති** ''සාරම්භෙ චෙ භික්ඛු වත්ථුස්මිං අපරික්කමනෙ''ති අවිසෙසෙන මාතිකාය වුත්තත්තා සාරම්භඅපරික්කමනෙසුපි සඞ්ඝාදිසෙසොව සියාති මිච්ඡාගාහනිවත්තනත්ථං සාරම්භෙ අපරික්කමනෙ ච දුක්කටං, අදෙසිතවත්ථුකතාය පමාණාතික්කන්තතාය ච සඞ්ඝාදිසෙසොති එවං ආපත්තිභෙදදස්සනත්ථං වුත්තානි.

355-361. ''ද්වීහි සඞ්ඝාදිසෙසෙහී''ති වත්තබ්බෙ විභත්තිබ්‍යත්තයෙන ච වචනබ්‍යත්තයෙන ච **ද්වින්නං සඞ්ඝාදිසෙසෙනාති** වුත්තන්ති ආහ **''ද්වීහි සඞ්ඝාදිසෙසෙහි…පෙ…. අත්ථො වෙදිතබ්බො''**ති. ''අඤ්ඤස්ස වා දාතබ්බා''ති වුත්තත්තා විප්පකතං කුටිං ලභිත්වා අත්තනො අත්ථාය කරොන්තස්සපි ආදිතො පට්ඨාය අකතත්තා අනාපත්තියෙවාති වදන්ති. **අපචිනිතබ්බාති** විද්ධංසෙතබ්බා. **භූමිසමං කත්වාති** කුටිවත්ථුසමං කත්වා.

364. **න හෙත්ථ ලෙපො ඝටියතීති** ඡදනලෙපස්ස අභාවතො වුත්තං, විසුංයෙව අනුඤ්ඤාතත්තා පන සචෙපි ලෙණස්ස අන්තො උපරිභාගෙ චිත්තකම්මාදිකරණත්ථං ලෙපං දෙන්ති, වට්ටතියෙව. ලෙපදානවසෙන අකතා ඉට්ඨකාදිගුහා ගුහා නාමාති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා ඡාදිතකුටිකාව වුත්තාති** ''කුක්කුටච්ඡිකගෙහං වට්ටතී''ති වත්වා ''ඡදනං දණ්ඩකෙහී''තිආදිනා පුන තං දස්සෙන්තෙහි තිණපණ්ණච්ඡදනා කුටිකාව වුත්තා. **ඡදනං දණ්ඩකෙහි ජාලබන්ධං කත්වාති** ඡදනං දීඝතො තිරියතො ච ඨපිතදණ්ඩකෙහි ජාලං විය බන්ධිත්වා. **ඔගුම්ඵෙත්වාති** තිණාදිං විද්ධංසෙත්වා. **භිත්තිලෙපෙන සද්ධිං ලෙපෙ ඝටිතෙති** එත්ථ උල්ලිත්තාවලිත්තභාවස්ස ඡදනං සන්ධාය වුත්තත්තා සචෙපි භිත්තිලෙපෙන අනත්ථිකො හොති, ඡදනලෙපෙ සමන්තතො භිත්තියා අප්පමත්තකෙනපි ඝටිතෙ භිත්තිලෙපෙන විනාපි ආපත්තියෙවාති වදන්ති. උපචිකාමොචනත්ථමෙව හෙට්ඨා පාසාණකුට්ටං කත්වා තං අලිම්පිත්වා උපරි ලිම්පති, ලෙපො න ඝටියති නාම, **අනාපත්තියෙවාති** ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන තං න සමෙති. තත්ථ කෙචි වදන්ති ''භිත්තිං අලිම්පිතුකාමතාය අභාවතො ඡදනලෙපෙ පාසාණකුට්ටෙන සද්ධිං ඝටිතෙපි තත්ථ අනාපත්ති වුත්තා''ති, තම්පි න යුත්තං. ''උපචිකාමොචනත්ථමෙවා''ති හි වුත්තත්තා පාසාණකුට්ටෙ පුන ලිම්පිතුකාමතාය අභාවොයෙව විඤ්ඤායති, තෙනෙව ''තං අලිම්පිත්වා''ති වුත්තං. තස්මා ''උල්ලිත්තාදිභාවො…පෙ…. ඡදනමෙව සන්ධාය වුත්තො''ති ඉදං සතිපි භිත්තිලෙපෙ ඡදනලෙපෙන විනා ආපත්ති න හොතීති ඡදනලෙපස්ස පධානභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන භිත්තිලෙපෙන විනාපි ආපත්ති හොතීති දස්සනත්ථන්ති වදන්ති, ඉදමෙව චෙත්ථ යුත්තතරන්ති අම්හාකං ඛන්ති. **එත්ථාති** තිණකුටිකාය.

එත්ථ ච තිණකුටිකාය එව සබ්බථා අනාපත්තිභාවස්ස දස්සනං **පරිවාරපාළිං** ආනෙත්වා තිණකුටිකාය සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තිභාවො සුඛෙන සක්කා සාධෙතුන්ති කතං. තිණකුටිකාය ච සබ්බථා අනාපත්තිභාවෙ සාධිතෙ තෙනෙව නයෙන ලෙණගුහාදීසුපි සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තිභාවො සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. තෙනෙව **''යං පනා''**තිආදි වුත්තං. තථා හි තිණකුටිකාය සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තිභාවෙ සාධිතෙ තෙනෙව නයෙන අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොන්තස්සපි සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තිභාවො අත්ථතො දස්සිතොයෙව හොති. එවඤ්ච සති භික්ඛු සමාදිසිත්වා පක්කමති ''කුටිං මෙ කරොථා''ති, සමාදිසති ච දෙසිතවත්ථුකා ච හොතු අනාරම්භා ච සපරික්කමනා චාති, තස්ස කුටිං කරොන්ති අදෙසිතවත්ථුකං සාරම්භං අපරික්කමනං. ''ආපත්ති කාරුකානං තිණ්ණං දුක්කටාන''න්ති පාළියං අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොන්තස්සපි සාරම්භාදිපච්චයාපි දුක්කටං කස්මා වුත්තන්ති ඉමං චොදනං මනසි නිධාය **''යං පන…පෙ…. අකරණපච්චයා වුත්ත''**න්ති ඉදං වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොන්තස්සපි සාරම්භාදිපච්චයාපි අනාපත්තියෙව. ''ආපත්ති කාරුකානං තිණ්ණං දුක්කටාන''න්ති ඉදං පන අඤ්ඤස්සත්ථාය කරොන්තස්ස න සාරම්භාදිපච්චයා ආපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං, කිඤ්චරහි යථාසමාදිට්ඨාය අකරණපච්චයා ආපත්තිදස්සනත්ථන්ති. යස්මා බහූසු පොත්ථකෙසු සතසොධිතසම්මතෙ ච පුරාණපොත්ථකෙ අයමෙව පාඨක්කමො දිස්සති, තස්මා යථාදිට්ඨපාඨානුක්කමෙනෙවෙත්ථ අත්ථො පකාසිතො. කත්ථචි පොත්ථකෙ පන ''කුටිලක්ඛණප්පත්තම්පි කුටිං…පෙ…. අනාපත්තී''ති ඉමස්සානන්තරං ''යං පනා''තිආදිපාඨං ලිඛන්ති, එවඤ්ච සති තත්ථ අධිප්පායො පාකටොයෙව. **අනාපත්තීති වත්වාති** උපොසථාගාරඤ්ච භවිස්සති, අහඤ්ච වසිස්සාමීතිආදීසු වාසාගාරත්ථාය එව අනියමිතත්තා අනාපත්තීති වත්වා.

පමාණාතික්කන්තකුටිකරණලක්ඛණා කිරියායෙව, අදෙසිතවත්ථුමූලිකායපි ආපත්තියා අඞ්ගං හොති පමාණාතික්කන්තමූලිකායපි, තදුභයං එකතො කත්වා ''කිරියාකිරියතො''ති වුත්තං. වත්ථුං අදෙසාපෙත්වා පමාණයුත්තං කුටිං කරොන්තස්සපි වත්ථුං දෙසාපෙත්වා අකිරියාය කුටිකරණකිරියාය ච සමුට්ඨානතො කිරියාකිරියතොව සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං. **අචිත්තකන්ති** පණ්ණත්තිඅජානනචිත්තෙන අචිත්තකං. උල්ලිත්තාදීනං අඤ්ඤතරතා, හෙට්ඨිමප්පමාණසම්භවො, අදෙසිතවත්ථුතා, පමාණාතික්කන්තතා, අත්තුද්දෙසිකතා, වාසාගාරතා, ලෙපඝට්ටනාති ඉමානෙත්ථ ඡ වා සත්ත වා අඞ්ගානි.

කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

365. සත්තමෙ **එවංනාමකෙ නගරෙති** කොසම්බීනාමකෙ. තස්ස කිර නගරස්ස ආරාමපොක්ඛරණීආදීසු තෙසු තෙසු ඨානෙසු කොසම්බරුක්ඛාව උස්සන්නා අහෙසුං, තස්මා කොසම්බීති සඞ්ඛ්‍යං අගමාසි. කුසුම්බස්ස නාම ඉසිනො අස්සමතො අවිදූරෙ මාපිතත්තාති එකෙ. ඉදං වුත්තං හොති – කුසුම්බස්ස ඉසිනො නිවාසභූමි කොසම්බී, තස්ස ච අවිදූරෙ භවත්තා නගරං කොසම්බීති සඞ්ඛ්‍යං ගතන්ති. **ඝොසිතනාමකෙන කිර සෙට්ඨිනා සො කාරිතොති** එත්ථ කො ඝොසිතසෙට්ඨි, කථඤ්චානෙන සො ආරාමො කාරිතොති? පුබ්බෙ කිර අද්දිලරට්ඨං නාම අහොසි. තතො කොතූහලකො නාම දලිද්දො ඡාතකභයෙන සපුත්තදාරො සුභික්ඛං රට්ඨං ගච්ඡන්තො පුත්තං වහිතුං අසක්කොන්තො ඡඩ්ඩෙත්වා අගමාසි. මාතා නිවත්තිත්වා තං ගහෙත්වා ගතා. තෙ එකං ගොපාලකගාමං පවිසිංසු. ගොපාලකානඤ්ච තදා බහුපායාසො පටියත්තො හොති, තතො පායාසං ලභිත්වා භුඤ්ජිංසු. අථ සො පුරිසො බහුතරං පායාසං භුත්තො ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගෙ කාලං කත්වා තත්ථෙව සුනඛියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා කුක්කුරො ජාතො, සො ගොපාලකස්ස පියො අහොසි. ගොපාලකො ච පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨාති. පච්චෙකබුද්ධොපි භත්තකිච්චකාලෙ කුක්කුරස්ස එකං පිණ්ඩං දෙති. සො පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ගොපාලකෙන සද්ධිං පණ්ණසාලම්පි ගච්ඡති, ගොපාලකෙ අසන්නිහිතෙ භත්තවෙලායං සයමෙව ගන්ත්වා කාලාරොචනත්ථං පණ්ණසාලද්වාරෙ භුස්සති, අන්තරාමග්ගෙපි චණ්ඩමිගෙ දිස්වා භුස්සිත්වා පලාපෙති. සො පච්චෙකබුද්ධෙ මුදුකෙන චිත්තෙන කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තත්‍රාස්ස ''ඝොසකදෙවපුත්තො''ත්වෙව නාමං අහොසි.

සො දෙවලොකතො චවිත්වා කොසම්බියං එකස්මිං කුලඝරෙ නිබ්බත්ති. තං අපුත්තකො කිර සෙට්ඨි තස්ස මාතාපිතූනං ධනං දත්වා පුත්තං කත්වා අග්ගහෙසි. අථ අත්තනො පුත්තෙ ජාතෙ සත්තක්ඛත්තුං ඝාතාපෙතුං උපක්කමි. සො පුඤ්ඤවන්තතාය සත්තසුපි ඨානෙසු මරණං අප්පත්වා අවසානෙ එකාය සෙට්ඨිධීතාය වෙය්‍යත්තියෙන ලද්ධජීවිකො

අපරභාගෙ පිතු අච්චයෙන සෙට්ඨිට්ඨානං පත්වා ඝොසිතසෙට්ඨි නාම ජාතො. අඤ්ඤෙපි කොසම්බියං කුක්කුටසෙට්ඨි, පාවාරියසෙට්ඨීති ද්වෙ සෙට්ඨිනො අත්ථි, ඉමිනා සද්ධිං තයො අහෙසුං.

තෙන ච සමයෙන තෙසං සහායකානං සෙට්ඨීනං කුලූපකා පඤ්චසතා ඉසයො පබ්බතපාදෙ වසිංසු. තෙ කාලෙන කාලං ලොණම්බිලසෙවනත්ථං මනුස්සපථං ආගච්ඡන්ති. අථෙකස්මිං වාරෙ ගිම්හසමයෙ මනුස්සපථං ආගච්ඡන්තා නිරුදකං මහාකන්තාරං අතික්කමිත්වා කන්තාරපරියොසානෙ මහන්තං නිග්‍රොධරුක්ඛං දිස්වා චින්තෙසුං ''යාදිසො අයං රුක්ඛො, අද්ධා එත්ථ මහෙසක්ඛාය දෙවතාය භවිතබ්බං, සාධු වතස්ස, සචෙ නො පානීයං වා පරිභොජනීයං වා දදෙය්‍යා''ති. දෙවතා ඉසීනං අජ්ඣාසයං විදිත්වා ''ඉමෙසං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති අත්තනො ආනුභාවෙන විටපන්තරතො නඞ්ගලසීසමත්තං උදකධාරං පවත්තෙසි. ඉසිගණො රජතක්ඛන්ධසදිසං උදකවට්ටිං දිස්වා අත්තනො භාජනෙහි උදකං ගහෙත්වා පරිභොගං කත්වා චින්තෙසි ''දෙවතාය අම්හාකං පරිභොගුදකං දින්නං, ඉදං පන අගාමකං මහාරඤ්ඤං, සාධු වතස්ස, සචෙ නො ආහාරම්පි දදෙය්‍යා''ති. දෙවතා ඉසීනං උපකප්පනවසෙන දිබ්බානි යාගුඛජ්ජකාදීනි දත්වා සන්තප්පෙසි.

ඉසයො චින්තයිංසු ''දෙවතාය අම්හාකං පරිභොගුදකම්පි භොජනම්පි සබ්බං දින්නං, සාධු වතස්ස , සචෙ නො අත්තානං දස්සෙය්‍යා''ති. දෙවතා තෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා උපඩ්ඪකායං දස්සෙසි. දෙවතෙ මහතී තෙ සම්පත්ති, කිං කම්මං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං අධිගතාසීති. නාතිමහන්තං පරිත්තකං කම්මං කත්වාති. උපඩ්ඪුපොසථකම්මං නිස්සාය හි දෙවතාය සම්පත්ති ලද්ධා. අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර ගෙහෙ අයං දෙවපුත්තො කම්මකාරො අහොසි. සෙට්ඨිස්ස හි ගෙහෙ උපොසථදිවසෙසු අන්තමසො දාසකම්මකාරෙ උපාදාය සබ්බො ජනො උපොසථිකො හොති. එකදිවසං අයං කම්මකාරො එකකොව පාතො උට්ඨාය කම්මන්තං ගතො. මහාසෙට්ඨි නිවාපං ලභමානමනුස්සෙ සල්ලක්ඛෙන්තො එතස්සෙවෙකස්ස අරඤ්ඤං ගතභාවං ඤත්වා අස්ස සායමාසත්ථාය නිවාපං අදාසි. භත්තකාරදාසී එකස්සෙව භත්තං පචිත්වා අරඤ්ඤතො ආගතස්ස භත්තං වඩ්ඪෙත්වා අදාසි. කම්මකාරො චින්තයි ''අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමස්මිං කාලෙ ගෙහං එකසද්දං අහොසි, අජ්ජ අතිවිය සන්නිසින්නං, කිං නු ඛො එත''න්ති. තස්ස සා ආචික්ඛි ''අජ්ජ ඉමස්මිං ගෙහෙ සබ්බෙ මනුස්සා උපොසථිකා, මහාසෙට්ඨි තුය්හෙවෙකස්ස නිවාපං අදාසී''ති. එවං අම්මාති. ආම සාමීති. ''ඉමස්මිං කාලෙ උපොසථං සමාදින්නස්ස උපොසථකම්මං හොති, න හොතී''ති මහාසෙට්ඨිං පුච්ඡ අම්මාති. තාය ගන්ත්වා පුච්ඡිතො මහාසෙට්ඨි ආහ – ''සකලඋපොසථකම්මං න හොති, උපඩ්ඪකම්මං පන හොති, උපොසථිකො හොතී''ති. කම්මකාරො භත්තං අභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථිකො හුත්වා වසනට්ඨානං ගහෙත්වා නිපජ්ජි. තස්ස ආහාරපරික්ඛීණකායස්ස රත්තිං වාතො කුප්පි. සො පච්චූසසමයෙ කාලං කත්වා උපඩ්ඪුපොසථකම්මනිස්සන්දෙන මහාවත්තනිඅටවිද්වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛදෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති.

සො තං පවත්තිං ඉසීනං ආරොචෙසි. ඉසයො පුච්ඡිංසු ''තුම්හෙහි මයං 'බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝො'ති අස්සුතපුබ්බං සාවිතා, උප්පන්නො නු ඛො ලොකෙ බුද්ධො''ති. ආම, භන්තෙ, උප්පන්නොති. ඉදානි කුහිං වසතීති. සාවත්ථියං නිස්සාය ජෙතවනෙ, භන්තෙති. ඉසයො ''තිට්ඨථ තුම්හෙ, මයං සත්ථාරං පස්සිස්සාමා''ති හට්ඨතුට්ඨා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන කොසම්බිනගරං සම්පාපුණිංසු. මහාසෙට්ඨිනො ''ඉසයො ආගතා''ති පච්චුග්ගමනං කත්වා ''ස්වෙ අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හථ, භන්තෙ''ති නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ ඉසිගණස්ස මහාදානං අදංසු. ඉසයො ''භුත්වාව ගච්ඡාමා''ති ආපුච්ඡිංසු. භන්තෙ, තුම්හෙ අඤ්ඤස්මිං කාලෙ එකම්පි මාසං ද්වෙපි තයොපි චත්තාරොපි මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡථ, ඉමස්මිං පන වාරෙ හිය්‍යො ආගන්ත්වා ''අජ්ජෙව ගච්ඡාමා''ති වදථ, කිං ඉදන්ති. ආම ගහපතයො බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, න ඛො පන සක්කා ජීවිතන්තරායො ජානිතුං, තෙන මයං තුරිතා ගච්ඡාමාති . තෙන හි, භන්තෙ, මයම්පි ආගච්ඡාම, අම්හෙහි සද්ධිංයෙව ගච්ඡථාති. ''තුම්හෙ අගාරියා නාම මහාජටා, තිට්ඨථ තුම්හෙ, මයං පුරෙතරං ගමිස්සාමා''ති නික්ඛමිත්වා එකට්ඨානෙ ද්වෙ දිවසානි අවසිත්වා තුරිතගමනෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනවිහාරෙ සත්ථු සන්තිකමෙව අගමංසු. තත්ථ මධුරධම්මකථං සුත්වා සබ්බෙව පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

තෙපි තයො සෙට්ඨිනො පඤ්චහි පඤ්චහි සකටසතෙහි සප්පිමධුඵාණිතාදීනි චෙව පට්ටුණ්ණදුකූලාදීනි ච ආදාය කොසම්බිතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනසාමන්තෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තිණ්ණම්පි සහායානං මධුරධම්මකථං කථෙසි. තෙ බලවසොමනස්සජාතා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං අදංසු, පුන නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙති එවං අඩ්ඪමාසං දානං දත්වා ''භන්තෙ, අම්හාකං ජනපදං ආගමනාය පටිඤ්ඤං දෙථා''ති පාදමූලෙ නිපජ්ජිංසු. භගවා ''සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො ගහපතයො තථාගතා අභිරමන්තී''ති ආහ. ''එත්තාවතා පටිඤ්ඤා දින්නා නාම හොතී''ති ගහපතයො සල්ලක්ඛෙත්වා ''දින්නා නො භගවතා පටිඤ්ඤා''ති පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා දසබලං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා අන්තරාමග්ගෙ යොජනෙ යොජනෙ විහාරං කාරෙත්වා අනුපුබ්බෙන කොසම්බිං පත්වා ''ලොකෙ බුද්ධො උප්පන්නො''ති කථයිංසු. තයො ජනා අත්තනො අත්තනො ආරාමෙ මහන්තං ධනපරිච්චාගං කත්වා භගවතො විහාරෙ කාරාපෙසුං. තත්ථ කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතො **කුක්කුටාරාමො** නාම අහොසි. පාවාරිකසෙට්ඨිනා අම්බවනෙ කාරිතො **පාවාරිකම්බවනං** නාම. ඝොසිතෙන කාරිතො **ඝොසිතාරාමො** නාම අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''ඝොසිතනාමකෙන කිර සෙට්ඨිනා සො කාරිතො''ති.

යො අභිනික්ඛමනකාලෙ සද්ධිං නික්ඛන්තො, යස්ස ච සත්ථාරා පරිනිබ්බානකාලෙ බ්‍රහ්මදණ්ඩො ආණත්තො, තං සන්ධායාහ **''බොධිසත්තකාලෙ උපට්ඨාකඡන්නස්සා''**ති. ඉමිනා ච යො **මජ්ඣිමනිකායෙ ඡන්නොවාදසුත්තෙ** (ම. නි. 3.389 ආදයො) ගිලානො හුත්වා ධම්මසෙනාපතිනා ඔවදියමානොපි මාරණන්තිකවෙදනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො තිණ්හෙන සත්ථෙන කණ්ඨනාළිං ඡින්දිත්වා මරණභයෙ උප්පන්නෙ ගතිනිමිත්තෙ ච උපට්ඨිතෙ අත්තනො පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වා සංවිග්ගො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සඞ්ඛාරෙ පරිග්ගණ්හන්තො අරහත්තං පත්වා සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායි, අයං සො න හොතීති දස්සෙති. පූජාවචනප්පයොගෙ කත්තරි සාමිවචනස්සපි ඉච්ඡිතත්තා ආහ **''ගාමස්ස වා පූජිත''**න්ති. ලක්ඛණං පනෙත්ථ සද්දසත්ථානුසාරතො වෙදිතබ්බං. **එකෙකො කොට්ඨාසොති** එකෙකො භාගො.

366. **කිරියතො සමුට්ඨානභාවොති** කෙවලං කිරියාමත්තතො සමුට්ඨානභාවං පටික්ඛිපති, වත්ථුනො පන අදෙසනාය කුටිකරණකිරියාය ච සමුට්ඨානතො කිරියාකිරියතො සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං . ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ **භික්ඛූ වා අනභිනෙය්‍යාති** එත්ථ වා-සද්දො ''අයං වා සො මහානාගො''තිආදීසු විය අවධාරණත්ථොති දට්ඨබ්බො.

විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පඨමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

380. අට්ඨමෙ පාකාරෙන පරික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො. **ගොපුරට්ටාලකයුත්තන්ති** ද්වාරපාසාදෙන ච තත්ථ තත්ථ පාකාරමත්ථකෙ පතිට්ඨාපිතඅට්ටාලකෙහි ච යුත්තං. වෙළුහි පරික්ඛිත්තත්තා අබ්භන්තරෙ පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛසඤ්ඡන්නත්තා ච **නීලොභාසං**. ඡායූදකසම්පත්තියා භූමිභාගසම්පත්තියා ච **මනොරමං**. **කාළකවෙසෙනාති** කලන්දකරූපෙන. **නිවාපන්ති** භොජනං. **තන්ති** උය්‍යානං. **දබ්බොති තස්ස ථෙරස්ස නාමන්ති** දබ්බත්ථම්භෙ පතිතත්තා දබ්බොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං අහොසි.

කස්සපදසබලස්ස සාසනොසක්කනකාලෙ කිර සත්ත භික්ඛූ එකචිත්තා හුත්වා අඤ්ඤෙ සාසනෙ අගාරවං කරොන්තෙ දිස්වා ''ඉධ කිං කරොම, එකමන්තෙ සමණධම්මං කත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමා''ති නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා උච්චං පබ්බතසිඛරං අභිරුහිත්වා අත්තනො චිත්තබලං ජානන්තා ''නිස්සෙණිං පාතෙන්තු, ජීවිතෙ සාලයා ඔතරන්තු, මා පච්ඡානුතප්පිනො අහුවත්ථා''ති වත්වා සබ්බෙ එකචිත්තා හුත්වා නිස්සෙණිං පාතෙත්වා ''අප්පමත්තා හොථ, ආවුසො''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිත්වා චිත්තරුචියෙසු ඨානෙසු නිසීදිත්වා සමණධම්මං කාතුං ආරභිංසු.

තත්‍රෙකො ථෙරො පඤ්චමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්වා ''මම කිච්චං නිප්ඵන්නං, අහං ඉමස්මිං ඨානෙ කිං කරිස්සාමී''ති ඉද්ධියා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා ආහ – ''ආවුසො, ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථ, භික්ඛාචාරකිච්චං මමායත්තං හොතු, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා''ති. කිං නු මයං, ආවුසො, නිස්සෙණිං පාතෙන්තා එවං අවචුම්හ ''යො පඨමං ධම්මං සච්ඡිකරොති, සො භික්ඛං ආහරතු, තෙනාභතං සෙසා පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරිස්සන්තී''ති. නත්ථි, ආවුසොති. තුම්හෙ අත්තනො පුබ්බහෙතුනාව ලභිත්ථ, මයම්පි සක්කොන්තා වට්ටස්සන්තං කරිස්සාම, ගච්ඡථ තුම්හෙති. ථෙරො තෙ සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො ඵාසුකට්ඨානෙ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා ගතො. අපරොපි ථෙරො සත්තමෙ දිවසෙ අනාගාමිඵලං පත්වා තතො චුතො සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො, ඉතරෙ ථෙරා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා තෙසු තෙසු කුලෙසු නිබ්බත්තා. එකො ගන්ධාරරට්ඨෙ තක්කසිලනගරෙ රාජගෙහෙ නිබ්බත්තො, එකො පච්චන්තිමරට්ඨෙ පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො, එකො බාහියරට්ඨෙ කුටුම්බියගෙහෙ නිබ්බත්තො, එකො රාජගහෙ කුටුම්බියගෙහෙ නිබ්බත්තො.

අයං පන දබ්බත්ථෙරො මල්ලරට්ඨෙ අනුපියනගරෙ එකස්ස මල්ලරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස මාතා උපවිජඤ්ඤා කාලමකාසි. මතසරීරං සුසානං නෙත්වා දාරුචිතකං ආරොපෙත්වා අග්ගිං අදංසු. අග්ගිවෙගසන්තත්තං උදරපටලං ද්වෙධා අහොසි. දාරකො අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන උප්පතිත්වා එකස්මිං දබ්බත්ථම්භෙ නිපති, තං දාරකං ගහෙත්වා අය්‍යිකාය අදංසු. සා තස්ස නාමං ගණ්හන්තී දබ්බත්ථම්භෙ පතිත්වා ලද්ධජීවිකත්තා ''දබ්බො''ති තස්ස නාමං අකාසි. තෙන වුත්තං ''දබ්බොති තස්ස ථෙරස්ස නාම''න්ති.

තස්ස සත්තවස්සිකකාලෙ සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො මල්ලරට්ඨෙ චාරිකං චරමානො අනුපියනිගමං පත්වා අනුපියම්බවනෙ විහරති. දබ්බකුමාරො සත්ථාරං දිස්වා සහ දස්සනෙනෙව පසීදිත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා ''අහං දසබලස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී''ති අය්‍යිකං ආපුච්ඡි. සා ''සාධු තාතා''ති දබ්බකුමාරං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ''භන්තෙ, ඉමං කුමාරං පබ්බාජෙථා''ති ආහ. සත්ථා අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤං අදාසි ''භික්ඛු ඉමං දාරකං පබ්බාජෙහී''ති. සො ථෙරො සත්ථු වචනං සුත්වා දබ්බකුමාරං පබ්බාජෙන්තො තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. පුබ්බහෙතුසම්පන්නො කතාභිනීහාරො පඨමකෙසවට්ටියා වොරොපනක්ඛණෙයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, දුතියාය කෙසවට්ටියා ඔරොපියමානාය සකදාගාමිඵලෙ, තතියාය අනාගාමිඵලෙ, සබ්බකෙසානං පන ඔරොපනඤ්ච අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියා ච අපච්ඡා අපුරෙ අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං **''ථෙරො කිර සත්තවස්සිකොව සංවෙගං ලභිත්වා පබ්බජිතො ඛුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණීති වෙදිතබ්බො''**ති.

සාවකෙන පත්තබ්බන්ති යථූපනිස්සයං තෙන තෙන සාවකෙන පත්තබ්බං. **තිස්සො විජ්ජාතිආදි** යථාසම්භවවසෙන වුත්තං. **ගුණජාතන්ති** ''යඤ්ච කිඤ්චි සාවකෙන පත්තබ්බ''න්ති නපුංසකලිඞ්ගසම්බන්ධදස්සනත්ථං වුත්තං. **චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි සොළසවිධස්ස කිච්චස්ස කතත්තාති** දුක්ඛසමුදයනිරොධමග්ගසඞ්ඛාතෙසු චතූසු සච්චෙසු දුක්ඛපරිඤ්ඤා සමුදයප්පහානං නිරොධසච්ඡිකිරියා මග්ගභාවනාති එකෙකස්ස මග්ගස්ස චතුන්නං චතුන්නං කිච්චානං වසෙන සොළසවිධස්ස කිච්චස්ස කතත්තා. **තතො තතො පටික්කමිත්වාති** තතො තතො කිච්චතො ආරම්මණතො ච පටිවත්තිත්වා. **සිලාපට්ටකෙති** පාසාණඵලකෙ. **තෙරසාපීති**

හත්තුද්දෙසකසෙනාසනග්ගාහාපකභණ්ඩාගාරිකචීවරපටිග්ගාහකචීවරභාජනකයාගුභාජනකඵලභාජනකඛජ්ජභාජනකඅප්පමත්තකවිස්සජ්ජකසාටියග්ගාහාපකපත්තග්ගාහාපකආරාමි
වසෙන තෙරසාපි සම්මුතියො දාතුං වට්ටන්ති.

382. **අපිසූති** එත්ථ **සූති** නිපාතමත්තං, **අපි**-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො ''විකාලෙ''ති ඉමස්ස අනන්තරං දට්ඨබ්බො, විකාලෙපි ආගච්ඡන්තීති අත්ථො. **ජානන්තාති** දූරභාවං ජානන්තා. **එවං සබ්බපදෙසූති** එත්ථ කතිකසණ්ඨානාදීනං නානප්පකාරත්තා තස්මිං තස්මිං විහාරෙ කතිකවත්තාදීනි විසුං විසුං කථාපෙතීති වෙදිතබ්බං. සබ්බවිහාරෙසු ච ගමනමග්ගෙ සමප්පමාණෙ කත්වා අධිට්ඨාතීති වදන්ති. **අයඤ්හි නිම්මිතානං ධම්මතාති** අනියමෙත්වා නිම්මිතානං අයං ''එකස්මිං භාසමානස්මි''න්තිආදි ධම්මතා. තථා හි යෙ වණ්ණවයසරීරාවයවපරික්ඛාරකිරියාවිසෙසාදීහි නියමං අකත්වා නිම්මිතා හොන්ති, තෙ අනියමෙත්වා නිම්මිතත්තා ඉද්ධිමතා සදිසාව හොන්ති. ඨානනිසජ්ජාදීසු භාසිතතුණ්හීභාවාදීසු වා යං යං ඉද්ධිමා කරොති, තං තදෙව කරොන්ති. සචෙ පන නානප්පකාරෙ කාතුකාමො හොති, කෙචි පඨමවයෙ, කෙචි මජ්ඣිමවයෙ, කෙචි පච්ඡිමවයෙ, තථා දීඝකෙසෙ, උපඩ්ඪමුණ්ඩෙ , මිස්සකකෙසෙ, උපඩ්ඪරත්තචීවරෙ, පණ්ඩුකචීවරෙ, පදභාණධම්මකථාසරභඤ්ඤපඤ්හපුච්ඡනපඤ්හවිස්සජ්ජනචීවරසිබ්බනධොවනාදීනි කරොන්තෙ, අපරෙපි වා නානප්පකාරකෙ කාතුකාමො හොති, තෙන පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය ''එත්තකා භික්ඛූ පඨමවයා හොන්තූ''තිආදිනා නයෙන පරිකම්මං කත්වා පුන සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අධිට්ඨිතෙ අධිට්ඨානචිත්තෙන සද්ධිං ඉච්ඡිතිච්ඡිතප්පකාරායෙව හොන්ති. **අවත්ථුකවචනං න හොතීති** නිම්මිතානං ''අයං මඤ්චො''තිආදිවචනං අවත්ථුකං න හොති සබ්බත්ථ මඤ්චපීඨානං සම්භවතො.

383. **එකචාරිකභත්තන්ති** අතිමනාපත්තා විසුං ඨිතිකාය පාපෙතබ්බං භත්තං. **තද්ධිතවොහාරෙනාති** චත්තාරි පරිමාණමස්ස චතුක්කන්ති එවං තද්ධිතවොහාරෙන. ඔදනස්ස පුච්ඡාය සාධකතමත්තා ආහ – **''කරණත්ථෙයෙව කරණවචන''**න්ති, ඔදනෙන කරණභූතෙන පුච්ඡන්තීති වුත්තං හොති. යෙ ච ඔදනෙන කරණභූතෙන පුච්ඡන්ති, තෙසං පුච්ඡනාකාරදස්සනත්ථං **''කිං, භන්තෙ, ඔදනං දෙමාති පුච්ඡන්තී''**ති වුත්තං.

භවොති භවිතබ්බො. **අසමන්නාහරිත්වාති** ආභොගං අකත්වා. **රත්තිං සම්මන්තයමානාති** කඤ්චි කාලං සුපිත්වා වුට්ඨාය සම්මන්තයමානා. රත්තියඤ්හි පඨමයාමමජ්ඣිමයාමෙසු සුපිත්වා පබුද්ධානං අජ්ජතනකාලෙපි අනජ්ජතනාභිමානො හොති, තස්මා තෙ ''හියො''ති ආහංසු. යෙ පන රත්තියං කම්මප්පසුතා ජාගරියමනුයුත්තා හොන්ති, තෙසං අජ්ජතනාභිමානොයෙව, තස්මා තෙ ''අජ්ජ''ඉච්චෙව වොහරන්ති, න ''හියො''ති. **පධූපායන්තාති** පුනප්පුනං උප්පජ්ජනකකොධවසෙන පධූපායන්තා.

384. **දබ්බ දබ්බාති** දුතියො **දබ්බ**-සද්දො පණ්ඩිතාධිවචනොති ආහ **''දබ්බා පණ්ඩිතා''**ති. එවං න නිබ්බෙඨෙන්තීති සම්බන්ධො. **නිබ්බෙඨෙන්තීති** අත්තානං දොසතො මොචෙන්ති. **වුට්ඨානලක්ඛණං මඤ්ඤමානාති** වුට්ඨානලක්ඛණන්ති මඤ්ඤමානා. **න සටියතීති** ථෙරස්ස සුසීලපටිඤ්ඤාය තස්සා දුස්සීලපටිඤ්ඤාවචනං න සටියතීති අධිප්පායො. එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආවි භවිස්සති. **නාසෙථාති** සෙතකං දත්වා ගිහිභාවං පාපෙථාති අත්ථො. ලිඞ්ගනාසනා හෙත්ථ අධිප්පෙතා. ඉමමෙව ච දස්සෙතුං **''තිස්සො නාසනා''**තිආදි වුත්තං. එකකම්මාදිසංවාසස්ස අකරණං **සංවාසනාසනා**. **දණ්ඩකම්මනාසනා** නාම වාලුකාදීනි ඔකිරිත්වා යාව ඛමාපෙති, තාව දණ්ඩකම්මවසෙන නික්කඩ්ඪනං. **චර පිරෙ විනස්සාති** නික්කඩ්ඪනාකාරදස්සනං. තත්ථ **චරාති** ගච්ඡ, අපෙහීති වුත්තං හොති. **පිරෙති** පර අමාමක, අම්හාකං අනජ්ඣත්තිකභූතාති අත්ථො. **පිරෙති** හි පර-සද්දෙන සමානත්ථං සම්බොධනවචනං. අථ වා **පිරෙති** ''පරතො''ති ඉමිනා සමානත්ථං නිපාතපදං, තස්මා **චර පිරෙති** පරතො ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨාති අත්ථො. **විනස්සාති** අදස්සනං ගච්ඡ.

යස්මා තෙ භික්ඛූ අත්තානං අප්පකාසෙත්වා ඨිතා, තස්මා **අනුයුඤ්ජථාති** ඉමස්ස **ගවෙසථ ජානාථාති** අත්ථො වුත්තො. **කාරකො හොතීති** ''අයොනම්හි දූසිතා''ති පටිඤ්ඤාතත්තා තාය පටිඤ්ඤාය යදි නාසිතා, ථෙරො කාරකො හොති, සදොසොති අත්ථො. **අකාරකො හොතීති** තාය කතපටිඤ්ඤං අනපෙක්ඛිත්වා යදි භගවතා පකතිදුස්සීලභාවංයෙව සන්ධාය සා නාසිතා, ථෙරො අකාරකො හොතීති අධිප්පායො. ''සකාය පටිඤ්ඤාය නාසෙථා''ති වුත්තෙ ''අයොනම්හි දූසිතා''ති තාය කතපටිඤ්ඤාය භූතතා ආපජ්ජතීති ආහ – **''භන්තෙ, තුම්හාකං වාදෙ ථෙරො කාරකො හොති සදොසො''**ති. **භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙති, දුක්කටන්ති** ඉමිනා මහාඅට්ඨකථාවාදො දස්සිතො. **මුසාවාදෙ පාචිත්තියන්ති වුත්තන්ති** භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙන්තස්ස මුසාවාදෙ පාචිත්තියන්ති වුත්තං.

තත්‍රාති තෙසු දුක්කටපාචිත්තියෙසු. ඉතො පට්ඨාය ''තස්මා පාචිත්තියමෙව යුජ්ජතී''ති වචනපරියන්තං ද්වීසුපි අට්ඨකථාසු අධිප්පායවිභාවනං. තත්ථ **පුරිමනයෙති** ''භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙති, දුක්කට''න්ති වුත්තඅට්ඨකථානයෙ. දුක්කටමෙව යුජ්ජතීති කස්මා වුත්තන්ති චෙ? තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තො **''යථා''**තිආදිමාහ. **භික්ඛුනො භික්ඛුස්මිං සඞ්ඝාදිසෙසොති** භික්ඛුං අමූලකෙන අන්තිමවත්ථුනා අනුද්ධංසෙන්තස්ස භික්ඛුනො සඞ්ඝාදිසෙසොති අත්ථො. පච්ඡිමනයෙපි ''භික්ඛුනිං අනුද්ධංසෙන්තස්ස මුසාවාදෙ පාචිත්තිය''න්ති වුත්තං. **කුරුන්දීනයෙපි මුසාවාදත්තා පාචිත්තියමෙව යුජ්ජතීති** විසංවාදපුරෙක්ඛතාය පාචිත්තියමෙව යුජ්ජතීති අධිප්පායො. යදි එවං භික්ඛුං අමූලකෙන අන්තිමවත්ථුනා අනුද්ධංසෙන්තස්ස අක්කොසන්තස්ස ච මුසාවාදත්තා පාචිත්තියෙනෙව භවිතබ්බන්ති චෙ? තත්ථ සතිපි මුසාවාදෙ වචනප්පමාණතො සඞ්ඝාදිසෙසඔමසවාදපාචිත්තියෙහෙව භවිතබ්බං, න සම්පජානමුසාවාදපාචිත්තියෙනාති දස්සෙතුං **''වචනප්පමාණතො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **වචනප්පමාණතොති** භගවතා වුත්තපාළිවචනප්පමාණතො. ඉදානි තං වචනං දස්සෙතුං **''අනුද්ධංසනාධිප්පායෙනා''**තිආදි වුත්තං. **භික්ඛුස්ස පන භික්ඛුනියා දුක්කටන්ති වචනං නත්ථීති** භික්ඛුනියා අනුද්ධංසනෙ භික්ඛුනො දුක්කටන්ති වචනං නත්ථි තථා පාළියං අනාගතත්තා. **සම්පජානමුසාවාදෙ පාචිත්තියන්ති වචනමත්ථීති** සාමඤ්ඤතො වුත්තං සම්පජානමුසාවාදසික්ඛාපදං දස්සෙති.

ඉදානි ද්වීසුපි අට්ඨකථාවාදෙසු අධිප්පායං විභාවෙත්වා තෙසු පච්ඡිමවාදෙ දොසං දස්සෙත්වා පුරිමවාදං පතිට්ඨපෙතුකාමො ආචරියො **''තත්‍ර පනා''**තිආදිමාහ. **තත්‍රාති** ''පාචිත්තියමෙව යුජ්ජතී''ති වුත්තවාදෙ. **අනුද්ධංසනාධිප්පායෙ අසති පාචිත්තියන්ති** ඉමිනා සම්පජානමුසාවාදෙ පාචිත්තියස්ස ඔකාසං දස්සෙති. **විසුං පාචිත්තියං වුත්තන්ති** සම්පජානමුසාවාදෙ පාචිත්තියතො විසුං අඤ්ඤමෙව පාචිත්තියං වුත්තං. **එතෙහි නාසනා නත්ථීති** සාමඤ්ඤතො වුත්තං, ඉමිස්සා පන දුක්කටෙන නාසනා නත්ථීති අධිප්පායො. යදි එවං කස්මා නං භගවා නාසෙතීති ආහ **''යස්මා පනා''**තිආදි.

385-386. **දූසිතොති** දුට්ඨසද්දස්ස කම්මසාධනතං දස්සෙති. දූසයති පරං විනාසෙතීති **දූසකො**. ඉමිනා ''දූසයතීති දොසො''ති දොසසද්දස්ස කත්තුසාධනතා වුත්තා. **පකතිභාවං ජහාපිතොති** දූසසද්දස්ස විකතියං පඨිතත්තා වුත්තං, පකතියා සොම්මභාවං ජහාපිතොති අත්ථො, විකාරමාපාදිතොති වුත්තං හොති. **ආකාරනානත්තෙනාති** දූසිතාකාරස්ස දූසකාකාරස්ස ච නානත්තෙන. **අනභිරද්ධොති** අතුට්ඨො. යො පන අතුට්ඨො, සො සුඛිතො නාම න හොතීති ආහ **''න සුඛිතො''**ති. ''ආරාධිතො රාජා''තිආදීසු පසාදිතොති අත්ථසම්භවතො **''න වා පසාදිතො''**ති වුත්තං. ඛීලසද්දො ථද්ධභාවවචනො කචවරපරියායො ච හොතීති ආහ – **''චිත්තථද්ධභාවචිත්තකචවරසඞ්ඛාතං පටිඝඛීල''**න්ති. ඛීලයති තෙන චිත්තං ථද්ධභාවං ආපජ්ජතීති ඛීලං, චිත්තස්ස ථද්ධභාවො. සො ච අත්ථතො පටිඝොයෙව. චිත්තස්ස ථද්ධභාවලක්ඛණො හි පටිඝො, තස්මිඤ්ච උප්පන්නෙ චිත්තං උක්ලාපජාතට්ඨානං විය අමනුඤ්ඤං හොති, තස්මා කචවරසදිසත්තාපි පටිඝොව ''ඛීල''න්ති වුත්තො. තෙනාහ **''පටිඝඛීල''**න්ති. චිත්තස්ස ථද්ධභාවත්තා කචවරසදිසත්තා ච පටිඝොයෙව ඛීලං **පටිඝඛීලං**. **නප්පතීතොති** පීතිසුඛාදීහි න අභිගතො න අනුගතො, න උපෙතොති අත්ථො. යො ච පීතිසුඛාදීහි අනුපගතො, සො තෙහි වජ්ජිතො නාම හොතීති ආහ **''පීතිසුඛාදීහි වජ්ජිතො''**ති. යො ච තෙහි වජ්ජිතො, න සො තෙන අභිසටො නාම හොතීති ආහ **''න අභිසටො''**ති, පීතිසුඛාදීහි න පත්ථටොති අත්ථො.

යෙනාති යෙන කොපෙන. **දුට්ඨොති** මාතිකාය ආගතපදං දස්සෙති, **කුපිතොති** පදභාජනෙ ආගතපදං. අත්ථතො එකත්තෙපි උභින්නං පදානං වසෙන **''උභයම්පී''**ති වුත්තං. එවං ''තෙන ච කොපෙන තෙන ච දොසෙනා''ති ඉමෙසං පදානං වසෙන **''ද්වීහී''**ති වුත්තං, අත්ථතො පන දොසොයෙව. සො ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නොති ආහ **''ඉමෙහි ද්වීහි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධමෙව දස්සෙතී''**ති. ''අනත්තමනතා අනභිරද්ධී''ති වචනෙහි දොමනස්සවෙදනාව වුත්තාති ආහ **''ඉමෙහි ද්වීහි වෙදනාක්ඛන්ධං දස්සෙතී''**ති.

යදා පන චොදකෙන අදිට්ඨං අසුතං අපරිසඞ්කිතං වා හොති, තදා අමූලකං නාම හොතීති ආහ **''තං පනස්ස...පෙ.... චොදකවසෙන අධිප්පෙත''**න්ති. යදි චුදිතකවසෙන අධිප්පෙතං සියා, අමූලකං නාම අනජ්ඣාපන්නන්ති පදභාජනං වදෙය්‍යාති අධිප්පායො. **යං පාරාජිකන්ති** භික්ඛුනො අනුරූපෙසු එකූනවීසතියා පාරාජිකෙසු අඤ්ඤතරං. පදභාජනෙ පන පාළියං ආගතානෙව ගහෙත්වා ''චතුන්නං අඤ්ඤතරෙනා''ති වුත්තං. **එතන්ති** චුදිතකස්ස ආපන්නානාපන්නත්තං. **ඉධාති** ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ.

තථෙවාති පසාදසොතෙන දිබ්බසොතෙන වාති ඉමමත්ථං අතිදිසති. සුත්වාව ජානිතබ්බතො **''සුතට්ඨානෙයෙව තිට්ඨතී''**ති වුත්තං. පරිසඞ්කනං පරිසඞ්කිතං, දිට්ඨානුගතං පරිසඞ්කිතං **දිට්ඨපරිසඞ්කිතං**. එවං සෙසෙසුපි. **ඉමෙසන්ති** කත්තුඅත්ථෙ සාමිවචනං, ඉමෙහීති අත්ථො. **කරිස්සන්ති** වාති එත්ථ විභත්තිපරිණාමං කත්වා ඉමෙහි යොජෙතබ්බං. **දිට්ඨං අත්ථි සමූලකං, අත්ථි අමූලකන්ති** ඉදං අජ්ඣාචාරස්ස සබ්භාවාසබ්භාවං සන්ධාය වුත්තං. **අත්ථි සඤ්ඤාසමූලකං, අත්ථි සඤ්ඤාඅමූලකන්ති** ඉදං පන දිට්ඨසඤ්ඤාය සබ්භාවාසබ්භාවං සන්ධාය.

සම්පෙ ඨත්වාති ද්වාදසහත්ථබ්භන්තරෙ සමීපෙ ඨත්වාති වදන්තීති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. පරතො පන ''දූතං වා පණ්ණං වා සාසනං පෙසෙත්වා චොදෙන්තස්ස සීසං න එති''ති පරම්මුඛාචොදනාය එව අනාපත්තියා වුත්තත්තා ''සම්පෙ ඨත්වා''ති ඉදං සම්මුඛභාවමත්තදස්සනත්ථං වුත්තන්ති අම්හාකං ඛන්ති . තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා) අඞ්ගං දස්සෙන්තෙන ''චාවනාධිප්පායෙන සම්මුඛාචොදනා''ති වුත්තං, න ච සම්මුඛභාවො ද්වාදසහත්ථබ්භන්තරෙයෙවාති නියමො සක්කා වත්තුං. විනයවිනිච්ඡයඤ්ච පත්වා ගරුකෙයෙව ඨාතබ්බන්ති වුත්තං, තස්මා උපපරික්ඛිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. **චොදාපකස්සෙව වාචාය වාචාය සඞ්ඝාදිසෙසොති** ආණත්තස්ස වාචාය වාචාය චොදාපකස්ස සඞ්ඝාදිසෙසො. **මයාපි දිට්ඨං සුතං අත්ථීති** ඉදං ආණත්තස්සපි චොදකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, එවං පන අවත්වාපි ''පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නොසී''ති ඉදමෙව වචනං පරස්ස වචනං විය අකත්වා අනුද්ධංසනාධිප්පායෙන වදන්තස්ස සඞ්ඝාදිසෙසොයෙව. සතිපි පන අනුද්ධංසනාධිප්පායෙ ''අසුකෙන එවං වුත්ත''න්ති දස්සෙත්වා වදන්තස්ස නත්ථි සඞ්ඝාදිසෙසොති වදන්ති.

සම්බහුලා සම්බහුලෙ සම්බහුලෙහි වත්ථූහි චොදෙන්තීති එත්ථ **සම්බහුලෙති** බහුත්තනිද්දෙසෙ කාරණං න දිස්සති. වත්ථුචොදකානංයෙව හි එකානෙකවසෙන ඉදං චතුක්කමාගතං, න චුදිතකස්සපි එකානෙකවසෙන. තථා හි එකස්සෙව චුදිතකස්ස වසෙන එකවත්ථුඑකචොදකඑකවත්ථුනානාචොදකනානාවත්ථුඑකචොදකනානාවත්ථුනානාචොදකප්පභෙදං ඉදං චතුක්කමාගතං, තෙනෙව චතුත්ථචොදනං දස්සෙන්තෙනපි **''ඉමිස්සා චොදනාය නානාවත්ථූනි නානාචොදකා''**ති වුත්තං, න පන ''නානාචුදිතකා''ති, තස්මා ''සම්බහුලෙ''ති බහුත්තනිද්දෙසෙ කාරණං න දිස්සති. අථ වා පඨමං තීසුපි චොදනාසු එකත්තෙන චුදිතකං නිද්දිසිත්වාපි ඉධ බහුත්තෙන නිද්දෙසො ''න කෙවලං එකස්මිංයෙව චුදිතකෙ චොදනා සම්භවති, අථ ඛො සම්බහුලෙසුපී''ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං කතො.

චොදෙතුං පන කො ලභති, කො න ලභතීතිආදි අනුද්ධංසනාධිප්පායං විනාපි චොදනාලක්ඛණං දස්සෙතුං වුත්තං. **සීලසම්පන්නොති** ඉදං දුස්සීලස්ස වචනං අප්පමාණන්ති අධිප්පායෙන වුත්තං. භික්ඛුනීනං පන භික්ඛුං චොදෙතුං අනිස්සරත්තා **"භික්ඛුනිමෙවා"**ති වුත්තං. සතිපි භික්ඛුනීනං භික්ඛූසු අනිස්සරභාවෙ තාහි කතචොදනාපි චොදනාරුළ්හත්තා චොදනායෙවාති අධිප්පායෙන **"පඤ්චපි සහධම්මිකා ලභන්ති"**ති වුත්තං. **භික්ඛුස්ස සුත්වා චොදෙතීති**ආදිනා චොදකො යෙසං සුත්වා චොදෙති, තෙසම්පි වචනං පමාණමෙවාති සම්පටිච්ඡිතත්තා තෙසං චොදනාපි රුහතෙවාති දස්සෙතුං ථෙරො සුත්තං නිදස්සෙසි.

දූතං වා පණ්ණං වා සාසනං වා පෙසෙත්වාති "ත්වංයෙව ගන්ත්වා චොදෙහී"ති දූතං වා පෙසෙත්වා යො තං චොදෙතුං සක්කොති, තස්ස මුඛසාසනං වා පණ්ණං වා පෙසෙත්වා. **සීසං න එතීති** සඞ්ඝාදිසෙසො න හොතීති අධිප්පායො. කිඤ්චාපි පාළියං "චොදෙති වා චොදාපෙති වා"ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා දූතසාසනාදීහි චොදාපෙන්තස්සපි ආපත්තියෙවාති පඤ්ඤායති, "සීසං න එතී"ති ඉදං පන අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙන ගහෙතබ්බං. **සමයෙනාති** පකතියා සද්දං සුත්වා අත්ථවිජානනසමයෙන.

ගරුකානං ද්වින්නන්ති පාරාජිකසඞ්ඝාදිසෙසානං. **අවසෙසානං වසෙනාති** පඤ්චලහුකාපත්තීනං වසෙන. "නත්ථි දින්න"න්තිආදි දසවත්ථුකා **මිච්ඡාදිට්ඨි.** "අන්තවා ලොකො, අනන්තවා ලොකො"තිආදිනයප්පවත්තා දිට්ඨි සස්සතුච්ඡෙදසඞ්ඛාතං අන්තං ගණ්හාතීති **අන්තග්ගාහිකා. ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්නං සික්ඛාපදානං වසෙනාති** ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස, ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්ස, ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා යො තෙ විහාරෙ වසති, සො භික්ඛු අරහාති භණති, පටිවිජානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස, ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛු පණීතභොජනානි අගිලානො අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාචිත්තියස්ස, ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛුනී පණීතභොජනානි අගිලානා අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාටිදෙසනීයස්ස, ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛු සූපං වා ඔදනං වා අගිලානො අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්ස, ආජීවවිපත්තිපච්චයා ඉමා ඡ ආපත්තියො ආපජ්ජතීති එවං **පරිවාරපාළියං** (පරි. 287) දස්සිතානං ඡන්නං සික්ඛාපදානං වසෙන. දිට්ඨිවිපත්තිආජීවවිපත්තීහි චොදෙන්තොපි තම්මූලිකාය ආපත්තියා එව චොදෙති.

"කස්මා මං න වන්දසී"ති පුච්ඡිතෙ "අස්සමණොසි අසක්‍යපුත්තියොසී"ති අවන්දනකාරණස්ස වුත්තත්තා අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නො න වන්දිතබ්බොති වදන්ති. චොදෙතුකාමතාය එව අවන්දිත්වා අත්තනා වත්තබ්බස්ස වුත්තමත්ථං ඨපෙත්වා අවන්දියභාවෙ තං කාරණං න හොතීති **චූළගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං. අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්ස අවන්දනීයෙසු අවුත්තත්තා තෙන සද්ධිං සයන්තස්ස සහසෙය්‍යාපත්තියා අභාවතො තස්ස ච පටිග්ගහණස්ස රුහනතො තදෙව යුත්තතරන්ති විඤ්ඤායති. කිඤ්චාපි යාව සො භික්ඛුභාවං පටිජානාති, තාව වන්දිතබ්බො. යදා පන "අස්සමණොම්හී"ති පටිජානාති, තදා න වන්දිතබ්බොති අයමෙත්ථ විසෙසො වෙදිතබ්බො. අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්ස හි භික්ඛුභාවං පටිජානන්තස්සෙව භික්ඛුභාවො, න තතො පරං. භික්ඛුභාවං අප්පටිජානන්තො හි අනුපසම්පන්නපක්ඛං භජති. යස්මා ආමිසං දෙන්තො අත්තනො ඉච්ඡිතට්ඨානෙයෙව දෙති, තස්මා පටිපාටියා නිසින්නානං යාගුභත්තාදීනි දෙන්තෙන එකස්ස චොදෙතුකාමතාය අදින්නෙපි චොදනා නාම න හොතීති ආහ **"න තාවතා චොදනා හොතී"**ති.

තිංසානීති තිංස එතෙසමත්ථීති තිංසානි, තිංසවන්තානීති අත්ථො, තිංසාධිකානීති වුත්තං හොති. ගුණවචනත්තා තද්ධිතලොපං කත්වා "තිංසානී"ති වුත්තං. අථ වා තිංස චොදනා අධිකා එතෙසූති තිංසානි. තස්මිං අධිකමීති ඨකාරපච්චයෙ සති රූපමිදං දට්ඨබ්බං. **නවුතානීති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

උබ්බාහිකාය තං අධිකරණං විනිච්ඡිනිතබ්බන්ති උබ්බාහිකාය සම්මතෙහි තං අධිකරණං විනිච්ඡිනිතබ්බං. අලජ්ජුස්සන්නාය හි පරිසාය දසහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු උබ්බාහිකාය සම්මන්නිතබ්බො. "සීලවා හොති පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො"තිආදිනා **සමථක්ඛන්ධකෙ** (චූළව. 231) වුත්තදසඞ්ගසම්පත්තියා සමන්නාගතා ද්වෙ තයො භික්ඛූ උච්චිනිත්වා තත්ථෙව වුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය සම්මන්නිතබ්බා. එවං සම්මතෙහි පන තෙහි භික්ඛූහි විසුං වා නිසීදිත්වා තස්සායෙව වා පරිසාය "අඤ්ඤෙහි න කිඤ්චි කථෙතබ්බ"න්ති සාවෙත්වා තං අධිකරණං විනිච්ඡිනිතබ්බං. **තුම්හාකන්ති** චුදිතකචොදකෙ සන්ධාය වුත්තං.

කිම්හීති කිස්මිං වත්ථුස්මිං. **කිම්හි නම්පි න ජානාසීති** කිම්හි නන්ති වචනම්පි න ජානාසි. **නාස්ස අනුයොගො දාතබ්බොති** නාස්ස පුච්ඡා පටිපුච්ඡා දාතබ්බා. "දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහාය"තිආදිවචනතො **"අලජ්ජීනිග්ගහත්ථාය...පෙ.... පඤ්ඤත්ත"**න්ති වුත්තං. **එහිතීති** ආගමිස්සති. **දිට්ඨසන්තානෙනාති** දිට්ඨසම්බන්ධෙන, දිට්ඨනියාමෙනාති වුත්තං හොති. විවාදවත්ථුසඞ්ඛාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකා **අත්ථපච්චත්ථිකා. සඤ්ඤං දත්වාති** තෙසං කථං පච්ඡින්දිත්වා අත්තනො වචනං සාධෙතුං සඤ්ඤං කත්වා. අසුද්ධසඤ්ඤාය උප්පන්නත්තා **"අනනුච්ඡවිකො"**ති ආහ. **එකසම්භොගපරිභොගාති** ඉදං අත්තනො සන්තිකා තෙසං මොචනත්ථං වුත්තං, න පන තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්භොගෙ යොජනත්ථං. **විනිච්ඡයො න කාතබ්බොති** "අම්හාකං වචනෙ අට්ඨාතබ්බසභාවා එතෙ අලජ්ජිනො"ති ජානන්තෙන විනිච්ඡයො න කාතබ්බො.

විරද්ධං හොතීති අත්තනා කතදොසප්පටිච්ඡාදනත්ථං කඤ්චි මුසාවාදං කත්වා විරද්ධං හොති. **පටිඤ්ඤං න දෙතීති** සචෙ මයා කතදොසං වක්ඛාමි, මය්හං අනුවත්තකා භිජ්ජිස්සන්තීති "කතං මයා"ති පටිඤ්ඤං න දෙති. **සුද්ධො හොතූති** තෙසං වචනෙන සුද්ධො නාම හොතු, තෙසං වචනෙන එකද්වෙවාරමස්ස විනිච්ඡයො දාතබ්බොති අධිප්පායො. **ඨානෙ න තිට්ඨතීති** ලජ්ජිට්ඨානෙ න තිට්ඨති. **විනිච්ඡයො න දාතබ්බොති** අලජ්ජිභාවමාපන්නත්තා න දාතබ්බො.

අමූලකම්පි සමූලකම්පි මූලං ගහෙත්වා වදන්තීති ආහ **"ද්වෙ මූලානී"**ති. **කාලෙන වක්ඛාමීති**ආදීසු එකො එකං ඔකාසං කාරෙත්වා චොදෙන්තො **කාලෙන වදති** නාම. සඞ්ඝමජ්ඣෙ ගණමජ්ඣෙ සලාකග්ගයාගුඅග්ගවිතක්කමාළකභික්ඛාචාරමග්ගආසනසාලාදීසු උපට්ඨාකෙහි පරිවාරිතක්ඛණෙ වා චොදෙන්තො **අකාලෙන වදති** නාම. තච්ඡෙන වදන්තො **භූතෙන වදති** නාම. "අම්භො මහල්ලක-පරිසාවචර-පංසුකූලික-ධම්මකථික-පතිරූපං තව ඉද"න්ති වදන්තො **ඵරුසෙන වදති** නාම. කාරණනිස්සිතං පන කත්වා "භන්තෙ මහල්ලකාත්ථ, පරිසාවචරා පංසුකූලිකා ධම්මකථිකාත්ථ, පතිරූපං තුම්හාකං ඉද"න්ති වදන්තො **සණ්හෙන වදති** නාම. කාරණනිස්සිතං කත්වා වදන්තො **අත්ථසඤ්හිතෙන වදති** නාම. **මෙත්තචිත්තො වක්ඛාමි, නො දොසන්තරොති** මෙත්තචිත්තං උපට්ඨාපෙත්වා වක්ඛාමි, න දුට්ඨචිත්තො හුත්වා. **පන්නරසසු ධම්මෙසූති** පරිසුද්ධකායසමාචාරතා, පරිසුද්ධවචීසමාචාරතා, සබ්‍රහ්මචාරීසු මෙත්තචිත්තතා, බහුස්සුතතා, උභින්නං පාතිමොක්ඛානං විත්ථාරෙන ස්වාගතසුවිභත්තසුප්පවත්තසුවිනිච්ඡිතතා, "කාලෙන වක්ඛාමී"තිආදිනා වුත්තපඤ්චධම්මා, කාරුඤ්ඤතා, හිතෙසිතා, අනුකම්පතා, ආපත්තිවුට්ඨානතා, විනයපුරෙක්ඛාරතාති ඉමෙසු පන්නරසසු ධම්මෙසු. තත්ථ **කාරුඤ්ඤතාති** කාරුණිකභාවො. ඉමිනා කරුණා ච කරුණාපුබ්බභාගො ච දස්සිතො. **හිතෙසිතාති** හිතගවෙසනතා. **අනුකම්පතාති** තෙන හිතෙන සංයොජනා. ද්වීහිපි මෙත්තා ච මෙත්තාපුබ්බභාගො ච දස්සිතො. **ආපත්තිවුට්ඨානතාති** ආපත්තිතො වුට්ඨාපෙත්වා සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාපනා. වත්ථුං චොදෙත්වා සාරෙත්වා පටිඤ්ඤං ආරොපෙත්වා යථාපටිඤ්ඤාය කම්මකරණං **විනයපුරෙක්ඛාරතා** නාම. **සච්චෙ ච අකුප්පෙ චාති** වචීසච්චෙ ච අකුප්පතාය ච. චුදිතකෙන හි සච්චඤ්ච වත්තබ්බං, කොපො ච න කාතබ්බො, නෙව අත්තනා කුජ්ඣිතබ්බො, න පරො ඝට්ටෙතබ්බොති අත්ථො.

භුම්මප්පත්තියාති භුම්මවචනෙ සම්පත්තෙ, භුම්මත්ථෙ ඉදං උපයොගවචනන්ති වුත්තං හොති. අධිකරීයන්ති එත්ථාති **අධිකරණානි**. කෙ අධිකරීයන්ති? සමථා. කථං අධිකරීයන්ති? සමනවසෙන. අධිකරණං සමෙන්ති වූපසමෙන්තීති හි **සමථා**. අථ වා සමනත්ථාය පවත්තමානෙහි සමථෙහි අධිකාතබ්බානීති **අධිකරණානි**. යථා හි සමනවසෙන සමථානං විවාදාදීසු අධිකත්තුභාවො, එවං විවාදාදීනං තෙහි අධිකත්තබ්බතාපි. තෙනාහ **"සමථෙහි අධිකරණීයතා"**ති. ඉමිනා අධිකරණසද්දස්ස කම්මසාධනතා වුත්තා. **ගාහන්ති** "අසුකං චොදෙස්සාමී"ති මනසා චොදනාය ගහණං. **චෙතනන්ති** "චොදෙස්සාමී"ති උප්පන්නචෙතනං. **අක්ඛන්තින්ති** චුදිතකෙ උප්පන්නං අක්ඛන්තිං. **වොහාරන්ති** චොදනාවසප්පත්තවචනං. **පණ්ණත්තින්ති** චොදනාවසප්පවත්තනාමපණ්ණත්තිං. **අත්තාදානං ගහෙත්වාති** චොදනං මනසා ගහෙත්වා. **තං අධිකරණන්ති** තං ගාහලක්ඛණං අධිකරණං.

තස්මා පණ්ණත්ති අධිකරණන්ති අට්ඨකථාසු කතසන්නිට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි තම්පි න යුත්තන්ති දස්සෙතුං **"තං පනෙත"**න්තිආදිමාහ. **තෙති** අට්ඨකථාචරියා. **පාරාජිකධම්මොති** පාරාජිකාපත්ති. **අච්චන්තඅකුසලත්තාති** ලොකවජ්ජභාවතො පාරාජිකාපත්තියා එකන්තඅකුසලත්තා. **යාය පණ්ණත්තියාති** නාමපණ්ණත්තිං සන්ධාය වදති. **අභිලාපෙනාති** තස්සෙව වෙවචනං. **පඤ්ඤත්තොති** වොහාරවසෙන කථිතො. **අධිකරණෙ පවත්තත්තා ච අධිකරණන්ති** මඤ්චට්ඨෙසු මඤ්චවොහාරො විය. යස්මා අමූලකෙන චොදෙන්තො චුදිතකෙ පුග්ගලෙ තං අධිකරණං නත්ථීති සල්ලක්ඛෙති, තස්මා තස්ස වචනං අභිධෙය්‍යසුඤ්ඤන්ති ආහ **"සභාවතො නත්ථී"**ති. **තඤ්ච ඛො ඉධෙවාති** තඤ්ච යථාවුත්තපරියායෙන පණ්ණත්තියා අධිකරණභාවො ඉධෙව ඉමස්මිංයෙව සික්ඛාපදෙ. "මාතාපි පුත්තෙන විවදතී"තිආදිනයප්පවත්තස්ස විවාදස්ස අධිකරණභාවො න සම්භවති සමථෙහි අනධිකරණීයත්තාති ආහ **"ඉධෙකච්චො විවාදො"**ති.

අට්ඨාරසභෙදකරවත්ථූනීති ලක්ඛණවචනමෙතං යථා "යදි මෙ බ්‍යාධිතා දහෙය්‍යුං, දාතබ්බමිදමොසධ"න්ති, තස්මා තෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරං නිස්සාය උප්පන්නො විවාදො "අට්ඨාරසභෙදකරවත්ථූනි නිස්සාය උප්පන්නො"ති වුච්චති. **අනුවාදොති** උපවදනා චෙව චොදනා ච. තත්ථ උපවදනා නාම අක්කොසො. **පඤ්චපි ආපත්තික්ඛන්ධාති** මාතිකාය ආගතා පඤ්ච ආපත්තික්ඛන්ධා. **සත්තාති** තෙයෙව පඤ්ච, විභඞ්ගෙ ආගතා ථුල්ලච්චයදුබ්භාසිතාපත්තියො ද්වෙති සත්ත. **කිච්චයතාති** කත්තබ්බතා. **කරණීයතාති** තස්සෙව වෙවචනං. උභයෙනපි අපලොකනාදිසඞ්ඝකම්මංයෙව දස්සෙති, තෙනාහ **"අපලොකනකම්ම"**න්තිආදි.

ආපත්තාධිකරණං ඨපෙත්වා සෙසාධිකරණෙහි චොදනායෙව නත්ථීති ආහ **"ඉමස්මිං පනත්ථෙ...පෙ.... ආපත්තාධිකරණමෙව අධිප්පෙත"**න්ති. **සපදානුක්කමනිද්දෙසස්සාති** පදානං අනුක්කමෙන නිද්දෙසො පදානුක්කමනිද්දෙසො, පදභාජනස්සෙතං අධිවචනං. තෙන සහ වත්තමානං සපදානුක්කමනිද්දෙසං, සික්ඛාපදං, තස්ස පදානුක්කමනිද්දෙසසහිතස්ස සික්ඛාපදස්සාති අත්ථො, පදභාජනසහිතස්සාති වුත්තං හොති.

අස්සාති කත්තුඅත්ථෙ සාමිවචනං, අනෙනාති අත්ථො. තෙනාහ **"එතෙන චොදකෙනා"**තිආදි. **ඉධාගතෙසූති** ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ආගතෙසු. **අඤ්ඤත්‍ර ආගතෙසූති** ඉතො අඤ්ඤත්‍ර ඔමසවාදාදිසික්ඛාපදපාළියං ආගතෙසු. **දුස්සීලොති** නිස්සීලො සීලවිරහිතො. **පාපධම්මොති** දුස්සීලත්තා එව හීනජ්ඣාසයතාය ලාමකසභාවො. **අසුචිසඞ්කස්සරසමාචාරොති** අපරිසුද්ධකායකම්මාදිතාය අසුචි හුත්වා සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරො. දුස්සීලො හි කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා "ඉදං අසුකෙන කතං භවිස්සතී"ති පරෙසං ආසඞ්කනීයො හොති, කෙනචිදෙව වා කරණීයෙන මන්තයන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා "කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී"ති අත්තනොයෙව සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරො.

පටිච්ඡන්නකම්මන්තොති ලජ්ජිතබ්බතාය පටිච්ඡාදෙතබ්බකම්මන්තො. **අස්සමණොති** න සමණො. සලාකග්ගහණාදීසු ‘‘අහම්පි සමණො’’ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය සමණපටිඤ්ඤො. අසෙට්ඨචාරිතාය **අබ්‍රහ්මචාරී**. උපොසථාදීසු ‘‘අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී’’ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො. පූතිනා කම්මෙන සීලවිපත්තියා අන්තො අනුපවිට්ඨත්තා **අන්තොපූති**. ඡද්වාරෙහි රාගාදිකිලෙසානුවස්සනෙන තින්තත්තා **අවස්සුතො**. සඤ්ජාතරාගාදිකචවරත්තා සීලවන්තෙහි ඡඩ්ඩෙතබ්බත්තා ච **කසම්බුජාතො**.

ඉධ පාළියන්ති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ පාළියං. **ජෙට්ඨබ්බතිකොති** කලිදෙවීවතනියුත්තො. කලිදෙවී කිර සිරීදෙවියා ජෙට්ඨා, තස්මා තස්සා වතධරො ‘‘ජෙට්ඨබ්බතිකො’’ති වුච්චති. තං පන වතං සමාදියිත්වා පූරෙන්තො සකලසරීරෙ මසිං මක්ඛෙත්වා කාකපත්තානි මුට්ඨියං කත්වා කලිදෙවිං ඵලකෙ ලිඛාපෙත්වා තං කාජකොටියං බන්ධිත්වා ඵොමෙන්තො විචරති. **යදග්ගෙනාති** යත්තකෙන. **තදග්ගෙනාති** තත්තකෙන. **නො කප්පෙතීතිආදි** වෙමතිකභාවදීපනත්ථමෙව වුත්තන්ති **මහාපදුමත්ථෙරස්ස** අධිප්පායො. දුතියත්ථෙරො පන ‘‘නො කප්පෙති, නස්සරති, පමුට්ඨො’’ති එතෙහි වෙමතිකභාවාවත්ථාය අදීපනතො අඤ්ඤො වෙමතිකභාවො, අඤ්ඤානි නො කප්පනාදීනීති චතුන්නම්පි විභාගෙන අත්ථං දස්සෙති, තස්මා තස්ස වාදො යුත්තතරොති පච්ඡා වුත්තො. **දස්සනෙ වෙමතිකො හොතීති** පුග්ගලෙ ඤාතෙපි තස්ස කිරියාය සම්මා අදිට්ඨභාවතො චිරකාලාතික්කමතො වා තං කිරියං කරොන්තො ‘‘එස මයා දිට්ඨො වා, න වා’’ති දස්සනෙ වෙමතිකො හොති. **පුග්ගලෙ වෙමතිකො හොතීති** තෙන කතකම්මෙ ඤාතෙපි තං කම්මං කරොන්තස්ස සම්මා අදිට්ඨභාවතො කාලන්තරභාවතො වා ‘‘තස්ස කම්මස්ස කාරකො අයං වා, නො’’ති පුග්ගලෙ වෙමතිකො හොති.

389. ‘‘තජ්ජනීයකම්මාදිසත්තවිධම්පි කම්මං කරිස්සාමා’’ති ආපත්තියා චොදෙන්තස්ස අධිප්පායො **කම්මාධිප්පායො**. ‘‘ආපත්තිතො වුට්ඨාපෙස්සාමී’’ති අධිප්පායො **වුට්ඨානාධිප්පායො**. **අනුද්ධංසෙන්තස්සාති** ඉමිනා චාවනාධිප්පායං දස්සෙති. **අක්කොසාධිප්පායෙන වදන්තස්ස පාචිත්තියන්ති** අක්කොසාධිප්පායෙන සත්තහිපි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි සම්මුඛා වදන්තස්ස පාචිත්තියං. **දුක්කටන්ති** අක්කොසාධිප්පායෙන වදන්තස්ස දුක්කටං.

‘‘එවං සංවද්ධා හි තස්ස භගවතො පරිසා යදිදං අඤ්ඤමඤ්ඤවචනෙන අඤ්ඤමඤ්ඤවුට්ඨාපනෙනා’’ති වචනතො **කුරුන්දට්ඨකථායං** පතිට්ඨපෙන්තො **‘‘කුරුන්දියං පනා’’**තිආදිමාහ . **සබ්බත්ථෙවාති** සබ්බඅට්ඨකථාසු. **ය්‍ය-කාරෙ** සම්පත්තෙ **රෙ-කාරො** අතික්කන්තො නාම හොතීති ආහ **‘‘රෙ-කාරෙ අනතික්කන්තෙ’’**ති. උපොසථස්ස ඤත්තිකම්මභාවතො ඤත්තියා සමත්තාය උපොසථො කතො නාම හොතීති ආහ **‘‘ය්‍ය-කාරෙ සම්පත්තෙ න ලබ්භතී’’**ති.

ඉදඤ්චිදඤ්චාති ‘‘පාණාතිපාතං අදින්නාදාන’’න්තිආදිං. ‘‘අසුකො ච අසුකො ච අස්සමණො අනුපාසකො’’ති අක්කොසාධිප්පායෙන පරම්මුඛා වදන්තස්ස දුක්කටං, සම්මුඛා වදන්තස්ස පන පාචිත්තියමෙව. යථා ‘‘අසූරියං පස්සති කඤ්ඤා’’ති එත්ථ ‘‘සූරියං න පස්සති කඤ්ඤා’’ති අයමත්ථො ලබ්භති, එවං ‘‘අනොකාසං කාරාපෙත්වා’’ති එත්ථාපි ‘‘ඔකාසං අකාරාපෙත්වා’’ති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ **‘‘යං පනා’’**තිආදි. යං චොදෙති, තස්ස උපසම්පන්නොති සඞ්ඛ්‍යූපගමනං, තස්මිං සුද්ධසඤ්ඤිතා, යෙන පාරාජිකෙන චොදෙති, තස්ස දිට්ඨාදිවසෙන අමූලකතා, චාවනාධිප්පායෙන සම්මුඛා චොදනා, තස්ස තඞ්ඛණවිජානනන්ති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

පඨමදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

391. නවමෙ **දිස්වාති** අජිකාය විප්පටිපජ්ජන්තං ඡගලකං දිස්වා. **මෙත්තියං භික්ඛුනින්ති** තස්සා භික්ඛුනිකාලං ගහෙත්වා භූතපුබ්බවොහාරෙන වොහරන්ති. **වෙළුවනෙයෙවාති** ථෙරස්ස භික්ඛාචාරවෙලං අග්ගහෙත්වා තෙහි වුත්තභත්තුද්දෙසවෙලංයෙව සන්ධාය වුත්තං. **කච්චි නොති** කච්චි නු. **එතමත්ථං ආරොචෙසුන්ති** අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්ස කඤ්චිදෙසං ලෙසමත්තං උපාදාය පාරාජිකෙන ධම්මෙන අනුද්ධංසිතභාවං ආරොචෙසුං.

අඤ්ඤභාගස්සාති අඤ්ඤකොට්ඨාසස්ස, ථෙරස්ස මනුස්සජාතිභික්ඛුභාවතො අඤ්ඤස්ස තිරච්ඡානජාතිඡගලකභාවසඞ්ඛාතස්ස කොට්ඨාසස්සාති වුත්තං හොති. **ඉදන්ති** සාමඤ්ඤතො නපුංසකනිද්දෙසෙන ඡගලකං නිද්දිසති, ඉදං ඡගලකජාතන්ති අත්ථො, අයං ඡගලකොති වුත්තං හොති. අධිකරණසද්දාපෙක්ඛො වා නපුංසකනිද්දෙසො, ඉදං ඡගලකසඞ්ඛාතං අධිකරණන්ති වුත්තං හොති. **අඤ්ඤභාගොති** යථාවුත්තතිරච්ඡානජාතිඡගලකභාවසඞ්ඛාතො අඤ්ඤභාගො, අඤ්ඤකොට්ඨාසොති අත්ථො. **අස්සාති** ඡගලකස්ස. ‘‘අඤ්ඤභාගසම්බන්ධී අඤ්ඤභාගිය’’න්ති පඨමවිග්ගහස්ස අත්ථො, ‘‘අඤ්ඤභාගවන්තං අඤ්ඤභාගිය’’න්ති දුතියවිග්ගහස්ස. ද්වීහිපි විග්ගහෙහි අඤ්ඤභාගියන්ති ඡගලකොව වුත්තො. තිරච්ඡානජාතිඡගලකභාවඤ්ච ඨපෙත්වා පරමත්ථතො විසුං ඡගලකෙ අසතිපි ‘‘පටිමාය සරීර’’න්තිආදීසු විය අභෙදෙපි භෙදකප්පනාය පවත්තලොකවොහාරවසෙන **‘‘අඤ්ඤභාගස්ස ඉදං, අඤ්ඤභාගො වා අස්ස අත්ථී’’**ති වුත්තං.

ඉදානි ද්වීහිපි විග්ගහෙහි වුත්තමත්ථං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘යො හි සො’’**තිආදිමාහ. **සොති** සො ඡගලකො. තස්ස ‘‘හොතී’’ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **තතොති** තතො මනුස්සජාතිතො භික්ඛුභාවතො ච. **සො වා අඤ්ඤභාගොති** යථාවුත්තතිරච්ඡානජාතිඡගලකභාවසඞ්ඛාතො අඤ්ඤභාගො. **අස්සාති** ඡගලකස්ස. සො ඡගලකො අඤ්ඤභාගියසඞ්ඛාතං ලභතීති යොජෙතබ්බං. ‘‘අධිකරණන්ති ආධාරො, වත්ථු අධිට්ඨාන’’න්ති හෙට්ඨා වුත්තමත්ථං සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘යස්මා චා’’**තිආදිමාහ. **තෙසන්ති** මෙත්තියභූමජකානං. **ඉමන්ති** ඡගලකං. **නාමකරණසඤ්ඤායාති** නාමකරණසඞ්ඛාතාය සඤ්ඤාය සො ඡගලකො අධිකරණන්ති වෙදිතබ්බොති යොජෙතබ්බං. **තඤ්හි සන්ධායාති** ‘‘අවස්සං තුම්හෙහි ලෙසො ඔඩ්ඩිතො, කිං වදථ, කිං පස්සිත්ථා’’ති අනුයුත්තෙහි තෙහි භික්ඛූහි ‘‘ඡගලකස්ස විප්පටිපත්තිං දිස්වා දබ්බස්ස නාමං තස්ස කරිම්හා’’ති වුත්තත්තා තස්ස නාමකරණසඤ්ඤාය අධිට්ඨානභූතං තං ඡගලකං සන්ධාය. **තෙ භික්ඛූති** තෙ අනුයුඤ්ජකා භික්ඛූ. ආපත්තිලෙසම්පි පුග්ගලස්මිංයෙව ආරොපෙත්වා වුත්තත්තා ‘‘පුග්ගලානංයෙව ලෙසා’’ති වුත්තං. **පදභාජනෙ පන…පෙ.… වෙදිතබ්බන්ති** ඉමිනා නාමකරණසඤ්ඤාය ආධාරභූතස්ස ඡගලකසඞ්ඛාතස්ස අධිකරණස්ස අවචනෙ කාරණං වුත්තං.

393. ‘‘අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්සා’’ති එත්ථ පාළිආගතඅධිකරණසද්දපතිරූපකං අඤ්ඤං අධිකරණසද්දං පාළිආගතතදඤ්ඤසාධාරණතාය උභයපදත්ථං උද්ධරිත්වා **‘‘අධිකරණං නාම චත්තාරි අධිකරණානී’’**ති වුත්තං. අත්ථුද්ධාරවසෙන හි අත්ථං දස්සෙන්තෙන පාළියං ආගතසද්දපතිරූපකො අඤ්ඤො සද්දො උභයපදත්ථො උද්ධරිතබ්බො, න ච අඤ්ඤං උද්ධරිත්වා අඤ්ඤස්ස අත්ථො වත්තබ්බො, තස්මා පාළිආගතඅධිකරණසද්දපතිරූපකො අඤ්ඤොයෙව උභයපදත්ථසාධාරණො අධිකරණසද්දො උද්ධටොති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **‘‘අධිකරණන්ති වචනසාමඤ්ඤතො අත්ථුද්ධාරවසෙන පවත්තානි චත්තාරි අධිකරණානී’’**ති. **යා ච සා අවසානෙ…පෙ.… චොදනා වුත්තාති** භික්ඛු සඞ්ඝාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්තො දිට්ඨො හොති, සඞ්ඝාදිසෙසෙ සඞ්ඝාදිසෙසදිට්ඨී හොති, තඤ්චෙ පාරාජිකෙන චොදෙතීතිආදිචොදනං සන්ධාය වදති.

මෙථුනවීතික්කමාපත්තියො වත්ථුතො සභාගා, ඉතරාසං පන අදින්නාදානාදිආපත්තීනං සමානෙපි පාරාජිකාපත්තිභාවෙ වත්ථුතො විසභාගාති ආහ **‘‘සභාගවිසභාගවත්ථුතො’’**ති. **සභාවසරික්ඛාසරික්ඛතොති** සභාවෙන සදිසාසදිසභාවතො. පඨමපාරාජිකඤ්හි පඨමපාරාජිකාපත්තියා මෙථුනරාගෙන සභාවතො සදිසං, දොසසම්පයුත්තමනුස්සවිග්ගහෙන අසදිසං. නනු ච ‘‘ආපත්තාධිකරණං ආපත්තාධිකරණස්ස සියා තබ්භාගියං, සියා අඤ්ඤභාගිය’’න්ති වුත්තත්තා උද්දෙසානුක්කමෙන තබ්භාගියතං අනිද්දිසිත්වා අඤ්ඤභාගියතා පඨමං කස්මා නිද්දිට්ඨාති ආහ **‘‘ආදිතො පට්ඨායා’’**තිආදි. **වුත්තනයෙනෙවාති** ‘‘සභාගවිසභාගවත්ථුතො’’තිආදිනා වුත්තනයෙන.

‘‘සඞ්ඝකම්මානි නිස්සාය උප්පන්න’’න්ති වුත්තත්තා සඞ්ඝකම්මතො කිච්චාධිකරණං විසුං විය දිස්සතීති ආහ **‘‘කිං පනා’’**තිආදි. ‘‘කිච්චමෙව කිච්චාධිකරණ’’න්ති වුත්තත්තා **‘‘සඞ්ඝකම්මානමෙවෙතං අධිවචන’’**න්ති වුත්තං. යදි එවං ‘‘සඞ්ඝකම්මානි නිස්සාය උප්පන්න’’න්ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ **‘‘එවං සන්තෙපී’’**තිආදි. තස්ස තස්ස සඞ්ඝකම්මස්ස භගවතා වුත්තං ඉතිකත්තබ්බතාලක්ඛණංයෙව තතො සඞ්ඝකම්මස්ස නිප්ඵජ්ජනතො ඵලූපචාරෙන සඞ්ඝකම්මන්ති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **‘‘යං කම්මලක්ඛණං මනසි කරොති, තං නිස්සාය උප්පජ්ජනතො’’**ති. පරිවාසාදිසඞ්ඝකම්මං නිස්සාය මානත්තාදීනං උප්පජ්ජනතො උක්ඛෙපනීයකම්මසීමාසම්මුතිකම්මාදීනි ඉස්සාය ඔසාරණසීමාසමූහනනාදිකම්මානං උප්පජ්ජනතො ච **‘‘පුරිමං පුරිමං සඞ්ඝකම්ම’’**න්තිආදි වුත්තං.

395-400. **සවත්ථුකං කත්වාති** පුග්ගලාධිට්ඨානං කත්වා. **දීඝාදිනොති** දීඝරස්සකාළඔදාතාදිනො. **දිට්ඨාදිනොති** දිට්ඨසුතාදිනො. **ලොහපත්තසදිසොති** අයොපත්තසදිසො. අඞ්ගානි පඨමදුට්ඨදොසෙ වුත්තසදිසානි, ඉධ පන කඤ්චිදෙසං ලෙසමත්තං උපාදියනා අධිකා.

දුතියදුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පඨමසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

410. දසමෙ යෙ දුබ්බලා හොන්ති අප්පථාමා, න සක්කොන්ති අරඤ්ඤකාදීනි සෙවන්තා දුක්ඛස්සන්තං කාතුං, තෙ සන්ධායාහ **‘‘බහූනං කුලපුත්තානං මග්ගන්තරායාය සංවත්තන්තී’’**ති. **අධිවාසනඛන්තිසම්පන්නොති** ‘‘ඛමො හොති සීතස්සා’’තිආදිනා වුත්තසීතුණ්හාදිසහනලක්ඛණාය ඛන්තියා සමන්නාගතො. බ්‍යඤ්ජනපදමෙව පරමං අස්සාති **පදපරමො**. යස්ස හි පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති , අයං ‘‘පදපරමො’’ති වුච්චති. **අභිසම්භුණිත්වාති** නිප්ඵාදෙත්වා. **නාභිසම්භුණාතීති** න සම්පාදෙති, අරඤ්ඤවාසං සම්පාදෙතුං න සක්කොතීති වුත්තං හොති. ධම්මතො අපෙතං **උද්ධම්මං**. **අසබ්බඤ්ඤු අස්සාති** තෙසං අනුරූපස්ස අජානනතො අසබ්බඤ්ඤූ භවෙය්‍ය. ‘‘න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ’’න්ති (මහාව. 204) වචනතො **‘‘චත්තාරො පන…පෙ.… පටික්ඛිත්තමෙවා’’**ති වුත්තං. ඉදමෙව වචනං සන්ධාය පාළියම්පි ‘‘අට්ඨ මාසෙ ඛො මයා දෙවදත්ත රුක්ඛමූලසෙනාසනං අනුඤ්ඤාත’’න්ති වුත්තං.

තීහි කොටීහීති තීහි ආකාරෙහි, තීහි කාරණෙහීති අත්ථො. **තදුභයවිමුත්තපරිසඞ්කිතන්ති** දිට්ඨං සුතන්ති ඉදං උභයං අනිස්සාය ‘‘කිං නු ඛො ඉදං භික්ඛුං උද්දිස්ස වධිත්වා සම්පාදිත’’න්ති කෙවලමෙව පරිසඞ්කිතං. මච්ඡබන්ධනං **ජාලං, වාගුරා** මිගබන්ධනී. **කප්පතීති** යදි තෙසං වචනෙන ආසඞ්කා උපච්ඡින්නා හොති, වට්ටති. **පවත්තමංසන්ති** වික්කායිකමංසං. **මඞ්ගලාදීනන්ති ආදි-**සද්දෙන ආහුනපාහුනාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **භික්ඛූනංයෙව අත්ථායාති** එත්ථ අවධානප්පයුත්තො **එව-**සද්දො, භික්ඛූනං අත්ථාය අකතමෙවාති සම්බන්ධිතබ්බං. තස්මා ‘‘භික්ඛූනඤ්ච දස්සාම, මඞ්ගලාදීනඤ්ච අත්ථාය භවිස්සතී’’ති මිස්සෙත්වා කතම්පි න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. කෙචි පන ‘‘භික්ඛූනංයෙවාති අවධාරණෙන

භික්ඛුනඤ්ච අඤ්ඤෙසඤ්ච අත්ථාය කතං වට්ටතී’’ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. **යත්ථ ච නිබ්බෙමතිකො හොතීති** භික්ඛූනං අත්ථාය කතෙපි සබ්බෙන සබ්බං පරිසඞ්කිතාභාවමාහ. තමෙවත්ථං ආවිකාතුං **“සචෙ පනා”**තිආදි වුත්තං. **ඉතරෙසං වට්ටතීති** අජානන්තානං වට්ටති, ජානතො එවෙත්ථ ආපත්ති හොතීති. **තෙයෙවාති** යෙ උද්දිස්ස කතං, තෙයෙව. උද්දිසකතමංසපරිභොගතො අකප්පියමංසපරිභොගස්ස විසෙසං දස්සෙතුං **“අකප්පියමංසං පනා”**තිආදි වුත්තං. පුරිමස්මිං සචිත්තකා ආපත්ති, ඉතරස්මිං අචිත්තකා. තෙනාහ **“අකප්පියමංසං අජානිත්වා භුඤ්ජන්තස්සපි ආපත්තියෙවා”**ති. ‘‘පරිභොගකාලෙ පුච්ඡිත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමීති වා ගහෙත්වා පුච්ඡිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති වචනතො අකප්පියමංසං අජානිත්වා ගණ්හන්තස්ස පටිග්ගහණෙන අනාපත්ති සියා. අජානිත්වාපි භුඤ්ජන්තස්සෙව හි ආපත්ති වුත්තා. **වත්තන්ති වදන්තීති** ඉමිනා ආපත්ති නත්ථීති දස්සෙති.

සල්ලෙඛා වුත්ති එතෙසන්ති **සල්ලෙඛවුත්තිනො. බාහුලිකොති** එකස්ස ල-කාරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තං. **කප්පන්ති** ආයුකප්පං. සඞ්ඝභෙදකො හි එකං කප්පං අසීතිභාගෙ කත්වා තතො එකභාගමත්තං කාලං නිරයෙ තිට්ඨෙය්‍යාති ආයුකප්පං සන්ධාය **“කප්පං නිරයම්හි පච්චතී”**ති වුත්තං. කප්පට්ඨකථායං (විභ. අට්ඨ. 809) පන ‘‘සණ්ඨහන්තෙ හි කප්පෙ කප්පවෙමජ්ඣෙ වා සඞ්ඝභෙදං කත්වා කප්පවිනාසෙයෙව මුච්චති. සචෙපි හි ස්වෙ කප්පො විනස්සිස්සතීති අජ්ජ සඞ්ඝභෙදං කරොති, ස්වෙව මුච්චති, එකදිවසමෙව නිරයෙ පච්චතී’’ති වුත්තං. තත්ථාපි **කප්පවිනාසෙයෙවාති** ආයුකප්පවිනාසෙයෙවාති අත්ථෙ සති නත්ථි විරොධො. **සණ්ඨහන්තෙති** ඉදම්පි ‘‘ස්වෙ විනස්සිස්සතී’’ති විය අභූතපරිකප්පනවසෙන වුත්තං. ‘‘එකදිවසමෙව නිරයෙ පච්චතී’’ති එත්ථාපි තතො පරං කප්පාභාවෙ ආයුකප්පස්සපි අභාවතොති අවිරොධතො අත්ථයොජනා දට්ඨබ්බා. **බ්‍රහ්මං පුඤ්ඤන්ති** සෙට්ඨං පුඤ්ඤං. **කප්පං සග්ගම්හි මොදතීති** එත්ථාපි ආයුකප්පමෙව.

411. **ලද්ධිනානාසංවාසකෙනාති** භාවප්පධානොයං නිද්දෙසො, ලද්ධිනානාසංවාසකභාවෙනාති අත්ථො. **කම්මනානාසංවාසකෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. අඤ්ඤථා නානාසංවාසකෙන සහිතස්ස සමානසංවාසකස්සපි සඞ්ඝස්ස අසමානසංවාසකත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය. තත්ථ **ලද්ධිනානාසංවාසකො** නාම උක්ඛිත්තානුවත්තකො. සො හි අත්තනො ලද්ධියා නානාසංවාසකො ජාතොති ‘‘ලද්ධිනානාසංවාසකො’’ති වුච්චති. **කම්මනානාසංවාසකො** නාම උක්ඛෙපනීයකම්මකතො. සො හි උක්ඛෙපනීයකම්මවසෙන නානාසංවාසකො හොතීති ‘‘කම්මනානාසංවාසකො’’ති වුච්චති. **විරහිතොති** විමුත්තො. කායසාමග්ගිදානං තෙසු තෙසු සඞ්ඝකම්මෙසු හත්ථපාසූපගමනවසෙන වෙදිතබ්බං.

‘‘භෙදාය පරක්කමෙය්‍යා’’ති විසුං වුත්තත්තා භෙදනසංවත්තනිකස්ස අධිකරණස්ස සමාදාය පග්ගණ්හතො පුබ්බෙපි පක්ඛපරියෙසනාදිවසෙන සඞ්ඝභෙදාය පරක්කමන්තස්ස සමනුභාසනකම්මං කාතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං. **ඉමානි වත්ථූනීති** අට්ඨාරස භෙදකරවත්ථූනි. **කම්මෙනාති** අපලොකනාදීසු චතූසු කම්මෙසු අඤ්ඤතරෙන කම්මෙන. **උද්දෙසෙනාති** පඤ්චසු පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙසු අඤ්ඤතරෙන උද්දෙසෙන. **වොහාරෙනාති** තාහි තාහි උපපත්තීහි ‘‘අධම්මං ධම්මො’’තිආදිඅට්ඨාරසභෙදකරවත්ථුදීපකෙන වොහාරෙන. **අනුස්සාවනායාති** ‘‘නනු තුම්හෙ ජානාථ මය්හං උච්චාකුලා පබ්බජිතභාවං බහුස්සුතභාවඤ්ච, මාදිසො නාම උද්ධම්මං උබ්බිනයං සත්ථුසාසනං ගාහෙය්‍යාති චිත්තම්පි උප්පාදෙතුං තුම්හාකං යුත්තං, කිං මය්හං අවීචි නීලුප්පලවනං විය සීතලො, කිමහං අපායතො න භායාමී’’තිආදිනා නයෙන කණ්ණමූලෙ වචීභෙදං කත්වා අනුස්සාවනෙන. **සලාකග්ගාහෙනාති** එවං අනුස්සාවෙත්වා තෙසං චිත්තං උපත්ථම්භෙත්වා අනිවත්තිධම්මෙ කත්වා ‘‘ගණ්හථ ඉමං සලාක’’න්ති සලාකග්ගාහෙන. **පඤ්චහි කාරණෙහි සඞ්ඝභෙදො හොතීති** එත්ථ කම්මමෙව උද්දෙසො වා සඞ්ඝභෙදෙ පධානකාරණන්ති වෙදිතබ්බං. වොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහා පන පුබ්බභාගා. අට්ඨාරසවත්ථුදීපනවසෙන හි වොහරන්තෙන තත්ථ රුචිජනනත්ථං අනුස්සාවෙත්වා සලාකාය ගහිතායපි අභින්නොව හොති සඞ්ඝො. යදා පන එවං චත්තාරො වා අතිරෙකා වා සලාකං ගහෙත්වා ආවෙණිකකම්මං වා උද්දෙසං වා කරොන්ති, තදා සඞ්ඝො භින්නො නාම හොති. **අබ්භුස්සිතන්ති** අබ්භුග්ගතං. **අච්ඡෙය්‍යාති** විහරෙය්‍ය, පවත්තෙය්‍යාති අත්ථො.

‘‘ලජ්ජී රක්ඛිස්සතී’’ති වචනතො ආපත්තිභයෙන ආරොචනං ලජ්ජීනංයෙව භාරොති ආහ **“ලජ්ජීහි භික්ඛූහී”**ති. අලජ්ජිස්සපි අනාරොචෙන්තස්ස ආපත්තියෙව ‘‘යෙ පස්සන්ති, යෙ සුණන්තී’’ති වචනතො. **සමාගච්ඡතූති** එකී භවතු. එකීභාවො ච සමානලද්ධිවසෙන හොතීති ආහ **“එකලද්ධිකො හොතූ”**ති. **සම්පත්තියාති** සීලාදිසම්පත්තියා. පටිනිස්සජ්ජන්තස්ස අනාපත්තිභාවතො **“සොත්ථිභාවො තස්ස භික්ඛුනො”**ති වුත්තං. **අප්පටිනිස්සජ්ජතො දුක්කටන්ති** විසුං විසුං වදන්තානං ගණනාය දුක්කටං. **පහොන්තෙනාති** ගන්තුං සමත්ථෙන අගිලානෙන. සඞ්ඝභෙදස්ස ගරුකභාවතො අවස්සං කත්තබ්බතාදස්සනත්ථං **“දූරෙපි භාරොයෙවා”**ති වුත්තං, ආපත්ති පන අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ ගන්තුං සමත්ථස්ස අගිලානස්සෙව වෙදිතබ්බා.

416. **අසමනුභාසන්තස්සාති** කම්මකාරකෙ කත්තුනිද්දෙසොති ආහ **“අසමනුභාසියමානස්සා”**ති. තතියකම්මවාචාය පටිනිස්සජ්ජන්තො ඤත්තියා දුක්කටං ද්වීහි කම්මවාචාහි ථුල්ලච්චයෙ ච ආපජ්ජතියෙවාති ආහ **“පටිනිස්සජ්ජන්තස්ස සඞ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්තී”**ති. **අස්සාති** දෙවදත්තස්ස. **කතෙන භවිතබ්බන්ති** සමනුභාසනකම්මෙන කතෙන භවිතබ්බං. **අත්තනො රුචිමත්තෙන වදෙය්‍යාති**ආදිකම්මිකත්තා අප්පටිනිස්සජ්ජන්තස්සපි අනාපත්තීති අධිප්පායෙන වදෙය්‍ය. අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ සමනුභාසනකම්මස්සෙව අභාවතො **“න හි පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං වීතික්කමන්තස්සා”**ති වුත්තං. සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තෙනෙව හි සමනුභාසනකම්මං අනුඤ්ඤාතං. **උද්දිස්ස අනුඤ්ඤාතතොති** ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, රොමන්ථකස්ස රොමන්ථන’’න්තිආදිං (චූළව. 273) උද්දිස්ස අනුඤ්ඤාතං සන්ධාය වදන්ති. **අනාපත්තියන්ති** අනාපත්තිවාරෙ. **ආපත්තිං රොපෙතබ්බොති** අනිස්සජ්ජනපච්චයා ආපන්නපාචිත්තියාපත්තිං උක්ඛෙපනීයකම්මකරණත්ථං ආරොපෙතබ්බොති අත්ථො.

ආපත්තියෙව න ජාතාති සඞ්ඝාදිසෙසාපත්ති න ජාතායෙවාති අත්ථො. **සා පනෙසාති** සා පන එසා අනාපත්ති. **තිවඞ්ගිකන්ති** කායවාචාචිත්තවසෙන තිවඞ්ගිකං, කායවාචාචිත්තතො සමුට්ඨාතීති වුත්තං හොති. ‘‘නප්පටිනිස්සජ්ජාමී’’ති සඤ්ඤාය අභාවෙන මුච්චනතො **සඤ්ඤාවිමොක්ඛං. සචිත්තකන්ති** ‘‘නප්පටිනිස්සජ්ජාමී’’ති ජානනචිත්තෙන සචිත්තකං. භෙදාය පරක්කමනං, ධම්මකම්මෙන සමනුභාසනං, කම්මවාචාපරියොසානං, අප්පටිනිස්සජ්ජනන්ති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

පඨමසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුතියසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා

417-418. එකාදසමෙ යං වචනං සමග්ගෙපි වග්ගෙ අවයවභූතෙ කරොති භින්දති, තං කලහකාරකවචනං ඉධ වග්ගන්ති වුච්චතීති ආහ **“වග්ගං අසාමග්ගිපක්ඛියවචනං වදන්තී”**ති. අසාමග්ගිපක්ඛෙ භවා අසාමග්ගිපක්ඛියා, කලහකා. තෙසං වචනං **අසාමග්ගිපක්ඛියවචනං,** අසාමග්ගිපක්ඛෙ වා භවං වචනං **අසාමග්ගිපක්ඛියවචනං**. යස්මා උබ්බාහිකාදිකම්මං බහූනම්පි කාතුං වට්ටති, තස්මා **“න හි සඞ්ඝො සඞ්ඝස්ස කම්මං කරොතී”**ති ඉදං නිග්ගහවසෙන කත්තබ්බකම්මං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අඞ්ගානි පනෙත්ථ භෙදාය පරක්කමනං පහාය අනුවත්තනං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා වුත්තසදිසානෙව.

දුතියසඞ්ඝභෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. දුබ්බචසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. ද්වාදසමෙ **වම්භනවචනන්ති** ගරහවචනං. **අපසාදෙතුකාමොති** ඛිපිතුකාමො, තජ්ජෙතුකාමො වා, සට්ටෙතුකාමොති වුත්තං හොති. **සටසද්දො** පතිතසද්දෙන සමානත්ථො. විසෙසනස්ස ච පරනිපාතං කත්වා තිණකට්ඨපණ්ණසටන්ති වුත්තන්ති ආහ **“තත්ථ තත්ථ පතිතං තිණකට්ඨපණ්ණ”**න්ති. **කෙනාපීති** වාතසදිසෙන නදීසදිසෙන ච කෙනාපි.

425-426. **වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යොති** කිස්මිඤ්චි වුච්චමානෙ අසහනතො ඔවදිතුං අසක්කුණෙය්‍යො. දුක්ඛං වචො එතස්මිං විප්පටිකූලග්ගාහෙ විපච්චනීකවාදෙ අනාදරෙ පුග්ගලෙති **දුබ්බචො**. තෙනාහ **“දුක්ඛෙන කිච්ඡෙන වදිතබ්බො”**තිආදි. **දුබ්බචභාවකරණීයෙහීති** දුබ්බචභාවකාරකෙහි. කත්තුඅත්ථෙ අනීයසද්දො දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ **“යෙ ධම්මා දුබ්බචං පුග්ගලං කරොන්තී”**තිආදි. පාපිකා ඉච්ඡා එතස්සාති පාපිච්ඡො, තස්ස භාවො **පාපිච්ඡතා,** අසන්තගුණසම්භාවනතා පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතා පාපිච්ඡතාති වෙදිතබ්බා. අත්තුක්කංසකා ච තෙ පරවම්භකා චාති අත්තුක්කංසකපරවම්භකා. යෙ අත්තානං උක්කංසන්ති උක්ඛිපන්ති උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, පරඤ්ච වම්භෙන්ති ගරහන්ති නීචෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, තෙසමෙතං අධිවචනං. තෙසං භාවො **අත්තුක්කංසකපරවම්භකතා**. කුජ්ඣනසීලො කොධනො, තස්ස භාවො **කොධනතා**. කුජ්ඣනලක්ඛණස්ස කොධස්සෙතං අධිවචනං.

පුබ්බකාලෙ කොධො, අපරකාලෙ උපනාහොති ආහ **“කොධහෙතු උපනාහිතා”**ති. තත්ථ උපනහනසීලො, උපනාහො වා එතස්ස අත්ථීති උපනාහී, තස්ස භාවො **උපනාහිතා**. පුනප්පුනං චිත්තපරියොනද්ධලක්ඛණස්ස කොධස්සෙවෙතං අධිවචනං. සකිඤ්හි උප්පන්නො කොධො කොධොයෙව, තතුත්තරි උපනාහො. **අභිසඞ්ගොති** දුම්මොචනීයො බලවඋපනාහො. සො අස්ස අත්ථීති අභිසඞ්ගී, තස්ස භාවො **අභිසඞ්ගිතා**. දුම්මොචනීයස්ස බලවඋපනාහස්සෙතං අධිවචනං. **චොදකං පටිප්ඵරණතාති** චොදකස්ස පටිවිරුද්ධෙන පච්චනීකෙන හුත්වා අවට්ඨානං. **චොදකං අපසාදනතාති** ‘‘කිං නු ඛො තුය්හං බාලස්ස අබ්‍යත්තස්ස භණිතෙන, ත්වම්පි නාම භණිතබ්බං මඤ්ඤිස්සසී’’ති එවං චොදකස්ස සට්ටනා. **චොදකස්ස පච්චාරොපනතාති** ‘‘ත්වම්පි ඛොසි ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නො, තං තාව පටිකරොහී’’ති එවං චොදකස්ස උපරි පටිආරොපනතා.

අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිචරණතාති අඤ්ඤෙන කාරණෙන, වචනෙන වා අඤ්ඤස්ස කාරණස්ස, වචනස්ස වා පටිච්ඡාදනවසෙන චරණතා. පටිච්ඡාදනත්ථො එව වා **චර**සද්දො අනෙකත්ථත්තා ධාතූනන්ති පටිච්ඡාදනතාති අත්ථො. තාය සමන්නාගතො හි පුග්ගලො යං චොදකෙන දොසවිභාවනකාරණං, වචනං වා වුත්තං, තං තතො අඤ්ඤෙනෙව චොදනාය අමූලිකභාවදීපනෙන කාරණෙන, තදත්ථබොධකෙන වචනෙන වා පටිච්ඡාදෙති. ‘‘ආපත්තිං ආපන්නොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘කො ආපන්නො, කිං ආපන්නො, කිස්මිං ආපන්නො, කං භණථ, කිං භණථා’’ති වා වත්වා ‘‘එවරූපං කිඤ්චි තයා දිට්ඨ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘න සුණාමී’’ති සොතං වා උපනාමෙත්වා වික්ඛෙපං කරොන්තොපි අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිච්ඡාදෙති. ‘‘ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නොසී’’ති පුට්ඨෙ ‘‘පාටලිපුත්තං ගතොම්හී’’ති වත්වා පුන ‘‘න තව පාටලිපුත්තගමනං පුච්ඡාම, ආපත්තිං පුච්ඡාමා’’ති වුත්තෙ තතො ‘‘රාජගහං ගතොම්හී’’ති වත්වා ‘‘රාජගහං වා යාහි බ්‍රාහ්මණගහං වා, ආපත්තිං ආපන්නොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘තත්ථ මෙ සූකරමංසං ලද්ධ’’න්තිආදීනි වත්වා බහිද්ධා කථාවික්ඛිපනම්පි අත්ථතො අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරණමෙවාති විසුං න ගහිතං.

අපදානෙනාති අත්තනො චරියාය. අපදීයන්ති හි දොසා එතෙන දක්ඛීයන්ති, ලූයන්ති ඡිජ්ජන්තීති වා අපදානං, සත්තානං සම්මා මිච්ඡා වා චත්තප්පයොගො. **න සම්පායනතාති** ''ආවුසො, ත්වං කුහිං වසසි, කං නිස්සාය වසසී''ති වා ''යං ත්වං වදෙසි 'මයා එස ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො දිට්ඨො'ති, ත්වං තස්මිං සමයෙ කිං කරොසි, අයං කිං කරොති, කත්ථ ච ත්වං අහොසි, කත්ථ අය''න්ති වා ආදිනා නයෙන චරියං පුට්ඨෙන සම්පාදෙත්වා අකථනං.

මක්ඛිපළාසිතාති එත්ථ පරගුණමක්ඛනලක්ඛණො මක්ඛො, සො එතස්ස අත්ථීති මක්ඛී. තාදිසො පුග්ගලො අගාරියො අනගාරියො වා සමානො පරෙසං සුකතකරණං විනාසෙති. අගාරියොපි හි කෙනචි අනුකම්පකෙන දලිද්දො සමානො උච්චට්ඨානෙ ඨපිතො, අපරෙන සමයෙන ''කිං තයා මය්හං කත''න්ති තස්ස සුකතකරණං විනාසෙති. අනගාරියොපි සාමණෙරකාලතො පභුති ආචරියෙන වා උපජ්ඣායෙන වා චතූහි පච්චයෙහි උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීහි ච අනුග්ගහෙත්වා ධම්මකථානයපකරණකොසල්ලාදීනි සික්ඛාපිතො, අපරෙන සමයෙන රාජරාජමහාමත්තාදීහි සක්කතො ගරුකතො ආචරියුපජ්ඣායෙසු අචිත්තීකතො චරමානො ''අයං අම්හෙහි දහරකාලෙ එව අනුග්ගහිතො සංවඩ්ඪිතො ච, අථ ච පනිදානි නිස්සිනෙහො ජාතො''ති වුච්චමානො ''කිං මය්හං තුම්හෙහි කත''න්ති තෙසං සුකතකරණං විනාසෙති.

''බහුස්සුතෙපි පුග්ගලෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඊදිසස්ස චෙව බහුස්සුතස්ස අනියතා ගති, තව වා මම වා කො විසෙසො''තිආදිනා නයෙන උප්පජ්ජමානො යුගග්ගාහලක්ඛණො පළාසො. සො පරගුණෙහි අත්තනො ගුණානං සමකරණරසො. තථා හෙස පරෙසං ගුණෙ ඩංසිත්වා විය අත්තනො ගුණෙහි සමෙ කරොතීති පළාසොති වුච්චති, සො එතස්ස අත්ථීති පළාසී. මක්ඛී ච පළාසී ච මක්ඛිපළාසිනො, තෙසං භාවො **මක්ඛිපළාසිතා**. අත්ථතො පන මක්ඛො චෙව පළාසො ච.

ඉස්සති පරසම්පත්තිං න සහතීති **ඉස්සුකී**. මච්ඡරායති අත්තනො සම්පත්තිං නිගූහති, පරෙසං සාධාරණභාවං න සහති, මච්ඡෙරං වා එතස්ස අත්ථීති **මච්ඡරී**. සඨයති න සම්මා භාසතීති **සඨො,** අත්තනො අවිජ්ජමානගුණප්පකාසනලක්ඛණෙන සාඨෙය්‍යෙන සමන්නාගතො කෙරාටිකපුග්ගලො. කෙරාටිකො ච ආනන්දමච්ඡො විය හොති. **ආනන්දමච්ඡො** නාම කිර මච්ඡානං නඞ්ගුට්ඨං දස්සෙති, සප්පානං සීසං ''තුම්හෙහි සදිසො අහ''න්ති ජානාපෙතුං, එවමෙව කෙරාටිකො පුග්ගලො යං යං සුත්තන්තිකං වා ආභිධම්මිකං වා උපසඞ්කමති, තං තං එවං වදති ''අහං තුම්හාකං අන්තෙවාසී, තුම්හෙ මය්හං අනුකම්පකා, නාහං තුම්හෙ මුඤ්චාමී''ති ''එවමෙතෙ 'සගාරවො අයං අම්හෙසු සප්පතිස්සො'ති මඤ්ඤිස්සන්තී''ති. සාඨෙය්‍යෙන හි සමන්නාගතස්ස පුග්ගලස්ස අසන්තගුණසම්භාවනෙන චිත්තානුරූපකිරියාවිහරතො ''එවංචිත්තො එවංකිරියො''ති දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා කුච්ඡිං වා පිට්ඨිං වා ජානිතුං න සක්කා. යතො සො –

> ''වාමෙන සූකරො හොති, දක්ඛිණෙන අජාමිගො;
> සරෙන නෙලකො හොති, විසාණෙන ජරග්ගවො''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.296; විභ. අට්ඨ. 894; මහානි. අට්ඨ. 166) –

එවං වුත්තයක්ඛසූකරසදිසො හොති. කතපාපපටිච්ඡාදනලක්ඛණා මායා, සා අස්ස අත්ථීති **මායාවී**.

ථම්භසමඞ්ගිතාය **ථද්ධො**. වාතභරිතභස්තාසදිසථද්ධභාවපග්ගහිතසිරඅනිවාතවුත්තිකාරකරොති **ථම්භො**. යෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ගිලිතනඞ්ගලසදිසො විය අජගරො, වාතභරිතභස්තා විය ච ථද්ධො හුත්වා ගරුට්ඨානියෙ දිස්වා ඔනමිතුම්පි න ඉච්ඡති, පරියන්තෙනෙව චරති. අබ්භුන්නතිලක්ඛණො අතිමානො, සො එතස්ස අත්ථීති **අතිමානී**.

සං අත්තනො දිට්ඨිං පරාමසති සභාවං අතික්කමිත්වා පරතො ආමසතීති **සන්දිට්ඨිපරාමාසී**. ආධානං ගණ්හාතීති **ආධානග්ගාහී**. ''ආධාන''න්ති දළ්හං වුච්චති, දළ්හග්ගාහීති අත්ථො. යුත්තං කාරණං දිස්වාව ලද්ධිං පටිනිස්සජ්ජතීති පටිනිස්සග්ගී, දුක්ඛෙන කිච්ඡෙන කසිරෙන බහුම්පි කාරණං දස්සෙත්වා න සක්කා පටිනිස්සග්ගිං කාතුන්ති **දුප්පටිනිස්සග්ගී,** යො අත්තනො දිට්ඨිං ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති දළ්හං ගණ්හිත්වා අපි බුද්ධාදීහි කාරණං දස්සෙත්වා වුච්චමානො න පටිනිස්සජ්ජති, තස්සෙතං අධිවචනං. තාදිසො හි පුග්ගලො යං යදෙව ධම්මං වා අධම්මං වා සුණාති, තං සබ්බං ''එවං අම්හාකං ආචරියෙහි කථිතං, එවං අම්හෙහි සුත''න්ති කුම්මොව අඞ්ගානි සකෙ කපාලෙ අන්තොයෙව සමොදහති. යථා හි කච්ඡපො අත්තනො පාදාදිකෙ අඞ්ගෙ කෙනචි ඝට්ටිතෙ සබ්බානි අඞ්ගානි අත්තනො කපාලෙයෙව සමොදහති, න බහි නීහරති, එවමයම්පි ''න සුන්දරො තව ගාහො, ඡඩ්ඩෙහි න''න්ති වුත්තො තං න විස්සජ්ජෙති, අන්තොයෙව අත්තනො හදයෙ එව ඨපෙත්වා විචරති. යථා කුම්භීලා ගහිතං න පටිනිස්සජ්ජන්ති, එවං කුම්භීලග්ගාහං ගණ්හාති, න විස්සජ්ජෙති. මක්ඛිපළාසිතාදියුගළත්තයෙන දස්සිතෙ මක්ඛපළාසාදයො ඡ ධම්මෙ විසුං විසුං ගහෙත්වා **''එකූනවීසති ධම්මා''**ති වුත්තං. **අනුමානසුත්තට්ඨකථායං** (ම. නි. අට්ඨ. 1.181) පන මක්ඛපළාසාදයොපි යුගළවසෙන එකං කත්වා ''සොළස ධම්මා''ති වුත්තං.

පකාරෙහි ආවහනං පදක්ඛිණං, තතො පදක්ඛිණතො ගහණසීලො පදක්ඛිණග්ගාහී, න පදක්ඛිණග්ගාහී **අප්පදක්ඛිණග්ගාහී**. යො වුච්චමානො ''තුම්හෙ මං කස්මා වදථ, අහං අත්තනො කප්පියාකප්පියං සාවජ්ජානවජ්ජං අත්ථානත්ථං ජානාමී''ති වදති, අයං අනුසාසනිං පදක්ඛිණතො න ගණ්හාති, වාමතොව ගණ්හාති, තස්මා ''අප්පදක්ඛිණග්ගාහී''ති වුච්චති, තෙනාහ **''යථානුසිට්ඨ''**න්තිආදි.

උද්දෙසෙති පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ. අථ සබ්බානෙව සික්ඛාපදානි කථං පාතිමොක්ඛුද්දෙසපරියාපන්නානීති ආහ **''යස්ස සියා ආපත්ති, සො ආවිකරෙය්‍යාති එවං සඞ්ගහිතත්තා''**ති. ''යස්ස සියා ආපත්තී''ති හි ඉමිනා සබ්බාපි ආපත්තියො නිදානුද්දෙසෙ සඞ්ගහිතායෙව හොන්ති. **පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි සික්ඛිතබ්බත්තාති** ලබ්භමානවසෙන වුත්තං. සහධම්මිකෙන සහකාරණෙනාතිපි අත්ථො දට්ඨබ්බො. **''වචනායා''**ති නිස්සක්කෙ සම්පදානවචනන්ති ආහ **''තතො මම වචනතො''**ති. අඞ්ගානි චෙත්ථ පඨමසඞ්ඝභෙදසදිසානි. අයං පන විසෙසො – යථා තත්ථ භෙදාය පරක්කමනං, එවං ඉධ අවචනීයකරණතා දට්ඨබ්බා.

දුබ්බචසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. කුලදූසකසික්ඛාපදවණ්ණනා

431. තෙරසමෙ **කීටාගිරීති** තස්ස නිගමස්ස නාමං. තඤ්හි සන්ධාය පරතො ''න අස්සජිපුනබ්බසුකෙහි භික්ඛූහි කීටාගිරිස්මිං වත්ථබ්බ''න්ති වුත්තං. තෙන පන යොගතො සො ජනපදොපි ''කීටාගිරි''ඉච්චෙව සඞ්ඛ්‍යං ගතොති ආහ **''එවංනාමකෙ ජනපදෙ''**ති. ආවාසෙ නියුත්තා **ආවාසිකා,** නිබද්ධවාසිනො. තෙ අකතං සෙනාසනං කරොන්ති, ජිණ්ණං පටිසඞ්ඛරොන්ති, කතෙ ඉස්සරා හොන්ති. තෙනාහ **''සො යෙසං ආයත්තො…පෙ…. තෙ ආවාසිකා''**ති . නිවාසො නිවාසමත්තං එතෙසං අත්ථීති **නෙවාසිකාති** ආහ **''යෙ පන කෙවල''**න්තිආදි. **තෙති** අස්සජිපුනබ්බසුකා. **ඡ ජනාති** පණ්ඩුකො ලොහිතකො මෙත්තියො භූමජකො අස්සජි පුනබ්බසුකොති ඉමෙ ඡ ජනා. **සම්මාති** ආලපනවචනමෙතං. **ආයමුඛභූතාති** ආයස්ස මුඛභූතා. **ධුරට්ඨානෙති** සාවත්ථියා අවිදූරෙ ඨානෙ. වස්සානෙ හෙමන්තෙ චාති ද්වීසු උතූසු වස්සනතො **''ද්වීහි මෙඝෙහී''**ති වුත්තං. දියඩ්ඪභික්ඛුසහස්සතො ගණාචරියානං ඡන්නං ජනානං අධිකත්තා **''සමධික''**න්ති වුත්තං, සාධිකන්ති අත්ථො. ම-කාරො පදසන්ධිවසෙන ආගතො. **අකතවත්ථුන්ති** අකතපුබ්බං අභිනවවත්ථුං.

කණිකාරාදයො **පුප්ඵරුක්ඛා,** ජාතිසුමනාදයො **පුප්ඵගච්ඡා. කොට්ටනන්ති** සයං ඡින්දනං. **කොට්ටාපනන්ති** ''ඉමං ඡින්ද භින්දා''ති අඤ්ඤෙහි ඡෙදාපනං. **ආළියා බන්ධනන්ති** යථා ගච්ඡමූලෙ උදකං සන්තිට්ඨති, තථා සමන්තතො බන්ධනං. **උදකස්සාති** අකප්පියඋදකස්ස. **කප්පියඋදකසිඤ්චනන්ති** ඉමිනාව සිඤ්චාපනම්පි සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. නනු ''උදකස්ස සෙචනං සෙචාපන''න්ති ඉමිනාව සාමඤ්ඤතො කප්පියාකප්පියඋදකසිඤ්චනාදිං සක්කා සඞ්ගහෙතුං, තස්මා කප්පියඋදකසිඤ්චනාදි කස්මා විසුං වුත්තන්ති? ''ආරාමාදිඅත්ථං රොපිතෙ අකප්පියවොහාරෙසුපි කප්පියඋදකසිඤ්චනාදි වට්ටතී''ති වක්ඛමානත්තා ඉධාපි විභාගං කත්වා කප්පියඋදකසිඤ්චනාදි විසුං දස්සිතං. **හත්ථමුඛපාදධොවනන්හානොදකසිඤ්චනන්ති** ඉමිනාපි පකාරන්තරෙන කප්පියඋදකසිඤ්චනමෙව දස්සෙති. ''අකප්පියවොහාරො''ති කොට්ටනඛණනාදිවසෙන සයං කරණස්සපි කථං සඞ්ගහොති? අකප්පියන්ති වොහරීයතීති අකප්පියවොහාරොති අකප්පියභූතං කරණකාරාපනාදි සබ්බමෙව සඞ්ගහිතං, න පන අකප්පියවචනමත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කප්පියවොහාරෙපි එසෙව නයො. **සුක්ඛමාතිකාය උජුකරණන්ති** ඉමිනා පුරාණපණ්ණාදිහරණම්පි සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. කුදාලාදීනි භූමියං ඨපෙත්වා ඨානතො හත්ථෙන ගහෙත්වා ඨානමෙව පාකටතරන්ති **''ඔභාසො''**ති වුත්තං.

මහාපච්චරිවාදම්හි පතිට්ඨපෙතුකාමො පච්ඡා වදති. **වනත්ථායාති** ඉදං කෙචි ''වතත්ථායා''ති පඨන්ති, තෙසං වතිඅත්ථායාති අත්ථො. අකප්පියවොහාරෙපි එකච්චං වට්ටතීති දස්සෙතුං **''න කෙවලඤ්ච සෙස''**න්තිආදිමාහ. **යං කිඤ්චි මාතිකන්ති** සුක්ඛමාතිකං වා අසුක්ඛමාතිකං වා. **''කප්පියඋදකං සිඤ්චිතු''**න්ති ඉමිනා ''කප්පියඋදකං සිඤ්චථාති වත්තුම්පි වට්ටතී''ති දස්සෙති. **සයං රොපෙතුම්පි වට්ටතීති** ඉමිනා ''රොපෙහීති වත්තුං වට්ටතී''තිපි සිද්ධං. **අඤ්ඤත්ථාය වා කරොන්තස්සාති** වත්ථුපූජාදිඅත්ථං කරොන්තස්ස. **කස්මා න අනාපත්තීති** වත්ථුපූජනත්ථාය ගන්ථනාදීසු කස්මා න අනාපත්ති. **අනාපත්තියෙවාති** පටිවචනං දත්වා ඉදානි තමෙව අනාපත්තිභාවං දස්සෙතුං **''යථාහී''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** ආරාමාදිඅත්ථාය රුක්ඛරොපනෙ. **තථා වත්ථුපූජනත්ථායපි අනාපත්තියෙවාති** රතනත්තයපූජනත්ථායපි කප්පියවොහාරෙන පරියායාදීහි ච ගන්ථාපනෙ අනාපත්තියෙවාති අත්ථො.

''තථා වත්ථුපූජනත්ථායා''ති හි සාමඤ්ඤතො වුත්තෙපි ''යථා හි තත්ථ කප්පියවොහාරෙන පරියායාදීහි චා''ති වුත්තත්තා කප්පියවොහාරාදීහි ගන්ථාපනෙ එව අනාපත්ති විඤ්ඤායති, න සයං ගන්ථනෙ, තෙනෙව පරො සයං ගන්ථනම්පි කස්මා න වට්ටතීති චොදෙන්තො **''නනු චා''**තිආදිමාහ. යථා ආරාමාදිඅත්ථං කප්පියපථවියං සයං රොපෙතුම්පි වට්ටති, තථා වත්ථුපූජනත්ථාය සයං ගන්ථනෙපි කස්මා න වට්ටතීති චොදකස්ස අධිප්පායො. **වුත්තන්තිආදි** ආචරියස්ස පරිහාරො. අථ **''න පන මහාඅට්ඨකථාය''**න්ති කස්මා වදති. **මහාපච්චරිආදීසු** වුත්තම්පි හි පමාණමෙවාති නායං විරොධො, **මහාඅට්ඨකථායං** අවුත්තම්පි තත්ථෙව වුත්තෙන සංසන්දිත්වා පමාණමෙවාති පතිට්ඨාපෙතුං වුත්තත්තා. **තං කථන්ති** මඤ්ඤෙය්‍යාසීති සම්බන්ධො. **මහාඅට්ඨකථායඤ්ච** කප්පියඋදකසෙචනං වුත්තං, තං කථන්ති එත්ථායමධිප්පායො. **කිඤ්චාපි මහාඅට්ඨකථායං** ආරාමාදිඅත්ථාය කප්පියපථවියං සයං රොපනං න වුත්තං, කප්පියඋදකස්ස පන සයං සිඤ්චනං වුත්තමෙව, තස්මා යථා ආරාමාදිඅත්ථාය කප්පියඋදකං සයං සිඤ්චිතුම්පි වට්ටති, තථා වත්ථුපූජනත්ථාය සයං ගන්ථනම්පි කස්මා න වට්ටතීති. **තම්පි න විරුජ්ඣතීති** යදෙතං ආරාමාදිඅත්ථාය සයං රොපනං කප්පියඋදකසිඤ්චනඤ්ච වුත්තං, තම්පි න විරුජ්ඣති. කථං තං න විරුජ්ඣතීති ආහ **''තත්‍රහී''**තිආදි. **එතං වුත්තන්ති** මාලාවච්ඡං රොපෙන්තිපි රොපාපෙන්තිපි සිඤ්චන්තිපි සිඤ්චාපෙන්තිපීති එතං වුත්තං. **අඤ්ඤත්‍ර පන පරියායො අත්ථීති** ''මාලාවච්ඡං රොපෙන්තිපි රොපාපෙන්තිපි සිඤ්චන්තිපි සිඤ්චාපෙන්තිපී''ති කුලසඞ්ගහත්ථාය රොපනසිඤ්චනං සන්ධාය වුත්තත්තා තතො අඤ්ඤත්‍ර ආරාමාදිඅත්ථාය මාලාවච්ඡරොපනෙ පරියායො අත්ථි. **තත්ථ පරියායං ඉධ ච පරියායාභාවං ඤත්වාති** තත්ථ ''මාලාවච්ඡං රොපෙන්තී''තිආදීසු ''මාලාවච්ඡ''න්ති විසෙසවචනසබ්භාවතො පරියායං, ඉධ ''ගන්ථෙන්තී''තිආදීසු තථාවිධවිසෙසවචනාභාවතො පරියායාභාවඤ්ච ඤත්වා.

නනු ච යථා ''ගන්ථෙන්තී''ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා පරියායො න ලබ්භතීති යස්ස කස්සචි අත්ථාය සයං ගන්ථනං න වට්ටති, එවං ''ගන්ථාපෙන්තී''ති සාමඤ්ඤතො වුත්තත්තා පරියායෙන ගන්ථාපනම්පි න වට්ටතීති ආපජ්ජති. එවඤ්ච සති පරතො ''එවං ජාන, එවං කතෙ සොභෙය්‍ය, යථා එතානි පුප්ඵානි න විකිරියන්ති, තථා කරොහී''තිආදිනා කප්පියවචනෙන කාරෙතුං වට්ටතී''ති ඉදං විරුජ්ඣතීති? න විරුජ්ඣති, පරියායෙන හි කාරාපනං ගන්ථාපනමෙව න හොති, තස්මා යථාවුත්තනයෙන පරියායතො කාරාපනං වට්ටති. **සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බ**න්ති හෙට්ඨා වුත්තං විනිච්ඡයමෙව සඞ්ඛෙපතො නිගමෙති. **හරණාදීසු කස්මා අනාපත්තී**ති වත්ථුපූජනත්ථාය හරණාදීසු කස්මා අනාපත්ති. **කුලිත්ථීආදීනං අත්ථාය හරණතො**ති කුලිත්ථීආදීනං හරණස්ස තත්ථ වුත්තත්තාති අධිප්පායො. තෙනෙවාහ **''හරණාධිකාරෙ හී''**තිආදි. **මාල**න්ති පුප්ඵදාමං. **මඤ්ජරී විය**ාති කුසුමමඤ්ජරී විය. **හාරසදිස**න්ති මුත්තාහාරසදිසං.

පාචිත්තියඤ්චෙව දුක්කටඤ්චාති පථවීඛණනපච්චයා පාචිත්තියං, කුලසඞ්ගහපච්චයා දුක්කටං. **අකප්පියවොහාරෙනා**ති ''ඉදං ඛණ, ඉදං රොපෙහී''තිආදිඅකප්පියවොහාරෙන. **දුක්කටමෙවා**ති කුලසඞ්ගහපච්චයා දුක්කටං. **උභයත්ථා**ති කප්පියාකප්පියපථවියං. **සබ්බත්ථා**ති කුලසඞ්ගහපරිභොගආරාමාදිඅත්ථාය රොපිතෙ. **දුක්කටම්පී**ති න කෙවලං පාචිත්තියමෙව. **කප්පියෙනා**ති කප්පියෙන උදකෙන. **තෙසංයෙව ද්වින්න**න්ති කුලදූසනපරිභොගානං. **දුක්කට**න්ති කුලසඞ්ගහත්ථාය සයං සිඤ්චනෙ කප්පියවොහාරෙන අකප්පියවොහාරෙන වා සිඤ්චාපනෙ ච දුක්කටං, පරිභොගත්ථාය පන සයං සිඤ්චනෙ අකප්පියවොහාරෙන සිඤ්චාපනෙ ච දුක්කටං. **ආපත්තිබහුලතා වෙදිතබ්බා**ති එත්ථ සයං සිඤ්චනෙ ධාරාපච්ඡෙදගණනාය ආපත්තිගණනා වෙදිතබ්බා. සිඤ්චාපනෙ පන පුනප්පුනං ආණාපෙන්තස්ස වාචාය වාචාය ආපත්ති, සකිං ආණත්තස්ස බහූනං සිඤ්චනෙපි එකාව.

දුක්කටපාචිත්තියානීති කුලසඞ්ගහපච්චයා දුක්කටං, භූතගාමපාතබ්‍යතාය පාචිත්තියං. **අඤ්ඤත්ථා**ති වත්ථුපූජාදිඅත්ථාය ඔචිනනෙ. **සකිං ආණත්තො**ති අකප්පියවොහාරෙන ආණත්තො. **පාචිත්තියමෙවා**ති අකප්පියවචනෙන ආණත්තත්තා පාචිත්තියං. කප්පියවචනෙන පන වත්ථුපූජාදිඅත්ථාය ඔචිනාපෙන්තස්ස අනාපත්තියෙව.

ගන්ථනෙන නිබ්බත්තං **ගන්ථිමං**. එස නයො සෙසෙසුපි. **න වට්ටතී**ති කුලසඞ්ගහත්ථාය වත්ථුපූජාදිඅත්ථාය වා වුත්තනයෙන කරොන්තස්ස ච කාරාපෙන්තස්ස ච දුක්කටන්ති අත්ථො. **පුරිමනයෙනෙවා**ති ''භික්ඛුස්ස වා''තිආදිනා වුත්තනයෙන. ධම්මාසනවිතානෙ බද්ධකණ්ටකෙසු පුප්ඵානි විජ්ඣිත්වා ඨපෙන්තීති සම්බන්ධො. උපරූපරි විජ්ඣිත්වා ඡත්තසදිසං කත්වා ආවුණනතො **''ඡත්තාතිඡත්තං විය''**ති වුත්තං. ''කදලික්ඛන්ධම්හී''තිආදිනා වුත්තං සබ්බමෙව සන්ධාය **''තං අතිඔළාරිකමෙවා''**ති වුත්තං, සයං කරොන්තස්ස අකප්පියවචනෙනෙව කාරාපෙන්තස්ස ච දුක්කටමෙවාති අත්ථො. **පුප්ඵවිජ්ඣනත්ථ**න්ති වුත්තත්තා පුප්ඵානි විජ්ඣිතුංයෙව කණ්ටකං බන්ධිතුං න වට්ටති, පුප්ඵදාමාදිබන්ධනත්ථං පන වට්ටති. **කණ්ටකම්පි බන්ධිතුං න වට්ටතී**ති ච ඉදං අට්ඨකථාචරියප්පමාණෙන ගහෙතබ්බං. **පවෙසෙතුං න වට්ටතී**ති වුත්තත්තා පුප්ඵච්ඡිද්දෙ අපවෙසෙත්වා උපරූපරි ඨපෙතුං වට්ටති. ජාලමයං විතානං **ජාලවිතානං**. **නාගදන්තකම්පි** සච්ඡිද්දකංයෙව ගහෙතබ්බං. **පුප්ඵපටිච්ඡකං** දණ්ඩාදීහි කතපුප්ඵාධාරණං, තම්පි සච්ඡිද්දමෙව ඉධ වුත්තං. **අසොකපිණ්ඩියා**ති අසොකපුප්ඵමඤ්ජරිකාය. **''ධම්මරජ්ජු** නාම චෙතියං වා බොධිං වා පුප්ඵපවෙසනත්ථං ආවිජ්ඣිත්වා බද්ධරජ්ජූ''ති **මහාගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ ච** වුත්තං, තස්මා තථාබද්ධාය රජ්ජුයා චෙතියස්ස ච අන්තරෙ පුප්ඵානි පවෙසෙතුං වට්ටතීති විඤ්ඤායති. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''ධම්මරජ්ජුන්ති සිථිලං වට්ටිකං රජ්ජුං කත්වා බොධිං වා චෙතියං වා පරික්ඛිපිත්වා ධම්මාසනෙ වා ලම්බිත්වා තත්ථ පුප්ඵානි පවෙසෙන්තී''ති වුත්තං, තස්මා සිථිලවට්ටිකාය රජ්ජුයා අන්තරෙපි පුප්ඵානි පවෙසෙතුං වට්ටතීති විඤ්ඤායති, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. උභයත්ථාපි පනෙත්ථ නෙවත්ථි විරොධොති අම්හාකං ඛන්ති.

මත්ථකදාමන්ති ධම්මාසනාදිමත්ථකෙ ලම්බකදාමං. **පුප්ඵෙහි වෙඨෙන්තී**ති පුප්ඵදාමෙන වෙඨෙන්ති. **තෙසංයෙවා**ති උප්පලාදීනංයෙව. **වාකෙන වා දණ්ඩකෙන වා**ති විසුං අච්ඡින්නෙන පුප්ඵසහිතෙනෙව වාකෙන වා දණ්ඩකෙන වා. **බන්ධෙ ඨපිතකාසාවස්සා**ති බන්ධෙ ඨපිතසඞ්ඝාටිං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්හි තථා බන්ධිතුං සක්කා භවෙය්‍ය. ඉමිනාව අඤ්ඤම්පි තාදිසං කාසාවං වා වත්ථං වා වුත්තනයෙන බන්ධිත්වා තත්ථ පුප්ඵානි පක්ඛිපිතුං වට්ටතීති සිද්ධං. අංසභණ්ඩිකං පසිබ්බකෙ පක්ඛිත්තසදිසත්තා වෙඨිමං නාම න ජාතං, තස්මා සිථිලබන්ධස්ස අන්තරන්තරා පක්ඛිපිතුං වට්ටතීති වදන්ති.

පුප්ඵපටෙ ච දට්ඨබ්බන්ති පුප්ඵපටං කරොන්තස්ස දීඝතො පුප්ඵදාමස්ස හරණපච්චාහරණවසෙන පූරණං සන්ධාය වුත්තං. තිරියතො හරණං පන වායිමං නාම හොති, න පූරිමං. **පුරිමට්ඨානං අතික්කාමෙතී**ති එත්ථ ''අඵුසාපෙත්වාපි අතික්කාමෙන්තස්ස ආපත්තියෙවා''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. ''පුරිමට්ඨානං අතික්කාමෙතී''ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා තං යුත්තං. කෙචි පන ''අඤ්ඤමඤ්ඤං අඵුසාපෙත්වා අනෙකක්ඛත්තුං පරික්ඛිපිතුං වට්ටතී''ති වදන්තීති වුත්තං, තත්ථ කාරණං න දිස්සති. **බන්ධිතුං වට්ටතී**ති පුප්ඵරහිතාය සුත්තකොටියා වාකකොටියා වා බන්ධිතුං වට්ටති. **එකවාරං හරිත්වා වා පරික්ඛිපිත්වා වා**ති ඉදං පුබ්බෙ වුත්තචෙතියාදිපරික්ඛෙපං පුප්ඵපටකරණඤ්ච සන්ධාය වුත්තං, තස්මා චෙතියං වා බොධිං වා පරික්ඛිපන්තෙන එකවාරං පරික්ඛිපිත්වා පුරිමට්ඨානං සම්පත්තෙ අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං, තෙනපි එකවාරං පරික්ඛිපිත්වා තථෙව කාතබ්බං. පුප්ඵපටං කරොන්තෙන ච එකවාරං හරිත්වා අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං, තෙනපි තථෙව කාතබ්බං. සචෙපි ද්වෙයෙව භික්ඛූ උභොසු පස්සෙසු ඨත්වා පරියායෙන හරන්ති, වට්ටතියෙවාති වදන්ති.

පූරිතන්ති දීඝතො පසාරණවසෙන පූරිතං. **වායිතුං න ලබ්භතී**ති දීඝතො පසාරිතෙ තිරියතො හරණං වායනං නාම හොතීති එකවාරම්පි පුප්ඵගුණං තිරියතො හරිතුං න වට්ටති. **පුප්ඵානි ඨපෙන්තෙනා**ති අගන්ථිතානි පාකතිකපුප්ඵානි ඨපෙන්තෙන. පුප්ඵදාමං පන පූජනත්ථාය භූමියං ඨපෙන්තෙන ඵුසාපෙත්වා වා අඵුසාපෙත්වා වා දිගුණං කත්වා ඨපෙතුං න වට්ටතීති වදන්ති. **ඝටිකදාමඔලම්බකො**ති අන්තෙ ඝටිකාකාරයුත්තො යමකදාමඔලම්බකො. එකෙකං පන දාමං නික්ඛන්තසුත්තකොටියාව බන්ධිත්වා ඔලම්බිතුං වට්ටති, පුප්ඵදාමද්වයං සඞ්ඝට්ටිතුකාමෙනපි නික්ඛන්තසුත්තකොටියාව සුත්තකොටිං සඞ්ඝට්ටිතුං වට්ටති. **අඩ්ඪචන්දාකාරෙන මාලාගුණපරික්ඛෙපො**ති අඩ්ඪචන්දාකාරෙන මාලාගුණස්ස පුනප්පුනං හරණපච්චාහරණවසෙන පූරෙත්වා පරික්ඛිපනං. තෙනෙව තං පූරිමෙ පවිට්ඨං, තස්මා එතම්පි අඩ්ඪචන්දාකාරං පුනප්පුනං හරණපච්චාහරණවසෙන පූරිතං න වට්ටති. එකවාරං පන අඩ්ඪචන්දාකාරෙන මාලාගුණං හරිතුං වට්ටතීති වදන්ති. **පුප්ඵදාමකරණ**න්ති එත්ථ සුත්තකොටියං ගහෙත්වාපි එකතො කාතුං න වට්ටතීති වදන්ති. ගෙණ්ඩුකඛරපත්තදාමානං පටික්ඛිත්තත්තා චෙලාදීහි කතදාමම්පි න වට්ටති අකප්පියානුලොමත්තාති වදන්ති.

''ලාසියනාටකං නාටෙන්තී''ති වත්වා තමෙව පරියායන්තරෙන දස්සෙතුං **''රෙචකං දෙන්තී''**ති වුත්තං, අභිනයං දස්සෙන්තීති අත්ථො, අත්තනො අධිප්පායං පකාසෙත්වා ''එවං නච්චිතබ්බ''න්ති පඨමං උට්ඨහිත්වා නච්චනාකාරං දස්සෙන්තීති වුත්තං හොති. කෙචි පන ''මුඛෙ අඞ්ගුලියො පක්ඛිපිත්වා සද්දං කරොන්තා චක්කමිව අත්තානං භමයමානා රෙචකං දෙන්ති නාමා''ති වදන්ති. එකෙකාය පන්තියා අට්ඨ අට්ඨ පදානි අස්සාති **අට්ඨපදං**. ''අට්ඨාපද''න්තිපි පඨන්ති. දසපදෙපි එසෙව නයො. **පදානී**ති ච සාරිආදීනං පතිට්ඨානට්ඨානානි. **දසපදං** නාම ද්වීහි පන්තීහි වීසතියා පදෙහි කීළනජූතං. **ආකාසෙයෙව කීළන්තී**ති ''අයං සාරී අසුකපදං මයා නීතා, අයං අසුකපද''න්ති කෙවලං මුඛෙනෙව වදන්තා ආකාසෙයෙව ජූතං කීළන්ති. **ජූතඵලකෙ**ති ජූතමණ්ඩලෙ. **පාසකකීළාය කීළන්තී**ති පාසකං වුච්චති ඡසු පස්සෙසු එකෙකං යාව ඡක්කං දස්සෙත්වා කතකීළනං, තං වඩ්ඪෙත්වා යථාලද්ධඵකාදිවසෙන සාරියො අපනෙන්තා උපනෙන්තා ච කීළන්ති. ඝටෙන කීළා **ඝටිකා**ති එකෙ.

මඤ්ජට්ඨියා වාති මඤ්ජට්ඨිරුක්ඛසාරං ගහෙත්වා පක්කකසාවං සන්ධාය වදති. **සලාකහත්ථ**න්ති තාලහීරාදීනං කලාපස්සෙතං අධිවචනං. බහූසු සලාකාසු විසෙසරහිතං එකං සලාකං ගහෙත්වා තාසු පක්ඛිපිත්වා පුන තංයෙව උද්ධරන්තා සලාකහත්ථෙන කීළන්තීති කෙචි. පණ්ණෙන වංසාකාරෙන කතා නාළිකා **පණ්ණනාළිකා**. තෙනෙවාහ **''තං ධමන්තා''**ති. පුච්ඡන්තස්ස මුඛාගතං අක්ඛරං ගහෙත්වා නට්ඨමුට්ඨිලාභාලාභාදිජානනකීළා **අක්ඛරිකා**තිපි වදන්ති. **හත්ථිස්මි**න්ති නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං, හත්ථිනිමිත්තසිප්පෙති අත්ථො. **අස්සස්මි**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. ''උස්සෙළෙන්ති අප්ඵොටෙන්තී''ති ද්වින්නං පදානං අත්ථො පාකටොයෙවාති න වුත්තො. තත්ථ **උස්සෙළෙන්තී**ති මුඛෙන උස්සෙළනසද්දං පමුඤ්චන්ති, මහන්තං කත්වා අබ්‍යත්තසද්දං පවත්තෙන්තීති අත්ථො. ''අජානං සඤ්ඤං දෙන්තා අජපාලකා විය මුඛෙන වාතං නිච්ඡාරෙන්තා සුඛුමං අබ්‍යත්තනාදං පවත්තෙන්තී''තිපි වදන්ති. **අප්ඵොටෙන්තී**ති භුජහත්ථසඞ්ඝට්ටනසද්දං පවත්තෙන්ති, වාමහත්ථං උරෙ ඨපෙත්වා දක්ඛිණෙන පාණිනා තත්ථ තාළනෙන සද්දං කරොන්තීති අත්ථො. **මුඛඩිණ්ඩිම**න්ති මුඛභෙරියා එතං අධිවචනං.

432. **පසාදාවහෙනා**ති පසාදජනනකෙන. අභික්කමනං **අභික්කන්ත**න්ති ආහ **''ගමනෙනා''**ති. පටික්කමනං **පටික්කන්තං**. **නිවත්තනෙනා**ති නිවත්තිමත්තං දස්සෙති. නිවත්තෙත්වා පන ගමනං ගමනමෙව. අභිමුඛං ලොකිතං ආලොකිතන්ති ආහ **''පුරතො දස්සනෙනා''**ති. **ඉතො චිතො ච දස්සනෙනා**ති අනුදිසාපෙක්ඛනං දස්සෙති. යංදිසාභිමුඛො ගච්ඡති තිට්ඨති නිසීදති, තදභිමුඛං පෙක්ඛනං **ආලොකිතං,** තදනුගතදිසාලොකනං **''විලොකිත''**න්ති හි වුච්චති. අඤ්ඤානිපි හෙට්ඨා උපරි පච්ඡතො පෙක්ඛනවසෙන **ඔලොකිතඋල්ලොකිතාපලොකිතානි** නාම හොන්ති. තානි පන න සමණසාරුප්පානි අප්පසාදාවහානි, තෙනෙවෙත්ථ ආලොකිතවිලොකිතානෙව ගහිතානි. **තෙස**න්ති සමාසෙ ගුණීභූතානිපි පබ්බානි පරාමසති. ''පබ්බසඞ්කොචනෙනා''ති හි වුත්තත්තා පබ්බානි තත්ථ ගුණීභූතානි සඞ්කොචනස්ස පධානත්තා. **සතිසම්පජඤ්ඤෙහී**ති සාත්ථකතාදිපරිග්ගාහිකාය සතියා තථාපවත්තසම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්තතො පකාරෙහි, පකට්ඨං වා සවිසෙසං ජානාතීති සම්පජානො, තස්ස භාවො **සම්පජඤ්ඤං**. තථාපවත්තඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **අභිසඞ්ඛතත්තා**ති සම්මා පවත්තිතත්තා. **හෙට්ඨාඛිත්තචක්ඛූ**ති ඛන්ධං අනාමෙත්වාව අධොඛිත්තචක්ඛු. ඛන්ධං නාමෙත්වා හි හෙට්ඨාවලොකනං න සමණසාරුප්පං. ''ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ''ති ච ඉමිනා යුගමත්තදස්සිතා වුත්තා.

බොන්දොති ලොලො මන්දධාතුකොති අත්ථො. **භකුටිං කත්වා**ති භමුකභෙදං කත්වා. **සාඛල්‍යෙන යුත්තා**ති ''තත්ථ කතමං සාඛල්‍යං? යා සා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා''තිආදිනා (ධ. ස. 1350) නයෙන වුත්තසාඛල්‍යෙන සමන්නාගතා, මුදුවචනාති අත්ථො. **නෙලා**ති එලං වුච්චති දොසො, නාස්සා එලන්ති නෙලා, නිද්දොසාති අත්ථො. **කණ්ණසුඛා**ති බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා, සූචිනා විජ්ඣනං විය කණ්ණසූලං න ජනෙති. **දානනිබද්ධානී**ති නිබද්ධදානානි.

''සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ ආමන්තෙසී''ති වත්වා ''ගච්ඡථ තුම්හෙ සාරිපුත්තා''ති වචනතො ''සාරිපුත්තා''ති ඉදං එකසෙසනයෙන වුත්තන්ති අයමත්ථො පාකටොයෙවාති න වුත්තො. ''සාරිපුත්තා''ති හි ඉදං එකසෙසනයෙන වුත්තං විරූපෙකසෙසස්සපි ඉච්ඡිතත්තා, තෙනෙවෙත්ථ බහුවචනනිද්දෙසො කතොති. **සද්ධස්ස පසන්නස්සා**ති රතනත්තයස්ස සද්ධාය සමන්නාගතස්ස තතොයෙව ච පසන්නස්ස, කම්මඵලසද්ධාය වා සමන්නාගතත්තා සද්ධස්ස රතනත්තයප්පසාදබහුලතාය පසන්නස්ස.

433. **ආපත්තිං රොපෙතබ්බා**ති කුලදූසකකම්මෙන ආපන්නාපත්තිං රොපෙතබ්බා. **තස්මිං විහාරෙ**ති බහිගාමෙ විහාරං සන්ධාය වුත්තං. අන්තොගාමෙ විහාරො පන **''තස්මිං ගාමෙ න වසිතබ්බ''**න්ති ඉමිනාව සඞ්ගහිතො ගාමග්ගහණෙනෙව ගහිතත්තා. ''තස්මිං විහාරෙ''ති වචනතො තස්ස ගාමස්ස සාමන්තා අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසිතුං වට්ටති. **සාමන්තගාමෙ පිණ්ඩාය න චරිතබ්බ**න්ති තස්මිං විහාරෙ වාසස්ස පටික්ඛිත්තත්තා යදි තත්ථ වසති, තෙන සාමන්තගාමෙපි පිණ්ඩාය න චරිතබ්බන්ති අධිප්පායො. **තස්මිං ගාමෙ**

පිණ්ඩාය න චරිතබ්බන්ති යස්මිං ගාමෙ කුලදූසකකම්මං කතං, තස්මිං ගාමෙ න චරිතබ්බං. යස්මිඤ්හි ගාමෙ වා නිගමෙ වා කුලදූසකකම්මං කතං, යස්මිඤ්ච විහාරෙ වසති, නෙව තස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා චරිතුං ලබ්භති, න විහාරෙ වසිතුං. සාමන්තවිහාරෙ වසන්තෙන පන සාමන්තගාමෙ චරිතුං වට්ටති තත්ථ වාසස්ස අප්පටික්ඛිත්තත්තා.

435. **අට්ඨාරස වත්තානීති** ''න උපසම්පාදෙතබ්බං, න නිස්සයො දාතබ්බො, න සාමණෙරො උපට්ඨාපෙතබ්බො, න භික්ඛුනොවාදකසම්මුති සාදිතබ්බා, සම්මතෙන භික්ඛුනියො න ඔවදිතබ්බා, යාය ආපත්තියා සඞ්ඝෙන පබ්බාජනීයකම්මං කතං හොති, න සා ආපත්ති ආපජ්ජිතබ්බා අඤ්ඤා වා තාදිසිකා තතො වා පාපිට්ඨතරා, කම්මං න ගරහිතබ්බං, කම්මිකා න ගරහිතබ්බා, න පකතත්තස්ස භික්ඛුනො උපොසථො ඨපෙතබ්බො, න පවාරණා ඨපෙතබ්බා, න සවචනීයං කාතබ්බං, න අනුවාදො ඨපෙතබ්බො, න ඔකාසො කාරෙතබ්බො, න චොදෙතබ්බො, න සාරෙතබ්බො, න භික්ඛූහි සම්පයොජෙතබ්බ''න්ති එවමාගතානි අට්ඨාරස වත්තානි.

අස්සජිපුනබ්බසුකප්පධානා **අස්සජිපුනබ්බසුකාති** වුත්තා සහචරණඤායෙන. **අනුලොමපටිපදං අප්පටිපජ්ජනතායාති** යථාපඤ්ඤත්තසම්මාවත්තසඞ්ඛාතං අනුලොමපටිපදං අප්පටිපජ්ජනතාය, යෙන වත්තෙන විණ්ණෙන සඞ්ඝො අනුලොමිකො හොති, තස්මිං අවත්තනතොති වුත්තං හොති. **න පන්නලොමා හොන්තීති** පතිතලොමා න හොන්ති, අනුකූලවුත්තිනො න හොන්තීති අත්ථො. **නිත්ථරණමග්ගං න පටිපජ්ජන්තීති** අනුලොමවත්තසඞ්ඛාතං නිත්ථරණූපායං න පටිපජ්ජන්ති, යෙන වත්තෙන විණ්ණෙන සාපත්තිකභාවතො නිත්තිණ්ණා හොන්ති, තස්මිං නිත්ථරණකවත්තස්මිං න වත්තන්ති, ආපත්තිවුට්ඨානත්ථං තුරිතතුරිතා ඡන්දජාතා න හොන්තීති වුත්තං හොති. **දසහි අක්කොසවත්ථූහීති** ජාතිනාමගොත්තකම්මසිප්පආබාධලිඞ්ගකිලෙසආපත්තිහීනසඞ්ඛාතෙහිදසහි අක්කොසකාරණෙහි. **ඡන්දගාමිතා පාපෙන්තීති**ආදීසු **ය**-කාරො ''සයං අභිඤ්ඤා''තිආදීසු විය ලුත්තනිද්දිට්ඨොති ආහ **''ඡන්දගාමිතායපි පාපෙන්ති''**තිආදි. **තෙසන්ති** අස්සජිපුනබ්බසුකානං ගණපාමොක්ඛානං.

436-437. නිගමස්ස අපාකටත්තා තං දස්සෙතුං **''තත්ථා''**තිආදිමාහ. **පරසන්තකං දෙති, දුක්කටමෙවාති** විස්සාසග්ගාහෙන පරසන්තකං ගහෙත්වා දෙන්තං සන්ධාය වුත්තං. **තඤ්ච ඛො වත්ථුපූජනත්ථායාති** මාතාපිතූනම්පි දෙන්තෙන වත්ථුපූජනත්ථාය එව දාතබ්බන්ති දස්සෙති. **''මණ්ඩනත්ථාය පන සිවලිඞ්ගාදිපූජනත්ථායාති** එත්තකමෙව වුත්තත්තා ඉමං වික්කිණිත්වා ජීවිකම්පි කප්පෙස්සන්තීති මාතුආදීනං දාතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. **කස්සචිපීති** ඤාතකස්ස අඤ්ඤාතකස්ස වා කස්සචිපි. **ඤාතිසාමණෙරෙහෙවාති** අනුච්ඡවිකත්තා වුත්තං. **සම්පත්තානං සාමණෙරානං උපඩ්ඪභාගං දාතුං වට්ටතීති** සඞ්ඝිකස්ස ලාභස්ස උපචාරසීමගතානං සාමණෙරානම්පි සන්තකත්තා තෙසම්පි උපඩ්ඪභාගො ලබ්භතෙවාති කත්වා වුත්තං. **චූළකන්ති** උපඩ්ඪභාගතොපි උපඩ්ඪං. චතුත්ථභාගස්සෙතං අධිවචනං.

''සාමණෙරා...පෙ.... ඨපෙන්ති''ති ඉදං වස්සග්ගෙන අභාජියං සන්ධාය වුත්තං. **තත්ථ තත්ථාති** මග්ගෙ වා චෙතියඞ්ගණෙ වා. **දාපෙතුං න ලභන්තීති** සාමණෙරෙහි දාපෙතුං අනනුච්ඡවිකත්තා වුත්තං. න හි තං පුප්ඵදානං නාම සියා. යදි හි තථා ආගතානං තෙසං දානං පුප්ඵදානං භවෙය්‍ය, සාමණෙරෙහිපි දාතුං න ලබ්භෙය්‍ය. **සයමෙවාති** සාමණෙරා සයමෙව. **යාගුභත්තාදීනි ආදායාති** ඉදං භික්ඛූනං අත්ථාය යාගුභත්තාදිසම්පාදනං සන්ධාය වුත්තත්තා ''න වට්ටතී''ති අවිසෙසෙන වුත්තං.

වුත්තනයෙනෙවාති මාතාපිතූනං තාව හරිත්වාපි හරාපෙත්වාපි පක්කොසිත්වාපි පක්කොසාපෙත්වාපි දාතුං වට්ටති, සෙසඤාතකානං පක්කොසාපෙත්වාව. මාතාපිතූනඤ්ච හරාපෙන්තෙන ඤාතිසාමණෙරෙහෙව හරාපෙතබ්බං, ඉතරෙ පන යදි සයමෙව ඉච්ඡන්ති, වට්ටතීති ඉමං පුප්ඵෙ වුත්තනයං ඵලෙපි අතිදිසති, තස්මා ඵලම්පි මාතාපිතූනං හරණහරාපනාදිනා දාතුං වට්ටති, සෙසඤාතීනං පක්කොසාපෙත්වාව. ඉදානි ''යො හරිත්වා වා හරාපෙත්වා වා...පෙ.... ඉස්සරවතාය දදතො ථුල්ලච්චය''න්ති ඉමං පුප්ඵෙ වුත්තනයං ඵලෙපි සඞ්ඛිපිත්වා දස්සෙන්තො **''කුලසඞ්ගහත්ථාය පනා''**තිආදිමාහ. **ඛීණපරිබ්බයානන්ති** ආගන්තුකෙ සන්ධාය වුත්තං. **ඵලපරිච්ඡෙදෙන වාති** ''එත්තකානි ඵලානි දාතබ්බානී''ති එවං ඵලපරිච්ඡෙදෙන වා. **රුක්ඛපරිච්ඡෙදෙන වාති** ''ඉමෙහි රුක්ඛෙහි දාතබ්බානී''ති එවං රුක්ඛපරිච්ඡෙදෙන වා. පරිච්ඡින්නෙසුපි රුක්ඛෙසු ''ඉධ ඵලානි සුන්දරානි, ඉතො ගණ්හථා''ති වදන්තෙන කුලසඞ්ගහො කතො නාම හොතීති ආහ **''එවං පන න වත්තබ්බ''**න්ති.

රුක්ඛච්ඡල්ලීති රුක්ඛත්තචො. තෙසං තෙසං ගිහීනං ගාමන්තරදෙසන්තරාදීසු සාසනපටිසාසනහරණං **ජඞ්ඝපෙසනිකං**. තෙනාහ ''ගිහීනං දූතෙය්‍යං සාසනහරණකම්ම''න්ති. දූතස්ස කම්මං **දූතෙය්‍යං**. **පඨමං සාසනං අග්ගහෙත්වාපි...පෙ.... පදෙ පදෙ දුක්කටන්ති** ඉදං තස්ස සාසනං ආරොචෙස්සාමීති ඉමිනා අධිප්පායෙන ගමනං සන්ධාය වුත්තං, තස්ස පන සාසනං පටික්ඛිපිත්වා සයමෙව කාරුඤ්ඤෙ ඨිතො ගන්ත්වා අත්තනො පතිරූපං සාසනං ආරොචෙති, අනාපත්ති. **පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරන්ති** ''මම වචනෙන භගවතො පාදෙ වන්දථා''තිආදිනා වුත්තප්පකාරං සික්ඛාපදෙ පඨමං වුත්තං. **පක්කමතායස්මාති** ඉදං පබ්බාජනීයකම්මවසෙන වුත්තං. පුන **පක්කමතායස්මාති** ඉදං පන පබ්බාජනීයකම්මකතස්ස වත්තවසෙන වුත්තං. **පඨමසඞ්ඝභෙදසදිසානෙවාති** එත්ථ අඞ්ගෙසුපි යථා තත්ථ පරක්කමනං, එවං ඉධ ඡන්දාදීහි පාපනං දට්ඨබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

කුලදූසකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනවණ්ණනා

442. පඨමං ආපත්ති ආපජ්ජනං එතෙසන්ති **පඨමාපත්තිකා**. **තත්තකානි අහානීති** පටිච්ඡාදිතදිවසතො පට්ඨාය යාව ආරොචිතදිවසො, තාව දිවසපක්ඛමාසසංවච්ඡරවසෙන යත්තකො කාලො අතික්කන්තො, තත්තකං කාලන්ති අත්ථො. **අකාමෙන අවසෙනාති** එත්ථ අප්පටිකම්මකතාය ආපත්තියා සග්ගමොක්ඛාවරණභාවතො අනිච්ඡන්තෙනපි පරිවසිතබ්බන්ති අධිප්පායො. **අව්භාතබ්බොති** අබ්භානකම්මවසෙන පක්කොසිතබ්බො. **තෙ ච භික්ඛූ ගාරය්හාති** එත්ථ යෙ ඌනභාවං ඤත්වා අබ්භෙන්ති, තෙ භික්ඛූ ච ගරහිතබ්බා සාතිසාරා සදොසා, දුක්කටං ආපජ්ජන්තීති අයමත්ථො පාකටොයෙවාති න වුත්තො. **සාමීචීති** වත්තං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

තෙරසකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අනියතකණ්ඩං

1. පඨමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

443. පුත්තසද්දෙන සාමඤ්ඤනිද්දෙසතො එකසෙසනයෙන වා පුත්තීපි ගහිතාති ආහ **"බහූ ධීතරො ච"**ති. **දානප්පදානෙසූති** බුද්දකෙසු චෙව මහන්තෙසු ච දානෙසු. ඡණං නාම අත්තනො ගෙහෙ කත්තබ්බමඞ්ගලන්ති ආහ **"ආවාහවිවාහමඞ්ගලාදීසූ"**ති. එත්ථ ආදි-සද්දෙන එග්ගුණමාසාදීසු උත්තරඵග්ගුණාදිඅභිලක්ඛිතදිවසෙසු සපරිජනානං මනුස්සානං මඞ්ගලකරණම්පි සඞ්ගණ්හාති. **අන්තරුස්සවෙසූති** මහුස්සවස්ස අන්තරන්තරා පවත්තිතඋස්සවෙසු. **ආසාළ්හීපවාරණනක්ඛත්තාදීසූති** එත්ථ නක්ඛත්තසද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ **ආසාළ්හීනක්ඛත්තන්ති** වස්සූපගමනපූජාදිවසං සන්ධාය වුත්තං, **පවාරණනක්ඛත්තන්ති** පවාරණපූජාදිවසං සන්ධාය. **ආදි**-සද්දෙන යස්මිං නක්ඛත්තෙ ගාමනිගමවාසිනො තයො සත්ත වා දිවසෙ නක්ඛත්තඝොසනං කත්වා යථාවිභවං අලඞ්කතපටියත්තා භොගෙ පරිභුඤ්ජන්තා නක්ඛත්තකීළං කීළන්ති, තම්පි සඞ්ගණ්හාති. **ඉමෙපි දාරකාති** අත්තනො දාරකෙ සන්ධාය වදන්ති. **තදනන්තරන්ති** භික්ඛූනං භොජනානන්තරං.

444-445. **තං කම්මන්ති** තං අජ්ඣාචාරකම්මං. **භික්ඛු නිසින්නෙති** එත්ථ **භික්ඛූති** භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනං, භුම්මවචනස්ස වා ලොපං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **"භික්ඛුම්හි නිසින්නෙ"**ති. පාළියං ''සොතස්ස රහො''ති ඉදං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං, ''පටිච්ඡන්නෙ ආසනෙ''ති පන වචනතො ''සක්කා හොති මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිතු''න්ති ච වුත්තත්තා චක්ඛුස්ස රහො ඉධාධිප්පෙතොති දස්සෙතුං **"කිඤ්චාපී"**තිආදි වුත්තං. **පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බොති** රහො නිසජ්ජාපත්තියා පරිච්ඡෙදො වවත්ථානං වෙදිතබ්බං. ඉදානි චක්ඛුස්ස රහෙනෙව ආපත්තිං පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සෙන්තො **"සචෙපි හී"**තිආදිමාහ. **පිහිතකවාටස්සාති** ඉමිනා පටිච්ඡන්නභාවතො චක්ඛුස්ස රහොසබ්භාවං දස්සෙති. **අපිහිතකවාටස්සාති** ඉමිනා අප්පටිච්ඡන්නභාවං දස්සෙති. අප්පටිච්ඡන්නෙ ච දුතියසික්ඛාපදෙ ආගතනයෙන සොතස්ස රහවසෙනපි පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බොති ආහ **"අන්තොද්වාදසහත්ථෙපි ඔකාසෙ"**ති . ''අන්තොද්වාදසහත්ථෙ''ති හි ඉදං සොතස්ස රහාභාවං සන්ධාය වුත්තං. යදි හි චක්ඛුස්සෙව රහාභාවං සන්ධාය වදෙය්‍ය , ''අන්තොද්වාදසහත්ථෙ''ති න වදෙය්‍ය අප්පටිච්ඡන්නෙ තතො දූරතරෙ නිසින්නෙපි චක්ඛුස්ස රහාසම්භවතො. යස්මා නිසීදිත්වා නිද්දායන්තො කපිමිද්ධපරෙතො කිඤ්චි කාලං චක්ඛූනි උම්මීලෙති, කිඤ්චි කාලං නිමීලෙති, න ච මහානිද්දං ඔක්කමති, තස්මා ''නිද්දායන්තොපි අනාපත්තිං කරොතී''ති වුත්තං. නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො පන තාදිසො න හොතීති ආහ **"නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො න කරොතී"**ති, අනාපත්තිං න කරොතීති අත්ථො.

පටිලද්ධසොතාපත්තිඵලාති අන්තිමපරිච්ඡෙදතො අරියසාවිකං දස්සෙති. **පටිවිද්ධචතුසච්චාති** සොතාපත්තිමග්ගෙන පටිවිද්ධචතුසච්චා. **තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරෙන කාරෙතබ්බොති** නිසජ්ජං පටිජානමානස්ස තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරසමායොගො හොතියෙවාති වුත්තං. පාරාජිකෙන පන සඞ්ඝාදිසෙසෙන ච පාචිත්තියෙන ච තෙනාකාරෙන නිසජ්ජං පටිජානමානොව කාරෙතබ්බො. **න අප්පටිජානමානොති** අලජ්ජීපි අප්පටිජානමානො ආපත්තියා න කාරෙතබ්බොති අවිසෙසෙන වුත්තං. සො හි යාව න පටිජානාති, තාව නෙව සුද්ධො, න අසුද්ධොති වා වත්තබ්බො, වත්තානුසන්ධිනා පන කාරෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''පටිඤ්ඤා ලජ්ජීසු කතා, අලජ්ජීසු එවං න විජ්ජති;
> බහුම්පි අලජ්ජී භාසෙය්‍ය, වත්තානුසන්ධිතෙන කාරයෙ''ති. (පරි. 359);

යෙන වා සා සද්ධෙය්‍යවචසා උපාසිකා වදෙය්‍ය, තෙන සො භික්ඛු කාරෙතබ්බොති එත්ථ ''පටිජානමානො''ති අවුත්තෙපි අධිකාරත්තා **"පටිජානමානොව තෙන සො භික්ඛු කාරෙතබ්බො"**ති වුත්තං. තථාරූපාය උපාසිකාය වචනෙන අඤ්ඤථත්තාභාවතො **දිට්ඨං නාම තථාපි හොති, අඤ්ඤථාපි හොතීති** දස්සනෙන අඤ්ඤථත්තසම්භවං දස්සෙති. **එවං මහිද්ධිකා නාම...පෙ.... වදාපෙථාති** ඉදං ''එවං මහිද්ධිකාපි තුම්හෙ එවරූපෙ ආසඞ්කනීයෙ ඨානෙ කස්මා අනුපපරික්ඛිත්වා නිසින්නත්ථ, තුම්හාදිසෙහි නාම අන්තරඝරෙ නිසීදන්තෙහි උපපරික්ඛිත්වා පතිරූපෙ ඨානෙ නිසීදිතබ්බ''න්ති ථෙරං ඔවදන්තො ආහ, න පන අසද්දහන්තො. ථෙරො අත්තනො අනුපපරික්ඛිත්වා අනිසින්නභාවං දස්සෙන්තො **"අන්තරඝරස්සෙවෙසො ආවුසො දොසො"**ති ආහ. **එවමකාසින්ති** අත්තනො නිගූහිතබ්බම්පි ගුණං පකාසෙන්තො එවං විය ඉද්ධිපාටිහාරියං අකාසිං. **රක්ඛෙය්‍යාසි මන්ති** ''මා මං අඤ්ඤෙපි එවං ජානන්තු''ති අත්තනො ගුණං අජානාපෙතුකාමො වදති.

446-451. **මාතුගාමස්ස මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තොති** එත්ථ ''මග්ගෙ''ති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බොති ආහ **"මාතුගාමස්ස මග්ගෙ"**ති. රහො නිසජ්ජස්සාදස්ස අසතිපි මෙථුනරාගභාවෙ තප්පටිබද්ධකිලෙසත්තා වුත්තං **"මෙථුනධම්මසන්නිස්සිතකිලෙසො වුච්චතී"**ති, තෙනෙව **සන්නිස්සිත**ග්ගහණං කතං. තං සන්ධාය අගතෙපි අසුද්ධචිත්තෙන ගතත්තා **"අස්සාදෙ උප්පන්නෙ පාචිත්තිය"**න්ති වුත්තං. **රහස්සාදො උප්පජ්ජති අනාපත්තීති** සුද්ධචිත්තෙන ගන්ත්වා නිසින්නත්තා චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙත්ථ ආපත්ති න හොතීති වුත්තං. **අයං ධම්මො අනියතොති** එත්ථ තිණ්ණං ආපත්තීනං යං ආපත්තිං වා වත්ථුං වා පටිජානාති, තස්ස වසෙන කාරෙතබ්බතාය අනියතොති අයමත්ථො පාකටොයෙවාති න වුත්තො. යං ආපත්තිං පටිජානාති, තස්සා වසෙනෙත්ථ අඞ්ගභෙදො වෙදිතබ්බො.

පඨමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

452. ‘‘එකො’’ති වුත්තත්තා ‘‘නිසජ්ජං කප්පෙතුං පටික්ඛිත්ත’’න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො න ඝටතීති ආහ **‘‘යං එකො…පෙ…. සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො’’**ති. **එතං පච්චත්තවචනන්ති** ‘‘එකො’’ති ඉදං පච්චත්තවචනං.

453. **බහි පරික්ඛිත්තන්ති** බහි පාකාරාදිනා පරික්ඛිත්තං. **පරිවෙණඞ්ගණන්ති** පරිවෙණමාළකං සන්ධාය වුත්තං. **ඉත්ථීපි පුරිසොපීති** එත්ථ පඨමෙ කස්මා ඉත්ථිසතම්පි අනාපත්තිං න කරොති, ඉධ එකාපි කස්මා අනාපත්තිං කරොතීති? වුච්චතෙ – පඨමසික්ඛාපදං ‘‘සක්කා හොති මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිතු’’න්ති වුත්තත්තා මෙථුනධම්මවසෙන ආගතං, න ච මෙථුනස්ස මාතුගාමො දුතියො හොති. ඉත්ථියො හි අඤ්ඤමඤ්ඤිස්සා වජ්ජං පටිච්ඡාදෙන්ති, තෙනෙව වෙසාලියං මහාවනෙ ද්වාරං විවරිත්වා නිපන්නෙ භික්ඛුම්හි සම්බහුලා ඉත්ථියො යාවදත්ථං කත්වා පක්කමිංසු, තස්මා තත්ථ ‘‘ඉත්ථිසතම්පි අනාපත්තිං න කරොතී’’ති වුත්තං. ඉදං පන සික්ඛාපදං දුට්ඨුල්ලවාචාවසෙන ආගතං ‘‘අලඤ්ච ඛො හොති මාතුගාමං දුට්ඨුල්ලාහි වාචාහි ඔභාසිතු’’න්ති වුත්තත්තා. දුට්ඨුල්ලවාචඤ්ච සුත්වා මාතුගාමොපි න පටිච්ඡාදෙති. තෙනෙව **දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ** යා තා ඉත්ථියො හිරිමනා, තා නික්ඛමිත්වා භික්ඛූ උජ්ඣාපෙසුං, තස්මා ඉධ ‘‘ඉත්ථීපි අනාපත්තිං කරොතී’’ති වුත්තං. ඉධ අප්පටිච්ඡන්නත්තා ඉත්ථීපි අනාපත්තිං කරොති, තත්ථ පටිච්ඡන්නත්තා ඉත්ථිසතම්පි අනාපත්තිං න කරොතීති ච වදන්ති.

කායසංසග්ගවසෙන **අනන්ධො** වුත්තො, දුට්ඨුල්ලවාචාවසෙන **අබධිරො**. **අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙති** සොතස්ස රහාභාවො වුත්තො, එතෙන ‘‘සොතස්ස රහො ද්වාදසහත්ථෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බො’’ති දස්සෙති . තස්මා ද්වාදසහත්ථතො බහි නිසින්නො අනාපත්තිං න කරොති සතිපි චක්ඛුස්ස රහාභාවෙ සොතස්ස රහසබ්භාවතො. ඉමස්මිඤ්හි සික්ඛාපදෙ අප්පටිච්ඡන්නත්තා සොතස්ස රහොයෙව අධිප්පෙතො. පාළියං පන ‘‘චක්ඛුස්ස රහො’’ති අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං. **කෙනචි** පන ‘‘ද්වෙපි රහා ඉධ අධිප්පෙතා’’ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. න හි අප්පටිච්ඡන්නෙ ඔකාසෙ චක්ඛුස්ස රහො සම්භවති ද්වාදසහත්ථතො බහි දස්සනවිසයෙ දූරතරෙ නිසින්නස්සපි දට්ඨුං සක්කුණෙය්‍යභාවතො. **නිද්දායන්තොපීති** ඉමිනා ‘‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තොපි ගහිතොයෙවා’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. ‘‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තෙපි සතිපි චක්ඛුස්ස රහෙ අබධිරත්තා සොතස්ස රහො නත්ථී’’ති **ගණ්ඨිපදකාරානං** අධිප්පායො. යථා පන නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො අන්ධො විය කිඤ්චි න පස්සතීති චක්ඛුස්ස රහො සම්භවති, තථා බධිරො විය කිඤ්චි සද්දං න සුණාතීති සොතස්ස රහොපි සම්භවතීති සක්කා වත්තුං. අට්ඨකථායඤ්ච **ඨිතො වා නිසින්නො වාති එත්තකමෙව වුත්තං, පඨමසික්ඛාපදෙ** විය ‘‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තොපි අනාපත්තිං න කරොතී’’ති ඉදං පන න වුත්තං, තස්මා වීමංසිත්වා යථා න විරුජ්ඣති, තථා ගහෙතබ්බං.

සොතස්ස රහස්සෙව ඉධාධිප්පෙතත්තා **‘‘බධිරො පන චක්ඛුමාපී’’**ති වුත්තං. අන්ධස්ස අප්පටිච්ඡන්නම්පි පටිච්ඡන්නපක්ඛං භජතීති පඨමසික්ඛාපදස්ස විසයත්තා වුත්තං **‘‘අන්ධො වා අබධිරොපි න කරොතී’’**ති. යථෙව හි තත්ථ අපිහිතකවාටස්ස ගබ්භස්ස අන්තො සමීපෙපි ඨිතො අන්ධො අනාපත්තිං න කරොති, එවමයම්පීති දට්ඨබ්බං. **උභයත්ථාපීති** ද්වීසුපි අනියතෙසු. යස්මා ද්වීහි සික්ඛාපදෙහි උදායිත්ථෙරං ආරබ්භ විසුං පඤ්ඤත්තා කාචි ආපත්ති නාම නත්ථි, තස්මා තස්ස තස්ස සික්ඛාපදස්ස ආදිකම්මිකෙ සන්ධාය ආදිකම්මිකානං අනාපත්ති වුත්තා. උපනන්දත්ථෙරාදයො හි රහො නිසජ්ජාදීනං ආදිකම්මිකා. භගවතා පන පඨමං පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානියෙව ගහෙත්වා උපනන්දවත්ථුස්මිං අනියතක්කමො දස්සිතො. යදි ඉමෙහි සික්ඛාපදෙහි විසුං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති නාම නත්ථි, අථ කස්මා භගවතා අනියතද්වයං පඤ්ඤත්තන්ති? එවරූපායපි උපාසිකාය වුච්චමානො පටිජානමානොයෙව ආපත්තියා කාරෙතබ්බො, න අප්පටිජානමානොති දස්සෙන්තෙන භගවතා යාය කායචි ආපත්තියා යෙන කෙනචි චොදිතෙ පටිඤ්ඤාතකරණංයෙව දළ්හං කත්වා විනයවිනිච්ඡයලක්ඛණං ඨපිතං. අථ භික්ඛුනීනං අනියතං කස්මා න වුත්තන්ති? ඉදමෙව ලක්ඛණං සබ්බත්ථ අනුගතන්ති න වුත්තං.

දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

අනියතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. නිස්සග්ගියකණ්ඩං

1. චීවරවග්ගො

1. පඨමකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. **සමිතාවිනාති** සමිතපාපෙන. **ගොතමකෙ චෙතියෙති** ගොතමයක්ඛස්ස චෙතියට්ඨානෙ කතවිහාරො වුච්චති. **පරිභුඤ්ජිතුං අනුඤ්ඤාතං හොතීති** භගවතා ගහපතිචීවරෙ අනුඤ්ඤාතෙ බහූනි චීවරානි ලභිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා සීසෙපි ඛන්ධෙපි කටියාපි ඨපෙත්වා ආගච්ඡන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා චීවරෙ සීමං බන්ධන්තෙන තිචීවරං පරිභොගත්ථාය අනුඤ්ඤාතං, න පන අධිට්ඨානවසෙන. නහායන්ති එත්ථාති **නහානං,** නහානතිත්ථං.

460. එකො කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි ''බුද්ධරතනස්ස ච සඞ්ඝරතනස්ස ච පූජා පඤ්ඤායති, කථං නු ඛො ධම්මරතනං පූජිතං නාම හොතී''ති. සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. භගවා ආහ ''සචෙපි බ්‍රාහ්මණ ධම්මරතනං පූජෙතුකාමො, එකං බහුස්සුතං පූජෙහී''ති. බහුස්සුතං භන්තෙ ආචික්ඛථාති. භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡාති. සො භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා ''බහුස්සුතං භන්තෙ ආචික්ඛථා''ති ආහ. ආනන්දත්ථෙරො බ්‍රාහ්මණාති. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං සහස්සග්ඝනකෙන චීවරෙන පූජෙසි. තෙන වුත්තං **''පටිලාභවසෙන උප්පන්න''**න්ති. **උප්පන්න**-සද්දො නිප්ඵන්නපරියායොපි හොතීති තං පටික්ඛිපන්තො ආහ **''නො නිප්ඵත්තිවසෙනා''**ති. පඨමමෙව හි තං තන්තවායකම්මෙන නිප්ඵන්නං.

ථෙරස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගාහාපෙත්වා සයං අනුස්සාවනකම්මං කරොතීති එත්ථ සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව කරොතීති දට්ඨබ්බං. එවං එකමෙකෙන අත්තනො පත්තචීවරං දත්වා පබ්බාජෙත්වා උපජ්ඣං ගණ්හාපිතානි පඤ්ච පඤ්ච භික්ඛුසතානි අහෙසුං. **ආයස්මන්තං ආනන්දං අතිවිය මමායතීති** ආනන්දත්ථෙරො තාව මමායතු අභිණ්හසවභාවතො, සාරිපුත්තත්ථෙරො කථන්ති? න ඉදං මමායනං ගෙහස්සිතපෙමවසෙන, අථ ඛො ගුණසම්භාවනාවසෙනාති නායං දොසො. **නවමං වා දිවසං දසමං වාති** භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං , නවමෙ වා දසමෙ වා දිවසෙති අත්ථො. **සචෙ භවෙය්‍යාති** සචෙ කස්සචි එවං සියා. **වුත්තසදිසමෙවාති** එත්ථ ''වුත්තදිවසමෙවා''තිපි පඨන්ති. ධාරෙතුන්ති එත්ථ ''ආහා''ති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො.

462-463. **නිට්ඨිතචීවරස්මින්ති** භුම්මවචනස්ස ලොපං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **''නිට්ඨිතෙ චීවරස්මි''**න්ති, චීවරස්ස කරණපලිබොධෙ උපච්ඡින්නෙති වුත්තං හොති. පාසපට්ටගණ්ඨිකපට්ටපරියොසානං යං කිඤ්චි කාතබ්බං, තං කත්වාති යොජෙතබ්බං. **සූචියා පටිසාමනන්ති** ඉදං සූචිකම්මස්ස සම්මා පරිනිට්ඨිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, සූචිකම්මනිට්ඨානමෙවෙත්ථ පමාණං. **එතෙසම්පීති** විනට්ඨාදිං පරාමසති.

කථිනෙ ච උබ්භතස්මින්ති යං සඞ්ඝස්ස කථිනං අත්ථතං, තස්මිං කථිනෙ ච උබ්භතෙති අත්ථො. **දුතියස්ස පලිබොධස්ස අභාවං දස්සෙතීති** ආවාසපලිබොධස්ස අභාවං දස්සෙති. එත්ථ ච ''නිට්ඨිතචීවරස්මිං උබ්භතස්මිං කථිනෙ''ති ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි ද්වින්නං පලිබොධානං අභාවදස්සනෙන අත්ථතකථිනස්ස පඤ්චමාසබ්භන්තරෙ යාව චීවරපලිබොධො ආවාසපලිබොධො ච න උපච්ඡිජ්ජති, තාව අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතං අතිරෙකචීවරං දසාහතො පරම්පි ඨපෙතුං වට්ටතීති දීපෙති. අත්ථතකථිනස්ස හි යාව කථිනස්ස උබ්භාරා අනාමන්තචාරො අසමාදානචාරො යාවදත්ථචීවරං ගණභොජනං යො ච තත්ථ චීවරුප්පාදොති ඉමෙ පඤ්චානිසංසා ලබ්භන්ති. පක්කමනං අන්තො අස්සාති **පක්කමනන්තිකා.** එවං සෙසාපි වෙදිතබ්බා. විත්ථාරො පනෙත්ථ ආගතට්ඨානෙයෙව ආවි භවිස්සති.

ඛොමන්ති ඛොමසුත්තෙහි වායිතං ඛොමපටචීවරං, තථා සෙසානි. **සාණන්ති** සාණවාකසුත්තෙහි කතචීවරං. **භඞ්ගන්ති** ඛොමසුත්තාදීනි සබ්බානි එකච්චානි වා මිස්සෙත්වා කතචීවරං. භඞ්ගම්පි වාකමයමෙවාති කෙචි. දුකූලං පට්ටුණ්ණං සොමාරපටං චීනපටං ඉද්ධිජං දෙවදින්නන්ති ඉමානි පන ඡ චීවරානි එතෙසංයෙව අනුලොමානීති විසුං න වුත්තානි. **දුකූලඤ්හි** සාණස්ස අනුලොමං වාකමයත්තා. පට්ටුණ්ණදෙසෙ සඤ්ජාතවත්ථං **පට්ටුණ්ණං.** ''පට්ටුණ්ණකොසෙය්‍යවිසෙසො''ති හි **අභිධානකොසෙ** වුත්තං. සොමාරදෙසෙ චීනදෙසෙ ච ජාතවත්ථානි **සොමාරචීනපටානි.** පට්ටුණ්ණාදීනි තීණි කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. **ඉද්ධිජං** එහිභික්ඛූනං පුඤ්ඤිද්ධියා නිබ්බත්තචීවරං, තං ඛොමාදීනං අඤ්ඤතරං හොතීති තෙසං එව අනුලොමං. දෙවතාහි දින්නං චීවරං **දෙවදින්නං,** තං කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං ජාලිනියා දෙවකඤ්ඤාය අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස දින්නවත්ථසදිසං, තම්පි ඛොමාදීනංයෙව අනුලොමං හොති තෙසු අඤ්ඤතරභාවතො.

මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස විදත්ථිං සන්ධාය **''ද්වෙ විදත්ථියො''**තිආදි වුත්තං. ඉමිනා දීඝතො වඩ්ඪකීහත්ථප්පමාණං විත්ථාරතො තතො උපඩ්ඪප්පමාණං විකප්පනුපගන්ති දස්සෙති. තථා හි ''සුගතවිදත්ථි නාම ඉදානි මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස තිස්සො විදත්ථියො, වඩ්ඪකීහත්ථෙන දියඩ්ඪො හත්ථො හොතී''ති **කුටිකාරසික්ඛාපදට්ඨකථායං** (පාරා. අට්ඨ. 2.348-349) වුත්තං, තස්මා සුගතඞ්ගුලෙන ද්වාදසඞ්ගුලං වඩ්ඪකීහත්ථෙන දියඩ්ඪො හත්ථොති සිද්ධං. එවඤ්ච කත්වා සුගතඞ්ගුලෙන අට්ඨඞ්ගුලං වඩ්ඪකීහත්ථප්පමාණන්ති ඉදං ආගතමෙවාති.

තං අතික්කාමයතොති එත්ථ **තන්ති** චීවරං කාලං වා පරාමසති. **තස්ස යො අරුණොති** තස්ස චීවරුප්පාදදිවසස්ස යො අතික්කන්තො අරුණො. **චීවරුප්පාදදිවසෙන සද්ධින්ති** චීවරුප්පාදදිවසස්ස අතික්කන්තඅරුණෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **දිවසසද්දෙන** හි තංදිවසනිස්සිතො අරුණො වුත්තො. **බන්ධිත්වාති** රජ්ජුආදීහි බන්ධිත්වා. **වෙඨෙත්වාති** වත්ථාදීහි වෙඨෙත්වා.

වචනීයොති සඞ්ඝං අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං. **අඤ්ඤථාපි වත්තබ්බන්ති** එත්ථ ''යාය කායචි භාසාය පදපටිපාටියා අවත්වාපි අත්ථමත්තෙ වුත්තෙ වට්ටතී''ති වදන්ති. **තෙනාති** ආපත්තිං පටිග්ගණ්හන්තෙන. පටිග්ගාහකෙන **''පස්සසී''**ති වුත්තෙ දෙසකෙන වත්තබ්බවචනං දස්සෙති **''ආම පස්සාමී''**ති. පුන පටිග්ගාහකෙන වත්තබ්බවචනමාහ **''ආයතිං සංවරෙය්‍යාසී''**ති. එවං වුත්තෙ පුන දෙසකෙන වත්තබ්බවචනං **''සාධු සුට්ඨු සංවරිස්සාමී''**ති. ඉමිනා අත්තනො ආයතිං සංවරෙ පතිට්ඨිතභාවං දස්සෙති. **ද්වීසු පන සම්බහුලාසු වාති** ද්වීසු සම්බහුලාසු වා ආපත්තීසු පුරිමනයෙනෙව වචනභෙදො වෙදිතබ්බො. ඤත්තියං **ආපත්තිං සරති විවරතීති** එත්ථ ද්වෙ ආපත්තියොති වා සම්බහුලා ආපත්තියොති වා වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො. **චීවරදානෙපීති** නිස්සට්ඨචීවරස්ස දානෙපි. **වත්ථුවසෙනාති** චීවරගණනාය. **ගණස්ස වුත්තා පාළියෙවෙත්ථ පාළීති** ද්වීසු ඉමාහං ආයස්මන්තානං නිස්සජ්ජාමීති වචනෙ විසෙසාභාවතො වුත්තං. **එවං...පෙ.... වත්තුං වට්ටතීති** වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **''ඉතො ගරුකතරානී''**තිආදි. තත්ථ **ඉතොති** ඉතො නිස්සට්ඨචීවරදානතො. ඤත්තිකම්මතො ඤත්තිදුතියකම්මං ගරුකතරන්ති ආහ **''ඉතො ගරුකතරානී''**ති. **ඉමාහං චීවරන්ති** එත්ථ ''ඉමං චීවර''න්තිපි පඨන්ති.

468. **න ඉධ සඤ්ඤා රක්ඛතීති** ඉදං වෙමතිකං අනතික්කන්තසඤ්ඤඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. **යොපි එවංසඤ්ඤී, තස්සපීති** න කෙවලං අතික්කන්තෙ අතික්කන්තසඤ්ඤිස්ස, අථ ඛො වෙමතිකස්ස අනතික්කන්තසඤ්ඤිස්සපීති අත්ථො. ''න ඉධ සඤ්ඤා රක්ඛතී''තිආදිනා වුත්තමත්ථං සෙසත්තිකෙපි අතිදිසති. **එස නයො සබ්බත්ථාති** එස නයො අවිනට්ඨාදීසුපීති අඤ්ඤෙසං චීවරෙසු උපචිකාදීහි ඛායිතෙසු ''මය්හම්පි චීවරං ඛායිත''න්ති එවංසඤ්ඤී හොතීතිආදිනා යොජෙතබ්බන්ති දස්සෙති. අනට්ඨතො අවිලුත්තස්ස විසෙසමාහ **''පසය්හාවහාරවසෙනා''**ති. ථෙය්‍යාවහාරවසෙන ගහිතඤ්හි **නට්ඨන්ති** අධිප්පෙතං, පසය්හාවහාරවසෙන ගහිතං **විලුත්තන්ති**. **අනාපත්ති අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජතීති** ඉදං නිසීදනසන්ථතං සන්ධාය වුත්තං. යං යෙන හි පුරාණසන්ථතස්ස සාමන්තා සුගතවිදත්ථිං අනාදියිත්වා අඤ්ඤං නවං නිසීදනසන්ථතං කතං, තස්ස තං නිස්සග්ගියං හොති. තස්මා ''අනාපත්ති අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජතී''ති ඉදං පරස්ස නිස්සග්ගියං අපරස්ස පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති ඉමමත්ථං සාධෙති. **පරිභොගං සන්ධාය වුත්තන්ති** අනතික්කන්තෙ අතික්කන්තසඤ්ඤිස්ස වෙමතිකස්ස ච පරිභුඤ්ජන්තස්සෙව දුක්කටං, න පන අපරිභුඤ්ජිත්වා ඨපෙන්තස්සාති අධිප්පායො.

469. **තිචීවරං අධිට්ඨාතුන්ති** නාමං වත්වා අධිට්ඨාතුං. **න විකප්පෙතුන්ති** නාමං වත්වා න විකප්පෙතුං. එස නයො සබ්බත්ථ. තස්මා තිචීවරාදීනි අධිට්ඨහන්තෙන ''ඉමං සඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමී''තිආදිනා නාමං වත්වා අධිට්ඨාතබ්බං. විකප්පෙන්තෙන පන ''ඉමං සඞ්ඝාටි''න්තිආදිනා තස්ස තස්ස චීවරස්ස නාමං අග්ගහෙත්වාව ''ඉමං චීවරං තුය්හං විකප්පෙමී''ති විකප්පෙතබ්බං. තිචීවරං වා හොතු අඤ්ඤං වා, යදි තං තං නාමං ගහෙත්වා විකප්පෙති, අවිකප්පිතං හොති, අතිරෙකචීවරට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති. **තතො පරං විකප්පෙතුන්ති** ''චතුමාසතො පරං විකප්පෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං අනුඤ්ඤාත''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ''තතො පරං විකප්පෙත්වා යාව ආගාමිසංවච්ඡරෙ වස්සානං චාතුමාසං, තාව ඨපෙතුං අනුඤ්ඤාත''න්තිපි වදන්ති. ''තතො පරං විකප්පෙතුං අනුජානාමීති එත්තාවතා වස්සිකසාටිකං කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදිඤ්ච තං තං නාමං ගහෙත්වා විකප්පෙතුං අනුඤ්ඤාතන්ති එවමත්ථො න ගහෙතබ්බො තතො පරං වස්සිකසාටිකාදිනාමස්සෙව අභාවතො. තස්මා තතො පරං විකප්පෙන්තෙනපි නාමං ගහෙත්වා න විකප්පෙතබ්බං. උභින්නම්පි තතො පරං විකප්පෙත්වා පරිභොගස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා තථා විකප්පිතං අඤ්ඤනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බ''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

පච්චුද්ධරාමීති ඨපෙමි, පරිච්චජාමීති වා අත්ථො. **ඉමං සඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමීති** එත්ථ ''ඉමං චීවරං සඞ්ඝාටිං අධිට්ඨාමීති එවම්පි වත්තුං වට්ටතී''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තම්පි ''ඉමං චීවරං පරික්ඛාරචොළං අධිට්ඨාමී''ති ඉමිනා සමෙති. **කායවිකාරං කරොන්තෙනාති** හත්ථෙන චීවරං පරාමසන්තෙන වා චාලෙන්තෙන වා. **දුවිධන්ති** සම්මුඛපරම්මුඛභෙදෙසු දුවිධං. **හත්ථපාසෙති** ඉදං ද්වාදසහත්ථං සන්ධාය වුත්තං, තස්මා ද්වාදසහත්ථබ්භන්තරෙ ඨිතං ''ඉම''න්ති වත්වා අධිට්ඨාතබ්බං. තතො පරං ''එත''න්ති වත්වා අධිට්ඨාතබ්බන්ති කෙචි වදන්ති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පනෙත්ථ න කිඤ්චි වුත්තං. පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච සබ්බත්ථ ''හත්ථපාසො''ති අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථො වුච්චති, තස්මා ඉධ විසෙසවිකප්පනාය කාරණං ගවෙසිතබ්බං. **සාමන්තවිහාරො** නාම යත්ථ තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තිතුං සක්කා. ''සාමන්තවිහාරෙ''ති ඉදං දෙසනාසීසමත්තං, තස්මා ඨපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙත්වා දූරෙ ඨිතම්පි අධිට්ඨාතබ්බන්ති වදන්ති. **ඨපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙත්වාති** ච ඉදං ඨපිතට්ඨානසල්ලක්ඛණං අනුච්ඡවිකන්ති කත්වා වුත්තං, චීවරසල්ලක්ඛණමෙවෙත්ථ පමාණං.

අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතවත්ථෙහීති පරික්ඛාරචොළනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතවත්ථෙහි. අධිට්ඨානතො පුබ්බෙ සඞ්ඝාටිආදිවොහාරස්ස අභාවතො ''ඉමං පච්චුද්ධරාමී''ති පරික්ඛාරචොළස්ස විසුං පච්චුද්ධාරවිධිං දස්සෙති. පරික්ඛාරචොළනාමෙන පන අධිට්ඨිතත්තා ''ඉමං පරික්ඛාරචොළං පච්චුද්ධරාමී''ති වුත්තෙපි නෙවත්ථි දොසොති

විඤ්ඤායති. **පච්චුද්ධරිත්වා පුන අධිට්ඨාතබ්බානීති** ඉදඤ්ච සඞ්ඝාටිආදිචීවරනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතුකාමං සන්ධාය වුත්තං. පරික්ඛාරචොළනාමෙනෙව අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස පන පුබ්බෙකතඅධිට්ඨානමෙව අධිට්ඨානං. **අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථීති** ඉමිනා කප්පබින්දුදානකිච්චම්පි නත්ථීති දස්සෙති. මුට්ඨිපඤ්චකාදිතිචීවරප්පමාණයුත්තං සන්ධාය **"තිචීවරං පනා"**තිආදි වුත්තං. **පරික්ඛාරචොළං අධිට්ඨාතුන්ති** පරික්ඛාරචොළං කත්වා අධිට්ඨාතුං. බද්ධසීමායං අවිප්පවාසසීමාසම්මුතිසබ්භාවතො චීවරවිප්පවාසෙපි නෙවත්ථි දොසොති න තත්ථ දුප්පරිහාරතාති ආහ **"අබද්ධසීමායං දුප්පරිහාර"**න්ති.

අනතිරිත්තප්පමාණාති සුගතවිදත්ථියා දීඝසො ඡ විදත්ථියො තිරියං අඩ්ඪතෙය්‍යාවිදත්ථීඤ්ච අනතික්කන්තප්පමාණාති අත්ථො. නනු ච වස්සිකසාටිකා වස්සානාතික්කමෙන, කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදි ආබාධවූපසමෙන අධිට්ඨානං විජහති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. කථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙනපි, කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදි ආබාධවූපසමෙනපි අධිට්ඨානං විජහතී''ති වුත්තං. තස්මා ''තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා''ති කස්මා වුත්තං. සති හි අධිට්ඨානෙ පච්චුද්ධාරො යුත්තොති? එත්ථ තාව තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** ඉදං වුත්තං ''පච්චුද්ධරිත්වාති ඉදං පච්චුද්ධරණං සන්ධාය න වුත්තං, පච්චුද්ධරිත්වාති පන වස්සිකසාටිකභාවතො අපනෙත්වාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. තස්මා හෙමන්තස්ස පඨමදිවසතො පට්ඨාය අන්තොදසාහෙ වස්සිකසාටිකභාවතො අපනෙත්වා විකප්පෙතබ්බාති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං 'තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා'ති වුත්ත''න්ති.

කෙචි පන ''යථා කථිනමාසබ්භන්තරෙ උප්පන්නචීවරං කථිනමාසාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොති, එවමයං වස්සිකසාටිකාපි වස්සානමාසාතික්කමෙ නිස්සග්ගියා හොති, තස්මා කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ පච්චුද්ධරිත්වා තතො පරං හෙමන්තස්ස පඨමදිවසෙ විකප්පෙතබ්බාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. පච්චුද්ධරිත්වා තතො පරං විකප්පෙතබ්බාති පදයොජනා වෙදිතබ්බා''ති ච වදන්ති, තං න යුත්තං. කථිනමාසෙ උප්පන්නඤ්හි චීවරං අතිරෙකචීවරට්ඨානෙ ඨිතත්තා අවසානදිවසෙ අනධිට්ඨිතං කථිනමාසාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොති. අයං පන වස්සිකසාටිකා අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතත්තා න තෙන සදිසාති වස්සානාතික්කමෙ කථං නිස්සග්ගියා හොති. අනධිට්ඨිතඅවිකප්පිතමෙව හි තංතංකාලාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොති, තස්මා හෙමන්තෙපි වස්සිකසාටිකා දසාහං පරිහාරං ලභතියෙව. එවං කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදිපි ආබාධවූපසමෙන අධිට්ඨානං විජහති, තස්මා තතො පරං දසාහං පරිහාරං ලභති, දසාහං පන අනතික්කමිත්වා විකප්පෙතබ්බාති.

කෙචි පන ''අධිට්ඨානභෙදලක්ඛණෙ අවුත්තත්තා වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙපි, කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදි ආබාධෙ වූපසන්තෙපි අධිට්ඨානං න විජහති, තස්මා 'තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බා'ති ඉදං වුත්ත''න්ති වදන්ති, තං **මාතිකාට්ඨකථාය** න සමෙති, **සමන්තපාසාදිකාය** පන සමෙති. තථා හි ''වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙනපි, කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදි ආබාධවූපසමෙනපි අධිට්ඨානං විජහතී''ති ඉදං **සමන්තපාසාදිකායං** නත්ථි, **පරිවාරට්ඨකථායඤ්ච** ''අත්ථාපත්ති හෙමන්තෙ ආපජ්ජති, නො ගිම්හෙ''ති එත්ථ ඉදං වුත්තං ''කත්තිකපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමෙ පාටිපදදිවසෙ විකප්පෙත්වා ඨපිතං වස්සිකසාටිකං නිවාසෙන්තො හෙමන්තෙ ආපජ්ජති. **කුරුන්දියං** පන 'කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජතී'ති වුත්තං, තම්පි සුවුත්තං. චාතුමාසං අධිට්ඨාතුං, තතො පරං විකප්පෙතුන්ති හි වුත්ත''න්ති (පරි. අට්ඨ. 323).

තත්ථ **මහාඅට්ඨකථායං** නිවාසනපච්චයා දුක්කටං වුත්තං, **කුරුන්දට්ඨකථායං** පන අපච්චුද්ධාරපච්චයා. තස්මා **කුරුන්දියං** වුත්තනයෙනෙව වස්සිකසාටිකා වස්සානමාසාතික්කමෙපි අධිට්ඨානං න විජහතීති පඤ්ඤායති. **කුරුන්දියඤ්හි** ''වස්සානං චාතුමාසං අධිට්ඨාතුං, තතො පරං විකප්පෙතු''න්ති වචනතො යදි කත්තිකපුණ්ණමායං න පච්චුද්ධරෙය්‍ය, අවිජහිතාධිට්ඨානා වස්සිකසාටිකා හෙමන්තං සම්පත්තා විකප්පනක්ඛෙත්තෙ අධිට්ඨානසබ්භාවතො දුක්කටං ජනෙති, තස්මා කත්තිකපුණ්ණමායං එව පච්චුද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ විකප්පෙතබ්බාති ඉමිනා අධිප්පායෙන ''කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ අපච්චුද්ධරිත්වා හෙමන්තෙ ආපජ්ජතී''ති වුත්තං, තස්මා වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

නහානත්ථාය අනුඤ්ඤාතත්තා **"වණ්ණභෙදමත්තරත්තාපි වෙසා වට්ටතී"**ති වුත්තං. **ද්වෙ පන න වට්ටන්තීති** ද්වින්නං අධිට්ඨානාභාවතො වුත්තං. ''සචෙ වස්සානෙ අපරා වස්සිකසාටිකා උප්පන්නා හොති, පුරිමවස්සිකසාටිකං පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙත්වා ච අධිට්ඨාතබ්බා''ති වදන්ති. **පමාණයුත්තන්ති** දීඝසො සුගතවිදත්ථියා ද්වෙ විදත්ථියො, විත්ථාරතො දියඩ්ඪා, දසා විදත්ථීති ඉමිනා පමාණෙන යුත්තං. **පමාණිකාති** සුගතවිදත්ථියා දීඝසො චතස්සො විදත්ථියො, තිරියං ද්වෙ විදත්ථියොති එවං වුත්තප්පමාණයුත්තා. **පච්චුද්ධරිත්වා විකප්පෙතබ්බාති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. ''සකිං අධිට්ඨිතං අධිට්ඨිතමෙව හොති, පුන න පච්චුද්ධරීයති කාලපරිච්ඡෙදාභාවතො''ති වදන්ති. අපරෙ පන ''එකවචනෙනපි වට්ටතීති දස්සනත්ථං 'සකිං අධිට්ඨිතං අධිට්ඨිතමෙවා'ති වුත්ත''න්ති වදන්ති. උභයත්ථාපි අස්ස වචනස්ස ඉධ වචනෙ අපුබ්බං පයොජනං න දිස්සති, තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** ඉමස්මිං ඨානෙ ''සකිං අධිට්ඨිතං අධිට්ඨිතමෙව හොතී''ති ඉදං පදං න වුත්තං.

''අත්තනො සන්තකභාවතො මොචෙත්වා ඨපිතං සන්ධාය මහාපච්චරියං අනාපත්ති වුත්තා''ති වදන්ති. ඉමිනා භෙසජ්ජං චෙතාපෙස්සාමි, ඉදං මාතුයා දස්සාමීති ඨපෙන්තෙන අධිට්ඨාතබ්බං, ඉදං භෙසජ්ජස්ස, ඉදං මාතුයාති විස්සජ්ජෙත්වා සකසන්තකභාවතො මොචිතෙ අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථීති අධිප්පායො. **සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය**

දින්නපච්චත්ථරණෙති එත්ථ ‘‘අනිවාසෙත්වා අපාරුපිත්වා ච කෙවලං මඤ්චපීඨෙසුයෙව අත්ථරිත්වා පරිභුඤ්ජියමානං පච්චත්ථරණං අත්තනො සන්තකම්පි අනධිට්ඨාතුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. හෙට්ඨා පන ‘‘පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතබ්බමෙවා’’ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා අත්තනො සන්තකං අධිට්ඨාතබ්බමෙවාති අම්හාකං ඛන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

‘‘හීනායාවත්තනෙනාති සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය ගිහිභාවූපගමනෙනා’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තං යුත්තං අඤ්ඤස්ස දානෙ විය චීවරෙ නිරාලයභාවෙනෙව පරිච්චත්තත්තා. කෙචි පන ‘‘හීනායාවත්තනෙනාති භික්ඛුනියා ගිහිභාවූපගමනෙනා’’ති එවමත්ථං ගහෙත්වා ‘‘භික්ඛු පන විබ්භමන්තොපි යාව සික්ඛං න පච්චක්ඛාති, තාව භික්ඛුයෙවාති අධිට්ඨානං න විජහතී’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං ‘‘භික්ඛුනියා හීනායාවත්තනෙනා’’ති විසෙසෙත්වා අවුත්තත්තා. භික්ඛුනියා හි ගිහිභාවූපගමනෙ අධිට්ඨානවිජහනං විසුං වත්තබ්බං නත්ථි තස්සා විබ්භමනෙනෙව අස්සමණීභාවතො. **සික්ඛාපච්චක්ඛානෙනාති** පන ඉදං සචෙ භික්ඛුලිඞ්ගෙ ඨිතොව සික්ඛං පච්චක්ඛාති , තස්ස කායලග්ගම්පි චීවරං අධිට්ඨානං විජහතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **කනිට්ඨඞ්ගුලිනඛවසෙනාති** හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදං දස්සෙති. **පමාණචීවරස්සාති** පච්ඡිමප්පමාණං සන්ධාය වුත්තං. **ද්වෙ චීවරානි පාරුපන්තස්සාති** අන්තරඝරප්පවෙසනත්ථාය **සුප්පටිච්ඡන්නසික්ඛාපදෙ** වුත්තනයෙන සඞ්ඝාටිං උත්තරාසඞ්ගඤ්ච එකතො කත්වා පාරුපන්තස්ස. **සඞ්ඝරිතට්ඨානෙති** ද්වීසුපි අන්තෙසු සඞ්ඝරිතට්ඨානෙ. **එස නයොති** ඉමිනා පමාණයුත්තෙසු යත්ථ කත්ථචි ඡිද්දං අධිට්ඨානං විජහති, මහන්තෙසු පන තතො පරෙන ඡිද්දං අධිට්ඨානං න විජහතීති අයමත්ථො දස්සිතො. **සබ්බෙසූති** තිචීවරාදිභෙදෙසු සබ්බචීවරෙසු.

අඤ්ඤං පච්ඡිමප්පමාණං නාම නත්ථීති සුත්තෙ ආගතං නත්ථීති අධිප්පායො. ඉදානි තමෙව විභාවෙතුං **‘‘යඤ්හී’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘තං අතික්කමයතො ඡෙදනකං පාචිත්තිය’’න්ති වුත්තත්තා ආහ **‘‘තතො උත්තරි පටිසිද්ධත්තා’’**ති. **තං න සමෙතීති** පරික්ඛාරචොළස්ස විකප්පනුපගපච්ඡිමං පච්ඡිමප්පමාණන්ති ගහෙත්වා ඉතරෙසං තිචීවරාදීනං මුට්ඨිපඤ්චකාදිභෙදං පච්ඡිමප්පමාණං සන්ධාය ‘‘එස නයො’’තිආදිවචනං න සමෙති තාදිසස්ස පච්ඡිමප්පමාණස්ස සුත්තෙ අභාවතොති අධිප්පායො. **අන්ධකට්ඨකථායං** වුත්තවචනං න සමෙතීති ඉමිනාව පටික්ඛෙපෙන විකප්පනුපගපච්ඡිමස්ස අන්තො යත්ථ කත්ථචි ඡිද්දං අධිට්ඨානං විජහතීති අයම්පි නයො පටික්ඛිත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. තිචීවරඤ්හි ඨපෙත්වා සෙසචීවරෙසු ඡිද්දෙන අධිට්ඨානවිජහනං නාම නත්ථි, තස්මා අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතෙසු සෙසචීවරෙසු විකප්පනුපගපච්ඡිමං අප්පහොන්තං කත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්නෙසුපි අධිට්ඨානවිජහනං නත්ථි. සචෙ පන අධිට්ඨානතො පුබ්බෙයෙව තාදිසං හොති, අචීවරත්තා අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි. **ඛුද්දකං චීවරන්ති** මුට්ඨිපඤ්චකාදිභෙදප්පමාණතො අනූනමෙව ඛුද්දකචීවරං. **මහන්තං වා ඛුද්දකං කරොතීති** එත්ථ තිණ්ණං චීවරානං චතූසු පස්සෙසු යස්මිං පදෙසෙ ඡිද්දං අධිට්ඨානං න විජහති, තස්මිං පදෙසෙ සමන්තතො ඡින්දිත්වා ඛුද්දකං කරොන්තස්ස අධිට්ඨානං න විජහතීති අධිප්පායො.

සම්මුඛාවිකප්පනා පරම්මුඛාවිකප්පනාති එත්ථ සම්මුඛෙන විකප්පනා පරම්මුඛෙන විකප්පනාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. **සන්නිහිතාසන්නිහිතභාවන්ති** ආසන්නදූරභාවං. ආසන්නදූරභාවො ච අධිට්ඨානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **පරිභොගාදයොපි වට්ටන්තීති** එත්ථ අධිට්ඨානස්සපි අන්තොගධත්තා සචෙ සඞ්ඝාටිආදිනාමෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතුකාමො හොති, අධිට්ඨානං කාතබ්බං. නො චෙ, න කාතබ්බං, විකප්පනමෙව පමාණං, තස්මා අතිරෙකචීවරං නාම න හොති. **මිත්තොති** දළ්හමිත්තො. **සන්දිට්ඨොති** දිට්ඨමිත්තො නාතිදළ්හමිත්තො. **විකප්පිතවිකප්පනා නාමෙසා වට්ටතීති** අධිට්ඨිතඅධිට්ඨානං වියාති අධිප්පායො **අවිසෙසෙන වුත්තවචනන්ති** තිචීවරාදිං අධිට්ඨෙති, වස්සිකසාටිකං කණ්ඩුප්පටිච්ඡාදිඤ්ච විකප්පෙතීති අවත්වා සබ්බචීවරානං අවිසෙසෙන විකප්පෙතීති වුත්තවචනං. **තිචීවරසඞ්ඛෙපෙනාති** තිචීවරනීහාරෙන, සඞ්ඝාටිආදිඅධිට්ඨානවසෙනාති වුත්තං හොති.

තුය්හං දෙමීතිආදීසු ‘‘තස්මිං කාලෙ න ගණ්හිතුකාමොපි සචෙ න පටික්ඛිපති, පුන ගණ්හිතුකාමතාය සති ගහෙතුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. **ඉත්ථන්නාමස්සාති** පරම්මුඛෙ ඨිතං සන්ධාය වදති. **‘‘තුය්හං ගණ්හාහී’’ති වුත්තෙ ‘‘මය්හං ගණ්හාමී’’ති වදති, සුදින්නං සුග්ගහිතඤ්චාති** එත්ථ ‘‘යථා පරතො ‘තව සන්තකං කරොහී’ති වුත්තෙ දුද්දින්නම්පි ‘සාධු, භන්තෙ, මය්හං ගණ්හාමී’ති වචනෙන ‘සුග්ගහිතං හොතී’ති වුත්තං, එවමිධාපි ‘තුය්හං ගණ්හාහී’ති වුත්තෙ සුදින්නත්තා ‘මය්හං ගණ්හාමී’ති අවුත්තෙපි ‘සුදින්නමෙවා’’’ති වදන්ති. **‘‘ගණ්හාහීති** ච ආණත්තියා ගහණස්ස තප්පටිබද්ධතාකරණවසෙන පවත්තත්තා තදා ගණ්හාමීති චිත්තෙ අනුප්පාදිතෙ පච්ඡා ගහෙතුං න ලභතී’’ති වදන්ති.

තං න යුජ්ජතීති විනයකම්මස්ස කරණවසෙන ගහෙත්වා දින්නත්තා වුත්තං. සචෙ පන පරො සච්චතොයෙව විස්සාසං ගණ්හාති, පුන කෙනචි කාරණෙන තෙන දින්නං තස්ස න වට්ටතීති නත්ථි. නිස්සග්ගියං පන චීවරං ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා ගණ්හන්තං ‘‘මා ගණ්හාහී’’ති නිවාරණත්ථං වුත්තං. කායවාචාහි කත්තබ්බඅධිට්ඨානවිකප්පනානං අකතත්තා හොතීති ආහ **‘‘කායවාචාතො සමුට්ඨාතී’’**ති. චීවරස්ස අත්තනො සන්තකතා, ජාතිප්පමාණයුත්තතා, ඡින්නපලිබොධභාවො, අතිරෙකචීවරතා, දසාහාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

පඨමකථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

471-473. දුතියෙ අථානන්දත්ථෙරො කථං ඔකාසං පටිලභති, කිං කරොන්තො ච ආභිණ්ඩතීති ආහ **"ථෙරො කිරා"**තිආදි. **අවිප්පවාසෙති** නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං, අවිප්පවාසත්ථන්ති අත්ථො, විප්පවාසපච්චයා යා ආපත්ති, තදභාවත්ථන්ති වුත්තං හොති.

475-476. **එවං ඡින්නපලිබොධොති** එවං ඉමෙහි චීවරනිට්ඨානකඨිනුබ්භාරෙහි ඡින්නපලිබොධො. **අධිට්ඨිතෙසූති** තිචීවරාධිට්ඨානනයෙන අධිට්ඨිතෙසු. **තිචීවරෙන විප්පවුත්ථො හොතීති** "රුක්ඛො ඡින්නො, පටො දඩ්ඪො"තිආදීසු විය අවයවෙපි සමුදායවොහාරො ලබ්භතීති වුත්තං.

477-478. **පරිඛාය වා පරික්ඛිත්තොති** ඉමිනා ච සමන්තා නදීතළාකාදිඋදකෙන පරික්ඛිත්තොපි පරික්ඛිත්තොයෙවාති දස්සෙති. **එත්තාවතාති** "පරික්ඛිත්තො"ති ඉමිනා වචනෙන. **ආකාසෙ අරුණං උට්ඨාපෙතීති** සරස්ස උපරි ආකාසෙ අඩ්ඪතෙය්‍යරතනප්පමාණං අතික්කමිත්වා අරුණං උට්ඨාපෙති. සරං නිවෙසනුදොසිතාදිලක්ඛණමෙව, න පන පාටියෙක්කං සරං නාම අත්ථීති ආහ **"එත්ථ වා"**තිආදි.

479. පාළියං වුත්තනයෙන "සභායෙ"ති අවත්වා **"සභාය"**න්ති පච්චත්තවචනං **සභාය**-සද්දස්ස නපුංසකලිඞ්ගතාවිභාවනත්ථං වුත්තං. **සභා**-සද්දපරියායොපි හි **සභාය**-සද්දො නපුංසකලිඞ්ගයුත්තො ඉධ වුත්තොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **"ලිඞ්ගබ්‍යත්තයෙන සභා වුත්තා"**ති ආහ. **චීවරහත්ථපාසෙ වසිතබ්බං නත්ථීති** චීවරහත්ථපාසෙයෙව වසිතබ්බන්ති නත්ථි. **යං තස්සා...පෙ.... න විජහිතබ්බන්ති** එත්ථ තස්සා වීථියා සම්මුඛට්ඨානෙ සභායද්වාරානං ගහණෙනෙව තත්ථ සබ්බානිපි ගෙහානි සා ච අන්තරවීථි ගහිතායෙව හොති. **අතිහරිත්වා සරෙ නික්ඛිපතීති** තං වීථිං මුඤ්චිත්වා ඨිතෙ අඤ්ඤස්මිං සරෙ නික්ඛිපති. **පුරතො වා පච්ඡතො වා හත්ථපාසෙති** සරස්ස හත්ථපාසං සන්ධාය වදති.

නිවෙසනාදීසු පරික්ඛිත්තතාය එකූපචාරතා, අපරික්ඛිත්තතාය නානූපචාරතා ච වෙදිතබ්බාති දස්සෙන්තො **"එතෙනෙවුපායෙනා"**තිආදිමාහ. නිවෙසනාදීනි ගාමතො බහි සන්නිවිට්ඨානි ගහිතානීති වෙදිතබ්බං. අන්තොගාමෙ ඨිතානඤ්හි ගාමග්ගහණෙන ගහිතත්තා ගාමපරිහාරොයෙවාති. **සබ්බත්ථාපීති** ගාමාදීසු අජ්ඣොකාසපරියන්තෙසු පන්නරසසු. **පරික්ඛෙපාදිවසෙනාති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන අපරික්ඛෙපස්සෙව ගහණං වෙදිතබ්බං, න එකකුලාදීනම්පි.

480-487. **ඔවරකො** නාම ගබ්භස්ස අබ්භන්තරෙ අඤ්ඤො ගබ්භොතිපි වදන්ති. **මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදොති** චන්දිකඞ්ගණයුත්තො පාසාදො.

489. **සත්ථොති** ජඞ්ඝසත්ථො සකටසත්ථො වා. **පරියාදියිත්වාති** විනිවිජ්ඣිත්වා. වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **"අන්තොපවිට්ඨෙන...පෙ.... ඨිතො හොතී"**ති. තත්ථ **අන්තොපවිට්ඨෙනාති** ගාමස්ස නදියා වා අන්තොපවිට්ඨෙන. **නදීපරිහාරො ච ලබ්භතීති** එත්ථ "විසුං නදීපරිහාරස්ස අවුත්තත්තා ගාමාදීහි අඤ්ඤත්ථ විය චීවරහත්ථපාසොයෙව නදීපරිහාරො"ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **විහාරසීමන්ති** අවිප්පවාසසීමං සන්ධායාහ. **විහාරං ගන්ත්වා වසිතබ්බන්ති** අන්තොසීමාය යත්ථ කත්ථචි වසිතබ්බං. **සත්ථසමීපෙයෙවාති** ඉදං යථාවුත්තඅබ්භන්තරපරිච්ඡෙදවසෙන වුත්තං. පාළියං **නානාකුලස්ස සත්ථො හොති, සත්ථෙ චීවරං නික්ඛිපිත්වා හත්ථපාසා න විජහිතබ්බන්ති** එත්ථ **හත්ථපාසො** නාම සත්ථස්ස හත්ථපාසොති වෙදිතබ්බං.

490. **එකකුලස්ස ඛෙත්තෙති** අපරික්ඛිත්තං සන්ධාය වදති. යස්මා "නානාකුලස්ස පරික්ඛිත්තෙ ඛෙත්තෙ චීවරං නික්ඛිපිත්වා ඛෙත්තද්වාරමූලෙ වා තස්ස හත්ථපාසෙ වා වත්ථබ්බ"න්ති වුත්තං, තස්මා ද්වාරමූලතො අඤ්ඤත්ථ අන්තොඛෙත්තෙපි වසන්තෙන චීවරං හත්ථපාසෙ කත්වායෙව වසිතබ්බං.

491-494. **"විහාරො** නාම සපරික්ඛිත්තො වා අපරික්ඛිත්තො වා සකලො ආවාසො"ති වදන්ති. **යස්මිං විහාරෙති** එත්ථ පන එකං ගෙහමෙව වුත්තං. **එකකුලනානාකුලසන්තකතා** චෙත්ථ කාරාපකානං වසෙන වෙදිතබ්බා. **ඡායාය ඵුට්ඨොකාසස්ස අන්තො එවාති** යදා මහාවීථියං උජුකමෙව ගච්ඡන්තං සූරියමණ්ඩලං මජ්ඣන්හිකං පාපුණාති, තදා යං ඔකාසං ඡායා ඵරති, තං සන්ධාය වුත්තං. **අගමනපථෙති** යං තදහෙව ගන්ත්වා පුන ආගන්තුං සක්කා න හොති, තාදිසං සන්ධාය වුත්තං.

495. **නදිං ඔතරතීති** හත්ථපාසං මුඤ්චිත්වා ඔතරති. **න ආපජ්ජතීති** පරිභොගපච්චයා දුක්කටං නාපජ්ජති. තෙනාහ **"සො හී"**තිආදි. **අපරිභොගාරහත්තාති** ඉමිනාව නිස්සග්ගියචීවරං අනිස්සජ්ජෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුක්කටං අවිත්තකන්ති සිද්ධං. **එකං පාරුපිත්වා එකං අංසකූටෙ ඨපෙත්වා ගන්තබ්බන්ති** ඉදං බහූනං සඤ්චාරට්ඨානෙ එවං අකත්වා ගමනං න සාරුප්පන්ති කත්වා වුත්තං. **බහිගාමෙ ඨපෙත්වා...පෙ.... විනයකම්මං කාතබ්බන්ති** වුත්තත්තා අධිට්ඨානෙ විය පරම්මුඛා ඨිතම්පි නිස්සග්ගියං චීවරං නිස්සජ්ජිතුං නිස්සට්ඨචීවරඤ්ච දාතුං වට්ටතීති වෙදිතබ්බං.

ගමනෙ සඋස්සාහත්තා **"නිස්සයො පන න පටිප්පස්සම්භතී"**ති වුත්තං. **මුහුත්තං සයිත්වා...පෙ.... නිස්සයො ච පටිප්පස්සම්භතීති** එත්ථ "උස්සාහෙ අපරිච්චත්තෙපි ගමනස්ස උපච්ඡින්නත්තා පුන උට්ඨාය සඋස්සාහං

ගච්ඡන්තානම්පි අන්තරා අරුණෙ උට්ඨිතෙ නිස්සයො පටිප්පස්සම්භතියෙවා''ති වදන්ති. පරතො **මුහුත්තං ඨත්වාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වචනං අග්ගහෙත්වා ගතාති** එත්ථ සචෙ එවං ගච්ඡන්තා ''පුරාරුණා අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිස්සාමා''ති උස්සාහං විනාව ගතා හොන්ති, අරුණුග්ගමනෙ නිස්සයපටිප්පස්සද්ධි න වත්තබ්බා පඨමතරංයෙව පටිප්පස්සම්භනතො. අථ ''පුරාරුණා පස්සිස්සාමා''ති සඋස්සාහාව ගච්ඡන්ති, නිස්සයපටිප්පස්සද්ධියෙව න වත්තබ්බා. එවඤ්ච සති **''සහ අරුණුග්ගමනා නිස්සයො පටිප්පස්සම්භතී''**ති කස්මා වුත්තං? වුච්චතෙ – සඋස්සහත්තා පඨමතරං පටිප්පස්සද්ධි න වුත්තා. සතිපි ච උස්සාහභාවෙ එකතො ගමනස්ස උපච්ඡින්නත්තා ''මුහුත්තං ඨත්වා''ති එත්ථ විය සහ අරුණුග්ගමනා පටිප්පස්සද්ධියෙව වුත්තා.

අන්තොසීමායං ගාමන්ති අවිප්පවාසසීමාසම්මුතියා පච්ඡා පතිට්ඨාපිතගාමං සන්ධාය වදති ගාමං අන්තො කත්වා අවිප්පවාසසීමාසම්මුතියා අභාවතො. **නෙව චීවරානි නිස්සග්ගියානි හොන්තීති** අවිප්පවාසසීමාභාවතො වුත්තං, **න නිස්සයො පටිප්පස්සම්භතීති** සඋස්සාහභාවතො. **අන්තරාමග්ගෙයෙව ච නෙසං අරුණං උග්ගච්ඡතීති** ධම්මං සුත්වා ආගච්ඡන්තානං අරුණං උග්ගච්ඡති. **අස්සතියා ගච්ඡතීති** අස්සතියා අත්තනො චීවරං අපච්චුද්ධරිත්වා ථෙරස්ස චීවරං අපච්චුද්ධරාපෙත්වා ගච්ඡති. එවං ගතෙ තස්මිං පච්ඡා ථෙරෙන සරිත්වා පටිපජ්ජිතබ්බවිධිං දස්සෙති **''අත්තනො චීවරං පච්චුද්ධරිත්වා දහරස්ස චීවරං විස්සාසෙන ගහෙත්වා ඨපෙතබ්බ''**න්ති. **ගන්ත්වා වත්තබ්බොති** ආගතකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා විහාරං ගතෙන පටිපජ්ජිතබ්බවිධිං දස්සෙති. අනධිට්ඨිතචීවරතා, අනත්ථතකඨිනතා, අලද්ධසම්මුතිතා, රත්තිවිප්පවාසොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියකඨිනසික්ඛාපදවණ්ණනා

497-499. තතියෙ පාළියං **චීවරපච්චාසා නික්ඛිපිතුන්ති** එත්ථ චීවරපච්චාසාය සතියා නික්ඛිපිතුන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. භණ්ඩිකාබද්ධානි භණ්ඩිකබද්ධානීතිපි පඨන්ති, භණ්ඩිකං කත්වා බද්ධානීති අත්ථො. **නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනාති** එත්ථ පුරිමසික්ඛාපදෙ විය සාමිවසෙනෙව කරණවචනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

500. අනත්ථතෙ කඨිනෙ චීවරමාසෙ භික්ඛුනො උප්පන්නචීවරං අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතං තස්මිං මාසෙ ඨපෙතුං වට්ටතීති ආහ **''එකං පච්ඡිමකත්තිකමාසං ඨපෙත්වා''**ති. කෙචි පන ''කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලචීවරන්ති වචනතො අනත්ථතෙ කඨිනෙ පච්ඡිමකත්තිකමාසසඞ්ඛාතෙ චීවරමාසෙ උප්පන්නචීවරස්සපි පච්චාසාචීවරෙ අසති දසාහපරිහාරොයෙව, තතො පරං ඨපෙතුං න වට්ටතී''ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාය න සමෙති. තථා හි **අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදට්ඨකථායං** (පාරා. අට්ඨ. 2.646-649 ආදයො) ''පවාරණමාසස්ස ජුණ්හපක්ඛපඤ්චමියං උප්පන්නස්ස අච්චෙකචීවරස්ස අනත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා පරිහාරො''ති වුත්තං. තමෙව ච පරිහාරං සන්ධාය ''ඡට්ඨිතො පට්ඨාය පන උප්පන්නං අනච්චෙකචීවරම්පි පච්චුද්ධරිත්වා ඨපිතචීවරම්පි එතං පරිහාරං ලභතියෙවා''ති (පාරා. අට්ඨ. 2.646-649) වුත්තං. තස්මා චීවරමාසෙ දසාහතො පරම්පි අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතම්පි ඨපෙතුං වට්ටති.

යදි එවං ''කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලචීවර''න්ති ඉදං කස්මා වුත්තන්ති චෙ? අකාලචීවරසාමඤ්ඤතො අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං පඨමානියතෙ සොතස්ස රහො විය. එකාදසමාසෙ සත්තමාසෙ ච උප්පන්නඤ්හි චීවරං වුත්ථවස්සෙහි සෙසෙහි ච සම්මුඛීභූතෙහි භාජෙතුං ලබ්භතීති අකාලචීවරං නාම ජාතං. කාලෙ පන ''සඞ්ඝස්ස ඉදං අකාලචීවරං දම්මී''ති අනුද්දිසිත්වා ''සඞ්ඝස්ස දම්මී''ති දින්නං වුත්ථවස්සෙහියෙව භාජෙතබ්බං, න අඤ්ඤෙහීති කාලචීවරන්ති වුච්චති. ආදිස්ස දින්නං පන සම්මුඛීභූතෙහි සබ්බෙහියෙව භාජෙතබ්බන්ති අකාලචීවරං, තස්මා කාලෙපි ආදිස්ස දින්නස්ස වුත්ථවස්සෙහි සෙසෙහි ච සම්පත්තෙහි භාජනීයත්තා අකාලචීවරසාමඤ්ඤතො ''කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලචීවර''න්ති අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං. යදි එවං ''එකපුග්ගලස්ස වා ඉදං තුය්හං දම්මීති දින්න''න්ති කස්මා වුත්තං. න හි පුග්ගලස්ස ආදිස්ස දින්නං කෙනචි භාජනීයං හොතීති? නායං විරොධො ආදිස්ස වචනසාමඤ්ඤතො ලබ්භමානමත්ථං දස්සෙතුං තථා වුත්තත්තා.

එවං පන අවත්වාති ''තතො චෙ උත්තරි''න්ති ඉමස්ස ''මාසපරමතො උත්තරි''න්ති පදභාජනං අවත්වා. **තාව උප්පන්නං පච්චාසාචීවරන්ති** පච්චත්තවචනං **''අත්තනො ගතිකං කරොතී''**ති කරණකිරියාය කත්තුභාවතො. අන්තරා උප්පන්නඤ්හි පච්චාසාචීවරං මාසපරමං මූලචීවරං ඨපෙතුං අදත්වා අත්තනො දසාහපරමතාය එව පරිච්ඡින්දතීති අත්තනො ගතිකං කරොති. **තතො උද්ධං මූලචීවරන්ති** එත්ථ පන **මූලචීවරන්ති** පච්චත්තවචනං. වීසතිමදිවසතො උද්ධඤ්හි උප්පන්නං පච්චාසාචීවරං දසාහපරමං ගන්තුං අදත්වා මූලචීවරං අත්තනා සද්ධිං කරණසම්බන්ධතාමත්තෙන සකකාලවසෙන පරිච්ඡින්දතීති අත්තනො ගතිකං කරොති. පච්චාසාචීවරෙ පන ලභිත්වා විසුං ඨපෙන්තස්ස දසාහං අනතික්කන්තෙ නත්ථි තප්පච්චයා ආපත්ති. පාළියං **දසාහා කාරෙතබ්බන්ති** එත්ථ **දසාහාති** කරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, දසාහෙනාති අත්ථො. **පඤ්චාහුප්පන්නෙති**ආදිං රස්සං කත්වාපි පඨන්ති. **එකවීසෙ උප්පන්නෙ…පෙ. … නවාහා කාරෙතබ්බන්ති**ආදි පච්චාසාචීවරස්ස උප්පන්නදිවසං ඨපෙත්වා වුත්තං.

අඤ්ඤං පච්චාසාචීවරං…පෙ…. කාරෙතබ්බන්ති ඉදං සතියා එව පච්චාසාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සචෙ පන ''ඉතො පට්ඨාය චීවරං න ලභිස්සාමී''ති පච්චාසා උපච්ඡින්නා, මූලචීවරම්පි දසාහං වෙ සම්පත්තං, තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බං. **පච්චාසාචීවරම්පි පරික්ඛාරචොළං අධිට්ඨාතබ්බ**න්ති පඨමතරං උප්පන්නං විසභාගපච්චාසාචීවරං සන්ධාය වදති. **අඤ්ඤමඤ්ඤ**න්ති අඤ්ඤං අඤ්ඤං, අයමෙව වා පාඨො. අඞ්ගං පනෙත්ථ පඨමකඨිනෙ වුත්තසදිසමෙව. කෙවලඤ්හි තත්ථ දසාහාතික්කමො, ඉධ මාසාතික්කමොති අයං විසෙසො.

තතියකඨිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

503. වත්ථුම්හි **හත්ථවිස්සග්ග**න්ති පාළිපදස්ස හත්ථකම්මන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො, ''හත්ථසංවිධාන''න්තිපි කෙචි. **තත්ථ නාම ත්ව**න්ති ඉමස්සපි සො නාම ත්වන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො, ''තාය නාම ත්ව''න්ති කෙචි.

505. පිතා ච මාතා ච පිතරො, පිතූනං පිතරො පිතාමහා, තෙසංයෙව යුගො පිතාමහයුගො, තස්මා **යාව සත්තමා පිතාමහයුගා** පිතාමහද්වන්දාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි පිතාමහග්ගහණෙනෙව මාතාමහොපි ගහිතොති. ''යාව සත්තමා පිතාමහයුගා''ති වචනතො හෙට්ඨා ච උද්ධඤ්ච අට්ඨමයුගො ඤාති නාම න හොති. **දෙසනාමුඛමෙව චෙතන්ති පිතාමහයුගාති පිතාමහ**-ග්ගහණං දෙසනාමුඛං පිතාමහීමාතාමහීආදීනම්පි අධිප්පෙතත්තා. පිතු මාතා **පිතාමහී**. මාතු පිතා **මාතාමහො** . මාතු මාතා **මාතාමහී**. එත්ථ කිඤ්චාපි පඤ්චසතසාකියානීනං වසෙන භික්ඛුභාවෙ ඨත්වා පරිවත්තලිඞ්ගාය භික්ඛුනියා ච වසෙන එකතොඋපසම්පන්නා භික්ඛුනී ලබ්භති, තථාපි පකතිනියාමෙනෙව දස්සෙතුං ''භික්ඛුනී නාම උභතොසඞ්ඝෙ උපසම්පන්නා''ති වුත්තං. **''කප්පං කත්වා**ති වචනතො දින්නකප්පමෙව පාචිත්තියං ජනෙතී''ති වදන්ති. ''පුරාණචීවරං නාම සකිං නිවත්ථම්පි සකිං පාරුතම්පී''ති ඉදං නිදස්සනමත්තන්ති ආහ **''අන්තමසො පරිභොගසීසෙනා''**තිආදි. ''කායෙන ඵුසිත්වා පරිභොගොයෙව පරිභොගො නාමා''ති **කුරුන්දියං** අධිප්පායො.

506. **කායවිකාරං කත්වා**ති ඉදං යාව ''ඔරතො ඨපෙතී''ති පදං, තාව සබ්බපදෙසු සම්බන්ධිතබ්බං. යථා සා ''ධොවාපෙතුකාමො අය''න්ති ජානාති, එවං කායවිකාරං කත්වාති අත්ථො. ''කායවිකාරං කත්වා''ති වචනතො කායවාචාහි කඤ්චි විකාරං අකත්වා හත්ථෙන හත්ථෙ දෙන්තස්සපි අනාපත්ති. **අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ**ති ඉදං විසෙසනං යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. තථා හි හත්ථෙන හත්ථෙ දෙන්තස්ස පාදමූලෙ ච ඨපෙත්වා දෙන්තස්ස ''අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ''ති ඉදං වත්තබ්බන්ති නත්ථි අඤ්ඤථා අසම්භවතො. සති හි සම්භවෙ බ්‍යභිචාරෙ ච විසෙසනං සාත්ථකං හොති. උපරි ''ඛිපතී''තිආදීනි පන සන්ධාය ඉදං විසෙසනං වුත්තං, තස්මා අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ ඨත්වා උපරි ඛිපන්තස්ස අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ පෙසෙන්තස්ස ච ආපත්ති. උපචාරං පන මුඤ්චිත්වා කායවාචාහි විකාරං කත්වා ආණාපෙන්තස්සපි අනාපත්ති. **උපචාරෙ**ති අන්තොද්වාදසහත්ථමෙව ඔකාසං වදති. **උපචාරං මුඤ්චිත්වා**ති ද්වාදසහත්ථූපචාරං මුඤ්චිත්වා.

එකෙන වත්ථුනාති පඨමං කත්වා නිට්ඨාපිතං සන්ධාය වුත්තං. **රජනෙ අනාපත්තීති** රජනං පච්චාසීසන්තස්සපි ''ධොවිත්වා ආනෙහී''ති වුත්තත්තා අනාපත්ති අනාණත්තියා කතත්තා. ''අවුත්තා ධොවතී''ති ඉමිනා ''අවුත්තා රජති, අවුත්තා ආකොටෙතී''ති ඉදම්පි වුත්තමෙව හොතීති ආහ – **''අවුත්තා ධොවතීති ඉමිනා ලක්ඛණෙන අනාපත්තී''**ති. **සම්බහුලා ආපත්තියො ආපජ්ජතී**ති පාචිත්තියෙන සද්ධිං ද්වෙ දුක්කටානි ආපජ්ජති. **යථාවත්ථුකමෙවා**ති නිස්සග්ගියමෙවාති අත්ථො. පඤ්ච සතානි පරිමාණමෙතාසන්ති **පඤ්චසතා.**

507. **චීවරං ධොවාති…පෙ…. ආණාපෙන්තස්සා**ති එත්ථ තාය ධොවනං පච්චාසීසන්තස්සපි අනාපත්ති. පුරාණචීවරතා, උපචාරෙ ඨත්වා අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා ආණාපනං, තස්සා ධොවනාදීනි චාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. පඤ්චමෙ **අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ**ති ගණම්හා ඔහීයනසික්ඛාපදෙ අපඤ්ඤත්තෙ. **විහාරවාර**න්ති විහාරපටිජග්ගනවාරං. **කොට්ඨාසසම්පත්තීති** සකලා අඞ්ගපච්චඞ්ගසම්පත්ති. **සබ්බපරියන්ත**න්ති ඡට්ඨස්ස අඤ්ඤචීවරස්ස අභාවා පඤ්චන්නං චීවරානං එකමෙකං සබ්බෙසං පරියන්තන්ති **සබ්බපරියන්තං**. අන්තරවාසකාදීසු හි පඤ්චසු එකමෙකං අඤ්ඤස්ස ඡට්ඨස්ස අභාවා පඤ්චන්නං අන්තමෙව හොති. අථවා පඤ්චසු චීවරෙසු එකමෙකං අත්තනො අඤ්ඤස්ස දුතියස්ස අභාවා අන්තමෙව හොතීති සබ්බමෙව පරියන්තන්ති **සබ්බපරියන්තං,** සබ්බසො වා පරියන්තන්ති **සබ්බපරියන්තං**. තෙනාහ – **''අඤ්ඤං…පෙ…. නත්ථී''**ති. **යථා තස්ස මනොරථො න පූරතී**ති ''සරීරපාරිපූරිං පස්සිස්සාමී''ති තස්ස උප්පන්නො මනොරථො යථා න පූරති. **එවං හත්ථතලෙයෙව දස්සෙත්වා**ති සරීරං අදස්සෙත්වාව දාතබ්බචීවරං හත්ථතලෙ ''හන්දා''ති දස්සෙත්වා.

510. **විහත්ථතායාති** විහතහත්ථතාය, අගණතාය අප්පච්චයතාය අප්පටිසරණතායාති වුත්තං හොති. **සමභිතුන්නත්තාති** පීළිතත්තා. පරිවත්තෙතබ්බං පරිවත්තං, පරිවත්තමෙව **පාරිවත්තකං,** පරිවත්තෙත්වා දීයමානන්ති අත්ථො.

512. **උපචාරෙති** ද්වාදසහත්ථූපචාරං සන්ධාය වදති. **උපචාරං වා මුඤ්චිත්වා ඛිපන්තීති** ද්වාදසහත්ථං මුඤ්චිත්වා ඔරතො ඨපෙන්ති, න පුරිමසික්ඛාපදෙ විය ද්වාදසහත්ථබ්භන්තරෙයෙවාති අධිප්පායො. **අඤ්ඤත්‍ර පාරිවත්තකාති** යං අන්තමසො හරීතකඛණ්ඩම්පි දත්වා වා දස්සාමීති ආභොගං කත්වා වා පාරිවත්තකං ගණ්හාති, තං ඨපෙත්වා. **අචිත්තකභාවෙන න සමෙතීති** යථා අඤ්ඤාතිකාය ඤාතිකසඤ්ඤිස්ස වෙමතිකස්ස ච ගණ්හතො අචිත්තකත්තා ආපත්ති , එවම්ධාපි ''භික්ඛුනියා සන්තකං ඉද''න්ති අජානිත්වා ගණ්හතොපි ආපත්තියෙවාති අධිප්පායො. **වස්සාවාසිකං දෙතීති** පුග්ගලිකං කත්වා දෙති. පංසුකූලං අත්තනො අත්ථාය ඨපිතභාවං ජානිත්වා ගණ්හන්තෙනපි අඤ්ඤස්ස සන්තකං ගහිතං නාම න හොතීති ආහ – **''සචෙ පන සඞ්කාරකූටාදීසූ''**තිආදි. අසාමිකඤ්හි **පංසුකූලන්ති** වුච්චති. **පංසුකූලං අධිට්ඨහිත්වාති** ''අසාමිකං ඉද''න්ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා. එවං පන පංසුකූලසඤ්ඤං අනුප්පාදෙත්වා ගණ්හිතුං න වට්ටති.

513. **අඤ්ඤාතිකාය අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤීති තිකපාචිත්තියන්ති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො. තීණි පරිමාණමස්සාති තිකං, තිකඤ්ච තං පාචිත්තියඤ්චාති **තිකපාචිත්තියං,** තීණි පාචිත්තියානීති අත්ථො.

514. **පත්තත්ථවිකාදිං යංකිඤ්චීති** අනධිට්ඨානුපගං සන්ධාය වදති. ''චීවරං නාම ඡන්නං චීවරානං අඤ්ඤතරං චීවරං විකප්පනුපගං පච්ඡිම''න්ති හි වුත්තත්තා අධිට්ඨානුපගං යංකිඤ්චි න වට්ටති. තෙනෙවාහ – **''විකප්පනුපගපච්ඡිමචීවරප්පමාණ''**න්තිආදි. යස්මා භිසිච්ඡවි මහන්තාපි සෙනාසනසඞ්ගහිතත්තා චීවරසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතීති නෙව අධිට්ඨානුපගා න විකප්පනුපගා ච, තස්මා අනධිට්ඨානුපගසාමඤ්ඤතො වුත්තං. සචෙපි මඤ්චප්පමාණා භිසිච්ඡවි හොති, වට්ටතියෙවාති. **කො පන වාදො පත්තත්ථවිකාදීසූති** මහතියාපි තාව භිසිච්ඡවියා අනධිට්ඨානුපගත්තා අනාපත්ති, තතො ඛුද්දකතරෙසු අනධිට්ඨානුපගෙසු පත්තත්ථවිකාදීසු කිමෙව වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො. පටිග්ගහණං **කිරියා,** අපරිවත්තනං **අකිරියා.** විකප්පනුපගචීවරතා, පාරිවත්තකාභාවො, අඤ්ඤාතිකාය හත්ථතො ගහණන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

චීවරපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

515. ඡට්ඨෙ **පතිකිට්ඨොති** නිහීනො, ලාමකොති අත්ථො. **ලොලජාතිකොති** ලොලසභාවො. පටුයෙව **පට්ටො.** තෙනාහ **''ඡෙකො''**තිආදි. **කිස්මිං වියාති** එත්ථ ''කිස්මිං වියා''ති නිපාතවසෙන සමානත්ථං ''කිංසු වියා''ති නිපාතපදන්ති ආහ **''කිංසු වියා''**ති, කිං වියාති අත්ථො, දුක්ඛං වියාති අධිප්පායො. තෙනාහ **''කිලෙසො වියා''**තිආදි. ධම්මවසෙන උපචාරවසෙන නිමන්තනා **ධම්මනිමන්තනාති** පාළිපදස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. සචෙ පන ''වදෙය්‍යාථ, භන්තෙ, යෙනත්ථො''ති ඉදං සච්චමෙව වුත්තං සියා, පවාරිතොයෙව හොති. යස්මා පන පවාරෙත්වාපි අදාතුකාමො අප්පවාරිතට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති, තස්මා භගවා පවාරිතාපවාරිතභාවං අවිචාරෙත්වා ''ඤාතකො තෙ, උපනන්ද, අඤ්ඤාතකො''ති ඤාතකඅඤ්ඤාතකභාවංයෙව විචාරෙසි. **මුසිංසූති** විලුම්පිංසු.

517. **අනුපුබ්බකථාති** අනුපුබ්බෙන විනිච්ඡයකථා. සෙසපරික්ඛාරානං සද්ධිවිහාරිකෙහි ගහිතත්තා නිවාසනපාරුපනමත්තමෙව අවසිට්ඨන්ති ආහ **''නිවාසනපාරුපනමත්තංයෙව හරිත්වා''**ති. සද්ධිවිහාරිකානං තාව ආගමනස්ස වා අනාගමනස්ස වා අජානනතාය වුත්තං **''ථෙරෙහි නෙව තාව…පෙ…. භඤ්ජිතබ්බ''**න්ති. **පරෙසම්පි අත්ථාය ලභන්තීති** අත්තනො චීවරං දදමානා සයං සාඛාභඞ්ගෙන පටිච්ඡාදෙන්තීති තෙසං අත්ථායපි භඤ්ජිතුං ලභන්ති. ''තිණෙන වා පණ්ණෙන වා පටිච්ඡාදෙත්වා ආගන්තබ්බ''න්ති වචනතො ඊදිසෙසු භූතගාමපාතබ්‍යතාපි අනුඤ්ඤාතායෙව හොතීති ආහ – **''නෙව භූතගාමපාතබ්‍යතාය පාචිත්තියං හොතී''**ති. **න තෙසං ධාරණෙ දුක්කටන්ති** තෙසං තිත්ථියද්ධජානං ධාරණෙපි දුක්කටං නත්ථි.

යානි ච නෙසං වත්ථානි දෙන්තීති සම්බන්ධො. ථෙරානං සයමෙව දින්නත්තා වුත්තං **''අච්ඡින්නචීවරට්ඨානෙ ඨිතත්තා''**ති. යදි ලද්ධිං ගණ්හාති, තිත්ථියපක්කන්තකො නාම හොති, තස්මා වුත්තං **''ලද්ධිං අග්ගහෙත්වා''**ති. ''නො චෙ හොති සඞ්ඝස්ස විහාරචීවරං වා…පෙ…. ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති ඉමිනා අන්තරාමග්ගෙ පවිට්ඨවිහාරතො නික්ඛමිත්වා අඤ්ඤත්ථ අත්තනො අභිරුචිතට්ඨානං ගච්ඡන්තස්ස දුක්කටං වුත්තං. ඉමිනා ච ''යං ආවාසං පඨමං උපගච්ඡතී''ති වුත්තං අන්තරාමග්ගෙ ඨිතවිහාරම්පි සචෙ නග්ගො හුත්වා ගච්ඡති, දුක්කටමෙවාති වෙදිතබ්බං. යදි එවං තත්ථ කස්මා න වුත්තන්ති චෙ? අනොකාසත්තා. තත්ථ හි ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අච්ඡින්නචීවරස්ස වා…පෙ…. චීවරං විඤ්ඤාපෙතු''න්ති ඉමිනා සම්බන්ධෙන සඞ්ඝිකම්පි චීවරං නිවාසෙතුං පාරුපිතුඤ්ච අනුජානන්තො ''යං ආවාසං පඨමං…පෙ…. ගහෙත්වා පාරුපිතු''න්ති ආහ, තස්මා තත්ථ අනොකාසත්තා දුක්කටං න වුත්තං.

විහාරචීවරන්ති සෙනාසනචීවරං. **චිමිලිකාහීති** පටපිලොතිකාහි. **තස්ස උපරීති** භූමත්ථරණස්ස උපරි. **විදෙසගතෙනාති** අඤ්ඤං චීවරං අලභිත්වා විදෙසගතෙන. **එකස්මිං…පෙ…. ඨපෙතබ්බන්ති** එත්ථ ''ලෙසෙන ගහෙත්වා අගතත්තා ඨපෙන්තෙන ච සඞ්ඝිකපරිභොගෙනෙව ඨපිතත්තා අඤ්ඤස්මිං සෙනාසනෙ නියමිතම්පි අඤ්ඤත්ථ ඨපෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. **පරිභොගෙනෙවාති** අඤ්ඤං චීවරං අලභිත්වා පරිභුඤ්ජනෙන.

519-521. **පරිභොගජිණ්ණන්ති** යථා තෙන චීවරෙන සරීරං පටිච්ඡාදෙතුං න සක්කා, එවං ජිණ්ණං. **කප්පියවොහාරෙනාති** කයවික්කයාපත්තිතො මොචනත්ථං වුත්තං. ''විඤ්ඤාපෙන්තස්සා''ති ඉමස්සෙව අත්ථං විභාවෙති **''චෙතාපෙන්තස්ස පරිවත්තාපෙන්තස්සා''**ති. අත්තනො ධනෙන හි විඤ්ඤාපනං නාම පරිවත්තනමෙවාති අධිප්පායො. සඞ්ඝවසෙන පවාරිතානං විඤ්ඤාපනෙ වත්තං දස්සෙති **''පමාණමෙව වට්ටතී''**ති. සඞ්ඝවසෙන හි පවාරිතෙ සබ්බෙසං සාධාරණත්තා අධිකං විඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටති. **යං යං පවාරෙතීති** යං යං චීවරාදිං දස්සාමීති පවාරෙති. **විඤ්ඤාපනකිච්චං නත්ථීති** විනා විඤ්ඤත්තියා දීයමානත්තා විඤ්ඤාපෙත්වා කිං කරිස්සතීති අධිප්පායො. **අඤ්ඤස්සත්ථායාති** එත්ථාපි ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති ඉදං අනුවත්තතියෙවාති ආහ **''අත්තනො ඤාතකපවාරිතෙ''**තිආදි. විකප්පනුපගචීවරතා, සමයාභාවො, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය ච පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා

522. සත්තමෙ පාළියං **පග්ගාහිකසාලන්ති** දුස්සවාණිජකානං ආපණං. ''පග්ගාහිතසාල''න්තිපි පඨන්ති.

523-524. **අභීති උපසග්ගොති** තස්ස විසෙසත්ථාභාවං දස්සෙති. තෙනාහ **''හරිතුන්ති අත්ථො''**ති. **වර**-සද්දස්ස ඉච්ඡායං වත්තමානත්තා ආහ **''ඉච්ඡාපෙයයා''**ති. **දච්ඡු බෙමතොති** එත්ථ ගාථාබන්ධවසෙන අනුනාසිකලොපො දට්ඨබ්බො. **සඅන්තරන්ති** අන්තරවාසකසහිතං. **උත්තරන්ති** උත්තරාසඞ්ගං. **අස්ස චීවරස්සාති** සාදිතබ්බචීවරස්ස. **අච්ඡින්නසබ්බචීවරෙනාති** අච්ඡින්නානි සබ්බානි තීණි චීවරානි අස්සාති අච්ඡින්නසබ්බචීවරො, තෙනාති අත්ථො. යස්ස හි අච්ඡින්දනසමයෙ තීණි චීවරානි සන්නිහිතානි හොන්ති, තානි සබ්බානි අච්ඡින්නානීති සො ''අච්ඡින්නසබ්බචීවරො''ති වුච්චති. තෙනෙව **''අච්ඡින්නසබ්බචීවරෙන තිචීවරකෙනා''**ති වුත්තං. **තිචීවරකෙනාති** හි අච්ඡින්දනසමයෙ තිචීවරස්ස සන්නිහිතභාවං සන්ධාය වුත්තං, න පන විනයතෙචීවරිකභාවං ධුතඞ්ගතෙචීවරිකභාවං වා සන්ධාය. **එවං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති** ''සන්තරුත්තරපරමං තෙන භික්ඛුනා තතො චීවරං සාදිතබ්බ''න්ති වුත්තවිධිනා පටිපජ්ජිතබ්බං. **අඤ්ඤෙනාති** අච්ඡින්නඅසබ්බචීවරෙන. යස්ස තීසු චීවරෙසු එකං වා ද්වෙ වා චීවරානි අච්ඡින්නානි හොන්ති, තෙනාති අත්ථො. **අඤ්ඤථාපීති** ''සන්තරුත්තරපරම''න්ති වුත්තවිධානතො අඤ්ඤථාපි. යස්ස හි තීසු ද්වෙ චීවරානි අච්ඡින්නානි හොන්ති, එකං සාදිතබ්බං. එකස්මිං අච්ඡින්නෙ න සාදිතබ්බන්ති න තස්ස සන්තරුත්තරපරමසාදියනං සම්භවති, අයමෙව ච අත්ථො පදභාජනෙන විභාවිතො. තෙනාහ **''තං විභාගං දස්සෙතු''**න්ති.

කෙචි පන ''තිචීවරකෙනාති වුත්තත්තා තිචීවරං පරික්ඛාරචොළවසෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජතො තස්මිං නට්ඨෙ බහූනිපි ගහෙතුං ලභතී''ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. පදභාජනස්ස හි අධිප්පායං දස්සෙන්තෙන යස්මා පන ''අච්ඡින්නසබ්බචීවරෙන…පෙ…. තං විභාගං දස්සෙතු''න්ති වුත්තං, පදභාජනෙ ච න තාදිසො අත්ථො උපලබ්භති, තස්මා තං න ගහෙතබ්බමෙව. යම්පි **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''යස්ස අධිට්ඨිතචීවරස්ස තීණි නට්ඨානී''ති, තත්ථාපි අධිට්ඨිතග්ගහණං සරූපකථනමත්තන්ති ගහෙතබ්බං, න පන තිචීවරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨිතචීවරස්සෙවාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච තථා අත්ථස්ස අසම්භවතො. න හි තිචීවරාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨිතචීවරස්සෙව ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුං. පුරිමසික්ඛාපදෙන හි අච්ඡින්නචීවරස්ස අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තියා අනුඤ්ඤාතත්තා පමාණං අජානිත්වා විඤ්ඤාපනවත්ථුස්මිං පමාණතො සාදියනං අනුජානන්තෙන භගවතා ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තස්මා ''පරික්ඛාරචොළිකස්ස බහුම්පි සාදිතුං වට්ටතී''ති අයමත්ථො නෙව පාළියා සමෙති, න ච භගවතො අධිප්පායං අනුලොමෙති.

යස්ස තීණි නට්ඨානි, තෙන ද්වෙ සාදිතබ්බානීති එත්ථ යස්ස තිචීවරතො අධිකම්පි චීවරං අඤ්ඤත්ථ ඨිතං අත්ථි, තදාතස්ස චීවරස්ස අලබ්භනීයභාවතො තෙනපි සාදිතුං වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. **පකතියාව සන්තරුත්තරෙන චරතීති** සාසඞ්කසික්ඛාපදවසෙන වා අවිප්පවාසසම්මුතිවසෙන වා තතියස්ස අලාභෙන වා චරති. ''ද්වෙ නට්ඨානී''ති අධිකාරත්තා වුත්තං **''ද්වෙ සාදිතබ්බානී''**ති. **එකං සාදියන්තෙනෙව සමො භවිස්සතීති** තිණ්ණං චීවරානං ද්වීසු නට්ඨෙසු එකං සාදියන්තෙන සමො භවිස්සති උභින්නම්පි සන්තරුත්තරපරමතාය අවට්ඨානතො. **යස්ස එකංයෙව හොතීති** අඤ්ඤෙන කෙනචි කාරණෙන විනට්ඨසෙසචීවරං සන්ධාය වුත්තං.

526. ''සෙසකං තුය්හෙව හොතූති දෙන්තී''ති වුත්තත්තා ''පමාණයුත්තං ගණ්හිස්සාම, සෙසකං ආහරිස්සාමා''ති වත්වා ගහෙත්වා ගමනසමයෙපි ''සෙසකම්පි තුම්හාකඤ්ඤෙව හොතූ''ති වදන්ති, ලද්ධකප්පියමෙව. **පවාරිතානන්ති**

අච්ඡින්නකාලතො පුබ්බෙයෙව පවාරිතානං. **පාළියා න සමෙතීති** සන්තරුත්තරපරමතො උත්තරි සාදියනෙ අනාපත්තිදස්සනත්ථං ''අනාපත්ති ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති වුත්තත්තා න සමෙති. සන්තරුත්තරපරමං සාදියන්තස්ස හි ආපත්තිප්පසඞ්ගොයෙව නත්ථි, සති ච සික්ඛාපදෙන ආපත්තිප්පසඞ්ගෙ අනාපත්ති යුත්තා දස්සෙතුන්ති අධිප්පායො. කෙචි පන **''පමාණමෙව වට්ටතීති** ඉදං සල්ලෙඛදස්සනත්ථං වුත්ත''න්ති වදන්ති.

යස්මා පනිදං…පෙ…. න වුත්තන්ති එත්ථායමධිප්පායො – ''අඤ්ඤස්සත්ථායා''ති වුච්චමානෙ අඤ්ඤෙසං අත්ථාය පමාණං අතික්කමිත්වාපි ගණ්හිතුං වට්ටතීති ආපජ්ජති, තඤ්ච අඤ්ඤස්සත්ථාය විඤ්ඤාපනවත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තත්තා වත්ථුනා සංසන්දියමානං න සමෙති. න හි යං වත්ථුං නිස්සාය සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තස්මිංයෙව අනාපත්තිවචනං යුත්තන්ති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන තීසුපි ''ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස අත්තනො සාදියනපටිබද්ධතාවසෙන පවත්තත්තා 'අඤ්ඤස්සත්ථායා'ති වත්තුං ඔකාසොයෙව නත්ථි, තස්මා න වුත්ත''න්ති කථිතං. ඉධ ''අඤ්ඤස්සත්ථායා''ති අවුත්තත්තා අඤ්ඤෙසං අත්ථාය ඤාතකපවාරිතෙසු අධිකං විඤ්ඤාපෙන්තස්ස ආපත්තීති චෙ? න, තත්ථ පුරිමසික්ඛාපදෙනෙව අනාපත්තිසිද්ධිතො. තතුත්තරිතා, අච්ඡින්නාදිකාරණතා, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය ච පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පඨමඋපක්ඛටසික්ඛාපදවණ්ණනා

527. අට්ඨමෙ **අපි මයාති** පාඨෙපි සොයෙවත්ථො. අයාති පන බහුවචනෙන ආමන්තනං කතං.

528-529. **අපදිස්සාති** ''ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො දස්සාමී''ති එවං අපදිසිත්වා. **පච්චයං කත්වාති** කාරණං කත්වා. **උද්දිස්සාති එත්ථ යො කත්තාති** ''උද්දිස්සා''ති ඉමිනා වුත්තඋද්දිසනකිරියාය යො කත්තා. චීවරං චෙතාපෙන්ති පරිවත්තෙන්ති එතෙනාති **චීවරචෙතාපන්නං**. න-කාරාගමං කත්වා චීවරචෙතාපන්නන්ති වුත්තං, ''චීවරචෙතාපන''න්තිපි පඨන්ති. **පචුරවොහාරවසෙනාති** යෙභුය්‍යවොහාරවසෙන. යෙභුය්‍යවසෙන හි සරසාමිකං දට්ඨුකාමා තස්ස සරං ගච්ඡන්තීති තථෙව බහුලං වොහාරො. **බ්‍යඤ්ජනමත්තමෙවාති** අත්ථො නෙතබ්බො නත්ථීති අධිප්පායො.

531. **සමකෙපි පන අනාපත්තීති** යදග්ඝනකං සො දාතුකාමො හොති, තදග්ඝනකෙ අනාපත්ති මූලං වඩ්ඪෙත්වා අධිකවිධානං අනාපන්නත්තා. එත්ථ ච ''දාතුකාමොම්හී''ති අත්තනො සන්තිකෙ අවුත්තෙපි දාතුකාමතං සුත්වා යදග්ඝනකං සො දාතුකාමො හොති, තදග්ඝනකං ආහරාපෙතුං වට්ටති. **අග්ඝවඩ්ඪනකඤ්හි ඉදං සික්ඛාපදන්ති** එත්ථ අග්ඝවඩ්ඪනං එතස්ස අත්ථීති **අග්ඝවඩ්ඪනකං,** අග්ඝවඩ්ඪනං සන්ධාය ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති අධිප්පායො. **චීවරං දෙහීති** සඞ්ඝාටිආදීසු යංකිඤ්චි චීවරං සන්ධාය වදති. චීවරෙ භියොකම්‍යතා, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති, තාය ච පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පඨමඋපක්ඛටසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

532. දුතියඋපක්ඛටෙ වත්තබ්බං නත්ථි.

10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා

537-539. රාජසික්ඛාපදෙ පන ''අජ්ජණ්හො''ති පාඨෙ ''අජ්ජුණ්හො''තිපි පඨන්ති. **භොගොති** භුඤ්ජිතබ්බො. යං වුත්තං **මාතිකාට්ඨකථායං** ''ඉමිනා චීවරචෙතාපන්නෙන චීවරං චෙතාපෙත්වා ඉත්ථන්නාමං භික්ඛුං චීවරෙන අච්ඡාදෙහීති ඉදං ආගමනසුද්ධිං දස්සෙතුං වුත්තං. සචෙ හි 'ඉදං ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො දෙහී'ති පෙසෙය්‍ය, ආගමනස්ස අසුද්ධත්තා අකප්පියවත්ථුං ආරබ්භ භික්ඛුනා කප්පියකාරකොපි නිද්දිසිතබ්බො න භවෙය්‍යා''ති, තත්ථ ආගමනස්ස සුද්ධියා වා අසුද්ධියා වා විසෙසප්පයොජනං න දිස්සති. සතිපි හි ආගමනස්ස අසුද්ධභාවෙ දූතො අත්තනො කුසලතාය කප්පියවොහාරෙන වදති, ''කප්පියකාරකො න නිද්දිසිතබ්බො''ති ඉදං නත්ථි, න ච දූතෙන කප්පියවොහාරවසෙන වුත්තෙ දායකෙන ඉදං කථං පෙසිතන්ති ඊදිසී විචාරණා උපලබ්භති, අවිචාරෙත්වා ච තං න සක්කා ජානිතුං, යදි පන ආගමනස්ස අසුද්ධත්තා කප්පියකාරකො නිද්දිසිතබ්බො න භවෙය්‍ය, චීවරානං අත්ථාය දූතස්ස හත්ථෙ අකප්පියවත්ථුස්මිං පෙසිතෙ සබ්බත්ථ දායකෙන කථං පෙසිතන්ති පුච්ඡිත්වාව කප්පියකාරකො නිද්දිසිතබ්බො භවෙය්‍ය. තස්මා අසතිපි ආගමනසුද්ධියං සචෙ සො දූතො අත්තනො කුසලතාය කප්පියවොහාරවසෙන වදති, දූතස්සෙව වචනං ගහෙතබ්බං. යදි හි ආගමනසුද්ධියෙවෙත්ථ පමාණං, මූලසාමිකෙන කප්පියවොහාරවසෙන පෙසිතස්ස දූතස්ස අකප්පියවොහාරවසෙන වදතොපි කප්පියකාරකො නිද්දිසිතබ්බො භවෙය්‍ය, තස්මා සබ්බත්ථ දූතවචනමෙව පමාණන්ති ගහෙතබ්බං.

ඉමිනා චීවරචෙතාපන්නෙනාතිආදිනා පන ඉමමත්ථං දස්සෙති – කප්පිය වසෙන ආගතම්පි චීවරමූලං ඊදිසෙන දූතවචනෙන අකප්පියං හොති, තස්මා තං පටික්ඛිපිතබ්බන්ති. තෙනෙවාහ – ''තෙන භික්ඛුනා සො දූතො එවමස්ස

වචනීයො''තිආදි. සුවණ්ණං, රජතං, කහාපණො, මාසකොති ඉමානි හි චත්තාරි නිස්සග්ගියවත්ථූනි, මුත්තා, මණි, වෙළුරියො, සඞ්ඛො, සිලා, පවාළං, ලොහිතඞ්කො, මසාරගල්ලං, සත්ත ධඤ්ඤානි, දාසිදාසං, ඛෙත්තං, වත්ථු, පුප්ඵාරාමඵලාරාමාදයොති ඉමානි දුක්කටවත්ථූනි ච අත්තනො වා චෙතියසඞ්ඝගණපුග්ගලානං වා අත්ථාය සම්පටිච්ඡිතුං න වට්ටන්ති, තස්මා තං සාදිතුං න වට්ටතීති දස්සනත්ථං ''න ඛො මයං, ආවුසො, චීවරචෙතාපන්නං පටිග්ගණ්හාමා''ති වුත්තං, ''චීවරඤ්ච ඛො මයං පටිග්ගණ්හාමා''ති ඉදං පන අත්තානං උද්දිස්ස ආභතත්තා වත්තුං වට්ටති, තස්මා වුත්තං. ''වෙය්‍යාවච්චකරො නිද්දිසිතබ්බො''ති ඉදං ''අත්ථි පනායස්මතො කොචි වෙය්‍යාවච්චකරො''ති කප්පියවචනෙන වුත්තත්තා අනුඤ්ඤාතං. සචෙ පන දූතො ''කො ඉමං ගණ්හාතී''ති වා ''කස්ස දෙමී''ති වා වදති, න නිද්දිසිතබ්බො. ''ආරාමිකො වා උපාසකො වා''ති ඉදං සාරුප්පතාය වුත්තං, ඨපෙත්වා පන පඤ්ච සහධම්මිකෙ යො කොචි කප්පියකාරකො වට්ටති. ''එසො ඛො, ආවුසො, භික්ඛූනං වෙය්‍යාවච්චකරො''ති ඉදං භික්ඛුස්ස කප්පියවචනදස්සනත්ථං වුත්තං. එවමෙව හි වත්තබ්බං, ''එතස්ස දෙහී''තිආදි න වත්තබ්බං. **සො වා චෙතාපෙස්සති** වාති එත්ථ එකො වා-සද්දො පදපූරණො, ''සඤ්ඤත්තො සො මයා''තිආදි පන දූතෙන එවං ආරොචිතෙයෙව තං චොදෙතුං වට්ටති, නෙවාස්ස හත්ථෙ දත්වා ගතමත්තකාරණෙනාති දස්සනත්ථං වුත්තං.

එතානි හි වචනානි…පෙ…. න වත්තබ්බොති එත්ථ ''එවං වදන්තො පටික්ඛිත්තස්ස කතත්තා වත්තභෙදෙ දුක්කටං ආපජ්ජති, චොදනා පන හොතියෙවා''ති **මහාගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං. **උද්දිට්ඨචොදනාපරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා**ති ''දුතියම්පි වත්තබ්බො''තිආදිනා දස්සෙත්වා. **පුච්ඡියමානො**ති එත්ථ පුච්ඡියමානෙනාති අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ **''කරණත්ථෙ පච්චත්තවචන''**න්ති. **ආගතකාරණං භඤ්ජතී**ති ආගතකාරණං විනාසෙති.

එත්ථ කෙචි වදන්ති ''ආගතකාරණං නාම චීවරග්ගහණං, තං භඤ්ජතීති වුත්තත්තා පුන තං චීවරං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ගහෙතුං න වට්ටතී''ති. කෙචි පන ''ආගතකාරණං නාම කායවාචාහි චොදනා, තං භඤ්ජතීති වුත්තත්තා පුන තං යෙන කෙනචි ආකාරෙන චොදෙතුං න ලභති. සචෙ සයමෙව දෙති, මූලසාමිකො වා දාපෙති, ගහෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. අපරෙ පන ''ආගතකාරණං නාම ඨානං, තං භඤ්ජතීති වුත්තත්තා යථා 'අත්ථො මෙ, ආවුසො, චීවරෙනා'ති එකාය චොදනාය ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජති, එවමිධාපි සචෙ ආසනෙ නිසීදති, එකාය නිසජ්ජාය ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජති. ආමිසං වෙ පටිග්ගණ්හාති, එකෙන පටිග්ගහණෙන ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජති. ධම්මං වෙ භාසති, ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදෙ වුත්තපරිච්ඡෙදාය එකාය වාචාය ද්වෙ ඨානානි භඤ්ජතී''ති වදන්ති. ඉමෙසං පන සබ්බෙසම්පි වාදං ''අයුත්ත''න්ති පටික්ඛිපිත්වා තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** ඉදං වුත්තං ''ආගතකාරණං නාම ඨානමෙව, තස්මා 'න කත්තබ්බ'න්ති වාරිතස්ස කතත්තා නිසජ්ජාදීසු කතෙසු ඡසු ඨානෙසු එකං ඨානං භඤ්ජතී''ති.

තත්‍ර තත්‍ර ඨානෙ තිට්ඨතීති ඉදං චොදකස්ස ඨිතට්ඨානතො අපක්කම්ම තත්‍ර තත්‍ර උද්දිස්ස ඨානංයෙව සන්ධාය වුත්තං. ''සාමං වා ගන්තබ්බං, දූතො වා පාහෙතබ්බො''ති ඉදං සභාවතො චොදෙතුං අනිච්ඡන්තෙනපි කාතබ්බමෙවාති වදන්ති. මුඛං විවරිත්වා සයමෙව කප්පියකාරකත්තං උපගතොති **මුඛවෙවටිකකප්පියකාරකො. අවිචාරෙතුකාමතායා**ති ඉමස්මිං පක්ඛෙ ''නත්ථම්හාකං කප්පියකාරකො''ති ඉදං ''තාදිසං කරොන්තො කප්පියකාරකො නත්ථී''ති ඉමිනා අධිප්පායෙන වුත්තං.

''මෙණ්ඩකසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙන පටිපජ්ජිතබ්බ''න්ති වත්වා ඉදානි තං මෙණ්ඩකසික්ඛාපදං දස්සෙන්තො **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදිමාහ. ඉදමෙව හි ''සන්ති, භික්ඛවෙ, සද්ධා පසන්නා''තිආදිවචනං භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ මෙණ්ඩකවත්ථුස්මිං (මහාව. 299) වුත්තත්තා ''මෙණ්ඩකසික්ඛාපද''න්ති වුත්තං. තත්ථ හි මෙණ්ඩකෙන නාම සෙට්ඨිනා –

> ''සන්ති , භන්තෙ, මග්ගා කන්තාරා අප්පොදකා අප්පභක්ඛා, න සුකරා අපාථෙය්‍යෙන ගන්තුං, සාධු, භන්තෙ, භගවා භික්ඛූනං පාථෙය්‍යං අනුජානාතූ''ති –

යාචිතෙන භගවතා –

> ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පාථෙය්‍යං පරියෙසිතුං. තණ්ඩුලො තණ්ඩුලත්ථිකෙන, මුග්ගො මුග්ගත්ථිකෙන, මාසො මාසත්ථිකෙන, ලොණං ලොණත්ථිකෙන, ගුළො ගුළත්ථිකෙන, තෙලං තෙලත්ථිකෙන, සප්පි සප්පිත්ථිකෙනා''ති –

වත්වා ඉදං වුත්තං –

> ''සන්ති, භික්ඛවෙ, මනුස්සා සද්ධා පසන්නා, තෙ කප්පියකාරකානං හත්ථෙ හිරඤ්ඤං උපනික්ඛිපන්ති 'ඉමිනා අය්‍යස්ස යං කප්පියං, තං දෙථා'ති. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, යං තතො කප්පියං, තං සාදිතුං, න ත්වෙවාහං භික්ඛවෙ කෙනචි පරියායෙන ජාතරූපරජතං සාදිතබ්බං පරියෙසිතබ්බන්ති වදාමී''ති.

හිරඤ්ඤං උපනික්ඛිපන්තීති එත්ථාපි භික්ඛුස්ස ආරොචනං අත්ථීයෙවාති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤථා අනිද්දිට්ඨකප්පියකාරකත්තං භජතීති න චොදෙතබ්බො සියා. යදි මූලං සන්ධාය චොදෙති, තං සාදිතමෙව සියාති ආහ **“මූලං අසාදියන්තෙනා”**ති.

“අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බන්ති ඉදං අත්තනා චොදනායානඤ්ච න කාතබ්බන්ති දස්සනත්ථං වුත්තං. අඤ්ඤං පන කප්පියකාරකං පෙසෙත්වා ලොකචාරිත්තවසෙන අනුයුඤ්ජිත්වාපි කප්පියවත්ථුං ආහරාපෙතුං වට්ටති අත්තානං උද්දිස්ස නික්ඛිත්තස්ස අත්තනො සන්තකත්තා”ති කෙචි වදන්ති, තං අට්ඨකථායං “අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බං. සචෙ සයමෙව චීවරං ආනෙත්වා දෙන්ති, ගහෙතබ්බං. නො චෙ, කිඤ්චි න වත්තබ්බා”ති දළ්හං කත්වා වුත්තත්තා න ගහෙතබ්බන්ති අම්හාකං ඛන්ති. න හි අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතං සයං අවිඤ්ඤාපෙත්වා අඤ්ඤෙන විඤ්ඤාපෙතුං වට්ටති, න ච යත්ථ අඤ්ඤං පෙසෙත්වා ආහරාපෙතුං වට්ටති, තත්ථ සයං ගන්ත්වා න ආහරාපෙතබ්බන්ති සක්කා වත්ථුං. යදි චෙත්ථ අඤ්ඤෙන ආහරාපෙතුං වට්ටති, “අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බ”න්තිආදිවචනමෙව නිරත්ථකං සියා. “දූතෙනා”ති ඉමස්ස බ්‍යභිචාරං දස්සෙති **“සයං ආහරිත්වාපී”**ති. දදන්තෙසූති ඉමිනා සම්බන්ධො . **පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථායාති** ඉමිනා පන “චීවරචෙතාපන්න”න්ති ඉමස්ස බ්‍යභිචාරං දස්සෙති. “එසෙව නයො”ති වුත්තත්තා පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය දින්නෙපි ඨානචොදනාදි සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව කාතබ්බං.

පටිග්ගහණෙපි පරිභොගෙපි ආපත්තීති පටිග්ගහණෙ පාචිත්තියං, පරිභොගෙ දුක්කටං. **ස්වෙව සාපත්තිකොති** දුක්කටාපත්තිං සන්ධාය වදති. ඉදඤ්ච අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. “පරස්ස නිද්දොසභාවදස්සනත්ථං ස්වෙව සාපත්තිකො සදොසොති වුත්තං හොතී”තිපි වදන්ති. **“චොදෙතීති** වුත්තත්තා පන ආපත්තියා චොදෙතීති කත්වා ස්වෙව සාපත්තිකොති ඉදං දුක්කටංයෙව සන්ධාය වත්තුං යුත්ත”න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **පටිග්ගහණෙපි පරිභොගෙපි ආපත්තියෙවාති** දුක්කටමෙව සන්ධාය වුත්තං. තළාකස්සපි ඛෙත්තසඞ්ගහිතත්තා තස්ස පටිග්ගහණෙපි ආපත්ති වුත්තා. **චත්තාරො පච්චයෙ සඞ්ඝො පරිභුඤ්ජතූති දෙතීති** එත්ථ “භික්ඛුසඞ්ඝො චත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජතු, තළාකං දම්මී”ති වා “චතුපච්චයපරිභොගත්ථං තළාකං දම්මී”ති වා වදති, වට්ටතියෙව. “ඉතො තළාකතො උප්පන්නෙ චත්තාරො පච්චයෙ දම්මී”ති වුත්තෙ පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

අම්හාකං එකං කප්පියකාරකං ඨපෙථාති වුත්තෙති ඉදං ඊදිසංයෙව සන්ධාය වුත්තං. කප්පියක්කමෙන සම්පටිච්ඡිතෙසු ඛෙත්තතළාකාදීසු පන අවුත්තෙපි කප්පියකාරකං ඨපෙතුං ලබ්භතියෙව. යස්මා පරසන්තකං නාසෙතුං භික්ඛූනං න වට්ටති, තස්මා **“න සස්සකාලෙ”**ති වුත්තං. **“ජනපදස්ස සාමිකොති** ඉමිනාව යො තං ජනපදං විචාරෙති, තෙනපි අච්ඡින්දිත්වා දින්නං වට්ටතියෙවා”ති වදන්ති. **උදකවාහකන්ති** උදකමාතිකං. **කප්පියවොහාරෙපීති** එත්ථ “විධානං වක්ඛාමා”ති පාඨසෙසො. **උදකවසෙනාති** උදකපරිභොගත්ථං. **සුද්ධචිත්තානන්ති** කෙවලං උදකපරිභොගත්ථමෙවාති අධිප්පායො. අලජ්ජිනා කාරාපිතෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති ආහ **“ලජ්ජීභික්ඛුනා”**ති. **පකතිභාගො** නාම ඉමස්මිං රට්ඨෙ චතුඅම්බණමත්තං. අකට්ඨපුබ්බං **නවසස්සං** නාම. **අපරිච්ඡින්නභාගෙති** “එත්තකෙ භූමිභාගෙ එත්තකො භාගො දාතබ්බො”ති එවං අපරිච්ඡින්නභාගෙ.

රජ්ජුයා වා දණ්ඩෙන වාති එත්ථ “පාදෙහිපි මිනිතුං න වට්ටතී”ති වදන්ති. **ඛලෙ වා ඨත්වා රක්ඛතීති** එත්ථ පන ඨෙනෙත්වා ගණ්හන්තෙ දිස්වා “මා ගණ්හථා”ති නිවාරෙන්තො රක්ඛති නාම. සචෙ පන අවිචාරෙත්වා කෙවලං තුණ්හීභූතොව රක්ඛණත්ථාය ඔලොකෙන්තො තිට්ඨති, වට්ටති. සචෙපි තස්මිං තුණ්හීභූතෙ චොරිකාය හරන්ති, “මයං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචෙස්සාමා”ති එවං වත්තුං වට්ටතීති වදන්ති. **නීහරාපෙති පටිසාමෙතීති** එත්ථාපි “සචෙ පරියායෙන වදති, වට්ටතී”ති වදන්ති. අපුබ්බස්ස අනුප්පාදිතත්තා අඤ්ඤෙසං වට්ටතීති ආහ **“තස්සෙව තං අකප්පිය”**න්ති.

නනු ච දුබ්බිචාරිතමත්තෙන තස්සෙව තං අකප්පියං, න සබ්බෙසං රූපියසංවොහාරෙ චතුත්ථපත්තො විය. වුත්තඤ්හි තත්ථ (පාරා. අට්ඨ. 2.589) “යො පන රූපියං අසම්පටිච්ඡිත්වා ‘ථෙරස්ස පත්තං කිණිත්වා දෙහී’ති පහිතකප්පියකාරකෙන සද්ධිං කම්මාරකුලං ගන්ත්වා පත්තං දිස්වා ‘ඉමෙ කහාපණෙ ගහෙත්වා ඉමං දෙහී’ති කහාපණෙ දාපෙත්වා ගහිතො, අයං පත්තො එතස්සෙව භික්ඛුනො න වට්ටති දුබ්බිචාරිතත්තා, අඤ්ඤෙසං පන වට්ටති මූලස්ස අසම්පටිච්ඡිතත්තා”ති. තස්මා **යං තෙ ආහරන්ති, සබ්බෙසං අකප්පියං. කස්මා? කහාපණානං විචාරිතත්තාති** ඉදං කස්මා වුත්තන්ති? එත්ථ කෙචි වදන්ති “කහාපණෙ සාදියිත්වා විචාරිතං සන්ධාය එවං වුත්ත”න්ති. සඞ්ඝිකත්තා ච නිස්සජ්ජිතුං න සක්කා, තස්මා සබ්බෙසං න කප්පතීති තෙසං අධිප්පායො. කෙචි පන “අසාදියිත්වාපි කහාපණානං විචාරිතත්තා රූපියසංවොහාරො කතො හොති, සඞ්ඝිකත්තා ච නිස්සජ්ජිතුං න සක්කා, තස්මා සබ්බෙසං න කප්පතී”ති වදන්ති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන තීසුපි ඉදං වුත්තං “චතුත්ථපත්තො ගිහිසන්තකානංයෙව කහාපණානං විචාරිතත්තා අඤ්ඤෙසං කප්පති, ඉධ පන සඞ්ඝිකානං විචාරිතත්තා සබ්බෙසං න කප්පතී”ති. සබ්බෙසම්පි වාදො තෙන තෙන පරියායෙන යුජ්ජතියෙව.

චතුසාලද්වාරෙති භොජනසාලං සන්ධාය වුත්තං. **පරියායෙන කථිතත්තාති** “ගණ්හා”ති අවත්වා “සීමා ගතා”ති පරියායෙන කථිතත්තා. පකතිභූමිකරණත්ථං **“හෙට්ඨා ගහිතං පංසු”**න්තිආදි වුත්තං. **දාසං දම්මීති** එත්ථ “මනුස්සං දම්මීති වුත්තෙ වට්ටතී”ති වදන්ති. **කුක්කුටසූකරා...පෙ.... වට්ටතීති** එත්ථ කුක්කුටසූකරෙසු දීයමානෙසු “ඉමෙහි

අම්හාකං අත්ථො නත්ථි, සුඛං ජීවන්තු, අරඤ්ඤෙ විස්සජ්ජෙථා''ති වත්තුං වට්ටති. ''ඛෙත්තවත්ථුපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති''තිආදිවචනතො (දී. නි. 1.10, 194) ඛෙත්තාදීනං පටිග්ගහණෙ අයං සබ්බො විනිච්ඡයො වුත්තො. කප්පියකාරකස්ස භික්ඛුනා නිද්දිට්ඨභාවො, දූතෙන අප්පිතතා, තතුත්තරි වායාමො, තෙන වායාමෙන පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො චීවරවග්ගො පඨමො.

2. කොසියවග්ගො

1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා

542. පාළියං **''කොසියකාරකෙ''**ති එත්ථ කොසං කරොන්තීති කොසකාරකාති ලද්ධවොහාරානං පාණකානං කොසතො නිබ්බත්තං කොසියං, තං කරොන්තීති කොසියකාරකා, තන්තවායා. සංහනනං **සඞ්ඝාතො** , විනාසොති අත්ථො. **කොසියමිස්සකන්ති** කොසියතන්තුනා මිස්සං. ''අවායිම''න්ති වුත්තත්තා වායිත්වා චෙ කරොන්ති, අනාපත්ති. **අනාපත්ති විතානං** වාතිආදිනා විතානාදීනං අත්ථාය කරණෙපි තෙනාකාරෙන පරිභොගෙපි අනාපත්ති වුත්තා.

එවම්පි මිස්සෙත්වා කතමෙව හොතීති ඉමිනා වාතෙන ආහරිත්වා පාතිතෙපි අචිත්තකත්තා ආපත්තියෙවාති දස්සෙති. කොසියමිස්සකතා, අත්තනො අත්ථාය සන්ථතස්ස කරණං කාරාපනං, පටිලාභො චාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

547. සුද්ධකාළකසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

3. ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා

552. ද්වෙභාගසික්ඛාපදෙ පන **ද්වෙ භාගාති** උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො කාළකානං අධිකග්ගහණස්ස පටික්ඛෙපවසෙන සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා. **තතියං ඔදාතානං චතුත්ථං ගොචරියානන්ති** අයං හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදො තෙසං අධිකග්ගහණෙ පටික්ඛෙපාභාවතො, තස්මා කාළකානං භාගද්වයතො අධිකං න වට්ටති, සෙසානං පන වුත්තප්පමාණතො අධිකම්පි වට්ටති. ''කාළකානංයෙව ච අධිකග්ගහණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා කාළකානං උපඩ්ඪං ඔදාතානං වා ගොචරියානං වා උපඩ්ඪං ගහෙත්වාපි කාතුං වට්ටති''ති වදන්ති, ''අනාපත්ති බහුතරං ඔදාතානං බහුතරං ගොචරියානං ආදියිත්වා කරොති, සුද්ධං ඔදාතානං සුද්ධං ගොචරියානං ආදියිත්වා කරොති''ති ඉමිනා තං සමෙති. ''කාළකෙ ඔදාතෙ ච ඨපෙත්වා සෙසා ගොචරියෙසුයෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති''ති වදන්ති. **ද්වෙ කොට්ඨාසා කාළකානන්ති** එත්ථ පන ''එකස්සපි කාළකලොමස්ස අතිරෙකභාවෙ නිස්සග්ගියං හොති''ති **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා) ත්තං, තං ''ධාරයිත්වා ද්වෙ තුලා ආදාතබ්බා''ති වචනතො තුලාධාරණාය න සමෙති . න හි ලොමෙ ගණෙත්වා තුලාධාරණා කරීයති, අථ ගණෙත්වාව ධාරයිතබ්බං සියා, කිං තුලාධාරණාය, තස්මා එවමෙත්ථ අධිප්පායො යුත්තො සියා – අචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස පුබ්බෙ තුලාය ධාරයිත්වා ඨපිතෙසු එකම්පි ලොමං තත්ථ පතෙය්‍ය, නිස්සග්ගියන්ති. අඤ්ඤථා දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යභාවතො ද්වෙ තුලා නාදාතබ්බා, ඌනකතරාව ආදාතබ්බා සියුං.

ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

557. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදෙ පන ''යෙසං නො සන්ථතෙ දාරකා උහදන්තිපි උම්මිහන්තිපි, යෙසං නො සන්ථතා උන්දූරෙහිපි ඛජ්ජන්ති''ති එවං පාළිපදානං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **හද** කරීසොස්සග්ගෙ, **මිහ** සෙචනෙති පනිමස්සත්ථං සන්ධායාහ **''වච්චම්පි පස්සාවම්පි කරොන්ති''**ති. පවාරණාඋපොසථපාටිපදදිවසෙසු සන්ථතං කරිත්වා පුන ඡට්ඨෙ වස්සෙ පරිපුණ්ණෙ පවාරණාඋපොසථපාටිපදදිවසෙසු කරොන්තො **''ඡබ්බස්සානි කරොති''**ති වුච්චති. දුතියදිවසතො පට්ඨාය කරොන්තො පන **අතිරෙකඡබ්බස්සානි කරොති** නාම.

ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා

565-6. නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදෙ පන **පඤ්ඤායිස්සතීති** සචෙ සා කතිකා මනාපා භවිස්සති, මනාපතාය භික්ඛුසඞ්ඝො සන්දිස්සිස්සති. සචෙ අමනාපා, අමනාපතාය සන්දිස්සිස්සතීති අධිප්පායො, ආරඤ්ඤකඞ්ගාදීනි තීණි පාළියං පධානඞ්ගවසෙන වුත්තානි, සෙසානිපි තෙ සමාදියිංසුයෙවාති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **"සන්ථතෙ චතුත්ථචීවරසඤ්ඤිතායා"**ති. **උජ්ඣිත්වාති** විස්සජ්ජෙත්වා.

567. නිසීදනසන්ථතත්තා නිවාසනපාරුපනකිච්චං නත්ථීති ආහ **"සකිං නිසින්නඤ්චෙව නිපන්නඤ්චා"**ති . **විදත්ථිමත්තන්ති** සුගතවිදත්ථිං සන්ධාය වදති. ඉදඤ්ච හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. "විතානාදීනංයෙව අත්ථාය කරණෙ අනාපත්තිවචනතො සචෙ නිපජ්ජනත්ථාය කරොන්ති, ආපත්තියෙවා"ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අකප්පියත්තා පන **"පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතී"**ති වුත්තං. ඉදඤ්ච නිසීදනසන්ථතං නාම නිසීදනචීවරමෙව, නාඤ්ඤන්ති වදන්ති. නිසීදනසික්ඛාපදෙපි නිසීදනං නාම සදසං වුච්චතීති ච අට්ඨකථායඤ්චස්ස "සන්ථතසදිසං සන්ථරිත්වා එකස්මිං අන්තෙ සුගතවිදත්ථියා විදත්ථිමත්තෙ පදෙසෙ ද්වීසු ඨානෙසු ඵාලෙත්වා තිස්සො දසා කරීයන්ති, තාහි දසාහි සදසං නාම වුච්චතී"ති (පාචි. අට්ඨ. 531) වචනතො ඉධාපි "නිසීදනං නාම සදසං වුච්චතී"ති ච "සන්ථතෙ චතුත්ථචීවරසඤ්ඤිතායා"ති ච වචනතො තං යුත්තං විය දිස්සති. කෙචි පන "නිසීදනසන්ථතං එළකලොමානි සන්ථරිත්වා සන්ථතං විය කරොන්ති, තං අවායිමං අනධිට්ඨානුපගං, නිසීදනචීවරං පන ඡන්නං චීවරානං අඤ්ඤතරෙන කරොති අධිට්ඨානුපගං, තං කරොන්තා ච නන්තකානි සන්ථරිත්වා සන්ථතසදිසං කරොන්තී"ති වදන්ති, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

571. එළලොමසික්ඛාපදෙ පන **ආසුම්භීති** එත්ථ "අසුම්භී"ති පඨන්ති. **කිලන්තාති** ඉමිනා කිලන්තතාය තෙ ඔනමිත්වා පාතෙතුං න සක්කොන්තීති දස්සෙති. **අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නස්සාති** ඉදං වත්ථුමත්තදීපනවසෙන පාළියං වුත්තං. යත්ථ කත්ථචි පන ධම්මෙන ලභිත්වා ගණ්හිතුං වට්ටතියෙව. **තියොජනපරමන්ති** ච ගහිතට්ඨානතො තියොජනප්පමාණං දෙසන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො.

572. **සහත්ථාති** කරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **"සහත්ථෙනා"**ති. **අසන්තෙ භාරකෙති පාළියං** භික්ඛුනො අනුරූපතාදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන භාරකෙ විජ්ජමානෙ තියොජනබ්භන්තරෙ සහත්ථා හරන්තස්ස ආපත්තිදස්සනත්ථං. තියොජනතො බහි **බහිතියොජනන්ති** ආහ **"තියොජනතො බහි පාතෙතී"**ති. **තෙන හරිතෙපි ආපත්තියෙවාති** සඋස්සාහත්තා අනාණත්තියා හටත්තා ච. සතිපි හි සඋස්සාහභාවෙ ආණත්තියා චෙ හරති, අනාපත්ති "අඤ්ඤං හරාපෙතී"ති වචනතො. අඤ්ඤො හරිස්සතීති අධිප්පායාභාවතො **"සුද්ධචිත්තෙන ඨපිත"**න්ති වුත්තං. **සඋස්සාහත්තාති** තියොජනාතික්කමනෙ සඋස්සාහත්තා. ඉදඤ්ච "අඤ්ඤො හරිස්සතී"ති අසුද්ධචිත්තෙන ඨපිතං සන්ධාය වුත්තං, **අචිත්තකත්තාති** ඉදං පන සුද්ධචිත්තෙන ඨපිතං සන්ධාය. **අනාපත්ති පාළියා න සමෙතීති** "තියොජනං හරතී"තිආදිපාළියා, විසෙසතො "අඤ්ඤං හරාපෙතී"ති පාළියා ච න සමෙති.

සචෙ සාමිකං ජානාපෙත්වා ඨපෙති, ආණත්තියා හරාපෙති නාමාති ආහ **"සාමිකස්ස අජානන්තස්සෙවා"**ති. **අගච්ඡන්තෙපීති** ගමනං උපච්ඡින්දිත්වා ඨිතයානෙපි. **හෙට්ඨා වා ගච්ඡන්තොති** භූමියං ගච්ඡන්තො. **අඤ්ඤං හරාපෙතීති** එත්ථ **අඤ්ඤ**-ග්ගහණෙන සාමඤ්ඤතො තිරච්ඡානගතාපි සඞ්ගහිතාති ආහ – **"අඤ්ඤං හරාපෙතීති වචනතො අනාපත්තී"**ති. **සුඞ්කඝාතෙ ආපත්ති හොතීති** අඤ්ඤං හරාපෙන්තස්ස ආපත්ති. **තත්ථ අනාපත්තීති** අඤ්ඤවිහිතස්ස ථෙය්‍යචිත්තාභාවතො අනාපත්ති.

575. **"තං හරන්තස්සාති** පුන තියොජනං හරන්තස්සා"ති **මහාගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං. තං පන **මාතිකාට්ඨකථායං** අඞ්ගෙසු "පඨමප්පටිලාභො සති ඉමිනා වචනෙන න සමෙති. "පඨමප්පටිලාභො"ති හි ඉදං දුතියප්පටිලාභො ආපත්තියා අඞ්ගං න හොතීති දීපෙති, තස්මා පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච විසෙසාභාවතො අච්ඡින්නං පටිලභිත්වා හරන්තස්ස පුන තියොජනාතික්කමෙපි අනාපත්ති වුත්තාති අම්හාකං ඛන්ති. අඤ්ඤථා අච්ඡින්නං පටිලභිත්වා පුන තියොජනං හරතීති වදෙය්‍යා. වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. **අනාපත්ති කතභණ්ඩන්ති** එත්ථ "කම්බලකොජවාදිකතභණ්ඩම්පි. පකතිචීවරෙ ලග්ගලොමානි ආපත්තිං ජනෙන්තියෙවා"ති වදන්ති. තනුකපත්තත්ථවිකන්තරෙ අසට්ටනත්ථං පක්ඛිපන්ති. **පක්ඛිත්තන්ති** කණ්ණච්ඡිද්දෙ පක්ඛිත්තං. **නිධානමුඛං නාමාති** ඉමිනා කතභණ්ඩසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතීති දස්සෙති. එළකලොමානං අකතභණ්ඩතා, පඨමප්පටිලාභො, අත්තනා ආදාය වා අඤ්ඤස්ස අජානන්තස්ස යානෙ පක්ඛිපිත්වා වා තියොජනාතික්කමනං, ආහරණපච්චාහරණං, අවාසාධිප්පායතාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

576. එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

8. රූපියසික්ඛාපදවණ්ණනා

583-584. රූපියසික්ඛාපදෙ පන **සත්ථුවණ්ණොති** සත්ථුනා සමානවණ්ණො. සත්ථුනො වණ්ණො සත්ථුවණ්ණො, සත්ථුවණ්ණො විය වණ්ණො අස්සාති සත්ථුවණ්ණොති මජ්ඣපදලොපීසමාසො දට්ඨබ්බො. **පාකතිකො** නාම එතරහි පකතිකහාපණො. **රුක්ඛඵලබීජමයොති** තින්තිණිකාදිරුක්ඛානං ඵලබීජෙන කතො. **ඉච්චෙතං සබ්බම්පීති** යථාවුත්තභෙදං සබ්බම්පි චතුබ්බිධං නිස්සග්ගියවත්ථු හොතීති සම්බන්ධො. **ජාතරූපමාසකොති** සුවණ්ණකහාපණො.

ගණ්හෙයාාති අත්තනො අත්ථාය දීයමානං වා කත්ථචි ඨිතං වා නිප්පරිග්ගහං දිස්වා සයං ගණ්හෙයා. ‘‘ඉදං අයාාස්ස හොතූ’’ති එවං සම්මුඛා වා ‘‘අසුකස්මිං නාම ඨානෙ මම හිරඤ්ඤසුවණ්ණං අත්ථි, තං තුය්හං හොතූ’’ති එවං පරම්මුඛා ඨිතං වා කෙවලං වාචාය වා හත්ථමුද්දාය වා ‘‘තුය්හ’’න්ති වත්වා පරිච්චත්තස්ස කායවාචාහි අප්පටික්ඛිපිත්වා චිත්තෙන සාදියනං **උපනික්ඛිත්තසාදියනං** නාම. ‘‘සාදියතී’’ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **‘‘ගණ්හිතුකාමො හොතී’’**ති. **‘‘ඉදං ගුත්තට්ඨාන’’න්ති ආචික්ඛිතබ්බ**න්ති පච්චයපරිභොගංයෙව සන්ධාය ආචික්ඛිතබ්බං. ‘‘ඉධ නික්ඛිපාහී’’ති වුත්තෙ ‘‘උග්ගණ්හාපෙයා වා’’ති වුත්තලක්ඛණෙන නිස්සග්ගියං හොතීති ආහ – **‘‘ඉධ නික්ඛිපාහීති න වත්තබ්බ’’**න්ති. පරතො **‘‘ඉමං ගණ්හා’’ති න වත්තබ්බ**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්ච නිස්සාය ඨිතමෙව හොතීති** යස්මා තතො උප්පන්නපච්චයපරිභොගො කප්පති, තස්මා කප්පියං නිස්සාය ඨිතං. යස්මා පන දුබ්බිචාරණාය තතො උප්පන්නපච්චයපරිභොගොපි න කප්පති, තස්මා අකප්පියං නිස්සාය ඨිතන්ති වෙදිතබ්බං.

න තෙන කිඤ්චි කප්පියභණ්ඩං චෙතාපිතන්ති එත්ථ චෙතාපිතං වෙ, නත්ථි පරිභොගුපායො, තස්මා එවං වුත්තං. අකප්පියඤ්හි නිස්සග්ගියං වත්ථුං උග්ගණ්හිත්වා තං අනිස්සජ්ජිත්වාව චෙතාපිතං කප්පියභණ්ඩං සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨම්පි සබ්බෙසං න කප්පති. කෙචි පන ‘‘යස්මා නිස්සග්ගියං වත්ථුං පටිග්ගහෙත්වා චෙතාපිතං කප්පියභණ්ඩං සඞ්ඝස්ස නිස්සජ්ජාමීති නිස්සට්ඨං විනාව උපායං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, තස්මා ‘න තෙන කිඤ්චි කප්පියභණ්ඩං චෙතාපිත’න්ති වුත්ත’’න්ති වදන්ති. **‘‘ආරාමිකානං වා පත්තභාගන්ති** ඉදං ගිහීනං හත්ථගතොපි සොයෙව භාගොති කත්වා වුත්තං. සචෙ පන තෙන අඤ්ඤං පරිවත්තෙත්වා ආරාමිකා දෙන්ති, පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී’’ති **මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ චූළගණ්ඨිපදෙ** ච වුත්තං. **තතො හරිත්වාති** අඤ්ඤෙසං පත්තභාගතො හරිත්වා. **කසිණපරිකම්මන්ති** ආලොකකසිණපරිකම්මං. **මඤ්චපීඨාදීනි වාති** එත්ථ ‘‘තතො ගහිතමඤ්චපීඨාදීනි පරිවත්තෙත්වා අඤ්ඤං චෙ ගහිතං, වට්ටතී’’ති වදන්ති. **ඡායාපීති** භොජනසාලාදීනං ඡායාපි. **පරිච්ඡෙදාතික්කන්තාති** ගෙහපරිච්ඡෙදං අතික්කන්තා, ඡායාය ගතගතට්ඨානං ගෙහං නාම න හොතීති අධිප්පායො. **මග්ගෙනපීති** එත්ථ ‘‘සචෙ අඤ්ඤො මග්ගො නත්ථි, මග්ගං අධිට්ඨහිත්වා ගන්තුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. **කීතායාති** තෙන වත්ථුනා කීතාය. **උපනික්ඛෙපං ඨපෙත්වා සඞ්ඝො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජතීති** සචෙ උපාසකො ‘‘අතිබහු එතං හිරඤ්ඤං, ඉදං, භන්තෙ, අජ්ජෙව න විනාසෙතබ්බ’’න්ති වත්වා සයං උපනික්ඛෙපං ඨපෙති, අඤ්ඤෙන වා ඨපාපෙති, එතං උපනික්ඛෙපං ඨපෙත්වා තතො උදයං පරිභුඤ්ජන්තො සඞ්ඝො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජති, තෙන වත්ථුනා ගහිතත්තා **‘‘අකප්පිය’’**න්ති වුත්තං.

585. **පතිතොකාසං අසමන්නාහරන්තෙන පාතෙතබ්බන්ති** ඉදං නිරපෙක්ඛභාවදස්සනපරන්ති වෙදිතබ්බං, තස්මා පතිතට්ඨානෙ ඤාතෙපිස්ස ගූථං ඡඩ්ඩෙන්තස්ස විය නිරපෙක්ඛභාවොයෙවෙත්ථ පමාණන්ති වෙදිතබ්බං. **අසන්තසම්භාවනායාති** අත්තනි අවිජ්ජමානඋත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනං සන්ධාය වුත්තං. **ථෙයාපරිභොගො** නාම අනරහස්ස පරිභොගො. භගවතා හි අත්තනො සාසනෙ සීලවතො පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, න දුස්සීලස්ස. දායකානම්පි සීලවතො එව පරිච්චාගො, න දුස්සීලස්ස අත්තනො කාරානං මහප්ඵලභාවස්ස පච්චාසීසනතො. ඉති සත්ථාරා අනනුඤ්ඤාතත්තා දායකෙහි ච අපරිච්චත්තත්තා දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙයාපරිභොගො. ඉණවසෙන පරිභොගො **ඉණපරිභොගො,** පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධියා අභාවතො ඉණං ගහෙත්වා පරිභොගො වියාති අත්ථො. **තස්මාති** ‘‘සීලවතො’’තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. **චීවරං පරිභොගෙ පරිභොගෙති** කායතො මොචෙත්වා මොචෙත්වා පරිභොගෙ. පුරෙභත්ත…පෙ…. පච්ඡිමයාමෙසු පච්චවෙක්ඛිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. තථා අසක්කොන්තෙන යථාවුත්තකාලවිසෙසවසෙන එකස්මිං දිවසෙ චතුක්ඛත්තුං තික්ඛත්තුං ද්වික්ඛත්තුං සකිංයෙව වා පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

සචස්ස අපච්චවෙක්ඛතොව අරුණො උග්ගච්ඡති, ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨතීති එත්ථ ‘‘හියො යං මයා චීවරං පරිභුත්තං, තං යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතාය…පෙ…. හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථං, හියො යො මයා පිණ්ඩපාතො පරිභුත්තො, සො නෙව දවායාතිආදිනා සචෙ අතීතපරිභොගපච්චවෙක්ඛණං න කරෙය්‍ය, ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨතී’’ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. **සෙනාසනම්පි පරිභොගෙ පරිභොගෙති** පවෙසෙ පවෙසෙ. එවං පන අසක්කොන්තෙන පුරෙභත්තාදීසු පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. තං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති ඉධ විසුං න වුත්තං. **සතිපච්චයතාති** සතියා පච්චයභාවො, පටිග්ගහණස්ස පරිභොගස්ස ච පච්චවෙක්ඛණසතියා පච්චයභාවො යුජ්ජති, පච්චවෙක්ඛිත්වාව පටිග්ගහෙතබ්බං පරිභුඤ්ජිතබ්බඤ්චාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **‘‘සතිං කත්වා’’**තිආදි. **එවං සන්තෙපීති** යදිපි ද්වීසුපි ඨානෙසු පච්චවෙක්ඛණා යුත්තා, එවං සන්තෙපි. අපරෙ පනාහු ‘‘සතිපච්චයතාති සතිභෙසජ්ජපරිභොගස්ස පච්චයභාවෙ පච්චයෙති අත්ථො. එවං සන්තෙපීති පච්චයෙ සතිපී’’ති, තං තෙසං මතිමත්තං. තථා හි පච්චයසන්නිස්සිතසීලං පච්චවෙක්ඛණාය විසුජ්ඣති, න පච්චයසබ්භාවමත්තෙන.

නනු ච ''පරිභොගෙ කරොන්තස්ස අනාපත්තී''ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරසීලං වුත්තං, තස්මා පච්චයසන්නිස්සිතසීලස්ස පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස ච කො විසෙසොති? වුච්චතෙ – පුරිමෙසු තාව තීසු පච්චයෙසු විසෙසො පාකටොයෙව, ගිලානපච්චයෙ පන යථා වතිං කත්වා රුක්ඛමූලෙ ගොපිතෙ තස්ස ඵලානිපි රක්ඛිතානියෙව හොන්ති, එවමෙව පච්චවෙක්ඛණාය පච්චයසන්නිස්සිතසීලෙ රක්ඛිතෙ තප්පටිබද්ධං පාතිමොක්ඛසංවරසීලම්පි නිප්ඵන්නං නාම හොති. ගිලානපච්චයං අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස සීලං භිජ්ජමානං පාතිමොක්ඛසංවරසීලමෙව භිජ්ජති, පච්චයසන්නිස්සිතසීලං පන පච්ඡාභත්තපුරිමයාමාදීසු යාව අරුණුග්ගමනා අපච්චවෙක්ඛන්තස්සෙව භිජ්ජති. පුරෙභත්තඤ්හි අපච්චවෙක්ඛිත්වාපි ගිලානපච්චයං පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති, ඉදමෙතෙසං නානාකරණං.

එවං පච්චයසන්නිස්සිතසීලස්ස විසුද්ධිං දස්සෙත්වා තෙනෙව පසඞ්ගෙන සබ්බාපි සුද්ධියො දස්සෙතුං **''චතුබ්බිධා හි සුද්ධී''**තිආදිමාහ. තත්ථ සුජ්ඣති එතායාති සුද්ධි, යථාධම්මං දෙසනාව සුද්ධි **දෙසනාසුද්ධි.** වුට්ඨානස්සපි චෙත්ථ දෙසනාය එව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. ඡින්නමූලාපත්තීනං පන අභික්ඛුතාපටිඤ්ඤාව දෙසනා. අධිට්ඨානවිසිට්ඨො සංවරොව සුද්ධි **සංවරසුද්ධි.** ධම්මෙන සමෙන පච්චයානං පරියෙට්ඨි එව සුද්ධි **පරියෙට්ඨිසුද්ධි.** චතූසු පච්චයෙසු වුත්තවිධිනා පච්චවෙක්ඛණාව සුද්ධි **පච්චවෙක්ඛණසුද්ධි.** එස තාව සුද්ධීසු සමාසනයො. සුද්ධිමන්තෙසු සීලෙසු දෙසනා සුද්ධි එතස්සාති **දෙසනාසුද්ධි.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **න පුන එවං කරිස්සාමී**ති එත්ථ **එවන්ති** සංවරභෙදං සන්ධායාහ. **පහායාති** වජ්ජෙත්වා, අකත්වාති අත්ථො. දාතබ්බට්ඨෙන දායං, තං ආදියන්තීති **දායාදා,** අනනුඤ්ඤාතෙසු සබ්බෙන සබ්බං පරිභොගාභාවතො අනුඤ්ඤාතෙසුයෙව ච පරිභොගසබ්භාවතො භික්ඛූහි පරිභුඤ්ජිතබ්බපච්චයා භගවතො සන්තකා. **ධම්මදායාදසුත්තඤ්චෙත්ථ සාධකන්ති** –

> ''ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ, මා ආමිසදායාදා. අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා, 'කින්ති මෙ සාවකා ධම්මදායාදා භවෙය්‍යුං, නො ආමිසදායාදා'''ති (ම. නි. 1.29) –

එවං පවත්තං ධම්මදායාදසුත්තඤ්ච එත්ථ එතස්මිං අත්ථෙ සාධකං.

අවීතරාගානං තණ්හාපරවසතාය පච්චයපරිභොගෙ සාමිභාවො නත්ථි, තදභාවෙන වීතරාගානං තත්ථ සාමිභාවො යථාරුචි පරිභොගසබ්භාවතො. තථා හි තෙ පටිකූලම්පි අප්පටිකූලාකාරෙන අප්පටිකූලම්පි පටිකූලාකාරෙන තදුභයම්පි වජ්ජෙත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරෙන පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, දායකානඤ්ච මනොරථං පරිපූරෙන්ති. තෙනාහ – **''තෙ හි තණ්හාය දාසබ්‍යං අතීතත්තා සාමිනො හුත්වා පරිභුඤ්ජන්තී''**ති. යො පනායං සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො, සො ඉණපරිභොගස්ස පච්චනීකත්තා ආණණ්‍යපරිභොගො නාම හොති. යථා හි ඉණායිකො අත්තනො රුචියා ඉච්ඡිතදෙසං ගන්තුං න ලභති, එවං ඉණපරිභොගයුත්තො ලොකතො නිස්සරිතුං න ලභතීති තප්පටිපක්ඛත්තා සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො ආණණ්‍යපරිභොගොති වුච්චති, තස්මා නිප්පරියායතො චතුපරිභොගවිනිමුත්තො විසුංයෙවායං පරිභොගොති වෙදිතබ්බො. සො ඉධ විසුං න වුත්තො, දායජ්ජපරිභොගෙයෙව වා සඞ්ගහං ගච්ඡතීති. සීලවාපි හි ඉමාය සික්ඛාය සමන්නාගතත්තා සෙක්ඛොත්වෙව වුච්චති. **සබ්බෙසන්ති** අරියානං පුථුජ්ජනානඤ්ච.

කථං පුථුජ්ජනානං ඉමෙ පරිභොගා සම්භවන්තීති? උපචාරවසෙන. යො හි පුථුජ්ජනස්සපි සල්ලෙඛප්පටිපත්තියං ඨිතස්ස පච්චයගෙධං පහාය තත්ථ අනුපලිත්තෙන චිත්තෙන පරිභොගො, සො සාමිපරිභොගො විය හොති. සීලවතො පන පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො විය හොති දායකානං මනොරථස්ස අවිරාධනතො. තෙනෙව වුත්තං ''දායජ්ජපරිභොගෙයෙව වා සඞ්ගහං ගච්ඡතී''ති. කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස පරිභොගෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි තස්ස සෙක්ඛසඞ්ගහතො. සෙක්ඛසුත්තඤ්හෙතස්ස අත්ථස්ස සාධකං.

ලජ්ජිනා සද්ධිං පරිභොගො නාම ලජ්ජිස්ස සන්තකං ගහෙත්වා පරිභොගො. **අලජ්ජිනා සද්ධින්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ආදිතො පට්ඨාය හි අලජ්ජී නාම නත්ථී**ති ඉමිනා දිට්ඨදිට්ඨෙසුයෙව ආසඞ්කා න කාතබ්බාති දස්සෙති. **අත්තනො භාරභූතා** සද්ධිවිහාරිකාදයො. **සොපි නිවාරෙතබ්බොති** යො පස්සති, තෙන නිවාරෙතබ්බො. යස්මා අලජ්ජිපරිභොගො නාම ලජ්ජිනො වුච්චති, තස්මා ආපත්ති නාම නත්ථි උභින්නම්පි අලජ්ජිභාවතො, ''අලජ්ජිපරිභොගො''ති ඉදං නාමමත්තමෙව න ලබ්භතීති වුත්තං හොති. ''ආපත්ති පන අත්ථියෙවාති වදන්තී''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

අධම්මියොති අනෙසනාදීහි උප්පන්නො. **ධම්මියොති** භික්ඛාචරියාදීහි උප්පන්නො. **සඞ්ඝස්සෙව දෙතීති** භත්තං අග්ගහෙත්වා අත්තනා ලද්ධසලාකංයෙව දෙති. **සචෙ පන ලජ්ජී අලජ්ජිං පග්ගණ්හාති...පෙ.... අන්තරධාපෙතීති** එත්ථ කෙවලං පග්ගණ්හිතුකාමතාය එවං කාතුං න වට්ටති, ධම්මස්ස පන සාසනස්ස සොතූනඤ්ච අනුග්ගහත්ථාය වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. පුරිමනයෙන ''සො ආපත්තියා කාරෙතබ්බො''ති වුත්තත්තා ඉමස්ස ආපත්තියෙවාති වදන්ති. උද්දෙසග්ගහණාදිනා ධම්මස්ස පරිභොගො **ධම්මපරිභොගො.** ධම්මානුග්ගහෙන ගණ්හන්තස්ස ආපත්තියා අභාවෙපි ථෙරො තස්ස අලජ්ජිභාවංයෙව සන්ධාය **''පාපො කිරාය''**න්තිආදිමාහ. **තස්ස පන සන්තිකෙති** මහාරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ.

586. **රාජොරොධාදයොති**ආදි ''ඉදං ගණ්හිස්සාමී''ති චෙතනාමත්තසම්භවතො වුත්තං. **අස්සතියා දින්නන්ති** එත්ථ අස්සතියා දින්නං නාම අපරිච්චත්තං හොති, තස්මා දසන්තෙ බද්ධකහාපණාදි අස්සතියා දින්නං භික්ඛුනා වත්ථසඤ්ඤාය පටිග්ගහිතඤ්ච, තතො නෙව රූපියං දින්නං, නාපි පටිග්ගහිතඤ්ච හොතීති එත්ථ ආපත්තිදෙසනාකිච්චං නත්ථි, තං පන දායකානමෙව පටිදාතබ්බං. තෙන අකප්පියවත්ථුනා තෙ චෙ දායකා සප්පිආදීනි කිණිත්වාන සඞ්ඝස්ස තස්ස ච භික්ඛුනො දෙන්ති, සබ්බෙසං කප්පති දායකානංයෙව සන්තකත්තා. අට්ඨකථායං පන පුඤ්ඤකාමෙහි පරිච්චජිත්වා දින්නමෙව සන්ධාය ''පුඤ්ඤකාමා…පෙ…. රූපියෙ අරූපියසඤ්ඤී රූපියං පටිග්ගණ්හාතීති වෙදිතබ්බො''ති වුත්තං, තස්මා පරිච්චජිත්වා දින්නං වත්ථසඤ්ඤාය ගණ්හතොපි නිස්සග්ගියමෙව. තෙන යදි තෙ දායකා නො ආගන්ත්වා ගණ්හන්ති, දායකෙ පුච්ඡිත්වා අත්තනො අත්ථාය වෙ පරිච්චත්තං, සඞ්ඝෙ නිස්සජ්ජිත්වා ආපත්ති දෙසෙතබ්බා. **තව චොළකං පස්සාහීහි** ඉමිනා ගිහිසන්තකෙපි ''ඉදං ගණ්හථා''තිආදිඅකප්පියවොහාරෙන විධානං භික්ඛුනො න කප්පතීති දීපෙති. **එකපරිච්ඡෙදානීති** කිරියාකිරියභාවතො එකපරිච්ඡෙදානි. ජාතරූපරජතභාවො, අත්තුද්දෙසිකතා, කහාපණාදීසු අඤ්ඤතරභාවොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

රූපියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

587. රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදෙ ජාතරූපාදිචතුබ්බිධම්පි නිස්සග්ගියවත්ථු ඉධ රූපියග්ගහණෙනෙව ගහිතන්ති ආහ **''ජාතරූපරජතපරිවත්තන''**න්ති. **පටිග්ගහිතපරිවත්තනෙති** සාදිතරූපියස්ස පරිවත්තනෙ, අසාදියිත්වා වා කප්පියෙන ගාහෙන පටිග්ගහිතරූපියපරිවත්තනෙ.

589. ග-කාරස්ස **ක**-කාරං කත්වා ''සීසූපක''න්ති ලිඛිතං, පදභාජනෙ **ඝනකතන්ති** පිණ්ඩං කතං. **සත්ථුවණ්ණොති**ආදීසු ''සත්ථුවණ්ණො ච කහාපණො ච…පෙ…. යෙ ච වොහාරං ගච්ඡන්තී''ති එවං සබ්බත්ථ සමුච්චයො වෙදිතබ්බො. **රූපියෙ රූපියසඤ්ඤීති** සකසන්තකං වදති. **රූපියං චෙතාපෙතීති** පරසන්තකං වදති. **''නිස්සග්ගියවත්ථුනා දුක්කටවත්ථුං වා කප්පියවත්ථුං වා චෙතාපෙන්තස්සපි එසෙව නයො''**ති ඉදං කස්මා වුත්තං. න හි ''රූපියෙ රූපියසඤ්ඤී අරූපියං චෙතාපෙති , නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය''න්තිආදිත්තිකො පාළියං වුත්තොති ආහ **''යො හී''**තිආදි. **තස්සානුලොමත්තාති** එත්ථායමධිප්පායො – රූපියසංවොහාරො නාම න කෙවලං රූපියෙන රූපියපරිවත්තනමෙව, අථ ඛො ''අරූපියෙ රූපියසඤ්ඤී රූපියං චෙතාපෙතී''ති වුත්තත්තා අරූපියෙන රූපියචෙතාපනම්පි රූපියසංවොහාරො නාම හොතීති එතස්මිං පක්ඛෙපි රූපියෙ සති රූපියසංවොහාරොයෙව හොතීති අයමත්ථො අවුත්තොපි විඤ්ඤායතීති. **අරූපියං** නාම දුක්කටවත්ථුකප්පියවත්ථූනි. **එකන්තෙන රූපියපක්ඛෙති** එකෙන අන්තෙන රූපියපක්ඛෙති අයං අත්ථො ගහෙතබ්බො. ''එකතො රූපියපක්ඛෙ''ති වා පාඨො වෙදිතබ්බො. ''එකරූපියපක්ඛෙ''තිපි පඨන්ති, තත්ථාපි එකතො රූපියපක්ඛෙති අයමෙවත්ථො ගහෙතබ්බො.

කප්පියවත්ථුනා කප්පියවත්ථුනො කයවික්කයෙපි තාව නිස්සග්ගියං හොති, දුක්කටවත්ථුනා දුක්කටවත්ථුනො කයවික්කයෙ කස්මා න හොතීති **අන්ධකට්ඨකථාය** අධිප්පායො. ඉදං සික්ඛාපදං…පෙ…. අරූපියෙන ච රූපියචෙතාපනං සන්ධාය වුත්තන්ති සම්බන්ධො. **ඉධාති** ඉමස්මිං රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදෙ. **තත්ථාති** කයවික්කයසික්ඛාපදෙ. **තෙනෙවාති** කප්පියවත්ථුනායෙව.

පුන කප්පියභාවං නෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා **''මහාඅකප්පියො නාමා''**ති වුත්තං. **''න සක්කා කෙනචි උපායෙන කප්පියො කාතුන්ති** ඉදං පඤ්චන්නංයෙව සහධම්මිකානං අන්තරෙ පරිවත්තනං සන්ධාය වුත්තං, ගිහීහි පන ගහෙත්වා අත්තනො සන්තකං කත්වා දින්නං සබ්බෙසං කප්පතී''ති වදන්ති. ''න සක්කා කෙනචි උපායෙන කප්පියො කාතු''න්ති පන ඉමිනාව පටිග්ගහිතරූපියං අනිස්සජ්ජිත්වාව තෙන චෙතාපිතං කප්පියභණ්ඩම්පි සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨං පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති සිද්ධං.

යෙ පන ''පටිග්ගහිතරූපියං අනිස්සජ්ජිත්වාපි තෙන පරිවත්තිතං කප්පියභණ්ඩං සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී''ති වදන්ති, තෙසං ''න සක්කා කෙනචි උපායෙන කප්පියො කාතු''න්ති ඉදං න යුජ්ජති. තෙ පනෙත්ථ එවං වදන්ති ''යස්මා නිස්සජ්ජිතබ්බවත්ථුං අනිස්සජ්ජිත්වාව උපරූපරි අඤ්ඤං අඤ්ඤංයෙව කතං, තස්මා පරිච්ඡෙදාභාවතො ඉධ නිස්සජ්ජිතුං අවත්වා 'න සක්කා කෙනචි උපායෙන කප්පියො කාතු'න්ති වුත්තං, පරිච්ඡෙදාභාවතොයෙව 'මූලෙ මූලසාමිකානං , පත්තෙ ච පත්තසාමිකානං දින්නෙ කප්පියො හොතී'ති ච න වුත්ත''න්ති. යදි පටිග්ගහිතරූපියං අනිස්සජ්ජිත්වා චෙතාපිතං කප්පියභණ්ඩම්පි සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, එවං සන්තෙ ඉධාපි අවසානවත්ථුං ගහෙත්වා සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨං කස්මා න වට්ටති, ''යො පන රූපියං උග්ගණ්හිත්වා…පෙ…. පත්තෙ ච පත්තසාමිකානං දින්නෙ කප්පියො හොතී''ති ඉමිනාපි පටිග්ගහිතරූපියං අනිස්සජ්ජිත්වා චෙතාපිතං කප්පියභණ්ඩම්පි සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨං පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති සිද්ධං. යදි තං නිස්සට්ඨං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටෙය්‍ය, ''මූලෙ මූලසාමිකානං, පත්තෙ ච පත්තසාමිකානං දින්නෙ කප්පියො හොතී''ති න වදෙය්‍ය. අපරෙ පනෙත්ථ එවං වදන්ති ''යදි සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨං හොති, රූපියපටිග්ගාහකස්ස න වට්ටති, තස්මා තස්සපි යථා වට්ටති, තථා දස්සනත්ථං 'මූලෙ මූලසාමිකාන'න්තිආදි වුත්ත''න්ති.

දුතියපත්තසදිසොයෙවාති ඉමිනා පඤ්චන්නම්පි සහධම්මිකානං න කප්පතීති දස්සෙති. තත්ථ කාරණමාහ **“මූලස්ස සම්පටිච්ඡිතත්තා”**ති. අථ මූලස්ස සම්පටිච්ඡිතත්තා රූපියපටිග්ගාහකස්ස තාව අකප්පියො හොතු, සෙසානං පන කස්මා න කප්පතීති මඤ්ඤමානො පුච්ඡති **“කස්මා සෙසානං න කප්පතී”**ති. කාරණමාහ **“මූලස්ස අනිස්සට්ඨත්තා”**ති. පත්තස්ස කප්පියභාවෙපි සම්පටිච්ඡිතමූලස්ස නිස්සජ්ජිතබ්බස්ස අනිස්සට්ඨත්තා තෙන ගහිතපත්තො සෙසානම්පි න කප්පති. යදි හි තෙන සම්පටිච්ඡිතමූලං සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිස්සට්ඨං සියා, තෙන කප්පියෙන කම්මෙන ආරාමිකාදීහි ගහෙත්වා දින්නපත්තො රූපියපටිග්ගාහකං ඨපෙත්වා සෙසානං වට්ටති. අපරෙ පන ‘‘මූලං සම්පටිච්ඡිත්වා ගහිතපත්තොපි යදි සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨො, සෙසානං කප්පතී’’ති වදන්ති. එවං සන්තෙ ‘‘මූලස්ස අනිස්සට්ඨත්තා’’ති න වත්තබ්බං, ‘‘සඞ්ඝස්ස අනිස්සට්ඨත්තා’’ති එවමෙව වත්තබ්බං.

දුබ්බිචාරිතත්තාති ඉමිනා රූපියසංවොහාරො අනෙන කතොති දස්සෙති. **අඤ්ඤෙසං පන වට්ටතීති** යස්මානෙන රූපියසංවොහාරමත්තමෙව කතං, න මූලං සම්පටිච්ඡිතං, තස්මා විනයකම්මවසෙන සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨකාලතො පට්ඨාය අඤ්ඤෙසං වට්ටති. ඉමස්මිංයෙව ච අත්ථෙ පමාණං දස්සෙන්තො **“මහාසුමත්ථෙරස්ස කිරා”**තිආදිමාහ. අපරෙ පන ‘‘දුබ්බිචාරිතත්තාති ඉමිනා කෙවලං ගිහිසන්තකභාවෙන ඨිතෙ දුබ්බිචාරිතමත්තං වුත්තං, න රූපියසංවොහාරාපජ්ජනං, තස්මා රූපියසංවොහාරාභාවතො සො පත්තො නිස්සජ්ජිතුං න සක්කාති තස්ස න කප්පති, අනිස්සට්ඨොපි අඤ්ඤෙසං කප්පති. අනිස්සට්ඨස්සෙව ච අඤ්ඤෙසං කප්පියභාවදස්සනත්ථං ‘මහාසුමත්ථෙරස්ස කිරා’තිආදිවත්ථූනි උදාහටානි. **සඞ්ඝස්ස නිස්සජ්ජීති** ඉදඤ්ච අඤ්ඤෙසං කප්පියත්තා කෙවලං සඞ්ඝස්ස පරිච්චත්තභාවං සන්ධාය වුත්තං, න පන විනයකම්මවසෙන සඞ්ඝස්ස නිස්සට්ඨභාවං. ඉමස්ස ච අත්ථස්ස **සප්පිස්ස පූරෙත්වාති** ඉදං වචනං සාධක’’න්ති වදන්ති.

591. රූපියපටිග්ගහණරූපියසංවොහාරෙසු යෙන එකෙකමෙව කතං, තෙන තත්ථ තත්ථ වුත්තනයෙනෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං. යෙන පන පටිග්ගහිතරූපියෙනෙව සංවොහාරො කතො, තෙන කථං නිස්සජ්ජිතබ්බන්ති? නයිදං දුක්කරං, ‘‘අහං, භන්තෙ, නානප්පකාරකං රූපියසංවොහාරං සමාපජ්ජි’’න්ති එවමෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං. ‘‘ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙපි ‘අරූපියෙ රූපියසඤ්ඤී, ආපත්ති දුක්කටස්සා’තිආදිත්තිකස්ස අවසානපදෙ අනාපත්තියා වුත්තත්තා කප්පියවත්ථුවසෙනෙව ඉදං තිකං වුත්ත’’න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘අරූපියග්ගහණෙන කප්පියවත්ථුදුක්කටවත්ථූනං සඞ්ගහොති පුරිමපදද්වයං කප්පියවත්ථුදුක්කටවත්ථූනං වසෙන වුත්තං, අවසානපදමෙව කප්පියවත්ථුවසෙන වුත්ත’’න්ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති අනාපත්තිමිස්සිතෙ අවසානත්තිකෙ සඤ්ඤානානත්තං ඨපෙත්වා වත්ථුනානත්තස්ස අභාවතො. දුක්කටවත්ථුනා පන දුක්කටවත්ථුනො චෙතාපනං නෙව ඉධ, න තත්ථ පාළියං වුත්තන්ති වචනමෙත්ථ සාධකං. යං අත්තනො ධනෙන පරිවත්තති, තස්ස වා ධනස්ස වා රූපියභාවො චෙව, පරිවත්තනඤ්චාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

රූපියසංවොහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා

593. කයවික්කයසික්ඛාපදෙ පාළියං **ජානාහීති** එත්ථ උපධාරෙහීති අත්ථො, සුට්ඨු උපධාරෙත්වා ගණ්හ, ඉදං න මනාපන්ති පුන දාතුං න සක්ඛිස්සසීති අධිප්පායො.

594-595. **කයන්ති** පරභණ්ඩස්ස ගහණං. **වික්කයන්ති** අත්තනො භණ්ඩස්ස දානං. තෙනාහ **“ඉමිනා ඉමං දෙහී”**තිආදි. යස්මා කයිතං නාම පරස්ස හත්ථතො ගහිතං වුච්චති, වික්කීතඤ්ච පරස්ස හත්ථෙ දින්නං, තස්මා **“කයිතඤ්ච හොති පරභණ්ඩං අත්තනො හත්ථගතං කරොන්තෙන, වික්කීතඤ්ච අත්තනො භණ්ඩං පරහත්ථගතං කරොන්තෙනා”**ති වුත්තං. යදි එවං පාළියං පරතො ‘‘කයිතඤ්ච හොති වික්කයිතඤ්චා’’ති වත්වා ‘‘අත්තනො භණ්ඩං පරහත්ථගතං පරභණ්ඩං අත්තනො හත්ථගත’’න්ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ **“ඉමිනා ඉමන්තිආදිවචනානුරූපතො පනා”**තිආදි. **ඉමිනාති** හි සකසන්තකං වුත්තං. තදනුරූපතො පාළියං පඨමං අත්තනො භණ්ඩං දස්සිතං, න කයවික්කයපදානුරූපතො. තඤ්හි විපරීතතො පරසන්තකග්ගහණං පුරක්ඛත්වා ඨිතං.

කාමං සෙසඤාතකෙපි ‘‘ඉමං දෙහී’’ති වදතො විඤ්ඤත්ති න හොති, සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතනස්සපි පන අභාවං දස්සෙතුකාමො **“මාතරං පන පිතරං වා”**ති ආහ. **විඤ්ඤත්ති න හොතීති** ඉදං විසුං විඤ්ඤාපනං සන්ධාය වුත්තං. අඤ්ඤං කිඤ්චි අවත්වා එවං වදන්තො අඤ්ඤාතකං විඤ්ඤාපෙති නාමාති ආහ – **“අඤ්ඤාතකං ‘ඉමං දෙහී’ති වදතො විඤ්ඤත්තී”**ති. අඤ්ඤං කිඤ්චි අවත්වා ‘‘ඉමං ගණ්හාහී’’ති දින්නං අඤ්ඤාතකස්ස දින්නං නාම හොතීති වුත්තං **“සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතන”**න්ති. **තිස්සො ආපත්තියොති** අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතනකයවික්කයාපත්තිසඞ්ඛාතා තිස්සො ආපත්තියො.

ඉමං නාම කරොහීති වදති, වට්ටතීති එත්ථ භුත්තොසි, ඉදානි කස්මා න කරොසීති වත්තුම්පි වට්ටති. ‘‘නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය’’න්ති කිඤ්චාපි සතියෙව නිස්සග්ගියවත්ථුම්හි පාචිත්තියං වුත්තං, අසතිපි පන තස්මිං පාචිත්තියන්ති ඉදං අට්ඨකථාපමාණෙන ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං **“කිඤ්චාපී”**තිආදි වුත්තං. **පරිභුත්තෙති** සප්පිආදිං සන්ධාය වුත්තං. යං

අත්තනො ධනෙන පරිවත්තෙති, යෙන ච පරිවත්තෙති, තෙසං කප්පියවත්ථුතා, අසහධම්මිකතා, කයවික්කයාපජ්ජනඤ්චාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො කොසියවග්ගො දුතියො.

3. පත්තවග්ගො

1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

598-602. පත්තවග්ගස්ස පඨමෙ **භණ්ඩන්ති** වික්කෙතබ්බභණ්ඩං. යස්මා **වණ්ණසද්දො** සණ්ඨානජාතිරූපායතනකාරණපමාණගුණපසංසාදීසු දිස්සති. ‘‘මහන්තං සප්පරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා’’තිආදීසු (සං. නි. 1.142) හි සණ්ඨානං වුච්චති. ‘‘බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො, හීනො අඤ්ඤො වණ්ණො’’තිආදීසු (ම. නි. 2.402) ජාති. ‘‘පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො’’තිආදීසු (දී. නි. 1.303) රූපායතනං.

> ‘‘න හරාමි න භඤ්ජාමි, ආරා සිඞ්ඝාමි වාරිජං;
> අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චතී’’ති. (සං. නි. 1.234; ජා. 1.6.116) –

ආදීසු කාරණං. ‘‘තයො පත්තස්ස වණ්ණා’’තිආදීසු (පාරා. 602) පමාණං. ‘‘කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ ගහපති ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා’’තිආදීසු (ම. නි. 2.77) ගුණො. ‘‘වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසතී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.3) පසංසා. තස්මා වුත්තං **‘‘තයො පත්තස්ස වණ්ණාති තීණි පත්තස්ස පමාණානී’’**ති.

අඩ්ඪතෙරසපලා හොතීති එත්ථ ‘‘මාසානං අඩ්ඪතෙරසපලානි ගණ්හාතී’’ති වදන්ති. ‘‘මගධනාළි නාම ඡපසතා නාළී’’ති කෙචි. ‘‘අට්ඨපසතා’’ති අපරෙ. තත්ථ පුරිමානං මතෙන තිපසතාය නාළියා ද්වෙ නාළියො එකා මගධනාළි හොති, පච්ඡිමානං චතුපසතාය නාළියා ද්වෙ නාළියො එකා මගධනාළි. **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** පන ‘‘පකතියා චතුමුට්ඨිකං කුඩුවං, චතුකුඩුවං නාළිකං, තාය නාළියා සොළස නාළියො දොණං, තං පන මගධනාළියා ද්වාදස නාළියො හොන්තී’’ති වුත්තං, තස්මා තෙන නයෙන ‘‘මගධනාළි නාම පඤ්ච කුඩුවානි එකඤ්ච මුට්ඨිං එකාය මුට්ඨියා තතියඤ්ච භාගං ගණ්හාතී’’ති වෙදිතබ්බං.

සබ්බසම්භාරසඞ්ඛතොති ජීරකාදිසබ්බසම්භාරෙහි සඞ්ඛතො. **ආලොපස්ස ආලොපස්ස අනුරූපන්ති** එත්ථ ‘‘බ්‍යඤ්ජනස්ස මත්තා නාම ඔදනචතුත්ථො භාගො’’ති **බ්‍රහ්මායුසුත්තස්ස අට්ඨකථායං** (ම. නි. අට්ඨ. 2.387) වුත්තත්තා ආලොපස්ස චතුත්ථභාගප්පමාණං බ්‍යඤ්ජනං ආලොපස්ස අනුරූපන්ති ගහෙතබ්බං. ඉධ පන සූපස්සෙව ඔදනචතුත්ථභාගප්පමාණතං දස්සෙත්වා එතස්ස ලක්ඛණෙ දස්සිතෙ ඉතරස්සපි දස්සිතමෙව හොතීති බ්‍යඤ්ජනස්ස තථා විසෙසෙත්වා පමාණං න දස්සිතං.

මගධනාළියා උපඩ්ඪප්පමාණො ඉධ පත්ථොති ආහ **‘‘පත්ථොදනන්ති මගධනාළියා උපඩ්ඪනාළිකොදන’’**න්ති. ඉමිනා ච ‘‘පත්ථද්වයං මගධනාළී’’ති දස්සිතං හොති. පත්ථො ච ‘‘චතුපලො කුඩුවො, චතුකුඩුවො පත්ථො’’ති ඉමිනා ලොකියවොහාරෙන වෙදිතබ්බො. **භාජනපරිභොගෙනාති** උදකාහරණාදිනා භාජනපරිභොගෙන.

607. **ධොතෙති** පරිභොගාවසානදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන ධොතෙයෙව දුක්කටං ආපජ්ජති තතො පුරෙතරං පරිභොගකාලෙයෙව ආපජ්ජනතො.

608. **පඤ්චහි ද්වීහීති** ඉදං ‘‘එත්තාවතා කාළවණ්ණතා සම්පජ්ජතී’’ති දස්සනත්ථං වුත්තං. ‘‘යදි පන එකෙනපි පාකෙන කාළවණ්ණො හොති, අධිට්ඨානුපගොයෙවා’’ති වදන්ති. හත්ථාගතස්සපි අධිට්ඨාතබ්බභාවදස්සනත්ථං **‘‘යදිහී’’**තිආදි වුත්තං. ඉමිනා ච දූරෙ ඨිතම්පි අධිට්ඨාතුං විකප්පෙතුඤ්ච ලභති, ඨපිතට්ඨානසල්ලක්ඛණඤ්ච න පමාණන්ති වෙදිතබ්බං. **සුත්වා වාති** පත්තකාරකෙන පෙසිතභික්ඛුනා අනාණත්තො කෙවලං තස්ස කථෙන්තස්ස වචනමත්තං සුත්වා. **න පමාණන්ති** තෙන අපෙසිතත්තා. **සාමන්තවිහාරෙති** ඉදං උපචාරමත්තං, තතො දූරෙ ඨිතම්පි අධිට්ඨාතුං වට්ටතියෙව. **ඨපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙත්වාති** ඉදම්පි උපචාරමත්තං, පත්තසල්ලක්ඛණමෙවෙත්ථ පමාණං. **පත්තෙ වා ඡිද්දං හොතීති** මුඛවට්ටිතො හෙට්ඨා ද්වඞ්ගුලමත්තොකාසතො පට්ඨාය යත්ථ කත්ථචි ඡිද්දං හොති. සෙසමෙත්ථ පඨමකථිනෙ වුත්තනයමෙව.

පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා

610. දුතියසික්ඛාපදෙ **හත්ථෙසු පිණ්ඩාය චරතීති** පාළිපදස්ස හත්ථෙසු ලභිතබ්බපිණ්ඩත්ථාය චරතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

612-613. **''තස්ස සො අපත්තොති** වචනතො සො පත්තො අධිට්ඨානම්පි විජහති අපත්තත්තා. අපත්තභාවතොයෙව හි 'පඤ්චබන්ධනං පත්තං චෙතාපෙතී'ති පාළියං න වුත්ත''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ''අපත්තොති ඉදං 'අඤ්ඤං පත්තං විඤ්ඤාපෙතුං වට්ටතී'ති දස්සනත්ථං වුත්තං, සො පන පත්තො අධිට්ඨානං න විජහතී''ති වදන්ති, තං යුත්තං විය දිස්සති ''යස්ස පඤ්ච එකායෙව වා දසඞ්ගුලා, සො බද්ධොපි අබද්ධොපි අපත්තොයෙවා''ති වක්ඛමානත්තා. න හි මුඛවට්ටියා පඤ්චසු ඨානෙසු ද්වඞ්ගුලමත්තාහි රාජීහි අධිට්ඨානං විජහතීති සක්කා වත්තුං, එකාය පන රාජියා දසඞ්ගුලාය සචෙ තත්ථ වුත්තප්පමාණො ඡිද්දො පඤ්ඤායති, ඡිද්දෙනෙව අධිට්ඨානවිජහනං සියාති යුත්තං වත්තුං. බන්ධනොකාසෙ සති අසති වා බන්ධනවිරහිතො පත්තො **අබන්ධනොති** වුත්තො, බන්ධනොකාසවිරහිතොයෙව පන **අබන්ධනොකාසොති** වුත්තො.

තිපුසුත්තකෙන වා බන්ධිත්වාති එත්ථ ''බන්ධිතබ්බො''ති පාඨො ගහෙතබ්බො. පුරාණපොත්ථකෙපි හි අයමෙව පාඨො දිස්සති. **සුද්ධෙහි…පෙ…. න වට්ටතීති** ඉදං උණ්හභොජනෙ පක්ඛිත්තෙ විලීයමානත්තා වුත්තං. **ඵාණිතං ඣාපෙත්වා පාසාණචුණ්ණෙන බන්ධිතුං වට්ටතීති** පාසාණචුණ්ණෙන සද්ධිං ඵාණිතං පචිත්වා තථාපක්කෙන පාසාණචුණ්ණෙන බන්ධිතුං වට්ටති.

615. **අනුකම්පාය න ගණ්හන්තස්ස දුක්කටන්ති** වුත්තත්තා යස්ස සො පත්තො න රුච්චති, තස්සපි අගණ්හන්තස්ස අනාපත්ති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''සචෙ ථෙරස්ස පත්තො න රුච්චති, අප්පිච්ඡතාය වා න ගණ්හාති, වට්ටතී''ති. **පත්තපරියන්තොති** පරියන්තපත්තො, අවසානපත්තොති අත්ථො. ''සඞ්ඝමජ්ඣෙ පත්තං ගාහාපෙන්තෙන අලජ්ජිං අගාහාපෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ ආධාරකන්ති වුත්තත්තා පීඨාදීසු යත්ථ කත්ථචි ආධාරං ඨපෙත්වා තත්ථ පත්තං ඨපෙතුං වට්ටති ආධාරඨපනොකාසස්ස අනියමිතත්තා''ති වදන්ති. **අපරිභොගෙනාති** අයුත්තපරිභොගෙන.

616. පාළියං ''අබන්ධනෙන පත්තෙන අබන්ධනං පත්තං. එකබන්ධනං පත්තං… ද්විබන්ධනං පත්තං… තිබන්ධනං… චතුබන්ධනං… අබන්ධනොකාසං… එක… ද්වි… ති… චතුබන්ධනොකාසං පත්තං චෙතාපෙතී''ති එවං එකෙකෙන පත්තෙන දසධා දසවිධං පත්තං චෙතාපනවසෙන එකනිස්සග්ගියපාචිත්තියසතං වුත්තං. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ පමාණයුත්තං අග්ගහිතකාළවණ්ණම්පි පත්තං විඤ්ඤාපෙන්තස්ස ආපත්තියෙවාති දට්ඨබ්බං. අධිට්ඨානුපගපත්තස්ස ඌනපඤ්චබන්ධනතා, අත්තුද්දෙසිකතා, අකතවිඤ්ඤත්ති, තාය ච පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

622. තතියසික්ඛාපදෙ **යෙසං මංසං කප්පතීති** ඉදං නිස්සග්ගියවත්ථුදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන යෙසං මංසං න කප්පති, තෙසං සප්පිආදීනි න කප්පන්තීති දස්සනත්ථං. මනුස්සඛීරාදීනිපි හි නො න කප්පන්ති, කුතො සසස්ස සප්පීති ආහ **''යෙසඤ්හි ඛීරං අත්ථි, සප්පිපි තෙසං අත්ථියෙවා''**ති. ''ඉදඤ්ච යෙභුය්‍යෙන වුත්ත''න්ති වදන්ති. **උග්ගහිතකං කත්වා නික්ඛිත්තන්ති** අප්පටිග්ගහිතං සයමෙව ගහෙත්වා නික්ඛිත්තං. **සයංකතං නිරාමිසමෙව වට්ටතීති** තදහුපුරෙභත්තමෙව සන්ධාය වුත්තං. අථ සයංකතං නිරාමිසං භුඤ්ජන්තස්ස කස්මා සාමංපාකො න හොතීති ආහ – **''නවනීතං තාපෙන්තස්ස හි සාමංපාකො න හොතී''**ති. සවත්ථුකපටිග්ගහිතස්ස වත්ථුගතිකත්තා ආහ – **''සවත්ථුකස්ස පටිග්ගහිතත්තා''**ති. **පච්ඡාභත්තං පටිග්ගහිතෙහීති** පච්ඡාභත්තං පටිග්ගහිතඛීරදධීහි. පුරෙභත්තම්පි ච උග්ගහිතකෙහි කතං අබ්භඤ්ජනාදීසු උපනෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **උභයෙසම්පීති** පච්ඡාභත්තං පටිග්ගහිතඛීරදධීහි ච පුරෙභත්තං උග්ගහිතකෙහි ච කතානං. **එසෙව නයොති** නිස්සග්ගියං හොතීති අත්ථො. **අකප්පියමංසසප්පිම්හීති** අකප්පියමංසසත්තානං සප්පිම්හි. **කාරණපතිරූපකං වත්වාති** සජාතියානං සප්පිභාවතොති කාරණපතිරූපකං වත්වා.

සප්පිනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති නිරාමිසමෙව සත්තාහං වට්ටතීති අත්ථො. **එත්ථාති** නවනීතෙ. **ධොතං වට්ටතීති** අධොතං චෙ, සවත්ථුකපටිග්ගහිතං හොති, තස්මා ධොතං පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහං නික්ඛිපිතුං වට්ටතීති ථෙරානං අධිප්පායො. **තක්කතො උද්ධටමත්තමෙව ඛාදිංසූති** එත්ථ තක්කතො උද්ධටමත්තං අධොතම්පි පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තා ධොවිත්වා පචිත්වා වා පරිභුඤ්ජිංසූති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. ථෙරස්ස හි දධිගුළිකාදිසහිතම්පි පටිග්ගහිතං පච්ඡා ධොවිත්වා පචිත්වා වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස සවත්ථුකපටිග්ගහණෙ දොසො නත්ථීති අධිප්පායො, තෙනෙව ථෙරස්ස අධිප්පායං දස්සෙන්තෙන **''තස්මා නවනීතං පරිභුඤ්ජන්තෙන…පෙ…. අයමෙත්ථ අධිප්පායො''**ති වුත්තං. කෙචි පන ''තක්කතො උද්ධටමත්තමෙව ඛාදිංසූ''ති වචනස්ස අධිප්පායං අජානන්තා ''තක්කතො උද්ධටමත්තං අධොතම්පි දධිගුළිකාදිසහිතං විකාලෙපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී''ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හි දධිගුළිකාදිආමිසෙන සංසට්ඨරසං නවනීතං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති සක්කා වත්තුං. **නවනීතං පරිභුඤ්ජන්තෙනාති** අධොවිත්වා පටිග්ගහිතනවනීතං පරිභුඤ්ජන්තෙන. දධි එව **දධිගතං** යථා ''ගූථගතං මුත්තගත''න්ති (ම. නි. 2.119).

ඛයං ගමිස්සතීති වචනතො ඛීරං පක්ඛිපිත්වා පක්කසප්පිආදිපි විකාලෙ කප්පතීති වෙදිතබ්බං. **කුක්කුච්චායන්ති කුක්කුච්චකාති** ඉමිනා අත්තනාපි තත්ථ කුක්කුච්චසබ්භාවං දීපෙති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. භෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''නිබ්බට්ටිතසප්පි වා නවනීතං වා පචිතුං වට්ටතී''ති වුත්තං. **තානි පටිග්ගහෙත්වාති** තානි ඛීරදධීනි පටිග්ගහෙත්වා.

පටිග්ගහෙත්වා ඨපිතභෙසජ්ජෙහීති පටිග්ගහෙත්වා ඨපිතයාවජීවිකභෙසජ්ජෙහි. වුත්තනයෙන යථා තණ්ඩුලාදීනි න පච්චන්ති, තථා ලජ්ජීයෙව සම්පාදෙත්වා දෙතීති ලජ්ජීසාමණෙරග්ගහණං, අපිච අලජ්ජිනා අජ්ඣොහරිතබ්බං යං කිඤ්චි අභිසඞ්ඛරාපෙතුං න වට්ටති, තස්මාපි එවමාහ. **තිලෙ පටිග්ගහෙත්වා කතතෙලන්ති** අත්තනා භජ්ජනාදීනි අකත්වා ගහිතතෙලං. තෙනෙව **''සාමිසම්පි වට්ටතී''**ති වුත්තං. **නිබ්බට්ටිතත්තාති** යාවකාලිකවත්ථුතො විවෙචිතත්තා. **උභයම්පීති** අත්තනා ච පරෙන ච කතං. **යාව අරුණස්ස උග්ගමනා තිට්ඨති, නිස්සග්ගියන්ති** සත්තමදිවසෙ කතතෙලං සචෙ යාව අරුණුග්ගමනා තිට්ඨති, නිස්සග්ගියං.

623. **අච්ඡවසන්ති** දුක්කටවත්ථුනො වසාය අනුඤ්ඤාතත්තා තංසදිසානං දුක්කටවත්ථූනංයෙව අකප්පියමංසසත්තානං වසා අනුඤ්ඤාතා, න ථුල්ලච්චයවත්ථූනං මනුස්සානං වසාති ආහ **''ඨපෙත්වා මනුස්සවස''**න්ති . **සංසට්ඨන්ති** පරිස්සාවිතං. ''කාලෙ පටිග්ගහිතං විකාලෙ අනුපසම්පන්නෙනපි නිප්පක්කං සංසට්ඨඤ්ච පරිභුඤ්ජන්තස්ස ද්වෙපි දුක්කටානි හොන්තියෙවා''ති වදන්ති. යස්මා ඛීරදධිආදීනි පක්ඛිපිත්වා තෙලං පචන්ති, තස්මා කසටං න වට්ටති, තෙලමෙව වට්ටති. තෙන වුත්තං **''පක්කතෙලකසටෙ විය කුක්කුච්චායතී''**ති. ''සචෙ වසාය සද්ධිං පක්කත්තා න වට්ටති, ඉදං කස්මා වට්ටතී''ති පුච්ඡන්තා **''භන්තෙ''**තිආදිමාහංසු. **එතං වට්ටතීති** නනු එතං දධිගුළිකාදීහි පක්කං නවනීතං වට්ටතීති අත්ථො.

''මධුකරීහි නාම මධුමක්ඛිකාහීති අයං ඛුද්දකමක්ඛිකානං භමරමක්ඛිකානඤ්ච සාමඤ්ඤනිද්දෙසො''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ''දණ්ඩකෙසු මධුකරා මධුකරී මක්ඛිකා නාමා''ති වත්වා ''තාහි මධුකරීආදීහි තීහි මක්ඛිකාහි කතං මධු නාමා''ති වදන්ති. **භමරමක්ඛිකාහීති** මහාභමරමක්ඛිකාහි. **සිලෙසසදිසන්ති** ඝනපක්කං වුත්තං. **ඉතරන්ති** තනුකමධු. **මධුපටලන්ති** මධුරහිතං කෙවලං මධුපටලං. ''සචෙ මධුසහිතං පටලං පටිග්ගහෙත්වා නික්ඛිපන්ති, පටලස්ස භාජනට්ඨානියත්තා මධුනො වසෙන සත්තාහාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොතී''ති වදන්ති, ''මධුමක්ඛිතං පන මධුගතිකමෙවා''ති ඉමිනා තං න සමෙති.

''ඵාණිතං නාම උච්ඡුම්හා නිබ්බත්ත''න්ති පාළියං අවිසෙසෙන වුත්තත්තා අට්ඨකථායඤ්ච ''උච්ඡුරසං උපාදාය… පෙ.… අවත්ථුකා උච්ඡුවිකති 'ඵාණිත'න්ති වෙදිතබ්බා''ති වචනතො උච්ඡුරසොපි නික්කසටො සත්තාහකාලිකොති වෙදිතබ්බො. **කෙනචි** පන ''මධුම්හි චත්තාරො කාලිකා යථාසම්භවං යොජෙතබ්බා, උච්ඡුම්හි චා''ති වත්වා ''සමක්ඛිකණ්ඩසෙළකං යාවකාලිකං, අනෙළකං උදකසම්භින්නං යාමකාලිකං, අසම්භින්නං සත්තාහකාලිකං, මධුසිත්ථං පරිසුද්ධං යාවජීවිකං, තථා උච්ඡු වා රසො වා සකසටො යාවකාලිකො, නික්කසටො උදකසම්භින්නො යාමකාලිකො, අසම්භින්නො සත්තාහකාලිකො, සුද්ධකසටං යාවජීවික''න්ති ච වත්වා උත්තරිපි බහුධා පපඤ්චිතං. තත්ථ ''උදකසම්භින්නං මධු වා උච්ඡුරසො වා උදකසම්භින්නො යාමකාලිකො''ති ඉදං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං දිස්සති. ''යාවකාලිකං සමානං ගරුතරම්පි මුද්දිකාජාතිරසං අත්තනා සංසට්ඨං ලහුකං යාමකාලිකභාවං උපනෙන්තං උදකං ලහුතරං සත්තාහකාලිකං අත්තනා සංසට්ඨං ගරුතරං යාමකාලිකභාවං උපනෙතී''ති එත්ථ කාරණං සොයෙව පුච්ඡිතබ්බො, සබ්බත්ථ පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච උදකසම්භෙදෙන ගරුතරස්සපි ලහුභාවොපගමනංයෙව දස්සිතං. පාළියම්පි හි ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ගිලානස්ස ගුළං, අගිලානස්ස ගුළොදක''න්ති (මහාව. 284) වදන්තෙන අගිලානෙන පරිභුඤ්ජිතුං අයුත්තොපි ගුළො උදකසම්භින්නො අගිලානස්සපි වට්ටතීති අනුඤ්ඤාතො.

යම්පි ච ''උච්ඡු චෙ යාවකාලිකො, උච්ඡුරසො චෙ යාමකාලිකො, ඵාණිතං චෙ සත්තාහකාලිකං, තචො චෙ යාවජීවිකො''ති අට්ඨකථාවචනං දස්සෙත්වා ''උච්ඡුරසො උදකසම්භින්නො යාමකාලිකො''ති අඤ්ඤෙන **කෙනචි** වුත්තං, තම්පි තථාවිධස්ස අට්ඨකථාවචනස්ස ඉමිස්සා සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය අභාවතො න සාරතො පච්චෙතබ්බං. තතොයෙව ච ''උච්ඡුරසො උදකෙන සම්භින්නොපි අසම්භින්නොපි සත්තාහකාලිකොයෙවා''ති කෙචි ආචරියා වදන්ති. **භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ** ච ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උච්ඡුරස''න්ති (මහාව. 300) එත්ථ තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** අවිසෙසෙන වුත්තං ''උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකො''ති.

සයංකතං නිරාමිසමෙව වට්ටතීති එත්ථ අපරිස්සාවිතං පටිග්ගහිතම්පි කරණසමයෙ පරිස්සාවෙත්වා කසටං අපනෙත්වාව අත්තනා කතන්ති ගහෙතබ්බං. **ඣාමඋච්ඡුඵාණිතන්ති** අග්ගිනා දඩ්ඪෙ උච්ඡුඛෙත්තෙ ඣාමඋච්ඡුනා කතඵාණිතං. **කොට්ටිතඋච්ඡුඵාණිතන්ති** ඛුද්දානුඛුද්දකං ඡින්දිත්වා කොට්ටෙත්වා නිප්පීළෙත්වා පක්කං යෙභුය්‍යෙන ච සකසටං ඵාණිතං. තාදිසස්ස ච කසටස්ස අබ්බොහාරිකත්තා **''තං යුත්ත''**න්ති වුත්තං. **සීතුදකෙන කතන්ති** මධුකපුප්ඵානි සීතොදකෙ පක්ඛිපිත්වා මද්දිත්වා පුප්ඵරසෙ උදකගතෙ සති තං උදකං ගහෙත්වා පචිත්වා කතඵාණිතං. **ඛීරං පක්ඛිපිත්වා කතං මධුකඵාණිතං යාවකාලිකන්ති** එත්ථ ඛීරං පක්ඛිපිත්වා පක්කතෙලං කස්මා විකාලෙ වට්ටතීති චෙ? තෙලෙ පක්ඛිත්තඛීරං තෙලමෙව හොති, අඤ්ඤං පන ඛීරං පක්ඛිපිත්වා කතං ඛීරභාවං ගණ්හාතීති ඉදමෙත්ථ කාරණං. යදි එවං ඛණ්ඩසක්ඛරම්පි ඛීරං පක්ඛිපිත්වා කරොන්ති, තං කස්මා වට්ටතීති ආහ **''ඛණ්ඩසක්ඛරං පනා''**තිආදි. තත්ථ **ඛීරජල්ලිකන්ති** ඛීරඵෙණං.

භෙසජ්ජොදිස්සං දස්සෙන්තෙන **“සත්තවිධඤ්හි ඔදිස්සං නාමා”**තිආදිනා ඉතරානිපි අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තානි. **විකටානීති** අපකතිභෙසජ්ජත්තා විකටානි, විරූපානීති අත්ථො. දුක්කටවත්ථූනම්පි අකප්පියමංසානං වසාය අනුඤ්ඤාතත්තා **“වසොදිස්ස”**න්ති වුත්තං. ඔළාරිකානම්පි ආහාරත්ථං ඵරිතුං සමත්ථානං සප්පිආදීනං භෙසජ්ජනාමෙන අනුඤ්ඤාතත්තා **“භෙසජ්ජොදිස්ස”**න්ති වුත්තං . **“පච්ඡාභත්තතො පට්ඨාය සති පච්චයෙති** වුත්තත්තා පටිග්ගහිතභෙසජ්ජානි දුතියදිවසතො පට්ඨාය පුරෙභත්තම්පි සති පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිතබ්බානි, න ආහාරත්ථං භෙසජ්ජත්ථාය පටිග්ගහිතත්තා’’ති වදන්ති.

624. **ද්වාරවාතපානකවාටෙසූති** මහාද්වාරස්ස වාතපානානඤ්ච කවාටඵලකෙසු. කසාවෙ පක්ඛිත්තානි තානි අත්තනො සභාවං පරිච්චජන්ති, තස්මා **“මක්ඛෙතබ්බානී”**ති වුත්තං, සූණපාණකාදිපරිහාරත්ථං මක්ඛෙතබ්බානීති අත්ථො. **අධිට්ඨෙතීති** ‘‘ඉදානි මය්හං අජ්ඣොහරණීයං න භවිස්සති , බාහිරපරිභොගත්ථාය ගමිස්සතී’’ති චිත්තං උප්පාදෙතීති අත්ථො. තෙනෙවාහ – **‘‘සප්පිඤ්ච තෙලඤ්ච වසඤ්ච මුද්ධනි තෙලං වා අබ්භඤ්ජනං වා’’**තිආදි. ‘‘එවං අධිට්ඨිතඤ්ච පටිග්ගහණං විජහතී’’ති වදන්ති.

625. **සචෙ ද්වින්නං සන්තකං එකෙන පටිග්ගහිතං අවිභත්තං හොති, පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටතීති** එත්ථ මජ්ඣෙ පාඨො පරිහීනො, එවං පනෙත්ථ පාඨො වෙදිතබ්බො ‘‘සචෙ ද්වින්නං සන්තකං එකෙන පටිග්ගහිතං අවිභත්තං හොති, සත්තාහාතික්කමෙ ද්වින්නම්පි අනාපත්ති, පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටතී’’ති. අඤ්ඤථා පන සද්දප්පයොගොපි න සඞ්ගච්ඡති. **ගණ්ඨිපදෙපි** ච අයමෙව පාඨො දස්සිතො. තත්ථ **ද්වින්නම්පි අනාපත්තීති** යථා අඤ්ඤස්ස සන්තකං එකෙන පටිග්ගහිතං සත්තාහාතික්කමෙන නිස්සග්ගියං න හොති පරසන්තකභාවතො, එවමිදම්පි අවිභත්තත්තා උභයසාධාරණම්පි අවිනිබ්භොගභාවතො නිස්සග්ගියං න හොතීති අධිප්පායො. **පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටතීති** භික්ඛුනා පටිග්ගහිතත්තා සත්තාහාතික්කමෙ යස්ස කස්සචි භික්ඛුනො පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති පටිග්ගහිතසප්පිආදීනං පරිභොගස්ස සත්තාහෙනෙව පරිච්ඡින්නත්තා. ‘‘තානි පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහපරමං සන්නිධිකාරකං පරිභුඤ්ජිතබ්බානී’’ති හි වුත්තං. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන තීසුපි ඉධ පාඨස්ස පරිහීනභාවං අසල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘පරිභුඤ්ජිතුං පන න වට්ටතීති ඉදං අන්තොසත්තාහෙ පරිභොගං සන්ධාය වුත්තන්ති සඤ්ඤාය විස්සාසගගාහාභාවතො පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතී’’ති එවමත්ථො වුත්තො, සො න ගහෙතබ්බො.

ආවුසො, ඉමං තෙලං සත්තාහමත්තං පරිභුඤ්ජ ත්වන්ති ඉමිනා යෙන පටිග්ගහිතං, තෙන අන්තොසත්තාහෙයෙව පරස්ස විස්සජ්ජිතභාවං දස්සෙති. **කස්ස ආපත්තීති** පඨමං තාව උභින්නං සාධාරණත්තා අනාපත්ති වුත්තා. ඉදානි පන එකෙන ඉතරස්ස විස්සට්ඨභාවතො උභයසාධාරණතා නත්ථීති විභත්තසදිසං හුත්වා ඨිතං, තස්මා එත්ථ පටිග්ගහිතස්ස සත්තාහාතික්කමෙ එකස්ස ආපත්තියා භවිතබ්බන්ති මඤ්ඤමානො ‘‘කිං පටිග්ගහණපච්චයා පටිග්ගාහකස්ස ආපත්ති, උදාහු යස්ස සන්තකං ජාතං, තස්සා’’ති පුච්ඡති. නිස්සට්ඨභාවතොයෙව ච ඉධ ‘‘අවිභත්තභාවතො’’ති කාරණං අවත්වා **“යෙන පටිග්ගහිතං, තෙන විස්සජ්ජිතත්තා”**ති වුත්තං. ඉදඤ්ච විස්සට්ඨභාවතො උභයසාධාරණතං පහාය එකස්ස සන්තකං හොන්තම්පි යෙන පටිග්ගහිතං, තතො අඤ්ඤස්ස සන්තකං ජාතං, තස්මා පරසන්තකපටිග්ගහණෙ විය පටිග්ගාහකස්ස පටිග්ගහණපච්චයා නත්ථි ආපත්තීති දස්සනත්ථං වුත්තං, න පන ‘‘යෙන පටිග්ගහිතං, තෙන විස්සජ්ජිතත්තා’’ති වචනතො අවිස්සජ්ජිතෙ සති අවිභත්තෙපි සත්තාහාතික්කමෙ ආපත්තීති දස්සනත්ථං අවිස්සජ්ජිතෙ අවිභත්තභාවතොයෙව අනාපත්තියා සිද්ධත්තා. සචෙ පන ඉතරො යෙන පටිග්ගහිතං, තස්සෙව අන්තොසත්තාහෙ අත්තනො භාගම්පි විස්සජ්ජෙති, සත්තාහාතික්කමෙ සියා ආපත්ති යෙන පටිග්ගහිතං, තස්සෙව සන්තකභාවමාපන්නත්තා ඉතරස්ස අප්පටිග්ගහිතත්තා. ඉමිනා තස්ස සන්තකභාවෙපි අඤ්ඤෙන පටිග්ගහිතසකසන්තකෙ විය තෙන අප්පටිග්ගහිතභාවතො අනාපත්තීති දීපෙති. ඉදං පන අධිප්පායං අජානිත්වා ඉතො අඤ්ඤථා **ගණ්ඨිපදකාරාදීහි** පපඤ්චිතං, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං.

අපරිභොගං හොතීති කස්සචි අමනුඤ්ඤස්ස පතිතත්තා පරිභොගාරහං න හොති. **යෙන චිත්තෙනාති** යෙන පරිච්චජිතුකාමතාචිත්තෙන. ‘‘අන්තොසත්තාහෙ’’ති අධිකාරත්තා ‘‘අන්තොසත්තාහෙ අනපෙක්ඛො දත්වා පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජතී’’ති ඉමං සම්බන්ධං සන්ධාය මහාසුමත්ථෙරෙන **“එවං අන්තොසත්තාහෙ දත්වා”**තිආදි වුත්තං. **මහාපදුමත්ථෙරො** පන යදි එවං ‘‘විස්සජ්ජෙතී’’ති ඉමිනාව තං සිද්ධං, සත්තාහාතික්කන්තං පන නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති, තස්මා තස්ස පරිභොගමුඛදස්සනමිදන්ති ආහ – **“නයිදං යාචිතබ්බ”**න්තිආදි. **අඤ්ඤෙන භික්ඛුනාති** එත්ථ සුද්ධචිත්තෙන දින්නත්තා සයම්පි ආහරාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතියෙව. සප්පිආදීනං පටිග්ගහිතභාවො, අත්තනො සන්තකතා, සත්තාහාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

භෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

627. වතුත්ථෙ **සිබ්බනරජනකප්පපරියොසානෙන නිට්ඨාපෙත්වාති** සූචිකම්මනිට්ඨානෙන සකිම්පි වණ්ණභෙදමත්තරජනෙන කප්පබින්දුකරණෙන ච නිට්ඨාපෙත්වා. **සමයෙති** වස්සානසමයෙ.

628. **කුච්ඡිසමයොති** අන්තොසමයො. ‘‘අයමෙකො අඩ්ඪමාසො පරියෙසනක්ඛෙත්තඤ්චෙව කරණක්ඛෙත්තඤ්ච. එතස්මිඤ්හි අන්තරෙ වස්සිකසාටිකං අලද්ධං පරියෙසිතුං ලද්ධං කාතුඤ්ච වට්ටති, නිවාසෙතුං අධිට්ඨාතුඤ්ච න වට්ටතී’’ති පොත්ථකෙසු පාඨො දිස්සති, සො අපාඨො. එවං පනෙත්ථ පාඨෙන භවිතබ්බං ‘‘අයමෙකො අඩ්ඪමාසො පරියෙසනක්ඛෙත්තං. එතස්මිඤ්හි අන්තරෙ වස්සිකසාටිකං අලද්ධං පරියෙසිතුං වට්ටති, ලද්ධං කාතුං නිවාසෙතුං අධිට්ඨාතුඤ්ච න වට්ටතී’’ති. න හි ගිම්හානං පච්ඡිමමාසස්ස පඨමො අඩ්ඪමාසො කරණක්ඛෙත්තං හොති. ‘‘අඩ්ඪමාසො සෙසො ගිම්හානන්ති කත්වා නිවාසෙතබ්බ’’න්ති වචනතො පන ගිම්හානං පච්ඡිමමාසස්ස පච්ඡිමො අඩ්ඪමාසො කරණක්ඛෙත්තඤ්චෙව නිවාසනක්ඛෙත්තඤ්ච හොති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘ගිම්හානං පච්ඡිමො මාසො පරියෙසනක්ඛෙත්තං, පච්ඡිමො අඩ්ඪමාසො කරණනිවාසනක්ඛෙත්තම්පී’’ති වුත්තං. තස්මා පාළියා මාතිකාට්ඨකථාය ච අවිරොධං ඉච්ඡන්තෙන වුත්තනයෙනෙව පාඨො ගහෙතබ්බො.

‘‘විඤ්ඤත්තිං කත්වා නිප්ඵාදෙන්තස්ස අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙන අනාපත්තී’’ති වදන්තෙන ‘‘පිට්ඨිසමයත්තා ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්තී’’ති දීපිතා හොති. න හි ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො පිට්ඨිසමයෙ සතුප්පාදකරණමත්තෙනපි සම්භවන්තී ආපත්ති තතො ගරුකතරාය විඤ්ඤත්තියා න හොතීති සක්කා වත්තුං. තෙනෙව **භදන්තබුද්ධදත්තාචරියෙන** වුත්තං –

> ‘‘කත්වා පන සතුප්පාදං, වස්සිකසාටිචීවරං;
> නිප්ඵාදෙන්තස්ස භික්ඛුස්ස, සමයෙ පිට්ඨිසම්මතෙ.
>
> ‘‘හොති නිස්සග්ගියාපත්ති, ඤාතකාඤාතකාදිනො;
> තෙසුයෙව ච විඤ්ඤත්තිං, කත්වා නිප්ඵාදනෙ තථා’’ති.

කෙනස්ස හොති ආපත්තීති අස්ස මාතරං චීවරං යාචන්තස්ස කෙන සික්ඛාපදෙන ආපත්තීති පුච්ඡති. ‘‘පරිණතං විඤ්ඤාපෙන්තස්ස පරිණාමනසික්ඛාපදෙන ආපත්තී’’ති චොදනාභාවං දස්සෙති **නො ච සඞ්ඝෙ පරිණතන්ති**. අථ අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙනාති චෙ, එතම්පි නත්ථීති ආහ **‘‘අනාපත්ති ච ඤාතකෙ’’**ති. ‘‘ඤාතකෙ විඤ්ඤාපෙන්තස්සා’’ති පාඨසෙසො. **ඉමමත්ථං සන්ධායාති** පිට්ඨිසමයෙ වස්සිකසාටිකත්ථං ඤාතකපවාරිතට්ඨානෙ සතුප්පාදකරණෙන ආපත්තිං, අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙන අනාපත්තිඤ්ච සන්ධාය.

අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතට්ඨානතො…පෙ.… දුක්කටන්ති ඉදං වස්සිකසාටිකං අදින්නපුබ්බෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙවෙත්ථ වත්තභෙදෙ දුක්කටං වුත්තං, දින්නපුබ්බෙසු පන වත්තභෙදො නත්ථි. තෙනෙවාහ – **‘‘යෙ මනුස්සා…පෙ.… වත්තභෙදො නත්ථී’’**ති. **ඉදන්ති** යථාවුත්තනිස්සග්ගියපාචිත්තියං. **විඤ්ඤත්තිං කත්වා නිප්ඵාදෙන්තස්සාති** අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතට්ඨානතො විඤ්ඤත්තිං කත්වා නිප්ඵාදෙන්තස්ස. **පකතියා වස්සිකසාටිකදායකා** නාම සඞ්ඝවසෙන වා පුග්ගලවසෙන වා අපවාරෙත්වා අනුසංවච්ඡරං වස්සිකසාටිකානං දායකා. **අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙන අනාපත්තීති** එත්ථ ඉමිනාපි සික්ඛාපදෙන අනාපත්තීති වෙදිතබ්බං. කුච්ඡිසමයෙ හි අත්තනො ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො ‘‘දෙථ මෙ වස්සිකසාටික’’න්තිආදිනා විඤ්ඤාපෙන්තස්සපි අනාපත්ති. තෙනෙවාහ – **‘‘න වත්තබ්බා දෙථ මෙති ඉදඤ්හි පරියෙසනකාලෙ අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතෙ එව සන්ධාය වුත්ත’’**න්ති. **මාතිකාට්ඨකථායඤ්හි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ‘‘අත්තනො ඤාතකපවාරිතට්ඨානතො පන ‘දෙථ මෙ වස්සිකසාටිකචීවර’න්තිආදිකාය විඤ්ඤත්තියාපි පරියෙසිතබ්බ’’න්ති.

629. **‘‘ආකාසතො පතිතඋදකෙනෙවාති** වචනතො ඡදනකොටියා පතිතඋදකෙන නහායන්තස්ස අනාපත්ති’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

630. **ඡ මාසෙ පරිහාරං ලභතීති** එතෙන අන්තොවස්සෙපි යාව වස්සානස්ස පච්ඡිමදිවසා අකතා පරිහාරං ලභතීති දීපිතං හොති. යස්මා මූලචීවරං කරොන්තෙන හෙමන්තස්ස පච්ඡිමුපොසථදිවසෙයෙව කාතබ්බං, තස්මා ගිම්හානතො එකූනතිංසදිවසෙ පරිහාරං ලභති, එවං සන්තෙපි අප්පකං ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොතීති කත්වා **‘‘තතො පරම්පි…පෙ.… එකමාස’’**න්ති වුත්තං. **එකාහද්වීහාදිවසෙන…පෙ.… ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා චාති** ඉමිනා එකාහානාගතාය වස්සූපනායිකාය ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච, ද්වීහානාගතාය…පෙ.… දසාහානාගතාය වස්සූපනායිකාය ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච, අන්තොවස්සෙ වා ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා චාති අයමත්ථො දස්සිතො. තත්ථ ආසාළ්හිමාසස්ස ජුණ්හපක්ඛපුණ්ණමියං ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච වස්සිකසාටිකා ‘‘එකාහානාගතාය වස්සූපනායිකාය ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා චා’’ති වුච්චති. එතෙනෙව නයෙන ජුණ්හපක්ඛස්ස ඡට්ඨියං ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච ‘‘දසාහානාගතාය වස්සූපනායිකාය ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා චා’’ති වුච්චති. යාව පඨමකත්තිකතෙමාසපුණ්ණමී, තාව අන්තොතෙමාසෙ ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච ‘‘අන්තොවස්සෙ ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා චා’’ති වුච්චති. පඨමකත්තිකතෙමාසපුණ්ණමිතො පරඤ්හි ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච යාව චීවරකාලො නාතික්කමති, තාව අනධිට්ඨහිත්වා ඨපෙතුං වට්ටතීති න තත්‍රායං විචාරණා සම්භවති.

තස්මිංයෙව අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බාති අවිසෙසෙන වුත්තෙපි වස්සානතො පුබ්බෙ එකාහද්වීහාදිවසෙන අනාගතාය වස්සූපනායිකාය ලද්ධා තෙහි දිවසෙහි සද්ධිං දසාහං අනතික්කමන්තෙන වස්සූපනායිකදිවසතො පට්ඨාය අධිට්ඨානක්ඛෙත්තං සම්පත්තායෙව අධිට්ඨාතබ්බා, න තතො පුබ්බෙ අධිට්ඨානස්ස අඛෙත්තත්තා. අන්තොවස්සෙ පන ලද්ධා තස්මිංයෙව අන්තොවස්සෙ ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය දසාහං අනතික්කාමෙත්වා අධිට්ඨාතබ්බා.

නනු ච වස්සානතො පුබ්බෙ අනධිට්ඨහිත්වා දසාහං අතික්කාමෙතුං වට්ටතියෙව, තස්මා අධිට්ඨානස්ස අඛෙත්තභූතෙපි දිවසෙ ගහෙත්වා ''අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති කස්මා වුත්තං? යථා ''අන්තොවස්සෙ ලද්ධාපි යාව න නිට්ඨාති, තාව අනධිට්ඨහිත්වා දසාහං අතික්කාමෙතුං වට්ටතී''ති අකතාය අනධිට්ඨානක්ඛෙත්තසදිසාපි අතික්කන්තදිවසා දසාහං අතික්කාමෙත්වා නිට්ඨිතාය ගණනූපගා හොන්තීති නිට්ඨිතදිවසෙයෙව අධිට්ඨාතබ්බා, එවම්ධාපි වස්සානතො පුබ්බෙ අනධිට්ඨානක්ඛෙත්තභූතාපි දිවසා ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය ගණනූපගා හොන්තීති දස්සනත්ථං වුත්තං. යදි එවං ''තස්මිංයෙව අන්තොදසාහෙ''ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා දසාහානාගතාය වස්සූපනායිකාය ඡට්ඨියං ලද්ධා පුණ්ණමියං අධිට්ඨාතබ්බාති ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති ''චාතුමාසං අධිට්ඨාතු''න්ති වචනෙනෙව පටික්ඛිත්තත්තා. එවං සන්තෙ ''දසාහානාගතායා''ති ඉමිනා කිං පයොජනන්ති චෙ? වස්සානතො පුබ්බෙයෙව දසාහෙ අතික්කන්තෙ වස්සූපනායිකදිවසෙ නිට්ඨිතා තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බාති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති ඉදමෙත්ථ පයොජනං. තෙනෙවාහ – **''දසාහාතික්කමෙ නිට්ඨිතා තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බා''**ති.

දසාහෙ අප්පහොන්තෙ චීවරකාලං නාතික්කමෙතබ්බාති තෙමාසබ්භන්තරෙ දසාහෙ අප්පහොන්තෙ ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච චීවරකාලං නාතික්කමෙතබ්බාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති ''පඨමකත්තිකතෙමාසපුණ්ණමිතො පුබ්බෙ සත්තමිතො පට්ඨාය ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච වස්සිකසාටිකා දසාහෙ අනතික්කන්තෙයෙව චීවරකාලං ඔතිණ්ණත්තා තත්ථ අනධිට්ඨහිත්වාපි ඨපෙතුං වට්ටතී''ති. ඉමිනා ච ඉමං දීපෙති – අකතා චෙ වස්සිකසාටිකා, වස්සානං චාතුමාසං අකතත්තායෙව පරිහාරං ලභති, කතාය පන දසාහපරමසික්ඛාපදං අවිකොපෙත්වා පරිහාරො වත්තබ්බොති.

යදා වා තදා වා අධිට්ඨාතුං වට්ටතීති චාතුමාසබ්භන්තරෙ දසාහෙ අතික්කන්තෙපි නත්ථි දොසොති අධිප්පායො. ''කදා අධිට්ඨාතබ්බා…පෙ…. යදි නප්පහොති, යාව කත්තිකපුණ්ණමා පරිහාරං ලභතී''ති ඉමිනාපි **කුරුන්දිවචනෙන** අකතාය වස්සිකසාටිකාය චාතුමාසං පරිහාරො, කතාය දසාහමෙව පරිහාරොති අයමත්ථො දීපිතොයෙවාති ආහ **''අපිචා''**තිආදි.

පාළියං **අච්ඡින්නචීවරස්ස නට්ඨචීවරස්සාති**ආදිනා නිස්සග්ගියෙන අනාපත්ති වුත්තා, උදාහු නග්ගස්ස නහායතො දුක්කටෙන අනාපත්ති වුත්තාති? කිමෙත්ථ පුච්ඡිතබ්බං. සබ්බසික්ඛාපදෙසු හි යත්ථ යත්ථ මූලසික්ඛාපදෙන ආපත්තිප්පසඞ්ගො, තත්ථ තත්ථ අනාපත්තිදස්සනත්ථං අනාපත්තිවාරො ආරභීයතීති ඉධාපි නිස්සග්ගියෙන අනාපත්තිදස්සනත්ථන්ති යුත්තං වත්තුං. න හි මූලාපත්තියා අනාපත්තිං අදස්සෙත්වා අන්තරා වුත්තාය එව ආපත්තියා අනාපත්තිදස්සනත්ථං අනාපත්තිවාරො ආරභීයතීති. තෙනෙව තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** ඉදං වුත්තං ''අච්ඡින්නචීවරස්ස නට්ඨචීවරස්ස චාති එත්ථ අච්ඡින්නසෙසචීවරස්ස නට්ඨසෙසචීවරස්ස ච අසමයෙ නිවාසෙන්තස්ස පරියෙසන්තස්ස ච අනාපත්ති . ආපදාසූති එත්ථ අනිවත්ථං චොරා හරන්තීති අසමයෙ නිවාසෙන්තස්ස අනාපත්තී''ති. **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''අච්ඡින්නචීවරස්ස වා නට්ඨචීවරස්ස වා අනිවත්ථං චොරා හරන්තීති එවං ආපදාසු වා නිවාසයතො උම්මත්තකාදීනඤ්ච අනාපත්තී''ති. අට්ඨකථායං පන නග්ගස්ස නහායතො දුක්කටෙනෙව අනාපත්තිං සන්ධාය ''අච්ඡින්නචීවරස්සාති එතං වස්සිකසාටිකමෙව සන්ධාය වුත්තං. තෙසඤ්හි නග්ගානං කායොවස්සාපනෙ අනාපත්ති. එත්ථ ච මහග්ඝවස්සිකසාටිකං නිවාසෙත්වා නහායන්තස්ස චොරුපද්දවො ආපදා නාමා''ති යං වුත්තං, තත්ථ කාරණං පරියෙසිතබ්බං.

අථ උභයෙනපි අනාපත්තිදස්සනත්ථං ''අච්ඡින්නචීවරස්සා''තිආදි ආරද්ධන්ති එවමධිප්පායො සියා, එවම්පි ''අච්ඡින්නචීවරස්සාති එතං වස්සිකසාටිකමෙව සන්ධාය වුත්ත''න්තිආදිනා විසෙසෙත්වා න වත්තබ්බං. එවඤ්හි වත්තබ්බං සියා ''අච්ඡින්නසෙසචීවරස්ස නට්ඨසෙසචීවරස්ස වා අසමයෙ නිවාසෙන්තස්ස පරියෙසන්තස්ස ච නිස්සග්ගියෙන අනාපත්ති, අච්ඡින්නවස්සිකසාටිකස්ස නට්ඨවස්සිකසාටිකස්ස වා නග්ගස්ස නහායතො දුක්කටෙන අනාපත්ති, ආපදාසු අනිවත්ථං චොරා හරන්තීති අසමයෙ නිවාසයතො නිස්සග්ගියෙන අනාපත්ති, මහග්ඝවස්සිකසාටිකං නිවාසෙත්වා නහායන්තස්ස චොරා හරන්ති, නග්ගස්ස නහායතො දුක්කටෙන අනාපත්තී''ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

අඞ්ගෙසු පන වස්සිකසාටිකාය අත්තුද්දෙසිකතා, අසමයෙ පරියෙසනතා, තාය ච පටිලාභොති ඉමානි තාව පරියෙසනාපත්තියා තීණි අඞ්ගානි. සචීවරතා, ආපදාභාවො, වස්සිකසාටිකාය සකභාවො, අසමයෙ නිවාසනන්ති ඉමානි නිවාසනාපත්තියා චත්තාරි අඞ්ගානි.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරඅච්ඡින්දනසික්ඛාපදවණ්ණනා

631. පඤ්චමෙ **යම්පි තයාහන්ති** එත්ථ **යන්ති** කාරණවචනං, තස්මා එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො – මයා සද්ධිං ජනපදචාරිකං පක්කමිස්සතීති යං කාරණං නිස්සාය අහං තෙ, ආවුසො, චීවරං අදාසිං, තං න කරොසීති කුපිතො අනත්තමනො අච්ඡින්දීති. **යන්ති** වා චීවරං පරාමසති, තත්ථ ''මයා සද්ධිං ජනපදචාරිකං පක්කමිස්සතීති යම්පි තෙ අහං චීවරං අදාසිං, තං චීවරං ගණ්හිස්සාමීති කුපිතො අනත්තමනො අච්ඡින්දී''ති සම්බන්ධිතබ්බං.

633. **ආණත්තො බහූනි ගණ්හාති, එකං පාචිත්තියන්ති** ''චීවරං ගණ්හා''ති ආණත්තියා එකචීවරවිසයත්තා එකමෙව පාචිත්තියං. **වාචාය වාචාය දුක්කටන්ති** එත්ථ අච්ඡින්නෙසු වත්ථුගණනාය පාචිත්තියානි. **එකවාචාය සම්බහුලා ආපත්තියොති** ඉදං අච්ඡින්නෙසු වත්ථුගණනාය ආපජ්ජිතබ්බං පාචිත්තියාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. ආණත්තියා ආපජ්ජිතබ්බං පන දුක්කටං එකමෙව.

634. **එවන්ති** ඉමිනා ''වත්ථුගණනාය දුක්කටානී''ති ඉදං පරාමසති. **එසෙව නයොති** සිථිලං ගාළ්හඤ්ච පක්ඛිත්තාසු ආපත්තියා බහුත්තං එකත්තඤ්ච අතිදිස්සති.

635. **ආවුසො, මයන්තිආදීසු** ගණ්හිතුකාමතාය එවං වුත්තෙපි තෙනෙව දින්නත්තා අනාපත්ති. **අම්හාකං සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්හිස්සතීති** ඉදං සාමණෙරස්සපි දානං දීපෙති. තස්මා කිඤ්චාපි පාළියං ''භික්ඛුස්ස සාමං චීවරං දත්වා''ති වුත්තං, තථාපි අනුපසම්පන්නකාලෙ දත්වාපි උපසම්පන්නකාලෙ අච්ඡින්දන්තස්ස පාචිත්තියමෙවාති වෙදිතබ්බං. අච්ඡින්දනසමයෙ උපසම්පන්නභාවොයෙව හෙත්ථ පමාණං. **දෙතීති** තුට්ඨො වා කුපිතො වා දෙති. **රුන්ධථාති** නිවාරෙථ. **එවං පන දාතුං න වට්ටතීති** එත්ථ එවං දින්නං න තාව තස්ස සන්තකන්ති අනධිට්ඨහිත්වාව පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං. **ආහරාපෙතුං පන වට්ටතීති** එවං දින්නං හත්ථසදිසත්තා ආහරාපෙතුං වට්ටති. **වජිත්වා දින්නන්ති** වුත්තනයෙන අදත්වා අනපෙක්ඛෙන හුත්වා තස්සෙව දින්නං. **භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බොති** සකසඤ්ඤාය විනා ගණ්හන්තො භණ්ඩං අග්ඝාපෙත්වා ආපත්තියා කාරෙතබ්බො. විකප්පනුපගපච්ඡිමචීවරතා, සාමං දින්නතා, සකසඤ්ඤිතා, උපසම්පන්නතා, කොධවසෙන අච්ඡින්දනං අච්ඡින්දාපනං වාති ඉමානෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

චීවරඅච්ඡින්දනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

636. ඡට්ඨෙ පාළියං **චීවරකාරසමයෙති** ඉමිනා වස්සංවුත්ථභික්ඛූනං චීවරකම්මසමයත්තා චීවරමාසො වුත්තො, අඤ්ඤොපි පන චීවරකම්මකාලො චීවරකාරසමයොති වත්තුං වට්ටති.

638. **පඤ්චහිපි මිස්සෙත්වාති** ඛොමාදීහි පඤ්චහි මිස්සෙත්වා. වීතවීතට්ඨානං යත්ථ සංහරිත්වා ඨපෙන්ති, තස්ස **තුරීති** අධිවචනං. සුත්තං පවෙසෙත්වා යෙන ආකොටෙන්තා ඝනභාවං සම්පාදෙන්ති, තං **වෙමන්ති** වුච්චති. **යං යන්ති** යං යං පයොගං. තන්තූනං අත්තනො සන්තකත්තා වීතවීතට්ඨානං පටිලද්ධමෙව හොතීති ආහ **''දීඝතො…පෙ…. වීතෙ නිස්සග්ගියං පාචිත්තිය''න්ති**. පාළියම්පි හි ඉමිනාව අධිප්පායෙන ''පටිලාභෙන නිස්සග්ගිය''න්ති වුත්තං, තස්මා යාව චීවරං වඩ්ඪති, තාව ඉමිනා පමාණෙන ආපත්තියො වඩ්ඪන්ති.

සෙසො කප්පියොති එත්ථ හත්ථකම්මයාචනවසෙන. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙන නිස්සග්ගියන්ති** දීඝසො විදත්ථිමත්තෙ තිරියං හත්ථමත්තෙ ච වීතෙ නිස්සග්ගියං. **තෙනෙවාති** අකප්පියතන්තවායෙන. **තථෙව දුක්කටන්ති** පරිච්ඡෙදෙ පරිච්ඡෙදෙ දුක්කටං. **කෙදාරබද්ධාදීහීති** ආදි-සද්දෙන අච්ඡිමණ්ඩලබද්ධාදි ගහිතං. **තන්තෙ ඨිතංයෙව අධිට්ඨාතබ්බන්ති** එත්ථ ''පච්ඡා වීතට්ඨානං අධිට්ඨිතගතිකමෙව හොති, පුන අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි. සචෙ පන පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා අන්තරන්තරා අවීතං හොති, පුන අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති වදන්ති. **එසෙව නයොති** විකප්පනුපගපමාණමත්තෙ වීතෙ තන්තෙ ඨිතංයෙව අධිට්ඨාතබ්බන්ති අත්ථො. චීවරත්ථාය විඤ්ඤාපිතසුත්තං, අත්තුද්දෙසිකතා, අකප්පියතන්තවායෙන වායාපනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

මාතිකාට්ඨකථායං (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන වායාපෙය්‍යාති එත්ථ ''චීවරං මෙ, ආවුසො, වායථාති අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපෙය්‍යා''ති අත්ථං වත්වා අඞ්ගෙසුපි ''අකප්පියතන්තවායෙන අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපන''න්ති විසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාවිධං පන විසෙසවචනං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං උපලබ්භති. පාළියම්පි ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති එත්තකමෙව අනාපත්තිවාරෙ වුත්තං, අට්ඨකථායඤ්ච සුත්තතන්තවායානමෙව කප්පියාකප්පියභාවෙන බහුධා නයො දස්සිතො , න කප්පියාකප්පියවිඤ්ඤත්තිවසෙනාති. ''අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා වායාපෙය්‍යා''ති ච විසෙසෙත්වා වදන්තෙන අයං නාම කප්පියවිඤ්ඤත්තීති විසුං න දස්සිතං, තස්මා වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

642. සත්තමෙ **කිඤ්චිමත්තං අනුපදජ්ජෙය්‍යාති** ඉදං තස්ස කත්තබ්බාකාරමත්තදස්සනං, දානං පනෙත්ථ අඞ්ගං න හොති සුත්තවඩ්ඪනවසෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා. තෙනෙව පදභාජනෙපි ‘‘තස්ස වචනෙන ආයතං වා විත්ථතං වා අප්පිතං වා කරොති, පයොගෙ දුක්කටං, පටිලාභෙන නිස්සග්ගිය’’න්ති සුත්තවඩ්ඪනාකාරමෙව දස්සෙත්වා ආපත්ති වුත්තා. **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ‘‘න භික්ඛුනො පිණ්ඩපාතදානමත්තෙන තං නිස්සග්ගියං හොති. සචෙ පන තෙ තස්ස වචනෙන චීවරසාමිකානං හත්ථතො සුත්තං ගහෙත්වා ඊසකම්පි ආයතං වා විත්ථතං වා අප්පිතං වා කරොන්ති, අථ තෙසං පයොගෙ භික්ඛුනො දුක්කටං, පටිලාභෙන නිස්සග්ගියං හොතී’’ති. ආයතාදීසු සත්තසු ආකාරෙසු ආදිම්හි තයො ආකාරෙ සුත්තවඩ්ඪනෙන විනා න සක්කා කාතුන්ති ආහ **‘‘සුත්තවඩ්ඪනආකාරමෙව දස්සෙතී’’**ති. සුවීතාදයො හි ආකාරෙ විනාපි සුත්තවඩ්ඪනෙන සක්කා කාතුං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤාතකඅප්පවාරිතානං තන්තවායෙ උපසඞ්කමිත්වා විකප්පමාපජ්ජනතා, චීවරස්ස අත්තුද්දෙසිකතා, තස්ස වචනෙන සුත්තවඩ්ඪනං, චීවරස්ස පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

646. අට්ඨමෙ **අසම්මොහත්ථන්**ති දසාහානාගතපදෙ අසම්මොහත්ථං. **පඨමපදස්සාති** දසාහානාගතපදස්ස. **තානි දිවසානීති** තෙසු දිවසෙසු. **උප්පජ්ජෙය්‍යාති** සඞ්ඝතො වා ගණතො වා උද්දිස්ස අත්තනොයෙව වා උප්පජ්ජෙය්‍ය. **පඤ්චමිතොති** එත්ථ වස්සං වසන්තස්ස සඞ්ඝස්ස පඤ්චමිතො පුබ්බෙ උප්පන්නං අච්චෙකචීවරං පඤ්චමියං විභජිත්වා ගහිතං අච්චෙකචීවරපරිහාරමෙව ලභති. උද්දිස්ස අත්තනොයෙව උප්පන්නං චෙ, පඤ්චමියං උප්පන්නමෙව අච්චෙකචීවරපරිහාරං ලභති, න තතො පුබ්බෙති දට්ඨබ්බං.

සද්ධාමත්තකන්ති ධම්මස්සවනාදීහි තඞ්ඛණුප්පන්නං සද්ධාමත්තකං. **ආරොචිතං චීවරන්**ති ආරොචෙත්වා දින්නචීවරං. ඡට්ඨියං උප්පන්නචීවරස්ස එකාදසමො අරුණො චීවරකාලෙ උට්ඨාතීති ආහ **‘‘ඡට්ඨීතො පට්ඨායා’’**තිආදි. **ඨපිතචීවරම්පීති** පධානචීවරදස්සනමුඛෙන සබ්බම්පි අතිරෙකචීවරං වුත්තං. අථ ‘‘චීවරමාසෙපි අතිරෙකචීවරං නික්ඛිපිතුං වට්ටතී’’ති ඉදං කුතො ලද්ධන්ති චෙ? ‘‘විසුං අනනුඤ්ඤාතෙපි ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ‘චීවරකාලසමයො නාම අනත්ථතෙ කඨිනෙ වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො, අත්ථතෙ කඨිනෙ පඤ්ච මාසා’ති වදන්තෙන තතියකඨිනසික්ඛාපදෙ ‘අකාලචීවරං නාම අනත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසමාසෙ උප්පන්නං, අත්ථතෙ කඨිනෙ සත්තමාසෙ උප්පන්න’න්ති වදන්තෙන ච අනුඤ්ඤාතමෙව හොතී’’ති වදන්ති. ‘‘අට්ඨකථාවචනප්පමාණෙන ගහෙතබ්බ’’න්ති ච කෙචි.

650. ඉදානි පඨමකඨිනාදිසික්ඛාපදෙහි තස්ස තස්ස චීවරස්ස ලබ්භමානං පරිහාරං ඉධෙව උපසංහරිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘ඉති අතිරෙකචීවරස්ස දසාහං පරිහාරො’’**තිආදිමාහ. ‘‘අනත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසදිවසාධිකො මාසො, අත්ථතෙ කඨිනෙ එකාදසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසා’’ති අයමෙව පාඨො ගහෙතබ්බො. කෙචි පනෙත්ථ ‘‘කාමඤ්චෙස ‘දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බ’න්ති ඉමිනාව සිද්ධො, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදං ඨපිත’’න්ති පාඨං වත්වා ‘‘දසදිවසාධිකො මාසො, දසදිවසාධිකා පඤ්ච මාසාති පාඨෙන භවිතබ්බ’’න්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං තස්ස පමාදපාඨත්තා. න හි දසාහෙන අසම්පත්තාය කත්තිකතෙමාසිකපුණ්ණමාය චීවරකාලතො පුබ්බෙ දස දිවසා අධිකා හොන්ති. එවඤ්හි සති ‘‘නවාහානාගතං කත්තිකතෙමාසිකපුණ්ණම’’න්ති වත්තබ්බං.

මාතිකාට්ඨකථායම්පි (කඞ්ඛා. අට්ඨ. අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘පවාරණමාසස්ස ජුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතො පට්ඨාය උප්පන්නස්ස චීවරස්ස නිධානකාලො දස්සිතො හොතී’’ති වත්වා ‘‘කාමඤ්චෙස ‘දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං ධාරෙතබ්බ’න්ති ඉමිනාව සිද්ධො, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදං ඨපිත’’න්ති පාඨො දස්සිතො, සොපි පමාදපාඨොයෙව. ‘‘ජුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතො පට්ඨායා’’ති ච වුත්තත්තා තත්ථෙව පුබ්බාපරවිරොධොපි සියා, ඡට්ඨීතො පට්ඨායාති වත්තබ්බං. එවඤ්හි සති ‘‘දසාහපරමසික්ඛාපදෙනෙව සිද්ධ’’න්ති සක්කා වත්තුං. ඉමමෙව ච පමාදපාඨං ගහෙත්වා **භදන්තබුද්ධදත්තාචරියෙන** ච –

> ‘‘තස්සාච්චායිකවත්ථස්ස, කඨිනෙ තු අනත්ථතෙ;
> පරිහාරෙකමාසොව, දසාහපරමො මතො.
>
> ‘‘අත්ථතෙ කඨිනෙ තස්ස, පඤ්ච මාසා පකාසිතා;
> පරිහාරො මුනින්දෙන, දසාහපරමා පනා’’ති. –

වුත්තං.

අච්චෙකචීවරකාලෙ උප්පන්නත්තා **‘‘අච්චෙකචීවරසඤ්ඤී’’**ති වුත්තං. ‘‘පඤ්චමියං උප්පන්නං අනච්චෙකචීවරං දසාහං අතික්කාමයතො චීවරකාලතො පුබ්බෙයෙව ආපත්ති හොති, න චීවරකාලාතික්කමෙ, තස්මා චීවරකාලාතික්කමෙ පුන ආපජ්ජිතබ්බාය ආපත්තියා අභාවං සන්ධාය ‘අනච්චෙකචීවරෙ අනච්චෙකචීවරසඤ්ඤී

අනාපත්තී’ති වුත්ත’’න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. විකප්පනුපගපච්ඡිමප්පමාණස්ස අච්චෙකචීවරස්ස අත්තනො සන්තකතා, දසාහානාගතාය කත්තිකතෙමාසිකපුණ්ණමාය උප්පන්නභාවො, අනධිට්ඨිතඅවිකප්පිතතා, චීවරකාලාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සාසඞ්කසික්ඛාපදවණ්ණනා

652. නවමෙ **අන්තරඝරෙ**ති අන්තරෙ ඝරානි එත්ථ, එතස්සාති වා අන්තරඝරන්ති ලද්ධවොහාරෙ ගොචරගාමෙ. තෙනාහ **‘‘අන්තොගාමෙ’’**ති. පාළියං **විප්පවසන්තී**ති ඉදං යස්මිං විහාරෙ වසන්තා අන්තරඝරෙ චීවරං නික්ඛිපිංසු, තතො අඤ්ඤත්ථ වසන්තෙ සන්ධාය වුත්තං. තස්මිඤ්හි විහාරෙ අන්තරඝරෙ චීවරං නික්ඛිපිත්වා වසිතුං අනුඤ්ඤාතත්තා තත්ථ වාසො විප්පවාසො නාම න හොති. දුබ්බලචොළා **දුච්චොළා** විරූපචොළා වා, දුච්චොළත්තා එව **ලූඛචීවරා**.

653. ‘‘පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති ඉමස්ස **විභඞ්ගෙ** ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති උද්ධරිතබ්බෙ ‘‘උපසම්පජ්ජ’’න්ති උද්ධරිත්වා ‘‘යො පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභො පටිලාභො’’තිආදි වුත්තං, තං සන්ධායාහ **‘‘උපසම්පජ්ජන්තිආදීසු විය’’**ති. ආදි-සද්දෙන ‘‘අනාපුච්ඡං වා පක්කමෙය්‍යා’’තිආදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **උපගන්ත්වා**ති උප-සද්දස්ස අත්ථමාහ. **වසිත්වා**ති අඛණ්ඩං වසිත්වා. ‘‘යෙන යස්ස හි සම්බන්ධො, දූරට්ඨම්පි ච තස්ස ත’’න්ති වචනතො **‘‘ඉමස්ස…පෙ…. ඉමිනා සම්බන්ධො’’**ති වුත්තං. තත්ථ **ඉමස්සා**ති ‘‘උපවස්ස’’න්ති පදස්ස. **නික්ඛිපෙය්‍යා**ති ඨපෙය්‍ය.

එත්තාවතා ච පුරිමිකාය උපගන්ත්වා අඛණ්ඩං කත්වා වුත්ථවස්සෙන ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු විහරන්තෙන සකලං කත්තිකමාසං තිචීවරෙන විප්පවසිතුං අනුඤ්ඤාතං හොති. අනත්ථතකඨිනස්ස හි චීවරමාසෙ විප්පවාසො න වට්ටති අත්ථතකඨිනානංයෙව අසමාදානචාරස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා. කෙචි පන ‘‘අනත්ථතකඨිනානං චීවරමාසෙපි අසමාදානචාරො ලබ්භතී’’ති වත්වා බහුධා පපඤ්චෙන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. **බ්‍යඤ්ජනවිචාරණ**න්ති ‘‘උපවස්ස උපවස්සිත්වා’’තිආදිවිචාරණං . **තස්සපී**ති ‘‘වුත්ථවස්සාන’’න්ති විභඞ්ගපදස්ස. **වුත්ථවස්සාන**න්ති ච නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. තෙනාහ – **‘‘එවරූපානං භික්ඛූනං අබ්භන්තරෙ’’**ති. **සෙනාසනෙසූ**ති එත්ථ තථාරූපෙසූති සම්බන්ධිතබ්බං.

පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතොති එත්ථ ‘‘පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං නාම ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතා’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. අපරික්ඛිත්තස්ස පන ගාමස්ස පරියන්තෙ ඨිතඝරූපචාරතො පට්ඨාය එකො ලෙඩ්ඩුපාතො පරික්ඛෙපාරහට්ඨානන්ති ඉදමෙත්ථ සන්නිට්ඨානං. තෙනෙව **විසුද්ධිමග්ගෙපි** (විසුද්ධි. 1.31) වුත්තං ‘‘අපරික්ඛිත්තස්ස පඨමලෙඩ්ඩුපාතතො පට්ඨායා’’ති. **සබ්බපඨම**න්ති ගාමාභිමුඛදිසාභාගතො සබ්බපඨමං. **තං පරිච්ඡෙදං කත්වා**ති තං පඨමසෙනාසනාදිං පරිච්ඡෙදං කත්වා. ඉදඤ්ච **විනයධරානං** මතෙන වුත්තං, **මජ්ඣිමභාණකානං** මතෙන පන ‘‘සෙනාසනාදීනං උපචාරෙ ඨිතස්ස එකලෙඩ්ඩුපාතං මුඤ්චිත්වා මිනිතබ්බ’’න්ති **මජ්ඣිමභාණකා** වදන්ති. තෙනෙව **මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායං** ‘‘විහාරස්සපි ගාමස්සෙව උපචාරං නීහරිත්වා උභින්නං ලෙඩ්ඩුපාතානං අන්තරා මිනිතබ්බ’’න්ති වුත්තං. **පඤ්චධනුසතික**න්ති ආරොපිතෙන ආචරියධනුනා පඤ්චධනුසතප්පමාණං. **තතො තතො මග්ගං පිදහතී**ති තත්ථ තත්ථ ඛුද්දකමග්ගං පිදහති. **ධුතඞ්ගචොරො**ති ඉමිනා ඉමස්සපි සික්ඛාපදස්ස අඞ්ගසම්පත්තියා අභාවං දීපෙති.

‘‘සාසඞ්කානී’’ති සම්මතානීති චොරානං නිවිට්ඨොකාසාදිදස්සනෙන ‘‘සාසඞ්කානී’’ති සම්මතානි. **සන්නිහිතබලවභයානී**ති චොරෙහි මනුස්සානං හතවිලුත්තාකොටිතභාවදස්සනතො සන්නිහිතබලවභයානීති අත්ථො. **සචෙ පච්ඡිමිකායා**තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙති. **යත්‍ර හි පිණ්ඩාය**ාතිආදිනා වුත්තප්පමාණමෙව විසෙසෙත්වා දස්සෙති. **සාසඞ්කසප්පටිභයමෙවා**ති එත්ථ සාසඞ්කං වා සප්පටිභයං වා හොතු, වට්ටතියෙව.

පාළියං ‘‘සියා ච තස්ස භික්ඛුනො කොචිදෙව පච්චයො තෙන චීවරෙන විප්පවාසාය, ඡාරත්තපරමං තෙන භික්ඛුනා තෙන චීවරෙන විප්පවසිතබ්බ’’න්ති ඉමිනා අන්තරඝරෙ චීවරං නික්ඛිපිත්වා තස්මිං විහාරෙ වසන්තස්ස අඤ්ඤත්ථ ගමනකිච්චෙ සති විහාරතො බහි ඡාරත්තං විප්පවාසො අනුඤ්ඤාතො. වසනට්ඨානතො හි අඤ්ඤත්ථ ඡාරත්තං විප්පවාසො වුත්තො, න තස්මිං විහාරෙ වසන්තස්ස. තෙන ච **‘‘පුන ගාමසීමං ඔක්කමිත්වාති එත්ථ සචෙ ගොචරගාමතො පුරත්ථිමාය දිසාය සෙනාසනං, අයඤ්ච පච්ඡිමදිසං ගතො හොතී’’**තිආදි වුත්තං. තතොයෙව ච **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සාසඞ්කසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘තතො චෙ උත්තරි විප්පවසෙය්‍යා’’ති එත්ථ ‘‘ඡාරත්තතො උත්තරි තස්මිං සෙනාසනෙ සත්තමං අරුණං උට්ඨාපෙය්‍යා’’ති අත්ථො වුත්තො. **භදන්තබුද්ධදත්තාචරියෙන** පන පාකටතරං කත්වා අයමෙවත්ථො වුත්තො. වුත්තඤ්හි තෙන –

‘‘යං ගාමං ගොචරං කත්වා, භික්ඛු ආරඤ්ඤකෙ වසෙ;
තස්මිං ගාමෙ ඨපෙතුං තං, මාසමෙකන්තු වට්ටති.

‘‘අඤ්ඤත්ථෙව වසන්තස්ස, ඡාරත්තපරමං මතං;
අයමස්ස අධිප්පායො, පටිච්ඡන්නො පකාසිතො’’ති.

‘‘කොසම්බියං අඤ්ඤතරො භික්ඛු ගිලානො හොතී’’ති ආගතත්තා **‘‘කොසම්බකසම්මුති අනුඤ්ඤාතා’’**ති වුත්තං. **කොසම්බකස්ස භික්ඛුනො සම්මුති කොසම්බකසම්මුති. සෙනාසනං ආගන්ත්වා**ති වුසිතවිහාරස්සෙව සන්ධාය වුත්තත්තා තස්මිං ගාමූපචාරෙපි අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ අරුණං උට්ඨාපෙතුං න වට්ටති. **වසිත්වා**ති අරුණං උට්ඨාපෙත්වා. ගතට්ඨානස්ස අතිදූරත්තා **‘‘එවං අසක්කොන්තෙනා’’**ති වුත්තං. **තත්ථෙවා**ති තස්මිංයෙව ගතට්ඨානෙ.

සාසඞ්කසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා

657-659. දසමෙ **උද්දිස්ස ඨපිතභාගෙ**ති අත්තනො සරෙපි උද්දිසිත්වා විසුං ඨපිතකොට්ඨාසෙ. ‘‘එකං මය්හං, එකං ඉමස්ස දෙහී’’ති එවං එකවාචාය ආපජ්ජිතබ්බත්තා **‘‘ආපජ්ජෙය්‍ය එකතො’’**ති වුත්තං. **තුම්හාකං සප්පිආදීනි ආභතානී**ති තුම්හාකං අත්ථාය ආභතානි සප්පිආදීනි. පරිණතභාවං ජානිත්වාපි වුත්තවිධිනා විඤ්ඤාපෙන්තෙන තෙසං සන්තකමෙව විඤ්ඤාපිතං නාම හොතීති ආහ – **‘‘මය්හම්පි දෙථාති වදති, වට්ටතී’’**ති.

660. **පුප්ඵම්පි ආරොපෙතුං න වට්ටතී**ති ඉදං පරිණතං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ පන එකස්මිං චෙතියෙ පූජිතං පුප්ඵං ගහෙත්වා අඤ්ඤස්මිං චෙතියෙ පූජෙති, වට්ටති. **ඨිතං දිස්වා**ති සෙසකං ගහෙත්වා ඨිතං දිස්වා. **ඉමස්ස සුනඛස්ස මා දෙහි, එතස්ස දෙහී**ති ඉදං පරිණතෙයෙව. තිරච්ඡානගතස්ස පරිච්චජිත්වා දින්නෙ පන තං පලාපෙත්වා අඤ්ඤං භුඤ්ජාපෙතුං වට්ටති. **‘‘කත්ථ දෙමා**තිආදිනා එකෙනාකාරෙන පාළියං අනාපත්ති දස්සිතා, එවං පන අපුච්ඡිතෙපි අපරිණතං ඉදන්ති ජානන්තෙන අත්තනො රුචියා යත්ථ ඉච්ඡති, තත්ථ දාපෙතුං වට්ටතී’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **යත්ථ ඉච්ඡථ, තත්ථ දෙථා**ති එත්ථාපි ‘‘තුම්හාකං රුචියා’’ති වුත්තත්තා යත්ථ ඉච්ඡති, තත්ථ දාපෙතුං ලභති. **පාළියං ආගතනයෙනෙවා**ති ‘‘යත්ථ තුම්හාකං දෙය්‍යධම්මො’’තිආදිනා නයෙන. සඞ්ඝපරිණතභාවො, තං ඤත්වා අත්තනො පරිණාමනං, පටිලාභොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො පත්තවග්ගො තතියො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

නිස්සග්ගියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියො භාගො නිට්ඨිතො.